

DON BOSCO LEVEN EN WERKEN

- PRO MANUSCRITO -

DON BOSCO

**Leven en werken, aan de hand
van zijn gedenkschriften**

door

Eugenio CERIA

VIJFTIENDE DEEL

1881 - 1882

Deze Nederlandse vertaling
van de " Memorie " kwam tot
stand onder het impuls van
de DON-BOSCOKRING, geleid
door dhr. M. Baert, S.D.B.,
te Oud-Heverlee in het jaar
1 9 7 6

Vertaling : Dr. J. Muys

B O E K D E E L XV

H O O F D S T U K I

MISSIES, MISSIONARISSEN EN TWEE EXPEDITIES.

Het jaar 1881 werd door Don Bosco ingezet en besloten met het zenden van nieuwe arbeiders in het verre gedeelte van de wijngaard van de Meester uit het evangelie, dat aan zijn zorgen toevertrouwd was. Uit Rome had zich een stem laten horen. Op 3 december 1880 had Leo XIII aan de bisschoppen van de katholieke wereld een encycliek gezonden over drie missionaire werken, namelijk: de Voortplanting van het Geloof, de heilige Kindsheid en de scholen voor het Oosten. Daarin liet de Heilige Vader volgende vurige oproep horen: "Wij sporen u, eerbiedwaardige broeders, die door onze bezorgdheid afzonderlijk geroepen werd, vurig aan, om U door uw vertrouwen op God en zonder vrees voor enige moeilijkheid, eensgezind met ons in te spannen en de apostolische missies ter hulp te komen. Het gaat om het heil der zielen, voor wie onze Zaligmaker zijn leven gegeven heeft en ons, bisschoppen en priesters, aangesteld heeft ter volmaking van de heiligen en voor de opbouw van zijn lichaam. Laat daarom iedereen op de plaats waar God hem geroepen heeft ter bewaking van zijn kudde, zich met alle middelen inspannen om aan de heilige missies die hulpmiddelen te bieden, die al in gebruik waren in de eerste tijden van de Kerk, namelijk de prediking van het evangelie, de gebeden en de aalmoezen van de vrome mensen." Na deze aansporing ging de paus verder: "Indien u dus personen aantreft die ijveren voor Gods glorie, die bereid en geschikt zijn om deze heilige expedities te ondernemen, moedig ze dan aan, om met Gods wil, zich niet door vlees en bloed tot loomheid te laten verleiden, maar zich te haasten gevolg te schenken aan de stem van de Heilige Geest."

Aangevuurd door deze sterke opwekking meende Don Bosco dat het uur gekomen was om de onderbroken expedities van missionarissen voort te zetten. Sinds twee jaar had er geen meer plaats gehad. Wel waren er enkelen vertrokken, onder wie Don Bernardo Vacchina; maar het werd een uitzondering en in zeer klein aantal.(1) De noodzaak aan personeel in Europa en de financiële moeilijkheden hadden belet iets meer te doen.

(1) In de officiële lijsten van de expedities werd trouwens ook altijd met hen rekening gehouden. Ze werden aangezien als deel uitmakende van een expeditie van 1880.

Toen was Patagonië echter al open gesteld; en wat er reeds gedaan werd begon men te zien als een van de tastbare blijken van de voortdurende vitaliteit van de Roomse Kerk;(1) nu diende men het geschikte ogenblik waar te nemen om de onderneming vooruit te stuwen. Er waren zelfs enkele ultraliberale kranten die, zonder het te durven bekennen, commentaar uitbrachten bij de plechtige uitnodiging van de paus.(2) Don Bosco besliste dus tot een eerste expeditie van zes salesianen en acht zusters, die klaar zouden zijn omstreeks half januari. Bij deze eersten voegde hij daarna nog zes anderen die gelijktijdig naar Spanje zouden vertrekken. Wat de geveerde onkosten betreft, stelde Don Bosco, zoals hij dat uitdrukte in zijn gebruikelijke brief van januari,(3) volledig vertrouwen in de medewerkers.

Hij wou ook proberen subsidies los te krijgen bij de regering van zijn vaderland. Daarom stuurde hij aan de minister van Buitenlandse Zaken, Benedetto Cairoli (4) een bondig relaas van wat er al gedaan werd en van wat men aan het doen was in Argentinië en Uruguay vooral in het voordeel van de Italianen, die in steeds groter aantal naar die landen uitweken. In dit relaas zegt hij dat de salesianen "daar over 34 plaatsen verspreid zijn." Deze berekening dient in ruime zin te worden opgevat, zodat men niet enkel de vaste verblijfplaatsen mag nemen, maar ook de plaatsen waarheen de salesianen zich begaven om er tijdelijk hun ambt

-
- (1) Tussen de huldeblijken die aan Don Bosco werden gestuurd met Nieuwjaar bevond zich een boek van een aanhanger van Rosmini, dat hem vanwege de auteur aangeboden werd "als blijk van diepe verering." Wanneer deze het heeft over de vorderingen door de Kerk gedaan in de verste streken van de aardbol, verwijst hij eveneens naar "de ongestuvrijde dorre vlakten van Patagonië en de Pampa's in Zuid-Amerika" en terwijl hij aan polemieek doet gaat hij verder: "Juist nu het katholicisme zich op zijn doodsbed bevindt, bezit het nog zoveel kracht dat het, tussen twee doodsreutels in, (daar) nog steeds nieuwe scharen van salesiaanse missionarissen zendt. Zij zijn een recente schepping van Don Bosco, die andere Calasanzio, die, intussen, hier in Europa door zijn talrijke en steeds aangroeiende instituten duizenden kinderen uit een leven van moeilijkheden en van de galeien redt om er werkzame en rechtschapen burgers van te maken." (P.A. Cicuto, Se il Cattolicismo sia morente (Of het katholicisme in doodstrijd ligt). Een essay van een diagnose. Drukkerij Giulio Speirani en Zoon, 1881, Turijn). Het boek is niet zonder vergissingen.
- (2) Aldus de krant Diritto van 7 januari, in een lang artikel van Raffaele Mariano, met als titel: "Missionarissen en Parlement." Hij brengt hulde aan de beschavingsmacht van het katholicisme, hoewel van toen af de auteur sympathiseerde met de protestanten, van wie hij in hetzelfde artikel, de wilskracht, de zedelijkheid en de kennis looft.
- (3) Bollettino Salesiano, januari 1881.
- (4) Hij was eveneens eerste minister.

uit te oefenen. (1) Merkwaardig is volgende zin over Patagonië: "Het is onze bedoeling de Italiaanse missies voort te zetten tot aan de Straat van Magellaan en vandaar verder te gaan tot aan Kaap Hoorn, maar hierover dien ik persoonlijk met u te spreken, zoals ik hoop dit te kunnen doen in de maand maart eerstkomende, wanneer u mij dat zult toestaan." Het was zijn inzicht de minister ertoe te brengen een diplomatische actie te voeren met het doel de stroom van de Italiaanse inwijkelingen te leiden naar streken die door de Indianen verlaten waren en die onbebouwd waren. Daar konden zijn medeburgers zich tot hun groot economische en morele voordeel zich op verschillende punten concentreren om er de landbouw te bevorderen en beschavingswerk te verrichten. Daarom sprak hij over "Italiaanse missies" die zich tot aan de Straat van Magellaan zouden uitstrekken. Zoals

-
- (1) Met het doel het werk van de salesianen in Amerika, in een periode van vijf jaar volbracht, te laten kennen, publiceerde de Unità Cattolica van 15 januari, volgende overzicht, waarvan ook een authentiek afschrift gezonden werd aan Zijne Heiligheid Leo XIII:

Huizen en missies van de salesianen in Zuid-Amerika van het jaar 1875 af tot het jaar 1881.

Buenos Aires. - San Nicolas: jongenscollege; parochie van Ramallo; missie Estancias; parochie van San Carlos. - Almagro: college-tehuis; hoofdhuis van de zusters van Maria, Hulp der Christenen. - Centrum: Italiaanse kapel van de Barmhartigheid; parochie van Bocca de Rachuelos-Zuid: jongensscholen; meisjesscholen van de zusters van Maria, Hulp der Christenen. - Sant'Isidoro: meisjesscholen; Oratorio voor zon- en feestdagen.

Uruguay. - Montevideo: kerk van de liefdadigheid voor de Italianen; scholen van Sint-Vincentius. - Las Piedras parochie: jongensscholen; meisjesscholen van de zusters van Maria, Hulp der Christenen; missie; Campagna. - Villa Colon: jongenscollege; meisjesscholen van de zusters van Maria, Hulp der Christenen. Entre Rios. - kolonie Villa Libertà, 1877-78.

Paraguay. - missie, 1878.

Pampa's. - missie; catechismus en doopsel aan de Indianen.

Patagonië. - kolonie: Fiscomenoco; Choele-Choel; Catriel-stam; Conesa; Guardia Mitre; Linares - Indianen; Sant'Javier. - Carmen de Patagones: parochie; jongensscholen; meisjesschool van Santa Maria de la Indias - Mercedes: parochie. - Viedma: jongensscholen.

Generaal Roca, president van de Argentijnse republiek stuurde in januari volgende brief aan Don Bosco. Hij werd in het Frans gepubliceerd (Société Anonyme de la Maison Beaujour. Rapports etc. Marseille, Typ. E. louve et Cie, 1881; blz. 23:

Eerwaarde Vader,

Ik ontving uw brief van 10 november, waarvan ik de eervolle gevoelens graag aanvaard heb. U mag er zeker van zijn dat de missies in de Pampa's en in Patagonië steeds een waardige plaats zullen innemen onder de beschavingsondernemingen en dat uw kloosterlingen steeds zullen behandeld worden met de egards die ze tot heden toe verdiend hebben vanwege de burgerlijke en politieke overheden van het land.

Ik wens vurig de hulp van uw gebeden om het zware gewicht van de regering te kunnen dragen en groet u met bijzondere achting en verering.

Buenos Aires, 10 december 1880.

uw zoon Roca

President van de republiek.

Wij hebben het origineel niet kunnen terugvinden. Wij weten dat de afzender het bij vergissing naar Milaan stuurde en dat het door Don Bosco in februari te Marseille werd ontvangen.

in het verleden was ook ditmaal het antwoord ontwijkend. Ook indien hij geen ander resultaat bereikt had, was het voor hem niet te misprijzen de aandacht van de regering te hebben gevestigd op zijn religieus patriotische werkzaamheden in het buitenland.

Om hulp te bekomen van de Heilige Stoel, vooral voor misgewaden en misintenties, nam hij als tussenpersoon de kardinaal beschermer Nina. Hij schreef hem een brief die wij niet teruggevonden hebben. Op 12 januari bracht de post uit Zuid-Amerika hem de eerste brief met een postzegel van Patagonië. Een zaak die zo weinig belang had, maar die voor hem rijk aan betekenis was en hem veel troost bracht. Toen hij terugschreef aan de kardinaal, sloot hij in zijn brief de envelop in, als om hem te doen zien dat daar inderdaad gewerkt werd. In dezelfde brief stak hij twee afschriften van het kleine overzicht over de huizen en Missies van de salesianen van het jaar 1875 af tot 1881, dat wij hierboven als nota nr. 3 gegeven hebben.

" Eminentie,

"

" Zoals ik de eer had aan Uwe Eminentie in mijn vorige brief
" uiteen te zetten, zijn onze missionarissen, om kosten te sparen,
" bereid het zware offer te brengen niet naar Rome te komen om de
" gewijde voet van de Heilige Vader te kussen en van hem persoonlijk
" de apostolische zegen te ontvangen.

" Met dit doel verzoeken ze nederig Uwe Eminentie die zegen
" te willen afsmeeken van de goedheid van de Heilige Vader en hem
" mee te delen voor hun afreis.

" Op 20 januari zal hun zegening in de kerk van Maria, Hulp
" der Christenen, plaats hebben en op 22 januari zullen ze uit Ge-
" nua vertrekken tenzij, zoals gevreesd wordt, de zee, die in dit
" seizoen nogal woelig is, het raadzaam zou maken het vertrek
" met enkele dagen uit te stellen.

" Op de brieven van vandaag ontving ik de eerste postzegel
" uit Patagonië. Hij is slecht geslaagd maar omdat het de eerste is
" in Europa meen ik er goed aan te doen hem hierbij in te sluiten.

" Ik meen ook iets te doen wat u aangenaam is en wat ook het
" goede hart van onze Heilige Vader zal behagen en voeg hierbij
" twee afschriften van een authentiek overzicht van onze missies van
" Amerika. Het eerste is voor u bestemd en ik verzoek Uwe Eminentie
" het tweede te willen overhandigen aan Zijne Heiligheid als een ge-
" ringe huldeblijk van onze missionarissen aan de Heilige Stoel. Ze
" bieden aldus de weinige vruchten aan die ze na vijf jaar arbeid
" voor het evangelie geoogst hebben.

" Ik zal de gelegenheid hebben u nog ander nieuws mee te de-
" len over nieuwe veroveringen die onze kloosterlingen gedaan heb-
" ben onder de Indianen van de Pampa's en van Patagonië. Ik zal
" dit doen na hun vertrek dat zal plaats hebben op de hierboven
" vermelde dagen.

" Met de diepste verering bevelen wij ons allen aan de lief-
" dadigheid van uw heilige gebeden aan, terwijl ik de hoge eer heb
" van Uwe Eminentie te zijn
"
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 12 januari 1881. Priester Gio. Bosco.

De kardinaal bracht de wensen van Don Bosco over aan de Heilige Vader en deze herinnerde zich dat bij een plechtige gelegenheid. - Op maandag 17 januari nam Don Dalmazzo deel aan een particuliere en aanzienlijke audiëntie. De paus had alle oversten en algemene procuratoren van de kloosterorden en kloostercongregaties die te Rome verbleven, tot deze audiëntie uitgenodigd. Het doel was de toestand te kennen van de verschillende kloosterfamilies. Toen de beurt van Don Dalmazzo gekomen was, toonde de paus zich uiterst minzaam. Eerst ondervroeg hij hem over de kerk van het Heilig Hart. - "U hebt de Esquilino", zei hij. "Dit is het gedeelte dat aan u toevertrouwd is. Wordt er gewerkt? Wordt er gebouwd? Doe het echter snel, want de nood is groot. Laat u niet afschrikken." - Nadien voegde hij eraan toe: "Ik heb de brief gelezen die Don Bosco aan kardinaal Nina gestuurd heeft. We gaven al de opportune opdrachten om iets voor hem klaar te maken. Er zullen kazuifels, kelken en andere dingen zijn om zijn missionarissen te helpen." - Hij verleende de zegen die voor hen werd gevraagd en zei dat hij hem uit ganser harte schonk. Dan ging hij verder: - "Maar hoe stelt het Don Bosco? Is hij niet bang met al die zaken om handen?" - Men kan zien dat de Heer met Hem is." Kardinaal Nina, die vreesde dat de paus de misintenties zou vergeten, had aan Don Dalmazzo gesuggereerd er hem over te spreken. De verheven opperherder was zo goed hem te antwoorden: - "Wij hebben er in Frankrijk gevraagd en wij zullen er ook aan u geven. Zijn tweeduizend voldoende?" - Op het bevestigende antwoord, besloot hij: - "Welnu, we zullen het bevel geven dat ze u overhandigd worden." (1)

Don Bosco was ook genoodzaakt de liefdadigheid af te smeken van privé personen, zoals hij voorheen in dergelijke gevallen steeds gedaan had, maar tot heden toe hebben wij slechts een brief met deze inhoud in handen gekregen, een brief voor zijn grote vriend Don Pietro Vallauri van Turijn bestemd.

" Mijn beste Heer D. Pietro Vallauri,
"
" Ab amicis honesta sunt en dat weet ik. Toch ben ik genood-
" zaakt iets minder bescheiden te zijn.

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome, 20 januari 1881.

" Ziehier dus. Op 22 januari heb ik mij ertoe verplicht een
" groep missionarissen naar Amerika te sturen. Tien kloosterzusters
" en twaalf salesianen zullen ter hulp komen aan hun medezusters
" en medebroeders, die met werk overstelpt zijn; maar ik bevind
" mij in de zedelijke (1) onmogelijkheid door gebrek aan geldmid-
" delen. Zou u echter tot lafenis van de zielen van uw ouders, om
" de Kerk te helpen, om onze missies te steunen, om me uit moei-
" lijkheden te redden, mij op een of andere manier geen tienduizend
" fr. kunnen bezorgen of ook maar lenen? Ik schrijf u met dit
" vertrouwen omdat ik uw verlangens ken, namelijk heel uw fortuin
" te gebruiken tot meerdere glorie van God en tot redding van de
" zielen.

" Ik hoop dat God u in goede gezondheid zal bewaren en ter-
" wijl ik mezelf en onze arme jongens aan de liefdadigheid van uw
" krachtige gebeden aanbeveel, verblijf ik in Jezus Christus

"

" Turijn, 3-81.

"

uw toegenegen vriend,
Priester Gio. Bosco.

De grootste katholieke krant van Italië schreef, wanneer hij bericht gaf over de aanstaande expeditie het volgende:(1) "Wij juichen van ganser harte de moedige Don Bosco en zijn waardige zonen toe. Omdat wij weten dat hij zijn belangrijke werken vooruithelpt, dank zij de aalmoezen en de weldaden van liefdadige personen, bevelen wij graag zijn edele onderneming aan de edelmoedigheid van de katholieken aan. Don Bosco bijstaan is voortaan niet enkel een daad van katholiek geloof, maar van vaderlandse liefdadigheid en van echte menselijkheid (...) omdat deze bijstand tot voordeel strekt van de vele duizenden Italianen die in Amerika wonen, omdat hij dienstig is voor de hervorming en voor een nieuwe bloei van de maatschappij door een wijze en morele opvoeding van de jeugd en omdat hij bijdraagt tot de christelijke beschaving van ontzaglijk talrijke stammen, die tot heden toe de hoge tijdelijke en eeuwige weldaden van deze beschaving niet kennen."

Toen de dag van de inscheping nabij kwam, vervroegde Don Bosco de gebruikelijke conferentie van de H. Franciscus voor de medewerkers, om haar te doen samenvallen met de ceremonie van het afscheid dat op 20 januari zou gebeuren. Met een toespraak vol apostolische eenvoud, maar met die minzame welsprekendheid die hem zo eigen was, hield Don Bosco gedurende ongeveer een half uur, zijn talrijke toehoorders aan zijn lippen geboeid. Hij begon met de aankondiging van een speciale zegen van de Heilige Vader aan de medewerkers, de medewerksters en de missionarissen.

(1) Unità Cattolica, 15 januari 1881. Daarin las men: "De nieuwe falanks bestaat uit 23 personen." In dit aantal omvatte de krant allen die vertrokken. Behalve de 6 salesianen en de 8 zusters die voor Amerika bestemd waren, ook de 6 die naar Ultrera trokken en Don Cagliero die ze vergezelde, plus moeder Mazzarello en moeder Roncallo, die met een deel van de zusters tot Marseille reisden.

Daarna begon hij te spreken over de salesianen en de zusters die van daaruit de vorige jaren vertrokken waren. Hij vertelde over het goed dat zij gedaan hadden, over dat goed waarover ook vele van zijn toehoorders en andere liefdadige personen zich mochten verheugen, omdat ze door hun aalmoezen ertoe bijgedragen hadden. Daarna gaf hij een uiteenzetting van al wat er ging ondernomen worden voor de redding van de ongelovige stammen die zwierven in de uitgestrekte streken van de Pampa's, van Patagonië en van Vuurland. Daarom was het noodzakelijk aan de arbeiders van het evangelie steeds nieuwe versterkingen te zenden. Het laatste gedeelte van zijn toespraak was gewijd aan hen die gingen vertrekken. Hij liet uitschijnen welk groot offer zij brachten door alles te verlaten uit liefde tot Jezus Christus en tot de zielen die door Hem werden gered. Ten slotte richtte hij zich tot de toehoorders: - "Indien dezen hun leven aldus in gevaar stellen, dan mag U niet weigeren enig offer te brengen. Laat ons tot God bidden dat hij ze zou helpen en vertroosten maar dat zij die het kunnen doen hen opbeuren door hun aalmoezen. Zo zult U allen meewerken aan de glorie van God en aan het heil van de zielen. Het honderdvoudige dat God hier al op aarde belooft aan wie iets wegschenkt uit liefde tot Hem zult U dan waardig zijn, en, wat meer is, U zult uw ziel zalig maken."- De Unità van 23 januari schreef: "Wij weten dat Don Bosco's woorden niet op onvruchtbare grond gevallen zijn, daar de liefdadige mensen van Turijn getoond hebben dat ze voor hem en voor zijn missie waardige werktuigen van de goddelijke barmhartigheid zijn."

Ze vertrokken dadelijk naar Sampierdarena en scheepten zich eerst in op 3 februari. Daar had tot hun eer een intiem feestje plaats in de kapel van het tehuis. Van de kansel af gaf Don Bosco hun drie gedachten ter herinnering mee: 1° Ze zouden daar moeilijke en tuchteloze karakters ontmoeten, tegenover wie ze steeds maar christelijke liefde en nog eens christelijke liefde moeten betuigen.

2° Iedereen moet zijn eigen verplichtingen nakomen en het mag niet gebeuren dat de ene voor drie werkt en de andere zelfs niet voor één.

3° Ze mochten geen acht slaan op andermans gebreken. We hebben er allemaal. Wanneer wij er bemerken bij de oversten dan dienen wij de goede zonen van Noë en niet Cham na te volgen. Zij die vertrokken werden in twee groepen ingedeeld. Die voor Uruguay en voor Spanje gingen sloop op de Umberto I van de maatschappij Rocco en Piaggio en die voor Buenos Aires op de Sud America van maatschappij Lavarello. We laten thans het woord aan Don Cagliero die de eersten begeleidde.(1)

" We begroetten elkaar in de haven. Zij vertrokken twee uren
" voor ons, die ook nog diezelfde avond, dus twee uren later, zou-
" den vertrekken en wensten elkaar wederkerig een goede vaart toe.
" De zee was prachtig en nog mooier het maanlicht zodat wij 's an-

(1) Brief aan Don Rua, Gibraltar, 14 februari 1881.

" derendaags op een vrijdag konden aanmeren in de haven van Marseil-
" le, opgewekt zoals we vertrokken waren en zonder aanvallen van
" zeeziekte, wat wel eens aanleiding kan geven tot aangename plage-
" rij.

" We waren genoodzaakt nog drie dagen in de haven voor anker te
" blijven liggen en moesten zelfs in het droogdok om er de schroef
" te laten herstellen. Daarom gingen we allen aan land op zaterdag
" om vijf uur 's ochtends om de H. Mis te gaan celebreren in de
" kapel van ons huis in de Rue Beaujour.

" Omstreeks de avond kwam uit Nice Don Bosco toe, die over land
" een dag voor ons aangekomen was.

" Hoewel Don Bologna klein van gestalte is, toonde hij zich ge-
" durende de twee dagen dat we bij hem onze intrek namen, groot door
" zijn goedheid, zijn edelmoedigheid en zijn broederlijke liefde.
" En wat was dit voor ons salesianen een vertroosting! We hadden
" weliswaar, beste medebroeders in Italië verlaten maar we vonden
" er andere die niet minder goed waren in Frankrijk. Ook deze ver-
" laten we nu, maar we treffen er ook weer in Amerika aan.

" Op zondag avond keerden we terug aan boord en onze beste va-
" der, die moedig wordt wanneer het er om gaat een blijk te geven van
" de genegenheid die hij voor zijn zonen koestert, vreesde ook de
" meest verwoede mistralwind niet die planten, bomen, schepen en
" zelfs de mensen door elkaar schudt, om ons te vergezellen tot het
" bassin du radoub (binnenhaven) op drie kwartier afstand van de
" stad gelegen.

" Hij werd door de heer Evasio Piaggio, eigenaar van het stoom-
" schip Umberto I, door de commandant en door andere officieren
" ontvangen met ongebruikelijke egards, betuigingen van achting en
" verering. Er werd veel verteld en er werd koffie en muskaatwijn
" opgediend voor iedereen. De heer Piaggio, niet alleen een zeer
" bekwaam persoon maar eveneens een goede christen, was vol geest-
" drift wanneer hij luisterde naar het verhaal over de werken van
" de salesianen in Europa, Frankrijk en Amerika en aanvaardde met
" dankbaarheid salesiaans medewerker te worden. Meer dan ooit vol
" genegenheid voor Don Bosco wou hij hem vergezellen, samen met de
" kapitein tot aan ons verblijf. Daar waren alle salesianen en de
" Zusters van Maria, Hulp der Christenen, samen met vele andere We
" passagiers bijeengekomen. luisterden naar zijn laatste afscheids-
" vermaningen en ontvingen zijn heilige en vaderlijke zegen. Het
" was een heilige zegen en alle aanwezigen waren ontroerd; het was
" een vaderlijke zegen, omdat hij neerdaalde tot diep in het hart
" van al zijn zonen, van wie velen erin berusten dat ze hem eerst
" in het paradijs zouden terugzien.

" Het was toen late avond geworden en de wind hilde maar
" steeds. We droegen hem dan, de heer Piaggio aan een kant en wij
" aan de andere kant, tot aan de havendam, waar werkelijk providen-
" tieel een huurrijtuig aangekomen was dat... passagiers bracht. En
" ik zeg wel "providentieel" want het zou onmogelijk geweest zijn
" hem bloot te stellen aan het gevaar heel dit traject te voet af

" te leggen op dit uur te midden van die vreselijke stormwind.(1)
" Daags nadien, maandag 7 februari, brachten wij nog in het droogdok
" door; maar toen 's avonds de werken aan de schroef voltooid waren,
" lieten ze het zeewater in het dok langs vier sluispoorten die zo
" een onstuimige stroming verwekten dat we ons levendig konden voor-
" stellen hoe de Heer het water had laten losbreken om de wereld te
" overstromen. Om vier uur in de ochtend, bij dageraad van dinsdag
" 8 februari, voeren wij uit de haven van Marseille in de richting
" van Barcelona. Tot heden toe hadden onze reizigers de woedeuit-
" barstingen van Neptunus nog niet gezien, maar hij wachtte op ons
" in de Golf van Lyon... Hoge golven en wind, wind hoge golven. Ber-
" gen en dalen van water, wilde baren die gaan aanbotsen tegen ande-
" re baren en alle stortten te pletter tegen de flanken van het vaar-
" tuig, dat woester is dan zij... De zeegolven vallen de voorsteven
" aan, andere heffen de achtersteven op... het schudden van de mas-
" ten en het gekraak van het want, dat alles veege op korte tijd
" het dek leeg en deed ons terug naar onze kajuiten vluchten en ons
" verschuilen in onze kooien... en dan... en dan... betaalden bijna
" allen hun tol aan de zeevaart met min of meer braken en met een
" lege maag, indien het geen lege ingewanden waren.

" Ik zei: bijna allen, want ditmaal en de enige maal bij al
" de reizen die ik op zee deed, mocht ik mij onder de benijde en
" werkelijk gelukkige uitzonderingen plaatsen.

" Te Barcelona gingen we in de haven voor anker liggen op de
" avond van diezelfde dinsdag, want de Umberto I loopt 14 mijlen
" per uur.

(1) Hetzelfde tafereel wordt door Don Bologna aldus beschreven (brief aan Don Rua, Marseille, 9 februari): "Zondagavond om 6 uur begaven de missionarissen, de zusters, Don Bosco en ondergetekende zich in twee omnibussen tot aan de Umberto I. Het was avond en de mistral woedde. Het vaartuig was in het droogdok voor herstelling te midden van kanalen en afgronden. Met beide handen op de hoed, vastgeklemd aap Don Bosco, konden we het dek van het vaartuig bereiken. Te midden van dit grote gevaar en met al die voorzorgen die dienden genomen te worden, deed Don Bosco de omstanders lachen met allerlei kwinkslagen. Toen de heer Evasio Piaggio, de eigenaar van de Umberto aan boord gekomen was, ging hij Don Bosco opzoeken en leidde hem zijn kamer binnen. Gedurende drie kwartier sprak Don Bosco met hem met een uitnemende goedheid en minzaamheid. De officieren aan boord verdrongen zich rondom Don Bosco en wedijverden met elkaar om hun eerbied en welwillendheid te laten blijken. De kapitein was trots te vernemen dat Don Bosco meer kapitein was dan hij, daar hij zestigduizend onderhorigen had. De kapitein, de commissaris en allen die aan boord waren vergezelden Don Bosco, die steeds ondersteund werd door de heer Piaggio. Allen knielden toen Don Bosco de zegen gaf aan de missionarissen en stonden niet recht eer hij gedaan had met hen toe te spreken. In het duistere schemerlicht van de maan kwamen we naar buiten en door de heftige wind kon het weer niet slechter zijn. De heer Piaggio nam Don Bosco onder de arm en zei hem dat hij zich aan hem zou overlaten. De kapitein leidde zijn stappen, de vertegenwoordiger van de maatschappij volgde hem en de anderen vergezelden hen. Zo gingen allen gedurende twintig minuten verder en begeleidden ons tussen de balken en de beweeglijke bruggen; ze verlieten ons slechts toen we de straat bereikten waar we een rijtuig aantroffen. De missionarissen waren nu naar beneden gegaan en hadden zich binnen het vaartuig verspreid. Het weer, de avond, de mistral waren een voldoende afleiding om te beletten dat de ontroering zich weer van ons zou meester gemaakt hebben."

" Er werd de hele nacht en de hele volgende woensdag gewerkt om
" lading in te nemen. Wij dachten er dan ook aan om aan land te
" gaan; wij, ik zelf, Don Piccono, Don Branda en Don Pane gingen
" een bezoek brengen aan de werkelijk bewonderenswaardige oudheden
" van de kathedraal, een relikwie van de heilige Eulalie en het
" Kruis gered in de zeeslag van Lepanto, en dan gingen we weer
" terug aan boord.

" Op de avond van woensdag werd er onder het blanke maan-
" licht gevaren (maar zonder zeilen) naar Gibraltar. Weer ontmoet-
" ten we de woedende Eolus in de golf van Valencia. De hele nacht
" wiegde hij ons en veroordeelde ons de hele dag tot vasten. In de
" nacht van donderdag op vrijdag van 11 februari bleven we in de
" mist begraven. De vaart van het schip werd erdoor vertraagd. Af
" en toe ging de fluit van de stoommachine om de schepen te ver-
" wittigen dat we voorbijkwamen om zo mogelijke en noodlottige
" aanvaringen te voorkomen.

" Toch konden we gedurende heel dit gedeelte van de reis
" iedere ochtend de H. Mis celebreren en de communie uitreiken aan
" de zusters en onze medebroeders, de coadjuteurs. Gedurende het
" overige van de dag bidt men, leest men wat, gaat men veel wande-
" len en eet men steeds wanneer men kan!... Het is het leven van
" Miclas: mangé beive e andé a spas!(1) Op de boot kan men niets
" ernstigs doen. Men wordt weer kinderen, mensen die in ledig-
" heid leven en bovendien lacht iedereen min of meer op kosten
" van de andere, als die erop betrapt wordt een grijns te trekken
" wanneer hij moet braken.

" Na 48 uur varen vanuit Barcelona, komen wij aan in de
" baai van Gibraltar. We souperen nog allen samen op de avond van
" vrijdag. We liggen stil voor anker in de haven. In de late avond
" nemen we van elkaar afscheid. We roepen de goedgunstigheid in
" van de Ster der Zee, Maria, voor de beste medebroeders, die hun
" reis verder zetten over de grote Oceaan. Ook voor ons die in een
" klein bootje de kust zullen volgen tot Cadiz. Dit was het vier-
" de en laatste afscheid dat door meer dan een van ons werd aange-
" voeld.

De overigen zetten hun reis verder naar Montevideo, onder de lei-
ding van Don Angelo Piccono.(2) De andere kleine groep van twee salesi-
anen en vier zusters voer reeds in volle Oceaan. Hevige rukwinden hiel-
den zowel de eersten als de tweeden gedurende omstreeks drie dagen in
grote angst.

(1) De Piëmontese vorm van het gezegde: "L'arte di Michelaccio: mangiar, bere e andare a spassc" (De kunst van Michel: eten, drinken en uit wandelen gaan.)

(2) Cfr. boekdeel XII, blz. 596.

Terwijl de arme zeevarenden voor hun eigen leven vreesden was er een krant die ons reeds op een droevige manier bekend is, de Cronia dei Tribunali, die spuwde tegen onze beminde Don Bosco. Het was vooral een artikel van de Unità Cattolica getiteld: "De macht van een katholieke priester en een ontroerende plechtigheid te Turijn" (1) dat hen tot de aanval deed overgaan. Daarom lanceerde de krant onder de opvallende titel Don Bosco en Don Margotti tegen de ene en tegen de andere twee kolommen lelijk en slecht proza. Na op schandelijke wijze de directeur van het katholiek blad beledigd te hebben, bespotten de krant Don Bosco en vermengde boosaardig met zijn spotternijen een aanklacht en een insinuatie van aard om hem hatelijk verdacht te maken bij de regeringsoverheden. In feite beschuldigde hij er Don Bosco van de zonen aan hun ouders te ontrukken, de meisjes aan hun familie en de werkhandsen aan het vaderland. Er werd geïnsinueerd dat onder de afreizenden er wellicht personen waren die tot militaire dienst verplicht waren maar die tegen hun wil gedwongen werden er zich aan te onttrekken en nu in het geheim Italië verlieten. En hier werd de waarheid vervalst door de aldus genoemde "zaak Foglino", waarvan we het einde kennen, terug op te roepen. Het loense manoeuvre was des te erger, nu op dat ogenblik voor de hoge raad van het openbaar onderwijs de zaak van de sluiting van het gymnasium van het Oratorio besproken werd. De strijdlustige Don Margotti zal er wel op gebrand geweest zijn hiertegen van leer te trekken maar in zijn krant repete hij er niets over, zeer waarschijnlijk omdat Don Bosco, steeds een vijand van gekibbel, het wenselijker zal geacht hebben de polemiek stilziggend te laten uitbloeden.(2)

Don Bosco gaf aan de missionarissen brieven mee, die bestemd waren voor hun medebroeders. Het was zijn gewoonte ieder jaar eigenhandig een briefje te schrijven aan de afzonderlijke salesianen van Amerika, priesters, clerici en coadjuteurs waarbij hij niemand vergat. Hiermee ging hij voort zolang hij kon, namelijk tot in het jaar 1884. We bezitten een waardevol staaltje van deze correspondentie in negen brieven die wij konden opsporen en die allen de datum dragen van 31 januari 1881. We geven ze hier met een paar regels ter voorstelling.

Aan Don Costamagna, onlangs gekozen als inspecteur ter vervanging van de overleden Don Bodratto, geeft hij onderrichtingen over de kerkelijke organisatie die dadelijk in Patagonië moet tot stand komen, eer er,

(1) Nr. 19 (23 januari). Ook de Emporio Popolare of Corriere di Torino publiceerde in zijn nummer 17 een artikel over die plechtigheid.

(2) Het is mogelijk dat een niet-rechtstreeks antwoord gegeven werd in een artikel van 30 januari. Daarin werden aanhalingen gedaan uit de officiële akten van de subalpijnse Kamer, met verwijzing naar brokstukken uit toespraken gehouden door Cavour en La Marmora in 1583 tegen het voorstel al de clerici aan de militaire dienstplicht te onderwerpen. Dat voorstel werd later door deze Kamer verworpen onder het koninkrijk Italië in 1869 en 1871. Geen enkele publieke gebeurtenis kon in januari 1881 het opgraven van deze documenten motiveren. Hij zal dit dus gedaan hebben om eens te meer te doen inzien dat de wet die de clerici uit de seminaries haalde om ze naar de kazernes te sturen, de naam van de wet niet verdiende.

bij het voortzetten van hun werk als missionaris, verwickelingen zouden ontstaan. Bovendien schetst hij bondig de gedragslijn die hij in zijn nieuw ambt dient te volgen.

" Mijn beste D. Costamagna,
"
" Meermaals heb ik nieuws en brieven van jou ontvangen. Al-
" les gaat goed. De lucht is helder met nu en dan een wolkje. Dat
" ligt in de aard van de zaken van deze wereld. Je zal zaken, mede-
" broeders en brieven ontvangen. Deel ze uit.
" Wij zullen doen wat we kunnen om de gemeenschappelijke
" schulden te betalen. Doen jullie het ook zo. Ik hoop dat dit jaar
" onze zaken een goede wending zullen nemen.
" De zaak van een prefectuur of van een apostolisch vicari-
" aat in Patagonië is van groot belang. De Heilige Vader wenst dit
" en beveelt het aan. Dat is in ons voordeel. Immers, zonder die or-
" ganisatie kunnen wij geen steun hebben van de Propaganda Fide van
" Rome, noch van de Voortplanting van het Geloof van Lyon, noch van
" de heilige Kindsheid. Noch Don Bodratto, noch jij schijnen er de
" belangrijkheid van te begrijpen.
" Ons nieuws zal je van anderen ontvangen. Ik beperk mij er-
" toe te zeggen: Tu vero vigila, in omnibus labora, sicut bonus
" miles Christi.
" Vergeet echter niet dat we salesianen zijn. Sal et lux.
" Het zout van de zachtmoedigheid, van het geduld, van de christe-
" lijke liefde. Het licht in alle uitwendige zaken, ut omnes vide-
" ant opera nostra bona et glorificent Patrem nostrum qui in coe-
" lis est.
" Je zal in mijn naam een hartelijke groet doen aan de heer
" volksvertegenwoordiger Frias, aan Dr. Carranza en aan de heer
" Gazzolo, indien je de gelegenheid hebt ze te zien.
" God zegene je, al onze beste medebroeders, al onze werken,
" opdat alles steeds en alleen tot meerdere glorie van God zou
" strekken. Amen.
" Bid steeds voor mij die van ganser harte in Jezus Chris-
" tus van jou ben
" de toegenegen vriend,
" Turijn, 31-1-1881. Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Wees de tolk van mijn gedachten en houd namens mij een klei-
" ne preek voor onze zusters.
" Het hoofdkapittel heeft je definitief gekozen tot inspecteur
" voor Amerika en het decreet zal je zodra mogelijk toege-
" sturd worden.
" Dit als norm voor de heiliging van jezelf en die van anderen.

Aan Don Vespignani, die zorg diende te dragen voor de novicen en in feite het bestuur had van het huis van San Carlo te Almagro, stuurt hij zijn beste wensen, zijn raadgevingen en nieuws van zijn familie.

" Mijn beste D. Giuseppe Vespignani,
"
" Meermaals heb ik je brieven ontvangen en steeds met veel
" genoeg. Ik zegen de Heer omdat hij jou voldoende gezondheid
" schenkt om in deze universele nood te werken. God geve dat jij me
" een talrijke schare van aspiranten kan voorbereiden, die nadien
" novicen, dan geprofesten en uiteindelijk zeer ijverige salesianen
" zullen zijn.
" Je zal aan jouw en mijn beste leerlingen zeggen dat hun
" vriend uit Europa hun een raad stuurt om gelukkig te zijn: Vlucht
" de zonde en ontvang dikwijls de heilige communie. Jij zal de zaak
" uitleggen.
" Ik heb nieuws over je ouders ontvangen dat ze het goed
" stellen. Je broer, de clericus (1) is vol bezieling en wenst een
" goed salesiaan te worden.
" God zegene je, mijn beste Don Giuseppe en beware je in goe-
" de gezondheid. Bid voor mij die altijd voor jou in Jezus Christus
" zijn zal
" je toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.

Don Tomatis, de opvolger van Don Fagnano in het bestuur van het huis van San Nicolas de los Arroyos, trekt hij vaderlijk bij het oor omdat hij te lang naar nieuws over hem laat smachten. Don Bosco hechtte groot belang aan de correspondentie vooral met de oversten, door wie hij zo beter zijn heilzame invloed op hun huizen uitoefende. De broer waarover hij hier spreekt was een Jezuiet.

" Mijn beste Don Domenico Tomatis,
"
" Soms ontving ik met groot genoeg een brief van jou maar
" al te zeldzaam gebeurt dat. Je broer pater Tomatis doet dezelfde
" klacht.
" Zorg er dus voor dat ik eens per maand nieuws van jou en van wat
" er in je huis gebeurt, zou hebben.
" Ik weet dat je veel te doen hebt en ik geef toe dat dit
" je verontschuldigt. De genegenheid echter die ik je toedraag
" doet me vurig wensen op de hoogte te zijn van de zaken die je
" aangaan.
" Er werd mij gezegd dat de financiële aangelegenheden van
" S. Nicolas geregeld worden. Goed zo. We zullen je het kruis van

(1) Don Ernesto, de bouwkundige.

" de kroon... van glorie laten geven, wanneer God je naar zijn hemel
" zal roepen.

" Hier houden wij altijd veel van jou en vaak spreken we over
" jou en over je poëtische prestaties. Ik vergeet je dan ook nooit
" in de heilige mis en ik geloof dat ook jij de oude vriend van je
" ziel niet vergeet.

" Voor jou in het bijzonder beveel ik je het onderhouden aan
" van de regels waarmee wij ons aan de Heer hebben toegewijd, voor-
" al van de maandelijkse oefening van de Goede Dood.

" Aan je jongens zal je zeggen dat ik voor hen bid en dat ze
" zich steeds herinneren dat de tijd een grote schat is en dat ze
" hun best moeten doen om geen ogenblik te verliezen.

" God moge je zegenen, mijn beste Don Tomatis. God moge je in
" goede gezondheid en in zijn heilige genade bewaren en bid voor
" mij die voor jou in Jezus Christus altijd zijn zal

" Turijn, 31 - 81. je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

" P.S. Het hoofdkapittel heeft Don Costamagna definitief tot in-
" specteur voor Amerika gekozen. Je mag dit meedelen aan wie
" het hoort.

Voor Don Remotti, de enige priester gehecht aan de kerk van de
Mater Misericordiae te Buenos Aires en aldus overladen met werk, vindt
hij uitdrukkingen die onder zijn pen een buitengewone aanmoedigings-
kracht verwerven.

" Mijn beste D. Remotti,

" Ik heb meermaals je brieven steeds met groot genoegen ont-
" vangen. Schrijf me vaker en lange brieven. Ik weet echter dat
" je werkt en dat dient ter verontschuldiging. Terwijl je je bezig-
" houdt met andermans zielen, mag je echter je eigen ziel niet ver-
" geten. De oefening van de goede dood eens per maand mag nooit
" verzuimd Worden.

" Hier gaan onze zaken met reuzenschreden vooruit. Wanneer
" wij een bekwame salesiaan hebben, zijn er twee huizen die hem
" willen en soms zijn wij genoodzaakt tere plantjes af te staan.
" Daarom dien je veel te bidden dat God deze vruchten zou laten
" gedijen.

" God zegene je, mijn beste Don Remotti, die steeds mijn oog-
" appel zijt. Werk, de beloning staat klaar, de hemel verwacht ons.
" Ibi nostra fixa sint corda, ubi vera sunt gaudia.

" Bid voor mij die steeds voor jou, maar dan in het hart
" van Jezus Christus, zijn zal

" Turijn, 31 - 81. je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Aan de clericus Giuseppe Gioachino Quaranta (1) van het huis van San Nicolas, stuurt hij als een formulier voor zijn geestelijk "rendi-conto", voorafgegaan en gevolgd door uitdrukkingen, die hem voor een ogenblik de illusie geschonken hebben, zoals vroeger met de vader van zijn ziel in een gesprek van vader tot zoon te zijn.

" Mijn beste Quaranta,
"
" Ik heb nieuws vernomen dat je in goede gezondheid verkeert
" en dat je doet wat je kan. Dat doet mij groot genoeg. Studie
" en vroomheid zullen van jou een echte salesiaan maken. Maar je
" mag niet vergeten dat je eerst je ziel in veiligheid moet stel-
" len en daarna dient bezig te zijn met de redding van de ziel van
" de naaste.
" De oefening van de goede dood en de veelvuldige communie
" zijn de sleutel van alles. Is je gezondheid thans goed? Maak je
" jezelf werkelijk goed? Behoud je je roeping? Meen je bereid te
" de wijdingen? Dat is het thema voor een brief die ik van jou ver-
" zijn voor wacht.
" Moge God je zegenen, mijn beste 40 (1), schep moed en bid
" voor mij die voor jou in Jezus Christus steeds zijn zal
"
" Turijn, 31 - 81. je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Zeer bemoedigend zijn dan de twee briefjes aan de clerici Antonio Paseri, van het huis van San Carlo te Buenos Aires en Antonio Peretto van het huis van Las Piedras in Uruguay.

" Beste Paseri,
"
" Jij, mijn beste Paseri, bent steeds het genot van mijn hart ge-
" weest en thans houd ik nog meer van jou omdat je je helemaal ge-
" wijd hebt aan de missies, en dat wil zeggen dat je alles verlaten
" hebt om je helemaal aan het winnen van zielen te wijden.
" Moed dus, mijn beste Paseri. Maak je klaar om een goed
" priester te zijn, een heilige salesiaan. Ik zal veel voor je bid-
" den maar vergeet de vriend van je ziel niet.
" De genade van Onze Heer Jezus Christus moge altijd met ons
" zijn en ons sterk maken in de bekoringen en ons de weg naar de he-

(1) Quaranta betekent veertig.

(2) Wij plaatsen hier de twee voornamen omdat in de ledenlijsten hij eerst met de eerste en dan met de tweede voornaam vermeld wordt. Terwijl wij dit schrijven (oktober 1932) leeft hij en oefent hij zijn heilig ambt uit in de parochie van Sint-Jan de evange-
list in de Boca.

" mel verzekeren.
" Bid voor mij die voor jou steeds in de Heilige Harten van
" Jezus en Maria zijn zal
" je toegenegen vriend,
" Turijn, 31 - 1881. Priester Gio. Bosco.

" Beste Peretto,
"
" Ik twijfel er niet aan dat jij altijd de clericus Peretto,
" de vriend van Don Bosco die mij wou helpen om vele zielen voor de
" Heer te winnen, bent. Thans heb je jou in de onderneming geworpen.
" Dus praebe te ipsum exemplum bonorum operum. In omnibus labora,
" opus fac evanaelistae, et Dominus dabit incrementum plantationibus
" tuis. God zegene je, mijn steeds beste Peretto, God beware je in
" zijn heilige genade en bid voor mij die steeds voor jou in Jezus
" Christus zijn zal
" je toegenegen vriend,
" Turijn, 31 - 81. Priester Gio. Bosco.

Met de coadjuteur Sappa, de tuinier, schertst hij over zijn naam
(sapé en sapa betekenen in het Piëmontees "spitten en spade). Hij haalt
er voor hem, die wat neurasthenisch was een goede suggestie uit.

" Beste Sappa,
"
" Probeer, mijn beste, je naam te laten afkomstig zijn van
" sapere (1) en niet van zappare (2) en de zaken zullen beter gaan.
" Ik heb meermaals nieuws van je gehad. Zorg ervoor dat het steeds
" zoals in het verleden goed nieuws is. Arbeid en gehoorzaamheid
" zullen je geluk zijn.
" Moge God je helpen om steeds het goede voorbeeld te geven.
" Bid God voor mij en ook ik zal voor jou bidden, omdat ik voor jou
" altijd in Jezus Christus zijn wil
" je toegenegen vriend
" Turijn, 31 - 1881. Priester Gio. Bosco.

Aan coadjuteur Carlo Audisio, een grote werker die voortgekomen
was uit het oude Oratorio voor zon- en feestdagen, herhaalt hij zijn
vroegere aanbevelingen.

(1) Kunnen - weten.

(2) Spitten.

" Mijn beste Carlo Audisio,
"
" De oude vriend van je ziel stuurt je een groet en be-
" veelt je aan nooit de eeuwige zaligheid van je ziel te vergeten.
" Werk, maar werk voor de hemel. Stiptheid bij je vrome oefeningen,
" dat is alles. Daarna is gehoorzaamheid de sleutel tot alle deug-
" den.
" Moge God je zegenen, mijn beste Audisio, moge God je
" steeds in zijn heilige genade bewaren en bid voor mij die voor
" jou in Jezus-Christus steeds zijn zal
" je toegenegen vriend,
" Turijn, 31 - 81. Priester Gio. Bosco.

Minzaam en vaderlijk is die andere brief aan de clericus Bartolo-
meo Panaro, die in het college van San Nicolas de los Arroyos verbleef.
Hij werd een groot missionaris. Van 1884 af, toen hij de priesterwijding
ontving tot het jaar 1918, het jaar van zijn overlijden, leefde hij het
leven van een apostel, een kloeke medewerker eerst van Don Fagnano bij
het verkondigen van het evangelie aan de talrijke wilden die de oevers
van de Rio Negro bevolkten en daarna van Don Milanesio bij het stichten
te Chosmalal van het eerste burgerlijk centrum van de Andes van Patago-
nië.

" Mijn beste Panaro, wat doe je? Maak je vorderingen in je
" studie en in je vroomheid? Ik hoop het en daarom beveel ik je aan
" hiervoort te gaan, welk offer het ook moge kosten. Maar vergeet
" de grote beloning niet die God al voor ons in de hemel bereid
" houdt.
" Voortdurende gehoorzaamheid en de oefening van de goede
" dood. Dat is alles.
" Moge God je zegenen, mijn steeds beste Panaro, wees het
" model van de salesianen en bid voor mij die voor jou in Jezus
" Christus zijn zal
" je toegenegen vriend,
" Turijn, 31 - 81. Priester Gio. Bosco.

Hoe lieflijk is volgend laatste briefje aan de clericus Pietro Cal-
cagno! Hij verbleef in het college van Villa Colon te Montevideo. Nadien
was hij de leider van de laatste expeditie die door Don Bosco op 6 decem-
ber 1887 gedaan werd en naar Ecuador trok.

" Beste Calcagno,
"
" Ben je steeds braaf, mijn beste Calcagno? Ik hoop van ja.
" Kijk echter niet achterom. Laat ons naar de hemel kijken die ons
" verwacht. Daar hebben wij een grote beloning voorbereid. Werk,
" win zielen en win je eigen ziel. Matigheid en gehoorzaamheid zijn
" alles voor jou. Schrijf me vaak.

" Moge God je zegenen en in zijn heilige genade bewaren en
" bid voor mij die steeds voor jou in Jezus-Christus zijn zal
"
" Turijn, 31 - 1881. je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Naar aanleiding van deze brieven schrijft Don Vespignani in een door hem eigenhandig geschreven memorandum: "Bij het begin van dit jaar (1881) kwam bij elk van de salesianen van Amerika een waardevol geschenk toe. Het was een door Don Bosco eigenhandig geschreven brief. Voor iederen had hij een woord van aanmoediging en raad. Voor allen was het een grote aansporing tot volharding. Veel meer dan voor de retraits en voor de successen in het verleden mocht dit het tijdstip genoemd worden van de herleving van de salesiaanse geest in onze inspectie. Ons hart kreeg wel degelijk de indruk van een genade en van vermaningen die uit de hemel kwamen." Deze brieven kwamen toe op carnaval. Don Costamagna deelt ons mee dat de geadresseerden ze ook in de kleine theaterzaal lazen en nog eens lazen en zich niet bekommerden om de plezierige taferelen die er opgevoerd werden." (1)

Don Piccone overhandigde de brieven aan de salesianen in Uruguay. Hij laat ons weten dat ook daar de waardevolle eigenhandig geschreven brieven grote tevredenheid brachten en met tranen in de ogen gezoend werden. (2)

Korte tijd voor de nieuwe versterkingen te Montevideo aankwamen, had Mgr. Vera, tot elke prijs gewild dat de salesianen de parochie van Paysandù zouden aanvaarden. Het was een oude stad gelegen op de linkeroever van de grote rivier Uruguay, met vijfentwintigduizend inwoners en maar een enkele kerk. Het bederf en de onzedelijkheid waren er verschrikkelijk. Om de bisschop te bevredigen was het nodig dat zij die het werk van hun medebroeders van Uruguay moesten verlichten, hen kwamen vervangen die voor Paysandù bestemd waren. Dat was nog niet voldoende. Om de moeilijke omstandigheden nog te verzwaren kwam er de ziekte van directeur Don Lasagna. Door inwendige pijnen aangetast, moest hij op het einde van de maand maart aan de bevelen van de artsen gehoorzamen, die hem voorschreven dat hij zich zou onderwerpen aan een pijnlijke en uiterst moeilijke heelkundige ingreep waarvoor ze hem aanraden naar Italië te gaan. Hij vertrok op 1 mei. Don Bosco licht gravin Callori in over zijn komst door een brief van 21 juli.

(1) Brief aan Don Bosco, Buenos Aires, 6 maart 1881.

(2) Brief aan Don Bosco, Villa Colon, 7 maart 1881.

" Onze goede Mama in Jezus-Christus,
"
" Ik ontving geen nieuws meer over uw gezondheid en evenmin
" of u nog te Vignale of elders zijt. U zou me werkelijk genoeg
" doen, indien u de goedheid zou hebben mij door iemand nieuws over
" u te laten geworden indien u zelf dit niet zou kunnen doen, te
" meer omdat ik weet dat u wat geleden hebt tengevolge van uw reis
" van Turijn naar Vignale.
" Ik kan er geen verklaring voor vinden. Soms verleent God na
" een enkel kort gebed ongewone gunsten. Voor u heeft men gebeden en
" gaat men voort 's ochtends en 's avonds te bidden en dit door onze
" 80.000 jongens en tot heden toe weet ik niet of er iets verkregen
" werd. Arme Don Bosco! Hij heeft al zijn krediet bij Ons Heer ver-
" loren.
" Don Lasagna is uit Uruguay toegekomen om zijn gezondheid
" wat te versterken. Hij wil ook wat medewerkers aanschaffen om dan
" terug te keren naar de akker waar hij het evangelie predikt, waar
" de oogst overvloedig is en de arbeiders weinig in aantal. Hij
" heeft dadelijk naar u en naar uw familie gevraagd en wenst u te
" komen bezoeken vanuit Montemagno waar hij op het einde van deze
" week naartoe gaat.
" Ik hoop dat heel uw familie een goede gezondheid geniet en
" dat ook bij u beterschap zal intreden. Ik bid God dat allen in
" volmaakte gezondheid mogen zijn en dat hij allen in zijn heilige
" genade zou bewaren.
" Ik dank u voor de edelmoedige liefdadigheid die u mij door
" de handen van Don Cagliero bewezen hebt. Ik hoop dat minstens het
" honderdvoudige u niet zal ontbreken. Don Cagliero zelf deelde mij
" mee dat u de kerk van het Heilig Hart te Rome niet vergeten hebt.
" Zijt u bereid de taak van inzamelaarster in naam van de Heilige
" Vader te aanvaarden? Meent u dat ik die taak zou mogen aanbieden
" aan de heer Graaf Rainero als kamerheer met mantel en degen? U
" zult me een gunst bewijzen door mij hierover een woord te zeggen.
" Moge God u zegenen en wil ook bidden voor deze arme man die
" voor u steeds in Jezus Christus zijn zal
" een nederige dienaar
" Turijn, 24 juli 1881. Priester Gio. Bosco.

Don Lasagna was eerst omstreeks de maand oktober in staat zich aan een heelkundige ingreep te onderwerpen. Dan ging hij naar het ziekenhuis Mauriziano, waar hij de aangename verrassing had tussen de artsen heelsemeesters een van zijn geliefde oud-leerlingen van Lanzo aan te treffen. Deze monterde hem wat op maar toch niet voldoende om hem volledig zekerheid te geven. Don Bosco, die zijn vrees kende, liet hem met zekerheid zeggen dat hij weldra naar Amerika moest terug keren, waar hem een andere zeer belangrijke zending te wachten stond. De heelkundige ingreep verliep inderdaad heel goed. Don Bosco spreekt hierover in twee brieven van de maand oktober aan Don Costamagna.

" Mijne beste Don Costamagna,
"

" Enkele woorden om aan jou en aan onze beste salesiaanse
" zonen en dochters een hartelijke groet in de Heer te brengen.

" Don Lasagna wint krachten bij, maar is nog altijd niet zo
" sterk als vroeger. Toch drijft zijn verlangen te werken voor de
" congregatie hem er toe terug te keren naar zijn werkveld. Hij is
" werkelijk een goede man. Hij spreekt over allen goed, vooral over
" jou en dat doet me genoegen. Don Cagliero heeft je geschreven om
" je mening te horen over de wijzigingen die passend schijnen in de
" inspectie van Amerika, vooral nu we huizen openen in Brazilië. In
" alles echter verlang ik je zienswijze te volgen.

" Een zaak die dringend is en waarop de Heilige Vader met ze-
" ker ongeduld de wacht, is de aangelegenheid van de prefectuur of
" van het apostolische vicariaat in Patagonië. Ik moet hem een for-
" meel antwoord geven over de mening van de regering en van de
" aartsbisschop. Is er al wat gedaan of slapen ze allen nog?

" Geef me dus een positief bericht dat ik kan aanbieden aan
" de Heilige Vader, die wenst zich er persoonlijk mee bezig te hou-
" den.

" Ik weet niet wat denken over Don Tomatis. Hij is verplicht
" te schrijven en te doen schrijven aan de overste over het perso-
" neel van zijn college. Zeg me welke de morele en materiële toe-
" stand is van onze zaken, wat we te hopen en wat we te vrezen heb-
" ben. Zonder dat kunnen we enkel tussen onzekerheden verder gaan.
" Ook ik weet er niets meer over.

" Moge God ons allen zegenen en van de salesianen even zove-
" le heiligen maken en van jou een grote heilige. Bid voor mij die
" voor jullie steeds in Jezus Christus zijn zal

" jullie toegenegen vriend,
" S. Benigno, 1 oktober 1881. Priester Gio. Bosco.

" Nota. Don Bonetti en Don Bertello preken een retraite voor hon-
" dertzeventig novicen die zich voorbereiden op het afleg-
" gen van hun geloften op 3 oktober. Wat al missionarissen!

" Mijne beste D. Costamagna,
"

" Ik draag je hierbij een taak op. Je kan ze door iemand an-
" ders laten volbrengen. Je zult er mij het resultaat van sturen
" dat ik zal meedelen aan de persoon die ook wat goed doet aan onze
" zonen in Amerika.

" Verleden donderdag onderging onze beste Don Lasagna een
" zeer ernstige heelkundige ingreep. Gedurende twee dagen vreesde
" men voor zijn toestand. Thans is hij beter en de artsen menen dat
" hij buiten gevaar is.

" De andere medebroeders in Europa zijn, God zij dank, in
" goede gezondheid.

" Doe een hartelijke groet aan al onze zonen van Amerika en
" aan hun leerlingen. Bid veel voor mij want ik heb ernstige en moei-
" lijke zaken om handen die een speciale verlichting van de hemel
" vergen.
" Moge God ons allen zegenen en in zijn heilige genade be-
" waren. Amen.
" je toegenegen vriend
" Turijn, 10 oktober 1881. Priester Gio. Bosco.

Terwijl hij op de heelkundige ingreep wachtte, was de werkzame man niet met zijn handen in de mouwen blijven zitten. Hij had om zich heen uitgekeken naar helpers en middelen en tegelijkertijd had hij de manier bestudeerd om zijn plan uit te werken. Sinds geruime tijd al koesterde hij de gedachte een meteorologisch observatorium op te richten in het Pius-College van Villa Colon. Met ruime inzichten begaafd begreep hij het grote voordeel dat daaruit voor zijn missie zou voortvloeien, wanneer hij op die manier de vooruitgang van de fysische wetenschappen kon begunstigen. Het Pius-College lag op een uitstekende plaats om er een telescoop op te richten, waarmee men de atmosferische verschijnselen kon onderzoeken om dan de resultaten mee te delen aan de verenigingen van Amerika en Europa die de groei van de weerkunde bevorderden.

Er was in Italië en zelfs op korte afstand van Turijn een man met wereldfaam in deze tak van de wetenschap, pater Francesco Denza, barnabiet, directeur van het observatorium van het college Carlo Alberto te Moncalieri. Don Lasagna begaf zich bij hem en zoals dit pleegt te gebeuren wanneer personen die zeer verstandig zijn met elkaar van gedachten wisselen, kreeg zijn plan veel ruimere afmetingen. Het ging er inderdaad om een meteorologisch net op te richten in Zuid-Amerika met als centrum het observatorium van Montevideo waarvan de zorg aan de salesianen zou toevertrouwd worden. Pater Denza sprak erover in het programma van het derde geografisch congres dat korte tijd nadien te Venetië gehouden werd en bekwam dat een wens in de verlangde zin uitgedrukt werd. Na dit eerste succes sprak hij erover met Don Bosco, die, zoals hij verwachtte, er graag in toestemde. Dan stelde hij een verslag op namens de derde groepering, die op het congres de problemen in verband met de meteorologie besproken had. Hij maakte dit verslag over aan het bestuurscomité van de meteorologische vereniging. Toen dit comité "het edelmoedige aanbod" van Don Bosco vernomen had, betuigde het hem "zijn diepgevoelde en dankbare voldoening" en drukte tegelijkertijd "zijn oprechte blijdschap uit voor dit moedige initiatief van een werk dat klaarblijkelijk zeer moeilijk was, maar eveneens zeer voordelig voor de kennis van de fysica van de aardbol."(1) Dit was het begin van het meteorologisch observatorium van Montevideo, waarover we nog zullen spreken in het volgend verloop van onze geschiedenis.

(1) Brief van de algemene directie aan Don Bosco, Turijn, 30 november 1881.

In de maand juni had Don Lasagna het grote verdriet gehad de plotse dood te vernemen van Mgr. Vera, zijn grote vriend en de goede vader van de salesianen in deze republiek. (1) Enige tijd vóór zijn terugkeer naar Amerika, ontving hij het blijde nieuws dat Leo XIII aan de overleden prelaat een waardige opvolger gegeven had in de persoon van Mgr. Yeregui, zeer bevriend met de salesianen, zoals elders verhaald wordt. Daarom zorgde hij er met nog groter opgewektheid voor, de laatste hand te leggen aan de voorbereidselen voor zijn vertrek.

Het is onmogelijk met juistheid te zeggen of het voor of na zijn heelkundige ingreep was dat Don Lasagna, toen hij Don Bosco in Ligurië vergezelde, getuige was van een daad, die enkel heiligen kunnen verrichten. Mgr. Boraggini, bisschop van Savona was in botsing geraakt met de directeur van Varazze, Don Monateri. Deze dacht dat het niet goed was, zoals Zijne Excellentie dit wenste, een priester van het college te sturen naar een bergkerk achter de stad gelegen voor een gebruikelijke kerkelijke dienst. Er was ook een geschil over parochiale rechten mee gemeid. Don Monateri had het echter goed voor. Welnu, toen Don Bosco samen met Don Lasagna een bezoek bracht bij de bisschop, was hij nog maar pas voor hem gekomen of hij knielde op beide knieën op de grond neer en zei hem met de handen gevouwen op smekende toon: "Monseigneur, ik vraag u vergiffenis voor het ongenoegen dat Don Monateri, directeur van het college van Varazze u aangedaan heeft.

- "Maar sta toch op Don Bosco, wat doet u nu? Wat doet u nu?" zei de bisschop hem dadelijk.

- "Ik sta niet op eer u mij zegt, dat u hem vergiffenis schenkt."

- "Wel zeker, ik vergeef hem, ik vergeef hem. Maar staat u nu op!"

Dan stond Don Bosco op en ze omhelsden elkaar. (2)

De maand oktober bracht intussen aan Don Bosco een onuitsprekelijke vertroosting. Een bedevaart uit Argentinië, onder de leiding van Mgr. Antonio Espinosa, vicaris-generaal van Buenos-Aires, was naar Italië gekomen om hulde te betuigen aan de plaatsvervanger van Jezus-Christus. Welnu, in zijn toespraak die hij publiek tot hen richtte, loofde de Heilige Vader eerst de vlijt van de bisschoppen van Argentinië en van hun clerus en zei dan het volgende: "Probeer de grootste bezorgdheid aan de dag te leggen om de nog wilde stammen van Patagonië onder wie, dank zij de medehulp van ijverige kloosterlingen, met dit doel nieuwe missies worden opgericht, tot een christelijk en beschaafd leven te brengen. (3)

(1) Mgr. Giacinto Vera, was geboren op 3 juli 1813 te S. Caterina, diocees S. Sebastiano van Rio de Janeiro, werd als bisschop van Megara voorgesteld en apostolische vicaris van Montevideo benoemd door Pius IX op 23 september 1864. Toen het vicariaat residentieel diocees werd, werd hij daar overgeplaatst door Leo XIII op 15 juli 1878. Hij stierf aan een beroerte, terwijl hij een herderlijk bezoek bracht aan Pan de Azucar.

(2) Diocesaan Proces, Summ. Nr. XVI, 98, blz. 756.

(3) Civiltà Cattolica, aflevering 753 (5 nov. 1881, blz. 358.

In het gesprek dat hierop volgde had Mgr. Espinosa aan de paus meegedeeld wat de salesianen in de republiek en vooral in Patagonië verrichten, waarop Zijne Heiligheid hem ze: "Wanneer wij vernomen hebben dat de leerlingen van Don Bosco de missie van Patagonië op zich namen, is er in ons hart een blijde hoop ontstaan voor de toekomst van deze arme inboorlingen."(1) Deze plechtige verklaringen deden in het hart van onze goede vader een ogenblik van echte vreugde ontstaan.

In de missies van Patagonië werden werkelijke vorderingen geboekt. Hun hoofd, Don Giuseppe Fagnano, een ondernemend en onversaagd man, werkte met al zijn macht aan de verspreiding van het evangelie onder de Indianen. Het was echter zeer moeilijk ze te benaderen, want ze verfoeiden de blanken. Wanneer ze in hun nabijheid kwamen, sloegen ze op de vlucht of zwaaiden ze met hun wapens. In de maand april had de Argentijnse regering, die steeds de overheersing van Chili over Patagonië vreesde, generaal Villegas met tweeduizend soldaten tegen de oorlogszuchtige stammen van de Sayueques gestuurd, die door hun invallen en verwoestingen schrik zaaiden in de omliggende streken. Don Fagnano, die ook te paard gestegen was, nam deel aan de expeditie. Hij doorliep in alle richtingen deze eindeloze vlakten om de vreedzame en verschrikte Indianen op te sporen, ze gerust te stellen, hun beschermer te worden, zete onderrichten en te dopen. Het werd een hele geschiedenis van moeizame en vreemde avonturen, die zich afspeelden in de streken rondom het Nahuel-Huapi-meer, waaruit de Limay-rivier ontspringt, de voornaamste bijrivier van de Rio Negro.

In de maanden oktober en november ondernam hij een andere missietocht en bereikte hij twee Indianenstammen, die zich op vierhonderd kilometer van Patagones neergezet hadden. Hij behaalde er enkele resultaten; maar de nabijheid van een legerkamp was een grote hinderpaal, onder meer, door de verkoop van sterke drank, de dronkenschap en de ermee gepaard gaande wanordelijkheden. Bij het doorlopen van de oevers van de Rio Negro stootte hij op verscheidene families van christelijke kolonisten, bij wie hij wat goed deed." "Mijn beste Don Bosco", schreef hij op 10 november, indien wij talrijker waren, wat al goed zouden wij kunnen doen!"

Doch laat ons terugkeren tot Don Lasagna. Tijdens zijn verblijf in Italië had Don Bosco zich een juiste opvatting kunnen maken van de omstandigheden en behoeften van de huizen die men in Uruguay geopend had. Hij had eveneens van dicht bij de deugd, de voorzichtigheid en de tact van zijn beste zoon kunnen merken. Omdat het hem opportuun toescheen in Uruguay een zelfstandige provincie te stichten, noemde hij hem tot inspecteur hiervan, des te meer omdat het nodig was het volgende jaar een huis te stichten in Brazilië en hij al de vereiste hoedanigheden bezat om het werk van de salesianen in dit uitgestrekte rijk in te voeren en uit te breiden. Hij zond hem ook niet alleen terug maar gaf hem een

(1) Boll. Sal., 1 nov. 1881, blz. 9.

groepje medebroeders die hij zou verdelen tussen Uruguay en Argentinië.

Don Bosco wou hen niet tersluiks wegzenden alsof de nijdige bedreigingen van de laatste maal hem vrees aangejaagd hadden. Sommige konden ook menen dat het te vroeg was om de plechtigheid van het afscheid te vernieuwen; maar de feiten bewezen dat iedere vrees ijdel was. Op 10 december was het de dag van de ceremonie. Het waaide, het was koud en er viel sneeuw en toch liep de kerk vol. Na het voorlezen van de encycliek Sancta Dei civitas, door ons in het begin van dit hoofdstuk aangehaald, zei Don Bosco enkele woorden om aan de medewerkers en de medewerksters de vooruitgang, die door de congregatie in de loop van het jaar gedaan was mee te delen. Hij sprak hun over de resultaten in de missies en over de stand van de werken voor de kerken van Sint-Jan de Evangelist te Turijn en van het Heilig Hart te Rome. Daarna stond hij zijn plaats af aan Don Lasagna, die ook zijn toehoorders onderhield over het leven van de salesiaanse missionarissen.

Acht vertrokken er, maar twee wachtten op hun medereizigers te Marseille, waar allen moesten scheid gaan. Om de reis te bezielen en om aan Don Lasagna nog een blijk te geven van zijn vaderlijke genegenheid wou hij dat Don Lemoyne, zijn vroegere directeur, hem tot Marseille zou vergezellen. Daar kozen ze zee op 15 januari op de France van de Transports Maritimes. De overtocht verliep zonder incidenten. Te Villa Colon trof Don Lasagna de medebroeders bijeen voor de retraite; het was de tijd van de grote vakantie. Hij preekte er zelf met de gloed, de vroomheid en de waarachtige salesiaanse geest, die hij zo pas geput had in het grote hart van Don Bosco.

Eer het jaar ten einde liep, ontving Don Bosco met gejubel het bezoek van Mgr. Espinosa. Hij kwam met twee gezellen toe op de vooravond van Kerstmis. Don Bosco, die gelukkig was persoonlijk kennis te kunnen maken met de oprechte vriend van zijn Argentijnse zonen, verzuimde niets om zijn verblijf te Turijn aangenaam te maken. De gasten deden ook een uitstap naar San Benigno, waar ze op een mooie academische zitting onthaald werden. Op 4 januari reisden ze terug naar Frankrijk.

Mgr. Espinosa had twee brieven van zijn aartsbisschop voor Don Bosco bij zich, een in het Spaans en een andere in het Italiaans, gedaateerd op 24 augustus te Buenos Aires. De illustere prelaat schreef in de eerste brief: "Zeg aan uw jongens, van wie ik er misschien nog enkele ken, dat zij mij zouden gedenken in hun gebeden en vooral bij de blijdschap die zij zullen voelen bij de aankomst van mijn bedevaarders. Beveel aan uw eerwaarde priesters aan dat ze veel zouden bidden voor hun broeders hier, die in aantal groeien en veel goed doen. Op het nationaal congres werd er gesproken over de machtiging die aan de regering gegeven wordt een overeenkomst met de Heilige Vader te treffen over de indeling van de bisdommen. Dit zal een geschikte gelegenheid zijn om in Patagonië een apostolisch vicariaat op te richten dat zou toevertrouwd worden aan de zorgen van uw ijverige missionarissen. Ik wens vurig dat men dit zou

kunnen bereiken, maar ik ben niet zonder vrees. De gebeden van uw goede zonen kunnen deze genade bekomen, die eveneens vruchtbaar zal zijn op tijdelijk gebied. Ik zal ermee voortgaan u hierover verder nieuws te laten geworden. Uw missionarissen, evenals de zusters van Maria, Hulp der Christenen, die zich op het ogenblik hier bevinden, zijn mij een grote hulp en opbeuring. Daarom loof ik de Heer hiervoor en richt ik tot u mijn dank en mijn gelukwensen. "Bij de drie priesters die in Patagonië waren, hebben ze deze dagen nog een andere toegevoegd wegens het grote en nuttige werk, dat ze in deze verre streken verrichten. Steeds denk ik met genoegen aan de dagen in 1877 in uw vriendelijk gezelschap doorgebracht."

Een derde brief, die overgemaakt werd door Don Costamagna en te Turijn met Kerstmis aankwam, was van de hand van Mgr. Yeregui. Alvorens bezit te gaan nemen van zijn diocees van Montevideo, had hij de behoefte aangevoeld de gevoelens van zijn hart aan de overste van de salesianen in Amerika bekend te maken. "Uw Eerwaardigheid dient te weten," zei hij, (1) "dat de salesianen steeds in mijn hart een aparte plaats zullen innemen en dat ik alles zal doen wat in mijn macht ligt, opdat het aantal van deze zo goede arbeiders en de vrucht van hun ondernemingen zou vermeerdere. Ik verlang dat u mij volledig in uw vertrouwen zou willen nemen en mij al het goede zou willen meedelen dat ik voor hen kan doen; want in alles wat van mij afhangt, kunnen ze op mij, als op een goede vriend, rekenen. Een onvrijwillige vergetelheid was de oorzaak waarom ik u niet bedankt heb mij tot salesiaanse medewerker te hebben benoemd. Het is mijn bedoeling dit thans te doen door te betuigen dat ik u zeer dankbaar ben."

Deze zo warme en oprechte getuigenissen stelden de woorden door de paus uitgesproken in een bijzonder helder daglicht. Met deze vertroosting werd voor Don Bosco het beroerde jaar 1881 afgesloten. De goddelijke Voorzienigheid verzachtte met enkele druppels de bittere kelk die hij verplicht was overvloedig te drinken.

(1) Brief aan Don Costamagna, Montevideo, 29 november 1881.

H O O F D S T U K I I

ANDERHALVE MAAND IN FRANKRIJK.

De komst van Don Bosco werd te Marseille vurig verlangd, niet enkel door de herrie van het jaar tevoren, maar ook door de nieuwe bouwwerken die steeds grote schulden meebrachten en waarvoor er in de naaste toekomst schikkingen moesten getroffen worden. Meermaals hadden de omstandigheden hem belet, niettegenstaande zijn goederwil, te komen; maar uiteindelijk kon hij, samen met zijn kerstmiswensen, zijn reis voor het begin van februari aanmelden. Men leefde nog niet helemaal in zekerheid voor een of andere onaangename verrassing van de kant van de regerings-overheden, daar in de vrijmetselaarspers de campagne tegen de kloosterlingen nog niet definitief gesloten was. Toch waren zijn vrienden gerust in hun hart en zegden: "Don Bosco va arriveret lui (à l'Oratoire) appor-tera la puissante intervention de sa sainteté."(1)

Hij vertrok uit Genua; daags voor de dag waarop de missionarissen zee kozen, rustte hij wat uit te Nice en kwam hij te Marseille toe op de avond van 5 februari. Hij was vergezeld van Don Celestino Durando, de algemene studieleider, die hij met zich meebracht om in de huizen de gang van zaken van de studies waar te nemen en te regelen. Vanuit San Benigno nam hij ook een clericus mee, Giulio Reimbeau, een bloedverwant van de familie Harmel. Hij zou zijn secretaris zijn.

Nog diezelfde avond wou hij een werk van naastenliefde verrichten. We maakten al melding van de beroemde pater Pio Mortara, kanunnik van Lateranen.(2) De verbanningsdecreten tegen de kloosterorden, die van kracht werden op 31 oktober 1880, hadden hem getroffen te Marseille waar hij zwaar ziek lag in het collège Saint-Louis bij de broeders van weldadigheid. Hij wist niet waar hij zich moest verschuilen, daar zijn tegenwoordigheid deze gastvrije broeders in gevaar kon brengen. De Voorzienigheid bewoog dan de zeer godvruchtige dame Marcoselles, die hij al in 1869 te Rome had leren kennen, hem haar edelmoedige gastvrijheid aan te bieden in haar eigen woning in de Rue de Rome. Daar verergerde zijn kwaal zodanig dat hij genoodzaakt was te bed te blijven. Redenen van voorzichtigheid

(1) Procès verbaux du Comité de Dames, 27 janvier 1881.

(2) Boekdeel XIV, blz. 268.

raden aan zijn schuilplaats geheim te houden, omdat in die rampspoedige dagen hem een of andere narigheid kon treffen, te meer omdat men hem in Italië als een weerspannige aan de militaire dienst gemeld had. Om die redenen ging directeur Don Bologna hem in het verborgen bezoeken en in het huis wist niemand anders dat hij zich op die plaats bevond.

Don Bosco die nu op de hoogte gebracht was van het verlangen van de zieke om hem te zien, dacht eraan, zonder uitstel, aan dit verlangen te voldoen. Het was raadzaam voor het bewaren van het geheim er bij late avond naartoe te gaan; indien hij de zaak zou uitgesteld hebben, had hij er wellicht niet meer naartoe kunnen gaan of zou hij tot bij hem niet geraakt zijn zonder in het oog te vallen. Ziehier dan op welke manier pater Mortara het bezoek van Don Bosco verhaalt:(1) "Van eerwaarde heer Don Bologna, mijn beste vriend, de directeur van het Oratoire de Saint-Léon, die mij bezocht en de geestelijke hulp bracht die ik nodig had, wist ik dat Don Bosco zich te Marseille bevond. Ik gaf blijk van een groot verlangen hem te zien omdat ik hoopte dat hij mijn genezing zou verkrijgen. Inderdaad, op 5 februari, kwam de eerbiedwaardige priester tot bij mij. Ik smeekte zijn zegen af en verzocht hem voor mij bij God te willen tussenkomen om voor mij de verlangde gunst te verkrijgen, nl. mij in te zetten voor zijn glorie en mijn lieve moeder te bekeren. (ze is helaas naar de eeuwigheid vertrokken op 17 oktober 1896). Hij spoorde mij aan tot geduld en berusting en tot het offer van mijn leven, indien dit aan God zou behagen. Wat mijn moeder betrof, zouden mijn gebeden in de hemel meer doeltreffend zijn. Hij zegende mij nogmaals en nam afscheid. Ik heb Don Bosco niet meer gezien en enkele jaren nadien vernam ik het nieuws van zijn afsterven in geur van heiligheid. Een gegronde hoop lacht me toe dat de man Gods die mij aldus in mijn leven begunstigde, ermee zal voortgaan mij te zegenen en voor mij te bidden op de zetel van glorie die hij stellig zal veroverd hebben." Zinspelend op dit bezoek zei hij in 1884 in een brief aan Don Bosco: "Wanneer u mij met een bezoek te Marseille in het huis van de dames Marcoselles vereerd hebt, hebt u mij gezegd dat de Heer het doodsdereet, reeds tegen mij uitgevaardigd, kon schorsen. Het dereet werd geschorst, u deed het intrekken en wee mij nu, indien het leven dat mij nog overblijft niet volledig door mij gebruikt wordt om het mystieke rijk Gods op te bouwen, te verdedigen en uit te breiden."

Don Bosco vond het Oratoire de Saint-Léon volledig omgevormd en viermaal groter. Tevoren werd niets gezegd noch geschreven over zijn komst, ook al om een gevaarlijke ruchtbaarheid te vermijden. En toch vulden twee dagen later personen van iedere slag het huis op ongeveer alle uren. Het was gemakkelijk te voorzien dat hij zich erg zou vermoeien; daarom vroeg de directeur aan Don Rua hem aan de gebeden van de jongens aan te bevelen, opdat hij niet al te veel onder de onvermijdelijke in-

(1) Brief aan Don Lemoyne, 1898. Andere gegevens ontbreken omdat wij het origineel niet teruggevonden hebben maar enkel de kopie van deze brief van de hand van Don Lemoyne zelf.

spanningen zou te lijden hebben. Velen verlangden zijn portret te bezitten. Een verdienstelijke heer die hem op een diner uitgenodigd had, verkreeg dat hij wou poseren met singel en bef op zijn Frans. Maar omdat men zelden zijn fy-sionomie goed kon weergeven, werd hij in vijf verschillende houdingen gefotografeerd.(1) Hierover geeft hij zelf wat inlichtingen in een briefje aan zijn secretaris, die in het Oratorio gebleven was.

" Beste Don Berto,
"
" Indien je een kopie kunt hebben van de ontheffing van de ge-
" loften van Don Pirro, tracht ze me dan te sturen, want ik heb ze
" nodig.
" Onze zaken zijn goed op weg, veel behoefte aan gebeen.
" Zeg dit aan Caroglio (2) en aan zijn boefjes. Van het Oratorio
" heb ik geen nieuws meer ontvangen. Mijn gezondheid is goed maar
" ik ben uiterst vermoeid.
" God moge je heilig maken als Job en bemin mij in Jezus
" Christus.
" je toegenegen vriend,
" Marseille, 10-2-81. Priester Gio. Bosco.

Uit een brief aan Don Bonetti van dezelfde datum vernemen we dat de gedachte aan de kerk van het Heilig Hart hem op zijn reis niet los liet. Hij stuurt hem inderdaad de minuut van drie omzendbrieven, waarover we verder zullen spreken en die aan de journalisten, aan de bisschoppen en aan de inzamelaars van de giften moesten verzonden worden.

" Beste Don Bonetti,
"
" Ik weet niet of je verslag ontvangen hebt van het ver-
" blijf en het vertrek van onze missionarissen te Marseille. Een
" zeer goede stof voor ons Bollettino.
" Hierbij sluit ik de brief in voor de kranten en een an-
" dere brief voor de bisschoppen. Hij is in het Italiaans en in
" het Frans van de hand van Reimbeau. Lees ze, verbeter ze en stuur
" ze op. Zorg voor de andere vertalingen. Het zal goed zijn in de
" verklaring voor de heren inzamelaars het volgende bij te voegen:
" Ze worden verzocht ten minste om de drie weken? maanden? - het
" geld dat ze, dank zij de liefdadigheid van de gelovigen konden

(1) Brief van Don Bologna aan Don Rua, Marseille, 9 februari 1881.

(2) Don Martino Caroglio, thans te Caracas in Venezuela la en toen leerling in het Oratorio. "Zijn boefjes", waren zijn goede vrienden, de misdienaars.

" inzamelen, op zijn bestemming te laten komen.
" Niet het minste nieuws van het Oratorio, noch uit een an-
" der deel van de wereld.
" Onze zaken verlopen zeer goed. Grote behoefte aan gebeden.
" God moge ons allen zegenen en aanzie me in Jezus Christus als
"
" Marseille, 10 februari 1881. je toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Pastoor Guiol toonde zich zeer hartelijk jegens Don Bosco. Men zou gezegd hebben dat hij zelfs de herinnering vergeten had aan het jammerlijke incident dat we in het vorig boekdeel verhaald hebben. We mogen echter niet verzwijgen dat Don Bosco een gelukkige keuze gedaan had, toen hij de clericus Grosso voor de liturgische gezangen in de parochiekerk aangewezen had. Ofschoon zeer jong, genoot de muziekmeester de onbeperkte gunst van de kanunnik.(1)

De dames van het comité verlangden dat hij hun vergadering zou voorzitten. Ze onthaalden hem met grote vreugde op hun zitting van 12 februari. Slechts twee leden konden niet van deze vertroosting genieten, maar de notulen zeggen: "Het gebed en de zegen van Don Bosco zullen hen zeker bereiken en hen vergoeden voor hun offer."

Vooreerst werd lezing gegeven van een nauwgezet verslag over het jaar 1880. Het geïnde bedrag beliep twintigduizend fr. Daarna werd het programma opgemaakt voor het feest van de H. Franciscus dat op 16 februari zou gevierd worden. Als laatste nam Don Bosco het woord en wist behendig gebruik te maken van dat Frans dat van zijn lippen zo aangenaam klonk. De notulen geven een ruime samenvatting van zijn toespraak en wij zullen ze vertalen.

" Ik ben gekomen om mijn dank uit te spreken en ook om mijn
" arme jongens aan te bevelen, maar vooral om deze brave dames te
" bedanken voor hun liefdadigheid. Het is mooi te zien hoe dames
" aan hun eigen rust vaarwel zeggen om van huis tot huis de midde-
" len te gaan vragen, waarmee het goede kan gedaan worden. Ik durf
" het niet aan u te prijzen, want ik vrees uw bescheidenheid te
" krenken; maar ik dank God, van wie wij de werktuigen zijn en aan
" wiens werk wij onze krachten besteden.

(1) In de Procès-verbaux van het damescomité (5 mei 1881) zal de pastoor, wanneer hij het over hem heeft, zeggen: "Monseigneur l'Evêque veut bien venir ordonner diacre, dans la chapelle de St.-Léon, un salésien auquel ses fonctions de Maître de Chapelle de St.-Joseph attire un intérêt sympathique plus particulier encore. En in de zitting van 14 oktober: "Mr.le Curé loue (...) le zèle de l'abbé Grosso qui ne recule devant aucune fatigue malgré ses occupations et sa santé."

" Ik kan niet anders dan me verheugen en als providentieel
" aanzien alles wat er op ongeveer twee jaar tijd gedaan werd. De
" rechtervleugel is voltooid en het huis telt 150 internen en
" 60 externen, maar toch is men spijtig genoeg genoodzaakt geweest
" velen te weigeren, namelijk een vijftuizend sinds het begin van
" het Oratorio, wat bewijst hoe noodzakelijk dit werk is. De
" instituten voor jongens zijn niet talrijk en bij allen zijn er
" aanvaardingsvoorwaarden die voor velen de deuren ervan sluiten.
" Te St.-Léon daarentegen is het voldoende dat er gevaar voor het
" lichaam of de ziel bestaat om te worden opgenomen. Wanneer de
" linkervleugel zal voltooid zijn zal men het aantal jongens tot
" driehonderd kunnen opvoeren.

" Het is nodig te vergroten en een huis aan te kopen waar-
" van de ramen, wanneer ze geopend zijn, een uitzicht geven op
" de speelplaatsen; dat is wel onprettig. De zusters van Maria,
" Hulp der Christenen, die moeten komen zouden er logies kunnen
" vinden. Met het huis zouden geen andere toegangen gelaten
" worden dan die vereist zijn voor de verzorging van het lin-
" nengoed, de was en de kleedkamer. Het zou gemakkelijk zijn het
" voor dit gebruik aan te passen en men zou hiermee de ongemak-
" ken van thans vermijden. We zouden echter geld nodig hebben
" om het aan te kopen en de goddelijke Voorzienigheid schijnt
" dit te willen daar men de prijs die er aanvankelijk voor
" gevraagd werd, verminderd heeft. Deze prijs werd inderdaad
" langzamerhand verlaagd, zodat wij het op dit ogenblik kunnen
" aankopen voor 45.000 fr.

" De goddelijke Voorzienigheid die het werk wil, zal ons
" het noodzakelijke sturen en wanneer ik het heb over de goddelij-
" ke Voorzienigheid dan bedoel ik hiermee God. Daar God ons werk
" wil, zal hij ons de middelen schenken om het te verwezen-
" lijken. Wie voor een doel werkt, heeft recht op de middelen
" en we zijn zeker dat deze zullen komen. Wij zijn de werktui-
" gen van de goddelijke Voorzienigheid en dit jaar hebben de
" goddelijke Voorzienigheid en Maria, Hulp der Christenen,
" ons op een vrij tastbare manier beschermd.

" Er zou dan ook nog wat anders moeten aangeschaft wor-
" den. Een terrein van tweeduizend vierkante meter, waarvan de
" ligging in dit deel van de stad geschikt is om er een Ora-
" torio voor zon- en feestdagen op te richten. Ik zou wensen dat
" men daar de jongens kon bijeenbrengen die in de loop van de
" week in verschillende werkhuisen arbeiden. Zo zouden ze niet
" in aanraking komen met de jongens die hier naar het Oratorio
" komen; dan zou men hebben wat te Turijn bestaat en kan er veel
" goed verricht worden door het bijeenbrengen van drieduizend jon-
" gens.

" Hiervoor zou ongeveer een gelijk bedrag vereist zijn en
" ik vraag aan het comité de hulp van hun gebeden. Ik vraag
" hun geen rechtstreekse giften, daar de liefdadigheid niet
" onuitputtelijk kan zijn, maar ten minste aanwijzingen en nut-
" tige aanbevelingen om giften te verkrijgen.

" Er dienen uitgaven gedaan te worden voor de meubilering

" van het huis, voor het aankopen van het linnengoed en voor al wat
" voor de jongens nodig is. Maar peu pour fois of peu à la fois,
" zoals mijnheer pastoor zegt.(1)

" Er bestaat nog een achterstallige schuld van nagenoeg
" twaalfduizend fr. voor de huishoudelijke uitgaven, maar deze is
" van betrekkelijk gering belang. Meer belang heeft het bezoek dat
" mij door de ondernemers gebracht werd. Ze hebben mij de rekening
" ter hand gesteld en vragen betaling van een bedrag van 120.000 fr.
" voor onze nieuwe bouwwerken.

" Maar deze moeilijkheden en deze onthutsende cijfers jagen
" ons geen vrees aan. Natuurlijk hebben we geld nodig, maar ik stel
" vertrouwen in de goddelijke Voorzienigheid en ik twijfel niet aan
" haar hulp, ofschoon ik niet vooraf kan zeggen op welke wijze deze
" zal blijken.

" Ik zal u iets zeggen, wat ik nog nooit gezegd heb: ons
" vertrouwen is gegrond, op voorwaarde dat wij het niet onwaardig
" worden; maar ik hoop dat dit niet gebeuren zal. Wanneer wij het
" huis in vroomheid en zedelijkheid behouden, zullen wij het werk
" van God verrichten; wanneer wij dat verzuimen, zullen wij het
" werk van God niet meer doen. Maar dat zal niet gebeuren en we
" zullen de bijstand van de goddelijke Voorzienigheid niet onwaar-
" dig worden.

Don Bosco ging dan verder met nieuws te geven over de oorsprong,
het doel en de ontwikkeling van het Werk van Maria, Hulp der Christenen,
voor de late roepingen en sprak over de bijzondere belangstelling die
de paus hiervoor getoond had. Daarna ging hij verder:

" Toen ik verleden jaar naar Rome ging, was de opperherder
" diep bedroefd door de berovingen die aan de "Propaganda" haar
" onroerende goederen ontnamen. Hij was ermee begaan op welke ma-
" nier dit kon verholpen worden door de colleges voor missionaris-
" sen naar elders over te brengen.

" In Patagonië en in Vuurland, waarvan de uitgestrektheid
" gelijk is aan die van heel Europa, werd het Evangelie nooit ge-
" preekt. Franciscanen, jezuïeten, dominicanen konden er niet bin-
" nendringen of waren genoodzaakt hun pogingen te staken. Maar het
" uur van de barmhartigheid heeft voor deze volkeren geslagen daar
" zij het woord van God aanvaardden en dit woord er wonderbare
" veroveringen doet. De Heilige Vader heeft dan ook besloten daar
" een vicariaat en een apostolische prefectuur op te richten; maar
" wat hij het liefst wil is daar talrijke missionarissen te kunnen
" zenden. Juist om dit aantal te vergroten heeft de paus het ver-
" langen

(1) Don Bosco wist dat zijn gebruikelijke taalfout peu pour fois, een beetje tegelijk,
met sympathie in het comité herhaald werd.

" uitgesproken dat er een seminarie zou geopend worden, waar arbeiders voor het evangelie kunnen voorbereid worden. Men heeft hiervoor het oog geworpen op Sevilla, waar een noviciaat zou opgericht worden voor de missionarissen, daar het Spaans de taal is die gesproken wordt in de streken waarnaar ze moeten gaan.

" Men zocht dan waar men in Frankrijk een gelijkaardig seminarie kon stichten; maar er ontstonden moeilijkheden bij de keuze van de stad, omdat er geen andere steden voldoende centraal gelegen waren en met dezelfde voordelen als deze stad. Ik stel vertrouwen, zei de Heilige Vader, in de stad Marseille waar godsdienstige gevoelens en liefdadigheid aanwezig zijn. Kijk eens na of u personen vindt die er zich willen mee bezig houden en zeg hun dat ze niet u noch mij, maar de Kerk helpen.

" Er viel te vrezen dat de bisschoppen, die al zoveel moeilijkheden hebben om priesters te vinden, niet tevreden zouden zijn dat de reeds zo schaarse roepingen zouden gericht worden naar de missies. De paus meende dit... en ook Don Bosco. Maar het werk van Maria, Hulp der Christenen, vermijdt dat bezwaar. De jongens die roeping hebben voor de geestelijke staat doen hun voorbereidende studies; en als ze die beëindigd hebben, kiezen ze in volle vrijheid tussen een kloosterorde of hun diocesis. Te Marseille zijn er reeds 32 leerlingen van deze categorie; maar uit voorzichtigheid heeft men ze over verschillende huizen verspreid, zoals te La Navarre en elders. Bovendien hebben we al hoop op de roeping van een driehonderd Fransen, zonder rekening te houden met de 150 jongens van het huis van Turijn. Ogenschojnlijk en in de mening van het publiek is het werk bestemd om arme kinderen op te voeden en er arbeiders van te maken in goed uitgeruste werkhuizen; maar de bijzonderste gedachte bestaat erin onder deze jongens de kiemen voor geestelijke roepingen te zoeken en te ontwikkelen.

" Deze moeilijkheden zullen niet voor de algemene conferentie gebracht worden. Het is beter niet voor een talrijke vergadering een doelstelling bekend te maken, die we, wegens de verdorvenheid van de tijd, raadzaam achten te verbergen. Ze dienen echter een aansporing te zijn voor uw ijver, omdat ze de grootheid en de belangrijkheid van het te bereiken resultaat doen inzien.

Het eenvoudige en vertrouwvol geloof van Don Bosco bekoorde de brave dames, die elk hun uiterste best deden om fondsen te verzamelen en zijn vrome plannen te helpen. Deze bijeenkomst liet bij allen een diepe herinnering na. Op het einde bracht pastoor Guiol Don Bosco ertoe hun zijn zegen te geven en zei hem dat zij zich allen uiterst gelukkig achten deze te mogen ontvangen. Avec son inaltérable bonté schonk Don Bosco hun zijn zegen maar verklaarde dat hij hun die zegen gaf in rechtstreekse opdracht van de paus.

Het vertrouwen van Don Bosco in de goddelijke Voorzienigheid werd

wel degelijk door de feiten gerechtvaardigd. Naar we uit de notulen van 3 maart vernemen, maakten edelmoedige bijdragen het mogelijk de grootste schuld aanzienlijk te verminderen. Er werd een eerste voorschot van 20.000 fr. betaald, weldra gevolgd door een tweede en na twee maanden door een derde, beide even groot als het eerste. De schuld was dus op de helft verminderd. Maar het comité wou Don Bosco bevrijden van het spookbeeld van de ondernemers, dat, naar hij zei zijn slaap kwam storen. Daarom werd een buitengewone inschrijving gepland bij de hoofden van de nijverheidsondernemingen die een groot aantal arbeiders uit Piëmonte aan het werk hadden en bij de huismoeders. Voor de eerste inschrijving werd de hulp ingeroepen van het comité van de heren, voorgezeten door de heer Rostand.

Van 's ochtends tot 's avonds werd Don Bosco belegerd, zodat hij ten gevolge van de vele audiënties bijna zijn stem verloren had en dat de vermoedheid dreigde hem totaal uit te putten. Op de ochtend van 14 februari was hij genoodzaakt te laten zeggen dat hij niemand meer kon ontvangen, maar men weet wel dat er in dergelijk geval altijd sommige bevoordeligden zijn. Een arme zieke kloosterzuster, de president van een bepaald werk, een aanzienlijke heer met wie hij een afspraak gemaakt had, een neuropatische dame die zich in een hoekje verborgen had en luid roepend in zijn kamer was binnengevallen, werden achtereenvolgens toch door hem ontvangen en hielden hem tot 's middags bezig. Toen kon hij werkelijk niet meer, want de druk op zijn borst had zijn krachten zo verzwakt dat men medelijden met hem had. In de namiddag sloot hij zich, om dezelfde inspanningen te vermijden, in zijn kamer op en deed de deur op slot. Omstreeks 's avonds kwam hij buiten omdat men hem in de stad verwachtte. Hij reed een uur per rijtuig en het was een uur van lijden. Dan moest hij daar nog het woord voeren, zodat hij omstreeks tien uur naar huis terug kwam, uitgeput van krachten en met het vooruitzicht dat daags nadien de belegering door de menigte, die geschorst was geworden, nog met meer geweld opnieuw zou beginnen. Sommige personen waren drie dagen na elkaar gekomen en teruggekeerd. Behalve dat alles groeide de berg van brieven op zijn tafel aan.

Zoals men voorzien had waren er de ochtend van 15 februari geen bezoeken meer, het werd een echte invasie. Minstens zestig personen vroegen met veel gerucht hem te zien. Men had mooi te zeggen dat hij zich niet goed voelde en dat hij niet ontvangen kon, niemand maakte aanstalten om weg te gaan. Moe van wachten en op een ogenblik waarop bewaking ontbrak, klommen de stoutmoedigsten in massa naar de eerste verdieping en klopten aan zijn deur aan. Hij had zich wel opnieuw ingesloten en de sleutel omgedraaid; maar omdat hij niet kon vermoeden wie daar was, opende hij de deur. Had hij het maar niet gedaan! Allen stormden zijn kamer binnen. De aangevallene bevond zich in een benarde toestand, nam pen en schrift waarin hij aan het schrijven was en ging zich verschuilen in de aanpalende kamer van Don Durando; maar ze volgden hem. Uiteindelijk kwamen de directeur en andere personen van het huis hem ter hulp. Met aanwending van hun uiterste krachten slaagden ze erin langzamerhand het appartement te doen ontruimen. Verzwakt, lijdend, stemloos, zag hij geen

andere uitkomst dan zich te gaan verbergen bij de pastoor van Saint-Joseph. Daar rustte hij uit tot vijf uur 's avonds en kwam wat terug op krachten voor de twee dagen vol werk die op hem wachtten.

Het feest van de H. Franciscus werd uitgesteld tot 16 februari, opdat Don Bosco er bij zou kunnen zijn. Monseigneur de bisschop wilde een openbaar bewijs geven van zijn welwillendheid jegens het Oratorio (1) en celebreerde de mis van de communiteit. Hij sprak er een korte lofrede uit op hun heilige patroon en deelde er de communie uit aan een talrijke groep heren en dames van de stad. De eigenlijke grote lofrede werd gehouden door abbé Guérin, een befaamde predikant. In huis was er grote beweging en grote vreugde tot laat in de avond zodat Don Bosco geen rust had.

17 februari was de dag van de medewerkers en medewerksters. In Marseille waren er 900 leden. Er kwamen er eveneens uit de omliggende dorpen en sommigen kwamen zelfs uit Toulon. Mgr. Forcade, aartsbisschop van Aix, zat de vergadering voor. Abbé Mendre las een relaas voor over de toestand van het instituut en dan sprak Don Bosco. Zijn eenvoudig en zacht woord ontroerde op sommige ogenblikken tot tranen toe. Abbé Mendre schrijft hierover: "Don Bosco drukt zich in het Frans vrij aarzelend uit, maar ook hierin is daar de goddelijke Voorzienigheid, van wie hij zo dikwijls de aanbiddelijke naam uitspreekt met een zalving die recht naar het hart van zijn toehoorders gaat. De goddelijke Voorzienigheid, zeg ik, komt hem op wonderbare wijze ter hulp. Zijn gehoor, en dat is in Frankrijk zeldzaam, vergeet de glimlach die spontaan schijnt te ontstaan op hun lippen wanneer een taalfout begaan wordt. Iedereen luistert en wordt beheerst door de betovering van zijn woord, dat klaarblijkelijk zoveel doeltreffendheid uit de hemel ontvangen heeft.(2)

Op het laatst ging de aartsbisschop hoofs in op de uitnodiging van Don Bosco en gewaardigde zich door een korte en vaderlijke toespraak de bijeenkomst te besluiten. Het hoogtepunt van zijn toespraak waren volgende woorden: "De salesiaanse werken, waarvan de vreedzame veroveringen groter zijn dan die van Alexander, Caesar en Napoleon, bewijzen ten over-

(1) aangehaalde woorden, zitting van 12 februari.

(2) Aldus schrijft Mendre in een publicatie waarover we het dadelijk hebben. Don Bosco had geschreven wat hij meende te zeggen. De schets van zijn toespraak bevindt zich in de door hem eigenhandig geschreven stukken in ons archief en heeft het nummer 313. Met is een schrift van 14 bladzijden, waarvan slechts 9 volledig beschreven zijn. De eerste drie bladzijden, plus vier onvolledige regels op de vierde bladzijde, zijn in het geschrift van Don Bosco. De overige bladzijden werden door iemand anders geschreven ofwel onder dictée ofwel werden ze gekopieerd van een minuut, die van deze van Don Bosco zelf verschilde. Naar het schijnt moet men aan de tweede veronderstelling de voorkeur geven. Inderdaad, bladzijde 9 begint met quae purgat peccata dat geen enkel verband heeft met wat voorafgaat, maar het verband werd nadien toegevoegd door Don Bosco op bladzijde 8 beneden. Toen Don Bosco de hele tekst gelezen had, bracht hij heel wat wijzigingen aan en voegde hij in de rand vele aanvullingen bij.

vloede de waarheid dat alleen de Kerk de moeder is van de armen en de kleinen. De zachte figuur van Don Bosco heeft niets van het profiel van een veroveraar. Zijn priesterbataljons zijn werkelijk niet zo verschrikkelijk als de legers van deze grote aanvoerders, maar God is met Don Bosco en dat verklaart het geheim van zijn welslagen."

Alleen al aan de deur van de kapel vielen tweeduizend fr. in de schaal die Don Bosco aanbood, maar nadien werden hem nog andere aalmoezen in de handen gegeven. De ziel van dit alles was kanunnik Guiol geweest en de volgende zondag gaf Don Bosco hem in het publiek blijk van zijn dankbaarheid. Men had hem verzocht in de parochie het voorzitterschap te willen waarnemen van een vrome oefening van de derde zondag van iedere maand ter ere van de Heilige Drievuldigheid. Hij nam het aan en toen dan het ogenblik aangekomen was het woord te voeren was zijn aanhef als volgt: - "Indien het mij geoorloofd zou zijn iets aan een koning te weigeren, zou de dankbaarheid mij beletten dit te weigeren aan de heer pastoor van Saint-Joseph."-

De ruime kerk bood die avond een indrukwekkend aspect aan. Hij had het prachtige auditorium dat placht samen te stromen om te luisteren naar de grote redenaars die elkaar opgevolgd hadden op de kansel van de kerk van Sint-Jozef. Don Bosco sprak over het manna als symbolische figuur van de Eucharistie en over onze plichten tegenover haar. Ook over deze preek noteert abbé Mendre: "Zijn gehoor lette niet op zijn uitspraak maar ontving volledig Gods woord. Sommige taalfouten schenen zelfs aan deze volledig apostolische preek een betovering te meer te geven. Ik wens hetzelfde succes toe aan allen die de eer zullen hebben de treden van de heilige kansel te bestijgen."

Het relaas voorgelezen door abbé Mendre op de bijeenkomst van de medewerkers werd gedrukt en vormt met andere van zijn geschriften over het Oratorio van Marseille een interessante monografie, die uit drie delen bestaat. (1) Het begint met een kort samengevatte beschrijving van het feest van de H. Franciscus. Dan volgt een uitvoering en nauwgezet verslag, voorafgegaan en gevolgd door nieuws over de vergadering. Nadat Mendre tot in details de werkzaamheden van de twee comités beschreven heeft, gaat hij verder: "Wat doet men in het Oratorio, terwijl deze buiten aan het werk zijn?..."

Laat ons de drempel van dit gezegende huis overschrijden en vooreerst met bijzondere eerbied de persoon begroeten die onder ons de rechtstreekse gezondene, de vertegenwoordiger van Don Bosco is. Hij is

(1) Oratoire Saint-Léon, Fête de Saint-François de Sales es compterendo de l'année 1880. Marseille. Drukkerij Olive. De aanhalingen die wij hierboven deden, zijn afkomstig van deze publicatie, die naamloos is. Andere berichten werden gehaald uit brieven van de clericus Reimbeau en van Don Bologna of uit het Franse Bollettino van april.

hier gekomen als arbeider van het eerste uur, bescheiden en onvermoeid, bereid tot alle offers geveerd door de onverwachte en snelle ontwikkeling van ons werk, steeds op de hoogte van zijn plicht en voor allen een model van het volmaakte vergeten van zich zelf. Bekijk de buitengewone werken op enkele maanden volbracht en vooral, zegen God. "Na dan de huidige toestand van het instituut te hebben omljnd en met het oog op de toekomst, maakt de verslaggever volgende bedenking:2 "Wij zullen onze onbescheiden blik niet laten doordringen in de intieme omgang tussen de goddelijke Voorzienigheid en onze vereerde vader Don Bosco. We zagen er al bewonderenswaardige uitwerksels van en ongetwijfeld zullen wij er nog zien. "Duc in altum, omhoog, vooruit! was zijn edele slottirade.

Op de derde plaats publiceerte abbé Mendre de verdediging van het Oratoire St.-Léon, die door hem gestuurd was aan de consul generaal Strambio, maar bestemd was voor de prefect van het departement, om de aanklachten tegen het instituut door bepaalde pers van Marseille omstreeks het einde van het jaar 1880 te weerleggen.(1) De prefect had zich gebaseerd op een lijvig en lasterlijk verslag en had aan de consul zeer ernstige klachten ten laste van de salesianen laten toekomen. Indien de aantijgingen aan de waarheid hadden beantwoord, dan zouden ze de zwaarste straffen door de wetten voorzien tegen de vreemdelingen, die zich de gastvrijheid onwaardig betoond hadden, verdiend hebben. De heer Strambio gaf er vertrouwelijk mededeling van aan de belanghebbenden. In het begin had hij gemeend dat het niet eens fatsoenlijk was deze lage beledigingen te noteren, maar nu mocht hij niet meer zwijgen, niet enkel om de mogelijke uitwerksels van zovele boosaardige stemmen te bezweren, maar tevens met het oog op de consul zelf. Wegens de genegenheid die deze al van af de schoolbanken voor Don Bosco had en ook wegens een gewettigd gevoel van nationale trots bij de vooruitgang en de beloften van het Oratorio hield hij buitengewoon veel van hem en begunstigde hem met de beste wil ter wereld. Deze opeenstapeling van aanklachten tegen het werk bracht hem in een ernstige verlegenheid tegenover de Franse gezaghebbers en dat was een reden te meer om de zaken recht te zetten. Abbé Mendre gelastte zich dan met deze taak en kweet er zich meesterlijk van. In november had Don Bosco er het manuscript van gelezen zoals blijkt uit volgende brief die ons meegedeeld werd na de publicatie van het veertiende boekdeel.

" Mijn beste heer D. Mendre,

"

" U kon mijn wensen niet beter vertolken dan door de uiteen-
" zetting die u zo goed waart mij te laten inzien. Men kan ook aan
" de heer consul vragen er ruchtbaarheid aan te schenken, indien

(1) Cfr. boekdeel 14, blz. 610.

" hij dit gepast acht.

" Ik heb een fout begaan. In plaats van sommige zaken, die
" men er misschien zou kunnen bijvoegen, afzonderlijk op te schrij-
" ven, heb ik ze in de rand van het blad zelf vermeld. Hou er reke-
" ning mee zoals u dat best zal toeschijnen. Wellicht zou men even
" eens kunnen noteren dat in de huizen van Italië, vooral te Turijn,
" zeer vaak Franse arme en verlaten jongens gestuurd werden en dat,
" om de nodige reizen, uitgaven, verandering van zeden en gewoonten
" te vermijden, wij ertoe gebracht werden in Frankrijk huizen te
" stichten met hetzelfde doel als die in Italië.

" Het was mij een grote troost te vernemen dat de vrede, de
" harmonie steeds blijft heersen tussen de parochie en het tehuis
" van Saint-Léon. Ik heb gegronde reden om te hopen dat deze banden
" van christelijke naastenliefde nog steviger zullen worden. Indien
" dit altijd nodig is, dan is dit op dit ogenblik nog veel meer no-
" dig.

" Indien u merkt dat ik van hieruit iets doen kan, zeg het
" me dan en ik zal trouw iedere raad opvolgen.

" God moge u vergelden voor de bijstand en de hulp die u aan
" onze congregatie verleent. Wat zullen we een mooie dankhymne aan-
" heffen, als deze storm voorbij zal zijn! Moge God u zegenen, mijn
" steeds beste en verdienstelijke heer Abbé Mendre. Moge God u in
" goede gezondheid bewaren. Gelieve mijn nederige groeten te willen
" doen aan onze heer pastoor, aan Don Bologna en bid voor mij die
" voor u steeds met volledige achting en dankbaarheid in Jezus
" Christus zijn zal

" uw zeer genegen dienaar en vriend
" Turijn, 25 november 1880. Priester Gio. Bosco.

" P.S. Het schijnt ook opportuun te zijn te doen uitschijnen dat wij
" niets anders zijn dan een vrome weldadigheidsvereniging ten
" voordele van de arme kinderen die in gevaar verkeren. Mijn
" wens u deze brief per omgaande te laten geworden, maakt het
" onmogelijk er een kopie van te maken. Don Bologna zal er mij
" een kunnen van maken. De drie brieven die al aan de heer
" Consul gestuurd werden, zijn eveneens goed. Ik zal zo vlug
" mogelijk aan onze heer pastoor schrijven.

Met kanunnik Guiol sprak Don Bosco, gedurende zijn verblijf te
Marseille, half ernstig, half schertsend over wat hij in een droom ge-
zien had, kort voor hij naar Frankrijk kwam, wellicht omstreeks het ein-
de van het jaar 1880.(1) Guiol was ervan overtuigd dat het noodzakelijk
was op de buiten een huis te bezitten, waarheen men de jongens van Saint-
Léon gedurende de warmere maanden van het jaar kon sturen. Don Bosco was
het hiermee eens en zei zelfs dat het nodig was een plaats daartoe te be-

(1) Wanneer Don Bosco in de maand oktober 1883 aan Guiol schrijft, zegt hij: "Zowat drie jaar geleden."

reiden die ook als noviciaat kon dienen. - "Wat het huis betreft", ging hij verder, "heb ik dit al tot mijn beschikking. Het is een ruim gebouw, fraai gelegen, omgeven met uitgestrekte pijnboombossen. Men heeft er toegang langs prachtige lanen omzoomd met platanen. Door heel het goed, van het ene uiterste tot het andere, is er een waterloop. De pastoor die heel goed wist dat Don Bosco te Marseille helemaal niets bezat, en buiten het college geen ander onroerend goed gehoord had, vreesde bijna dat Don Bosco's geestesvermogens plots hun evenwicht verloren hadden. Daarom vroeg hij, wat onthutst, waar zich dit zomerverblijf bevond.

- "Waar het is, weet ik niet" - antwoordde Don Bosco - "maar ik weet dat het bestaat en dat het zich in de omgeving van Marseille bevindt."

- "Dat is vreemd!" repliceerde de pastoor. Maar hoe weet u dan dat het huis bestaat en dat het voor u bestemd is?"

- "Ik weet het omdat ik het gedroomd heb."

- "En hoe hebt u het gedroomd?"

- "Ik heb het huis, de bomen, het landgoed en het water gezien zoals ik u dat allemaal beschreven heb en bovendien de jongens die renden en die zich in de lanen vermaakten."

Wanneer Don Bosco over dromen sprak, dan dacht abbé Guiol niet dat hij waanvoorstellingen had. Hij nam zijn woorden niet licht op, maar prentte ze goed in zijn geest en ging uitkijken. Korte tijd daarna werd door enige weldoeners een huis voor het verlangde doel aangeboden, maar Don Bosco weigerde het, bedankte en zei dat het dit huis niet was. Intussen gingen er jaren overheen zonder dat ook maar iets bewaarheid werd. Bij iedere gelegenheid spraken de twee vrienden weer opnieuw over hun fameuze villa die ze in een noviciaat gingen veranderen en de abbé begon er genoeglijk mee te lachen.

Maar Don Bosco sprak er ook met andere personen over. Hij sprak er, inderdaad, in september 1882 over met de clericus Cartier. Deze begaf zich van Marseille naar San Benigno om er het subdiaconaat te gaan ontvangen. Hij hield stil te Nice, waar Don Bosco de retraite van de salesianen voorzat. Hij had met hem een lang onderhoud en in de loop hiervan zei hij hem: - "Wij zullen in de omgeving van Marseille een groot huis hebben, waar we het noviciaat en het studiehuis voor de wijsbegeerte zullen maken. Jij zult daarvoor bestemd worden maar niet het eerste jaar, omdat men jou te St.-Léon nodig heeft voor de school. Je zult er echter lessen gaan geven tot men je verblijf zal vaststellen."

Te Marseille meende men dat het huis van de droom kon vereenzelvigd worden met het zomerverblijf van Mevrouw Broquier op korte afstand van Aubagne en zelfs Don Bosco, in dwaling gebracht door onjuiste rapporten, neigde ertoe dat te geloven. Hij schreef aan de eigenares en vroeg haar hem het eigendom of het gebruik ervan te willen afstaan. Hij stuurde de brief naar Don Bologna om hem opnieuw op te stellen; maar omdat hij van de villa een beschrijving gaf zoals wij die kennen, begreep

de dame niet wat hij bedoelde en zo zag ook Don Bologna in dat Don Bosco zich vergist had.

Een ander aanbod kwam hem toe in 1883 namens Mevrouw Pastré, een rijke weduwe van Parijs, wier dochter door Don Bosco werd genezen. Het ging over het gebruik van een villa bij Sainte-Margueritte, niet ver van Marseille. Maar Don Bosco, zonder zelfs de toestand van het huis na te gaan, ging, om redenen van persoonlijke aard, niet in op het aanbod. Nadat er enkele maanden verlopen waren, schreef Don Bologna hem dat de dame aandrong om haar voorstel te aanvaarden. Don Bosco antwoordde dat, indien er zich pijnbomen en platanen en een waterloop bevonden, het goed was en dat het in het tegenovergestelde geval niet kon doorgaan. De directeur ging kijken en liet hem weten dat er honderden pijnbomen waren, dat er lanen waren met platanen en dat er een waterloop doorheen stroomde. Dan werd het huis van Sainte Margueritte voor vijftien jaar in vruchtgebruik genomen en in de herfst van het jaar 1883 werd er het noviciaat ingericht onder de benaming van La Providence. Toen abbé Guiol in 1884 voor de eerste maal samen met Don Bosco er naartoe ging, bemerkte hij met verstomming dat alles juist beantwoordde aan wat Don Bosco hem meer dan eens gezegd had in de droom gezien te hebben.

In 1921 vernam de Algemeen Overste Don Albera te Allevard-les-Bains van een arts een buitengewoon feit dat naar alle waarschijnlijkheid in dat jaar 1881 is voorgevallen. Op 7 februari verhaalde hij het dadelijk aan zijn medebroeders van Marseille. Een zekere heer Guérin van Marseille was aangetast door beendertuberculose aan een van zijn benen. Het afschrappen van het been had geen beterschap gebracht. De kwaal werd als ongeneeslijk verklaard. De wonde diende steeds open te blijven om een uitweg voor de etter te laten. Als goede christen had de zieke een enkel verlangen, namelijk, in alles en voor alles Gods wil te volbrengen. Een kennis van hem, die in de Rue Saint-Jacques woonde, gaf hem de raad bij Don Bosco te gaan, niet om hem het mirakel van de genezing te vragen maar om van hem enkele woorden van geestelijke opbeuring te krijgen. Hij ging, werd door hem ontvangen en gaf uiting aan zijn goede gesteltenis zijn kruis met geduld uit liefde tot God te dragen. Don Bosco moedigde hem aan en schonk hem zijn zegen.

De zieke woonde in de avenue de Meilhan. Van Saint-Léon tot aan zijn huis was het voor hem met zijn been in die toestand een te lange weg. Hij dacht er dus aan de tram te nemen op de hoek van de rue du Paradis en de rue Saint-Jacques. Maar omdat de tram niet aankwam, wandelde hij traag naar de Beurs toe met de hoop de eerste omnibus te kunnen nemen die in die richting zou gaan. Maar hij ontmoette er geen enkele. Na nutteloos gewacht te hebben, trok hij traag de Canebière in steeds met hetzelfde inzicht; maar ook daar was niets te vinden. Hetzelfde gebeurde in de rue Noailles zodat hij stap voor stap en zonder het te merken thuis aankwam.

Doorgaans was hij genoodzaakt vroeg te gaan slapen en zijn souper in bed te nemen. Die avond lette hij niet op de vermaningen van de zij-

nen en wou hij enkele zaken afhandelen die hem bezig hielden tot het tijd was voor het souper. Toen hij alles gedaan had en hij geen enkel ongemak voelde, ging hij met zijn familie aan tafel plaats nemen en ging daarna rusten. En kijk, toen hij de zwachtel losmaakte om hem te vernieuwen, zag hij geen wonde meer. Ze was verdwenen zonder ook maar een litteken na te laten. Don Bosco had een mirakel gedaan zonder dat hij erom gevraagd werd.

Niet ver van het instituut had men voor de zusters een gebouw aangepast; maar de ziltige muren en redenen van opportuniteit verlangden dat hun komst nog zou uitgesteld worden. Intussen echter had Don Bosco het huis ingezegend en deze ceremonie strikt privé volbracht zodat zelfs de dames van het comité, die hierover wat ontstemd waren, niet uitgenodigd werden. Deze hadden zich immers op meer dan een vergadering ernstig bezig gehouden met de voorzieningen die voor de nieuwe gemeenschap dienden genomen te worden. Op de zitting van 3 maart rechtvaardigde de pastoor deze zaak en hij haalde hiervoor twee redenen aan. Vooreerst zou het niet voorzichtig geweest zijn op dat ogenblik de aandacht van de burgers op deze nieuwe kloosterfamilie te vestigen. Bovendien was Don Bosco in de laatste dagen van zijn verblijf te Saint-Léon niet vrij geweest wegens de stroom van bezoekers zodat de pastoor met hem geen regeling kon treffen over de dag, het uur en de modaliteiten. Door deze uitleg werd alle mistevredenheid verdreven.

Zeker, wanneer men rekening hield met de gebeurtenissen in het vorige boekdeel verhaald, kon men niet voorzichtig genoeg zijn; maar men dient toch ook te zeggen dat te Marseille bij de brave mensen de sympathie voor het werk steeds meer aangroeide, zodat het herencomité van oordeel was dat het alles te winnen had, wanneer het beter bekend werd. Daarom werd tijdens de aanwezigheid van Don Bosco het memorandum dat samengesteld werd door abbé Mendre en waarover we hierboven gesproken hebben, gedrukt.

Over dit verblijf van Don Bosco te Marseille weten we thans niets belangrijks meer. Het schijnt dat hem dat jaar een verwijt gemaakt werd door de zo verdienstelijke Mevrouw Prat. Zij had twee gehuwde zonen en een dochter, die haar door hun gedrag ernstig ongenoegen aandedden. Daarom had ze meer dan eens de gebeden van Don Bosco gevraagd voor hun bekering. Don Bosco had samen met zijn belofte voor hen te zullen bidden ook goede hoop gegeven dat de gunst zou verleend worden. Thans echter deed de moeder die geen enkele verandering zag, hierover haar beklag bij Don Bosco. In alle nederigheid antwoordde hij: - "Ja, het is mijn schuld, want ik heb niet genoeg gebeden."-

Indien niet in dit jaar, dan deed zich toch in een dezer jaren een andere episode voor, die aantoont welk belang hij hechtte aan de muziek in de Oratoria voor zon- en feestdagen. Te Marseille ontving hij het bezoek van een kloosterling, die een Oratorio gesticht had in een van de steden van Frankrijk en die hem vroeg of hij aan de muziek zijn

belang hechtte als een van de gemakkelijkheden voor de jongens. Zijn bezoeker dacht dat ze voordelig was voor de opvoeding en somde hem de voordelen hiervan op. Don Bosco luisterde en gaf hierbij tekens van goedkeuring. Op het einde zei hij: - "Een Oratorio zonder muziek is als een lichaam zonder ziel." - De andere echter zag er ook nadelen in en geen kleine zelfs, zoals losbandigheid en het gevaar dat de jongens zouden gaan zingen en spelen in de theaters, in de cafés op een bal, bij manifestaties. Don Bosco luisterde zonder een woord te zeggen, maar herhaalde beslist:

- "Is het beter dat er muziek is of dat er geen muziek is? Het Oratorio zonder muziek is een lichaam zonder ziel."-

Zijn vertrek uit Marseille ging gepaard met een mirakel. De herinnering aan deze gebeurtenis wordt bewaard in een verslag van hem die er niet enkel ooggetuige van was, maar ook toevallig de oorzaak.

Juffrouw Flandrin die al geruime tijd zwaar ziek was, scheen thans haar uiterste nabij te zijn. Iedere dag ging haar moeder naar Saint-Léon om van Don Bosco te verkrijgen dat hij een bezoek aan haar dochter zou brengen. Don Bologna echter, we weten niet waarom, vond het niet passend dat hij er naartoe zou gaan. Daarom maakte hij er zich, toen hij de zaak meedeelde, in zo koele bewoordingen van af, dat Don Bosco niet eens verroerde.

Toen kwam intussen de dag van zijn vertrek. Om zich te kunnen onttrekken aan het zicht van zovelen die hem aan het station van Marseille zouden opgewacht hebben, zoals het jaar tevoren, werd er vastgesteld dat Don Bosco zich per rijtuig tot Aubagne zou begeven. Ook op dit laatste uur kwam Mevrouw Flandrin haar pogingen nogmaals herhalen. Ditmaal klampte ze abbé Mendre aan en smeekte hem al zijn invloed te gebruiken opdat Don Bosco bij haar dochter zou gaan.

De abbé, die de dame enkel kende omdat hij haar zo dikwijls in het Oratorio gezien had, kon aan haar tranen geen weerstand bieden. Nu hij het geluk had met Don Bosco tot Aubagne te kunnen reizen, beloofde hij haar dat hij het rijtuig een omweg zou laten maken tot aan het huis van de zieke. Hij zou hem dan vragen haar te willen bezoeken en hem zijn onbescheidenheid te vergeven.

Men vertrok bij het invallen van de avond. De abbé dacht zeker dat Don Bosco de weg niet kende en daarom was hij ook onthutst toen hij hem plots hoorde uitroepen: - "Maar het schijnt me toe dat we van weg veranderen!" - En inderdaad, op dat ogenblik volgde de koetsier de aanwijzingen hem in het geheim gegeven door Mendre, die alleen in staat was te begrijpen waarom de reisroute gewijzigd werd. Zonder rechtstreeks op de vraag te antwoorden, beperkte hij er zich toe op te merken: "U, pater, reist onder mijn verantwoordelijkheid. Laat mij maar doen en we zullen veilig op onze bestemming geraken."-

Don Bosco zweeg. Toen het rijtuig dan bleef staan aan het huis van

de Flandrins, gaf hij toe aan hun verzoek. De moeder bracht hem in de kamer van de zieke, terwijl de abbé in de kamer daarnaast bleef.

Sinds veertien dagen was de keel van het jonge meisje zo bekneld dat ze niets meer kon inslikken. Ze werd kunstmatig gevoed. Bovendien leed ze een vreselijke dorst. Haar vader, burgerlijk staatsambtenaar, had zich naar zijn kantoor moeten begeven; maar hij had het huis verlaten met de overtuiging dat hij bij zijn terugkeer zijn dochter dood zou aantreffen hebben. Ze had inderdaad zo pas de het heilig oliesel ontvangen.

Don Bosco kwam bij haar bedstede en vroeg: - "Zou u niet wat water drinken?"

- "Ze kan niet", antwoordde haar moeder dadelijk." - "Laat ons bidden", zei Don Bosco.

Dan knielden alle aanwezigen en baden enkele ogenblikken. Nadien zegende Don Bosco de zieke: - "Drink nu" - beval hij haar. Ze begon te slurpen en terwijl ze dronk, voelde ze een nieuw leven in zich komen; ze duwde het glas weg en riep: - "Ik ben genezen!" - Daarop werd het een echte verwarde boel: er werd geschreeuwd, geweend, het werd een heen-en-weer geloop en allen schenen gek te zijn geworden. Abbé Mendre, die dadelijk kwam toegelopen, liep tegen Don Bosco aan die glimlachend en rustig naar het rijtuig ging gevolgd door zijn gezelschap die helemaal onthutst was.

De stervende kleepte dan zich zelf aan en ging op de overloop van de trap op haar vader wachten, die weldra zou terugkeren. Pas had zij het geluid van zijn stappen herkend of ze vloog hem tegemoet, wierp zich om zijn hals en riep uit: - "Ik ben genezen, papa! Don Bosco heeft mij genezen." - De arme man, als door de bliksem getroffen, wankelde en stortte neer. Haastig werd de arts bijgeroepen die niet weinig moeite had om hem te doen bijkomen. De dochter hielp daarbij haar moeder.

Intussen waren de twee reizigers al ver. Toen ze terug in het rijtuig waren gestegen, had abbé Mendre er zich mee vergenoegd Don Bosco in de arm te knijpen en te zeggen: - "Welnu, pater, nu zult u niet meer zeggen dat Don Bosco geen mirakels doet!" - Don Bosco antwoordde eenvoudig en kalm: - "God zij gezegend! God zij gezegend!" - De abbé begreep dat het indiscreet zou geweest zijn langer op de zaak aan te dringen en sprak er niet meer over tot men te Aubagne aankwam.

De genezing was volledig. De juffrouw, die aan Don Bosco schreef en niet wist waar hij zich bevond, stuurde op 29 maart de brief aan Don Bologna met een biljet, waarin ze zei: "Laat ons allen Maria, Hulp der Christenen, bedanken voor de wonderbare genezing, die ik, arme zondares niet verdiende. Bid opdat ik deugdamer zou zijn en meer genegenheid zou hebben voor zijn werk. Nu dienen we een mis van dankbaarheid te celebren."

ren ter ere van deze goede Moeder. Ik verzoek u, heer directeur, voor het celebreren een dag van de volgende week te willen vaststellen maar niet te vroeg in de ochtend, want wij wonen ver. Wees zo goed het mij een dag of twee vooraf te laten weten, om mij te kunnen voorbereiden op de heilige communie en ook om enkele van mijn vrienden te verwittigen."

Op welke dag Don Bosco uit Marseille vertrokken is, hebben wij niet kunnen achterhalen. Het schijnt op 25 februari geweest te zijn daar hij op zondag 27 februari al te Roquefort op het kasteel van Graaf Ville-neuve was na een kort oponthoud te Aubagne. Van daaruit schreef hij in het Frans aan Don Bologna de brief waarvan wij hier de vertaling geven.

" Beste Don Bologna,
"
" Ik ben vertrokken. Te Aubagne werd er veel gedaan. Nu ben
" ik te Roquefort waar ik een dag zal uitrusten. Morgen, als het
" God belieft, te St.-Cyr.
" 1° Intussen zal je aan onze jongens zeggen dat ik zeer te-
" vreden geweest ben over hun goede wil en over hun vroomheid en
" dat ik hoop dat ze steeds van goed beter zullen worden. Laat ze
" proberen de hoornen van de duivel te breken met de twee hamers
" van de biecht en van de heilige communie.
" 2° Ik heb onze medebroeders, priesters en clerici en de
" andere medebroeders met voldoening verlaten, omdat ik op hun
" aangezicht de goede wil gezien heb om echte salesianen te zijn,
" namelijk, zout in hun woorden en licht in hun daden. God zij ge-
" zegend. Moed en volharding.
" 3° Ik heb nog enkele bankbiljetten (600 fr.) tussen de
" brieven gevonden en indien je ze volstrekt nodig hebt, tracht ik
" je ze te sturen en het bedrag tot duizend fr. te brengen. Maar
" indien je ze niet nodig hebt, zal ik dit geld bij Don Ghivarello
" (1) dragen die op geld wacht als de Hebreëën op het manna in de
" woestijn.
" Ter inlichting voor jou laat ik je weten dat ik aan Mevrouw
" Jacques schrijf, dat je haar, zo nodig, een paar duizend fr. zult
" vragen op het bedrag van vijfduizend fr. dat ze jou zo gauw moge-
" lijk liefdadig schenken zal.
" Doe mijn excuses aan Mevrouw Bronquier, die ik in allerijl
" heb moeten verlaten om mij naar Aubagne te begeven, waar allen
" mij in de kerk verwachtten om een woordje tot de medewerkers te
" richten.
" Alles gaat goed, God zij gezegend.
" 4° Steek de bierbijgevoegde biljetten in een envelop en laat
" ze dan op hun bestemming komen.
" Moge God ons zegenen en ons allen in zijn genade bewaren en
" bid voor mij die steeds voor jou in Jezus Christus zijn zal
" je vriend
" Roquefort, 27 februari 1881. priester Gio. Bosco.

(1) Directeur te St.-Cyr.

Op dezelfde datum bracht hij verslag uit over zijn reis aan Kardinaal Nina. Het was de bedoeling van Don Bosco dat de belangrijke berichten moesten dienen om zijn herhaalde aanvragen tot verlening van de privileges kracht bij te zetten.

" Eminentie,

"

" Ik ben drie weken te Marseille geweest, waar ik de nodige geldmiddelen heb kunnen verzamelen om ons Oratorio van Saint-Léon te consolideren. Er zijn 250 leerlingen, van wie er 100 studeren en ons seminarie uitmaken voor Zuid-Amerika, in het bijzonder voor Patagonië. Nu ga ik de schulden van de andere huizen regelen en betalen en ik hoop dat ook de Heilige Vader wat zal kunnen bijbrengen. Als het God belieft zal ik op het einde van de maand maart aanstaande te Rome zijn. Maar het is nodig dat de Heilige Vader ons de gunsten die hij ons ontnomen heeft (1) zou verlenen, gunsten die onontbeerlijk zijn en waarvan al de andere instituten, die door de Heilige Stoel definitief goedgekeurd zijn, genieten.

" Te Marseille werden de diensten reeds in de nieuwe kerk van het instituut gedaan. Mgr. de bisschop van het diocees heeft de diensten gedaan op het feest van de H. Franciscus van Sales, de Aartsbisschop van Aix heeft de conferenties van de medewerkers, die zeer talrijk waren, voorgezeten. De geldinzameling bracht meer dan drieduizend fr. op. St.-Cyr, Toulon, Fréjus, Cannes en Nice wachten op dezelfde conferentie. We zullen zien wat Gods genade doen zal. Ik beveel al onze huizen aan de liefdadigheid van uwe heilige gebeden en aan uw bescherming aan, terwijl ik met diepe dankbaarheid de eer heb van u te zijn

" de zeer verplichte dienaar,
" Roquefort, 27 februari 1881. Priester Gio. Bosco.

Kanunnik Brémond, pastoor van La Loubière in het bisdom Toulon, heeft van hem een aangename persoonlijke herinnering bewaard. Hij was misdienaar in de kerk van Roquefort en had daarom het geluk de mis van Don Bosco te mogen dienen, een mis gecelebreerd op een manier die hij nog nooit gezien had. De houding van de celebrant aan het altaar trof hem zo dat hij hem niet genoeg kon bekijken en dat hij ditmaal gedurende het celebreren van de heilige mis de gewoonte vergat met zijn makker met de kniekers te spelen op het tapijt dat de altaartreden bedekte.

Vanuit Roquefort ging hij naar Toulon, waar hij met spanning voor een conferentie verwacht werd. Hij voerde het woord in de parochiekerk van Sainte-Marie, waar een talrijke menigte gekomen was om naar hem te luisteren. In een correspondentie uit Toulon, met vertraging gepubli-

(1) Cfr. verder, Hfdst. XIV.

ceerd in een katholiek dagblad van de provincie, (1) lezen wij: "Na het evangelie besteeg hij de kansel en wist bij zijn eerste woorden zijn toehoorders voor hem te winnen. Hij heeft geen indrukwekkende gestalte en drukt zich moeilijk in onze taal uit, maar heel zijn persoon boezemt sympathie in. Hij is een wonderdoener en meer nog een apostel van de liefdadigheid, hij is een man volgens het hart van God, een heilige." Nadat hij zich verontschuldigd had dat hij geen Frans sprak met de sierlijkheid van een Massillon noch met de welsprekendheid van een Bossuet, vertelde hij het nederige begin en gaf hij een beschrijving van de uitbreiding van zijn werk. Hij sprak wat uitvoeriger over de twee huizen in de buurt, dat van Saint-Cyr en van La Navarre, die hun hulp hard nodig hadden. "De toespraak", noteert het hierboven aangehaalde dagblad, "werd gedaan in een levendige, krachtige en schilderachtige taal en tot zelfs de taalfouten brachten er het hunne toe bij om zijn taal doeltreffender te maken."

Na de conferentie deed Don Bosco in zijn schoudermanteltje en met de zilveren schaal in de hand een collecte in de kerk. Tijdens deze collecte deed zich een incident voor dat waard is in het licht gesteld te worden. Op het ogenblik dat Don Bosco de schaal aanbood, draaide een arbeider zijn gezicht naar de andere kant en hief onbeleefd de schouders op. Don Bosco lette er niet op en zei hem vol minzaamheid: - "Moge God u zegenen." - Dan stak de arbeider zijn hand in zijn zak en legde een sousstuk op de schaal. Don Bosco bekeek hem in het gezicht en zei hem: "Moge God het u vergelden." - De andere herhaalde zijn gebaar en gaf twee sousstukken. - En Don Bosco: - "Moge God u, mijn beste, steeds meer vergelden." - Toen de man dit gehoord had, trok hij zijn portemonnee uit en gaf een frank. Don Bosco wierp een ontroerde blik op hem en ging weg; maar die man werd als door een magische kracht aangetrokken en volgde hem door de kerk en daarna in de sacristie. Hij volgde hem buiten de stad tot hij hem zag verdwijnen.

Ook te Toulon verheerlijkte Maria, hulp der Christenen, haar dieenaar. Een jong meisje ongeveer achttien jaar oud, die in de buurt van de stad woonde, leed geweldige pijnen aan de lever. Remedies en verzorging baatten niets. Omdat ze een vurige salesiaanse medewerkster was, zou ze graag naar de conferentie van Don Bosco gegaan zijn; maar haar toestand, die in het begin van maart buitengewoon verergerd was, hield haar aan haar bed gekluisterd. - "Kon ik minstens Don Bosco maar zien!" - zei ze. - "Misschien zou zijn tegenwoordigheid mij goed doen." - Don Bosco werd ingelicht over haar verlangen en wilde haar tevreden stellen. Toen hij bij haar aangekomen was, spoorde hij haar aan al haar vertrouwen in Maria, hulp der Christenen, te stellen, gaf haar zijn zegen en zei haar toen hij wegging: - "God geve u heiligheid... en hield dan op als iemand die een begonnen zin onderbreekt. Haar moeder, die in dit stilzwijgen

(1) La sentinelle du Midi, 5 maart 1881.

vreesde dat hij de dood van haar dochter aankondigde, barstte in gewezen uit. Dan ging Don Bosco verder: ... en gezondheid." - Na dit gezegd te hebben, ging hij buiten en beval nogmaals dat moeder en dochter veel vertrouwen zouden hebben in Maria, Hulp der Christenen. Hun vertrouwen was niet ijdel. Acht dagen later hield Don Bosco een andere conferentie in de kerk van Saint-Isidore te Sauvebonne, in de parochie van La Navarre en onder zijn toehoorders bevond zich eveneens het jonge meisje, volledig genezen. (1)

Toulon lag op zijn weg om naar Saint-Cyr en naar La Navarre te gaan. Don Bosco bezocht de huizen die daar geopend waren. Van het eerste bezoek weten we niets en van het tweede zeer weinig. Te La Navarre zag hij dat ieder hoekje bezet was. Maar hoeveel aanvragen voor jongens, die asiel nodig hadden, moesten niet voortdurend geweigerd worden! Zijn liefdadigheid die alles van de Voorzienigheid verwachtte bracht hem er toe de oprichting van een gebouw te beginnen dat ten minste voor driehonderd jongens voldoende zou zijn. Daarom wou hij zelf met de ingenieur spreken om hem een plan te suggereren. Hij liet hem van Toulon komen, schetste samen met hem de algemene lijnen en vroeg hem het af te werken. Drie maanden later bracht directeur Don Perrot het plan naar Turijn om het aan zijn goedkeuring te onderwerpen. Don Bosco gaf het voor onderzoek aan de algemene econoom Don Sala en aan twee voorname ingenieurs van de stad. Op hun verslag keurde hij het plan goed op 26 juni, en bracht er eigenhandig enkele kleine wijzigingen aan, die nauwkeurig opgevolgd werden. De werken begonnen op 16 december.

We zullen Don Bosco nu volgen naar de Côte d'Azur. Hij kwam te Nice toe, niet na 8 of 9 maart, daar abbé Guiol op de vergadering van 10 maart aan het damescomité een brief uit Nice aanmeldt, die belangrijke zaken inhield. Het origineel bezitten wij niet, maar de notulen van de zitting geven ons de Franse vertaling die wij hier vertalen. Don Bosco schreef:

" Ik heb nu een ogenblik om weer op adem te komen en ik ge-
" bruik het om u te schrijven, iets wat ik al vroeger had moeten
" doen. Vooreerst zal ik u zeggen dat ik wat ontevreden uit Marseil-
" le vertrok omdat ik met u niet in het lang en het breek had kun-
" nen praten, zoals ik dat gewild had, over de zaken van het Orato-
" rio. Het schijnt nochtans dat Don Durando de scholen in vrij goe-
" de staat achtergelaten heeft zodat de opportune normen en uitleg
" per brief kunnen gegeven worden. Het schijnt dat hetzelfde kan ge-
" zegd worden over de tucht en de zedelijkheid. Allen zouden vol
" goede wil zijn.
" Te Aubagne, Roquefort, St.-Cyr, Toulon en Hyère gaat God
" ermee voort ons te zegenen en wij hebben alle redenen om Hem voor

(1) Bulletin salésien, juli 1881, blz. 12.

" het geestelijke en voor het stoffelijke te bedanken.
" Don Bologna schrijft mij dat hij aan de aannemers al het
" geld gegeven heeft van de geldinzameling tijdens mijn verblijf
" te Marseille en dat hij thans zonder centen zit om de verdere re-
" keningen te betalen. Ik had 1.500 fr. ingezameld die ik te La
" Navarre verlangde te laten, maar nu stuur ik ze hem, om in de
" behoeften van het ogenblik te voorzien. Ik hoop dat de inschrij-
" vingen van de nijveraars en van de familiemoeders de zaken kun-
" nen rechtzetten. Don Bologna schrijft me eveneens dat u hem 5.000
" fr. geleend hebt voor de aannemers. Ik hoop dat ook dat zal kun-
" nen geregeld worden.
" Wat zal ik u dan zeggen om u, de heren en de dames van onze
" comités, die de steun van ons Oratorio zijn te bedanken? Zeg hun
" dat we allen dankbaar zijn, dat we van harte tot de Heer zullen
" bidden opdat Hij ze ruim in de tijd en de eeuwigheid zou belonen.
" Ik heb nog iets dat ik niet goed kan verklaren. Velen beweren dat
" de arme Don Bosco door zijn gebeden speciale genaden van de Heer
" verkrijgt. Dat is niet het geval. God zegent onze werken, begun-
" stigt en beschermt ze; maar daar wij niet de middelen hebben die
" nodig zijn om ze te onderhouden, komt God ons ter hulp en schenkt
" aan allen die ons materieel helpen ook buitengewone genaden en
" gunsten. Zeg dat aan onze weldoeners en vooral aan Mademoiselle
" Rocca, opdat zij dit peu pour fois in de notulen zou schrijven.
" Ik hoop u bij de eerste gelegenheid wat anders te kunnen
" schrijven. Thans beveel ik me vurig aan de liefdadigheid van
" uw gebeden aan. Moge God ons allen zegenen en ons in zijn heilige
" genade bewaren. Gedenk deze arme man, die voor u in Jezus
" Christus steeds zijn zal
" een toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.

De conferentie voor de medewerkers werd aangekondigd voor vrijdag 12 maart. De arme Don Ronchail, die tot over zijn oren in de schulden stak, had ze met alle vlijt voorbereid. Alleen al aan de leveranciers van de werkhuizen was hij zesendertigduizend fr. verschuldigd, zodat coadjuteur Moro, (1) boekbinder en provisor, het niet meer waagde nog bestellingen voor het huis te doen. Toen op een avond Don Bosco met hem op de speelplaats aan het wandelen was, zei hij hem: - "Ze maken schulden en dan willen ze dat Don Bosco ze zou betalen; maar hij heeft geen geld." - Dan vouwde hij de handen als in gebed en ging enkele ogenblikken later verder: - "Goed, ik zal tot de Madonna bidden opdat zij zou doen wat ze kan." - Van de conferentie bracht de directeur meer dan 14.600fr. naar huis. Tot zelfs twee protestantse juffrouwen, Engelse Dandas genoemd, waren in de kerk giften gaan inzamelen. Enkele dagen later kwam een Franse

(1) Brief van Don Carlo Moro aan Don Lemoyne (cfr. boekdeel 14, blz. 414).

heer Don Bosco opzoeken en zei hem dat hij iets voor zijn werk wilde doen en dat hij 16.000 fr. tot zijn beschikking had. Don Bosco, die dacht dat hij meende een lening voor te stellen, antwoordde dat hij zoveel schulden had dat hij een dergelijk bedrag niet kon weigeren, maar dat hij werkelijk niet wist wanneer en hoe hij hem deze som kan teruggeven. De heer sprak dan duidelijker en zei hem dat hij hem dit bedrag niet wou lenen maar schenken, om bij te dragen tot het werk van de Patronage. Don Bosco bedankte hem dan en zei: - "Geef het niet aan mij maar spreek af met Don Ronchail om gedeeltelijk de schuldeisers te kunnen betalen. Dat deed hij. Op korte tijd regende het nog andere aalmoezen, zodat men, samen met de vorige bedragen tot een bedrag van 42.000fr. kwam. Dit schrijft de voornoemde provisor maar hij bezat niet al de elementen om tot dit totale bedrag te raken.

Een paar dagen na zijn aankomst begon ook te Nice het heen-en-weer geloop van de bezoekers, dat steeds crescendo ging. "Don Bosco!" - riep de directeur in een brief uit.(1) "Het is onmogelijk een beschrijving te geven van de geestdrift die zijn tegenwoordigheid verwekt. Van 's ochtends tot 's avonds is het een komen en gaan van personen die verlangen hem te zien (...). Dit weze voldoende om u een gedacht te geven van de grote achting die onze beminde vader ook hier geniet." De week nadien verbleef hij vier dagen te Cannes, te gast bij een familie Montheits, Engelse protestanten, die het als een hoge eer aanzagen hem te mogen herbergen. Cannes is een winterverblijfplaats. Aldus duurde daar nog het seizoen, en uit Frankrijk en ook uit het buitenland, vooral uit Engeland, komen vele gegoede families om op de kust met een zeer zacht klimaat vrij lang te verblijven. Bij deze kosmopolitische bevolking worden ook, ten titel van liefdadigheid of filantropie, de beurzen voor de weldadigheid geopend. Dat was de reden waarom Don Bosco daar bezoeken placht af te leggen. In 1881 "indien hij langer te Cannes had kunnen verblijven", schreef schertsend Don Ronchail:(2) "zou hij, ten slotte, deze brave liefdadige families uitgeschud hebben, want elke dag kwamen hem zeer edelmoedige giften toe." Hij vertrok er op zaterdag 19 maart om te Nice Sint-Jozef het naamfeest van de directeur te vieren.

Er bleven te Cannes nog enkele families over, die hij dringend moest bezoeken en daarom keerde hij er terug om er een vijfde dag, namelijk 21 maart, door te brengen. Veel volk woonde zijn mis bij. Hij dineerde er bij de Monteiths, waar een nicht van mevrouw, ofschoon protestante, wou dat hij, alvorens weg te gaan, haar zijn zegen en een medaille van de Madonna zou geven. Gedurende die vijf dagen had hij steeds een rijtuig met twee paarden tot zijn beschikking.

Zijn verblijf te Cannes werd onderbroken op de avond van woensdag

(1) Brief aan Don Rua, Nice, 22 maart 1881.

(2) pas aangehaalde brief.

16 maart, omdat vrienden uit Nice een weldadigheidsconcert ten voordele van het werk van Don Bosco hadden ingericht. Dat werd uitgevoerd in de grote Paulliani-zaal van de katholieke kring. Kunstenaars van eerste rang voerden er zeer keurig een mooi programma uit voor een select publiek, zoals Nice in dit seizoen er een kan bezorgen. Die avond bracht een aanzienlijk bedrag op. De voornaamste inrichter van dit feestje was Dr. D'Espiney, een boezemvriend van Don Bosco, die over diens werken een zeer fijnzinnig gedicht schreef.

Hij wendde zich tot de aanwezige dames en eindigde met te zeggen dat Don Bosco geen geldmiddelen bezat voor zijn werken maar dat zijn beurs van de dames was. De vloeiende alexandrijnen voortreffelijk door de heer Harmel voorgedragen, hadden het best mogelijke effect.(1)

Een derde bijeenkomst, die, zonder onderscheid, voor alle mensen van Nice toegankelijk was, werd gehouden op 22 maart en het was een Sermon de Charité. Na de redenaar zei Don Bosco enkele woorden en zamelde dan vrij aanzienlijke bedragen in.

Te midden van al deze gebeurtenissen was zijn geest niet enkel met nabije maar ook met verwijderde zaken onledig. Zo dacht hij, bijvoorbeeld, aan het naamfeest van zijn weldoenster uit Rome, mevrouw Matilde Sigismondi, zoals uit volgend delicaat briefje blijkt.

" Onze goede Mama in Jesus Christus,

"

" Dit jaar kan ik niet bij onze goede Mama zijn om Sinte Ma-
" tilde te vieren, maar ik denk aan haar. Morgen zal ik de heilige
" mis celebreren opdat God haar vele jaren in goede gezondheid zou
" bewaren en haar de vruchten van haar liefdadigheid zou laten zien.
" En wanneer het paradijs? Het paradijs is u verzekerd, maar ga er
" naartoe nadat u, op aarde de jaren van Mathusalem, namelijk 969,
" zult overschreden hebben.

" Ik ben nog in Frankrijk maar op weg naar Rome, waar ik
" hoop u persoonlijk in het begin van april mijn kinderlijke hul-
" de te kunnen betuigen.

" God moge U en de heer Alessandro zegenen. Een zalig naam-
" feest en bid voor die arme sukkelaar die van u steeds in Jezus
" Christus zijn zal

" de nederige dienaar,
" Marseille-Toulon, thans Nice, 13 maart 1881. Priester Gio. Bosco.

(1) Bulletin salésien, april 1881, blz. 11.

Hij dacht er toen wel vrij intens aan de inzamelingen voor de kerk van het Heilig Hart, zoals we verder zullen zien en ook aan het organiseren in Frankrijk van de vrome vereniging van de medewerkers, zoals eveneens blijkt uit volgende brief aan de directeur van het Bollettino Salesiano.

" Beste D. Bonetti,
"
" Men heeft mij de omzendbrieven met de brief aan de journa-
" listen gestuurd. Ik heb er enkele van opgestuurd zonder het te
" bemerken. Zorg ervoor dat men er mij geen meer laat geworden.
" Zend me enkele formulieren voor de aanstelling van geldinzamelaars
" en omzendbrieven in het Italiaans. Stuur ze aan Don Cibrario,
" bij wie ik zondag aanstaande zal zijn. Aanstaande dinsdag preek
" ik te Nice in de kerk van Notre Dame om geld in te zamelen voor
" Don Ronchail. Woensdag ben ik te Cannes en vrijdag te Grasse. Dan
" gaat het naar Italië.
" Dank de Hee. Ik had me niet kunnen voorstellen dat de ze-
" geningen van de Heer zo overvloedig op deze dagen zouden neerge-
" daald zijn. Moge God gezegend wezen. Ga voort met bidden. Bericht
" goed nieuws aan allen en geloof me in Jezus Christus te zijn
" uw toegenegen vriend
"
" Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Ik heb veel kunnen doen voor de organisatie van de tienmannen.

In de brief wordt er gewezen op een reis naar Grasse, die de hoofdplaats is van een arrondissement boven Cannes, op veertig kilometer van Nice. Dr. D'Espiney zegt ons in zijn Dom Bosco dat Don Bosco dat enkele dagen doorbracht, er veel personen ontving en er een bejaarde arbeidster genas. Toen deze zich bij hem aangemeld had om zijn zegen te vragen, antwoordde Don Bosco haar: - "Graag, maar u moet knielen." De vrouw merkte op dat ze dat niet kon. Sinds acht jaar, inderdaad, was haar knie, wegens een breuk stijf en geplooid gebleven. Toch wou Don Bosco dat ze zou proberen. Ze gehoorzaamde, knielde, ontving zijn zegen en stond zonder moeite op. Daarna smeekte ze hem het werk te voltooien en haar enkele minuten audiëntie te willen verlenen. Hij stond dat toe. Ze gingen in de kamer daarnaast; terwijl de arbeidster haar ellenden aan het verhalen was, begonnen twee katten onder elkaar te stoeien, achter elkaar aan te zitten en met geweld op de meubels te springen. De vrouw sprong recht en liep er achter. Haar lenigheid deed Don Bosco glimlachen terwijl hij zei: - "Het schijnt me toe dat u niet zo kreupel bent als u mij wilt doen geloven."

- "Het is vreemd"! antwoordde de vrouw. Mijn been gaat beter.
- "Welnu, u zult zeker genezen, maar niet dadelijk. Voor u en voor mij is het verkieslijker dat Maria, Hulp der Christenen, u deze genade

niet zo vlug zou geven."

Eens stelde de pastoor van Grasse, abbé Mistre, een groot bewonderaar van Don Bosco hem de zogenaamde "huishoudsters" voor, nl. dames die in een comité verenigd, voor de armen van de parochie werkten. Het waren allen salesiaanse medewerksters van het eerste uur. De voorzitter groette hem in naam van haar collega's en stelde ze hem voor. Toen zei hij vriendelijk: - "Ik ben zeer verheugd de huishoudsters te leren kennen maar is hier ook geen penningmeesteres?" - De penningmeesteres, die wel bij de anderen was werd hem voorgesteld. Zij kwam vooruit en bood hem de gift aan, die door hen allen was samengebracht.

Don Bosco was enkele dagen te Grasse gebleven en ging de heilige mis celebreren bij de kloosterzusters van Sint-Thomas van Villanova, die daar een opvoedingsinstituut hadden. Op een ochtend merkte de moeder overste, een zekere Saint-Ferreol, een vernuftige en wilskrachtige vrouw, op: - "Pater, wat zijn uw haren lang! U zou ze moeten laten knippen." - "Ik heb geen tijd om op mijn haren te letten", antwoordde hij. - "Welnu," repliceerde de moeder overste, "indien u wilt, er is hier in de buurt een kapper die dadelijk zal komen om ze wat bij te knippen." - "Als u dat genoeg doet, is het mij goed."

Dit was een doorgestoken kaart van daags tevoren. De kapper verscheen dadelijk en kreeg het bevel al de haren te verzamelen en aan moeder overste te overhandigen. Deze bewaarde ze dan als een relikwie en gaf er een heel klein stukje van aan de huishoudsters die in huis kwamen werken. Ze kregen er elk iets van. Ze zei daarbij: - "Deze onder u die willen oud worden, zullen nog aanwezig zijn bij de heiligverklaring van Don Bosco, want hij is een heilige." - Van hen allen leeft nog enkel de voorzitter.(1)

We vermeldden de Dom Bosco van D'Espiney. Het is de eerste waarachtige levensbeschrijving van Don Bosco. Ze verscheen te Nice in 1881. Ze was klein van omvang, helder van vorm en vol anekdoten en bezat alles wat nodig was om er een volksgeliefd boek van te maken.(2) De auteur die er ongeveer een jaar aan werkte, had het handschrift overhandigd aan Graaf Cays, om het te verbeteren, te wijzigen, erin te snoeien en te suggereren om er iets nieuws bij te voegen. Hij was ervan overtuigd dat het

(1) Ze heet Thérèse Chauve. Ze deelde dit laatste bericht mee aan Don Cartier in een brief van 20 januari 1934, waarmee we rekening konden houden bij de verbetering van de drukproeven. Het schijnt dat Chauve meent dat het bezoek van Don Bosco in 1875 had plaats gehad; maar het is onwaarschijnlijk dat hij er voor 1881 naartoe gegaan is.

(2) Dr. Charles d'Espiney, Dom Bosco, Nice, Typ. et lib. Malvano-Mignon 1881, blz. 180.

het werk in Frankrijk veel goed zou doen. Bovendien deed hij met reden uitschijnen: "Van overall worden inlichtingen gevraagd over Don Bosco en onder hen die dat vragen kan er een toekomstige salesiaan of medewerker of medewerkster zijn. Het zou te lang duren de zaken telkens per brief uit te leggen en het werk van abbé Mendre is onvoldoende."(1)

Ook Don Rua zag het origineel in en prees grotelijks zijn auteur ofschoon hij aanstipte dat er chronologische onjuistheden ingeslopen waren en dat het paste, wegens de tijd waarin men leefde, zekere zaken te verzwijgen. Bovendien suggereerde hij dat men over de congregatie niet zou spreken als over een kloostercorporatie, maar als over een weldadigheidsvereniging, samengesteld uit geestelijken en leken.(2) Een echte en eigenlijke revisie deed hij echter niet. Hij zal er eerder hier en daar een vluchtige blik op geworpen hebben, anders zou hij bemerkt hebben dat een anekdote verhaald op bladzijde 136 over Graaf Viancino niet door de beugel kon en dat, om te beginnen de naam "Vianchino" geworden was. Toen Viancino het boek gelezen had, beklom hij zich hierover bij Don Bosco, die hem in alle eenvoud antwoordde:

" Beste Heer Graaf,

"

" De heer Dr. d'Espiney is een goede katholiek maar in zijn
" boek heeft hij zich als doel gesteld ophefmakende zaken op de
" rug van Don Bosco te vertellen. U dient er dus niet verwonderd
" over te zijn dat er in zijn uiteenzetting onjuistheden en zelfs
" vergissingen zijn.

" Nochtans zal ik in de maand januari aanstaande deze heer
" te Nice zien en dan zal ik niet verzuimen sommige al te erge tie-
" relantijntjes uit zijn boek te schrappen of minstens te verbeteren.

" Ik ben echter tevreden dat u hierdoor de gelegenheid gehad
" hebt mij te schrijven en ik zou nog veel meer tevreden zijn,
" indien ik u persoonlijk kon groeten.

" In ieder geval bid ik tot God dat Hij u en uw echtgenote
" mevrouw de gravin in goede gezondheid en in zijn heilige genade
" moge bewaren en terwijl ik mij aan de gebeden van u beiden aan-
" beveel heb ik de eer met dankbaarheid en hoogachting in Jezus
" Christus van u te zijn

"

" Turijn, 18 december 188.

de nederige dienaar
Priester Gio. Bosco.

(1) Brief van D'Espiney aan Cays, Nice, 21 juni 1880.

(2) Eigenhandige aantekeningen op een brief van d'Espiney aan de Graaf, 15 juli 1880.

De auteur zorgde voor de verbeteringen in de tweede uitgave die zeer spoedig diende te gebeuren. Dan volgden de uitgaven in Frankrijk elkaar snel op. Ook de Italiaanse vertaling, die door de salesiaan Don Ercolini uit Toskanen volgens de elfde Franse uitgave bewerkt werd, had een groot succes. Ook op vandaag wordt het boek nog gevraagd.

Vanaf dat ogenblik tot op heden zagen de levensbeschrijvingen van Don Bosco het licht in verschillende talen en dat was providentieel. Immers de tijd was nabij waarin Don Bosco niet meer zoals vroeger geldinzamelingen kon doen ofwel door zijn leeftijd, ofwel door het overstelpende aantal zaken. Het boek kon dan in zijn plaats collectes houden. Daardoor ondervond men zeer de doelmatigheid van het boek tijdens de eerste jaren na zijn dood. De gedachtenis aan de stichter werd er levendig door gehouden en het verhinderde dat bij zovele mensen de weldadigheid tegenover zijn werken zou verzwakken.

Wat hem zelf betrof, herhaalde hij: - "Spreek over Don Bosco goed of kwaad, zoals u wilt, als uw woorden maar meewerken tot het heil van de zielen."- Don Bosco zei dat omdat hij twee zaken goed wist, namelijk dat, wanneer over zijn werk gesproken werd, daardoor de weg gebaad werd tot het redden van zielen en dat men over zijn werk niet kon spreken zonder over hem te spreken, want beide waren eng verstrengeld. Daarom liet hij maar doen, behalve wanneer hij wist dat er met de waarheid een loopje genomen werd. Dat was he geval wanneer hij vernam dat Du. Boys aan zijn ouders "een zekere welgesteldheid" toedichtte.(1) Don Barberis verhaalde ons dat hij er gauw bij was om dat te verbeteren: - "Neen, neen, maar arme mensen!" - In diezelfde zin drukte hij zich eveneens uit bij een gesprek waarbij de schrijver dezer het geluk had te mogen aanwezig zijn in september 1887 te Valsalice. Een medebroeder, afkomstig uit het toenmalige Oostenrijkse Polen, verwees naar een Duitse levensbeschrijving. We herinneren ons niet meer of het een originele of een vertaalde was, waarin hem een burgerlijke afkomst werd toegekend. Don Bosco antwoordde hem vurig: Men moet hem schrijven en zeggen dat dit zou verbeterd worden... Men moet hem schrijven... Schrijf hem...

Maar de vijand van het goede sliep niet. De Radical, een orgaan van het meest fanatische antiklerikalisme keerde in zijn nummer van 9 juni opnieuw ten aanval in een razend artikel tegen de salesiaanse huizen van Frankrijk, waarin de regering werd opgehitst ze eens en voor goed te sluiten en de salesianen uit te drijven. Hun stichter was een man die er de mensen liet inlopen, iemand die voorgaf mirakels te verrichten. Het doel van zijn instituut bestond erin de jeugd te richten naar de geestelijke loopbaan tegen hun eigen familieleden in en ze dan bij troepjes naar Ame-

(1) Albert Du Boys, Dom Bosco et la pieuse Société des salésiens. Paris, Gervais, 1884. Hij zegt woordelijk: "Son père et sa mère, étaient des cultivateurs jouissant crime certaine aisance."

rika te sturen. De leden waren een samenraapsel van arme drommels, die zonder een cent uit het niet rijke Italië in Frankrijk binnengekomen waren om het uit te buiten. Allen samen waren ze een ras van vette broers van wie men een deel tot priesters had gestoomd, tegen de kerkelijke wetten in en deels waren het clerici of leken, schooiers en deserteurs. Hun uiterlijke vroomheid was groot om de naïevelingen een rad voor de ogen te draaien, terwijl hun privé leven vol ondeugden was. Bij het begin hadden ze enkele knapen kosteloos opgenomen om op de grote trom te kunnen slaan en aalmoezen in te zamelen en nadien hadden ze hen weggestuurd onder voorwendsel dat ze een slecht gedrag hadden om ze te kunnen vervangen door anderen die betaalden. De leerlingen werden barbaars behandeld, kregen slagen met de hamer, werden uitgehongerd en gedwongen Leve de paus en Weg met de republiek te roepen. De directeur was in correspondentie met de Franse troonpretendent. De verdraagzaamheid van de regering tegen dergelijke frocades en fratres, die wreedheden tegenover knapen begingen, was onverklaarbaar vooral na de mededelingen en protesten vanwege de burgers. De boosaardige schrijver, die zijn hekelschrift ondertekende, besloot als volgt: "Thans is hun gebouw in de rue Beaujour voltooid. Het personeel bestaat uitsluitend uit Italianen die op kosten van Frankrijk leven en ons land beledigen. Wij zijn ervan overtuigd dat de lezers ons dankbaar zullen zijn hun een gespuis te leren kennen, dat zich verschuilt, dat de eigen hoedanigheid van congréganistes interlopes verbergt om beter zijn werk van bederf te kunnen uitvoeren. Nogmaals vragen wij waarop de overheid nog wacht om deze boze broeders, die geen meelijden verdienen, te verjagen en in verstandhouding van de grote radicale partij zullen wij er nooit mee ophouden hun uitdrijving te eisen."

Hoe opportuun was dan ook de publicatie van d'Espiney, die pas te koop gesteld, vlug van de hand ging. Trouwens, te veel mensen te Marseille hadden Don Bosco gezien en ondervonden wat de auteur op de eerste bladzijde van zijn boek schrijft: "Het is onmogelijk Don Bosco te zien en zich niet tot hem aangetrokken te voelen en van hem te houden."

H O O F D S T U K I I I

G R A A F C O L L E

Deze voorname salesiaanse medewerker verdient een hoofdstuk voor zich alleen. Zijn betrekkingen met Don Bosco, in hun geheel beschouwd, vormen een zeer interessante episode in zijn leven. Op 5 juli 1882 schreef Don Bosco hem, na een bezoek dat hij en zijn echtgenote te Turijn gebracht hadden: "Te Turijn, in onze colleges van Lanzo, San Benigno en Valsalice werd en wordt er veel gesproken over u en mevrouw Colle. Allen zijn gesticht door hun minzaamheid en hun geest van praktische vroomheid. Ze hebben ons geestelijk en tijdelijk goed gedaan. Van alle kanten wordt mij verzekerd dat men veel voor hen bidt." Hoewel de reeks van weldaden toen nog nauwelijks bij haar begin was, toch genoot de naam van Graaf Colle in de salesiaanse huizen al een ruime sympathie, en deze groeide dan met de jaren verder aan, zoals wij zelf er getuigen van waren. Voor onze geschiedenis moet dit worden vooropgesteld dat Luigi Antonio Fleury (1) Colle en zijn adellijke gemalin Maria Sofia van de barons Buchet werkelijk van Don Bosco hielden, dat ze aan zijn werken als katholieken gehecht waren, of ze nu in Frankrijk of in Italië of in Amerika tot ontwikkeling kwamen en dat ze deze liefde in feite bewezen door een onbepaalde liefdadigheid, wanneer het er om ging Don Bosco ter hulp te komen. Dit heeft hem onzeglijk opgebeurd in de benauwdheden van zijn laatste jaren.

De Voorzienigheid zorgde ervoor dat Don Bosco de familie Colle ontmoette op de vooravond van een zware familiale rouw. Toen in februari 1881 Don Bosco te Marseille was, kwam vanuit Toulon de pastoor van de parochie van Sainte-Marie hem smeken dat hij zich naar die stad zou willen begeven om de enige zoon te zegenen van mijnheer en mevrouw Colle, die, op de prille leeftijd van zeventien jaar reeds op het einde van zijn leven was. De brave priester gaf hem een beschrijving van het verdriet van de ouders, prees hun deugdzaamheid en zei hoe groot hun hoop was dat de zieke, na de zegen van Don Bosco, weer gezond zou worden.

(1) In Italiaanse geschriften en in sommige Latijnse opschriften heeft men, zonder te letten op de verouderde schrijfwijze, van Fleury de naam van de graaf gemaakt en hem vertaald door Fiorito en Floritus maar daarentegen maakt deze naam deel uit van de familienaam. Zijn doopnaam was Luigi, waarbij men, zoals ook voor de zoon, de naam van Antonio voegde.

Don Bosco antwoordde dat hij niet naar Toulon kon gaan, maar dat hij voor de jongeling zou bidden. Hoe men ook bij hem aandrong, toch zou hij er niet naartoe gaan. Een week nadien was de pastoor daar terug, vast besloten niet te vertrekken eer zijn gebed verhoord was. Don Bosco bleef niet weigeren; maar omdat hij niet de schijn wilde hebben alleen voor dit doel naar Toulon te gaan, zei hij dat hij er naartoe zou gaan om er een conferentie voor de medewerkers te houden. Er werd dan afgesproken voor 1 maart.

Zodra hij te Toulon was aangekomen, begaf Don Bosco zich bij de zieke die hem met open armen verwachtte, maar zonder enig teken van ongeduld te geven. Hij trof hem aan uitgemergeld door de tuberculose. Toen ze elkaar alleen konden spreken, stond Don Bosco verbaasd over de ongekunsteldheid en de onbevangenheid van deze ziel. Hij scheen hem niet enkel met de naam maar ook met de daad een Aloysius te zijn. Toen hij bemerkte dat hij rijp was voor het paradijs, bereidde hij hem voor om gaarne het offer van zijn leven aan de Heer te brengen. Hierbij kon hij tastbaar ervaren hoe die jongen onder de invloed van de genade zich bereidwillig plooidde naar de gevoelens die hem gesuggereerd werden en zich volledig in de handen van God overgaf. Niettemin oordeelde hij het niet opportuun hem te doen afzien om nog verder te bidden voor zijn genezing al was het maar met het oog op zijn bedroefde ouders. Hij spoorde hem alleen ertoe aan daarbij steeds als voorwaarde te stellen dat dit tot het welzijn van zijn ziel zou strekken. God riep hem tot zich op 3 april daaropvolgend. Toen hij de laatste sacramenten had ontvangen, zei hij aan de zijnen: - "Ik ga naar het paradijs want Don Bosco heeft het mij gezegd."

De gedachtenis aan die beste jongen prentte zich onuitwisbaar in het hart van Don Bosco, zo zeer zelfs dat hij bijna dadelijk de gedachte opvatte zijn biografie te schrijven, en dat deed hij dan ook werkelijk met de grootste bezorgdheid.(1)

(1) Wij bezitten drie bronnen, namelijk, deze biografie, de correspondentie, sommige met de hand geschreven nota's van gravin Colle. Over de biografie zullen wij dadelijk spreken. De correspondentie omvat 82 brieven, waarvan 75 van Don Bosco, 1 van Don Barberis, 3 van Don de Barruel en 3 van Don Rua. Ze zijn alle in het Frans, behalve een van Don Bosco en de brief van Don Barberis. Het Frans van Don Bosco is wel wat lukraak, zo maar currenti calamo geschreven zoals men dat ook aan het schrift kan merken. De brieven beslaan een periode van circa zes jaar en een half, namelijk van 4 mei 1881 tot 17 oktober. De nota's van de dame bevatten aantekeningen van Don Bosco over verschijningen van Louis. Bij haar dood vond men, samen met de in papier verpakte brieven en nota's, twee biljetten, een van 3 juni 1886 en een ander van 7 april 1889, waarin zij met aandrang haar erfgenamen verzocht alles aan de salesianen te overhandigen in de persoon van Don Perrot of van een andere salesiaan. Van 46 brieven en van de nota's bezat men sinds vele jaren een kopie. De eigenhandig geschreven stukken ten getale van 82 ontvingen wij eerst in 1931 uit de handen van de Franse inspecteur Don Hippolyte Faure.

Wie dit werkje leest en blijft staan bij de taal en de stijl is geneigd te denken dat het niet van Don Bosco is. De waarheid is dat Don Bosco er eigenhandig een schets van maakte, maar aan de salesiaan Don de Barruel de opdracht gaf de vorm ervan te verzorgen.(1)

Inderdaad, in een brief van 4 oktober 1881 zegt hij aan de heer Colle dat hij, om het werk niet te vermeederen, meent dat het verkieslijker is dadelijk in het Frans te schrijven, met het voorbehoud al wat hij geschreven heeft te laten nazien door een vriend, die de genoemde medebroeder was.

Wat de inhoud betreft, geeft hij in de inleiding de verzekering dat de inlichtingen hem verschaft werden door iemand die met de afgestorvene geleefd heeft of zich met hem kon onderhouden of zijn vroomheid, naastenliefde en vurigheid kende. Van zijn bezorgdheid om zich positieve inlichtingen te verschaffen, hebben wij het bewijs in drie brieven aan de vader.(2) In de eerste brief bedankt hij hem voor wat hij gestuurd heeft, verzoekt hem wat geduld te hebben en nog aan te vullen door te verzamelen: 1° gezegden, gesprekken, gedachten uitgedrukt jegens zijn ouders of bij het schenken van aalmoezen aan de armen bij het doen van wat hem bevolen werd; 2° stichtende daden inzake versterving of geduld en in betrekkingen met zijn ouders, vrienden en armen; 3° speciale omstandigheden van het bezoek aan de Heilige Vader in april 1878, worden door de ene en de andere uitgesproken en vooral enkele zinnen van de paus; 4° hetzelfde bij bezoeken aan heiligdommen en kerken of wanneer hij plechtige kerkelijke diensten bijwoonde. - "Ieder woord", schrijft Don Bosco, iedere akte van deugd zal goed op zijn plaats prijken. Wees dus zo goed mij te helpen bij het verzamelen van deze inlichtingen en ik zal alles op zijn plaats brengen."

De nieuwe inlichtingen kwamen toe. "Alles", herhaalde Don Bosco in zijn bedanking, hoe klein het ook moge wezen, dient om ons werk belangrijk te maken. Het gaat steeds vooruit en men mag zeggen dat het voor drie vierden voltooid is. Ik hoop het te kunnen meebrengen in januari eerstkomende, wanneer ik u een bezoek zal brengen." Ten slotte, bij de mededeling dat de biografie voleind was, voegde hij eraan toe:

(1) Don Bosco kende voldoende Frans om zich verstaanbaar te maken. Hij sprak en schreef het echter zeer ongegeneerd, waarbij hij gemakkelijk fouten beging tegen de woordenschat en de spraakleer. Hiervan is een anekdote befaamd gebleven. Abbé Mendre, kapelaan en nadien pastoor van Saint-Joseph te Marseille, die van Don Bosco hield met de genegenheid van een zoon, zat eens naast hem gedurende een feestje in het Oratorio van Saint-Léon. De muzikanten speelden af en toe wel eens buiten de toon. De abbé die heel wat van muziek kende, voer dan telkens uit. Na meerdere bliken van ongeduld fluisterde Don Bosco hem in het oor met zijn uitspraak en stijl: Moussieur Mendre, la mousique de les enfants elle s'écoute avec le coeur et non avec les oreilles. Een oneindig aantal keren vond Mendre er genoeg in deze wijze zin te herhalen, waarbij hij vol sympathie de toon nabootste waarop hij gezegd werd.

(2) S. Benigno Canavese, 4 oktober, Turijn 29 november en 30 december 1881.

"Ik moet het nu nog alleen lezen en er een kopie van maken, die ik mee zal brengen bij mijn eerstvolgende reis naar Toulon. Het is onontbeerlijk dat wij het samen lezen." In zijn eerste brief al had hij hem gezegd: "Eer het zal gedrukt worden, zult u het zien en u zult alle opmerkingen doen en wijzigingen aanbrengen." (1)

Hier liet Don Bosco zien dat hij een goede geschiedschrijver was. Maar er is ook het tweede hoofdstuk met een lange pedagogische uitweiding. Aan sommigen zal ze helemaal de indruk geven dat ze door anderen opgesteld werd en dat ze in de tekst ingelast werd om de belangrijkheid en de uitvoerigheid van het werk te vergroten. Het beslaat omstreeks acht bladzijden (2) over de opvoeding van de kinderen in de schoot van hun familie. Ze moet als basis hebben de vorming van de wil, die integendeel verwaarloosd wordt om al te vroeg het verstand te ontwikkelen. Ze wordt zelfs bijna onmogelijk gemaakt door teveel geflikflooi en vleierij, die zinnelijkheid en eigenliefde aankweken. Zeker is hier, evenals elders de vorm niet die van Don Bosco; maar niet minder dan elders dient men te zeggen dat de substantie van hem is. Natuurlijk kon de schrijver zich zelf niet helemaal uitschakelen en zou hij subjectieve elementen inbrengen. Daar zijn mentaliteit bij voorkeur aan filosofische studies gewijd was, laat hij in dit gedeelte een meer voelbare invloed na. Wie ziet hier echter niet de weergave van de gedachten kort tevoren door Don Bosco geformuleerd in zijn maatstaven over het preventief stelsel? Ook hier zal hij het klad hebben geschreven dat door de andere bewerkt werd. En als dan alles voltooid was, zal hij het gelezen en er zijn goedkeuring aan gehecht hebben. Wij bezitten echter wat beter. Het schijnt ons toe dat de kiem van dit korte traktaat al besloten ligt in zijn enige brief, die in het Italiaans (3) geschreven werd op een ogenblik dat de biografie nog maar enkel een gedachte van zijn geest was. Toen hij aan de zoon van Mevrouw Colle (4) schreef, had Don Bosco gezegd dat hij sommige zaken niet aan het papier wou toevertrouwen. Dit verzwijgen wekt beroering in het hart van de moeder. Daarom legt Don Bosco de zaak nader uit aan haar echtgenoot en schrijft hij in het Italiaans, misschien omdat zijn vrouw het niet begreep en zij dus de mededeling zou ontvangen via een

(1) Het boek verscheen in het jaar 1882 met als titel: Biographie du jeune Louis Fleurv Antoine Colle par Jean Bosco, prêtre. Het werd gedrukt in de drukkerij van het Oratorio en heeft vooraan volgende dedicatie: A Monsieur et à Madame Colle Hommage respectueus.

(2) Van bladzijde 23 tot bladzijde 31.

(3) Colle had aan zijn zoon een leermeester van Italiaans gegeven maar hij zal er niet veel van gekend hebben, anders zouden Don Bosco en Don Rua hem niet in het Frans geschreven hebben. Don Barberis (S. Benigno Canavese, 6 september 1882) schrijft hem in het Italiaans en maakt zijn excuses met te zeggen dat hij niet voldoende Frans kent en dat anderzijds de graaf deze taal kent. Kennen sluit niet uit dat men moeite heeft om het te begrijpen.

(4) Rome, 4 mei 1881.

vertaling die voor deze gelegenheid kon verwacht worden.

" Geachte heer advocaat Colle,
"
" Ik merk dat uw dame enigszins ongerust is over wat ik niet
" aan het papier wou toevertrouwen. Daarom zal ik u hier in
" een paar woorden de substantie van de zaak verklaren. Het hart
" van de ouders was te gehecht aan hun enige zoon. Teveel strelingen en
" uitgezochte behandelingen; maar hij is altijd braaf gebleven.
" Indien hij was blijven leven, zou hij misschien na de dood van zijn
" ouders door het kwaad zijn meegesleept. Daarom wou God hem aan
" de gevaren onttrekken door hem bij zich in de hemel te nemen,
" waar hij weldra de beschermer zal zijn van zijn ouders en van
" allen die voor hem gebeden hebben of nog bidden.
" Van mijn kant heb ik gebeden en laat ik nog bidden voor
" de zielenlafenis van die beste Louis in al onze huizen.
" Nu u toch te Nice verblijft meen ik dat u een aangename
" wandeling tot Turijn kunt doen. Ik verwacht u met groot geno-
" gen. En Maria, Hulp der Christenen, zal niet nalaten aan u bei-
" den wat troost te schenken.
" Moge God u zegenen, steeds beste heer advocaat. God ze-
" gene u en mevrouw uw echtgenote en beware u in goede gezond-
" heid. Gelieve ook voor mij te bidden die steeds voor u in Jezus
" Christus zijn zal
" uw nederige dienaar
" Turijn, 22 mei 1881. Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Bij uw aankomst te Turijn dient u dadelijk naar het Hotel van
" het Dogame Vecchia (1) te gaan, waar u goed zult ontvangen wor-
" den. Iedereen zal u dan hier naar ons tehuis kunnen ver-
" gezellen.

Een reisje naar Turijn om Don Bosco te zien en te bidden tot Maria, Hulp der Christenen, was het beste wat de bedroefde echtgenoten konden wensen om wat troost in hun grote droefheid. Ze aanvaardden dus de uitnodiging. Van hun komst vinden we een teken in volgende zinnen van een brief van 3 juli aan de dame: "Mijn handelwijze zal u er ongetwijfeld toe gebracht hebben tegeloven dat ik uw bezoek, uw attenties en uw liefdadige vrijgevheden vergeten ben; maar ik verzoek u mij te willen verontschuldigen wegens de toestand waarin ik mij bevind. Ik ben als belegerd geweest door zaken die mij de hele tijd naar elders gebracht hebben. Maar niettegenstaande mijn vertraging heb ik iedere ochtend een bijzonder memento gedaan voor u, voor de heer Colle en voor hem die ons verlaten

(1) Het oude tolhuis.

heeft om naar het paradijs te gaan. "Welnu, juist dat wou de moeder weten. Wat was werkelijk het lot van haar zoon Louis in de eeuwigheid? Ze vroeg dit met aandrang aan Don Bosco, die er haar verschillende malen over schreef en meer dan eens hierover sprak bij de bezoeken die hij bij haar deed of van haar ontving. Hier treden we een wereld binnen van verschijnselen die ons begrip te boven gaan en waarover wij aan de hand van documenten een volledig overzicht wensen te geven.

Voor de eerste maal gaf Don Bosco daarover iets aan de dame te kennen in een brief van 4 mei 1881: "U dient gerust te zijn. Onze beste Louis is zeker gered en vraagt u twee zaken: dat u zich ernstig zou voorbereiden, wanneer dit aan God zal behagen hem in het paradijs gezelschap te gaan houden en dat u veel voor hem zou bidden, terwijl hij voor u speciale genaden zal bekomen." Hij oordeelde het niet raadzaam meer schriftelijk te zeggen, maar later deelde hij haar mondeling mee wat toen in zijn pen was blijven steken. Op 3 april, terwijl hij aan het biechthoren was, was bij hem, zoals hij zei, een verstrooidheid opgekomen. Hij zag Louis in een tuin, waar hij zich met enkele gezellen aan het vermaken was en gelukkig scheen te zijn. Het visioen duurde maar een oogwenk. Louis sprak geen woord, maar dit zicht bracht in het hart van Don Bosco de overtuiging dat hij al in het paradijs was. Toch ging hij voort met voor hem te bidden, waarbij hij aan God eveneens vroeg hem nog wat meer te laten kennen. Hij verwachtte van zijn oneindige barmhartigheid deze gunst, omdat hij, binnen de perken van het mogelijke, een vader en moeder verlangde te troosten, die zoveel leden onder het verlies van hun enige zoon.

God verhoorde hem veel meer dan hij zich had kunnen voorstellen. Op 27 mei, daags voor O.-H.-Hemelvaart, celebreeerde Don Bosco in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, en bood hij het goddelijk sacrifice aan ter intentie van de ouders van Louis, die in de heilige mis aanwezig waren. Op het ogenblik van de consecratie zag hij Louis in een zee van licht, zeer mooi van uitzicht, zeer opgeruimd, met volle, blozende wangen, in witroze kleren en op de borst goudborduurwerk. Hij vroeg hem: "Waarom kom je, beste Louis?"

- "Het is onnodig dat ik kom", was het antwoord. "Zoals ik ben hoef ik me niet te verplaatsen."

- "Beste Louis, ben je gelukkig?"

- "Ik geniet een volmaakt geluk."

- "Ontbreekt je werkelijk niets?"

- "Mij ontbreekt alleen het gezelschap van vader en moeder."

- "Waarom laat je jezelf aan hen niet zien?"

- "Dat zou voor hen een te groot leed zijn."

Na deze woorden, verdween hij. Maar bij de laatste gebeden liet hij zich opnieuw

zien en dan weer opnieuw in de sacristie en ditmaal in gezelschap van enkele jongens van het Oratorio die overleden waren tijdens de afwezigheid van Don Bosco. Hierdoor was hij zeer getroost.

- "Louis", vroeg hij hem, "wat moet ik aan je ouders zeggen om hun verdriet te verzachten?"

- "Dat ze zich laten voorafgaan door het licht en vrienden verwerven in de hemel."

Deze zaken verhaalde hij aan de heer en mevrouw Colle tijdens hun verblijf te Turijn. Toen er dan wat minder dan een maand verstreken was, had hij een ander visioen dat door hem beschreven werd in de aangehaalde brief van 3 juli aan zijn moeder. Hij was ermee voortgegaan tot de Heer te bidden, opdat Hij hem iets bepaalds zou laten weten.

Van mei tot juli had hij slechts eenmaal de troost de jongen te zien en zijn stem te horen. "Op 21 juni laatstleden, schrijft hij, tijdens de mis, kort voor de consecratie zag ik hem met zijn gewoon aangezicht, maar met de kleur van een roos in al haar pracht en met een vleeskleur schitterend als de zon. Dadelijk vroeg ik hem of hij mij iets te zeggen had. Hij antwoordde eenvoudig: "Sint Aloysius heeft me beschermd en veel goed gedaan." - Toen herhaalde ik mijn vraag. - "Heb je iets te doen?" - Hij gaf hetzelfde antwoord en verdween. Van toen af heb ik niets meer gezien noch gehoord. In geval God in zijn oneindige barmhartigheid zich zou gewaardigen ons nog iets te laten weten, zal ik me haasten het u spoedig mee te delen."

Na ongeveer een paar maanden kwam er nogmaals een nieuwe verschijning. Hij vertelt ze op 30 augustus aan mevrouw Colle in volgende bewoordingen: "Tijdens het octaaf van Maria Tenhemelopneming en meer nog op 25 augustus heb ik gebeden en laten bidden voor onze beste Louis. Juist op 25 augustus, bij de consecratie van de Heilige Hostie heb ik de grote vertroosting gehad hem in een prachtige kleding te zien. Hij was als in een tuin, waarin hij met enkele gezellen aan het wandelen was. Allen samen zongen ze Jesu corona virginum, maar met een stemmenakkoord en een harmonie die men onmogelijk kan uitdrukken of beschrijven. Te midden van hen rees een hoog paviljoen of tent op. Ik verlangde de wonderbare harmonie te zien en te horen maar op dat ogenblik werd ik genoodzaakt door een licht, hel als een bliksemstraal, de ogen te sluiten. Daarna bevond ik mij aan het altaar bezig met de heilige mis te lezen. Het gelaat van Louis was uiterst mooi. Hij scheen zeer tevreden of liever volmaakt tevreden te zijn. In die mis heb ik voor u willen bidden opdat God ons de buitengewone genade zou verlenen eens allen samen in het paradijs verenigd te zijn."

Deze brief schreef hij te San Benigno, waar hij, zoals hij nadien te Toulon verhaalde, Louis nog opnieuw zag. Eens was hij op zijn kamer bezig met de voorbereiding op een preek, toen het hem toescheen dat iemand zich naast hem bevond. Hij keerde zich naar die kant toe en op dat ogen-

blik begaf de persoon zich naar de andere kant. Dat gebeurde in een oogwenk. Op het ogenblik dat hij zich afvroeg wat dit kon zijn hoorde hij antwoorden: "Herken je me dan niet?"

- "Oh! Louis", riep hij uit. "Hoe komt het dat je te San Benigno bent?"

- "Voor mij is het even gemakkelijk te San Benigno te zijn als te La Farlède (1) of te Turijn of waar ik ook zou willen wezen."

- "Waarom laat je je niet zien aan je ouders die zo van je houden?"

- "Ja, ik weet het dat ze van me houden, maar om mij te kunnen zien is er de toelating van God nodig. Indien ik tot hen zou spreken, zouden mijn woorden niet hetzelfde uitwerksel hebben. Het is nodig dat deze woorden door U naar hen gaan."

Tijdens het jaar 1882 keert in de brieven van Don Bosco het onderwerp van de verschijningen tweemaal terug. Op 30 juli schreef hij aan de dame: "Ik heb de troost u te zeggen dat ik de troost (sic) gehad heb onze steeds beste en minzame Louis te zien. Er zijn veel bijzonderheden die ik hoop U persoonlijk te kunnen uiteenzetten. Eens zag ik hem praten in een tuin met vrienden, rijkelijk gekleed, maar op een manier die onbeschrijflijk is. Een ander keer zag ik hem in een andere tuin, waar hij bloemen plukte die hij in een grote zaal op een prachtige tafel bracht. Ik wou hem vragen: - "Waarom deze bloemen?" - Ik kreeg de opdracht deze bloemen te plukken en met deze bloemen een krans te maken voor mijn vader en mijn moeder, die veel gezwoegd hebben voor mijn geluk. - Andere zaken zal ik u op een andere keer schrijven." En op 4 december aan dezelfde persoon: "Onze beminde Louis, onze beste vriend heb ik meermaals gezien, maar steeds in volle glorie, omgeven van licht, op prachtige wijze gekleed, Men kan dit zien maar niet beschrijven. Mondeling zal ik daarover wat meer kunnen zeggen. Ik hoop u te Toulon een bezoek te brengen in de maand februari aanstaande en enige tijd in uw gezelschap te kunnen doorbrengen samen met de heer graaf, uw beste man en groot wel-doener van de salesiaanse werken."

Hij bracht hun inderdaad het aangekondigde bezoek maar in de maand maart; en bij die gelegenheid gaf hij een betere uitleg over de zaken. Toen zei hij eveneens dat hij te Rome op 30 april van het vorige jaar 1882 een verschijning gehad had. Het was het feest van de plechtigheid van Sint-Jozef, op de derde zondag na Pasen. Hij stond toen in de sacristie van de kapel in de nabijheid van de kerk van het Heilig Hart die men aan het opbouwen was. Hij zag hoe Louis water uit een put haalde.

- "Waarom", vroeg hij hem, "haal je zoveel water op?"

- "Ik haal het op voor mij en voor mijn ouders."

(1) Buitenverblijf van de Colle's.

- "Maar waarom zoveel?"

- "Begrijpt u het niet? Ziet u niet dat dit het Heilig Hart van Onze Heer Jezus Christus is? Hoe meer schatten aan genade en barmhartigheid eruit komen, des te meer erin blijven."

- "Hoe komt het dat jij je hier bevindt?"

- Ik ben je een bezoek komen brengen om je te zeggen dat ik gelukkig ben."

Hij was toen te Toulon van 5 tot 14 maart en vertelde vele andere zaken die niet allemaal opgeschreven werden. Hij zei dat Louis bij zijn verschillende verschijningen zich aan hem steeds in een andere kledij vertoonde; toen hij hem naar de reden hiervan vroeg antwoordde hij:

- "Dit doe ik enkel om U genoeg te doen."

In zijn aangezicht echter had hij nog altijd dezelfde trekken als toen hij nog leefde, maar met volle wangen en een opgewekte uitdrukking, met gouden weerglans op zijn persoon en met kleren die de kleur hadden van leliën en rozen maar met een hogere glans. Hij had een stralend ge-
laat, waarvan het licht langzamerhand sterker werd tot de ogen erdoor verblind werden. Over de verschijningen die hij tijdens de mis gehad had, zei hij dat ze maar een minuut of anderhalve minuut duurden en dat, indien ze ook maar iets langer zouden geduurd hebben, hij zou gevallen zijn omdat hij niet langer het contact met het bovennatuurlijke had kunnen verdragen.

De gravin, die een verlicht persoon was, dacht over de waarde van de verschijningen na en ondervroeg er Don Bosco over. Zoals zij schrijft, drukte deze er zich als volgt over uit: "Wanneer ik nadenk over deze verschijningen en hun karakter bestudeer ben ik ervan overtuigd dat hier noch bedrog noch zinsbegoocheling bij te pas komt, maar dat ze werkelijkheid zijn. Alles wat ik zie, is volstrekt duidelijk en stemt overeen met Gods geest. Louis geniet ongetwijfeld het geluk van het paradijs. Wat het aantal van deze visioenen betreft, weet ik niet wat de geheime bedoeling van de goddelijke Voorzienigheid is. In het bijzonder zie ik dat Louis mij komt onderrichten en mij vele wetenschappelijke en theologische zaken komt aanleren die mij totaal onbekend waren."

Laat ons terugkeren tot de feiten die door hem bij deze omstandigheid verhaald werden. Eens had Louis hem een roos getoond en daarbij gezegd: Wilt u weten welk verschil er bestaat tussen het natuurlijke en het bovennatuurlijke? Kijk dan naar deze roos... Bekijk ze nu." - Plots begon de roos te schitteren met de glans van een diamant die door een zonnestraal getroffen wordt. - "Bekijk nu deze berg" - zei hij nogmaals. En die berg was eerst vol stenen en vol gaten gevuld met modder, vreselijk om aan te zien en korte tijd nadien was hij een pracht geworden terwijl op de plaats van de moddergaten even zovele kostbare stenen waren gekomen.

Eens was Don Bosco te Hyères uitgenodigd op een groot diner. Hij zag dat hij zich niet meer aan tafel maar in een soort ruime gang bevond waarin Louis hem tegemoet kwam en hem zei: "Kijk eens wat een weelderig banket en wat een uitgezochte spijsen! Dit is teveel. Zovele mensen sterven van honger. Teveel uitgaven! Deze buitensporige overdadigheid aan tafel moet bestreden worden." - Hierop richtten de uitgenodigden het woord tot Don Bosco en omdat ze meenden dat hij verstrooid was, riepen ze hem:

- "Don Bosco! Don Bosco!"

Eens ontspoon er zich tussen Don Bosco en Louis volgend eigenaardig gesprek.

- "Beste Louis, ben je gelukkig?"

- "Zeer gelukkig."

- "Ben je dood of levend?"

- "Ik ben levend."

- "En toch ben je dood."

- "Mijn lichaam is begraven maar ik leef."

- "Is het niet je lichaam dat ik zie?"

- "Het is mijn lichaam niet."

- "Is het je geest?"

- "Het is mijn geest niet."

- "Is het je ziel?"

- "Het is mijn ziel niet."

- "Wat is het dan wat ik zie?"

- "Het is mijn schaduw."

- "Maar kan een schaduw dan spreken?"

- "Met Gods toelating."

- "En waar is je ziel?"

- "Mijn ziel is bij God, in God en u kunt haar niet zien."

- "En jij, op welke manier zie jij ons?"

- "In God ziet men alles: het verleden, het heden en de toekomst ziet men erin als in een spiegel."

- "Wat doe je in de hemel?"

- "In de hemel zeg ik altijd: Glorie aan God! Laat ons God danken. Dank aan Hem die ons geschapen heeft, aan Hem die de meester is van leven en dood, aan hem bij wie alles zijn begin heeft. Dank! Lof! Alleluia! Alleluia!"

- "En je ouders? Wat zeg je mij voor hen?"

- "Voortdurend bid ik voor hen en aldus vergeld ik ze. Ik verwacht ze hier in het paradijs."

Bij een volgende verschijning ondervroeg Don Bosco hem andermaal over de zaak van de schaduw: "Jij zegt dat ik alleen je schaduw zie omdat je ziel in God is. Hoe kan de schaduw aldus het uiterlijk hebben van een levend lichaam?" - Hij antwoordde: - "Dat zult u weldra zien, u zult er een bewijs van krijgen."

Don Bosco wachtte op dit bewijs. Enkele tijd later, zoals hij vertelde, verscheen hem bij nacht de overleden pastoor van Castelnuovo, die onder de galerijen van het Oratorio wandelde. Hij scheen in goede gezondheid te zijn en zeer tevreden.

- "Oh! Meneer pastoor, wie we daar hebben"? riep hij uit toen hij hem zag. "Hoe gaat het?"

- "Ik ben gelukkig, zeer gelukkig. Wandel wat met mij."

- "Verlangt u niets?"

- "In de hemel heeft men alles wat men verlangt. Maar kom wandelen en laat ons samen wat praten. Herkent u me goed?"

- "Buitengewoon goed!"

- "Bekijk me goed. Ziet u niet dat ik in volle jeugd ben en volmaakt blij?"

- "Ja, mijnheer pastoor, u bent het wel degelijk en ik kan er niet aan twifelen."

Nadat ze wat gewandeld hadden, zoals ze dat eens plachten te doen, zei hij hem: "Welnu, hebt u nu de les begrepen?" - Toen hij dit zei verdween hij. Toen begreep Don Bosco dat Louis met deze priester afgesproken had. Toen hij dit aan de Colle's verhaald had, zei hij: - "Dergelijke gunsten zijn zo buitengewoon dat ze vrees aanjagen wegens de verantwoordelijkheid die weegt op hem die aan deze grote genaden moet beantwoorden."

Tijdens zijn reis in Frankrijk in 1883 kwamen dergelijke gevallen veelvuldig voor. Op de zondag van Laetare 4 maart van vier tot zeven uur in de namiddag, op de reisroute van Cannes naar Toulon, vergezelde Louis hem in de trein van het eerste tot het laatste station. Hij sprak tot hem in het Latijn en verheerlijkte de grootheid van Gods werken. Onder meer vestigde hij zijn aandacht op de nevelvlekken en verschafte hem begrippen over sterrenkunde die hem volslagen onbekend waren. - "Indien", zei hij, "men per trein van de aarde naar de zon zou reizen, dan zou men hiervoor niet minder dan driehonderdvijftig jaar nodig hebben. Om dan tot aan de andere kant van de zon te raken zou men dezelfde afstand moeten afleggen, wat dan zevenhonderd jaar zou betekenen. Welnu, een nevelvlek is vijftig miljoen

maal groter dan de zon en haar licht heeft tien miljoen jaar nodig om tot de aarde te geraken. Het licht van de zon doorloopt 350.000 kilometer per seconde... " - Op dat ogenblik zag hij dat de andere wou voortgaan met gelijkaardige astronomische berekeningen en hij riep uit: "Dat is voldoende, dat is voldoende! "Mijn geest kan je niet bijhouden. Het vraagt me zoveel inspanning dat ik het niet kan volhouden."

- "En toch is dit maar het begin van de grootheid van Gods werken."

- "Hoe komt het dat jij en in de hemel én hier bent?"

- "Sneller dan het licht en met de vlugheid van de gedachte kom ik naar hier, naar mijn ouderlijk huis en elders."

Enkele dagen later te Hyères tijdens de mis, was Louis er weer.

- "Wat is er te doen, Louis"? - vroeg Don Bosco hem. Louis wees hem een streek in Zuid-Amerika aan waar men missionarissen naartoe moest zenden en toonde hem in de Cordilleras de bronnen van de Chubut.

- "Laat me nu", zei Don Bosco, "mijn mis doen. Op die manier word ik gehinderd verder te gaan."

- "Het is nodig", hernam Louis, "dat de kinderen vaak communiceren. Men moet ze vroeg tot de heilige communie laten naderen. God wil dat ze zich met de Heilige Eucharistie voeden."

- "Maar wat dient men te doen om ze te laten communiceren, wanneer ze nog te klein zijn?"

- "Van hun vier à vijf jaar af tone men hun de Heilige Hostie en terwijl ze haar bekijken laat men hen bidden. De kinderen dienen van drie zaken goed doordrongen te zijn, namelijk: liefde tot God, een veelvuldige communie en liefde tot het Heilig Hart van Jezus. Maar het Heilig Hart van Jezus omsluit de twee anderen."

In een voorgaand visioen had Louis hem een put getoond te midden van de zee en daarbij gezegd: - "Zie die put. Het water van de zee vloeit er voortdurend in en de zee vermindert nooit. Zo is het eveneens met de genaden, die besloten zijn in het Heilig Hart van Jezus, Het is gemakkelijk ze te ontvangen want het is voldoende dat men bidt. In april van datzelfde jaar celebreerde hij te Parijs in de kerk van Notre Dame des Victoires. Louis verscheen hem terwijl hij de communie uitreikte. Zoals altijd was hij omstraald van glorie en droeg hij op de borst een hals-snoer uit verschillende kleuren: wit, zwart en rood, maar bij deze kleuren waren er verschillende anderen die men niet kan beschrijven. De plotse indruk, die dit op hem teweegbracht, hield zijn hand tegen, zodat hij niet verder kon gaan met het uitreiken van de communie. De kapelaans van de parochie dachten dat hij vermoeid was en begonnen zelf de Heilige Eucharistie uit te delen. Don Bosco zei tot Louis:

- "Hoe kom je nu hier?" Waarom komen wanneer ik de communie uitdeel? Kijk maar hoe ik verhinderd word."

- "Hier" antwoordde hij, "is het huis van de genaden en van de zegeningen."

- "Maar waar ben ik? Ik zie niemand meer, wat moet ik doen?"
- "Geef de heilige communie."
- "Waar zijn zij die zich aan de voet van het altaar bevonden?"
- "Geef de heilige communie. Hier zijn ze die u wilt zien."

Toen verdween Louis en Don Bosco bevond zich aan het altaar om zijn mis te eindigen.

Te Parijs gebeurde er kort nadien een tweede verschijning in de kerk van Sainte-Clothilde. Don Bosco, die gekomen was om de mis te celebreren, trachtte tevergeefs zich van de menigte los te maken om zijn dankzegging te doen. In de sacristie werd hij naar alle kanten gedrongen.

- "Laat me een ogenblik met rust", zei hij, "laat mij ten minste een Pater zeggen!" - Maar niemand liet hem door. Op dit zicht trok de pastoor hem in een aanpalend kamertje en pas was hij daarbinnen of het werd door een hemels licht verlicht. Louis wandelde er op en neer zonder een woord te zeggen.

- "Oh! Louis", riep Don Bosco uit, "waarom wandel je zo zonder me iets te zeggen."

- "Het is geen tijd voor spreken, maar voor bidden."

- "Oh! spreek tot me. Zeg me enkele woorden, zoals je dat de andere keren gedaan hebt."

- "Ik heb u werkelijk iets belangrijks te zeggen maar de tijd is daartoe nog niet gekomen."

- "Toch is het nodig dat je me iets zou zeggen. Ik zal je ouders zien en wat troost zal ik hun brengen?"

- "Troost! Die zullen ze hebben. Dat ze voortgaan met bidden, God en de Maagd Maria te dienen. Ik begin met hun geluk voor te bereiden."

- "Bidden! Het is niet meer nodig voor jou te bidden. We weten dat je gelukkig bent. Waarom wil je dat je ouders zich zouden vermoeien met bidden?"

- "Door het gebed geven we glorie aan God."

- "Waarom breng je geen bezoek aan je ouders, die zo van jou houden?"

- "Waarom wilt u weten wat God voor u heeft voorbehouden?"

Na deze woorden verdween hij. Don Bosco noteerde dat hij steeds het hoofd onbedekt had gehouden.

Nog steeds in 1883 in de nacht van 30 augustus, had Don Bosco een grote droom die we op zijn tijd zullen verhalen. Het scheen hem toe dat hij zich in een ruime zaal bevond onder vele vrienden die reeds naar de eeuwigheid vertrokken waren. Iemand die naar het hem toescheen vijftien jaar oud was, hemels mooi en schitterender dan de zon kwam nader tot hem. Het was Louis. In een reis die zo snel verliep als een bliksemstraal liet hij aan Don Bosco de geestelijke erfenis zien die aan de salesianen in Amerika voorbehouden was, het zweet en het bloed waarmee ze het zouden bevrucht hebben en de toekomstige stoffelijke welvaart van die landen. Van deze droom vroeg hij aan Don Lemoyne vanuit Turijn een kopie om ze naar Toulon te sturen: "Doe mij het genoeg de droom over Amerika verder af te werken en stuur hem mij dan dadelijk. Graaf Colle verlangt ernaar maar hij wil hem in het Frans vertalen en hiervoor zal hij onmiddellijk zorgen. Toen hij nadien op 11 februari 1884 aan de graaf schreef, zei hij: "De reis die ik met onze beste Louis gemaakt heb wordt steeds duidelijker. Op dit ogenblik schijnt hij het centrum van de zaken te zijn. Er wordt veel gesproken, geschreven en gepubliceerd om onze plannen uit te leggen en te verwezenlijken. Indien God ons de genade schenkt samen te zijn, zullen we elkaar heel wat te vertellen hebben."

Wat in 1884 te Orte voorviel is wel interessant. Don Bosco keerde op 14 mei uit Rome terug en was verplicht in dit station vier uur te wachten. Het was nacht en in de wachtzaal probeerde hij wat in een zetel te slapen, maar hij kon niet inslapen. Toen verscheen Louis en voor zijn ogen verdween al het andere. Don Bosco stond op, *ging* hem tegemoet en vroeg hem:

- "Ben jij Louis?"
- "Ken je me niet? Herinner je je de reis niet die we samen gedaan hebben?"
- "Ja, zeker, ik herinner me dat goed, maar op welke manier kunnen we al die zaken uitvoeren? Ik ben vermoeid, mijn gezondheid is slecht."
- "Is uw gezondheid slecht? Dat is niet waar... Morgen zal je mij je antwoord geven."

Het visioen verdween slechts op het ogenblik van het vertrek. Daags nadien was het de eerste dag van de noveen van Maria, Hulp der Christenen. Don Bosco, wier toestand na zijn terugkeer uit Frankrijk steeds maar verslechterde was, ondervond onverwacht een gevoelige beterschap, die van dag tot dag duidelijker werd.

Toen hij uit het station van Orte kwam, sloeg het twee uur na middernacht. Don Lemoyne, die Don Bosco vergezelde, was getroffen door zijn manier van doen, die hem buitengewoon scheen. Inderdaad, toen hij de hoofdconductor ontmoette die hem uitnodigde in de trein te stappen, zei hij hem:

- "Weet u wie ik ben?"

- "Ik weet het niet", antwoordde deze.
- "Ik ben Don Bosco."
- "Welnu?"
- "Ik ben Don Bosco van Turijn."

Hierop eindigde de korte dialoog, omdat de trein vertrok. In deze woorden en in de manier waarop ze gezegd werden kon men iets eigenaardigs bemerken, dat Don Lemoyne bij hem nog nooit opgemerkt had. Terwijl hij naar de oorzaak hiervan zocht en niet wist wat er voorgevallen was, veronderstelde hij eindelijk dat hij hem, zijn secretaris, een les wou lezen omdat hij niet voldoende wist wie Don Bosco was. Het feit van de verschijning werd door Don Bosco aan de echtgenoten Colle verteld te Turijn op 1 juni 1885.

Een tweede droom, die hij had op 1 februari 1885, onthulde aan Don Bosco de toekomst van zijn missies. Op 10 augustus schreef hij wat volgt aan de graaf: "Onze vriend Louis heeft mij een reis laten maken in het centrum van Amerika, het land van Cham, zei hij en in de gebieden van Arfaxad of China. Indien God toelaat dat wij elkaar ontmoeten, zullen wij elkaar ontmoeten, zullen wij er wat over te zeggen hebben. "Hieruit vernemen we wie het personage was dat op een zeker ogenblik zich naast hem plaatste, toen hij van Amerika zo plots naar Afrika overgebracht werd en van wie, bij het verhaal van de droom, hij alleen maar gezegd had: "Ik herkende in hem mijn tolk." Over dezelfde droom vinden we ook een aanduiding in een andere brief van 15 januari 1886: "U zult nieuws ontvangen over onze reis in China met onze brave Louis. Wanneer God ons de genade schenkt samen te komen, zullen we vele zaken te bespreken hebben." Uit wat vooraf gaat, ziet men dat hij in juni 1885 er nog niets over gezegd had aan graaf en gravin Colle.

De laatste verschijning waarover we bericht hebben, gebeurde in de nacht van 10 maart 1885. Don Bosco drong bij Louis aan, hem enkele woorden te zeggen. Louis antwoordde hem: - "In de sacristie van de kathedraal van Toulon hebt u gebeden voor mijn genezing."

- "Ja, ik heb je genezing gevraagd."
- "Welnu, het was beter dat ik niet genas."
- "Hoe dat? Je zou goede werken verricht hebben, je zou je ouders vertroost hebben, je zou veel gedaan hebben voor Gods glorie."
- "Bent u er wel zo zeker van? U zelf velde het oordeel zo bitter voor mij en voor mijn ouders. Wanneer u het herstel van mijn gezondheid vroeg, zei de Heilige Maagd tot onze Heer Jezus Christus: - "Nu is hij mijn zoon en ik wil hem nemen, nu hij van mij is."
- "Wanneer zullen wij ons moeten voorbereiden om naar de hemel te gaan?"
- "Het ogenblik nadert waarop ik u de uitleg zal geven die u wenst."

Don Bosco deed dit verhaal aan graaf en gravin Colle op het balkon naast zijn kamer op 1 juni 1885, dat jaar daags voor de feestdag van Maria, Hulp der Christenen. Toen hij het verhaal geëindigd had, zei hij: - "Men kan onmogelijk zeggen hoe fraai de versieringen zijn waarmee de persoon van onze beste Louis bekleed is. Het zou geen dagen of maanden maar jaren geveerd hebben om de kroon op zijn voorhoofd van dichtbij te onderzoeken, zoveel verscheidenheid vertoonde ze aan mijn blik. Naarmate ik ze bekeek werd ze steeds schitterender en zette ze zich uit."

Eer de ouders alles wisten wat er voorgevallen was na maart 1883 - het werd hun pas verteld **in** 1885 - waren ze nooit voldoende gerust over het lot van hun zoon en daarom vroegen ze aan Don Bosco speciale gebeden tot lafenis van zijn ziel. Eens antwoordde hun Don Bosco:(1) "Ik ben de noveen al begonnen met missen, communies en speciale gebeden voor onze Louis, die, naar ik meen, met ons zal lachen omdat we voor de lafenis van zijn ziel bidden. In werkelijkheid is hij in de hemel onze beschermer geworden en zal hij ermee voortgaan ons te beschermen tot hij ons zal opnemen in het eeuwige geluk." Bij het sluiten van haar aantekeningen noteerde de gravin: "Toen hij aan twee bedroefde harten voor hun grotere vertroosting zijn betrekkingen met de bovennatuurlijke wereld meedeelde, scheen hij zo gelukkig te zijn te kunnen zeggen dat hij een blik mocht werpen in het hemelse Jeruzalem. De ontroering was hem te machtig en zijn ogen stonden vol tranen, toen hij de dankgebeden herhaalde die Louis in de hemel tot God richtte."

Hierbij zullen we niet verzuimen een episode aan te halen die mevrouw Colle aan de zusters van La Navarre verhaalde en die kort na de dood van haar zoon voorgevallen was. Don Bosco had haar gezegd dat hij voor zijn noden zich ook aan haar Louis aanbeval. Welnu, op zekere dag kwam aan de deur van haar huis een individu dat haar brutaal om geld vroeg. Ze lette niet op zijn manieren en gaf hem een aalmoes zoals ze dat aan alle arme mensen placht te doen. Maar hij nam een houding en een toon aan die zo dreigend waren dat ze schrik kreeg. Niet eens de meid was thuis. Toen dacht ze aan de woorden van Don Bosco en bad dat haar zoon haar zou helpen. Pas had ze hem in haar hart aangeroept of de schoft, alsof hij door een plotselinge vrees bevangen was, draaide zich om, was met vier sprongen beneden aan de trap en nam ijlings de vlucht.

We komen nu echter terug op de verschijningen en vragen ons af of het alleen was om twee bedroefde harten te troosten dat Don Bosco deze betrekkingen met de hemel kreeg en aan de echtgenoten Colle meedeelde? Zouden we niet eerder dienen te denken dat door dit middel de Voorzienigheid zich vooral ten doel stelde deze welgestelde heer en dame die ook goede christenen waren aan te moedigen, om een groot gedeelte van hun rijk-

(1) Brief uit Turijn, 23 augustus 1884.

rijkdommen te gebruiken en bijstand te verlenen aan de man Gods, die er toe geroepen was in de Kerk zoveel goed te doen in overeenstemming met de behoeften van de tijd? Dat zal Don Bosco er zelf wel over gedacht hebben. Aan de bedroefde ouders had hij inderdaad, na het verlies van hun zoon, gezegd met de vurigheid die eigen is aan de heiligen: - "God ontnemt u uw enige zoon, opdat u al mijn kleine wezen als kinderen zou adopteren." - En zo begrepen het ook deze ijverige christenen. De vader verklaarde uitdrukkelijk aan Don Bosco dat hij zijn beurs te zijner beschikking stelde.(1) En dat waren geen ijdele woorden, noch goede gevoelens van korte duur. Uit deze beurs kwamen gedurende meer dan zes jaar aanzienlijke bedragen voor het nieuwe huis van La Navarre, voor de kerk en het tehuis van het Heilig Hart te Rome, voor het tehuis verbonden aan de kerk van Sint-Jan de Evangelist te Turijn, voor het huis van Maria-zonen te Mathi, voor de missies en voor eventuele behoeften van het Oratorio en van San Benigno. Op gevaar af onze lezers te vervelen, stellen we ons voor deze grote christelijke liefdadigheid in het volle licht te stellen en zullen gebruik maken van een correspondentie die, al zegt ze niet alles, toch veel aan onze vrome nieuwsgierigheid aanbiedt.

De eerste vraag om hulp klimt op tot 3 juli 1881. Aan mevrouw Colle schrijft hij: "Tot nu toe heb ik mij uit de slag kunnen trekken maar naarmate de maanden verlopen voorzie ik dat ik genoodzaakt zal zijn een beroep te doen op de liefdadigheid van de heer en mevrouw Colle. Het zal slechts gebeuren wanneer het noodzakelijk is en binnen de perken van het mogelijke." Het geval van noodzaak had betrekking op het Heilig Hart, maar nadien werden dergelijke gevallen talrijker en breidden ze zich uit. Op een zo vage vraag was het antwoord uiterst bemoedigend. Op 20 augustus schreef Don Bosco inderdaad aan de heer Colle: "U brengt mij het waardevolle nieuws dat u mij twintigduizend fr. zult schenken voor de kerk van het Heilig Hart te Rome. Dit is werkelijk ter hulp komen aan onze katholieke godsdienst en aan haar beroofd hoofd. Hij zal u nu het honderdvoudige geven en nog meer in het andere leven, maar de opperherder en al de goede christenen en de weldenkende mensen zullen uw liefdadigheid zegenen." De brief, waarin Colle aankondigde dat hij het geld gestuurd had, behaagde zo zeer aan Don Bosco wegens zijn sierlijke vorm en zijn hoofsheid dat hij zei: "Ik heb hem gelezen en herlezen; ik heb gemeend iets te doen dat eervol is voor u en voor de stad Toulon en ik heb hem aan de Heilige Vader gestuurd. Hij zal daarin kunnen zien hoe de advocaten opportuun kennis en vroomheid weten te verenigen. Moge God in alles gezegend zijn." Dit zenden van een privé-brief aan de paus mag ons niet vreemd toeschijnen. De onderneming van de kerk van het Heilig Hart werd hem door de paus toevertrouwd, die er zich persoonlijk voor interesseerde. Bovendien zal Don Bosco toen een bijzonder doel, waarover we verder zullen spreken, gehad hebben.

(1) Brief aan mevrouw Colle, Turijn, 3 juli 1881.

Voor een ander bedrag, dat hem in 1882 gestuurd werd samen met zijn gelukwensen voor zijn naamdag, dankte hij hem op 7 juli. "Bij deze gelegenheid dank ik u zeer voor de hulp die u ons verleend hebt, om onze huizen te stichten, te herstellen en te vergroten. De zielen, die met Gods hulp door de salesianen gered worden zullen U toebehoren en wanneer u en uw echtgenote in het Paradijs zult binnengaan zult gij stellig onthaald worden door de zielen door uw liefdadigheid gered. Animam salvasti, animam tuam praedestinasti."

Hij zal nogmaals dezelfde opvatting uiteenzetten maar dan in het bijzonder ten aanzien van de missies op 4 december 1883: "Voor alles dank ik u voor al de milddadigheden die u, heer Graaf, ons bij meer dan één gelegenheid verschaft hebt. Indien wij erin geslaagd zijn vorderingen te maken in Zuid-Amerika en vooral in Patagonië dan zijn we dat aan u en aan uw liefdadigheid verschuldigd. U en mevrouw de gravin dienen zich hierover te verheugen. De zielen die onze missionarissen voor de hemel zullen winnen, zullen voor u en voor mevrouw de dragers van de sleutels van het paradijs zijn. Thans helpt u onze huizen daar en ook nog andere stammen, die dank zij uw goede werken tot het geloof zullen komen; zo vermeerdert u het aantal zielen die voor u zullen bidden."

In dezelfde brief lichtte hij ook de graaf in over het gebruik dat hij van zijn geld gemaakt had voor twee andere zaken, namelijk voor de huizen van Mathi en van San Giovanni, achtereenvolgens bestemd voor Maria-zonen." Ik kan u een aangenaam nieuws meedelen. Het huis te Mathi werd op 10 oktober aangekocht. Het is nu gemeubileerd en bewoond door een vijftigtal jongens voor wie geen plaats meer was in het huis van S. Benigno en die nu daar verblijven om er moedig voor het priesterschap te studeren. Dit huis werd verleden donderdag ingezegend en aan God toegewijd onder de titel van huis van Sint-Aloysius en dit om steeds meer te herinneren aan onze Louis en aan heel zijn familie. Het is het eerste van onze huizen dat deze titel draagt. God weze gezegend. En voor San Giovanni: "Het huis, dat begonnen werd bij de kerk van Sint-Jan de evangelist, is, ondanks al onze besnoeiingen nog niet aan het dak. De bouw is nu tot de derde verdieping geraakt. Er wordt zonder verpozen gewerkt." Eindelijk maakte hij op 22 oktober 1884 dit laatste bericht volledig: "Ik geniet de grote troost u mee te delen dat het huis dat door uw liefdadigheid gebouwd werd ten voordele van de zonen van Maria, Hulp der Christenen, voltooid is en dat wij 10 november eerstkomende vastgesteld hebben voor het binnenkomen van de leerlingen die bij de aanvang wel 150 zullen zijn." Later werd de datum van de officiële inwijding uitgesteld, omdat, zoals Don Bosco op 20 februari 1885 aan de graaf schrijft, men wou dat hij zou aanwezig zijn: "We hebben nu reeds bijna heel het huis van Sint-Jan de evangelist bezet, maar de inwijding heeft nog niet plaats gehad. We dienen in dit huis een goed diner in te richten en een hartelijke heildronk in te stellen op mevrouw de gravin Colle. Stelt u het goed, mevrouw de gravin, onze goede mama in Onze Heer Jezus Christus?" Zoals we al zeiden, kwamen de graaf en de gravin naar het feest van Maria, Hulp der Christenen.

In het begin van 1884 scheen het dat de zwakke gezondheid Don Bosco zou verhinderen, de reis te doen die hij in dit seizoen gewoonlijk in Frankrijk deed. De graaf verwachtte hem vol verlangen. Don Bosco antwoordde hem op 11 februari: "Alle dagen en zelfs meermaals per dag breng ik u in de geest een bezoek; maar het werd mij nog niet gegund persoonlijk tot bij u, Heer Graaf en Mevrouw de Gravin, te komen. Op het ogenblik gaan onze zaken goed, dank zij God. Het aantal huizen wordt groter, het aantal van onze jongens nog meer en op de werken rust er steeds zegen. God zij gezegend. Sinds enkele dagen is mijn gezondheid niet zo goed en ik weet niet of ik u het gebruikelijke bezoek kan brengen. Ik geloof dat ik u dit binnenkort zal kunnen zeggen. Maar het is afgesproken dat wij elkaar in ieder geval te Rome zullen aantreffen."

Het is juist dat hij gehoopt had deze reis vroeger te doen en tamquam fur te La Farlède aan te komen omstreeks 20 september 1883; (1) maar nadien hadden de omstandigheden hem dit niet veroorloofd. Nochtans had de graaf voor hem bereid gehouden wat dan het voorwerp van die "diefstal" zou geweest zijn, zoals duidelijk blijkt uit wat Don Bosco hem schreef op 15 oktober: "Dank voor uw mooie mededeling. In deze dagen zijn de werken gevorderd en de ondernemers vragen hun geld. God moge gezegend zijn en aan U, heer graaf en mevrouw de gravin, zeg ik duizendmaal dank. U zijt werkelijk onze voorzienigheid en de werktuigen door Gods hand uitgekozen om ons ter hulp te komen." Om de gaven van de Voorzienigheid te gaan ophalen ging Don Rua dan, aan wie Don Bosco de opdracht gaf met de graaf en de gravin overleg te plegen over een reis naar Rome, zoals zij dit wensten. Don Bosco, die zich in april 1884 naar de eeuwige stad begeven had en die op 16 april sprak over de gang van de werken aldaar, zei ook een woord over die reis: "Ik bevind mij te Rome. De reis is goed geweest en ik bedank God dat mijn gezondheidstoestand verbeterd is. Ik heb met aandacht de werken zowel van de kerk als van het tehuis van het Heilig Hart van Jezus bezien; maar de fundamenten van dit laatste brengen zware moeilijkheden mee wegens de diepte; en daarom moet men nog hard zwoegen alvorens de ontzaglijke hoeveelheid stenen, die hiervoor klaargemaakt werden, op hun plaats te brengen. Daar u gezegd hebt dat u naar Rome wenste te komen voor de eerste steenlegging en slechts voor een paar dagen, meen ik dat het beter voor de gezondheid van mevrouw en van u is dat bezoek tot later uit te stellen."

Op 24 april vermeldt hij de terugkeer van Don Rua, die zich naar Toulon begeven had om van de graaf een bedrag van 150.000 fr. te ontvangen waarvan hij dadelijk een gedeelte naar Rome had gestuurd: "Uw beste brief is regelmatig in mijn bezit gekomen en de zaak is prachtig geslaagd. Don Rua looft samen met mij de Heer en de heer en mevrouw Colle die ons zo flink behulpzaam zijn bij het verspreiden van Gods glorie. Don Rua heeft onverwijld al het nodige gestuurd om de werken in gang te

(1) Brief van S. Benigno Canavese van 25 augustus 1883.

brenge en thans zijn de zaken aan het lopen."

Maar de zaken verliepen zo traag dat de plechtigheid waarover hij het heeft eerst in mei 1885 plaats had. Op 10 mei schreef Don Bosco aan het grafelijke paar: "Te Rome zijn de voorbereidingen voor de eerste steenlegging klaar. Wij zullen ons laten vertegenwoordigen door een Borghese: Don Dalmazzo zal alles regelen en ons leiden. Toch is er een zaak waarvoor wij moeten zorgen. In de eerste steen moeten gedachtenisteksten worden geplaatst waarbij een verklaring over het gezin en de persoonlijkheden van de meter en de peter. Daarom zult u het geduld en de goedheid willen hebben een vriend op te zoeken, die mij bondig de voornaamste vermeldingen zou willen geven: de naam, de geboortedatum en de bijzonderheden die u oppoortuun zult achten. Wees geduldig. Het zijn immers historische zaken die aan het nageslacht moeten overgemaakt worden. Nadat ik deze inlichtingen ontvangen heb, zal ik ervoor zorgen een iemand anders te vinden, die het werk zal uitvoeren."

Van het jaar 1884 dateert een beroep van Don Bosco op de graaf voor een aankoop die een grote uitgave vergde, maar die dringend en tot elke prijs moest gedaan worden. Hij schreef hem dan op 20 februari: "Eens, Heer graaf, hebben wij van mijn balkon af sameneen huisje bekeken. - Dat huis, zei U, moet gekocht worden om een zware erfdienstbaarheid uit de weg te ruimen. Hiervoor zal ik dertigduizend fr. te uwer beschikking stellen. - Toen werd er aan de zaak geen gevolg gegeven, omdat de eigenares niet verkopen wou. Thans integendeel zou ze niet enkel het huisje maar eveneens het aanpalende terrein willen verkopen. De zaak past voor ons in alle opzichten. Al onze vrienden en alle salesianen wensden het en bevelen het aan. Maar de prijs zou veel hoger liggen. Voor het terrein, de bomen en de gebouwen zou men in ronde cijfers honderdduizend fr. vragen. Ik wens niet onbescheiden te zijn; maar toch zou ik niet wensden een zaak te verzwijgen, waardoor we een heel huis, een Oratorio voor zon- en feestdagen, scholen en werkhuizen kunnen verkrijgen. Zou u dus, heer Graaf, ons op kortere of langere tijd, met die som kunnen ter hulp komen? Ik spreek tot u in volle vertrouwen omdat u in uw grote liefdadigheid mij eens gezegd hebt dat u uw beurs in mijn handen plaatst voor alle zaken die kunnen bijdragen tot Gods meerdere glorie. U zult een ogenblik over deze zaak nadenken en mij dan antwoorden met hetzelfde vertrouwen dat ik in u stel."

Het huis dat te koop was behoorde toe aan mevrouw Bellezza en wordt meermaals vermeld in de boekdelen van Don Lemoyne.(1) Het stond ten westen van de kerk van de H. Franciscus, en was enkel door een muur van de speelplaats van het Oratorio gescheiden.(2) Alles werd aangekocht met het geld van de graaf. Samen met de onmiddellijke belofte van de gift heeft de graaf waarschijnlijk uiting gegeven aan een gedachte die moeilijk ver-

(1) Cfr. M.B., boekdeel II, blz. 543.

(2) Cfr. Giraudi, L'Oratorio di Don Bosco, tabel VIII.

enigbaar was met het gevoel van nederigheid dat Don Bosco van zich zelf had of wie weet het? over zijn volmaakte rechtschapenheid van inzicht. Het is in ieder geval een feit dat Don Bosco hem op 27 februari schreef: "Ik heb uw beste brief ontvangen, maar ik wil niet dat u mij de redenen aangeeft waarom u dit of dat doet. U zult me veroorloven u mijn noden uiteen te zetten en dan zal ik steeds even goed akkoord gaan met uw ja of uw neen. Mijn gedachte is iedere dag voor u en voor mevrouw de gravin te bidden en ik doe dit elke ochtend met een speciaal memento in de heilige mis volgens uw inzichten. De artsen hebben mij gezegd dat ik naar onze huizen in het Zuiden zou gaan en zaterdag zal ik, als het God behaagt, samen met Don Barberis naar Nice vertrekken. Van daar hoop ik ten minste eens een bezoek te kunnen afleggen om onze of liever uw kerk van La Navarre in te wijden en te zegenen. Tegelijkertijd zullen we met elkaar kunnen spreken en ik zal u mijn gedachten beter kunnen uiteenzetten. Ik wil het goede doen; maar ik wil u tevreden stellen in alles wat u gelukkig kan maken op aarde en eens in het paradijs."

In dat jaar 1884 dwong een andere ernstige en dringende noodzaak Don Bosco de liefdadigheid van zijn edelmoedige weldoener af te roepen. In de zomer brak er cholera uit waarvan de gevolgen voor Don Bosco als volgt aan de graaf op 10 september beschreven werden: "De cholera heeft verschillende streken van Frankrijk in beroering gebracht en thans teistert hij Italië verschrikkelijk. Tot heden toe zijn onze huizen en onze jongens gespaard gebleven, maar de weldadigheid is in ernstige mate verminderd, zodat wij ons in ernstige moeilijkheden bevinden om de vereiste uitgaven voor de bouwwerken en voor het in stand houden van onze werken te kunnen doen. Indien u daarom op dit ogenblik ons ter hulp kunt komen, zult u zoals steeds onze steun zijn. Indien u, die thans te La Farlède verblijft, in de onmogelijkheid zou zijn terug naar huis te gaan om reden van de cholera, dan beveel ik u aan rustig in uw zomerverblijf te blijven en dan zullen wij trachten ons zo goed mogelijk uit de slag te trekken. Ik beveel u echter aan er niet eens aan te denken, wanneer de omstandigheden het u onmogelijk zouden maken het goede te doen." Hoewel wij geen rechtstreekse bewijzen bezitten, menen wij toch dat de liefdadige heer een middel gevonden heeft om zijn eigen rust overeen te brengen met de drang van zijn hart het goede te doen."

Het jaareinde bood aan Don Bosco de gelegenheid aan hem warm te danken voor zovele weldaden. Op 29 december schreef hij hem: "Ik zou u persoonlijk een bezoek willen brengen om u hartelijk te bedanken. Nu ik dit mondeling niet kan doen, wens ik per brief tot u te komen en het jaar te beëindigen met u, oh! liefdadige heer graaf en mevrouw de gravin Colle te schrijven. God weze gezegend en bedankt omdat hij ons in goede gezondheid en, naar ik hoop, ook in zijn genade bewaard heeft. Samen met uw andere goede werken, hebt u voor D. Perrot de schulden van La Navarre betaald. De Heer zal niet nalaten u ruim te vergelden en onze arme weesjes zullen voortdurend volgens uw inzicht bidden. Gelukkige D. Perrot die betalende van dit slag heeft! Maar waarom kunnen wij in Italië dergelijke weldoeners niet vinden? Indien een dergelijke betaler in Italië bestaat, laat hem

dan de 75.000 fr. betalen die Don Rua zal dienen af te dokken voor onze missionarissen van Amerika en een bijna gelijk bedrag voor de uitrusting en de reiskosten van hen die zo vlug mogelijk zullen vertrekken! En waarom betaalt hij dan niet de schulden van onze huizen van Turijn en van de kerk en het tehuis van Rome? De reden hiervoor is duidelijk. In Frankrijk en in Italië is er maar één graaf Colle en wij danken de goede God duizendmaal dat de heer graaf en mevrouw de gravin in leven zijn om ons te helpen, te steunen en in onze moeilijkheden te stutten. Moge God ze beiden nog zeer lange tijd in goede gezondheid bewaren, hun de genade schenken nog vele gelukkige jaren door te brengen als beloning van hun liefdadigheid op aarde en moge Hij hun eindelijk in het andere leven de echte beloning schenken, de grote beloning in het verblijf van het paradijs. Ik heb er volle vertrouwen in dat wij ons daar zullen bevinden met Jezus en Maria en met onze beste Louis om God te loven en de hele eeuwigheid over God te spreken."

In april 1885 zag hij nogmaals de graaf te Toulon met Don Viglietti. Bij het vertrek ontving hij uit zijn handen een bedrag van honderd-duizend fr. voor Rome en voor de missies. Hij dacht er toen aan hem nogmaals te gaan bezoeken in september tijdens de retraite van zijn medebroeders. Hij schreef hem op 18 augustus vanuit Mathi, waar hij sinds ongeveer een maand verbleef om wat op te knappen of liever, indien het mogelijk zou zijn, zoals hij zei, om zijn ouderdom nog wat uit te stellen.(1) "De tijd voor onze retraites", schreef hij, "is steeds in grote lijnen dezelfde. Zij beginnen op 1 augustus en lopen tot 10 oktober. Maar mijn tocht naar Nice en Toulon zal eerst half september plaatshebben. Ik zal u de juiste dag nog zeggen. Wat mij betreft, verlang ik vurig u te zien. Ik ben er echter niet zeker van omdat sinds een maand te Mathi mijn reizen zich beperkt hebben tot een wandeling van mijn kamer naar mijn tuin, die zeer dicht bij de papierfabriek ligt. Op het ogenblik zal ik u zeggen dat mijn gezondheid stationair gebleven is. Het schijnt me echter toe dat de vermindering van de warmte mij een grote verlichting brengt. Indien mijn gezondheid mij zou beletten op reis te gaan, zult u een overzicht over onze zaken ontvangen. Binnen de week zult u de brieven ontvangen betreffende ons tehuis te Rome en Don Rua staat helemaal tot uw orders om uw heilige inzichten dienaangaande uit te voeren."

De omstandigheden van de openbare gezondheid raadden het af geregeld te Nice de retraite te houden. Don Bosco was echter gedurende een maand te Valsalice, vanwaar hij, hem op 27 september schreef: "Zoals u zult zien, ben ik half blind en wellicht zult u moeilijk mijn brief kunnen lezen. Verontschuldigt mij en heb geduld. Ik zal niet nalaten u iedere ochtend in de heilige mis te gedenken. Oh! Maria, wees onze gids op de weg naar het paradijs." In december begaf Don Rua zich naar Toulon en bracht voor Don Bosco een waardevolle envelop van de graaf en een

(1) Brief aan de graaf, Turijn, 14 juli 1885.

mooi zakje van de gravin mee. Hij schreef haar op 24 december: "Samen met de envelop die Don Rua mij bracht, hebt u mij een pakje rode borstbessen van uw villa en van uw tuin gestuurd. Ik heb dit aanvaard als aandelen aan een toegenegen en liefdadige Mama. Het aftreksel van de rode borstbessen is puik geweest en heeft mij veel goed gedaan tegen de hoest. Ik betuig u hiervoor al mijn dankbaarheid."

We zouden willen weten hoeveel Don Rua aan Don Bosco gebracht had maar uit een brief van 15 januari daaropvolgend kunnen we nog eens te meer opmaken hoe Gods hand providentieel te werk ging door hem een zo hartelijke betrekking met de graaf te doen aangaan. Don Bosco schrijft hem: "Ik spreek iedere dag en ik mag wel zeggen ieder ogenblik over u, maar wegens mijn arm hoofd dat steeds wat overstuurd is, kan ik u maar zeer weinig schrijven in vergelijking met wat ik zou moeten doen om u te bedanken voor de grote goedheid en liefdadigheid die u ons betuigt. Op dit ogenblik bent u niet enkel de steun van onze werken en ook van de salesianen geworden maar dezer dagen zijt u bijna onze enige weldoener geworden. Op dit ogenblik zijn immers de giften op een schrikwekkende wijze verminderd vooral in onze huizen van Frankrijk en in onze missies van Amerika. Maar onze liefdadige geldinzamelaarster (quêteuse), Maria, Hulp der Christenen, begint ons ter hulp te komen met buitengewone genaden in Rusland, Pruisen en vooral in Polen. Don Rua stuurt u inlichtingen over het tehuis van Rome. Rome is een eeuwige stad. Veel zeggen en veel doen (1) en zich vergenoegen met de zaken zeer langzaam af te handelen. Geduld maar."

In de maand maart 1886 deed Don Bosco zijn reis naar Spanje. Hij reisde via Nice en Marseille. Op 26 maart meldde hij een bezoek aan de graaf en de gravin: "Maandagavond zal ik, als het God belieft, bij u zijn en dan zullen we rustig over onze zaken kunnen spreken. Indien u een altaar kunt klaarmaken, zal ik heel graag de heilige mis in uw huis opdragen. Anders zal ik tot uw orders blijven." Dit bezoek bracht hem 80.000 fr. op.

Van dit ogenblik af is het gedaan met de correspondentie tot 25 juli. Don Bosco is dan ziekelijk en te gast bij de bisschop van Pinerolo, Mgr. Chiesa, in diens villa. Dan wordt het een sprong van juli tot 9 september." Ik ben teruggekeerd naar Valsalice, schrijft hij voor een andere retraite en voor een kapittel, waarin de zaken van onze congregatie behandeld werden. Er waren 70 directeurs van onze huizen samengekomen. We hebben veel over u en over onze zaken gesproken." En op 23 september: "Aanstaande week zullen we naar San Benigno gaan, waar wij het aantal van onze novicen verdubbeld hebben en daarom haastig een nieuw huis moeten in ge-

(1) Het ene en het andere dient men te begrijpen als komend van mensen, die zaken moeten afhandelen. De zin is deze: "Men is genoodzaakt daar veel te zeggen en te doen, maar dan dient men erin te berusten dat de aangelegenheid traag verloopt."

reedheid brengen." Hij zinspeelt hier op het huis van Foglizzo dat toen geopend werd. Hier zoals elders zorgt hij ervoor, zijn grote weldoeners op de hoogte te houden van wat er gebeurt omdat hij ze aanziet als medegeïnteresseerde in de ontwikkeling van zijn werken.

Eerst op 14 december herbegint de briefwisseling. Don Lasagna was samen met een groep missionarissen de familie Colle gaan groeten en was er niet met lege handen vertrokken. Don Bosco schrijft aan de vrome echtelingen: "Don Lasagna was zo goed mij de bijzonderheden te schrijven van het verblijf bij u en van de liefdadigheid en vaderlijke goedheid waarmee u ze bejegend hebt. Ze zijn vertrokken, maar hun hart was diep onder de indruk en ze hebben mij de verzekering gegeven dat ze U als twee voorbeelden van christelijk leven in Amerika zullen voorstellen. Ze zijn vertrokken om zielen te winnen voor de goede Jezus, terwijl ze ook hun eigen ziel en die van u zullen winnen." Dan gaat hij verder en maakt hij gewag van de ontvangst die de missionarissen in het huis van het grafelijk paar te beurt viel: "En ziedaar dan een schotel die ze u eens bij uw intrede in het paradijs zullen aanbieden, maar een werkelijk overvloedige schotel, een gulden schotel, een schotel gevormd uit diamanten en vol goede werken, en, onder de overige goede werken, de hulp aan de salesianen die werken aan de bekering van de wilden en de zondaars. Hij zal u een onuitsprekelijke en eindeloze vreugde bezorgen." Daarna spreekt hij over een prachtige gift, die hij, met herdenking van de rode borstbessen van de gravin, jujube noemt of gelei van rode borstbessen. "Maar wat is er van uw jujube geworden? Luister maar. Omdat uw jujube van uitstekende kwaliteit was, werd hij als volgt verdeeld: 1° Vijftienduizend voor een wisselbrief die Mgr. Cagliero mij vanuit Patagonië gestuurd heeft. 2° Vijfendertigduizend aan de Banca Tiberina (voor het Heilig Hart). 3° Het overige aan Sint-Jan de evangelist, aan San Benigno, aan Foglizzo waar wij jongens hebben die voor priester studeren. Zoals U merkt, zou ieder woord van deze brief uitleg vergen, maar dit zal gedaan worden wanneer we rustig over zaken kunnen praten. Ik zou nog veel willen schrijven om u een getuigenis te geven van de genegenheid en de verplichtingen die alle salesianen voor u voelen; maar mijn arm hoofd gehoorzaamt heel weinig en mevrouw de gravin zal met christelijke liefde dit slecht geschrift willen ontcijferen."

Voor het jaar 1887 weten we weinig over giften die door graaf Colle gedaan werden. In een brief van 23 maart schrijft Don Bosco hem over de recente aardbeving in Ligurië. "Met grote vertroosting zal ik u zeggen dat bij deze grote aardbeving geen enkele jongen, geen enkele persoon verwondingen heeft opgelopen. Alleen de gebouwen hebben veel geleden. Het huis, de scholen en de kerk van Torrione zijn ongeveer volledig vernield. Maar de goddelijke Voorzienigheid heeft ons steeds geholpen en zal ons evenmin op dit ogenblik verlaten." Het is zeer waarschijnlijk dat de minister van de Voorzienigheid voor deze mededeling niet ongevoelig is gebleven. Twee andere berichten geven ons meer zekerheid. Een ervan treffen we aan in een postscriptum van een brief van Don Rua van 8 april. Daarin bedankt hij de graaf voor zijn liefdadigheid ten opzichte van Don Perrot,

die hem een bezoek gebracht had, zeer waarschijnlijk omdat hij in nood verkeerde. Het andere nieuws gaat over een bedrag van vijfduizend fr. voor San Benigno, zoals we zullen zien.

Laat ons nu dit onderwerp besluiten. Het is onmogelijk een juiste berekening te maken van het bedrag van al deze aanzienlijke giften omdat niets hiervan geboekt werd, de documentatie teveel leemten vertoont en soms ook vaag is; maar voortgaande op wat wij erover weten, mag men aannemen dat het gemiddelde bedrag van de gezamenlijke giften per jaar door graaf Colle geschonken honderdtwintigduizend fr. bedraagt, wat in die tijd ongetwijfeld een grote waarde betekende.

Van de liefdadigheid van graaf Colle zullen we onze aandacht thans wenden naar de dankbaarheid die hem door Don Bosco met feiten op meer dan een manier betuigd werd.

Toen zij elkaar leerden kennen, was Colle een eenvoudige advocaat en Ridder van de Orde van Sint-Gregorius de Grote, een eretitel die hem verleend werd door Leo XIII op voorstel van zijn bisschop. Don Bosco wou van hem een Romeinse graaf maken. Hiervoor spande hij zich nog meer in, wanneer hij inzag dat dit hem genoeg deed. Als Franse katholiek van de oude stempel hield hij van deze adellijke titel, niet omdat hij adellijk was, maar omdat het een pauselijke titel was en dus een band van een inniger vereniging met het opperhoofd van de Kerk. Al van juli 1881 af hield Don Bosco er zich mee bezig. Van toen af had hij, inderdaad, aan de bisschop van Fréjus en Toulon een uiteenzetting voor de Heilige Vader gestuurd, om van Zijne Excellentie een bevestiging te bekomen dat deze niets bevatte wat strijdig was met de waarheid en om hem te vragen de aangelegenheid aan te bevelen.(1) Hier gaat dit smeekschrift:

" Heilige Vader,
"
" Onder de mannen die zonder menselijk opzicht in deze tij-
" den zich verdienstelijk maken bij het belijden en bevorderen van het
" decorum en de roem van onze heilige katholieke godsdienst dient
" men met reden bij de eersten de heer advocaat Louis Antoine Colle
" van Toulon te rekenen.
" Hij behoort tot een van de meest geëerde families van deze
" stad.
" Hij is de schoonzoon van Baron Buchet, divisiegeneraal,
" gewezen senator van Frankrijk.
" Hij is de ijverige voorzitter van de vereniging van Sint-
" Vincentius a Paolo in de stad Toulon.
" Hij is de stichter van het politiek-religieus dagblad La

(1) Brief aan de graaf, Turijn 3 juli 1881.

" Sentinelle du Midi, de enige katholieke krant in het departement
" van de Var.
" Hij is de stichter en de voorzitter van de katholieke
" kring van de Provence.
" In zijn positie van welgesteld persoon weigert hij nooit
" een liefdadig werk te doen. In de maand maart van dit jaar heeft hij
" een edelmoedige gift gedaan van twintigduizend fr. om de reeds begon-
" nen werken te kunnen voortzetten voor de kerk en het tehuis
" van het Heilig Hart op de Esquilino te Rome.
" In de maand september van hetzelfde jaar, nadat hij bericht
" had ontvangen dat de geldmiddelen voor dit bouwwerk gingen ontbre-
" ken, deed hij nogmaals een gift van twintigduizend fr.
" In de landbouwkolonie van de salesianen te La Navarre bij
" Toulon was er een tekort aan gebouwen voor de arme kinderen die
" daar opgenomen worden. Hij bood nogmaals een bedrag van twintig-
" duizend fr. als hulp aan en waarborgde tachtigduizend fr. voor
" vergrotingen in de toekomst.
" Deze aanzienlijke en verdienstelijke burger is al Ridder
" van Sint-Gregorius de Grote; maar wegens zijn levendig verlangen
" zich zelf en heel zijn familie nauwer te verbinden met het opper-
" hoofd van de katholieke godsdienst en zich dus met nog meer glans
" als verdediger van de Kerk te betuigen, zou hij het voor zijn ver-
" wanten roemrijk en voor zich zelf zeer aangenaam achten, indien de
" titel van Graaf van de Heilige Roomse Kerk hem zou verleend worden.
" Hij is bereid al de onkosten te dragen van de kanselarij en van
" de rechten in verband met deze akte van soevereine welwillendheid.
" Ondergetekende, die al meermaals door hem begunstigd werd
" voor de verscheidene tehuizen, die hem door de goddelijke Voorzie-
" nigheid toevertrouwd werden werpt zich aan de voeten van Uwe Hei-
" ligheid neer en smeekt hem de hierboven vermelde gunst af.
" Turijn, 16 juni 1881. Priester Gio. Bosco.

Toen hij na drie maanden nog geen enkel resultaat zag, beval hij de zaak aan de kardinaal-vicaris aan, die wist welke giften Colle voor de kerk van het Heilig Hart geschonken had:(1) "De heer Colle schijnt bereid te zijn nog andere weldaden ten voordele van de godsdienst te doen en hij is een zeer rijk man. Het is echter noodzakelijk dat u er zich bij de Heilige Vader mee bezig houdt om hem de titel van graaf te verlenen, waarvoor ik hem de regelmatige aanvraag heb laten geworden met een aanbeveling van zijn bisschop. Indien u echter zou oordelen er niet zelf aan de Heilige Vader over te spreken, zou u de zaak kunnen toevertrouwen aan de heer kardinaal staatssecretaris, die deze titel reeds aan andere katholieken, die naar het blijkt minder verdienstelijk waren, verleend heeft.

(1) Sampierdarena, 14 september 1881.

Ik geloof dat de Heilige Vader er tevreden zal over zijn op deze manier een man aan te moedigen die zijn groot fortuin gebruikt voor het welzijn van de Kerk en die als een vurig katholiek leeft."

In december was de aangelegenheid toch in de handen van kardinaal Jacobini, staatssecretaris, die de zaak als in kannen en kruiken zijnde voorstelde, "maar", merkte Don Bosco op, "ze zeggen dat Rome eeuwig is, ook in zaken." (1)

Ook in deze zaak werd dat door de feiten bewezen. Wanneer hij zich in april 1882 naar Rome begaf, bevond hij dat er nog geen vinger voor uitgestoken was. Van daaruit berichtte hij op 2 mei zijn "beste en eerbiedwaardige vriend" in dezer voege: "Ik verblijf nu te Rome. Ik zagde Heilige Vader al en heb mij lang met hem onderhouden over u en uw dame. Ik sprak hem over de giften voor de kerk van het Heilig Hart en voor La Navarre, over de plechtigheid van de eerste steenlegging en over de andere liefdadige werken, waaraan u en uw dame zich gewijd hebben. Hij heeft met vaderlijke aandacht naar mij geluisterd en heeft mij dan de opdracht gegeven u zijn apostolische zegen mee te delen, waarbij hij mij de verzekering gaf dat hij zou gebeden hebben voor uw gezondheid, voor geduld en volharding in Gods genade. Ten slotte heeft hij eraan toegevoegd:

- "En het ereteken dat u mij gevraagd hebt?"
- "Heilige Vader", heb ik hem geantwoord, "ik wacht er nog steeds op."
- "Hoe nu? Wat een nalatigheid! Ga dadelijk bij kardinaal Jacobini. Hij zal u zeggen wat er gedaan werd."

"Kardinaal Jacobini of de staatssecretaris van Zijne Heiligheid, heeft mij zonder uitstel ontvangen, heeft zijn excuses aangeboden en de verzekering gegeven dat nog vóór mijn vertrek uit Rome de Breve zal overhandigd worden, die ik hoop u te Turijn te kunnen aanbieden. Naar Turijn, Heer en Dame, naar Turijn voor het feest van Maria, Hulp der Christenen. Daar hoop ik dat wij over onze zaken kunnen praten."

De Colle's kwamen niet naar Turijn, maar stuurden hun gelukwensen voor het feest van Sint-Jan. "Het is een groot feest geweest", schreef Don Bosco op 5 juli, een hartelijk feest dat mij meer dan eens de tranen naar de ogen gedreven heeft." Maar indien de heer en dame gekomen waren, zouden ze zonder de Breve vertrokken zijn. Ze was weliswaar al geruime tijd toegekomen, maar in dezelfde brief ging hij verder: "De Breve uit Rome mogen we de Breve van de tegenslagen noemen. Ze werd me te Turijn toegestuurd. Ik lees ze en stel vast dat er staat: Comes Colle Dioecesis Taurinensis (Graaf Colle van het diocees Turijn). Ik heb ze dadelijk terugge-

(1) Brief aan de graaf, Turijn 30 december 1881.

stuurd en wacht nu op de verbetering. "Eindelijk, een jaar na het het begin van de zaak kwam op 19 juli de Breve toe en op die dag kon hij schrijven: "Na zeer lang te hebben gewacht, ontvang ik op dit ogenblik de Breve vanwege de Heilige Vader. We kunnen niets beters wensen maar ik wil ze u aanbieden op de wijze zoals dat betaamt. Daarom gelast ik er Don Perrot mee de zaak te voltooien en ze u op een bepaalde dag te overhandigen. Hij zal u vragen of u de voorkeur geeft aan een bezoek in uw villa of te Toulon of wellicht liever nog te La Navarre, wanneer het dak op het nieuwe huis zal ingewijd worden. U zult het doen zoals dat voor U en voor uw dame het aangenaamst zal zijn."

Het was ook noodzakelijk de aandacht te vestigen op de wettelijke waarde van de titel. Hierover schreef Don Bosco aan de graaf op 30 juli: "Deze Breve is een zeer waardevol document voor u, voor uw familie en voor de geschiedenis van de Kerk. U zult dit merken. Maar bij ons in Italië mag men wettelijk geen eretekens dragen noch titels aanvaarden zonder de machtiging van de regering. U bent echter advocaat en u weet wat in Frankrijk dient gedaan te worden. Ik wens enkel dat een document van dit slag met eerbetuiging zou overhandigd worden en dat men er dan kennis van zou geven in de pers." In Italië verzette "de Heraldische Raad" die de aangelegenheid van de adellijke titels onderzoekt, zich niet tegen de bekrachtiging van diegene die door de paus verleend werden. In Frankrijk zijn de adellijke titels afgeschaft, maar niets belet dat men er privé gebruik van maakt; en ze genieten nog altijd van hun traditioneel krediet in de algemene waardering. Wie zou het kunnen geloven? De tegenslagen met de Breve waren nog niet van de baan. Ofwel was de eerste kopie bij het sturen aan Don Perrot zoek geraakt ofwel was ze beschadigd geworden; maar het was noodzakelijk aan Rome een duplicaat te vragen en zo was men wel genoodzaakt nog een heel tijdje te wachten. Intussen deed er zich een curieus incident voor. In de zo pas aangehaalde brief zei Don Bosco: "In de maand augustus zal ik een beroep moeten doen op uw liefdadigheid voor een zaak: maar ik zal u dan met alle vertrouwen hierover schrijven." Hij schreef hem inderdaad vanuit San Benigno op 28 augustus: "Ik bevind mij hier te San Benigno Canavese, waar ik vaak over u en over uw dame spreek met Don Barberis, Don Rua, Don Durando en anderen die het geluk hadden (1) U bij ons te leren kennen. Maar op dit ogenblik, zoals ik al de eer had u te schrijven, bevind ik mij in grote geldnood voor onze jongens die zich voorbereiden tot het priesterschap en tot het missionarisleven in het buitenland. Indien u, Mijnheer en Mevrouw Colle, mij ter hulp kunt komen om graan te kopen en brood te bakken voor de bewoners van dit huis en om voorwerpen te bezorgen die vanuit Carmen in Patagonië gevraagd worden, dan zou u ongetwijfeld een grote liefdadigheid bewijzen. Bij andere gelegenheden bent u spontaan zelf gekomen, maar ditmaal kom ik het u vragen. Ik vraag u echter met mij te handelen zoals ik dat met u doe: namelijk in volle vertrouwen. Daarom, of u op dit ogenblik dit kunt doen of dit niet kunt doen, ant-

(1) Deze woorden in cursief zijn in het Italiaans.

woord u mij in volle vertrouwen met ja of neen. Ik heb twaalfduizend fr. nodig. Uw goed hart zal doen wat u kunt doen zonder ongemak voor u."

De graaf stuurde hem de helft van het bedrag toe. "We hebben dadelijk", schreef Don Bosco op 6 september, terwijl hij hem ontvangst van het bedrag meldde, de hoofdschuld betaald aan onze graanleverancier die reeds weigerde ons nog meer te leveren. Daarom bedankt u vurig heel het huis van San Benigno en zal het veel bidden voor u en voor Madame Colle. Intussen zullen we, de goddelijke Voorzienigheid bidden ter hulp te komen aan onze missionarissen van Patagonië en van Vuurland. Don Barberis wenst u persoonlijk te danken ook in naam van zijn leerlingen, die studeren voor de buitenlandse missies." Don Barberis voegde inderdaad bij de brief van Don Bosco een brief in het Italiaans geschreven.

Welnu, dit alles had iets te maken met de Breve. Don Bosco werd voor San Benigno en voor de missies in dergelijke benarde toestand gebracht, omdat de Breve hem betrekkelijk veel geld gekost had; maar hij wou zich uit de moeilijkheden redden zonder dat te onthullen. Daarentegen vermoedde de graaf dat Don Bosco uitgaven had moeten doen en vroeg hem hierover inlichtingen. Don Bosco wachtte met zijn antwoord tot hij van zijn procurator Don Dalmazzo het zo zeer verlangde duplicaat ontvangen had. Wanneer hij het in handen had, stuurde hij het aan de directeur van La Navarre en gaf hem daarbij de opportune onderrichtingen.

" Mijn beste Don Perrot,
"
" Hierbij eindelijk een duplicaat van de fameuze Breve. Je
" zal hier werkelijk een historisch ogenblik beleven.
" Twee van jullie kunnen als een afvaardiging naar Toulon
" gaan of de heer en mevrouw Colle zouden naar La Navarre kunnen
" gaan, iets wat dezer dagen wel wat moeilijk zal zijn. Jij zult
" zien en dan handelen. Wat er ook van zij, zorg ervoor ze in het
" Frans te vertalen en aan de pers mee te delen.
" Doe opmerken dat advocaat Colle de naam van graaf zal
" aannemen en dat zijn echtgenote gravin zal genoemd worden.
" Groet hartelijk onze medebroeders en zonen en wens aan
" hen allen gezondheid en zaligheid.
" Bid voor mij die voor jou steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" Turijn, 2 december 1882. je toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.

Eerst dan antwoordde hij aan de graaf over de zaak van de uitgaven voor de Breve. En hier dienen we dan zijn antwoord, vertaald in de Italiaanse stijl van Don Bosco, in zijn geheel te lezen.

" Mij liefste en beste vriend,
"
" God moge gezegend zijn voor al zijn rozen en voor al zijn
" doornen. Na zo lang te hebben gewacht is eindelijk alles in orde en
" hoewel met vertraging, is de Breve dan aangekomen en met haar wordt
" u de heilige zegen van de paus toegestuurd.
" Thans vraagt u mij iets, waarover ik niet wou spreken, maar
" uit gehoorzaamheid zal ik u alles in alle eenvoud zeggen. U zegt
" mij: "Zegt u mij maar in vertrouwen wat ik bij de kanselarij van
" het Vaticaan voor dit document moet betalen. Ik wil niet dat dit
" u uitgaven zou kosten." Thans zal ik u vermaken met het verhaal
" van deze zaak. In dergelijke gevallen heeft de Heilige Vader mij
" nooit geld gevraagd. Ditmaal zei de opperherder mij maanden na-
" dien: "Alles is klaar. U dient nog enkel bij Zijne Eminentie
" de staatssecretaris te gaan." - Deze zei me altijd; - "Alles is
" klaar." De Breve gaf hij mij echter nooit.
" Ten slotte begaf mijn algemene procurator te Rome zich bij kar-
" dinaal Jacobini en vroeg hem op de man af de reden hiervan. De-
" ze antwoordde dan dat hiervoor twaalfduizend fr. vereist waren. We
" maakten aanmerkingen, we probeerden de paus te spreken en eindelijk
" werd het bedrag tot zesduizend fr. verminderd. Dan wou hij, die met
" de zaak gelast werd la sua porzione (1) en zei dat men hem de be-
" lasting van 500 fr. verschuldigd was.
" Om alle moeilijkheden van de baan te ruimen en een einde te
" stellen aan de vertraging heb ik alles doen betalen wat moest be-
" taald worden, namelijk 6.500 fr.
" Maar Don Bosco, voulant faire la chose en seigneur (die als
" een heer wou optreden) bevond zich in een ellendige toestand en
" verzocht om uw liefdadigheid; u, die zeker hiervoor door God inge-
" geven werd, hebt hem juist zesduizend fr. gezonden.
" Thans is alles betaald en u bent aan niemand nog iets ver-
" schuldigd, behalve het geduld dat Don Bosco u heeft laten beoefe-
" nen door het lezen van dit verhaal.
" Goeie dag, mijn beste heer graaf en mijn vriend in de Heer
" voor altijd. Moge de Heilige Maagd u en mevrouw de gravin Colle
" beschermen, u beiden lange tijd in goede gezondheid bewaren en
" geve zij u, maar ook mij samen met u, de glorie van het paradijs
" met onze beminde Louis voor altijd. Zo zij het.
" Bid ook voor deze arme priester die steeds voor u in Jezus
" Christus is
" u als zoon toegenegen
" Turijn, 13 december 1882. Priester Gio. Bosco.

(1) Zijn aandeel. In het Italiaans in de tekst.

De graaf stuurde hem per omgaande 6.550 fr.:(1) "Wij hebben", antwoordde Don Bosco op 20 december, dit bedrag ontvangen als een liefdadigheid die u ons hebt willen bewijzen. En in die zin neem ik ze met de grootste dankbaarheid aan; en daar dit geld zal gebruikt worden om onze weesjes te voeden en te kleden, zal ik de jongens doen bidden voor u, mijn zeer liefdadige en beste vriend, en voor mevrouw uw echtgenote, opdat de Heer u op aarde grote vertroosting en het eeuwige geluk in de hemel zou schenken. En wat zal ik doen om het u te vergelden? Ik kan niets geven of doen als een waardige vergoeding. Eén zaak blijft me over en die zal ik u van harte geven. In de nacht van Kerstmis zal ik, als het God belieft, te middernacht de drie missen celebreren met de heilige communie van onze jongens en van onze clericici, waarbij ik alles aan ons Heer en aan de allerheiligste Maagd zal aanbieden volgens uw inzicht en dat van uw Dame."

Naarmate de weldaden aangroeiden, voelde Don Bosco de noodzaak stijgen steeds meer zijn dankbaarheid tot uiting te brengen. Met deze bedoeling sprak hij in de lente van 1884 opnieuw de lof uit van de graaf en de gravin bij Leo XIII, die zich gewaardigde aan de graaf een ander ereteken te schenken. Don Bosco liet niets doorschemeren maar nodigde ze naar Turijn uit voor het feest van Sint-Jan, in plaats van voor het feest van Maria, Hulp der Christenen, omdat hij dan te druk werd bezig gehouden door de toeloop van bezoekers.(2) Ze kwamen en bij het diner van de naamdag zat de gravin aan de rechterzijde en de graaf aan de linkerzijde van Don Bosco in de grote refectorie. Hier wachtte hun een verrassing. Temidden van het feest las Don Dalmazzo, die juist uit Rome toegekomen was, de benoeming van de graaf tot commandeur in de Orde van Sint-Gregorius de Grote voor. Het kwam onverhoeds, was zeer goed voorbereid en verwekte grote geestdrift. Toen Don Dalmazzo de voorlezing geëindigd had, omhelsde en zoende hij de graaf en overhandigde het ereteken aan Don Bosco. Deze gaf het aan de gravin die het onder het applaus van de aanwezigen om de hals van haar man hing. Zonder in iets veranderd te zijn schreef de graaf, na zijn terugkeer te Toulon aan Don Bosco en ondertekende met Commandeur tout disposé à se laisser commander par D. Bosco (Commandeur graag bereid zich door Don Bosco te laten commanderen).(3) "Woorden", gaf Don Bosco als commentaar, waarvan men de betekenis goed begrijpt. Maar U weet het niet! Don Bosco heeft nooit geld in zijn zakken en Don Rua is onverzadigbaar om er te hebben. Hoe zult u het dan aanleggen? We zullen trachten steeds zeer bescheiden

(1) De verklaring van deze 50 fr. meer vinden wij in volgende woorden van de brief die Don Dalmazzo bij het duplicaat gevoegd had: Hier hebt u het duplicaat van de Breve voor graaf Colle. De 50 L. zult u misschien met moeite terugkrijgen, indien u opnieuw zou schrijven. Deze belastingen pleegt men aan te tekenen op de keerzijde van de documenten, waar de graaf dan ook deze 50 fr. zal gelezen hebben.

(2) Brief van Don Barruel, Turijn, 21 mei 1884.

(3) Brief van Don Bosco, Turijn, 5 juli 1884.

te zijn, steeds zeer tevreden uw liefdadigheid te ondervinden, een liefdadigheid waarmee U ons helpt zielen voor God te winnen. U begrijpt wel, heer graaf, dat het slot van deze brief als scherts bedoeld is en dat mijn geschrift slecht is zodat ik mij moeilijk kan doen begrijpen. Moge God u zegenen, mijn beste heer graaf, en met u zegene Hij mevrouw de gravin. Moge Maria, Hulp der Christenen, u beiden in goede gezondheid maar steeds op de weg naar het paradijs bewaren. Heel het huis, daarin begrepen onze priesters, clerici en jongens, biedt u zijn eigen eerbetuigingen aan, beveelt zich in uw gebeden aan en zal morgen de heilige communie ontvangen volgens uw intentie."

Om zijn dankbaarheid te bewijzen placht hij aan zijn weldoeners kleine geschenken te geven, waarvan hij wist dat ze hun aangenaam waren. Om bepaalde personen te trakteren kwamen hem uitgelezen flessen wijn of uitnemende likeuren, die hem door adellijke of rijke families van Turijn geschonken werden van pas. Aldus zond hij af en toe aan graaf Colle goede vermoed. De eerste maal antwoordde Don Bosco toen de graaf zijn dank betuigd had, op 30 augustus 1881: Een weinig vermout geeft aanleiding tot lachen, maar in uw grote goedheid hebt U hem willen aanvaarden. Ik ben zeer tevreden dat die kleinigheid u een ogenblik van welbehagen heeft bezorgd." En na een andere zending op 4 december 1883: "Ik ben tevreden dat de vermoed u in goede staat toegekomen is. Het is een armzalige manier maar ook de enige die wij hebben om u te zeggen dat wij u dankbaar zijn, dat wij van u houden en dat wij op een zeer speciale wijze voor u bidden." Hij komt er een derde maal op terug op 18 januari 1885: "Ik vraag u ongegeneerd iets en u zult de goedheid hebben het mij te zeggen. Hebt u nog vermoed tot uw beschikking? U weet dat ik er uw leverancier van ben."

Maar het gebruikelijke middel om zich van zijn schuld te kwijten, werd hem vooral door zijn levendig geloof gedictreed. Er is geen brief, waarin hij niet spreekt over gebeden gedaan of nog te doen voor zijn twee weldoeners. Bij plechtige gelegenheden drukt hij dit uitvoeriger en met meer warmte uit. Wij zagen er al verscheidene staaltjes van en wij zullen er nog enkele andere onder de meest betekenisvolle uitkiezen.

Voor het feest van Maria Tenhemelopneming schreef hij aan het grafelijk paar op 10 augustus 1885: "Ik geloof dat u in deze noveen van de Tenhemelopneming van de Heilige Maagd uw arme Don Bosco niet zult vergeten, die zonder een dag over te slaan voor u en voor uw geestelijk en tijdelijk geluk bidt. Wij, salesianen, vragen met aandrang gedurende deze noveen dat de Heilige Maagd u een verzekerde plaats in haar nabijheid in het paradijs zou schenken, maar dat zij er nog lang mee zou wachten u deze plaats te geven." En bij Maria's Geboorte, op 8 september 1886, begint hij zijn brief aldus: "Oh! Maria, onze goede Moeder, op deze dag, waarop de katholieke Kerk uw geboorte viert, geef gij zelf een zeer speciale zegen aan uw twee kinderen, de heer graaf en mevrouw de gravin Colle.

Uit ganser harte (1) heb ik deze ochtend de heilige mis gecelebreerd en hebben onze jongens hun heilige communie opgedragen voor uw geestelijk en tijdelijk geluk. Bid u ook voor deze arme man, die u in Jezus Christus als een tedere zoon bemint."

Voor het naamfeest van gravin Sofia Colle, op 23 september 1886: "Op deze, uw naamdag, zou ik u wel graag een bezoek willen brengen, maar op het ogenblik ben ik verplicht dit plan tot een ander tijdstip uit te stellen. Vandaag dien ik mij ertoe te beperken de heilige mis te celebreren en zullen onze weeskinderen de heilige mis opdragen volgens uw inzicht. Wij zullen bidden dat God u en de heer graaf Colle zou bewaren in goede gezondheid, in vrede en in de christelijke liefde tot het laatste ogenblik van uw leven. En dan zal de Heilige Maagd, vergezeld van een menigte (engelen) u met zich naar het paradijs meenemen, bij uw verwanten en vrienden en met de arme Don Bosco, die u in de Heer zeer bemint." Daags voor de noveen van Allerheiligen op 22 oktober 1884: "Morgen beginnen wij de noveen van Allerheiligen en ik wil niet toelaten dat deze zou voorbijgaan zonder u te gedenken bij de Heer volgens uw inzicht. Onder andere zullen wij God bedanken dat hij u in goede gezondheid bewaard heeft en ik ben vol vertrouwen dat de Heilige Maagd zal voortgaan met u te beschermen."

Bij het naderen van het feest van Maria Onbevlekt Ontvangen op 29 november 1881: "Ik wil de noveen van de Onbevleete Ontvangenis niet laten voorbijgaan zonder voor U te bidden, geliefde Heer en voor mevrouw Colle, uw echtgenote. Op de vigiliedag van deze grote plechtigheid zal ik de heilige mis opdragen en zullen onze jongens de heilige communie ontvangen aan het altaar van Maria, Hulp der Christenen, volgens uw inzicht en dat van uw Dame." En op 4 december van het volgende jaar aan de gravin: "Als toegenegen zoon die iedere ochtend zijn goede Mama in Jezus Christus gedenkt, wil ik deze noveen van Maria, Onbevlekt Ontvangen niet laten voorbijgaan zonder speciale gebeden te zeggen voor u en voor de heer graaf Colle. Daarom zullen op de dag van het grote feest, vrijdag 8 december, alle salesianen en hun jongens gebeden en communies voor u opdragen. En wat zal de arme Don Bosco doen? Ik zal die dag de mis opdragen volgens uw inzicht. Wij zullen de Heilige Maagd bidden dat ze u beiden lange tijd in goede gezondheid maar steeds in haar genade en onder haar bescherming zou bewaren tot de dag waarop wij allen samen zullen verenigd worden met onze beste Louis in het gezelschap van de heiligen in het paradijs." Op 4 december 1883 opnieuw aan de graaf: "Heel de salesiaanse congregatie biedt u haar huldeblijken aan en zaterdag zullen wij volgens uw inzicht en dit van mevrouw de gravin de mis celebreren aan het grote altaar van Maria, Hulp der Christenen, en zullen onze jongens hun communies en gebeden volgens uw inzicht opdragen."

(1) Deze zin is in de Franse tekst onderstreept.

Bij gelegenheid van Kerstmis op 23 december 1883: "U weet dat de salesianen, elke dag, 's ochtends en 's avonds bijzondere gebeden voor u doen en dat de arme priester die deze brief schrijft iedere ochtend een memento voor u in de heilige mis doet. Maar dezer dagen wens ik u een geschenk te doen en een geschenk dat u zeker aangenaam zal zijn. In de nacht van Kerstmis, om middernacht, zal ik als het God belieft de drie missen opdragen, zullen de salesianen bidden en zullen onze jongens hun gebeden en talrijke communies opdragen volgens uw inzichten. Onze gebeden worden gericht tot het Kind Jezus om het te smeken u op aarde vele vertroosting te schenken. Het moge u lange tijd in goede gezondheid bewaren en het geleide u veilig langs de weg naar het paradijs. Op 17 december 1884 aan beide echtgenoten: "De noveen van Kerstmis is begonnen en wij willen u niet vergeten. Iedere ochtend, iedere avond wordt er voor u gebeden, voor uw gezondheid, voor uw behoud. Opdat de Heer u nog lange gelukkige jaren zou schenken, zal op de ochtend van Kerstmis de heilige mis volgens uw inzicht worden opgedragen." Aldus schreef hij ongeveer hetzelfde bij gelegenheid van Kerstmis van andere jaren, bij gelegenheid van Nieuwjaar en van het feest van de H. Franciscus van Sales".

Over de cholera die van 1884 tot 1886 hier en daar Italië en Frankrijk teisterde, brengt ons de correspondentie die wij doorbladerd hebben, merkwaardige echo's. Samen met de economische weerslag waarover wij al gesproken hebben, was zij voor Don Bosco tevens een gelegenheid om zijn dankbaarheid tegenover het grafelijk paar Colle te betuigen. De ziekte ontstond in de zomer van het jaar 1884. De graaf en de gravin die naar het Oratorio gekomen waren voor het feest van Sint-Jan lieten na hun vertrek niet dadelijk nieuws over hen horen, zodat Don Bosco niet gerust was. Eindelijk kwamen er blijde berichten toe, waarop Don Bosco op 5 juli antwoordde: "Uw beste brief is voor ons als een troostende engel geweest. Van alle kanten werd naar u en naar mevrouw de gravin gevraagd, maar niemand wist er iets over. Don Rua, Don Cagliero, Don Durando, Don De Barruel en alle salesianen vroegen nieuws over uw reis, uw gezondheid en uw verblijfplaats; maar niemand wist iets te zeggen tot uw brief toekwam. Thans bevindt u zich in goede gezondheid te La Farlède. God zij gezegend. Het nieuws over de openbare gezondheid schijnt beter te worden en wij bidden zonder ophouden voor u, voor mevrouw de Gravin en voor al uw vrienden, opdat niets uw gezondheid en uw rust zou verstoren. En dit zullen we 's ochtends en 's avonds doen in onze private en publieke gebeden. Wat doe ik dit van ganser harte! Iedere dag gedenk ik u in de heilige mis."

Don Bosco was echter niet goed. De hitte, die steeds schadelijk voor hem was, verzwakte hem nog meer in de zomer van 1884 zodat de artsen hem dwongen rust te zoeken in een betere lucht. Mgr. Chiesa, bisschop van Pinerolo, bood hem gastvrijheid in zijn villa aan. Don Bosco begaf er zich naartoe in gezelschap van Don Lemoyne. Zijn Excellentie overlaadde hem met attenties. Inmiddels volgde hij van daar vol kommer het verloop van de besmettelijke ziekte.(1) De dorpen in de omgeving begonnen geteisterd te

(1) Brief aan de graaf, Pinerolo, Bisschoppelijke Villa, 20 juli 1884.

worden en de gevallen groeiden aan. "Ons vertrouwen", schrijft hij op 11 augustus, "stellen wij in Maria, Hulp der Christenen. Toch zijn onze huizen in beroering gebracht door deze gesel. Al onze jongens die een huis of ouders hebben, zijn naar huis gegaan. De armsten zijn bij ons gebleven en we zullen trachten voor hen te zorgen en ze moed in te spreken. Indien alles rustig blijft, zullen we elkaar terug zien op het einde van de maand september. Anders zal de goddelijke Voorzienigheid ons de nodige richtlijnen schenken. Alle salesianen en hun jongens bidden voor u, mijnheer en mevrouw, en wij stellen ook veel betrouwen in de gebeden en de vroomheid van u."

Hij keerde terug naar het Oratorio op 23 augustus en die dag meldde hij dit nieuws aan de graaf: "Ik kom nu terug van Pinerolo in vrij goede gezondheid. Moge God gezegend zijn. De omgeving van de stad Turijn is door cholera getroffen, maar tot heden toe is de stad volledig gaaf gebleven. God zij dank dat in onze huizen de gezondheid goed gebleven is wegens het tegengift van de Heilige Maagd. Priesters, clerici, jongens bidden en communiceren voor u en voor mevrouw de Gravin. Ik dank u voor de rozenkrans die u volgens onze intentie bidt. De Heer en zijn goddelijke Moeder zullen niet toelaten dat men tevergeefs zal herhalen: "Maria, Hulp der Christenen, bid voor ons." Maar naast het gebed koesterde hij in zijn hart ook een plan. "Terwijl ik mij te Pinerolo bevond, ging hij verder, heb ik er ernstig aan gedacht dat, indien U en mevrouw de gravin de maanden van de grote hitte te Pinerolo zou kunnen doorbrengen, dat zeer goed zou zijn voor uw gezondheid. Zou men voor u geen kamers voor dat seizoen in gereedheid kunnen brengen? Dat is iets wat we het volgende jaar kunnen bespreken."

Hierover werd niets besloten. Inderdaad schrijft Don Bosco op 10 augustus 1885: "De kranten schrijven dat de cholera Frankrijk bedreigt. Ik geloof dat La Farlède zal gespaard blijven. Telkens als u het goed zou oordelen een zekere tijd te komen doorbrengen te Lanzo, een uiterst veilige streek, dient u mij enkel maar een paar dagen tevoren te verwittigen, een dag tevoren, en dan zult u voor u en heel uw familie een huisje te uwer beschikking vinden." Hij hernieuwde zijn voorstel op nog ruimere wijze op 18 augustus: "Mijn beste liefdadige vriend, wij hebben er volle vertrouwen in dat uw gezondheid en die van mevrouw de gravin goed is. Alle salesiaanse huizen bidden onophoudend opdat u te La Farlède lange tijd in gezondheid en heiligheid zou mogen verblijven. In het geval echter dat u enig ongemak zou hebben en u het goed zou oordelen enkele tijd bij ons te komen doorbrengen, kom dan maar in volle vrijheid en u zult bevinden dat allen u feestelijk zullen onthalen."

In juli 1886 verbleef Don Bosco weer eens bij de bisschop van waar hij op 23 juli schrijft: "Mijn gedachten zijn steeds bij u om God te bidden u lange tijd in goede gezondheid te bewaren. De salesianen stellen het goed. Geen cholera noch andere kwalen verontrusten ons. Indien onze huizen en onze mensen u enige dienst kunnen bewijzen, zal dat voor ons een grote troost zijn. Wij staan zonder enige beperking tot uw orders." Dit

hernieuwde verzoek had geen ander uitwerksel dan steeds beter getuigenis af te leggen van het feit dat het hart van Don Bosco dankbaar gestemd was tegenover zijn grote weldoeners.

Het uitwisselen van bezoeken gaf aanleiding tot betuigingen van dankbaarheid van zijn hart aan de ene kant, evenals tot het beoefenen van een weldoende liefdadigheid aan de andere kant. We hebben deze bezoeken tot heden toe herdacht, maar we dienen er nog bij stil te blijven staan om steeds beter de gevoelens van Don Bosco te peilen. Hij was te Toulon geweest in de maanden maart en april van het jaar 1883. Op 5 april schreef hij uit Valence aan de Rhône: "Ik draag steeds de zoete herinnering van uw hoofsheid, attenties en vrijgevegheden met mij mee. Ze werden mij meermaals betuigd en vooral gedurende de dagen die ik de eer en de troost had met u te Toulon door te brengen. U begrijpt wel, heer graaf, dat alles wat ik u schrijf, ook bedoeld is voor gravin Colle, die wij op dit ogenblik werkelijk de liefdadige moeder (1) van de salesi-anen mogen noemen. In onze huizen en bij onze bezigheden zullen zij niet nalaten te bidden voor uw gezondheid en behoud."

Op 10 juni nodigde hij ze uit naar Turijn voor zijn naamfeest. "Op 24 juni", schreef hij, "wordt het feest van Sint-Jan gevierd en indien u bij deze gelegenheid naar Turijn kunt komen, zal het feest volledig zijn. Ik geloof dat we tijd zullen hebben om samen over onze zaken te spreken en ook een paar uitstappen te doen. Maar indien het voor u en voor uw Dame beter geschikt is vroeger of eerder bij ons te komen, dan staat u dat volledig vrij. Gedurende die tijd heb ik geen verplichtingen die mij elders roepen. Het feest van Maria, Hulp der Christenen, is werkelijk schitterend geweest. We zullen er te Turijn over spreken." De uitnodiging werd met blijdschap aanvaard. Bij het vertrek was de graaf wat ongesteld en op 7 juli schreef Don Bosco hem dadelijk: "Bij uw vertrek uit Turijn, mijn beste vriend, ben ik wat ongerust geweest over uw gezondheid, die niet goed was. U had immers een zware verkoudheid en u hoestte. Ik stel mijn vertrouwen op God dat u nu beter bent. Niettemin zal het mij groot genoegen doen, wanneer u mij hierover een paar woorden zou schrijven." Bij zijn uitstappen had Don Bosco gedacht er een te doen naar Borgo San Martino, maar de graaf kon dat bezoek niet brengen en daarom zei hij hem in diezelfde brief: "Te Borgo San Martino was het feest helemaal voor u. De mensen in de zaal, de zang en de muziek, de jongens, de bisschop wachtten met groot verlangen naar u. Ik heb getracht alles goed te maken en nodigde allen uit te bidden volgens uw inzicht."

In het begin van het jaar 1884 wenste Don Bosco de dag te verhaasten om terug naar Toulon te keren.(2) Zoals we gezien hebben begaf hij er zich naartoe in maart samen met Don Barberis. De graaf en de gravin kwa-

(1) In de tekst onderstreept.

(2) Brief aan de graaf, Turijn, 11 februari 1884.

kwamen opnieuw naar Turijn voor het feest van Sint-Jan en toen werd het ereteken van Commandeur van Sint-Gregorius de Grote overhandigd. In de loop van hetzelfde jaar wenste hij bij de verheffing van Don Cagliero tot de bisschoppelijke waardigheid dat ze wederom zouden terugkomen voor zijn wijding. Op 7 september schreef hij hun: "Ik kom u een voorstel doen, een moeilijk maar geen onmogelijk uit te voeren voorstel. U zult er zelf over oordelen. Ik geloof dat het u bekend gemaakt werd dat Don Cagliero op 13 september tot bisschop zal benoemd worden door onze heilige Vader Leo XIII. Enkele dagen later zal hij gewijd worden. Hij is de eerste van onze leerlingen die tot dit ambt verheven wordt; hij is de eerste bisschop van Patagonië. Hij is tevens een van uw beschermelingen en is u zeer genegen. We zullen een prachtig feest vieren. Maar ziehier nu de grote zaak die wij verlangen. Allen en ik als eerste, wij wensen u op die dag onder ons te hebben om als Peter en Meter bij die kerkelijke plechtigheid op te treden. Dit is mijn uitnodiging en dit wordt door allen gewenst. Anderzijds houd ik van u en kijk ik vooral naar uw gezondheid. Daarom, wanneer u zou vrezen, hoe dan ook, dat uw gezondheid er zou onder lijden, zal ik voor mij een groot offer brengen en dan wil ik volstrekt dat u thuis zou blijven. Dat is dan, Heer Graaf en Mevrouw de Gravin, mijn oprechte uitnodiging, maar met volstrekke vrijheid uwerzijds en met vurig verlangen u onder ons te hebben."

Het antwoord was wat men gevreesd had. Mgr. Cagliero die zich in december naar Rome begeven had, keerde terug op 22 december met een speciale zegen van de paus voor het echtpaar Colle (1) die hij persoonlijk bracht. Hij werd door hen zeer hoffelijk ontvangen (2) en ontving een gift van vijftienhonderd fr.(3)

Nog eer het jaar 1885 ten einde was, had Monseigneur een jonge Indiaan gedoopt en hem de naam gegeven van Louis Colle. Een foto hiervan zond hij aan Don Bosco voor de graaf.(4)

Don Bosco zag de Colle's opnieuw in april van het jaar 1885 te Toulon, waar hij met hen een nieuwe reis naar Turijn besprak voor het feest van Maria, Hulp der Christenen, dat om liturgische redenen tot 2 juni uitgesteld was.(5) In het huis van de Colle's voelde Don Bosco zich volledig op zijn gemak, zo groot was er de geest van christelijke vroomheid die daar heerste. Het zoete aandenken aan zijn verblijf daar drukte hij, inderdaad, aldus uit:(6) "Mijn aards paradijs is steeds mijn kamer

(1) Brief van Don Bosco aan graaf en gravin Colle, Turijn 17 december 1884.

(2) Brief van Don Bosco aan de graaf, Turijn 20 februari 1885.

(3) Brief van Don Bonetti aan Don Bosco, Marseille 11 februari 1885.

(4) Brief van Don Bosco aan de graaf, Turijn 27 september 1885.

(5) Brief van Don Bosco aan de Colle's, Turijn 13 maart, Nice 25 april en Turijn 10 mei 1885.

(6) Brief aan de Colle's, Nice 25 april 1885.

mijn kamer of liever de kamer mij door u gegeven wanneer ik naar Toulon kom." Bij het naderen van de grote dag schreef hij op 26 mei: "Alle salesianen verwachten u op 31 mei in de voormiddag. Nu u mij niet gezegd hebt of u over Savona of over Genua zult komen, wil ik het u op geen manier lastig maken maar wij verwachten u 's middags voor het diner en op om het even welk uur. U zult werkelijk de twee vrienden van Maria, Hulp der Christenen zijn en onze Prioeres voor het grote feest (...). Intussen deed ik een memento en zal ik ermee voortgaan dat te doen in de heilige mis voor uw voorspoedige aankomst te midden van ons." Don Bosco bracht hun op zijn beurt een bezoek einde maart van het jaar 1886 en dit was dan de laatste samenkomst van deze heilige zielen op aarde.

Eigenlijk zou Don Bosco nog een andere samenkomst gewenst hebben op een plaats en bij een gelegenheid die zeer merkwaardig waren. Op 27 maart van het jaar 1887 schreef hij: "Men zou willen beslissen de inwijding van de kerk van het Heilig Hart te Rome te laten plaats hebben op 14 mei en vandaar zou u dan naar het feest van Maria, Hulp der Christenen, komen op 24 mei. Is dit voor u geschikt? Indien het voor u mogelijk is, dan zal ik u alle bijzonderheden, die u aanbelangen, schriftelijk laten weten (...). Allen verwachten wij u voor die vastgestelde tijd. Iedere dag wordt er voor uw gezondheid en voor uw behoud gebeden en uw arme, maar toegenegen Don Bosco verzuimt nooit iedere ochtend in de heilige mis voor u een speciaal memento te doen." Op 8 april komt hij op de zaak terug: "Ik weet niet of u sinds korte tijd nieuws van ons ontvangen hebt, want ik ben bijna genoodzaakt de correspondentie vaarwel te zeggen, met uitzondering van de strikt vertrouwelijke zaken. Thans werd beslist dat de kerk van het Heilig Hart definitief aan God zal worden toegewijd op 13 mei. Ik ben genoodzaakt kleine afstanden af te leggen, maar ik hoop omstreeks die dag te Rome te zijn en rustig met elkaar te kunnen praten. Vanuit Rome zullen we dan hier naar Turijn komen voor het feest van Maria, Hulp der Christenen, op 24 mei. We zullen dan onze zaken bekijken en bespreken."

Maar ook de gezondheid van de graaf verzwakte. Zijn hartkwaal had hem meer dan ooit weer aangetast. Over dit nieuws schreef Don Bosco hem op 12 mei: "Uw brief was voor ons allen als een donderslag die al onze plannen overhoop heeft geworpen. Enkel uw gezondheid en de noodzakelijkheden u in alles te ontzien zijn redenen genoeg hiertoe. Onze feestelijkheden zullen plaats hebben of liever zullen uitgesteld worden tot een andere datum. Ik hoop er naartoe te kunnen gaan, veel voor u te bidden op de graven van Sint-Pieter en Paulus, en ik hoop dat de Heer u zal toelaten naar het feest van Maria, Hulp der Christenen, te komen te Valdocco. Al onze gebeden worden voor dit inzicht gedaan. U zult nieuws van ons ontvangen. Moge God ons zegenen en moge Maria ons leiden zodat wij elkaar zeker te Turijn zullen zien. Al onze leerlingen bidden voor u en verwachten u stellig. Uw bezoek zal voor hen een grote vertroosting zijn. "Maar in een postscriptum gaf Don Rua aan de graaf nieuws over de gezondheid van Don Bosco dat weinig gunstig was. De gedachte de datum voor de inwijding uit te stellen om de komst van de Colle's mogelijk te maken, zoals Don Bos-

co dit zou gewild hebben, kon niet verwezenlijkt worden, zoals Don Rua opmerkte, was het thans hiervoor te laat en men had al aangekondigd dat het op 14 mei zou plaats hebben.

De reis van Don Bosco verliep traag. Pas was hij te Rome toegekomen of hij haastte zich op 1 mei te schrijven: "We zijn te Rome aangekomen. De reis is goed verlopen. Mijn secretaris, Don Rua, zal u de bijzonderheden laten weten. Indien u niet kunt komen, zullen wij veel voor uw gezondheid bidden. Toch heb ik volledig vertrouwen u in Turijn te zullen zien, omdat het onmogelijk is het feest van Maria, Hulp der Christenen, zonder uw tegenwoordigheid te vieren. Ik spreek steeds zo op voorwaarde dat uw gezondheid het u zou veroorloven, daar uw gezondheid voor ons boven alles gaat. Mijn terugkeer is vastgesteld voor 20 mei ten laatste en, indien ik het kan doen, zal ik enkele dagen vroeger komen. Al onze werken zijn hier begonnen. Moge God ons helpen om ze te voltooien. God verlene een goede gezondheid aan u en aan mevrouw de gravin en leide u beiden langs de weg van het paradijs. Amen." Bij het ondertekenen betuigt hij te zijn "nederig en toegenegen als een zoon."

Het antwoord stelde hem niet gerust en daarom schreef hij opnieuw op 12 mei: "Uit uw brief maak ik op dat uw gezondheid niet goed is, zoals wij dit allen verlangen dat ze zou zijn. Daarom zullen we veel bidden en, om zo te zeggen, de Heer en de Heilige Maagd geweld aan doen. Alle jongens van onze colleges bidden voor u. Morgen zullen ik en Don Rua samen de H. Mis voor u opdragen. Zaterdag avond om 6 uur hebben wij een audiëntie bij de Heilige Vader. We zullen hem veel over u zeggen (...). Zaterdag zal de inwijding van de kerk en van het tehuis van het Heilig Hart, die ik zo menigmaal aan uw liefdadigheid aanbevolen heb, plaats hebben."

Bij de inwijding werd de familie Colle eervol herdacht. Immers de drie grootste klokken spraken met luide stem over hen. De namen van de graaf, van de gravin en van Louis waren erin gegrift met respectievelijk lofbetuiging in het Latijn, opgesteld door Don Bosco en nog steeds in handschrift bewaard.(1)

(1) Uit de minuut eigenhandig door Don Bosco geschreven:

In de kerktoeren van de kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome, de grote klok met volgend inschrift: Floritus Colle, Sanctae Romanae Ecclesiae Comes, patria Tolonensis in Gallia fidei rerumque catholicarum propugnator et decor, Salesianae Congregationis benefactorum princeps, tyntinnabulum hoc in obsequium Summi Pontificis Leonis XIII dicavit. 1887.

Op de tweede klok: Sophia Comitissa Colle de nobili familia Buchet patria Tolonensis caritate et pietate indequaque fulgens omnium virtutum viri sui fidelis pedissequa ad honorem. B.V.A. Christianorum D.O.M. d. anno 1887.

"Op de derde klok: Aloysius Colle, filius unicus Comit. Sophiae et Floritii Colle, dum innocentia caeterisque virtutibus parentibus solaturn et exemplum praeberet, florente aetate raptus est ne malitia mutaret intellectum eius. Quievit in osculo Domini aetatis suae anno 17, A.D. 1881. Parentes benedicentes Dominum, qui dedi et abstulit, pauperes Christi haeredes constituerunt, qui illorum thesauros in coelum deportaverunt."

.../...

Don Bosco vervroegde werkelijk zijn vertrek, zoals hij dit voorzien had. Op 18 mei bevond hij zich inderdaad, te Pisa, als gast van de aartsbisschop Mgr. Capponi. Van daaruit schreef hij naar Toulon. We zullen thans de laatste brieven van Don Bosco aan het brave echtpaar volledig weergeven. Bij het vertalen laten we de syntactische onvolmaaktheden die samen met het geschrift, laten blijken hoe vermoeid zijn hand en zijn geest waren.

" Heer Graaf en Mevrouw de Gravin Colle,
"
" Ik hoop dat u het nieuws ontvangen zult hebben dat de
" Heilige Vader u zijn zegen heeft willen schenken. Thans zal ik
" u enkel een paar woorden zeggen vanuit het aartsbisschoppelijk huis
" van de aartsbisschop van Pisa die mij ermee gelast u zijn eerbiedige huldebetuiging aan te bieden.
" Morgenochtend zal ik naar Turijn vertrekken waar wij de H. Maagd, Hulp der Christenen, volstrekt willen verplichten u uw vroegere gezondheid terug te schenken.
" Alle salesianen bidden onophoudend voor u en voor Mevrouw.
" God zegene u en de H. Maagd geleide u steeds op de weg naar het paradijs. Zo zij het.
" U toegenegen als een zoon,
" Pisa, 18 mei 1887. Priester Gio. Bosco.

" De Heilige Vader heeft mij een lange audiëntie willen verlenen en ik heb de tijd gehad over u te spreken, over uw Dame en over al de goede werken die u doet en die u ons helpt doen.
" Het spijt hem zeer dat uw gezondheid niet is zoals u deze zou wensen te zijn. Hij beveelt aan veel te bidden in de kerk van het Heilig Hart en vooral tijdens de noveen en op het feest van Maria, Hulp der Christenen.
" Ik heb hem uw gezondheid gedurende lange tijd in de heilige mis aanbevolen. Hij heeft mij dit verzekerd en heeft mij gelast u van zijn kant een speciale zegen met volle aflat te schenken.
" Wees geduldig wat mijn geschrift betreft.

(1) .../...

In 1893 werd in een gang naast de kerk van het Heilig Hart een grote steen ingemetseld met de portretten in reliëf van de drie Colle's en met volgend grafschrift van Don Francesca: Honori et memoriae - Aloysii Colle Comititis F. Floritii et Sophia Buchet - qui cum pietatis et litterarum studio-inclaresceret-quietavit in Domino sexdecim an.n.- parentes dum moestis Dei mentem adorant-rei suae haeredes pauperes Chr. constituerunt-et pueros in primis - qui Christianis moribus imbuendi alerentur-Romae in aedibus a div.Corde Jesu nuncupatis-ut rei memoria ad posterum prorogetur-hunc titulum inculpendum curavimus-an. MDCCCXCIII.

Een lange brief, waarin de inspanning om de weerspannige pen vooruit te duwen merkbaar is, stuurde hij naar Toulon vanuit Turijn, ongeveer een maand na de vorige brief. Hij heeft de naam van de geadresseerde vergeten.

" Ik ben in het college van Valsalice dat door uw tegen-
" woordigheid vereerd werd en dat ons zeer dikwijls de gelegen-
" heid geeft over u te spreken, beste heer Graaf Colle en eerbiedwaar-
" dige Mevrouw de gravin. Indien uw gezondheid het u zou toelaten
" bij ons te komen voor de feesten van Sint-Aloysius en van Sint-
" Jan, werd er een kamer en een tafel gereed gemaakt voor u en
" voor uw Dame.

" Ik geloof dat het verblijf hier voor u zeer aangenaam zal
" zijn, omdat de hitte u geen last zal bezorgen. Heel het huis zal tot
" uw orders zijn. Maar voor alles dienen wij te denken aan uw
" gezondheid waarvan ik de echte toestand niet ken.

" Ik verlang werkelijk enige tijd met u door te brengen en wat
" te spreken over onze zaken van Rome, van S. Benigno, van onze
" missionarissen. Maar dit alles vergt een goede gezondheid voor
" u en voor mevrouw de Gravin. Alle salesianen bidden voor uw gezond-
" heid en we hebben volle vertrouwen dat we zullen verhoord worden.

" Het nieuws van onze missionarissen is slecht geweest, vooral
" van Mgr. Cagliero. Bij een reis van Patagonië naar Chili is
" hij van zijn paard gevallen en voor dood blijven liggen in de
" woestijn van de Cordilleras. Thans is zijn leven gered en na
" een maand van levensgevaar, zijn ze ten slotte allen levend
" in de stad La Concepcion aangekomen en zijn ze het werk voor
" de bekering van de wilden begonnen.

" Onze missionarissen schrijven heel dikwijls dat ze zich steeds
" aanbevolen houden aan uw liefdadige gebeden. Van hun kant geven ze al-
" len de verzekering dat ze niet nalaten iedere dag u en uw Dame
" aan te bevelen in de gebeden van de wilden en vooral van hen die in
" het doopsel uw naam hebben ontvangen.

" Moge God u beiden zegenen en moge de Heilige Maagd u door
" alle gevaren tot in het paradijs leiden.

" Don Rua, samen met alle salesianen, bieden u hun genegen
" huldeblijken aan. Gedurende heel mijn leven zal ik u als zoon
" zeer genegen blijven.

" Turijn, Valsalice.

Priester Gio. Bosco.

De graaf moet waarschijnlijk aan Don Bosco gevraagd hebben novenen te laten doen. Dadelijk ontving hij van hem het volgende antwoord, waarin nogmaals de gebruikelijke vermelding van de geadresseerde weggevallen is. Ook de toestand van de gravin was niet goed.

" Wij zullen de noveen tot de Heilige Maagd doen niet enkel één
" keer, maar zoals u het wenst, vele malen, opdat God ons zou ver-
" horen, zoals de pastoor van Saint-Louis ons verzekert. Moge God
" dit doen. Heel het huis bidt samen met u.

" Bij ons is nu Graaf de Villeneuve met zijn dochter Anne-
" Marie om de Heilige Maagd te bedanken. Wij hebben veel over u
" gesproken en hij belooft mij eveneens samen met ons te zullen
" bidden voor uw volledige gezondheid.

" Oh! Sint-Jan, laat niet toe dat we uw feest vieren zonder
" van God of uw volledige genezing of op zijn minst een zeer aan-
" zienlijke beterschap te bekomen. Moge het zo zijn. Wanneer u
" zo goed wil zijn op mijn brieven te antwoorden, dan verzoek ik u zonder
" meer deze paar woorden te schrijven: "Ik ben goed of ik ben niet goed.
" Dit zeg ik alleen maar om u niet teveel in te spannen door het
" schrijven van een lange brief.

" Wij bidden eveneens voor Mevrouw de Gravin Colle en we heb-
" ben volledig vertrouwen dat ze volledig zal genezen.

" Oh! Maria, onze meedogende en liefderijke Moeder, bid voor
" ons en bescherm ons. Moge het zo wezen.

"
"
"

Uw nederige en als zoon verplichte
Priester Gio. Bosco.

Nadat hij van Don Perrot vernomen had dat de toestand van de graaf
niet bevredigend was, meende Don Bosco er goed aan te doen Don Rua te
sturen om hem te bezoeken, te meer nu deze te Marseille zaken had af te
handelen. "Don Rua", schreef Don Bosco, (1) "kent zeer goed uw inzichten,
de inzichten van uw Dame en de mijne." Na de terugkeer van Don Rua,
schreef hij aan de gravin.

" Mevrouw de Gravin Colle,

"

" Don Rua bericht ons dat de heer graaf wat beter is. God zij
" gezegend. Wij gaan steeds voort met bidden. Wij hopen dat deze
" kleine beterschap zal voortduren, ofschoon zachtjes aan. Ik ben
" ongeveer in dezelfde toestand. Iets beter, maar ik kan niet gaan
" zonder de steun van twee personen.

" Maar U zelf, Mevrouw de Gravin, verwaarloost uw eigen ge-
" zondheid. Verzorg onze beste zieke maar vergeet u zelf niet.

" Iedere ochtend zullen mijn gebeden in de heilige mis voor
" de heer graaf en voor mevrouw uw zuster zijn. Onze wezen communiceren
" iedere dag speciaal volgens uw intentie aan het altaar van Maria, Hulp der
" Christenen.

(1) Brief vanuit Turijn, 7 juli 1887.

" Oh! glorierijke Sint-Anna, bekom voor ons van God, gezond-
" heid, heiligheid en volharding tot het paradijs - het paradijs -
" het paradijs.

" U toegenegen als een zoon
" Priester Gio. Bosco.

Een onverwachte en merkkelijke beterschap deed de hoop weer op-
vlammen. Don Bosco betuigde dadelijk zijn vreugde aan de gravin.

" Mevrouw de Gravin Colle,
"

" God zij gezegend en de Heilige Maagd steeds bedankt. De
" genade of de genezing van de heer Graaf Colle is werkelijk iets wonder-
" baar. Meermaals had ik gezegd en geschreven: - "Indien het aan
" God behaagt, roepe Hij mij naar de eeuwigheid; maar hij schenke
" nog wat tijd aan zijn zoon de heer Graaf Colle om zijn bescherming
" aan onze missionarissen en aan onze ontluikende congregatie
" te kunnen voortzetten." - God heeft de dag van mijn geboorte
" willen uitkiezen om mij dit nieuws te laten vernemen. Weze immer
" en altijd de Heilige Maagd bedankt. Dit was het aangenaamste
" nieuws. Ook Don Rua zal schrijven. U zult met geduld dit slecht
" geschrift lezen.

" Maria weze voor altijd onze beschermster. Gelieve u ook
" voort te gaan met bidden voor deze arme priester, die echter
" steeds genegen als een zoon zijn zal

" Lanzo, 14 augustus 1887. Priester Gio. Bosco.

Mondeling nieuws dat later door de directeur van La Navarre mee-
gedeeld werd bevestigde het goede verloop van de ziekte. Don Bosco ver-
heugde zich hierover samen met de graaf.

" Mijn lieve en beste vriend,
"

" In het aanschijn van God hoop ik dat uwe gezondheid steeds
" van goed tot beter verloopt en dat mevrouw de Gravin en u zelf gere-
" geld een goede gezondheid genieten. Wij hebben altijd met dit
" inzicht gebeden maar op de dag van Maria's Geboorte zullen
" wij hiervoor op een speciale manier bidden.

" Ik ben steeds te Valsalice. Don Rua is te Este in ons
" college om de retraite van de salesianen van Lombardië te lei-
" den. Zaterdag zal hij hier bij mij zijn.

" Don Perrot is enkele dagen bij ons geweest en wij hebben
" de tijd gehad om over uw genezing te spreken, over de gezondheid
" van mevrouw de gravin en mevrouw haar zuster.

" Moge God ons zegenen en moge de Heilige Maagd ons door
" alle gevaren leiden tot in het paradijs.
" Mijn huldeblijken aan allen.
" Nederig en toegenegen als een zoon
" Turijn, 6 september 1887. Priester Gio. Bosco.

Op 20 oktober moest Don Bosco te Foglizzo vierennegentig aspiranten inkleden als clerici. De graaf had het bedrag gestuurd nodig voor het laken. Deze dankbrief is de laatste aan graaf Colle gericht en een van de laatste brieven door Don Bosco geschreven.

" Turijn, 17 oktober 1887.
" Mijn beste heer graaf Colle,
" Don Perrot heeft ons uw edelmoedig bedrag van 5.000 fr. gestuurd om ons te helpen bij het inkleden van onze clerici. Ik heb ze dadelijk voor hen uitgegeven en donderdag eerstkomende werd vastgesteld voor hun inkleding als clerici. Diezelfde dag echter bidden ze en gaan ze te communie voor u, voor mevrouw de gravin en voor het voortduren van uw gezondheid. Wij zullen speciaal bidden voor de levenden en de doden van uw familie.
" Moed, wij zetten onze gebeden voort. Mijn gezondheid is beter. God zij gezegend en moge de Heilige Maagd ons beschermen. Ik ben zeer gelukkig als ik nog kan bidden voor u, voor uw dame en te kunnen zeggen dat ik uw verplichte en nederige dienaar ben
" Priester Gio. Bosco.

De grote vriend en weldoener van Don Bosco ging een maand voor hem naar de eeuwigheid. Op 1 januari 1888 sneed een hartaanval hem bijna onvoorzien het leven af. Gedurende de hoogten en de laagten van zijn kwaal had hij tweemaal het Viaticum ontvangen. Don Rua bereidde het hart van de zieke Don Bosco op het pijnlijke nieuws voor. Voor hem en voor de gravin, evenals voor andere van zijn grote weldoeners had Don Bosco met bevende hand een brief geschreven om hem na zijn dood mooi over te schrijven en te versturen. Wanneer hij ondertekende als "toegenegen als een zoon" zei hij hun: "Ik verwacht u daar waar de Heer ons de grote beloning, het eeuwige geluk samen met onze beste Louis bereid heeft. De goddelijke barmhartigheid zal ons dit toestaan. Mogen ze steeds de steun zijn van de salesiaanse congregatie en de hulp van onze missies. Moge God hen zegenen."

De liefdadigheid van de overledene werd tot op het laatste niet verloochend. In zijn testamentaire beschikkingen verleende hij aan Don Bosco of wanneer hij er niet meer zou zijn aan Don Rua een legaat van vierhon-

derdduizend fr. Maar de duivel wou er zijn staart tussen steken. Het eigenhandig geschreven testament dat neergelegd was bij notaris Marquand van Toulon droeg de datum van 2 juli 1884; maar het watermerk van het gezegelde papier, waarop het geschreven was, vertoonde een later jaar, namelijk 1886. Een verre bloedverwant, die de graaf niet aan huis wilde ontvangen, klampte zich aan die haak vast om de nietigheid van het testament aan te vragen. Weliswaar had de graaf thuis een identiek testament bewaard wat de inhoud en de datum betreft, op ongezegeld papier geschreven, maar ongelukkigerwijze was er een eigenhandig geschreven nota bij, waarin gezegd werd: "Dit is de nauwgezette kopie van mijn testament neergelegd bij de heer Marquand. Het zal uitvoerbaar zijn, indien het testament dat neergelegd werd bij de notaris zou verdwijnen."

In werkelijkheid was het testament op ongezegeld papier het origineel, terwijl wettelijk het tegenovergestelde diende te blijken. De eiser meende dat het gemakkelijk was met twee argumenten aan te tonen dat het testament, dat in huis bewaard werd geen uitwerksel kon hebben: "1° Een kopie kan geen groter resultaat hebben dan het origineel. Daar het origineel nietig was, moest ook de kopie nietig zijn. 2° Het tweede testament, zou, in overeenstemming met de wil van de testateur uitvoerbaar zijn, indien het testament bij de notaris neergelegd zou verdwijnen. Welnu, dit testament is niet verdwenen en bijgevolg mag het tweede testament niet uitgevoerd worden."

Gelukkigerwijs verwierp de burgerlijke rechtbank de vraag van nietigheid en gaf als motivering dat het testament dat in huis bewaard werd, zonder enige betwisting geschreven, gedateerd en ondertekend was door de testateur en dat het dus de drie onmisbare vereisten bezat voor de geldigheid van een holografisch testament en dat het uitgevoerd moest worden. Dit vonnis werd door een arrest in appel bevestigd.

Ofschoon een clause van het testament voorzag dat de legaten in geld eerst twee jaar na haar dood dienden uitgevoerd te worden besloot de gravin weduwe, de waardige erfgename van de overledene dadelijk het legaat voor Don Bosco uit te betalen en was verheugd toen ze zag dat de daartoe nodige formaliteiten vervuld waren. Bij het opmaken van de rekeningen echter bedroeg het bedrag in kas slechts tachtigduizend fr.

Op het graf van graaf Colle leest men een vers van de Psalmen, waaruit het laatste getuigenis blijkt van de genegen dankbaarheid van Don Bosco voor zijn gezegende gedachtenis. Drie dagen eer hij hem naar de hemel volgde, op de avond van 28 januari 1888, toen hij al alle moeite had om zich te doen begrijpen en te laten merken dat hij begrepen had, sprak men zachtjes bij zijn bed over een zin uit de schrift die men zou graveren boven het grafschrift van de afgestorvene. Don Rua was de mening toegedaan dat men zou schrijven: Orphano tu eris adjutor.

Mgr. Cagliero echter stelde het volgende voor: Beatus qui intelligit super egenum et pauperem. De aanwezigen meenden dat Don Bosco niet gehoord had wat er gezegd werd, maar plots opende hij de ogen en zei met grote inspanning: Pater meus et mater mea dereliquerunt me, Dominus autem assumpsit me.

De Heer vertrouwde in zijn Voorzienigheid aan Don Bosco grote weldadigheidswerken toe vooral ten voordele van de arme en verlaten jeugd. Dezelfde Heer zorgde ervoor dat Don Bosco de man zou ontmoeten die gedurende de jaren van uiterste nood voor het consolideren van zijn werken voor hem de penningmeester en de minister van de goddelijke Voorzienigheid was.

H O O F D S T U K I V

VAN FRANKRIJK NAAR ROME EN VAN ROME NAAR TURIJN.

Veelvuldige zaken, waarvan sommige ernstig en kies waren, vergden dringend de tegenwoordigheid van Don Bosco te Rome. Daarom trok hij er heen, bij zijn terugkeer uit Frankrijk, zonder Turijn aan te doen. Nu echter de paastijd nabij was, waarin hij te Rome weinig of niets kon verrichten, bracht hij een paar weken door met een bezoek te brengen aan de huizen van Ligurië en profiteerde hij van het seizoen voor het inzamen van giften.

Hij had Nice verlaten op 27 maart in gezelschap van Don Durando en van de clericus Reimbeau en begaf zich dan eerst naar Vallecrosia. Hier bestond de communiteit uit twee priesters, een clericus en twee leken, die, in afwachting dat het nieuwe huis voor hen klaar zou komen, daar heel eng behuisd waren. Daarom waren Don Bosco en de zijnen zeer dankbaar tegenover ridder Moreno, die hun edelmoedig zijn gastvrijheid aanbood. Ziehier, de beschrijving die de clericus Reimbeau geeft van de toestand waarin de medebroeders toen verkeerden. (1) "Hun leven is werkelijk stichtend. Ze zijn zo arm dat men medelijden heeft wanneer men het ziet. Als lid van de vereniging van Sint-Vincentius a Paolo heb ik vele ongelukkige families bezocht, maar zelden heb ik er aangetroffen die zo arm waren. Het gebeurt vaak en het is ongelooflijk dat ze weken aan een stuk alleen wat groenten in water gekookt en met wat zout gekruid te eten hebben. Niettemin verdragen ze die ontberingen met een opgewektheid die u verbaasd doet staan en ik heb nooit blijer gezichten gezien. Hun huis is een degelijke hut uit Patagonië. De kapel is een opslagplaats van olie, evenals hun scholen. Het is er zo eng dat er lucht tekort is en mijn adem er afgesneden werd. Maar weldra zullen ze verhuizen naar een ruimere woning, waar hun huidig leed ruim zal vergoed worden."

Het schijnt dat de Heer te Torrione de liefdadigheid van de goede medewerker heeft willen belonen en de heiligheid van Don Bosco roem heeft willen bijzetten door twee wonderbare gebeurtenissen. Een Dame Moreno, een verwante van de ridder, lag sinds geruime tijd ziek te bed, toen op de ochtend van 31 maart een van haar zonen plots in lethargie viel.

(1) Brief aan Don Barberis, San Remo, 3 april 1881.

De kunde van de artsen om hem terug tot bewustzijn te brengen hadden geen enkel uitwerksel en dus scheen zijn toestand hun buitengewoon gevaarlijk. Bij het vernemen van dit nieuws had zijn moeder zo groot verdriet, dat haar ziekte plots verergerde en haar op de rand van het graf bracht. In aller haast diende onze Don Pesce haar de laatste sacramenten toe. Don Bosco vernam de zaak, was bedroefd voor de brave ridder Moreno en wilde, om hem op te beuren, zich naar deze familie begeven en beide zieken bezoeken.

De zoon gaf geen teken van leven meer, de moeder verkeerde in doodstrijd en de arts liep van de ene zieke naar de andere zonder ook maar een schemer van hoop te hebben. Don Bosco kwam naderbij en zat enkele ogenblikken in gebed verzonken. Daarna zegende hij hen. Het uitwerksel was wonderbaar! De jongen begon dadelijk ongehinderd zijn ledematen te bewegen om dan rustig in te slapen. Hij sliep tot tegen de avond, was dan volledig hersteld, vroeg te mogen opstaan en zei dat hij grote honger had. Ook de dame voelde zich plots beter en was genezen voor de nacht inviel. Haar man, ook meer dood dan levend, die al een goed salesiaanse medewerker was, betuigde van die dag af voor Don Bosco een hartelijke dankbaarheid. Daar God hem een rijk patrimonium geschonken had, bewees hij dat door zijn edelmoedigheid. Vanuit Vallecrosia schreef Don Bosco twee brieven. Er zijn er niet meer in ons bezit geraakt. De eerste brief was gericht aan de directeur van Nice.

" Beste Don Ronchail,
"
" Zorg ervoor mij naar Alassio de brief van Don Confortola
" te sturen en een andere brief die ik begonnen maar niet voltooid
" heb.
" Ik heb mijn toga vergeten (of liever zij hebben ze verge-
" ten) in het rijtuig dat ons naar het station bracht. Wanneer je
" hem gevonden hebt, plooi hem dan met als adres erop: D. Bosco
" te Turijn. Stuur hem dan op bij gelegenheid.
" We hebben de Bellet van Mevr. Daprotis vergeten.
" Alles samenvattend blijkt het dat we mogen zeggen dat:
" 1° je bijzonderste schulden betaald zijn, maar noteer de namen
" en de betrekkingen van de personen die ik voor jou genoteerd heb
" en die bereid zijn wat te geven.
" 2° Als je kan, breng een bezoek aan Mevr. Medà, Dame
" Guigon, zorg voor Mad. Daprotis.
" 3° Indien een brief van mij passend zou zijn, zeg het me
" dan. Ik zal er zorg voor dragen te schrijven.
" 4° Zorg ervoor vaak je Kapittel samen te roepen om aan te
" dringen dat de jongens niet zouden slaan en dat ieder dat ge-
" deelte van het reglement zou lezen dat hen aangaat. We hebben
" veel werk te doen en we hebben handen tekort. Laat ons bidden.
" Moge God je zegenen, mijn steeds beste Don Ronchail en
" moge Hij jou een goede gezondheid verlenen. Zegene Hij eveneens

" al onze beste zonen en medebroeders. Groet onze vrienden en wel-
" doeners en geloof mij steeds in Jezus Christus te zijn
"
" je toegenegen vriend
" Torriione, 29-3-81. Priester Gio. Bosco.
"
" P.S Morgenavond hoop ik Don Cerruti te zien en hem over onze
" zaken te spreken.

De "Bellet van Mevr. Daprotis" was een kistje met flessen wijn, die een naam droeg ontleend aan de wijngaard die hem voortbracht en die hij als een geschenk van deze dame ontvangen had. Deze wijn was negentig jaar oud. Don Bosco wou hem meedragen naar Rome om hem aan de Heilige Vader te geven. De tweede brief was voor Don Barberis.

" Mon cher D. Barberis,
"
" 1) Ik heb nieuws ontvangen van jou en van onze beste
" jongens. Laat ons in alles de Heer zegenen. Iedere dag zegen ik
" onze beste Don Buffa en bid ik voor hem, opdat de barmhar-
" tige God hem nog lang zou behouden.
" 2) Je zult aan de clericus Lucca zeggen dat ik zeer
" tevreden geweest ben over zijn brief en dat hij moet voortdoen.
" In verband met zijn wijding zou ik hem een ogenblik moeten
" spreken. Inmiddels mag hij gerust zijn over mijn welwillend-
" heid en mijn vaderlijke genegenheid.
" 3) Wat de uit te voeren werken betreft, heb ik volmacht
" gegeven aan Don Rua. Tracht met hem af te spreken.
" 4) Onze zaken zijn voorspoedig. Er is oneindig veel te
" doen. Ga voort met bidden.
" 5) Ik ben zeer verheugd dat de retraite goed geslaagd is.
" Met dit doel zal je aan onze beminde clerici en priesters zeggen,
" met name aan Don Piscetta en aan Don Merigi dat ik helden in de
" deugd nodig heb en dat er minstens een paar moeten toe komen
" mirakelen te doen. Zonder dat kan ik niet vooruit.
" Moge God ons allen zegenen, ons in zijn heilige genade
" bewaren en bid voor mij die in de Heer steeds zijn zal
"
" Ventimiglia, 29 maart 1881. je toegenegen vriend,
" Priester Giov. Bosco.

Don Buffa stierf te San Benigno op 7 april daaropvolgend. Hij had zijn studies onderbroken in het tweede jaar van het lyceum en werd door verschillende ziekten aangetast. Na een bewogen leven vond hij eindelijk vrede dank zij Don Bosco. Deze liet hem enkele maanden doorbrengen te Varazze en nog enkele maanden te Alassio, en nam hem daarna in het noviciaat op.

Maar omdat hij zag dat zijn dagen geteld waren, bespoedigde hij op buitengewone wijze zijn heilige wijdingen tot het priesterschap. Dit viel hem niet moeilijk, dank zij de welwillendheid van de nieuwe bisschop van Ivrea, Mgr. Davide, een lid van de grafelijke familie van de Riccardi." "De gedachtenis aan deze priester", leest men in de kroniek van het huis van San Benigno, "zal onuitwisbaar blijven bij hen die het grote geluk hadden hem te kennen en zijn uitnemende deugden te bewonderen."

Op de avond van 1 april werd afgestapt te San Remo, waar Don Bosco opgewacht werd door de directeur van Alassio, Don Cerutti. Nadat deze Don Bosco welkom geheten had, keerde hij terug naar zijn college. Ze namen allen logies bij de zusters van de Visitatie onder wie er een nicht was van Don Giulio Barberis.(1) Daar kreeg Don Bosco de gelegenheid een aanzienlijke Engelse dame te ontmoeten, die zich kort geleden tot het katholicisme bekeerd had en zeer rijk was. Op zijn uitnodiging verklaarde zij zich bereid het werk van Vallecrosia te helpen. Het zou hem echter vooral aangenaam geweest zijn een stichting in Engeland te verkrijgen. Hij bleef ongeveer vier dagen te San Remo en werd er door de kloosterzusters zo goed bejegend dat hij het niet beter wensen kon. Deze rust en de gezonde lucht droegen veel bij ter versterking van zijn zwakke gezondheid. "Mijn hart verblijdt zich", schreef de meer vermelde Reimbeau, "wanneer ik zie dat het korte verblijf te San Remo hem veel goed gedaan heeft. Hij heeft weinig bezoek, werkt op zijn eentje in zijn kamer, spreekt met niemand en rust uit. Vandaag is hij zeer goed. De zusters van de Visitatie behandelen hem trouwens zoals het moet zijn."

De dag waarop hij San Remo voor Alassio verliet, namelijk op 4 april, stuurde hij volgend biljet aan Don Rua: "Wie weet of u mijn be- waarengel niet zult worden van San Pierdarena naar Rome? Onze halten zouden korter zijn en het zou voor mij een hele verlichting zijn als je de zaken met eigen ogen zou zien. Zeg mij quid tibi." Wat kon hij anders zeggen dan: "Alles wat je behaagt, schijnt me mooi toe."(2) Iedere wens van Don Bosco had voor Don Rua de waarde van een strikt bevel.

Alvorens naar Rome te gaan, moest hij de bijzonderste oversten zien. Onder hen bevond zich Don Cagliero, die ermee voortging zijn heilig ministerie te Utrera uit te oefenen. Daarom schreef hij vanuit Alassio:

" Mijn beste D. Cagliero,
"
" Ik weet niet of deze brief je bereiken zal. In ieder geval

(1) Cfr. M.B., boekdeel XII, blz. 484.

(2) DANTE, Inf., XIX, 37.

" zeg ik je: indien je op woensdag van de goede week te Sampierda-
" rena kunt zijn, zal ook Don Rua er zijn en zullen wij met elkaar
" kunnen spreken. Deze zal mij vergezellen bij mijn bezoek aan de
" huizen van La Spezia, Florentië en Rome en, bij mijn terugkeer,
" vermoedelijk Lucca, Este, Venetië enz. enz. Volgens mijn plan
" zou ik op 6 mei te Turijn willen zijn om S. Giovanni ante por-
" tam latinam te doen. Mijn hoofd gaat in cimbalis en toch dien
" ik nog veel rond te lopen. Ik hoop echter bij Don Rua wat ver-
" lichting te vinden. Doe mijn groeten aan Don Branda, Don Pane,
" Don Oberti, de muzikleraar en de kok Gentre.

" Het huis van Florentië is sinds 4 maart jl. geopend en
" Don Confortola verricht er wonderen.

" We deden goede zaken in Frankrijk, ook voor de kerk en
" het instituut van het Heilig Hart. Ben jij en Don Branda erin
" geslaagd iets te beginnen?

" Doe mijn eerbiedige groeten aan de heer markies Ulloa en
" familie, evenals aan Mgr. de aartsbisschop die wij te Turijn
" verwachten.

" Moge God ons allen zegenen. Bid voor mij
"

" Alassio, 6-4-1881.

jullie toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

Hij stuurde eveneens een reeks onderrichtingen aan Don Dalmazzo.
Over de derde hiervan zullen we verder nog dienen te spreken.

" Beste Don Dalmazzo,
"

" D. Rua zal bij mij zijn op woensdag van de goede week en
" zal mij dan vergezellen tot Rome. Toch zal hij een kort oponthoud
" hebben te Florentië. Van daar zullen we je dag en uur van
" onze aankomst laten weten. Intussen het volgende:

" 1° Bereid de zaken zo voor dat wij, wanneer wij het nieuwe
" huis nog niet kunnen betrekken, wij ten minste op een christelijke
" manier kunnen logeren ook als hiervoor wat uitgaven nodig zijn.

" 2° Maak het terrein klaar voor de mogelijkheid wat hulp te
" kunnen verkrijgen voor de kerk en het instituut van het Heilig Hart
" bij het gemeentebestuur van Rome, bij de minister van Finan-
" ciën, onze parochiaan, (1) de minister van Binnenlandse Zaken,
" van Justitie en van Economische Zaken.

" 3° Kanunnik Colomiati, advocaat-fiscaal, dringt aan op de
" noodzakelijkheid de zaak van Don Bonetti te regelen. Ik heb hem

(1) Het nieuwe gebouw van de Minister van Financiën ligt op korte afstand van de kerk van het Heilig Hart.

" geantwoord dat dit enkel van hem afhangt.
" 1° door de suspensie van Don Bonetti op te heffen.
" 2° door te Rome de klachten, die tegen hem ingediend
" werden te herroepen. We zullen nog zien. Te Rome zullen we over
" alles spreken.
" 4° Indien je kunt, zeg dan aan de heer Alessandro, dat ik
" dit jaar niet kon aanwezig zijn om op de vastgestelde dag Sint-
" Mathilde te vieren, maar dat de plechtige feesten op een andere
" dag uitgesteld worden en dat ik verlang op zijn minst een fles
" Cypruswijn of andere wijn met hem te drinken.
" 5° Heb je de twintigduizend fr. ontvangen voor de kerk van
" het Heilig Hart, afkomstig uit Toulon? Ik hoop dat er binnen-
" kort nog andere bedragen toekomen.
" 6° Groet de dames oblaten en moeder-presidente van mijnen-
" twege. Hetzelfde voor het huis Vitelleschi, Comm. Morello, ridder
" Vignolo enz. De heer Moreno zal je raad en leiding kunnen geven
" over de manier om de hierboven vermelde subsidies aan te vragen.
" Bid veel voor mij, mijn beste Don Dalmazzo. God zegene je en
" geloof me steeds in Jezus Christus te zijn
" je toegenegen vriend
" Alassio, 6-4-1881. Priester Gio. Bosco.
" P.S. Zondag eerstkomende houd ik een liefdadigheidspreek te San
" Remo. Vandaar vertrek ik dan naar Varazze en Sampierdarena.

Uiteindelijk dacht hij aan zijn Don Berto. Hij gaf hem een tiental opdrachten met een opgewekte zin om deze geest, die doorgaans wat stug was, geruster te stellen.

" Mijn beste D. Berto,
"
" Om een steun te hebben bij verschillende netelige kwesties
" moet Don Rua mij begeleiden in verscheidene van onze huizen. Maar
" van jouw kant zijn er meerdere zaken nodig.
" 1° Dat je op de hoogte zou komen van onze bijzonderste
" wederwaardigheden te Rome, door het lezen van de brieven die be-
" trekking hebben op het noviciaat te Marseille, op de herroeping
" van de drie gunsten en op de kerk van het Heilig Hart.
" 2° Je mag mij een paar schoenen gereedmaken van de soort
" die niet schersinano, (1) mijn zomermanteltje, enkele zakdoeken,
" mijn brevier voor het lenteseizoen met enkele omzendbrieven van
" het Heilig Hart in het Frans en een vrij groot aantal in het
" Italiaans.

(1) Een woord uit het dialect van Piëmonte voor "scricchiolano" (kraken).

" 3° Nadat je deze en andere zaken, waarover je zelf zult
" oordelen, in je reiszak gestoken hebt, zal je Don Rua woensdag
" eerstkomend naar Sampierdarena vergezellen.(1) Daar zullen we
" met elkaar spreken over meerdere zaken waarover we best niet
" schrijven. Ik zal je richtlijnen geven die je zult volgen in mijn
" afwezigheid en in die van Don Rua. Daarna zal je met Reimbeau
" naar Turijn terugkeren om de leiding te nemen van het zaaisel
" van de prinsessenboontjes.(2)
" 4° Vertrouwelijk kan ik je zeggen dat we zeer ernstige
" zaken om handen hebben en daarom hebben we vele vurige gebeden
" en communies nodig.
" 5° Wanneer het drukken van onze privileges voltooid is,
" zal Don Rua ze moeten meenemen om er een kopie van te laten in
" de huizen waar we een bezoek brengen en ook een voor mij.
" 6° God moge je zegenen, mijn beste D. Berto. God beware
" je vast in zijn heilige genade en bid veel voor mij die voort-
" durend voor jou in Onze Heer Jezus Christus zijn zal
" je toegenege vriend
" Alassio 8-4-1881. Priester Gio. Bosco.
" P.S. Mijn groeten aan onze vrienden zoals gewoonlijk.(3)

Het zou nodig zijn even stil te blijven staan bij twee zaken waar-
op in deze brief gewezen wordt. De eerste zaak gaat over de "omzendbrie-
ven van het Heilig Hart" en de andere over het werk van de privileges.
Maar hierover zullen we handelen in hoofdstuk dertien en veertien.

Don Bosco vertrok tegen de avond naar Alassio en kwam er toe bij
de schemering. Oversten en jongens gingen hem in kleine groepjes tege-
moet. Tot de eerste groep zei hij al schertsend: - "Jullie zijn gekomen
om Don Bosco te ontvangen cum fustibus et lanternis." - Don Pietro Gior-
dano schrijft: "Telkens als hij naar Alassio kwam, werd hij steeds, meer
dan triomfantelijk, feestelijk onthaald, vooral door onze leerlingen en
oversten." En verder herhaalt hij: "Telkens als Don Bosco naar Alassio
kwam, was het voor de mensen van Alassio en voor ons salesianen in het
bijzonder, een feest, een feest, een feest!" Gedreven door de grote be-
hoefte aan geld voor de kerk van het Heilig Hart, hield hij in de paro-
chie een conferentie, waarna Don Cerruti en deken Della Valle een geld-
inzameling deden. Dezelfde Don Giordano heeft ons een belangrijke herin-

(1) Woensdag in de Goede Week, 13 april.

(2) De jonge salesiaanse aspiranten (cfr. boekdeel XIII, blz. 870).

(3) De jongens die voor hem en voor de goede afloop van zijn zaken baden.

nering meegedeeld. Toen Don Bosco over Pius IX sprak zei hij, dat deze heilige opperherder hem tijdens zijn laatste ziekte een uitnodiging gestuurd had om hem te gaan opzoeken en dat hij er zich over beklagde dat hij hem niet zag. Maar, zoals we verhaald hebben in het dertiende boekdeel, waren de poorten van het Vaticaan toen voor Don Bosco goed gesloten. Don Bosco vertelde dit in de refter, terwijl er koffie gedronken werd. Rondom hem waren er verschillende salesianen, onder wie Don Giordano, die naar hij meent zich de juiste woorden van Don Bosco herinnert. Hij zou gezegd hebben: "Wat mij het meest verdriet deed, was dat ik vernam dat de paus, toen hij Don Bosco niet te zien kreeg, tot een bekende volgende woorden zei: - "Toen Don Bosco de paus nodig had, dan placht hij bij de paus te komen en de paus ontving hem zoals een vader zijn lieve zoon ontvangt. Nu de paus Don Bosco nodig heeft, geeft Don Bosco geen teken van leven." - Bij het uiten van deze woorden had Don Bosco zijn ogen vol tranen en voegde hij er niets anders aan toe.(1)

Toen Don Bosco vanuit San Remo te Alassio toekwam, trof hij er de directeur uiterst bedroefd aan wegens een feit dat pas was voorgevallen. Sinds het schooljaar 1878-79 begaf de salesiaan Don Matteo Torrazza zich iedere dag vanuit Alassio samen met een andere onderwijzer naar de gemeente Laigueglia om daar les te geven. Hij bleef daar voor het diner en keerde 's avonds terug. Deze onderwijzer beging in het begin van de maand april te Laigueglia een schanddaad tegenover de jongens. De antiklerikale Secolo van Milaan publiceerde dadelijk een telegram vanuit Alassio waarin gezegd werd, dat een salesiaans priester, verbonden aan het college van de salesianen in die stad op een schandelijke manier zich aan de jongens van de gemeenteschool van Laigueglia, waar hij onderwijzer was, vergrepen had. Op dit telegram volgde een tweede dat het eerste telegram bevestigde en de dosis aandikte. Er werd in te verstaan gegeven dat Don Bosco zich naar Alassio had begeven om de zaak in de doofpot te steken en het kwaad te verhelpen en dat de verontwaardigde ouders hun zonen uit de kostschool wegtrokken. De Osservatore Cattolico van Milaan (2) nam inlichtingen en logenstrafte later het bericht van zijn collega van de tegenoverliggende oever, dat gewag gemaakt had van sommige kwaadwillig verspreide geruchten in dat boekje van Ligurië tot zelfs tegen Don Bosco. Don Cerruti telegra-

(1) Brieven van Don Giordano, Alassio, 30 november en 4 december 1932.

In dit jaar 1932, in een Enig Nummer, gepubliceerd door de Concettini ter herdenking van het vijfenzeventigjarig jubileum van hun stichting, beweerde pater Spreafico, barnabiet, historicus van dit instituut, dat Don Bosco zich wou bemoeien met de zaken van de Concettini om hun regel te wijzigen en dat dit de reden was waarom Pius IX hem niet meer wou ontvangen, De documenten, door ons gepubliceerd in boekdelen twaalf en dertien, tonen aan dat Don Bosco van Pius IX uitdrukkelijk opdracht ontving deze congregatie te hervormen. Wat de andere bewering betreft komt het getuigenis van Don Giordano nog meer waarde hechten aan wat we gezegd hebben over de aard van de hinderpalen om bij de paus te raken.

(2) nr. 88, zaterdag-zondag, 16-17 april 1881.

feerde naar de lasterkrant dat het college van Alassio niets uit te staan had met de onzedelijke feiten van Laigueglia, dat het onjuist was dat de beschuldigde een salesiaans priester was en dat het onjuist was dat de ouders de leerlingen weghaalden. Krachtens de wet was het sektarische orgaan verplicht het telegram te publiceren en daarna waagde het niet meer deze kiese zaak nog aan te roeren.

Om bij Don Cerruti de pijnlijke indruk van deze feiten weg te nemen nodigde Don Bosco hem uit mee te gaan naar Porto Maurizio, waar hij hoopte een goede geldinzameling te kunnen doen. Een vriend kanunnik Don Fabre, ontving ze in zijn huis en ze sliepen er twee nachten. Don Bosco ging, in gezelschap van de goede advocaat Ferraris, op vele deuren kloppen; maar het resultaat was mager. Niettegenstaande dat alles bleef hij rustig en glimlachend en schertste als hij weinige aalmoezen ontving of als hij afgewezen werd wat soms ook gebeurde.

Met dit goede humeur, dat hem steeds bijbleef, gaf hij eveneens een heilzame les, toen hij bij zijn gastheer aan tafel was. De laatste dag zat hij voor het diner aan tafel met twee juffrouwen, nichten van de kanunnik. Een van hen was nogal behaagziek en liet toe dat een jongeling, eveneens een disgenoot, haar woorden toestuurde, die wel niet slecht maar toch niet heel fatsoenlijk waren. Don Bosco wou een einde stellen aan deze dwaze schertswoorden en zei gemoedelijk dat hij zich een sonnet herinnerde dat hij van buiten geleerd had als jongen en waarin men woordspelingen maakte met de woorden donna en danno (vrouw en schade). Hij begon heel traag het eerste kwatrijn op te zeggen. De juffrouw begreep erg goed de zinspeling en giftig als een slang viel ze uit: - "Wat? U bent hier te gast in ons huis en aan onze tafel en u veroorlooft zich ons belachelijk te maken?" - Don Bosco deed alsof hij geen acht sloeg op de onbeschaamdheid en ging flegmatisch voort met het overige van het gedicht op te zeggen. De juffrouw kon zich met moeite inhouden, maar onderbrak hem niet en waagde het nadien zelfs niet nog een woord uit te brengen. Het heertje durfde evenmin nog de galante uithangen. We zullen verder zien hoe de zaak een vrolijk slot kreeg.

Die avond liet hij Don Cerruti in het huis van de kanunnik achter en ging hij samen met advocaat Ferraris op zoek naar aalmoezen. Er woonde te Porto Maurizio een ongehuwde dame, genaamd Maria Acquarona, die sinds meer dan tien jaar te bed lag wegens een ongeneeslijke kwaal aan de ruggraat. Alle inwoners van de stad kenden haar. Haar eerste inzicht was enkel een aalmoes aan Don Bosco te laten geworden; maar daarna dacht ze dat het beter was hem te verzoeken een bezoek te brengen en haar zijn zegen te geven. Don Bosco ging er naartoe en werd door haar met blijken van de grootste vreugde ontvangen. Bij de zieke bevonden zich haar zuster en haar zwager advocaat Ascheri. In enkele woorden verklaarden zij hem de aard en de omstandigheden van de ziekte, die volgens het oordeel van de artsen ongeneeslijk was. Don Bosco moedigde haar aan vertrouwen te stellen in de Madonna, zegende haar en wees haar enkele gebeden aan, die ze daarna kon bidden. Daarna ging hij in een andere kamer waar hij wat

praatte met de twee advocaten. Op het ogenblik dat hij opstond om weg te gaan, kwam de zieke te voorschijn en zei dat ze geen pijn meer voelde. Advocaat Ascheri riep dat het een mirakel was en allen waren diep ontroerd.

De dame, die gedurende vele jaren geen gebruik meer gemaakt had van haar benen, ging met vlugge stappen, begeleidde Don Bosco tot aan de straatdeur en zei dat ze hem zou komen groeten aan het station. Hij beval haar echter aan zich niet in de stad te laten zien om gepraat te vermijden. Zo keerde hij terug bij Don Fabre, en zoals een vader tot zijn zoon zou gesproken hebben, zo verhaalde hij daar ongekwamd het feit aan Don Cerruti, en maakte op het einde de opmerking: - "Het spijt me nochtans dat de dame tot aan het station wil komen. Er zal gerucht over gemaakt worden. Geduld dan maar, Gods wil geschiede... Maar ik ben tevreden, mijn beste Don Cerruti, ging hij verder met een goedheid die de directeur tot tranen toe bewoog, "dat jij te midden van je lijden deze opbeuring gekend hebt. Wanneer je de hymne tot Sint-Jozef zult zingen en je gekomen zult zijn aan de woorden miscens gaudia fletibus (de vreugde afwisselend met leed) zeg je dan maar goed, dat dit het verhaal van dit leven is."

Het nieuws van die genezing was ook voor de nicht van de kanunnik een schok. Zeer nederig bood ze zich aan bij Don Bosco, wierp zich op de knieën en vroeg hem vergiffenis voor wat er gedurende het diner voorgevallen was.

Toen het tijd was om zich naar het station te begeven, werd het een echte verrassing. Het nieuws van het mirakel had zich als een bliksemflits door de stad verspreid en een massa volk ertoe aangezet naar Don Bosco te komen zien. De dame, die per rijtuig de reizigers voorafgegaan was, ging het station binnen tot verbazing van haar medeburgers, die hun ogen niet konden geloven en haar vroegen of zij wel dame Maria was. "Ik zelf", verklaarde Don Cerruti bij het proces, "heb haar gezien en ik beken dat ze mij toescheen als een persoon die nooit ziek geweest was, zo goed zag ze er uit." Zij wachtte op Don Bosco om hem nogmaals te bedanken. Don Bosco kwam aan en wou zich in de wachtzaal terugtrekken om zich aan het gedrang te onttrekken; hij beklagde zich eerst bij de dame omdat ze niet naar hem geluisterd had en smeekte haar terug naar huis te gaan. De dame excuseerde zich en overhandigde hem een verzegelde envelop, een biljet van duizend lires inhoudende.

De zaal was weldra met mensen gevuld. De trein kwam toe en advocaat Ascheri vroeg luidop aan Don Bosco om aan de aanwezigen zijn zegen te schenken. Allen knielden om deze te ontvangen. Nadat hij hen gezegend had stapte hij met Don Cerruti in de trein voor San Remo. De passagiers waren nieuwsgierig geworden en hadden tijdens de korte halte willen weten waarom die volkstoeloop er was. Toen de trein in beweging kwam werd er veel gesproken over wat er gebeurd was en iedereen zei er zijn mening over. In de coupé van Don Bosco riep een jonge man uit: - "Ik geloof noch

noch aan mirakels, noch aan God."

"Maar u zult geloof hechten aan feiten die door getuigen bewezen zijn", antwoordde hem Don Bosco. "Men zou geen redelijk wezen zijn wanneer men het anders deed." - En hij begon van naaldje tot draadje te vertellen hoe de dame ogenblikkelijk genezen werd door een eenvoudige zegen. De jonge man luisterde met aandacht. Toen hij zijn verhaal geëindigd had, ondervroeg Don Bosco hem op welke manier hij de zaak zou verklaard hebben zonder beroep te doen op het bovennatuurlijke. Nadat hij hem met enkele argumenten ertoe gedwongen had het bestaan van God te erkennen, eindigde hij met de vraag: - "Er bestaat dus iemand die boven ons staat?"

- "Ja, dat moeten we wel toegeven", antwoordde de andere.

- "En dus?"

- "Ik wil er niet eens aan denken."

- "Maar waarom dan toch?"

- "Omdat... omdat ik geen zin heb mijn leven te veranderen", werd hem openhartig gezegd. "Maar wie bent U?"

- "Het is niet nodig dat te weten", antwoordde hem Don Bosco, die daar niet bekend was en die te San Remo van de trein ging.

Don Bosco keerde te San Remo terug voor een conferentie die vijf dagen vroeger aangekondigd was door een van zijn omzendbrieven aan deze "verdienstelijke burgers." De middelen voor de voortzetting van de werken in het naburige Vallecrosia begonnen te ontbreken. Om subsidies in te zamelen had hij een comité opgericht van zesendertig heren en dames van San Remo, die bereid waren geld in te zamelen bij liefdadige personen van hun kennissen. Zij voerden eveneens propaganda om volk te trekken dat naar Don Bosco zou komen luisteren en de resultaten waren tastbaar. In deze kuur- en badplaats hadden de protestanten met kwistige hand de godsdienstige onverschilligheid gezaaid en toch was niet alleen de kerk van San Siro, maar ook het plein vol mensen om naar Don Bosco te luisteren. Theoloog Margotti die afkomstig was van San Remo en zijn stad kende, was verplicht te zeggen dat het feit dat zoveel mensen uit een bevolking die onverschillig was op godsdienstig gebied naar zijn preek waren gekomen, hem een van de grootste mirakels toescheen die ooit door Don Bosco werden bewerkt.

Bij het eindigen van zijn conferentie zei hij dat hij zelf de geldinzameling zou doen en dan ging hij verder: - "Misschien zult u verwonderd zijn dat een priester met de beurs in de hand door de kerk gaat; maar wanneer ik het kruisbeeld bekijk en denk aan wat Jezus voor onze zaligheid gedaan heeft, dan neem ik graag de beurs in de hand en ga ik uit liefde tot Hem aalmoezen vragen." - Hij verzamelde aldus achthonderd lires. In het proces, verklaarde Don Cerruti dat hij hem daarna in de sacristie had gezien, zo vermoeid, afgemat en bijna onkennelijk van gelaat, dat hij er diep door getroffen werd. Niettegenstaande zijn toe-

stand ging hij neerzitten en verleende audiëntie aan een groot aantal personen die hem wilden spreken en in zijn handen hun giften neerleggen.

Dezelfde dag nog keerde hij terug naar Alassio. Hier stelde hij een document op dat een bewijs is van zijn waakzame zorg om in al haar onderdelen de stevigheid van de congregatie in stand te houden. Zoals wij al gezegd hebben, was Don Cerruti tot inspecteur benoemd van de huizen van Ligurië en Frankrijk; ofwel om zijn werk te verlichten ofwel wegens zijn zwakke gezondheid had Don Bosco hem een onderdirecteur in de persoon van Don Luigi Rocca toegewezen. Dit ambt, waarvan men de noodzakelijkheid eveneens voor het college van San Carlo te Almagro erkend had, was een nieuwigheid waarvan tot dan toe in geen enkel reglement spraak was. Om de zaak dus een normaal en eenvormig aspect te geven, dicteerde hij de volgende artikels:

- " Het ambt van onderdirecteur.
- "
- " 1. De onderdirecteur deelt met de directeur de verantwoordelijk-
- " heid van alles wat betrekking heeft op het bestuur van het huis
- " en vervangt hem bij zijn afwezigheid.
- " 2. Aan hem wordt de religieuze, morele en disciplinaire leiding
- " toevertrouwd van de leerlingen internen en externen, voor wier
- " gedrag hij speciaal verantwoordelijk is. Hij zal dus een aan-
- " dachtige waakzaamheid dienen aan de dag te leggen en in betrek-
- " king blijven met de prefect, de catechist, de studieleider, de
- " leraren en de assistenten, om alle nodige inlichtingen te heb-
- " ben over de juiste stand van zaken, om wanordelijkheden te ver-
- " hinderen of op te ruimen en om met vurigheid de vroomheid, de
- " zedelijkheid en de tucht te bevorderen.
- " 3. Iedere zondag zal hij met de prefect kennis nemen van de we-
- " kelijkse punten behaald voor de studie en de klas; deze punten
- " zullen hem meegedeeld worden door de studieleider; de punten
- " voor de slaapzalen zullen hem door de catechist worden bezorgd.
- " 4. Tegelijkertijd zal hij inlichtingen nemen over de nalatigheden
- " begaan gedurende de week in de kerk, bij de wandeling, in de
- " refter en op de speelplaats.
- " 5. Hij zal leerlingen mogen aanvaarden en personeel voor het werk
- " in huis. Hij zal zich daarbij aan de richtlijnen houden en
- " vooral letten op hun godsdienstige en zedelijke gezindheid.
- " Daarna zal hij al wat hij vernomen heeft meedelen aan de pre-
- " fect; deze zal er notitie van nemen voor het register van de
- " postulanten.
- " 6. Elke maand zal hij samen met de directeur het hiervoor speciaal
- " gedrukt formulier betreffende het "rendiconto" van het huis
- " invullen.
- " 7. Hij zal ook gelast zijn met de uitvoering van wat vastgesteld
- " werd door artikels 8 en 10 van het reglement van de directeur
- " in de beslissingen van het hoofdkapittel, namelijk:
- " (8) De directeur dient er zorg voor te dragen elke dag

- " het huis te bezoeken. Hij moet nagaan hoe alles verloopt.
" Hij dient zich naar de kamers, de keuken, de refter en de
" kelder te begeven. Hij dient alles te weten wat er gedaan
" wordt. Dit is het middel om te beletten dat er wanordelijk-
" heden ontstaan.
" (10) Hij zal een register bijhouden van de verdienste-
" lijke personen en van de weldoeners en ze uitnodigen aanwe-
" zig te zijn bij gelegenheid van religieuze feesten, acade-
" mische zittingen, prijsuitdelingen van de leerlingen.
" 8. Hij zal echter, behoudens ernstige en dringende gevallen,
" geen leerlingen of personen van het huis kunnen wegsturen,
" noch wijzigingen brengen in de ambten van leraren en assis-
" tenten zonder de toestemming van de directeur, die op spe-
" ciale wijze verantwoordelijk is voor de algemene bewaking
" van het huis, de geestelijke en zedelijke leiding van de le-
" den en alles wat betrekking heeft op de betrekkingen met de
" ouders van de leerlingen, het kerkelijke en het burgerlijke
" gezag en het schooigezag.
" 9. Leden en leerlingen zullen zich echter steeds voor alles tot
" de directeur kunnen wenden.

Van daar begaf hij zich naar Sampierdarena en ontmoette daar Don Rua en andere leden van het hoofdkapittel met wie hij een paar dagen besprekingen hield. Over dit verblijf is ons slechts een enkel feit bekend, waaraan door Don Berto, als ooggetuige, in het proces herinnerd werd. Een dame uit Genua, wier naam de getuige uit betamelijkheid verzwijgt, leefde volledig in onenigheid met haar echtgenoot. Sinds twaalf jaar had hij haar geen goed woord meer toegesproken, terwijl hij aan zijn dochter vroeg wat hij nodig had. Aan tafel sprak hij haar nooit aan en nooit had hij haar nog enige blijk van aandacht geschonken. In deze toestand van chronisch kwaad humeur had hij ten slotte iedere godsdienstige praktijk vergeten zodat hij niet meer naar de mis ging en niet meer bad. In zijn familie was het leven ondraaglijk geworden. In haar radeloosheid wist zijn vrouw niet meer tot wie ze zich nog kon wenden. Ze ging naar Sampierdarena om Don Bosco te zien, zich aan zijn gebeden aan te bevelen en van hem enkele woorden van opbeuring te horen. Zij trof hem echter aan op een ogenblik dat hij het uiterst druk had, zodat hij haar zei: - "Het is mij onmogelijk mij lange tijd met u bezig te houden." - De arme vrouw was pas begonnen met hem het verhaal van haar lijden te vertellen of Don Bosco onderbrak haar en zei: - "Geef aan uw man deze medaille" - en vriendelijk stuurde hij haar weg.

Deze haastige manier van handelen werd hem eveneens ingegeven door redenen van voorzichtigheid die men gemakkelijk begrijpen kan. Maar het verdriet van de arme vrouw, die een verlichting verhoopt had, kan men onmogelijk beschrijven. Ze ontmoette toevallig Don Albera, de directeur van het huis, toonde hem de medaille en zei: - "Hoe moet ik het aanleggen om aan mijn man een medaille te geven? Hij bidt niet meer. Wie weet waar hij ze zal weggooien. Zij werd aangespoord trouw de raad van Don Bosco te

volgen, maar antwoordde dat ze daartoe de moed niet had. Don Albera herhaalde zijn aanbeveling. - "Welnu", hernam zij, "ik zal het doen, er moge dan van komen wat wil."

Op een zaterdagavond dan, toen ze in hun zomerverblijf waren, nam de dame, na het souper, haar moed in beide handen, en zei aan haar man dat ze Don Bosco gezien had, die haar beloofd had voor heel haar familie te bidden en haar een medaille gegeven had. Haar echtgenoot werd gloedrood. - "Wat?" riep hij uit. "Een medaille?" - Toen hij dit zei verliet hij de eetzaal en trok zich op zijn kamer terug. Zijn vrouw, door schrik bevangen, volgde hem. Nu haar man zich met haar onder vier ogen bevond, kreeg hij een schreicrisis, zei hij dat het tijd was ermee op te houden, omhelsde haar en beloofde haar voortaan een ander mens te zijn. Daags nadien werden ze tot ieders verbazing samen in de mis gezien. Kortom, de vrede was in dat huis teruggekeerd. Don Albera getuigde uit eigen weten de doeltreffendheid van de suggestie die door Don Bosco gedaan werd.

Uit de hierboven aangehaalde correspondentie wordt het duidelijk dat, Don Bosco ernstige redenen had, als hij ditmaal Don Rua bij zich wilde hebben. De voornaamste had betrekking op de kerk van het Heilig Hart. Men diende kennis te nemen van de contracten, die door de vorige administratie met de leveranciers gemaakt waren, overeen te komen met de bouwkundigen, de blauwdrukken van het tehuis te onderzoeken, alle middelen te bestuderen om aan het nodige geld te raken. Dit was een ontzaglijk werk, waarvan Don Rua hem gedeeltelijk zou ontlast hebben, zodat hij vrij zou zijn voor andere zaken. En onder deze andere zaken traden op de voorgrond de stappen die er dienden gedaan te worden om de privileges te verkrijgen en de grote kwestie van Don Bonetti ten gevolge van de gebeurtenissen van Chieri.(1) Het spijt ons nochtans dat het door ons verzameld inlichtingsmateriaal niet in verhouding staat met de berg van zaken die Don Bosco te behandelen kreeg. We hebben zelfs weinig berichten over zaken die niet in de schaduw van een voorzichtig stilzwijgen moesten blijven. De enige berichtgever had Don Rua moeten zijn, maar van hem hebben we ten hoogste een enkele brief en drie haastig geschreven biljetten aan Don Lazzero. Het ligt voor de hand dat ook hij volledig benomen werd door andere zorgen dan deze om nieuws aan Turijn te laten worden.

Ze bleven drie volledige dagen te Florentië, waar ze aankwamen op de avond van 16 april, daags voor Pasen. Sinds 4 maart bewoonde Don Faustino Confrotola daar in de via Cimabue een zeer nederig huisje.(2) Men trachtte er zoveel mogelijk jongens naar toe te trekken voor de dagelijkse catechismuslessen en voor het Oratorio op zon- en feestdagen. De woning was zo eng, dat er geen plaats over was om aan iemand logies te ge-

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 230.

(2) Men kan het op vandaag nog zien. Het is het nummer 31.

ven. Daarom ging Don Bosco ermee voort gebruik te maken van de gastvrijheid die hem door gravin Girolama Uguccioni hartelijk aangeboden werd. Op de ochtend van paasdag werd hij in dit huis weerhouden door bezoeken en stuurde daarom zijn reisgezel naar het armelijke kapelletje van het Oratorio, maar in de namiddag ging hij er zelf naartoe. Bijgestaan door Don Rua en Don Confortola gaf hij er de zegen met het Heilig Sacrament. Daarna deelde hij aan de jongens zeer veel snoepgoed uit dat hem door een aanzienlijke medewerkster geschonken was. Natuurlijk maakte hij gebruik van deze uitstekende omstandigheid om zich deze hoop jongens te vriend te maken. In de namiddaguren bracht hij een bezoek aan de aartsbisschop Mgr. Eugenio Cecconi, daar het niet eerder mogelijk geweest was zich bij hem te begeven wegens de paasdiensten in de dom. Hij besteedde dan de twee andere dagen aan bezoeken bij weldoeners en aan het behandelen van zaken, zoals we verder zien zullen. De laatste dag, weigerde hij elke uitnodiging om met zijn salesianen te kunnen dineren.

Tijdens dit verblijf kwam hij in contact met een groot aantal personen en liet een diepe indruk na. Wij weten niet of dat kwam uit bewondering voor zijn boeiende minzaamheid of uit verering voor zijn heiligheid, die uit het gelaat, uit zijn woorden en uit heel zijn houding straalde. (1)

Onze reizigers kwamen te Rome toe in de nacht van 20 april. Voor en na hun komst te Florentië maakten ze kennis met vele personen die ofwel al medewerkers waren ofwel vroegen het te worden. Ditmaal nam Don Bosco zijn verblijf niet meer te Torre de'Specchi, maar vond een bescheiden logies in het huisje, dat aangekocht werd in de nabijheid van de kerk van het Heilig Hart. Ziehier dan de beschrijving van de plaats door Don Rua: (2) "De plaats waar we hier te Rome verblijven is zeer gerieflijk, lieflijk en gezond. Wellicht is het een van de plaatsen te Rome waar men zich het best bevindt en waar men geen malaria zal opdoen, zelfs niet in de zomer. Maar ook hier vechten we met de protestanten. Het heeft er werkelijk de schijn van dat de Heer ons wil bestemmen om de ketterij te bestrijden met de wapens van het gebed, de school en de liefdadigheid; want, zoals je weet, bevinden wij ons te Bordighera werkelijk naast de protestanten; te La Spezia wonen wij op korte afstand van hen; te Florentië kon, ons klein instituut, dat groot dient te worden, niet elders gebouwd worden dan in het gedeelte van de stad waar de protestanten hun propaganda voeren; en hier te Rome is het college van de protestanten slechts door de straat van ons tehuis gescheiden. Laat ons dus de Heer bidden dat Hij ons moge helpen om goed te slagen in de zending die Hij

(1) Cfr. Priester L. Mori, Don Bosco a Firenze, Florentië, Uitgave van de salesiaanse Boekhandel, 1930. In dit werkje is het merkwaardigste deel samengesteld uit getuigenissen van overlevenden, waarmee wij, zoals het hoort, rekening hebben gehouden.

(2) Brief aan Don Lazzerò, 22 april 1881.

ons wil toevertrouwen en ons hulpmiddelen moge sturen om de nieuwe bouwwerken vlug te kunnen beginnen. Ze zullen verscheidene honderdduizenden, zo niet een paar miljoenen kosten. Don Bosco bidt en werkt uit alle macht om te slagen in de onderneming, en laat geen enkel middel onbeproefd, maar steeds zegt hij dat hij de steun van de gebeden van de jongens nodig heeft."

De audiëntie bij de Heilige Vader liet niet lang op zich wachten. Don Bosco haastte zich een relaas hiervan voor de medewerkers op te stellen; het verscheen in het Bollettino van de maand mei.(1)

" Het zal u zeker een grote troost zijn, verdienstelijke medewerkers en medewerksters, te vernemen dat de Heilige Vader U een grote welwillendheid betuigt en ik deel het U gaarne mee.

" Op de avond van 23 april had Zijne Heiligheid Leo XIII zich gewaardigd mij in particuliere audiëntie te ontvangen en had ik de gelegenheid hem te spreken over de ijver waarmee de medewerkers onze liefdadigheidswerken in Italië, in Frankrijk, in Spanje en in Amerika ter hulp komen. Met een ongewoon hevig verlangen wou de Heilige Vader nauwkeurig ingelicht worden over de kerk en het tehuis in de vlakte van Vallecrosia nabij Ventimiglia, van La Spezia en van Florentië. Met deze werken is de Heilige Vader speciaal begaan, omdat, zoals hij zei, ze rechtstreeks te hulp komen aan de Kerk, die aangevallen wordt door de dwaling en door hen die ze verspreiden. Deel in mijn naam mee dat ik mijn apostolische zegen zend aan al deze ijverige medewerkers, dat ik ze dank voor wat ze doen en dat ze moeten volharden bij het doen van het goede. Er ontbreken geen moeilijkheden, maar God zal niet nalaten ons ter hulp te komen. Het werk dat hun toevertrouwd is, is te groot. Het opnemen van arme kinderen, ze opvoeden, ze onttrekken aan het gevaar van de gevangenschappen om ze terug in de maatschappij te brengen als goede christenen en eerbare burgers, zijn zaken die wel de goedkeuring moeten krijgen van alle mensen.

" - Maar hoe staat het met de kerk en het tehuis van het Heilig Hart van Jezus op de Esquilino? Gaat het werk vooruit? Gaat men vooruit of blijft men stationair?

" Daarop heb ik kunnen antwoorden dat de werken snel vorderen en dat zowat honderdvijftig arbeiders hun vak en hun kennis aanwenden voor het Werk dat zo menigmaal door Zijne Heiligheid gezegd werd. Ik liet hem opmerken dat de liefdadigheid van de gelovigen voor ons een aanmoediging was, maar dat de grote omvang van het werk ons de geldschaarste deed aanvoelen.

" Enkele ogenblikken tevoren had een persoon aan de Heilige Vader een bedrag van 5.000 fr. aangeboden voor Sint-Pieters-Penning.

(1) Het relaas draagt de datum van de audiëntie. Het werd op 29 april aan Don Bonetti gestuurd met deze nota: "Ik stuur je hierbij een brief voor het Bollettino. Indien er iets moet verbeterd worden, doe het dan maar.

" - Kijk, zei hij lachend, dit geld komt op zijn tijd. Ik ontving
" het met mijn rechterhand en ik geef het u met mijn linkerhand.
" Neem het en laat het dienen voor de werken die op de Esquillino
" ondernomen werden. Ik hoop dat de wereld deze inspanning van de
" opperherder voor een werk, dat mij zeer ter harte gaat, zal waar-
" deren en ik vertrouw erop dat andere edelmoedige schenkers niet
" zullen nalaten bij te dragen met de middelen, die God in hun han-
" den gelegd heeft. Ik verheug mij dat het u gelukt is geldinzame-
" laars te vinden. Wanneer aldus ook kleine giften worden ingeza-
" meld, zal het gemakkelijker zijn de geldmiddelen die wij nodig
" hebben bijeen te brengen."

" Op dat ogenblik scheen de paus wat ontroerd te zijn en
" riep hij uit: - Oh! Heilig Hart, wees voor alle gelovigen een
" bron van genade en van zegen. Zegen allen die voor uw Kerk wer-
" ken in alle delen van de wereld maar moge uw speciale zegen
" overvloedig neerdalen over alle medewerkers en alle medewerksters
" van de H. Franciscus van Sales, over alle schenkers en op een bij-
" zondere wijze over al de geldinzamelaars die hun werk verrichten
" tot uw meerdere eer en glorie. Ja - ging de Heilige Vader verder
" zegen ze allen, zegen hun werk, hun familie, hun belangen, maak
" ze gelukkig in de tijd en zalig in de eeuwigheid.

" Bij deze woorden van de plaatsvervanger van Jezus Christus
" heb ik het niet gewaagd nog een andere gedachte uit te drukken
" tenzij van dankbaarheid. Ik heb hem de verzekering gegeven dat
" de medewerkers zullen voortgaan ijverig te werken voor de glorie
" van God en van onze Moeder de Heilige Kerk.

" Daar de werken, aanbevolen aan de vroomheid van onze mede-
" werkers, tot doel hebben de meest behoeftigen van de burgerlijke
" maatschappij ter hulp te komen en een steun zijn voor onze heili-
" ge godsdienst, meen ik dat de aalmoes voor het verwerven van het
" Jubileum, dat door de Heilige Vader van 19 maart tot 1 november
" van dit jaar afgekondigd werd, ook zeer goed naar deze werken
" kan gericht worden.

" Tot slot geef ik u de verzekering, verdienstelijke mede-
" werkers en medewerksters, dat al de kinderen aan wie u weldaden
" bewezen hebt samen met mij 's ochtends en 's avonds gemeenschap-
" pelijk hun gebeden tot de hemel laten opstijgen voor uw geeste-
" lijk en tijdelijke welzijn.

De jubileumaflaat, waar Don Bosco naar verwijst, werd door Leo XIII aangekondigd bij zijn ontvangst van 20 februari in het heilig College, dat samengekomen was om hem geluk te wensen bij de derde verjaring van zijn verheffing tot paus. Als antwoord op de huldeblijken en gelukwensen van hunne Eminenties betreurde hij eerst de beledigingen die in bijna heel de wereld aan de Kerk werden aangedaan en ook de droeve toestand waartoe de Heilige Stoel gebracht was; en hij eindigde met te zeggen: "Met de overtuiging trouwens dat wij vooral de opportune hulp van de hemel moeten verwachten, dat zonder deze hulp al onze inspanningen en

werk ijdel zijn. Indachtig dat de Kerk in de stormachtigste tijdperken en in de bangste ogenblikken steeds de gewoonte had openbare gebeden en werken van boetvaardigheid uit te schrijven, hebben wij besloten dit jaar voor de hele christenheid tot een buitengewoon jubileumjaaruit te roepen, opdat door vermeerdering van gebeden en goede werken de Heer sneller tot goedertierenheid zal geneigd zijn en voor de Kerk betere tijden zal bereiden. Wanneer dit jubileum enerzijds een teken is van de ernstige toestand waarin de Kerk zich bevindt, is het anderzijds een reden tot hoop en opbeuring, daar het ten voordele van de katholieken overvloedig de waardevolle schatten, die de goddelijke goedheid aan de Bruid van Jezus Christus rijkelijk meedeelt, open zet."

Terwijl Don Bosco te midden van prelaten en dames zijn beurt voor een audiëntie afwachtte, deed zich een van die pittige incidenten voor, die hij zo behendig wist te verwekken en tot een goed einde te brengen. In de wachtkamer kwam een Monseigneur binnen die hij niet kende, maar een heer met wie hij in gesprek was, zei hem wie hij was. - "Dit is Mgr. Pio Delicati" - zei hij hem. Don Bosco was dus in aanwezigheid van de persoon die bij de betwisting over de Vita di San Pietro een ongunstige mening had geuit. Deze kende evenmin Don Bosco. Hij kon niet eens veronderstellen dat deze te weten was gekomen hoe de consultor heette, die zijn boek zo mishandeld had omdat hij zo voorzichtig geweest was zijn naam te doen verdwijnen uit het verslag dat aan Don Bosco werd meegedeeld.(1)

- "Ik wil een kleine wraak nemen" - dacht Don Bosco bij zich zelf. Hij benaderde hem zeer hoofs, boog voor hem neer en informeerde naar zijn gezondheid. Monseigneur vroeg hem met wie hij de eer had.

- "Met een arme priester van Turijn, Don Giovanni Bosco."

- "Ah! Don Giovanni Bosco! Dit is een zeer bekende naam. Het is de naam van een voortreffelijke schrijver."

- "Excuseert u mij, Excellentie, een schrijver ja dat wel, maar ver van voortreffelijk."

- "Dat is alleen maar uw nederigheid. Uw boeken verrichten veel goed."

- "Het is zeker mijn bedoeling niet kwaad te doen. Maar misschien hebt u horen spreken over de wederwaardigheden van een zeker boekje van mij...".

- "Oh! Welk boekje?"

- "De Vita di San Pietro".

- "Dat verbaast mij."

- "En toch is het zo. Er waren die onjuiste voorstellingen erin

aantreffen en er ontbraken zelfs geen personen die meenden dat het regelrecht op de index diende geplaatst te worden. Het zou wat moois geweest zijn, want ik had in alles Cuccagnì (1) en Santorio (2) gevolgd; door dit vonnis zouden ze twee befaamde auteurs hebben veroordeeld, die goedgekeurd waren door dezelfde rechters die mij gingen veroordelen. Ik voeg er nog aan toe dat ik voor dit werkje een lovende brief bezat van Pius IX. Het was maar goed dat de Heilige Vader de kwestie doorhakte!"

- "Eh, dat was maar goed!... En u hebt veel jongens in uw... uw colleges?"

- "Een vrij groot aantal, Monseigneur... En zoals ik u zei, mijn Vita di San Pietro..."

- "En zeg me eens... zijn uw colleges talrijk?"

Don Bosco die zag dat zijn gesprekspartner alles deed om zijn voeten niet te verbranden op dit hete terrein, sprak dan over zijn colleges. Mgr. Delicati liet helemaal niet doorschemeren dat hij de fameuze ver slaggever geweest was. Don Bosco wou op zijn beurt niet onkies zijn. Hij beval hem zijn jongens aan, kuste met eerbied zijn hand en trok zich terug.

Werpen we nu een blik op enkele brieven die uit Rome zijn geschreven en in ons bezit zijn geraakt. Van een brief hebben we enkel bericht uit de notulen van het vrouwelijke comité van Marseille, omdat Abbé Guiol er mededeling van deed aan de dames op hun zitting van 28 april, waarbij hij de voornaamste passages in het Frans vertaald voorlas. Don Bosco zei: "Ik kom van de audiëntie bij de paus en voor al het andere geef ik er u bericht van. Hij heeft veel over Marseille gesproken. Hij heeft met genoeg geluisterd naar wat ik hem vertelde over ons bouwwerk en over het stijgende aantal jongens en aspiranten tot het priesterschap. Hij keurt een noviciaat in deze stad goed en beveelt het aan. Tot slot heeft hij eraan toegevoegd: - "Het is mij moeilijk zelf te schrijven, maar ik verzoek u van mijnentwege het comité van de dames en van de heren en allen die u helpen te bedanken. Ik zegen dan op een speciale wijze alle heren van de vrome Société Beaujour. Ik zegen hen, hun familie, hun belangen zo geestelijke als tijdelijke. Daarna ging hij voort met te spreken over de medewerkers en over de kerk van het Heilig Hart, zoals u gedrukt zult zien in het Bollettino Salesiano. Don Bologna schrijft me over de grote inspanning die U en het comité zich getroosten ten voordele van ons werk. Moge God ze allen ruim vergelden." Er blijven ons dan nog drie brieven over waarvan wij allereerst de brief zullen geven die

-
- (1) Luigi Cuccagnì. Vita di S. Pietro Principe degli Apostoli, getrokken uit de H. Schrift en geïllustreerd met beschouwingen van de Heilige Vader, Rome, 1777. In twee boekdelen, Venetië 1782.
- (2) P. Aem. Sanctorius, Acta SS. Petri et Pauli ex Sacris Scripturas collecta, Rome 1597.

geschreven werd aan markiezin Fassati bij het overlijden van gravin De Maistre, haar verwante. De overledene had tijdens haar leven steeds aan Don Bosco steun verleend en aldus schonk ze hem bij legaat in haar testament een bedrag van drieduizend lires.

" Verdienstelijke mevrouw de markiezin,

"

" Ik was op reis toen het pijnlijke nieuws toekwam van het
" overlijden van de betreurde gravin de Maistre, een welwillende
" weldoenster van de salesiaanse congregatie; maar ik heb er dade-
" lijk bericht over ontvangen. Ik heb onmiddellijk opdracht gegeven
" dat men in alle huizen van de congregatie speciale gebeden zou
" doen voor de eeuwige rust van haar ziel en ik heb gegronde rede-
" nen om te geloven dat ze door de barmhartigheid van de Heer werd
" opgenomen en aanstonds het eeuwig geluk van de hemel kon genieten.

" Toch zal ik ermee voortgaan iedere dag voor de overledene
" te bidden en op een speciale manier ook voor u opdat God u in goe-
" de gezondheid zou bewaren, iets waarvoor zo dikwijls door ons en
" door vele anderen gemeenschappelijk gebeden werd.

" Bij gelegenheid van de particuliere audiëntie bij de Hei-
" lige Vader heb ik op mijn gemak kunnen spreken over de families
" de Maistre en Fassati. Hij drukte zich zeer welwillend uit en
" herinnerde zich naam en voornaam van de heren graven Francesco,
" Eugenio en Carlo. Hij toonde zich bedroefd wegens de dood van
" de gravin moeder en gaf mij de verzekering dat hij voor haar
" in de heilige mis een memento zou hebben.

" Dan besloot hij: - "Deel aan al deze verdienstelijke fa-
" milies (de Maistre, Fassati, Ricci en Montmorency) van mijnentwe-
" ge mee dat ik hun mijn apostolische zegen schenk. Ook van mijn
" kant beveel ik mij aan hun gebeden aan."

" Ik hoop dat uw gezondheid goed zal blijven en met deze
" bedoeling heb ik iedere ochtend een memento in de heilige mis.

" Moge God u zegenen, mevrouw de markiezin, moge God u bewa-
" ren om de vrucht van uw liefdadigheid te zien. Hij verlene alle
" goed aan Barones Azelia, aan Baron Carlo Ricci en terwijl ik mij
" in hun heilige gebeden aanbeveel heb ik de eer te mogen zeggen
" dat ik van hen in Jezus Christus ben

"

" de zeer verplichte dienaar,
" Rome, Porta S. Lorenzo 42, Priester Gio. Bosco.
" 30 april 1881.

"

" P.S. Ik hoop te Turijn te zijn voor de noveen van Maria, Hulp der
" Christenen.

Daarna antwoordde hij aan mevrouw Maria Acquarona, die hem ge-
schreven had dat haar kwaal haar terug overvallen had.

" Eerbiedwaardige mevrouw,
"
" Ik ontving uw brief die mij enerzijds vertroostte en mij
" anderzijds leed deed wegens het hervallen in uw vroegere kwaal.
" Ik wenste werkelijk, zoals ik u zei, er geen gerucht over te ma-
" ken, te bidden en de Heer te danken.
" Maar thans dienen wij onze gebeden te verdubbelen. God zal
" ons stellig verhoren indien onze vraag niet in tegenstrijd is met
" het welzijn van onze ziel. In deze zin heb ik een speciale zegen
" gevraagd aan de Heilige Vader, die hem graag geschonken heeft en
" die mij verzekerd heeft dat hij ook zou hebben gebeden voor en
" voor mevrouw uw zuster, Vincenza.
" Ik verzoek u mijn nederige eerbiedige groeten te willen
" doen aan de heer D. Fabre, aan de heer Advocaat Ascheri en zijn
" familie, wanneer u in de gelegenheid zult zijn hen te zien. Moge
" God u zegenen, verdienstelijke mevrouw Maria en u belonen voor
" de liefdadigheid die u mij betoond hebt voor de kerk en het
" tehuis van Vallecrosia. Wil ook voor mij bidden die van u steeds
" in Jezus Christus zijn zal
" de zeer verplichte dienaar
" Rome, Porta S. Lorenzo 42 Priester Giov. Bosco.
" 27 april 1881.

Er kan geen twijfel bestaan dat God de vraag "op een definitieve manier" verhoord heeft. Inderdaad, drie jaar later ontmoette Don Cerruti op de trein de zwager van de dame, advocaat Ascheri. Deze herkende hem niet. Hij begon over Don Bosco te spreken en over wat hij met eigen ogen te Porto Maurizio gezien had. Als goed causeur boeide hij de reizigers die hem met de meeste aandacht beluisterden. Bovendien ontmoette Don Cerruti zes jaar na de gunst, in het college van Alassio opnieuw de begunstigde die gekomen was om Don Bosco te groeten, hem nieuws te brengen en zich zelf als medewerkster aan te bieden.

Terwijl het geschil over de klassen van het gymnasium van het Oratorio nog aanhangig was, zoals we in het vorige boekdeel verhaald hebben, deed Don Bosco een poging om nogmaals de nieuwe minister van Openbaar Onderwijs te zien. Sinds 2 januari werd Francesco De Sanctis inderdaad in dit departement opgevolgd door Guido Baccelli, een ultraliberaal. Uit de derde brief aan graaf Tomasi kunnen we een staaltje halen van de vele gelijkaardige gevallen waarvoor Don Bosco zijn opwachting moest maken te Rome en waarvan jammer genoeg geen aandenken meer overgebleven is. Ongetwijfeld zal hij vele stappen en dit zonder enig nut hebben gedaan voor de privileges. Over andere aangelegenheden blijft ons alleen een schamel smeekschrift over om een ereteken in de orde van Sint-Mauritius te verkrijgen voor de heer Giuseppe Repetto van Lavagna Ligure, die op eigen kosten aanzienlijke werken had laten uitvoeren in het tehuis van Sint-Jan de evangelist te Turijn. Hier gaat dan de brief aan graaf Tomasi, ambtenaar bij het Ministerie van Openbaar Onderwijs.

" Achtbare heer graaf Tomasi,
"
" Ik dank u van harte voor de twee briefjes die u zo vriende-
" lijk waart mij te sturen om een audiëntie te verkrijgen bij de
" heer minister Baccelli. Ik ben juist op het aangeduide uur gegaan,
" heb gewacht van 11 uur voormiddag tot kwart over een in de namid-
" dag. Dan liet men mij zeggen dat ik de volgende dag om één uur in
" de namiddag kon terugkomen. Ik ben er naartoe gegaan. De minister
" is gekomen en daarna weer vertrokken, zonder dat ik hem kon spre-
" ken of vragen op welk ander uur ik kon komen.
" Het was mij evenmin mogelijk de secretaris-generaal te be-
" naderen. Daarom zal ik een brief naar zijn kabinet sturen, maar
" ik kan verschillende zaken die het algemene belang raken niet be-
" handelen.
" Toch ben ik u zeer verplicht voor de goedheid waarmee u
" zich hebt willen bezighouden met onze arme jongens en terwijl ik
" tot God bid dat Hij u met zijn hemelse zegeningen zou willen over-
" laden heb ik de eer van u te zijn
" uw nederige dienaar
" Rome, 9 mei 1881. Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Om er zeker van te zijn dat mijn brief in handen komt van
" een van de hoofden van het ministerie, meen ik dat het beter
" is zo goed te willen zijn hem te overhandigen.

Tijdens zijn verblijf te Rome gaf Don Bosco aan Don Rua de opdracht een bezoek te brengen aan de medebroeders en het huis van Magliano Sabino. Op de spoorlijn van Rome naar Magliano blijkt er een ontmoeting te zijn geweest tussen de secretaris van Don Bosco en de toekomstige Eminentie Lafontaine, patriarch van Venetië, toen nog seminarist. Deze schreef over hem vierendertig jaar later:(1) "Zijn minzaamheid, zijn ingetogenheid, zijn vertrouwen vol gereserveerdheid jegens mij, maakten een diepe indruk op mij."

Op de morgen van 10 mei begaf Don Bosco zich naar een mooie kerkelijke dienst. Enkele honderden Franse pelgrims, die verlangden de jubileumaflaat te verdienen, legden de voorgeschreven bezoeken af in de grote basilieken en nodigden telkens een prelaat uit voor het celebreren van de Heilige Mis. Voor Sint-Jan van Lateranen nodigden ze Don Bosco uit met verzoek eveneens een korte toespraak in hun taal te willen houden. Graag aanvaarde hij dit. In zijn toespraak ontwikkelde hij twee gedachten. Hij prees hen omdat zij gekomen waren naar haar die was Mater et caput omnium ecclesiarum, en bracht hulde aan de plaatsvervanger van

(1) Brief aan Don Amadei, Venetië, 22 september 1915.

Jezus Christus, aan de Herder der herders. Samen met hen verheugde hij zich erover dat ze gekomen waren om hun geloof opnieuw te sterken in de gehechtheid aan de Stoel van Petrus en in de genegenheid voor zijn opvolger Leo XIII. Zijn zegen, die ze kort tevoren ontvangen hadden, zou een onderpand zijn van betere dagen voor hen, voor hun familie en voor hun vaderland, waar samen met zoveel kwaad er toch altijd zoveel goed was, zodat deze natie haar roemrijke titel van Oudste dochter van de Kerk niet verloochend had.

Naar Torre de'Specchi riep Don Bosco, zoals hij dit placht te doen, de medewerkers uit Rome samen in de namiddag van 12 mei. De krant Aurora van 13 mei bracht een verslag uit over de conferentie, noteerde dat Don Bosco er verzwakt uitzag en dat hij kalm sprak. Kardinaal Alimonda was er tegenwoordig. Dezelfde krant gaf volgende samenvatting van zijn redevoering:

Hij deelde eerst mee dat Zijne Heiligheid zich gewaardigd had een speciale zegen te schenken aan de heren die naar de vergadering gekomen waren en zei dan dat hij zou spreken over het werk van de salesianen in het algemeen en daarna over de kerk van het Heilig Hart. Sinds verleden jaar was het aantal huizen van de salesianen vermeerderd. De missies van Patagonië bloeiden. De stichtingen van Nice, Ventimiglia, La Spezia, Lucca en Florentië hadden zich uitgebreid en geconsolideerd. De nieuwe instituten die daar opgerezen en welvarend waren naast gelijkaardige instellingen van de protestanten, slaagden erin hun uiterste schadelijke uitwerksels te verlammen en zielen te onttrekken aan het rijk van satan. De jeugd en de toekomst zijn, volgens de woorden van Dupanloup, een en hetzelfde en zullen aan Italië een serene toekomst voorspellen, aangezien dit weldadigheidswerk dat tot doel heeft de jeugd op te voeden en te redden, dank zij de steun van de salesiaanse medewerkers nieuwe uitbreiding zal nemen.

Wanneer hij dan sprak over de kerk van het Heilig Hart, zei hij dat het een uitstekende gedachte was op de Esquilino-heuvel, eens toegewijd aan de afgoden, een tempel te bouwen die gewijd was aan de goddelijke goedertierenheid, namelijk aan het Heilig Hart. Zoals daar eens de excubiae of schildwachten gestaan hadden, past het eveneens dat hier een instituut zal oprijzen, waar men de schildwachten zal opvoeden die over het heil van de zielen moeten waken.

De eminente pater Maresca had zich met ijver aan het werk gezet. De salesianen zouden het werk voortzetten. Wel 66 protestantse instituten, zalen, scholen, grootse tehuizen onttrokken te Rome de mensen aan het katholieke geloof. Velen werden aangelokt door beloften van werkverschaffing of door gemakkelijke toegevingen en lieten zich verleiden. Het paste dat men een dam zou opwerpen tegen deze propaganda en dat men deze jongens zonder ouders, zonder beschermers, zonder brood zou opnemen, om het even van welk deel van Italië ze afkomstig waren; daarom moest naast de kerk van het Heilig Hart een asiel worden opgericht om op zijn minst vijfhonderd jongens op te nemen en op te voeden. Met dit doel deed hij een beroep op de liefdadigheid van de Romeinen. Vroeger hadden zij hem

een ruime hulp verschaft om goed te doen in andere steden van Italië. Vandaag dienden ze hem de hand te reiken voor Rome zelf; want het mag niet zijn dat de protestanten zich met energie en met geld inzetten voor de triomf van de ketterij en dat de Romeinen achteloos en onmachtig zijn voor de triomf van het geloof. Hij besloot met te zeggen dat, om ze op te wekken tot deze liefdadigheid, Zijne Eminentie Alimonda er vriendelijk in toegestemd had hun een paar woorden toe te richten. Hij was gelukkig te zien dat de welsprekende kardinaal de zaak van de salesianen zou behandelen.

Toen Zijne Eminentie over de salesianen sprak, drukte hij volgend oordeel uit: "Deze congregatie schijnt door de Voorzienigheid opgericht te zijn om een balsem te leggen op zovele wonden, zovele gevallen personen op te richten, vrede te brengen aan de wanhopigen, de naam van God eer aan te doen en de zonde uit te roeien. "En bij het einde maakte hij de kiese en opportune opmerking: "Het is waar dat u, Romeinen, een deugd-zame clerus bezit, maar morele hulp is er nooit te veel en wordt graag aanvaard van waar zij ook moge komen."

De conferentie te Torre de'Specchi was zijn afscheid. Op de avond van 13 mei kwam hij te Florentië toe, waar hij op zondag 13 mei sprak tot de medewerkers en tot zijn vrienden van Florentië in de kerk van Sint-Florentius, bediend door de paters van Sint-Philippus Neri. Om deze vergadering goed voor te bereiden had hij een klad opgemaakt voor een omzendbrief, die hij, met volgende brief, aan Don Confortola stuurde.

" Beste D. Confortola,

"

" Lees alles wat u hierbij aantreft. Steek dan de brief voor
" Mgr. de vicaris in een envelop en stuur hem naar hem samen met de
" uitnodigingsbrief aan de medewerkers. Wijzig deze waar dat nodig
" is en laat hem zo vlug mogelijk drukken. Zorg er daarna voor:

" 1° dat er ongeveer 600 exemplaren van gedrukt worden;

" 2° stuur ze aan de volledige clerus van Florentië, aan al
" de heren en dames die u zullen aangeduid worden door Don Giustino
" Campolini, door mevrouw de markiezin Uguccioni en door andere wel-
" willende personen;

" 3° wanneer Mgr. de vicaris de kerk zal aangewezen hebben,
" ga dan aanstonds spreken met de pastoor om ervoor te zorgen dat de
" gewone heilige diensten niet gehinderd worden. Geef me nadien over
" alles bericht.

" 4° om de enveloppen te sturen plak er een postzegel van 2
" centimes op; U kunt U laten helpen door mevrouw de markiezin,
" door haar dochters, door Don Giustino en door anderen die onze
" goede Mama kent.

" Wij zullen te Florentië toekomen op vrijdagavond om maan-
" dagochtend na de conferentie te vertrekken. Groet onze beste sa-

" lesianen; bidden wij dat alles goed zou verlopen en tot meerdere
" glorie van God en Gods genade zal steeds met ons zijn. Amen.

"

" Rome, 10 mei 1881.

uw toegenegen in Jezus Christus

"

Priester Gio. Bosco.

Volgens het verslag aan Don Bonetti gestuurd door Don Confortola, de directeur van dit pas opgerichte Oratorio voor zon- en feestdagen, gepubliceerd in het Bollettino van juli, liet Don Bosco daar weten wie de salesianen waren, welke hun bedoelingen waren, wat ze elders gedaan hadden, wat ze te Florentië kwamen doen en hoe ze de medehulp nodig hadden van de medewerkers, de medewerksters en alle goede mensen om in hun opzet te slagen. De verslaggever ging vluchtig over al het overige heen, maar herhaalde ongeveer letterlijk wat hij zei over de aalmoes. Dat was een van de geliefde onderwerpen van Don Bosco vooral gedurende de laatste tien jaren van zijn leven, hetzij hij erover sprak vanaf de kansel of bij een privaaf gesprek, hetzij hij erover schreef in een brief of in een omzendbrief. Zelfs op de vooravond van zijn dood voelde hij zich nog verplicht een boek te schrijven, dat speciaal aan deze materie gewijd was. In een tijd waarop de mensheid meer en meer in de zelfzucht en in het koortsachtig najagen van stoffelijke goederen verstrikt zit, deed Don Bosco al wat hij kon om de wereld te helpen bij het Christelijk gebruik maken van het overtollige. Zie hier wat hij aan de mensen van Florentië zei:

" U zult mij de vraag stellen: Hoe kunnen wij iets overtol-
" ligs hebben dat we als aalmoes kunnen wegschenken in deze moeilij-
" ke jaren, waarin we niet weten op welke manier we kunnen vooruit-
" gaan? En ik zal u onomwonden antwoorden dat we allemaal iets van
" het overtollige aan de armen kunnen geven en aan de vrome werken
" en dat het voldoende is dat we dat willen doen. Het overtollige
" vinden we in de woningen en in de weelde die daar wordt ten toon
" gespreid. Wat al meubels, wat al waardevolle en overtollige voor-
" werpen! Het overtollige vinden bij de paarden, de rijtuigen en
" de versiersels. Het overtollige treffen we aan bij het dienstper-
" soneel, de kleren, het voedsel en ook, als u wilt, in vele beur-
" zen. Welnu, volgens het voorschrift van ons Heer, zijn wij ver-
" plicht dit overtollige aan de armen te geven.

" Sommigen stellen de vraag hoeveel men van het overtollige
" als aalmoes dient te geven. De ene spreekt van een vierde, een
" andere een vijfde, een andere nog wat anders. Wat mij betreft, ik
" meen dat deze vraag al opgelost werd door de woorden van het evan-
" gelie, die niet eenvoudiger en niet duidelijker kunnen zijn: Quod
" superest, date eleemosynam, wat er overblijft schenkt dat weg aan
" aalmoezen.

" En onder hen, aan wie u een aalmoes dient te geven, zijn

" er zovele arme verlaten jongens. Ze dwalen op vandaag slordig,
" blootsvoets en haveloos door de wijken van uw stad. Ze leven
" van wat ze schooien en bij avond gaan ze samenhooken in bepaalde
" kroegen, zonder dat iemand met medelijden zorg draagt voor hun
" lichaam en hun ziel. Ze groeien op en weten niets af van God,
" van de godsdienst en van hun zedelijke plichten. Ze worden gods-
" lasteraars, dieven, ontuchtigen. Ze zijn de slaaf van alle on-
" deugden en zijn tot alles, ook de grootste misdaden in staat.
" Velen vallen dan ellendig of in de handen van het gerecht dat
" ze laat wegwijnen in de gevangenissen of, wat nog erger is,
" in de klauwen van de protestanten. Deze hebben thans te Florentië
" krochten geopend, waar de arme jeugd aangelokt wordt door de
" glans van het goud en door vele bedrieglijke beloften; zij ver-
" liezen er het weinige goed dat er nog in hen zit, trappen iedere
" deugd met de voeten en werpen op betreurenswaardige wijze hun
" geloof over boord.

" Feiten van dergelijke aard hebt u iedere dag onder ogen.
" U zelf hebt mij verhaald dat de protestanten met het goud en met
" geschenken van allerlei aard, kledingsstukken, eetwaren, vele
" jongens en meisjes, zelfs hele families, in hun net hebben ver-
" strikt. En zo hebben die personen zich aan de vijanden van ons
" geloof, aan de ministers van satan verkocht, zoals U terecht zegt.

" Op welke manier kan dit grote kwaad worden tegengehouden en
" kunnen de spijtige gevolgen worden belet? Don Bosco is naar Flo-
" rentië gekomen op de uitnodigingen in de eerste plaats van Zijne
" Excellentie Mgr. de aartsbisschop, en dan van de vurigste medewer-
" kers en medewerksters. Don Bosco heeft te Florentië en wel in de
" via Cimabue, nr. 31 al een Oratorio voor zon- en feestdagen op-
" gericht. Don Bosco zou ook een tehuis willen openen om asiel te
" verlenen aan zovele verlaten jongens, om ze te redden van zeden-
" bederf en van geloofsverlies en om ze zo op te voeden tot goede
" burgers en echte christenen.

" Maar hiervoor heeft Don Bosco uw liefdadigheid nodig. Don
" Bosco vraagt dat u hem het overtollige van wat u hebt zou over-
" handigen. Hij zal het weten te gebruiken tot meerdere glorie
" van God en van de Heilige Maagd en tot groter welzijn van de
" zielen, vooral dan van de jeugd.

" Om dan te besluiten zal ik u zeggen dat ik uit Florentië
" moet vertrekken, maar dat ik u mijn vertegenwoordiger, de direc-
" teur van het hierboven vermelde Oratorio, achterlaat. Stort in zijn
" handen in de mate dat God u hiertoe de mogelijkheid heeft ge-
" schonken, ruime aalmoezen; daardoor zullen mijn wensen, die ook
" de uwe zijn, worden verwezenlijkt. Vele zielen zullen gered wor-
" den en, zoals Sint-Augustinus zegt, U zult uw ziel gered hebben
" door de ziel van uw naaste te redden.

Naar zijn conferentie waren ook, onder begeleiding, vele semi-
naristen van verscheidene seminaries die verlangden Don Bosco te leren

kennen, gekomen. Een van hen, Mgr. Giachino Bonardi, bisschop van Pergamo en hulpbisschop van kardinaal Mistrangelo, herinnerde zich de aangename gevoelens die hij ondervonden had, toen hij hem zag, zijn hand kuste en naar zijn zeer eenvoudige maar zalvende woord luisterde.

Niettegenstaande sommige tegenkantingen waarover we moeten spreken, had Don Bosco zoveel vertrouwen in de Voorzienigheid dat hij, bij zijn vertrek naar Turijn aan de directeur opdracht gaf niet te talmen. Hij moest eraan denken niet enkel het tehuis te bouwen, maar ook ernaast een kerk, die de grote Moeder van God en de vroomheid van de brave mensen waardig was. Hij diende bereid te zijn voor de mensen van Florentië alle mogelijke offers te brengen.(1)

Het blijkt niet dat er te Florentië iets buitengewoons voorgevallen is. In zijn brief aan Don Lazzero wijst Don Rua enkel op een providentiële, ofschoon onaangename vertraging bij het vertrek tijdens zijn eerste doortocht, maar een tegenslag die aan Don Bosco toeliet een onverwachte en aanzienlijke schenking te ontvangen. Te Rome is er, integendeel, wel iets geweest, maar zonder dat er enig gerucht aan gegeven werd.

Volgens het getuigenis van Don Dalmazzo waren er twee feiten. In een van deze gevallen werden de gunsten werkelijk vermenigvuldigd. Door de zegen van Maria, Hulp der Christenen, gaf Don Bosco aan een dame de gezondheid terug. Korte tijd daarna, ontmoette zij haar kennissen, die protestanten waren en verhaalde hun, op hun vraag op welke manier ze zo plots van een ernstige ziekte genezen was wat er gebeurd was. Deze kennissen hadden een dochter die zwaar ziek was en besloten, zonder te letten op godsdienstige vooroordelen, haar bij Don Bosco te brengen. Don Bosco zegende haar en het jonge meisje genas. Haar moeder, hierdoor zeer vertroost, ging overal zeggen: - "Kijk, dat is de dwaling van ons, protestanten: dat we Maria niet vereren." In 1885 ontving Don Bosco van deze familie een brief waarin de bekering gemeld werd van al haar leden tot het katholicisme.

Terwijl hij op een andere dag de mis celebreerde in ons oud kerkje van de Via Vicenza, kwam er een heer binnen, die sinds achttien jaren een kwaal had aan zijn benen. Hij kon moeilijk gaan met krukken en verzocht Don Dalmazzo hem aan Don Bosco voor te stellen. Don Dalmazzo moest echter naar huis gaan om koffie te zetten voor Don Bosco en daarom vertrouwde hij hem toe aan de clericus Zucchini. Deze bracht hem na de mis bij Don Bosco. In alle nederigheid vroeg de brave heer om zijn zegen. Don Bosco stelde hem enkele vragen en toen hij gezien had hoe levendig zijn geloof was, zegende hij hem, nam de krukken uit zijn handen en beval hem:

(1) Brief van Don Confortola aan Don Bosco, Florentië 10 juni 1881.

- "Loop!" - De kreupele begon te lopen zonder de minste moeite, vertrok met de krukken onder zijn arm en zei dat hij ze als herinnering wou be-waren.

Terwijl men aan het koffie drinken was, zei de procurator tot Don Bosco: - "Hij is dus wel degelijk volledig genezen na uw zegen!"

- "Het is de zegen van Maria, Hulp der Christenen, die hem genezen heeft" - verbeterde hij hem.

- "Ook ik", hernam Don Dalmazzo, "heb zo dikwijls en met dezelfde formule de zegen van Maria, Hulp der Christenen, gegeven maar nooit is er mij iets dergelijks gebeurd."

- "Kleine jongen die je bent!" antwoordde hem Don Bosco. - "Het is omdat je het geloof niet hebt.

H O O F D S T U K V.

FEESTEN, NARIGHEDEN EN DE DROOM OVER DE TOEKOMSTIGE TOESTAND
VAN DE CONGREGATIE

Er bestond in het Oratorio een cyclus van feesten die we als eigenlijk salesiaanse feesten kunnen bestempelen en die voortaan door de gewoonte werden vastgesteld. Het waren de feesten van Maria, Hulp der Christenen, Sint-Aloysius, Sint-Jan en de Tenhemelopneming van Maria. Deze laatste twee waren het naamfeest en de veronderstelde verjaardag van Don Bosco. Ze keerden steeds terug, werden door allen met spanning verwacht en brachten vreugde en geestelijke vruchten voort. Nu we er nogmaals dienen over te spreken voor het jaar 1881, kunnen we er niet veel nieuws over zeggen wat hun verloop betreft. Daarom zullen we enkel die bijzonderheden aanstippen die buiten de gewone gang van zaken vallen. Ongeveer alles wat we te verhalen hebben, zal betrekking hebben op de plechtigheid van 24 mei.

In het Oratorio heerste de goede gewoonte tijdig aan de zaken te denken en ten tijde van Don Bosco viel het niet voor dat men voor geregeld terugkerende feesten niet alles voorzien had, wat nodig was. Zo ook om een bisschop te vinden die kwam pontificeren in de kerk van Maria, Hulp der Christenen. Op de dag van de grote plechtigheid, gelastte Don Rua vanuit Rome in naam van Don Bosco, op het einde van de maand april de algemene econoom, Don Sala ermee te onderhandelen met de curie van Turijn. Vandaag de dag worden in alle diocesen dergelijke formaliteiten vlug afgehandeld, maar in het aartsbisdom Turijn waren er speciale vereisten, zoals dit duidelijk verklaard werd door de toon van een ordonnantie in het Liturgisch Kalender van 1881. In het Italiaans vertaald luidde artikel XIV als volgt: "Komt grotelijks te kort aan de eerbied die iederen dient te betuigen tegenover zijn Herder en tegenover de bisschoppelijke waardigheid, hij die een bisschop uitnodigt om enige kerkelijke dienst te komen verrichten in dit aartsbisdom eer hij in ieder afzonderlijk geval vooraf hiervoor van de aartsbisschop de uitdrukkelijke bevoegdheid heeft ontvangen." Daarom begaf Don Sala zich op 2 mei bij Mgr. Gastaldi om hem te verzoeken te willen toestaan dat Mgr. Pampirio, de nieuwe bisschop van Alba op 24 mei een plechtige dienst zou komen doen of minstens zou komen prediken. Terwijl Don Sala hem de ring kuste, vroeg hem de aartsbisschop: - "Waarvoor hebt u mij nodig?" Don Sala hield zich wat op armlengte en zei: - "Door mijn overste werd ik ermee belast zorg te dragen voor de werken in de kerk van Sint-Jan de evangelist. De schilders zijn daar nu al aan het werk maar er is een moeilijkheid gerezen en

daarom heb ik het opportuun geacht mij hiervoor tot u te wenden. Het gaat erom de zeven bisschoppen van de kerken van Azië voor te stellen in de gedaante van engelen, volgens men leest in de apocalyps...".

- "Inderdaad", onderbrak hem de aartsbisschop, "iets uit de apocalyps dient erin geschilderd te worden. Wat mij betreft, mogen ze doen wat ze willen."

- "Onlangs", ging Don Sala behendig verder, "was ik naar Alba gegaan om er de Dom te zien die eveneens door onze schilder Costa geschilderd werd en toen liet Mgr. Pampirio, bij het gesprek over die kerk en over de kerk van Maria, Hulp der Christenen, horen dat hij gaarne eens zou komen pontificeren op de dag van het feest. Ik kon hem echter geen definitief antwoord geven alvorens u hierover gehoord te hebben. Daarom zei ik hem dat wij gelukkig zouden zijn hem bij die mooie gelegenheid onder ons te hebben. Thans ben ik hier eveneens om u de nodige vergunning te vragen, indien u meent ze te kunnen verlenen."

- "Hierover dient Don Bosco mij te schrijven."

- "Juist hierom heeft Don Bosco, toen hij op de hoogte gebracht was van de heilige wens van Mgr. Pampirio, Don Rua ermee belast mij te schrijven dat ik U alvorens iets te ondernemen, de vereiste toelating zou vragen."

- "Neen", antwoordde Monseigneur; de salesianen gedragen zich al te verkeerd met die kerk van Maria, Hulp der Christenen, en ze doen dat allemaal om mij te beledigen. Wanneer ik dit nu zou toestaan, zou ik goedkeuren wat ik afkeur."

- "Zeg dat toch niet, Monseigneur, wij werken om goed te doen aan allen en aan niemand kwaad, nog veel minder aan onze aartsbisschop. Er worden zelfs offers gebracht om u te helpen in uw diocees, vooral in Turijn."

- "Toch wel... Don Lemoyne laat de mirakels van Maria, Hulp der Christenen, drukken zonder mijn toelating, en onder mijn ogen worden ze door heel mijn aartsbisdom verspreid en dat om mij te beledigen."

- "Het is de eerste maal, Monseigneur, dat ik over mirakels hoor spreken. Er wordt steeds gesproken over gunsten door tussenkomst van Maria, Hulp der Christenen, verkregen."

- "Wat Don Lemoyne geschreven heeft zijn mirakels en mirakels dienen te worden goedgekeurd door de kerkelijke overheid, volgens het decreet van de heilige congregatie."

- "Ik ken dat decreet helemaal niet, maar ik weet dat er geen enkel boek waarin sprake is van gunsten van Maria, Hulp der Christenen, zonder kerkelijke goedkeuring verschijnt."

- "Jawel, van een ander diocees. En op welk gezag wil men deze kerk voor een heiligdom laten doorgaan? Om dat te doen moeten deze feiten, deze mirakels, goedgekeurd worden door de ordinarius en niet uitgevonden...".

Op dat oogenblik veerde Don Sala, een man met een indrukwekkende gestalte maar met een patriarchale eenvoud recht, frutselde wat in zijn zakken en haalde een pak brieven te voorschijn. Hij nam hieruit een briefkaart, reikte ze aan de aartsbisschop en zei: - "Lees dit, Monseigneur, en u zult overtuigd zijn dat de gunsten door Maria, Hulp der Christenen, verkregen zijn en niet door Don Bosco werden uitgevonden. Maar omdat de aartsbisschop ze niet wou lezen, ging Don Sala verder: - "Laat me dan toe ze zelf te lezen en luister hoe het werkelijk de Voorzienigheid is die ze mij vanochtend gestuurd heeft."

Hij las ze inderdaad. De schrijver was ridder Mercalli, die vanuit Rome bericht liet over de wonderbare genezing van zijn echtgenote, gravin Fenile. Nu en dan onderbrak hem Monseigneur met een paar woorden:

- "Ik ben overtuigd dat... dat... deze personen... Eindelijk zei hij:

- "Indien alle gunsten waren als deze, dan kan ik geen bezwaren hebben om ze goed te keuren. En goed wordt er wel gedaan."

- "Maar waarom dan", hernam Don Sala, "behandelt u ons op deze manier?" - Dan werd het gesprek op wat anders gebracht en werd er over de kerk van Rome gesproken. Monseigneur had nu een heel andere toon aangeslagen, zei zelfs dat hij Don Bosco bewonderde en dat Don Bosco tot zelfs uit de stenen geld wist te halen... Toen hij afscheid nam, zei Don Sala hem: - "Indien er niets tegen is, zal Mgr. Pampirio de lofrede houden." - Hij antwoordde: - "Laat Mgr. Pampirio te Alba te keer gaan tegen Rosmini." - Toen dan uiteindelijk Don Sala na een buiging zich omdraaide om naar buiten te gaan, zei Monseigneur: - "Ik zal erover nadenken." (1)

Om dan te vernemen wat Monseigneur erover gedacht had, keerde Don Sala op 19 mei terug en vroeg hem of Mgr. Pampirio, indien hij niet mocht pontificeren dan toch minstens de lofrede op de Madonna mocht uitspreken; maar dit werd een tweede maal geweigerd.

Monseigneur bleek volstrekt niet bereid de wapens te strekken voor de salesianen. Daags daarna vroeg hem Don Francesca, directeur van het college van Valsalice, om op een voor hem passende dag, het vormsel te komen toedienen aan zijn kostschoolleerlingen. Hij antwoordde dat hij dit niet zal doen en dat hij nooit naar een huis van de salesianen zal gaan, omdat de salesianen zijn tegenstanders zijn. En toch zou Don Francesca zelf hem twee weken later een prachtig bewijs van onderwerping geven. Hij die sinds twaalf jaar biechtvader was, werd verwittigd zich te willen aanmelden voor het aanleggen van het biechtexamen. Om ieder misverstand in verband met het biechthoren uit de weg te ruimen, beperkte Don Francesca zich ertoe in een zeer eerbiedige brief te verklaren dat zijn jurisdictiebrieven volledig in orde waren; maar daarna gehoorzaamde hij en

(1) Brief van Don Sala aan Don Rua, Turijn 3 mei 1881.

hij en bood zich aan bij de aangeduide examinatoren, die zich tegenover hem verbaasd en verlegen toonden en hem vanzelfsprekend jurisdictie verleenden. We dienen eraan toe te voegen dat bij gelegenheid van voornoemde uitnodiging naar Valsalice te komen, Mgr. Gastaldi een verwijt deed, omdat men in de drukkerij van Sampierdarena voor de Letture Cattoliche een aflevering gedrukt had over het Socialisme van de hand van graaf Emiliano Avogadro della Motta, met een aanhangsel van dezelfde auteur tegen de leerstellingen en de beginselen van Rosmini.

Tijdens deze laatste incidenten was Don Bosco al te Turijn, want hij was er teruggekeerd op de avond van 16 mei. Na een afwezigheid van vier maanden wou men hem een plechtige ontvangst voorbereiden, maar hij kwam een paar uur vroeger en kwam binnen in het Oratorio terwijl allen in de kerk waren voor de diensten van de noveen. Men was ongeveer gekomen aan de zegen met het Allerheiligste. Toen hij dit vernam, dacht hij eraan zelf de zegen te geven. Toen men hem uit de sacristie zag komen, bekleed met de heilige gewaden, en zich naar het altaar begaf, was de vreugde onbeschrijflijk. Het overige van de avond verliep met blijde zangen, feestelijk applaus en een serenade van het muziekkorps.

's Ochtends daarna werd er dadelijk een omzendbrief gestuurd naar de medewerkers en medewerksters van Turijn om ze afzonderlijk uit te nodigen op een conferentie in de private kerk van de H. Franciscus op 19 en 23 mei. "Er zal gehandeld worden", werd erin gezegd, "over gewichtige zaken, die gedaan worden tot Gods meerdere glorie en nut van de burgerlijke maatschappij en die aan allen aangenaam zijn."

Voor de medewerkers hield hij een uiteenzetting met veel bijzonderheden, die de indruk gaf van een familiaal verslag. Het werd juist hierdoor graag beluisterd omdat de toehoorders er als min of meer medebelangebenden bij betrokken werden. Deze zagen achtereenvolgens hoe ver het werk gevorderd was voor de kerk en het tehuis van Sint-Jan de evangelist te Turijn, voor de kerk van Maria, Hulp der Christenen, te Vallecrosia, voor de scholen en het Oratorio van La Spezia, voor het Oratorio van Florentië en voor de kerk en het tehuis van het Heilig Hart te Rome. Daarna konden ze het apostolische werk van de missionarissen en van de zusters in Uruguay en Patagonië bewonderen. Toen de aanwezigen onder de indruk waren van al wat ze gehoord hadden, deed Don Bosco uiterst natuurlijk een behendige afwijking. Hij maakte een vergelijking tussen het leven van de missionaris en het leven van zovele Christenen die in overvloed leven en niet bereid zijn een aalmoes te schenken om mee te werken aan de eeuwige zaligheid van hun broeders.

Tot christenen van dit slag, zei hij, zou men de woorden kunnen richten die Sint-Petrus bij een andere gelegenheid tot Simon de Tovenaar zei: Pecunia tua tecum sit in perditionem, moge je geld samen met jou tot je verderf strekken. Dergelijke christenen moeten overwegen dat God hun eens rekenschap zal vragen over de goederen die hij hun geschonken heeft. Aan elk van deze welgestelden zal Hij zeggen: "Ik had je goederen gege-

ven om een gedeelte hiervan te besteden voor mijn glorie en in het voordeel van je naaste. Wat heb jij er integendeel mee gedaan? De weelde, de vermaken, de plezierreizen, de braspartijen, ontvangstpartijtjes, dat is de afgrond waarin je goederen verzwolgen zijn." Een ander zal zeggen: - Ik verspil mijn goederen niet. Ik houd ervan en ik vermeerder ze ieder jaar. Ik koop huizen, akkers, wijngaarden en zo voort. - Ook tot dezen zal de Heer zeggen: - "Je hebt ze opgehoopt, je deed ze aangroeien, dat is waar; maar intussen leden de arme mensen honger; intussen groeiden duizenden verlaten kinderen op in de onwetendheid van de godsdienst en te midden van de onzedelijkheid; intussen stortten de zielen, die gered zijn door mijn Bloed in de hel neer." Je geld ging je meer ter harte dan mijn glorie, je beurzen meer dan de zielen van je broeders. Ga thans met je genoegens, met je schatten, met je rijkdommen naar je verderf: pecunia tua tecum sit in perditionem.

Ik weet wel, voegde Don Bosco eraan toe, dat jullie niet tot deze mensen behoren en dat jullie aalmoezen schenken in de mate van je vermogen. Maar hoeveel zijn er niet in de wereld die jullie voorbeeld konden navolgen en het toch niet doen!

Ten slotte deelde hij mee dat hij enkele uren tevoren vernomen had dat het huis van San Benigno, waar juist de toekomstige missionarissen en toekomstige directeurs, leraren en assistenten van de colleges hun opvoeding ontvingen, in grote nood verkeerde. Sinds verscheidene maanden was men er niet meer in staat geweest de bakker te betalen en deze was niet meer bij machte hun nog brood te leveren. Hij, Don Bosco, had het inzicht gehad aalmoezen te vragen ten voordele van verscheidene belangrijke werken, maar het scheen hem toe dat voor alles aan het werk, waarop de waardevolle verwachtingen van de congregatie gespannen zijn, het nodige niet mag ontbreken en daarom beval hij hun aan, met dit doel aalmoezen te schenken. "De liefdadigheid die jullie betuigen", besloot hij, "zal nog deze avond mijn beste zonen en jullie broers, die helemaal aan de zorgen van de Voorzienigheid zijn toevertrouwd, gaan vertroosten."

Tot de medewerksters sprak hij op dezelfde manier en zette hij uiteen wat er in de loop van het jaar gedaan was voor het welzijn van de arme jeugd door de salesianen en door de Dochters van Maria, Hulp der Christenen: vermeerdering en vergroting van de huizen, een voortdurend stijgend aantal van zielen op weg naar de hemel, landbouwkolonies, asielen, scholen, Oratorio's op zon- en feestdagen voor meisjes. Indien ze een gedachte wilden hebben vooral van deze Oratorio's moesten ze maar eens gaan zien wat er door de Zusters te Turijn en in het naburige Chieri gedaan werd. En na een beschrijving van de activiteiten in beide Oratorio's ging hij verder:

" Bij dit schouwspel zouden jullie een grote vertroosting
" genieten en zouden jullie alleen maar kunnen wensen dat er op
" nog meer andere plaatsen van de stad, ja zelfs in iedere plaats
" ter wereld, dergelijke instituten opgericht worden. Welnu, wat

" hier in onze buurt gedaan wordt in de steden Turijn en Chieri,
" dat wordt eveneens gedaan in meer dan veertig andere huizen ge-
" leid door de zusters van Maria, Hulp der Christenen. Dat gebeurt
" in Italië, in Frankrijk, in Amerika, het gebeurt zelfs in het
" onbeschaafde Patagonië. Hadden wij maar de middelen, wij zouden
" nog meer goed kunnen doen! De goede wil ontbreekt niet, maar dat
" is niet voldoende. Om deze werken te beginnen en in stand te hou-
" den is er veel geld nodig en meestal ontbreekt dat.

" Op welke manier dan zullen we deze en andere werken van
" christelijke liefde bevorderen? We zullen doen zoals de vrouwen
" van de Hebreëën in de woestijn, wanneer het erom ging een afgod
" op te richten in plaats van de ware God te aanbidden. Mozes was
" op de berg Sinaï geklommen om van de Heer de tafels van de wet te
" ontvangen en draalde om terug te keren. Toen werd het volk onge-
" duldig en kwam in opstand tegen Aaron. Het wou dat hij een afgod
" zou maken gelijk aan de afgoden die in Egypte aanbeden werden. Ze
" wilden dat hij een kalf zou maken. Bevreesd voor de oproerkraai-
" ers toonde Aaron zich bereid hun eis in te willigen; maar mis-
" schien in de hoop dat hij deze ongelukkige van hun goddeloze aan-
" spraak zou afbrengen, vroeg hij hun hem de ringen, armbanden,
" halssnoeren en oorringen van hun vrouwen en dochters te brengen.
" Wie zou het geloofd hebben? Pas had hij hun die vraag gesteld of
" men bracht aan zijn voeten een hoop van deze gouden voorwerpen.
" Hij liet ze smelten, maakte er een kalf van, voor wie mannen en
" vrouwen zich ter aarde wierpen en, zoals men in de Heilige
" Schrift leest, een goddeloze smulpartij hielden.

" Is het dan geen schande te zien dat enerzijds de vrouwen
" en de dochters van de Hebreëën zich ontteden van hun waardevolste
" voorwerpen om bij te dragen tot een ongerechtig werk en anderzijds
" te zien dat de vrouwen en de dochters van de christenen zich kle-
" den als koninginnen en hofdames en daardoor in de onmogelijkheid
" zijn een aalmoes te geven tot glorie van de ware God, voor de ver-
" siering van zijn kerken, tot verlichting van de nood van zovele
" verlaten jongens en meisjes? Zeker zou ik niet graag in de plaats
" willen zijn van deze christen vrouwen op het ogenblik van de dood!
" Ik zou niet graag in hun plaats willen zijn op de oordeelsdag!

" Hiermee wil ik niet zeggen dat een vrouw, een dame verplicht
" is zich te ontmaken van haar versiersels die volgens haar stand
" zijn. Indien de betamelijkheid niet toelaat het zonder deze ver-
" siersels te doen, dan mag ze deze behouden. Wat ik bedoel te zeg-
" gen is dat ze de verplichting heeft niet te overdrijven, niet
" achter de ijdelheden van de wereld aan te lopen. Ze is verplicht
" na te gaan of ze niets overtollig heeft in haar huisraad, op haar
" persoon, in haar onderhoud; en wanneer ze tot die bevinding komt,
" dan is ze verplicht erover te beschikken in het voordeel van de
" godsdienst, in het voordeel van haar naaste. Tot heden toe hebben
" jullie dat gedaan. Ga ermee voort, verdienstelijke medewerkers,
" ook in de toekomst, opdat deze op een bepaalde manier, en gene
" op een andere manier zijn liefde voor onze goddelijke Zaligmaker

" Jezus Christus moge tonen en een groot aantal zielen naar de
" hemel moge sturen.

Aan de voornamere en veraf wonende medewerkers placht hij bij die gelegenheid briefjes te schrijven over het grote feest; want die plechtigheid was toen nog niet zo universeel als het nu het geval is, en men kon ze gemakkelijk over het hoofd zien. Hier heeft men een staaltje van dergelijke herinnering gericht aan graaf Eugène de Maistre.

" Beste Heer Graaf Eugène,
"
" Ik schrijf u niet dikwijls omdat ik weet dat u met
" duizenderlei zaken bezig zijt; maar iedere dag denk ik aan u
" en aan heel uw familie in de heilige mis.
" Te Rome sprak de Heilige Vader mij veel over u en over
" uw broers Charles en François en aan allen zendt hij zijn
" speciale zegen.
" Op dinsdag, plechtigheid van Maria, Hulp der Christe-
" nen, zal een heilige mis worden gecelebreerd volgens uw vrome
" intentie aan het altaar van deze hemelse weldoenster, waarbij
" wij Haar zullen smeken aan heel uw familie een volmaakte ge-
" zondheid te schenken en de waardevolle gave van de volharding
" in het goede.
" Moge God u zegenen, mijn steeds beste Heer Eugène, en
" wil ook voor mij bidden die steeds in Jezus Christus voor u
" zijn zal
" uw toegenegen vriend
" Turijn, 21 mei 1881. Priester Gio. Bosco.

De vigiliedag van het feest werd opgevrolijkt door een grote toeloop van medewerksters uit Turijn voor de conferentie van Don Bosco, alsook door de tegenwoordigheid van Franse pelgrims die terugkwamen van Rome. Ze volgden het voorbeeld van hun landgenoten van de vorige jaren en bleven een halve dag te Turijn om er wat tijd aan het Oratorio te besteden. Bij hun aankomst werden met grote plechtigheid de eerste vespers van Maria, Hulp der Christenen, gezongen; en na de zegen werd aan de graag geziene gasten een waardig onthaal gegeven met muziek, gezang en toespraken. Ook Don Bosco voerde het woord. Hij herdacht eerst hun recente ontmoeting in Sint-Jan van Lateranen, dankte hen voor hun bezoek en beloofde hen te vergezellen met de gebeden van hem en van de zijnen. - "Aanzie me", zei hij ten slotte, "aanzie alle salesianen als uw beste vrienden. Telkens als wij u van dienst kunnen zijn, zullen we verheugd zijn dat te kunnen doen."- Op verzoek van Abbé Picard, overste van de assumptionisten, die ook ditmaal de leider van de bedevaart was en welsprekende woorden zei, vroegen velen, zo niet allen, te worden ingeschreven als medewerkers.

Het waren Fransen die in 1881 als prior en priorin van het feest optraden. Als priorin kwam hiervoor opzettelijk van Marseille de gekende medewerkster Madame Jacques, ofschoon ze al in april naar Rome geweest was. Zo kon ze bij haar terugkeer een vurig verlangen voldoen van het comité, dat Don Bosco zijn militie tegen de duivel noemde (son armée contre le diable). De brave dames hadden aan Don Bosco enkele exemplaren gevraagd van de foto, die men van hem, zoals men zich herinneren zal, te Marseille genomen had; maar omdat hij er toen geen had, had hij beloofd er vanuit Turijn te zenden met zijn handtekening. Omdat ze er geen zagen komen, hadden ze aan Madame Jacques gevraagd om voor haar le précieux souvenir promis par le vénéré fondateur te bekomen. De dame, vastbesloten haar collega's tevreden te stellen, zorgde voor een exemplaar en deed dan op haar kosten er zoveel maken als nodig was en verlangde dan dat Don Bosco op elk zijn handtekening zou plaatsen. Don Bosco deed meer. Hij verrijkte al de exemplaren d'un long et pieux autographe. Hij gebruikte hiervoor de hele vespertijd op Hemelvaartsdag. Het was zichtbaar welke inspanning het schrijven hem kostte, maar dit feit voegde, volgens het zeggen van de geadresseerden, un mérite de plus au pieux souvenir. Pastoor Guiol was de tolk van aller dankbaarheid tegenover Madame Jacques bij de eerste zitting van het comité. (1) Prior of kleine prior of petit Prieur, zoals ze hem noemden, was een kind van zes jaar, het zoontje van graaf Flayose de Villeneuve, van Rocqufort, die zo bevriend was met Don Bosco. In april 1880 kwijnde de kleine weg ten gevolge van een ernstige longontsteking. De vader was uiterst verslagen, toen hij iedere menselijke hoop zag verdwijnen en telegrafeerde naar Don Bosco, die het jongetje zeer goed kende. Don Bosco ontving het nieuws te Lucca. Hij celebreerde voor hem een H.Mis en vroeg aan Maria, Hulp der Christenen, de gunst van de genezing. Nadien werd vastgesteld dat, terwijl Don Bosco de H.Mis celebreerde, de vader tot bij de kleine jongen gegaan was, hem bij zijn naam genoemd had, om te zien of hij nog in leven was, en dat hij hem, tot zijn onuitsprekelijke troost hoorde antwoorden: - "Papa, geef mij wat te eten." Hij kwam weer tot het bewustzijn, de koorts verdween, de hoest werd minder en hij werd, zonder een tijd van herstel, weer sterk en gezond. Maar een maand later kreeg hij een ernstige borstvliesontsteking. Toen het gevaar geweken was, schreven de artsen zeer grote zorgen voor gedurende enkele maanden. De vader echter kwam op 24 mei, vol vertrouwen, naar Turijn, bad er vurig tot Maria, Hulp der Christenen, en toen hij thuis kwam trof hij er zijn zoontje helemaal hersteld aan, zo goed hersteld dat hij hem voor het feest van 1881 naar het Oratorio bracht om er een rol te spelen die doorgaans aan de grote mensen werd voorbehouden. Het kind verkreeg door zijn nette houding iedere sympathie. (2)

(1) Notulen van het comité, zittingen van 12 mei en 8 juni 1881.

(2) Lemoyne, La Madre delle Grazie, Sampierdarena, 1881, blz. 155. Cfr. eveneens Boll. Sal. van juli 1881. De zuster van de begunstigde, kloosterzuster van het Heilig Hart, liet ons een relaas van het wonder geworden in maart 1934.

De grote plechtigheid ging door zonder een pontificale dienst maar niet zonder bisschop. Op 28 en 29 mei vierde men te Milaan het priesterjubiläum van de aartsbisschop, Mgr. Luigi Nazari, van de grafelijke familie van de Calabiana. Niet enkel de bisschoppen uit Lombardië kwamen er naartoe, maar eveneens die van het Subalpijns gebied, daar de gevierde uit Piëmonte afkomstig was en oud-bisschop van Casale.(1)

Mgr. Pampirio, kwam via Turijn naar Milaan, nam zijn intrek bij de broeders van zijn orde en kwam voor zijn particuliere devotie op de ochtend van 24 mei de mis celebreren in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, waar hij eens geprekeerd had. Don Bosco liet hem vanzelfsprekend de mis doen van de communiteit met algemene communie. Pas had de ordinarius dit vernomen of hij schreef aan monseigneur een brief van afkeuring, waarin hij zei dat hij zijn tegenwoordigheid in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, niet kon dulden. Toen de bisschop van Alba teruggekeerd was van San Domenico en het briefje van de aartsbisschop gevonden had, stuurde hij dadelijk een biljet aan Don Bosco om hem de zaak mee te delen. Dan antwoordde hij aan de aartsbisschop dat hij geen enkele dienst meer zou verrichten, maar enkel de lofrede op de Madonna, zou uitspreken omdat dit aldus al aangekondigd werd. Daarom verzocht hij hem dit niet te verhinderen wegens de ergernis die eruit zou ontstaan, wanneer de zaak ruchtbaar zou worden onder de grote massa mensen die naar de plechtigheid gekomen was. De aartsbisschop stemde erin toe, tegen zijn wil, dat hij de toespraak zou houden; maar voor het overige hield hij voet bij stuk en liet hij hem niet toe het lof te doen.

Ofschoon het een werkdag was, duurde de ontzaglijke toeloop van volk van de vroege ochtend tot de late avond toen een ontelbare menigte zich naar al de belendende plaatsen van de tempel begaf om het schouwspel van de eerste grote gasverlichting bij te wonen. Dat jaar begon men te ervaren dat de kerk niet ruim genoeg was bij gelegenheid van een grotere toeloop van gelovigen, daar een massa volk er genoeg diende mee te nemen de diensten bij te wonen vanaf het plein. Nu er geen pontificale dienst was, werd Don Bosco buiten het andere vermoeiende werk van die dag nog genoodzaakt er de niet geringe last bij te voegen de mis te zingen en het lof te doen. Maar, zegt een krant uit Turijn, (2) "dit was

(1) Don Bosco was de welwillendheid indachtig waarmee Mgr. Calabiana in 1867 de salesianen ontvangen had, die het college van Mirabello hadden geopend in zijn bisdom Casale. Hij dacht eveneens aan de vele blijken van genegenheid die hij hun steeds gegeven had. Daarom stuurde hij hem op 29 mei volgend telegram: 'Salesianen, hun leerlingen, uw toegenegen zonen, sturen hartelijke gelukwensen bij priesterjubiläum; herdenken in u hun vriend, beschermer, weldoener. Allen bidden God u met uw disgenoten te bewaren voor hernieuwing deze dag.' De hoge prelaat antwoordde hem: Dank ontroerd, liefdevolle attentie. Zegen hartelijk, vader, zonen.'

(2) Unità Cattolica, nr. 24, donderdag 26 mei 1881.

iets dat allen verheugde." Dezelfde krant ging verder in het korte artikel: "Moge God nog lange jaren deze waardige geestelijke behouden, die, in zijn nederigheid en ijver, de vroomheid onder het christenvolk weet op te flakkeren en levendig te houden."

Verslagen over bekomen gunsten vloeiden toe. De ene deed het mondeling, de andere schriftelijk. Don Bosco wou niet dat de gedachtenis eraan zou verloren gaan. Daarom bewaart men vele brieven waarop hij het antwoord met enkele woorden heeft aangeduid en in een register dat daartoe in de sacristie werd aangelegd, vindt men er een lange lijst van.(1) Later werden de voornaamste, zoals altijd, door Don Lemoyne gepubliceerd.(2)

Nu zoveel bezoekers naar het Oratorio kwamen was dit een uiterst geschikte gelegenheid om nieuwe medewerkers in te schrijven. Met het inzicht deze propaganda te vergemakkelijken stelde Don Bosco een Bondige notitie over het doel van de vrome salesiaanse sociëteit op, liet het drukken met als datum 24 mei op een los blad glanzend papier en deelde het aan zoveel mogelijk mensen uit. Eenvoudig, kort en duidelijk werden er de wezenlijkste gegevens over de salesiaanse congregatie in aange-stipt, met haar werkzaamheden, haar toenmalige toestand en haar bestaans-middelen. Toen de feestelijkheden van Maria, Hulp der Christenen, voorbij waren gingen de verwachtingen uit naar de twee intieme gebeurtenissen van Sint-Jan en Sint-Aloysius. Voor beide feesten treffen we niets aan dat al de vorige jaren niet verhaald werd. Wat de verjaardag van Don Bosco betreft, die bij vergissing op de dag van O.-L.-Vrouw Tenhemelopneming gevierd werd, kan men noteren hoe van jaar tot jaar deze dag in het huis meer belang kreeg. Van het jaar 1881 deed men op die dag de plechtige prijsuitdeling zowel aan de vakleerlingen als aan de leerlingen onder het voorzitterschap van Don Bosco. Deze nieuwigheid vergemakkelijkte openbare demonstraties voor zijn zesenzestigste verjaardag. Nadat hij bedankt had, onderstreepte hij in zijn slotwoord: - "Jullie zeggen dat Don Bosco zoveel mooie werken gedaan heeft, maar jullie genegenheid doet de zaken anders zien dan ze zijn. Alles werd volbracht en wordt volbracht door Gods hulp en door de tussenkomst van de Allerheiligste Maagd. Indien de Heer ons zijn sterke arm niet verleend had en ons niet bij de hand had geleid, wat hadden wij dan kunnen doen? En houden jullie geen rekening met de bijstand van zoveel weldoeners en weldoensters? Don Bosco is niets anders dan een blind werktuig in Gods hand, die op deze manier bewijst dat, wanneer Hij het wil, Hij de grootste zaken ook met de geringste middelen kan verrichten."- Daarna zinspeelde hij op de kruisen die hem dat jaar op de rug gevallen waren. Zeker begrepen de jongens er niet veel van maar het was zijn bedoeling zijn medewerkers en vrienden, die er toch iets van afwisten, aan te moedigen. Hij prees op een buitengewone manier een oud-

(1) In het register is een van de rapporten door Don Bosco geschreven, een ander rapport eveneens door hem geschreven maar van een latere datum, staat op een los blad.

(2) La stella del mattino, Sampierdarena, 1883.

leerling van Nizza Monferrato, die in zijn streek een bloeiende en voorbeeldige vereniging gesticht had van jonge katholieke arbeiders en stelde dit aan de bewondering en aan de navolging van de aanwezigen voor. Zijn laatste gedachte was voor de ziel: "wie weet of wij het volgende jaar hier nog allen verenigd zullen zijn? Zullen jullie er zijn? Zal Don Bosco er zijn? Een jaar geleden waren anderen onder ons nog flink, opgeruimd, blij, gezond en sterk en nu zijn ze er niet meer. Laat ons dus steeds leven alsof iedere dag de laatste dag van ons leven zou zijn. Laat ons het goede doen terwijl wij er nog de tijd toe hebben. Wanneer aldus ook voor ons het laatste uur zal slaan, zullen wij niet moeten betreuren dat wij onze dagen in ledigheid en zonder nut voor God en voor de maatschappij doorgebracht hebben. Ik hoop en bid dat dit uur voor jullie en voor mij laat zal slaan, maar indien dit niet het geval is, moge toch altijd Gods wil gezegend zijn."

Met verwijzing naar de jongste beproevingen, had Don Bosco zich zo uitgedrukt: - "En thans, om tot wat anders over te gaan, zal ik jullie zeggen dat wij altijd, maar vooral dit jaar mooie en grote vertroostingën gekend hebben maar ook, het dient gezegd te worden, vele doornen en leed. Maar men weet het wel dat er geen rozen zonder doornen zijn. Wat zullen we dan doen, mijn beste jongens? In deze en gene, bij vreugde en bij pijn, moge steeds Gods wil geschieden, die ons nooit zal vergeten ook dan niet wanneer rondom ons de meest verwoede storm zal bulderen. Moed dus, steeds moed, laat ons nooit moe worden het goede te doen en God zal met ons zijn."

In de loop van het jaar 1881 overvielen Don Bosco grotere en kleinere vervelende zaken. Van de grotere kennen we er al enkele uit het vorige boekdeel. Andere zullen verhaald worden in het volgende boekdeel. Hier zullen wij alleen spreken over diegene die tot de categorie van de kleinere behoren en die wij narigheden genoemd hebben, niet omdat ze te verwaarlozen zijn, maar omdat ze, met andere vergeleken, bagatellen schijnen te zijn. Als dusdanig kan men aanzien de aanvallen van de journalisten waarvan wij er al drie vermeld hebben in de vorige hoofdstukken. Maar er blijven er nog andere over.

Het was een voortdurende gewoonte van Don Bosco de ontvangen weldaden te vergelden zo goed en zo kwaad hij dit kon. Een van de middelen die hij hiervoor gebruikte bestond erin aan zijn weldoeners burgerlijke of kerkelijke eretekens te doen toekomen, telkens als hij zag dat dit hun aangenaam zou zijn. Daarbij werd hij niet bewogen door de geheime gedachte de ijdelheid van de mensen te strelen om er zijn voordeel mee te doen, maar enkel door de wens zijn schuld te betalen door goed met goed te lonen. Het is wel duidelijk dat de onderscheidingen door de regering toegekend het krediet verhoogden van hen die ze ontvingen en dus hun belangen begunstigden. De onderscheidingen door de Heilige Stoel verleend werden op zo een manier aangeboden, dat ze door de goede katholieken of door aanzienlijke geestelijken aanvaard werden als banden van een inniger vereniging met het opperhoofd van de Kerk. Dit was niet de mening van be-

paalde schandaalverwekkers die gewoon waren al de anderen te beoordelen naar hun eigen maat. Een van hen was de fameuze directeur van de Cronaca dei Tribunali.

Dit blad liet in zijn nummer van 26 maart een artikel verschijnen dat als titel droeg: "Don Bosco en de Ridder." Het spuwde eerst zijn gal uit tegen de zevenendertigduizend gedecoreerden van Italië in het verre verleden; en om kwaad te kunnen vertellen over Don Bosco ging het een geschiedenis opvissen, waarin het op zijn manier verhaalde langs welke kronkelpaden een likeurstoker genaamd Revelli van Turijn erin geslaagd was in 1870 een ridderkruis te bemachtigen. De werkelijkheid was nu dat deze heer, die ten zeerste gesteld was op de titel van ridder aan Don Bosco een gift gedaan had van vierduizend lires. Daarna werd zijn wens ingewilligd. Maar Don Bosco wist niet dat een makelaar in eretekens er zich mee bemoeid had. Deze had hierbij een dubbele rol gespeeld. De nieuwe ridder, die iets gemerkt had van de kuiperij betrok er ook Don Bosco in, alsof deze met de andere onder dezelfde hoed had gespeeld om hem te bedriegen.

Hij dagvaardde beiden voor de Kantonrechter van Borgo Dora en eiste dat het afgetroggelde bedrag zou teruggegeven worden. De magistraat veroordeelde de eiser tot de onkosten en tot schadeloosstelling, maar het vonnis behaagde niet aan de schrijver van het artikel. Voor zijn lichtgelovige lezers diste hij een sluw uitgedacht verhaal op en eindigde zijn pennenvrucht met volgende boosaardigheid: "Ik beveel dit feit aan, aan hen die eens abbé Bosco, priester, politieke vos en makelaar in ridderkruisen moeten heilig verklaren. Laat ons nu luisteren naar de verdediging van de Corriere di Torino." Maar het katholieke dagblad verdedigde niets, omdat Don Bosco, die gekant was tegen polemieken, dat niet wou. Trouwens uit de zwartgallige ontboezeming van de schrijver van het schimpschrift rees een onverwacht getuigenis op van de universele faam van heiligheid, die of hij het wou of niet wou, de persoon van Don Bosco omringde.

Een ernstiger en giftiger aanval werd vanuit Florentië tegen hem gericht door de Gazzetta d'Italia van 7 juni. Het schijnt dat de auteur een protestant was, wellicht verontrust door de aanwezigheid van de salesianen in die stad. Er was een nieuw boek verschenen van de befaamde gewezen jezuïet Carlo Curci, waarin deze (1) zaken herhaalde die hij reeds gezegd had in andere publicaties en er zich over beklagde dat de Italiaanse clerus grotendeels zo weinig ontwikkeld was. De journalist argumenteerde hieruit om aan te tonen op welke manier de priesters van Italië gerekruteerd en gewijd werden en dat ze geen voldoende opleiding

(1) Priester C.M. Curci, La nuova Italia ed i vecchi zelanti. Florentië, Gebroeders Bencini, uitgevers, 1881. Bij decreet van 15 juni 1881 werd het boek op de index geplaatst. De auteur laudabiliter se subjectit et opus reprobavit.

kregen, geen burgerlijke opvoeding ontvingen en niet de minste doeltreffende morele invloed hadden op de burgers. Welnu, met het rustige en geniepige air van iemand die er zeker van is onbetwistbare waarheden te zeggen, schreef hij: "Er is hier te Turijn een priester, Don Bosco, die in verscheidene van zijn instituten voor de dienst van de Kerk honderden en honderden jongens opvoedt. Daarna gaan velen naar de missies in Afrika, Zuid-Amerika en Indië, maar verscheidene blijven ook hier of keren, nadat zij enkele jaren onder de ongelovigen hebben geleefd, terug naar onze kerken. Iedereen kan zich voorstellen wat voor priesters dat zijn. Voor 90% komen ze voort uit de laagste volksklassen." Op die toon ging hij verder, veralgemeende en trok er het besluit uit dat allen in Italië zich om het probleem van de geestelijken moesten bekommeren. Met dit "allen" bedoelde het blad de mensen van de regering, die, om de waarheid te zeggen, in de zin door het blad gewild, zich al sinds een twintigtal jaren al te veel ermee bekommerd hadden!

Intussen werd er van de salesianen in de milieus van Toscane een zeer lelijke voorstelling gegeven alsof het een allegaartje zou zijn van onbeschaafde, boerse en achterlijke mensen. Don Bosco dacht aan die insinuaties toen hij op 1 augustus het woord richtte tot zijn oud-leerlingen priesters op hun jaarlijkse bijeenkomst. De gelegenheidsredenaar had gemeend deze boosaardige aanklachten te moeten verwerpen. Don Bosco maakte gebruik van zijn woorden om te vertellen dat enkele jaren tevoren een persoon, wiens naam hij verzweeg, naar Rome geschreven had om de salesianen (1) van onwetendheid te beschuldigen. Wat deed men dan? Men nam het register ter hand, zei hij, en met authentieke en verzegelde documenten liet men vaststellen dat op tweehonderd leden van het instituut honderdtachtig strenge examens hadden afgelegd in het seminarie, aan de universiteit van Turijn, in lycea en colleges van de regering en diploma's hadden verkregen van godgeleerdheid of wijsbegeerte of in de schone letteren of als leraar of onderwijzer. Toen men te Rome dit gedocumenteerde antwoord had ontvangen, werd het getoond aan de aanklager. Weet ge wat deze antwoordde? Hij antwoordde dat men er niet over verbaasd moest staan dat Don Bosco zoveel gediplomeerden had, omdat hij onder zijn jongens de verstandigsten uitkoos en behield en de anderen opzij liet liggen. Kijk nu hoe hij zich zelf tegensprak en hoe tegelijkertijd de juistheid bewezen werd van wat de Heilige Geest gezegd heeft dat mundus totus in malo ligno positus est. Ja, de wereld is vol boosaardigheid en ze zal niet zwijgen, al steekt men haar knoedels in de mond. - Dan verruimde hij zijn gedachte en voegde eraan toe: - "Trouwens, ik wil niet dat mijn zonen encyclopedisten worden, ik wil niet dat mijn timmerlieden, smeden, schoenmakers, advocaten zijn, noch dat de drukkers, boekbinders en boekdrukkers als wijsgeren en godgeleerden optreden. Evenmin is het mijn bedoeling dat

(1) Cfr. boekdeel XI, blz. 218-220.

mijn leraren en onderwijzers de De arte politica bestuderen, alsof ze ministers en ambassadeurs moesten worden. Voor mij is het voldoende dat iedereen goed weet wat hem aangaat; en wanneer een vakman de nuttige en opportune kennis bezit om goed zijn vak uit te oefenen, wanneer een leraar de wetenschap bezit die hij behoort te hebben om op gepaste wijze zijn leerlingen onderricht te geven, wanneer een priester, na de vereiste examens, geschikt wordt geoordeeld om zijn heilig ministerie uit te oefenen en het in feite uitoefent met voordeel voor de zielen, dan zijn deze mensen, zeg ik, geleerd genoeg om zich verdienstelijk te maken voor de maatschappij en de godsdienst en hebben ze er evenveel recht op als de anderen om geëerbiedigd te worden. Laat ons ervoor zorgen goed in orde te zijn en bekommeren we ons niet om kwade tongen en om slechte pennen."

Men walgt er werkelijk van thans te zien met welke schaamteloosheid zekere kranten af en toe Don Bosco schromelijk beledigden en bespotten. Ook in 1881 wou het satirische blaadje Fischietto een bewijs geven van alledaagse platheid tegen hem en deed dat in een boos artikel van 11 oktober. Het fantaseerde een brief van een Roomse kardinaal aan Don Bosco, waarin beiden een voornaam en familienaam kregen uit een slecht befaamde wijk. Met flauwhartige lofbetuigingen stelde hij Don Bosco voor als iemand die er op uit was argeloze mensen te bedriegen om er geld uit te slaan. Hoewel iedereen zag welk gebruik hij maakte van al wat hij van de publieke liefdadigheid ontving, werd toch tot zelfs met de kerken die door hem opgebouwd waren, de spot gedreven. Dit was geen humor meer, maar lastertaal. Ondanks al zijn boze inzichten om Don Bosco in diskrediet te brengen, stelde het rioolkrantje zonder het te willen, een feit in het daglicht dat door geen enkele ironische uitleg kon verklaard worden. Het liet immers de pseudo-prelaat zeggen: "Een beetje met de sterke hand en een beetje met de zachte hand bent u ertoe gekomen eerbied af te dwingen bij zovele brave mensen en het is enkel nog uw naam die men op het vasteland hoort weerklinken." Inderdaad, inderdaad, want het was een feit dat in Italië Don Bosco het idool van de brave mensen geworden was.

Enkele dagen later, in het nummer van 20 oktober, wou zelfs de Gazzetta Piemontese, met haar kwalijk voorgewende ernst, haar luimen op Don Bosco botvieren. Een zekere heer Anglesio, een bankier die te Turijn goed gekend was en een goed katholiek, verkeerde ten gevolge van ongelukkige zaken in een zeer slechte financiële toestand. Daarom meende hij dat het beter was, alvorens zich te laten meeslepen in de kolk van de rechtspiegeling, de wijk te nemen. Achter deze verdwijning ontspan zich de fantasie van de prulschrijvers. Ze zeiden zelfs dat hij zich verschoelen had in het Vaticaan en dat hij voorgesteld werd als directeur van een denkbeeldige Vaticaanse bank die ging opgericht worden. Ten slotte werd het gerucht verspreid dat, om het met de woorden van de krant te zeggen "hij opgenomen was in een van de zo talrijke huizen van de fameuze Don Bosco" en "later naar Buenos Aires was gestuurd juist in een instituut van dit zeer invloedrijk kerkhoofd." Ook in de woorden "talrijke huizen" en "zeer invloedrijk" voelt men de sektarische verbolgenheid aan

jegens een man die in zo hoog aanzien stond, ondanks de tegenkanten van een bepaalde wereld. In feite nu was het volgende de waarheid. Anglesio, die voortdurend Don Bosco met weldaden overladen had, had steeds gratis et amore Dei het Oratorio van geneesmiddelen voorzien. Toen zijn fortuin in elkaar stortte, bleef hij christelijk gelaten in zijn lot. Wat hem nog overbleef liet hij aan Don Bosco over, hield er het bedrag vanaf dat nodig was voor zijn reis naar Amerika, gaf de rest nl. enkele honderden lires als aalmoezen, en gaf zich verder over in de handen van Don Bosco, die hem opnam in het huis van Patagonès, waar hij heilig leefde en stierf.

De laatste vervelende zaak in die trant in 1881 had haar oorsprong in een testament van het jaar 1878. Op drie jaar tijd werden binnen en buiten Genua pakken vlugschriften verspreid door een zekere Don Paolo Ricchino, broer van de erflater, eveneens een priester. Het laatste vlugschrift werd gelanceerd in december van het jaar 1881 en hiervan werden er exemplaren gestuurd aan vele personaliteiten en aan bisschoppen en kardinalen. Voor ons hebben wij er een liggen, dat gestuurd werd aan de kardinaal-vicaris en dat door hem aan Don Dalmazzo overhandigd werd. Het was een geluk dat de vulgaire taal en de zoutloze uiteenzetting zonder meer de aanklacht tegen "de wonderdoener van Turijn", bewerker van "wonderbare zagezegde mirakels" diskwalificeerden. Maar wie kan zeggen welke de uitwerksels kunnen zijn van lastertaal, al is ze dan nog zo onzinnig?

En om loutere laster ging het hier wel. Don Angelo Ricchino, de custos van de kerk Nostra signora delle Grazie te Sampierdarena was ziek geworden tengevolge van een zwamachtige uitwas aan de voet en moest jaren lang te bed blijven zonder te kunnen gaan. Don Albera stuurde iedere zondag kosteloos twee priesters om de mis te celebreren, biecht te horen en in zijn kerk te preken. Hij zelf ging hem vaak bijstaan en opbeuren. Op een zeker ogenblik achtte men het nodig over te gaan tot een heelkundige ingreep en de grote teen af te zetten. Don Albera was de enige om zijn angst bij het vooruitzicht van deze amputatie wat te verlichten. Een persoon met gezag bekleed, maar niet erg wijs, had het hem als een gewetensplicht voorgesteld tot deze amputatie te laten overgaan. Zo werd de ongelukkige heen en weer geslingerd tussen zijn plicht en de vrees voor de gevolgen. Don Albera begon ermee met hem te bevrijden van dergelijke morele foltering en gaf hem de verzekering dat er geen verplichting bestond. Daarna bracht hij er hem langzamerhand toe de wil van de artsen in te volgen. Maar het was te laat. Toen de patiënt in stervensgevaar verkeerde wou hij op een zekere manier de christelijke liefde belonen van hem die hem zo lang bijgestaan had. Tegelijkertijd wou hij voorzieningen treffen om zijn zuster niet alleen te laten in de wereld. Hij vertrouwde ze toe aan Don Albera, die ze opnam onder de kloosterzusters, in zijn testament benoemde hij Don Albera tot algemene erfgenaam. Het was echter geen grote nalatenschap.

Maar hiertegen verzette zich zijn broer D. Paolo en wierp hij be-

twistingen op. Hij was een priester met een verdacht gedrag, zoals bewezen werd door de processen die hij diende te doorstaan en betwistte de geldigheid van het testament, hij, die niet eens een bezoek gebracht had aan zijn zieke broer eer hij wist dat hij op zijn uiterste lag. Hij voerde als reden aan dat Don Albera niet de echte erfgenaam was, maar een vertrouwensman of tussenpersoon ten voordele van Don Bosco. De sektarische rechtbanken stelden hem in het gelijk. Maar wat deed de ongelukkige niet, eer het eindvonnis geveld was, om Don Bosco te ontfermen in de kranten, bij middel van vlugschriften en mondeling! Maar Gods rechtvaardigheid liet de boosheid niet ongestraft. Wel vier journalisten, die zich tot dit droevige spel geleend hadden, werden veroordeeld van drie tot zeven jaar wegens afpersingen, daar ze burgers ermee bedreigd hadden dat zij geheimen ten hunnen laste zouden bekend maken, als zij hun geen geld gaven. Hij, die heel dit trieste gedoe verwekt had, eindigde zijn leven op een ellendige manier, daar hij in een eerloos proces betrokken werd en ten slotte zonder sacramenten stierf.

Om het hart van Don Bosco wat op te beuren, zodat het gewicht van al die kleine en grote tegenslagen hem niet zou terneerdrukken, daalde bij wijze van spreken, de hemel af en toe tot hem neer in de vorm van verlichtingen uit den hoge, die hem kwamen bevestigen in de bemoedigende zekerheid van de opdracht die hem van daarboven toevertrouwd werd. In de loop van de maand september had hij een van zijn voornaamste dromen, waarin hij het lot van de congregatie in de nabije toekomst zag en hem haar grootse uitbreiding onthuld werd. Tegelijkertijd echter ontdekte hij de gevaren die dreigden haar te vernietigen, indien men niet tijdig de nodige voorzorgen zou nemen. De zaken die hij zag en hoorde maakten op hem een zo diepe indruk dat hij er zich niet mee vergenoegde ze mondeling uiteen te zetten, maar ze ook op schrift stelde. Het origineel hiervan is op vandaag verloren gegaan, maar wij bezitten er talrijke kopieën van die allemaal buitengewoon goed met elkaar overeenstemmen.

Spiritus Sancti gratia illuminet sensus et corda nostra. Amen. Tot lering van de vrome salesiaanse sociëteit.

" Op 10 september van dit jaar (1881), de dag die de Kerk
" wijdt aan de roemrijke naam van Maria, deden de salesianen, -
" verenigd te S. Benigno Canavese, hun retraite.
" In de nacht van 10 op 11 september, terwijl ik sliep, be-
" vond mijn geest zich in een prachtig versierde zaal. Het scheen
" me toe dat ik aan het wandelen was met de directeurs van onze
" huizen, toen onder ons een man verscheen met een zo majestueus
" uitzicht, dat wij zijn zicht niet konden verdragen. Hij wierp
" een blik op ons zonder iets te zeggen en begon op enkele stappen
" afstand van ons, heen en weer te wandelen. Ziehier hoe hij ge-
" kleed was: een rijk gewaad, dat hem als mantel diende, bedekte
" zijn persoon. Het gedeelte rond zijn hals was als een vooraan
" toegeknoopte omslagdoek en een lint hing hem op de borst. Op het
" lint stond

" in lichtende letters geschreven: Pia Salesianorum Societas anno
" 1881 en op de zoom van dit omslagdoek stonden deze woorden:
" Qualis esse debet. Tien buitengewoon grote diamanten waren zo
" schitterend dat men met moeite zijn blik op dit verheven perso-
" nage kon laten rusten. Drie van deze diamanten hingen op zijn
" borst. Op een ervan stond geschreven Fides, op een andere Spes en
" op de diamant die op zijn hart hing Caritas. De vierde diamant be-
" vond zich op zijn rechterschouder en droeg het woord; Labor ter-
" wijl op de vijfde diamant op de linkerschouder het woord Temperan-
" tia te lezen stond. De andere vijf diamanten versierden het ach-
" terste gedeelte van het gewaad en waren aldus gerangschikt: een
" die dikker was en het meeste licht verspreidde bevond zich in het
" midden als het centrum van een vierhoek en op hem stond geschre-
" ven Obedientia. Op de eerste rechts las men Votum Paupertatis. Op
" de tweede die lager hing Praemium. Links op de hoogste stond er
" geschreven: Votum Castitatis. De glans van deze diamant straalde
" een heel speciaal licht uit, en wanneer men hem bekeek trok hij
" de blik naar zich toe zoals de magneet het ijzer. Op de tweede
" links, lager bevestigd stond geschreven Jejunium. Al deze vier
" diamanten weerkaatsten hun lichtende stralen naar de diamant die
" in het midden stond.

" Deze schitterende stenen zonden stralen die op kleine vlam-
" men geleken en hier en daar verschillende uitspraken droegen. Op
" het Geloof stonden de woorden: Sumite scutum Fidei, ut adversus
" insidias diaboli certare possitis. Op een andere straal stond:
" Fides sine operibus mortua est. Non auditores, sed factores
" legis regnum Dei possidebunt.

" Op de stralen van de Hoop: Sperate in Domino, non in ho-
" minibus. Semper vestra fixa sint corda, ubi vera sunt gaadia.

" Op de stralen van de Liefde: Alter alterius onera portate
" si vultis adimplere legem meam. Diligite et diligemini. Sed dili-
" gite animas vestras et vestrorum. Devote divinum officium per-
" solvator; missa attente celebretur; Sanctum Santorum peramanter
" visitetur.

" Op het woord Arbeid: Remedium concupiscentiae, arma potens
" (1) contra omnes insidias diaboli.

" Op de Matigheid: Si lignum tollis, ignis extinguitur.
" Pactum constitue cum oculis tuis, cum gula, cum somno ne huiusmo-
" di inimici depraedentur animas vestras. Intemperantia et casti-
" tas non possunt simul cohabitare.

" Op de stralen van de Gehoorzaamheid: Totius aedificii
" fundamentum, et sanctitatis compendium.

" Op de stralen van de Armoede: Ipsorum est Regnum coelo-
" rum. Divitiae spinae. Paupertas non verbis, sed corde et opere
" conficitur. Ipsa coeli ianuam aperiet et introibit.

(1) Dit is zeker een lapsus calomi in plaats van pctentissima zoals bij Vasten geschre-
ven staat.

" Op de stralen van de Zuiverheid: Omnes virtutes veniunt
" pariter cum illa. Qui mundo sunt corde, Dei arcana vident, et
" Deum ipsum videbunt.

" Op de stralen van de Beloning: Si delectat magnitudo
" praemiorum, non deterreat multitudo laborum. Qui mecum pantitur,
" mecum gaudebit. Momentaneum est quod patimur in terra, aeternum
" est auod delectabit in coelo amicos meos.

" Op de stralen van de Vasten: Arma potentissima adversus
" insidias inimici. Omnium Virtutum Custos. Omne genus daemoniorum
" per ipsum eiicitur.

" Een brede rooskleurige band diende als zoom van het onder-
" ste gedeelte van het gewaad en op deze band stond geschreven:
" Argumentum praedicationis. Mane, meridie et vespere. Colligite
" fragmenta virtutum et magnum sanctitatis aedificiū vobis con-
" stituetis. Vae vobis qui modica spernitis, paulatim decidetis.

" Tot dan toe stonden sommige directeurs rechttop en zaten
" anderen op hun knieën, maar allen waren verbaasd en geen van hen
" zei een woord. Op dat ogenblik zei Don Rua, als buiten zichzelf:
" We dienen er notitie van te nemen om het niet te vergeten. Hij
" zoekt naar een pen maar vindt er geen. Hij haalt zijn portefeuil-
" le boven, zoekt erin maar heeft zijn potlood niet bij zich. Ik
" zal het mij herinneren, zei Durando. Ik wil het noteren, voegde
" Don Fagnano eraan toe, en hij begon te schrijven met de steel van
" een roos. Allen keken toe en begrepen wat hij schreef. Toen Don
" Fagnano ophield met schrijven, ging Don Costamagna verder met het
" volgende te dicteren: De Liefde begrijpt alles, verdraagt alles,
" overwint alles. Laat ons preken met woorden en met daden.

*

*

*

" Terwijl Don Fagnano schreef, verdween het licht en allen
" bevonden ze zich in de diepste duisternis. Stil, zei Don Ghiva-
" rello, laat ons knielen, bidden en het licht zal terugkeren. Don
" Lasagna begon het Veni Creator, dan het De Profundis en het Maria
" Auxilium Christianorum waarop allen antwoordden. Toen ze gezegd
" hadden: Ora pro nobis kwam er weer een licht rond een plakkaat
" waarop men las: Pia Salesianorum Societas qualis esse periclita-
" tur anno salutis 1900. Een ogenblik later werd het licht helder-
" der zodat ze elkaar konden zien en herkennen.

" Te midden van deze verblindende glans verscheen opnieuw
" het Personage van vroeger maar met een droefgeestig uiterlijk
" alsof hij ging wenen. Zijn gewaad was nu zonder kleur, vol mot en
" aan flarden. Op de plaats waar de diamanten geweest waren was er
" nu veel schade veroorzaakt door de mot en door andere kleine
" insecten.

" Respicite, zei Hij, et intelligite. Ik heb gezien dat de
" tien diamanten evenveel motwormen geworden waren die gulzig het
" gewaad verscheurden.

" Aldus waren de woorden onder de diamant van de Fides ver-

" vangen door Somnus (1) et accidia.
" van de Spes: Risus et scurrilitas.
" van de Caritas: Negligentia in divinis perficiendis. Amant et
" quaerunt quae sua sunt, non quae Iesu Christi.
" van de Temperantia: Gula, et quorum Deus venter est.
" van de Labor: Somnus, furtum et otiositas.
" in de plaats van de Obedientia was er niets dan een brede en
" diepe beschadiging zonder opschrift.
" van de Castitas: Concupiscentia oculorum et superbia vitae.
" in de plaats van de Armoede stond er: Lectus, habitus, potus
" et pecunia.
" van de Praemium: Pars nostra erunt quae sunt super terram.
" in de plaats van Jejunium was er een beschadiging maar geen tekst.
" Bij dit zicht waren wij allen bevreesd. Don Lasagna viel
" in bezwijming, Don Cagliero werd bleek als de dood en terwijl
" hij op een stoel steunde, riep hij uit: Is het mogelijk dat de
" zaken zo ver gekomen zijn? Don Lazzero en Don Guidazio waren als
" buiten zich zelf en hielden elkaar bij de hand om niet te vallen.
" Don Francesia, graaf Cays, Don Barberis en Don Leverato zaten op
" hun knieën en baden de Rozenkrans.
" Toen liet zich een droeve stem horen: Quomodo mutatus est
" color optimus!

*

*

"

" Maar in de duisternis deed er zich een eigenaardig ver-
" schijnsel voor. In een oogwenk waren wij in diepe duisternis ge-
" dompeld en in het midden daarvan verscheen een zeer helder licht
" in de vorm van een menselijk lichaam. We konden er onze blikken
" niet op gevestigd houden maar we konden zien dat het een lieflijk
" jongetje was in een blank kleed, bewerkt met goud- en zilver-
" draad. Helemaal rondom zijn kleed was er een boord van lichtende
" diamanten. Met een majestueus aspect, maar zacht en minzaam kwam
" het wat naar ons toe en stuurde ons volgende tekstuele woorden
" toe:
" Servi et instrumenta Dei omnipotentis, attendite et intel-
" ligite. Confrotamini et estote robusti. Quod vidistis et audistis,
" est coelestis admonitio, quae nunc vobis et fratribus vestris facta
" est; adimadvertite et intelligite sermonem. Iacula_praevisa minus
" ferient, et_praeveniri_possunt. Quot sunt verba signata, tot sint
" argumenta praedicationis. Indesinenter praedicate et importune.
" Sed quae praedicatis constanter facite, adeo ut opera vestra sint
" velut lux, quae sicuti tuta traditio ad fratres et filios vestros
" pertranseat de generatione in generationem. Attendite et intelli-
" gite. Estote oculati in tironibus acceptandis, fortes in colendis,

(1) in verscheidene redacties treft men verkeerdelijk summum aan.

" prudentes in admittendis. Omnes probate, sed tantum quod bonum est
" tenete. Leves et mobiles dimittite. Attendite et intelligite.
" Meditatio matutina et vespertina sit indesinenter de observan-
" tia constitutionum. Si id feceritis, numquam vobis deficiet Om-
" nipotens auxilium. Spectaculum facti eritis mundo et Angelis,
" et tunc gloria vestra erit gloria Dei. Qui videbunt saeculum hoc
" exiens et alterum incipiens, ipsi dicent de vobis: A Domino
" factum est instud et est mirabile in oculis nostris. Tunc omnes
" fratres vestri et filii vestri una voce cantabunt: Non vobis,
" Domine, non nobis: sed Nomini tuo dalloriam.(1)

" Deze laatste woorden werden gezongen; bij de stem van hem
" die sprak voegde zich een menigte van stemmen zo harmonieus en
" luid dat wij er onze zinnen bij verloren en, om niet in zwijm te
" vallen, samen met de anderen begonnen te zingen. Op het ogenblik
" dat de zang eindigde verduisterde het licht. Toen werd ik wakker
" en bemerkte ik dat het dag werd.

" Pro memoria. Deze droom duurde bijna de hele nacht en in de och-
" tend was ik zonder krachten. Nochtans, uit vrees hem te vergeten
" ben ik haastig opgestaan en heb ik enkele notities genomen, die
" mij dienen als herinnering van wat ik hier uiteengezet heb op de
" dag van Maria's Presentatie in de tempel.

" Ik kon mij onmogelijk alles herinneren. Onder de vele zaken
" heb ik toch met zekerheid kunnen opmaken dat de Heer tegenover ons
" uiterst barmhartig is. Onze sociëteit wordt door de hemel gezegend,
" maar Hij wil dat wij ons werk verrichten. De kwalen waarmee we be-
" dreigd worden zullen voorkomen worden, wanneer wij over de deugden
" en de ondeugden die daar genoteerd werden zullen preken, wanneer
" wij in praktijk zullen stellen wat we preken en het aan onze mede-
" broeders overmaken bij middel van een praktische traditie van al-
" les wat wij gedaan hebben en zullen doen.

" Ik heb ook kunnen opmaken dat er vele doornen, vele lastige
" werken, waarbij grote vertroosting en zieleheil zullen komen, ons weldra te

(1) Dienaars en werktuigen van de almachtige God, luister en begrijp. Wees sterk en moedig. Wat jullie gezien en gehoord hebben is een vermaning van de Heer tot jullie en tot je broeders gestuurd. Let op en begrijp goed wat er gezegd wordt. Pijlen, die men voorziet kwetsen niet zo erg en kunnen voorkomen worden. De aangeduide woorden moeten onderwerpen voor jullie preken zijn. Preek zonder ophouden te pas en te onpas. Maar wat jullie prediken, moeten jullie zelf altijd doen, zodat jullie werken als een licht zijn, dat in de vorm van een veilige traditie zou uitstralen over je broeders en zonen van het ene geslacht tot het andere. Luister goed en begrijp. Kijk goed toe bij het aanvaarden van de novicen werd sterk bij de opleiding, voorzichtig bij het toelaten (tot de professie). Beproof ze allen, maar behoud enkel de goeden. Stuur de lichtzinnigen en de onstandvastigen weg. Luister goed en begrijp. De ochtend- en avondmeditatie moet voortdurend gericht zijn op het onderhouden van de constituties. Indien jullie dit doen, zal de hulp van de Almachtige nooit tekort schieten. Jullie zullen een schouwspel worden voor de wereld en voor de engelen en dan zal jullie glorie de glorie van God zijn. Wie het einde van deze eeuw en het begin van de volgende eeuw zal zien, zal over jullie zeggen: Dit werd door de Heer gedaan en het is bewonderenswaardig in onze ogen. Dan zullen al jullie broeders en zonen zingen: Niet aan ons, Heer, niet aan ons, maar schenk eer aan uw naam!

" wachten staan. Omstreeks het jaar 1890 een grote vrees, omstreeks
" het jaar 1895 een grote triomf. Maria, Hulp der Christenen, bid
" voor ons.

Don Rua stelde dadelijk de vermaning van het personage in praktijk en preekte over de zaken die onthuld werden. Hij hield voor zijn medebroeders van het Oratorio een reeks conferenties, waarin hij hun een nauwgezet commentaar gaf over de twee delen van de droom. De tijd die Don Bosco vermeldde voor de dubbele mogelijkheden van de zegepralen en van de nederlagen, kwam in de congregatie overeen met het begin van de jongelingschap in een mensenleven, een kies en gevaarlijk ogenblik waarvan meestal de toekomst, afhankelijk is. In het laatste decennium van de vorige eeuw kon de aangroei van de huizen en van de leden bij zovele verschillende naties ongetwijfeld aanleiding geven tot afwijkingen van de rechte lijn, die een gevaar zijn voor verdere verwijdering van de hoofdweg, als ze niet prompt tot staan worden gebracht. Maar bij het verdwijnen van Don Bosco had de goddelijke Voorzienigheid ons in zijn opvolger de verlichte geest en de krachtige wil gegeven die voor deze kritische fase vereist werden. Don Rua kon wel best doorgaan als de levende verpersoonlijking van al het mooie en al het goede dat in het eerste deel van de droom werd voorgesteld en was werkelijk de waakzame schildwacht en de onvermoeide en gezagvolle leider om de nieuwe leden in tucht te houden en langs een wettige weg te leiden.

De draagwijdte van de droom kent geen beperking in de tijd. Don Bosco blies alarm voor een bijzonder ogenblik dat op zijn dood zou volgen, maar het qualis esse debet en het qualis esse periclitatur bevatten een vermaning die nooit iets van haar waarde zal verliezen en de verklaring van Don Bosco aan de oversten zal steeds waar blijven: "De kwalen waarmee we bedreigd worden zullen voorkomen worden, indien wij preken over de deugden en de ondeugden die daar genoteerd werden."

H O O F D S T U K VI.

DE ZAAK VAN DON BONETTI VOOR DE CONGREGATIE VAN HET CONCILIE.

Op 2 november 1881 begaf Don Bosco zich naar San Benigno om samen met de novicen de oefening van de goede dood te doen en de soutane te zegenen voor vijfenveertig onder hen. Zijn uitzicht was steeds hetzelfde en uiterlijk gezien, was er geen enkele aanwijzing van ernstige droefheid, maar, bij een vertrouwelijk gesprek met Don Barberis verhaalde hij verschillende onaangenaamheden, die, naar hij zei, tot de zwaarste van zijn leven behoorden. - "Gisteren", voegde hij eraan toe, "heb ik veel tot de Heer moeten bidden om mijn hoofd goed op zijn plaats te houden, want het zijn zaken die je gek zouden maken. Vooral deze laatste twee dagen hebben zich feiten van verschillende aard opgehoopt; andere, die al voorbij zijn, zijn mij ter kennis gekomen; maar alle zijn ze in ongunstige zin". - Dan bedacht hij zich een ogenblik en besloot met een droeve glimlach: - "Ik heb iemand nodig die mij wat kan opbeuren." Deze woorden verklaren voldoende waarom hij tegenover zijn beste Don Barberis zich in ontboezemingen had laten gaan. Later, na het souper, begon hij, om die droeve gedachten te verjagen, episoden te vertellen die hem in verre tijden overkomen waren. (1)

De grootste narigheden kwamen toen voor Don Bosco voort uit de kwestie die behandeld werd voor de Raad van State over het sluiten van de klassen in het Oratorio, uit de zaak van Don Bonetti voor het Oratorio van Chieri en ten derde uit zekere werkjes die tegen de aartsbisschop van Turijn uitgegeven werden. Over de eerste kwestie waren wij al op de jongste feiten vooruitgelopen en hebben wij alles gezegd in het zesde hoofdstuk van het vorige boekdeel, over de laatste kwestie zullen we het verder hebben en hier zullen we dan, wat de geschiedenis van de tweede kwestie aangaat, de draad terug opnemen die we hadden laten vallen in het achtste hoofdstuk van het veertiende boekdeel.

Laat ons samenvatten wat vooraf gegaan is. De eerste twee fasen van het geschil hadden zich afgespeeld in het kerkelijke milieu van Turijn. Een derde fase begon, toen Don Bonetti, het talmen moe waarmee op

(1) Uit een met de hand geschreven bundel gevoegd bij de kronieken van het huis van S. Benigno. Ofwel werd dit gezegd door Don Barberis ofwel door hem geschreven om gekopieerd te worden.

listige wijze de herroeping van het decreet van schorsing belemmerd werd, besloot te zorgen voor zijn eer als priester en salesiaan en voor de goede naam van de kloosterfamilie, waartoe hij behoorde en het geschil voorlegde aan de heilige congregatie van het concilie. Driemaal had hij een beroep gedaan op deze congregatie om te verkrijgen dat de aartsbisschop van Turijn ofwel, hem volle vrijheid zou schenken zijn heilig ministerie uit te oefenen of, op zijn minst zich zou gewaardigen de canonieke redenen aan te geven voor zijn weigering. De heilige congregatie schreef en schreef nogmaals aan de aartsbisschop naar aanleiding hiervan; maar na een lang stilzwijgen kwam deze met motieven voor de dag die onvoldoende bevonden werden. Daarom decreteerde de congregatie op 3 juli 1880 dat de zaak zou behandeld worden op een voltallige zitting van de kardinalen en op 17 juli werd hiervan mededeling gegeven aan Mgr. Gastaldi. Eindelijk werd hem op 11 december het bevel gegeven van ambtswege de zaak aan Don Bonetti te betekenen, betekening die plaats had daags voor Kerstmis door zijn secretaris Chiuso, die zijn nota aldus besloot: "Monseigneur stelt u een termijn van een maand te rekenen vanaf de datum van deze brief om een uiteenzetting van uw redenen voor de heilige congregatie van het concilie te geven."

In de tijd die verlopen was tussen 11 en 24 december had Monseigneur de tijd voor het samenstellen van een langdradig verslag dat hij stuurde aan de kardinaal prefect Caterini op 29 december. Het is van het begin tot het einde een requisitoir tegen de salesianen ofschoon de aanhef aldus luidt: "Het doet mij leed verplicht te zijn beschuldigingen aan te voeren tegen een werk van de verdienstelijke Don Giovanni Bosco. Ik herinner mij met welgevallen dat het een van mijn levendigste priesterlijke zorgen geweest is Don Bosco te helpen bij het ontstaan van zijn instituten. Ook later als bisschop van Saluzzo en als aartsbisschop van Turijn ben ik er altijd om bekommerd geweest en heb ik voortdurend steun verleend aan instellingen die steeds een grotere groei kennen en waarop de zegen van de hemel zichtbaar rust."

Als bewijs dan van zijn sympathie voor het werk van Don Bosco haalt hij twee feiten aan. "Toen het college van Valsalice, zegt hij, van deze stad op het punt stond ontbonden te worden, heb ik ervoor gezorgd dat de salesiaanse priesters er eigenaars van werden, om als privé huis van Don Bosco te worden open gehouden. Met dat doel heb ik tienduizend lires met eigen geld betaald, voor het delgen van schulden, daar Don Bosco niet de verplichting op zich wou nemen de schulden van de administratie van het college te betalen. In datzelfde jaar 1880 heb ik op het einde van de maand februari aan Don Bosco het aanbod gedaan van een van mijn huizen palende aan de parochiale kerk van het Heilig Hart van Jezus in deze stad, ter waarde van veertigduizend lires, op voorwaarde dat de salesianen er kosteloze lagere jongensscholen zouden openen. Op dit aanbod kwam geen antwoord." Waarom er op dit aanbod geen antwoord kwam, ebben we elders gezien.(1) Wat Valsalice aangaat, waren tienduizend lires zeker

(1) Boekdeel XIV, blz. 532 en volgende.

geen peulschilletje; maar de vroegere beheerders, wier schulden hij delgde, en niet de salesianen die geen cent ontvingen, moesten hem voor die grote gift dankbaar zijn. Bovendien verkregen de salesianen van dit onroerend goed niet de eigendom maar enkel het gebruik. Feitelijk betaalden ze gedurende acht jaar aan de broeders van de Christelijke scholen een jaarlijkse huur van 8.000 lires en bij de aankoop droeg de aartsbisschop er niet in het minste toe bij.

Op deze inleiding volgden dan de ons al bekende klachten voor rekening van Don Bonetti: krenking van de parochiale rechten bij het overlijden van een kloosterzuster te Chieri, de kwestie met de pastoor van de kerk van Santa Maria della Scala wegens de oudere meisjes die naar het Oratorio voor zon- en feestdagen kwamen, de zaak van de schorsing die niet voorafgegaan was van de canonieke vermaningen, het werkje De Aartsbisschop van Turijn, Don Bosco en Don Oddenino" dat gedrukt werd, zegt hij, niet zonder de medewerking van Don Bonetti. Maar, het slot is een hatelijke aanklacht tegen Don Bosco zelf. "De zeereerwaarde Don Bosco", schrijft Monseigneur, overste van de salesiaanse congregatie, die zoveel goed te Turijn en op andere plaatsen doet, zei in de loop van een gesprek dat hij gehad heeft met de heer kanunnik, pastoor van Chieri over de zaken van het Oratorio dat, bij een eventueel verschil van mening wegens dit Oratorio de kanunnik-pastoor zich niet meer zou wenden tot Mgr. de aartsbisschop, maar rechtstreeks tot hem, Don Bosco, zodat ze onder elkaar zonder tussenkomst van Monseigneur de aangelegenheid konden afhandelen. De kanunnikpastoor was geërgerd door de ophitsing van de zeereerwaarde Don Bosco, die om zijn deugden zeer vereerd wordt; hierdoor zou een ongehoorzaamheid van een pastoor tegenover zijn geestelijke overste, de aartsbisschop, kunnen ontstaan."

Maar de kanunnik-pastoor had hier, in zijn prikkelbare stemming, een blunder begaan. Dit gesprek klom op tot het jaar 1878 toen de aartsbisschop aan Don Bosco de nodige vergunning verleend had om te Chieri een Oratorio voor zon- en feestdagen te openen. Don Bosco, die wel wist dat de kanunnikpastoor hierdoor ontstemd was en voorzag dat hij voor iedere kleinigheid bij Monseigneur zou gaan herrie schoppen, had hem gedurende een onderhoud gezegd: - "Kijk, mijnheer pastoor, nu Monseigneur de aartsbisschop ons toelaat deze diensten te verrichten, is het niet nodig dat we hem lastig vallen voor elk klein geschil dat kan oprijzen. Wanneer u daarom iets onpassend in het Oratorio zou merken, schrijf er mij dan in alle vriendschap over en dan zullen we onder ons twee de zaak in volledige overeenkomst in orde brengen." - Dat alles was nu de grote ergernis die het vreesachtige geweten van de kanunnikpastoor gekweld had!

Don Bonetti bood te Rome zijn uiteenzetting aan op 8 januari 1881. Ongeveer een maand later stuurde de aartsbisschop kanunnik Colomiatti, de advocaat-fiscaal van zijn curie naar Rome, met opdracht bij de heilige congregatie van het concilie de stand van de zaak te gaan nazien en de opportune antwoorden te geven. Hij kwam te Rome aan op vrijdag 4 fe-

bruari en had een audiëntie bij de paus in de ochtend van 8 februari, dank zij de invloed van Mgr. Macchi, kamerheer. Intussen had Mgr. Verga, secretaris van het concilie, hem het dossier overhandigd en hem toegelaten het daar te lezen en er nota's van te nemen, indien hij deze noodzakelijk achtte. De kanunnik gebruikte ongeveer een hele dag om alle brieven van Don Bonetti te lezen. Daarna stelde hij een memorandum op waarin hij een samenvatting wou geven van de feiten en er in rechte wou op antwoorden.

In de brief, waarin hij deze zaken aan Monseigneur meedeelde, kan men twee punten noteren die moeilijk met elkaar verenigbaar zijn. Na onderzoek van het dossier aarzelt hij niet te bevestigen dat Don Bonetti de zaak zal verliezen. Anderzijds geeft hij blijk van de grootste belangstelling om zo vlug mogelijk kardinaal Nina te zien en tevens geeft hij een rechtvaardiging in de eerste regels van zijn brief waarom hij hem niet dadelijk daags na zijn aankomst te Rome ging bezoeken: "Ik ben niet aanstonds bij Kardinaal Nina gegaan omdat ik eerst het dossier van de zaak wou inzien." Hij had dus een particuliere zending bij Zijne Eminentie; waarin die zending bestond wordt voldoende duidelijk door wat hij daarna zegt: "Vandaag nog begeef ik mij bij voornoemde kardinaal en zal ik trachten tot een buitengerechtelijk vergelijk te komen, zonder te raken aan het feit dat de zaak hangende is bij de heilige congregatie van het concilie en zonder te beletten dat ze haar gang gaat." (1) Dit kwam dus neer op, zoals men dat zegt, zijn handen vooruit steken om niet te vallen, zo weinig grondslag was er te vinden in de zekerheid van een overwinning waarop hij prat ging.

Hij bracht dus een bezoek aan de kardinaal beschermheer van de salesianen zonder ander doel dan zich te gaan vergewissen over de stand van het geschil in de zo-even vermelde zin. In feite gaf hij hem blijk van zijn vurig verlangen dat de zaak zou bijgelegd worden de bono et aequo tussen de partijen zonder verder verloop voor het gerecht en verklaarde dat, wanneer Don Bonetti ertoe bereid werd gevonden zich tegenover de aartsbisschop te verontschuldigen men op grond daarvan een akkoord zou kunnen vastleggen dat wederzijds voldoening zou schenken. De kardinaal oordeelde dat het voorzichtiger zou zijn, nu de heilige congregatie zich toch met de zaak bezig hield, dat partijen zich zouden neerleggen bij haar uitspraak. Toch drong de kanunnik aan en vroeg Zijne Eminentie hiervoor als tussenpersoon bij Don Bosco op te treden. Na rijpe overweging meende de kardinaal dat het niet opportuun zou zijn, zijn verzoek te verwerpen. Daarom schreef hij aan Don Bosco en liet alles over aan zijn wijsheid en christelijke liefde. Hij gaf hem daarbij de verzekering dat Colomiatti zich goedgezind toonde en niet zou geweigerd hebben zijn voorkeur te geven aan een minnelijke schikking.

(1) Brief van 8 februari 1881. De originelen van de brieven die Colomiatti uit Rome aan de aartsbisschop schreef zijn bij theoloog Franchetti van Turijn.

Kardinaal Nina schreef dus aanstonds aan Don Bosco, zette hem zijn zienswijze uiteen en stuurde hem de brief via de kanunnik zelf. Deze kon hem echter niet persoonlijk overhandigen, omdat Don Bosco, zoals wij weten, toen in Frankrijk verbleef. De brief werd hem daar toegestuurd. Het zonneklare antwoord van Don Bosco plaatst de kwestie op haar ware grondslagen.

" Eminentie,

"

" De brief die Uwe Eminentie zich gewaardigd heeft mij te
" schrijven over het geschil betreffende Don Bonetti heeft een
" lange reis gemaakt en heeft mij bereikt te Roquefort nabij
" Toulon.

" Ik wens vurig dat alles vriendschappelijk zou bijgelegd
" worden. Het is nu omstreeks een jaar geleden dat de aartsbisschop
" mij liet roepen en dat wij tot een akkoord kwamen voor de ophef-
" fing van de schorsing van Don Bonetti: pro bono pacis zou ik er-
" voor zorgen dat deze priester niet naar de stad Chieri zou ge-
" sturd worden om er het heilig ministerie uit te oefenen. Ik deel-
" de de zaak mee aan Don Bonetti zelf. Deze was hiermee zeer tevre-
" den, omdat hij een priester is met een voorbeeldig gedrag en ook
" zeer werkzaam is.

" Maar daags na onze minnelijke schikking ontving ik zeer
" vroeg een brief van Mgr. de aartsbisschop waarin hij iedere ge-
" dachte, ieder woord van deze schikking terugtrok en de zaken te-
" rug in hun vorige stand bracht.

" In het huidige geval wordt bij de voorgestelde schikking
" een onaanvaardbaar voorstel gedaan. Indien Don Bosco, zegt theo-
" loog Colomiatti, geen schikking aanvaardt, zal de aartsbisschop
" hem een proces aandoen als auteur van de lasterlijke pamfletten,
" die ten laste van de aartsbisschop gepubliceerd werden.

" Indien ik nu de schikking aanvaard, verklaar ik mij schul-
" dig aan de lasterlijke schimpschriften, die ik steeds verafschuw.
" Wanneer men thans de kwestie wenst te beëindigen extra forum iu-
" ridicum, dan zie ik geen gemakkelijker weg dan terug te komen op
" wat we overeengekomen waren, namelijk, de schorsing van Don Bo-
" netti opheffen, zodat hiermee alles gedaan is.

" We doen er ook goed aan te noteren dat de bedreiging
" van schorsing ipso facto incurrenda nog altijd boven het hoofd
" van ondergetekende hangt, wanneer hij zelf of door anderen of
" door de pers of in zijn geschriften iets zou publiceren dat ten
" laste van onze aartsbisschop zou vallen. Niettemin zal ik van
" hieruit aan de aartsbisschop van Turijn schrijven en hem verzoe-
" ken mij te willen zeggen welke zijn inzichten hierover zijn.

" Ik dank Uwe Eminentie nederig voor het aandeel dat u in
" onze zaken neemt en terwijl ik u onze dankbaarheid door onze
" zwakke gebeden verzeker, heb ik de eer met de diepste dankbaar-
" heid van u te zijn

"

de zeer verplichte dienaar,
Priester Gio. Bosco.

"

Tegelijkertijd gaf Don Bosco aan Don Rua de nodige onderrichtingen over alles wat er verder moest gedaan worden. Don Rua voerde deze prompt uit. Hij begaf zich op 4 en 5 maart bij de advocaat-fiscaal van de aartsbisschoppelijke curie. Hij liet hem weten dat, om aan de wensen van hun kardinaalbeschermer te komen, de salesianen graag op een vreedzame wijze de zaak van Don Bonetti willen regelen en de klacht door hem ingediend bij de congregatie van het concilie tegen Mgr. de aartsbischop willen intrekken. Dit was steeds het verlangen geweest van Don Bosco en van de oversten. Indien men een beroep gedaan had op de rechtbank van de Heilige Stoel, dan was dit gebeurd omdat Monseigneur er nooit kon toe gebracht worden spontaan een ontorende straf, die opgelegd werd aan een reguliere geestelijke tegen een formeel decreet van de heilige congregatie van Bisschoppen en Regulieren, in te trekken.

Na enkele wederzijdse bedenkingen liet de kanunnik hopen dat de schorsing van Don Bonetti ook voor Chieri zou worden opgeheven, op voorwaarde dat hij zich zou onderwerpen en zijn excuses aanbieden.

- "Maar voor welke vergrijpen dient hij zijn excuses aan te bieden?" vroeg hem Don Rua.

- "Wegens een zekere weerbarstigheid", was het antwoord, "om zich te onderwerpen aan de bevelen van Monseigneur en wegens bepaalde brieven die niet zeer eerbiedig waren en ook omdat hij in het afgelopen jaar zijn eis te Rome vernieuwd had, toen de schorsing werd vervangen door een eenvoudig verbod zijn heilig ministerie nog te Chieri uit te oefenen.

Dit was trouwens onjuist. Inderdaad, in zijn brief van 27 mei 1879 had Monseigneur klaar en duidelijk gezegd: "Ik onttrek aan Don Bonetti de bevoegdheid de sacramentele absolutie te geven." Op die manier liet hij hem doorgaan als iemand die zich aan misdrijven schuldig gemaakt had en onteerde hij hem tegenover de hele stad. Maar hierover scheen Colomiatti geneigd de spons te vagen; maar toch wou hij dat hij excuses aanbood wegens de werkjes die tegen Monseigneur gedrukt waren, vooral voor de zaak van Chieri. Hierop antwoordde Don Rua dat de schorsing niets te maken had met de werkjes die maanden later gepubliceerd waren, dat de salesianen niets uit te staan hadden met deze publicatie en alle verantwoordelijkheid verwierpen.

Kortom, uit dit alles samen haalde Don Rua twee gevolgtrekkingen: 1° dat Monseigneur zich niet kon verdedigen tegen de klacht te Rome en nu van de salesianen een min of meer uitdrukkelijke bekentenis van medeplichtigheid in de aangelegenheid van de boekjes probeerde los te krijgen om de lakens naar zich toe te halen. 2° dat Monseigneur vreesde een veroordeling te zullen oplopen in de zaak van de ten onrechte opgelegde schorsing en dat hij met zijn dreiging een klacht neer te leggen in de zaak van deze werkjes, de zaak wou doen schorsen en ze aldus ad calendas Graecas doen uitstellen.

"Dit zijn veronderstellingen van mij", schreef Don Rua aan Don Bosco (1)

(1) Brief, Turijn 7 maart 1881.

"maar ze zijn niet vermetel. Het is juist dat kanunnik Colomiatti mij de verzekering heeft gegeven dat hij, tijdens zijn verblijf te Rome, er zich van heeft kunnen vergewissen dat, bij een uitspraak van het vonnis Don Bonetti zal veroordeeld worden, maar ik denk dat hij in werkelijkheid een vonnis tegen Monseigneur vreest."

Twee andere zaken kon Don Rua met zekerheid aan Don Bosco meedelen: 1° dat Monseigneur, bij een eventuele opheffing van de schorsing niets zal willen doen tot herstel van de slechte indruk ten nadele van Don Bonetti; want hij heeft erop aangedrongen dat men hem geen voet meer te Chieri zou laten zetten, tenzij na een onbepaald geruime tijd. En toch was men aan Don Bonetti een eerherstel verschuldigd vooral op de plaats waar de kwestie gerezen was. 2° dat de kanunnik verlangde dat de zaak door hem, Don Rua, zou geregeld worden, zonder Don Bosco erover in te lichten, hierbij werd als reden aangehaald dat anderszins de zaken te lang zouden aanslepen. Daarom merkte Don Rua wijselijk op: "Ik vrees, dat er wat achter schuilt."

De vrees van Don Rua berustte werkelijk op geen hersenschim. Gesteld dat er een oprechte wil aanwezig was tot een vreedzame schikking te komen, dan was de weg gebaad en open. Monseigneur diende ermee te beginnen Don Bonetti te ontslaan van de kerkelijke straf opgelegd in weerwil van een decreet dat aan de ordinarii verbiedt reguliere biechtvaders te schorsen, behalve wegens een reden die op de biecht zelf betrekking heeft en niet voor een werkelijk of vermeend tekort aan eerbied. Hij moest dus trachten publiek het aangedane onrecht te herstellen door op zijn minst de ongunstige vermoedens tegen hem ten nadele van de hele congregatie weg te nemen. De grote vrees kon zijn dat het gezag van de aartsbisschop er zou onder lijden; maar dit uitwerksel kon zeer goed vermeden worden door hem enkele malen te laten preken in de kerken van Chieri of door hem schriftelijk de algemene bevoegdheid te verlenen de biecht te horen in de instituten voor vrouwen van het diocees, wanneer hij hierom gevraagd werd.

Op de opmerkingen van Don Bosco antwoordde kardinaal Nina met een dilemma. (1) Of Don Bonetti kon in geweten en op grond van juridische argumenten zich verdedigen tegen de beweerde medeplichtigheid van de werkes tegen de aartsbisschop en dan eiste zijn eer en ook die van de congregatie dat hij zich tot geen schikking zou lenen; ofwel was Don Bonetti er niet helemaal gerust in en kon hij door toevallige omstandigheden ook onafhankelijk van zijn wil, een gevoel hebben van zekere, zelfs onrechtstreekse medeplichtigheid; en in die veronderstelling scheen het hem niet ongepast een akte van verontschuldiging op te stellen, goed geredigeerd en gemotiveerd, en waaruit de waarheid van het feit, met de echte omstandigheden en niets meer zou blijken. Dit vooropgesteld zijnde, ging hij

(1) Brief, Rome 16 maart 1881.

verder: "U zult goed nadenken over wat er dient gedaan te worden tegenover een personage sui generis en in uw wijsheid zult u best oordelen wat er dient gedaan te worden; U die veel beter dan ik deze personen kent, zult eveneens in staat zijn in te zien of er in de houding van de tegenpartij een val en een dubbelzinnigheid steekt. Verlies geen moed en denk eraan dat de beproeving van tegenkantingen onafscheidbaar verbonden is met de werken die de Heer aangenaam zijn."

Men kan ons niet overtuigen dat een kardinaal, die zovele bewijzen van toegenegen achting aan Don Bosco gegeven had en ze in die vorm uitdrukte, op 8 februari iets zou gezegd hebben dat de woorden kon rechtvaardigen die Colomiatti aan zijn overste schreef: "Tussen haakjes: de kardinaal houdt Don Bosco niet voor een heilige, terwijl hij Pater Anglesio van de Piccola casa wel als een heilige aanziet."(1)

Vanuit Nice stuurde Don Bosco de brief van Zijne Eminentie aan Don Bonetti, die aan het preken was te Aosta. Toen deze bemerkte dat de tegenstrevers bang waren, omdat zij ongelijk hadden, raadde hij Don Rua aan voet bij stuk te houden op de kwestie van het herstel van eer, die geschonden was door een niet-canonieke schorsing en tevens herstel te vorderen zonder voorwaarden van excuses. Hij diende ook voet bij stuk te houden in verband met de werkjes. "Wij hebben hieraan deel gehad als slachtoffers", schreef hij. Ten hoogste gaf hij toe dat hij in gesprek was geweest met personen om te horen hoe de zaken verlopen waren en dat hun zijn verdriet had meegedeeld om redenen aan te voeren voor zijn onschuld. Maar zeker bestond er geen goddelijke noch menselijke wet die aan een veroordeelde zou verbieden aan vrienden zijn hart te luchten en zich te verdedigen. Indien deze dan misbruik maken van wat hun vertrouwelijk meegedeeld werd, dan kan men daar niets tegen doen. Bovendien stelde hij aan Don Rua voor tijd te winnen, tot Don Bosco te Rome zou zijn.(2)

In de curie echter gaf men blijk van een haast die geen uitstel duldde. Op 29 maart vertrok er, inderdaad, uit Turijn een brief van Colomiatti aan Don Bosco om hem uit te nodigen met Monseigneur tot een schikking te komen. Don Bosco antwoordde vanuit Alassio en stelde twee hoofdzakelijke voorwaarden, indien men aanstonds de kwestie wou beëindigen en de vrede afsluiten.

" Eerwaarde Heer Kanunnik Advocaat Colomiatti,
"
" Ik had Don Rua ermee gelast ieder geschil met betrekking
" op de arme Don Bonetti te regelen en had hem hiervoor volmacht

(1) Brief, Rome 8 maart 1881.

(2) Brief van Don Bonetti aan Don Rua, Aosta 20 maart 1881.

" geschonken. Ik noteerde dat het vlugste en afdoendste middel hier-
" voor was de schorsing op te heffen, die, naar mijn weten, op geen
" canoniek standpunt gesteund is. In deze zin was ik al tot een
" schikking gekomen met Zijne Excellentie, onze vereerde aartsbis-
" schop. Maar 's ochtends na de dag van onze overeenkomst trok Mon-
" seigneur per brief alle onderhandelingen en toegevingen in ver-
" band hiermee, terug.

" Bij het onderzoek van de stand van zaken werd daarna er-
" kend dat er beschuldigingen werden geuit die de eer en de repu-
" tatie van een priester, die in zijn zeden en burgerlijk gedrag
" steeds onberispelijk geweest is, door het slijk sleurden. Wat ik
" niet kan begrijpen is dat men wil dat Don Bonetti vergiffenis
" vraagt voor zaken die hij verafschuwt en dat een enkel gegrond
" vermoeden hiervan mij zou verplichten hem aanstonds te verwijde-
" ren uit onze arme congregatie die aan zovele beproevingen bloot
" gesteld wordt.

" Daarom schijnt het me toe dat het enige middel om een van
" de beroerdste geschillen uit de wereld te helpen hierin zou be-
" staan:

" 1° de schorsing van Don Bonetti opheffen, zoals men reeds ge-
" daan had;

" 2° de zware beschuldigingen te Rome tegen hem ingediend terug-
" trekken tenzij er vaststaande argumenten zouden voorhanden zijn
" om ze te bewijzen; en in dergelijk geval zal Don Bonetti worden
" uitgedreven uit het huis waartoe hij behoort. Hij verzekert ech-
" terter dat hij volstrekt niet de minste vrees heeft voor de hem
" aangetijgde feiten en vraagt enkel de toelating op het gepaste
" oogenblik de nodige uitleg te mogen geven.

" Dat is dan, mijn beste heer kanunnik, mijn zienswijze van
" die zaak die ik beoordeel op een vriendschappelijke en vertrou-
" welijke wijze. Don Rua die deze aangelegenheid in handen heeft
" zal verder beter met u kunnen afspreken. Moge God ons allen ze-
" genen en ons in zijn heilige genade bewaren, terwijl ik met
" volle achting de eer heb van u te zijn

" de nederige dienaar
" Alassio, 5 april 1881. Priester Gio. Bosco.

De brief ging door de handen van Don Rua, die hem dadelijk aan de kanunnik overmaakte. Uit het gesprek met hem gevoerd bracht hij de indruk mee dat alles vreedzaam kon geregeld worden op voorwaarde dat Don Bonetti, zonder nog vergiffenis te vragen voor het werkje of, zoals de aartsbisschop het noemde, het schimpschrift van Chieri, een paar woorden zou schrijven en nadien ook zou laten drukken in het Bollettino; hiermee moest hij iedere verantwoordelijkheid voor die publicatie afwijzen en de inhoud ervan laken.(1) Toen Don Bonetti over deze zaak ingelicht was,

(1) Brief van Don Rua aan Don Bonetti, Turijn 8 april 1882.

vloog hij van Aosta naar Turijn, omdat Don Rua weldra bij Don Bosco te Sampierdarena zou gaan om hem van daar naar Rome te vergezellen. Ze waren het dus eens dat er geen moeilijkheid bestond om een uitvoerige verklaring af te leggen, waarin gezegd werd dat hij, noch rechtstreeks noch onrechtstreeks, enige invloed uitgeoefend had op de publicatie die hij verafschuwde. Don Rua gaf hiervan bericht aan de kanunnik vanuit Sampierdarena, omdat hij op de dag van zijn vertrek, een paar uren gewacht had en hem niet had kunnen spreken.⁽¹⁾ Toch verzuimde hij niet aan te dringen op de hoofdzaak, toen hij zei: "Het schijnt nochtans dat de kwestie van de schorsing dient gescheiden te worden van die van de werkjes en dat de opheffing van de schorsing en het eerherstel niet dienen af te hangen van de verklaring." Met nog meer bescheidenheid ging hij verder: "Daar de schorsing schriftelijk opgelegd werd, zou het dan niet passen dat de opheffing ervan ook schriftelijk zou gebeuren. Zou het wellicht niet beter zijn te verklaren dat ze niet opgelegd werd wegens redenen, waarvoor men ze aan een kloosterling opleggen kan, namelijk wegens ontorende motieven, maar wegens andere redenen? U zult zien wat u kunt doen." Don Rua had van de kanunnik een exemplaar ontvangen van het werkje over de zaken van Chieri om het te onderzoeken en zich te overtuigen of het door Don Bonetti werd ingegeven. Welnu, hier volgt dan zijn advies: "Om u te zeggen wat ik erover denk. Ofschoon ik door mijn vele bezigheden het werkje niet in zijn geheel heb kunnen lezen, schijnt het mij toch toe uit het weinige dat ik ervan gelezen heb, dat men er niet uit besluiten mag dat Don Bonetti er de auteur van is. Indien iemand dit zou denken, dan past het te erkennen dat men zich vaak in zijn oordeel vergist." Het besluit van de brief is werkelijk in de stijl van een heilige geschreven: "Voor het overige bewonder ik u voor de belangstelling die u in deze zaken stelt en ben ik verplicht u mijn oprechte achting te betuigen. Terwijl ik u een goed alleluia en alle zegeningen voor de aanstaande Paasfeesten toewens (het was toen Witte Donderdag) ben ik verheugd u te kunnen betuigen enz."

De advocaat-fiscaal liet Pasen voorbijgaan en daags nadien stuurde hij aan Don Bonetti een biljet met de uitnodiging naar zijn kantoor te willen komen op een ochtend in de loop van die week voor een mededeling. Nu hij vijf dagen armslag had, had Don Bonetti tijd om Don Bosco te raadplegen. Deze antwoordde hem laconiek vanuit Rome: "Ik geloof dat je kunt gaan waar men je gevraagd heeft, maar je moet je vast aan de twee fundamentele voorwaarden houden: ze moeten je je vrijheid laten en alle klachten tegen jou bij de Heilige Stoel ingediend, intrekken. We zullen onze terugkeer verhaasten." We weten niet wanneer en hoe de samenkomst van de twee tegenstrevers verliep, maar op 24 april kwam in het Oratorio op het adres van Don Rua, die nog afwezig was, een ander biljet van Colomiatti toe met de mededeling dat de biechtvergunning voor Don Bonetti ondertekend was. Hij zelf of Don Bonetti kon dus naar de curie ko-

(1) Brief van 14 april 1881.

men om ze te halen. Toen Don Bosco de zaak vernomen had, beval hij aan Don Bonetti aan: (1) "Wat het bekende geschil betreft, zal je een andere brief ontvangen. Zorg er voor niets te zeggen, niets te schrijven wat in vreemde handen kan vallen. Ze willen ons compromitteren. Alles met omzichtigheid." Zoals men uit deze twee briefjes van Don Bosco merkt, gaf hij zelf het voorbeeld van omzichtigheid. Nadien zwijgen onze documenten gedurende twee weken. Daar kwam er een brief van Monseigneur voor Don Bosco. Hij ontving hem te Rome wanneer hij zich klaar maakte om naar Florentië te vertrekken. De aartsbisschop herhaalde zijn titels van verdienstelijkheid tegenover de salesiaanse congregatie; voor ons zijn enkel volgende zinnen voldoende: "Ik zou zeer verheugd zijn, wanneer tussen de ondergetekende en U zelf de zaken opnieuw zouden komen in de bloeiende toestand waarin ze waren, naar ons beider wens tussen de jaren 1848 en 1872. Ik ben nog steeds de persoon van toen en ik heb er aan u en aan de uwen de schitterendste bewijzen van gegeven (...). Indien u en de uwen verlangen de volheid van de zegeningen van Sint-Maximus, bisschop van Turijn op u te trekken, maak u dan bereid het ongelijk te bekennen dat u tegenover zijn huidige opvolger hebt en vraag hem er vergiffenis voor. Beloof hem niets te doen, niets te zeggen, niets in de pers te publiceren dat betrekking heeft op het diocees Turijn, tenzij in verstandhouding met hem en dan zult u zien dat al de sereenheid en al de glans van de voorbije tijden dadelijk zullen terugkeren. (2)

Don Bosco hechtte geloof aan deze verklaringen en ging in op de wens van Monseigneur. Daarom meldde kanunnik Colomiatti zich bij hem aan op 27 mei, voorzien van een volmacht om in naam van de aartsbisschop de zaak te beëindigen. Het werd een lang onderhoud. Don Bosco geloofde aan de rechtschapenheid en de oprechtheid van de beloften die hem gedaan werden. Er werd dan ook mondeling overeengekomen dat de ordinarius alle klachten die naar Rome gestuurd waren tegen Don Bosco en tegen de hele congregatie, zou intrekken en dat Don Bonetti zou ontlast worden van alle moeilijkheden en schorsing, zoals dat het geval geweest was vóór 12 en 14 februari 1879 en zoals eveneens door de aartsbisschop reeds toegeestaan werd op de avond van 26 mei van dat jaar, een toegeving die 's anderendaags in de vroege ochtend werd ingetrokken. Alleen op deze twee voorwaarden liet Don Bosco in handen van Colomiatti een eigenhandig geschrift achter, dat als basis kon dienen van de vreedzame regeling, maar (en dit verdient te worden aangestipt) dat terug moest gestuurd worden aan Don Bosco samen met een geschrift van de aartsbisschop, waarin deze zijn aanvaarding van deze voorwaarden zou uitdrukken. Aldus werd dan mondeling overeengekomen. In de brief van Don Bosco stond geschreven: "De ondergetekende, in zijn hoedanigheid van Algemeen Overste van de vrome salesiaanse sociëteit drukt zijn tevredenheid uit over het feit dat het

(1) Brief, Rome 29 april 1881.

(2) Brief, Turijn 10 mei 1881.

geschil tussen priester Giovanni Bonetti en Zijne Excellentie Mgr. de aartsbisschop op vriendschappelijke wijze vereffend is en verzoekt Zijne Eminentie de kardinaal-prefect van de heilige congregatie van het concilie de brieven hiervoor ingediend te willen terugsturen." Volgde dan datum en handtekening.

De aartsbisschop had nog maar pas dit geschrift in handen of hij stuurde het met een verklaring niet aan Don Bosco opdat deze zou kunnen nagaan of ze overeenstemde met wat hij met de advocaat-fiscaal overeengekomen was, maar aan de kardinaal-prefect van het concilie. In de begeleidende brief zei monseigneur: "De ondergetekende, gelet op de verklaringen gedaan aan zijn advocaat-fiscaal door de zeereerwaarde heer Don Bosco, in zijn hoedanigheid van Algemeen Overste van de salesiaanse congregatie in verband met het Oratorio voor vrouwen te Chieri dat door de salesiaanse zusters in stand wordt gehouden en dat tot heden toe nog niet geniet van enige vrijstelling van het aartsbisschoppelijk gezag; met het vurig verlangen alle goed aan de salesiaanse congregatie te kunnen doen, verklaart dat het zijn wil is dat er geen verder gevolg zou gegeven worden aan zijn tegeneis gericht tot de heilige congregatie van het concilie tegen Don Bonetti, priester, omdat hij hiertoe genoodzaakt werd door een klacht van Don Bonetti zelf. Hij verzoekt dus Zijne Eminentie de kardinaal-prefect hem toe te laten de brieven, die voor deze zaak neergelegd werden terug te trekken."

Hier dienen wij verschillende zaken te noteren. Vooreerst maakt hij helemaal geen gewag van de twee mondeling overeengekomen voorwaarden. Hij herroept zijn verbod niet dat hij opgelegd had aan Don Bonetti om biecht te horen in de stad Chieri. De brieven betreffende de kwestie van Don Bonetti waren niet de enige brieven die dienden teruggetrokken te worden, want met de advocaat-fiscaal was overeengekomen ook andere brieven terug te trekken. Toen hij sprak over het Oratorio van de salesiaanse zusters, dan insinueerde hij dat Don Bonetti enkel geschorst werd om biecht te horen in een privé kapel van de zusters en niet in een openbare kapel die aan de salesianen toebehoorde. Op de tweede plaats kon een klad dat vertrouwelijk meegedeeld werd en dat moest terugbezorgd worden, al was het maar om in het net te worden gekopieerd wanneer monseigneur zijn toestemming aan de gestelde voorwaarden gegeven had, niet worden aangezien als een definitief document, zo definitief dat het aan een kardinaal-prefect kon worden gezonden.

Maar het abnormale hield daarbij niet op. Er was overeengekomen dat de kanunnik persoonlijk terug zou komen bij Don Bosco om een mondeling antwoord te geven. In tegenstelling daarmee stuurde de kanunnik dit antwoord per brief en voegde er een afschrift bij van de akte van de aartsbisschop. Dat was nog niet voldoende; want de kanunnik wachtte verscheidene dagen alvorens het bericht van de brief, die naar Rome verzonden werd, te geven. Meer nog. In plaats van het vlugste middel te gebruiken, namelijk hem de brief te overhandigen, stuurde hij hem per post. Op die manier verliep er een week zonder dat Don Bosco van iets afwist, daar

hij slechts de brief ontving op 2 juni, enkele ogenblikken voor het uur van het souper. Hij zag in dat alles een manoeuvre waarvan hij de gevolgen wilde verhinderen. Met dat doel stuurde hij dadelijk, omstreeks zeven uur 's avonds een telegram aan Mgr. Verga, secretaris van de congregatie van het concilie: "Verzoek geen enkele brief over onze geschillen buiten uw kantoor te laten gaan. Zult brief ontvangen. Bosco." Nog diezelfde avond schreef Don Bosco aan Mgr. Verga.

" Excellentie,

"

" Op dit ogenblik ontvang ik met de post het bericht dat mon-
" seigneur de aartsbisschop van Turijn aan de heilige congregatie
" van het concilie een geschrift van mij heeft gestuurd, dat moest
" dienen als basis voor een vriendschappelijke schikking over
" het geschil met Don Bonetti. Dit geschrift werd vertrouwelijk
" meegedeeld aan de heer advocaat-fiscaal kanunnik Colomiatti die
" het zou tonen aan Monseigneur en het mij dan zou terugbezorgen
" samen met een geschrift over onze overeenkomst. Deze akte van de
" aartsbisschop is werkelijk gekomen, maar stemt niet overeen met
" wat overeengekomen was met zijn advocaat-fiscaal, namelijk de
" schorsing van Don Bonetti op te heffen, de klachten tegen hem in-
" gediend terug te trekken alsook alle brieven die gestuurd waren
" om priester Bosco en zijn arme congregatie te smaden. Anderzijds
" zou ik dit niet naar Rome gestuurd hebben; en indien ik dat zou
" gedaan hebben, zou ik zeker niet een stukje papier gestuurd heb-
" ben zonder er een brief bij te voegen, zoals dat betaamt jegens
" Zijne Eminentie de kardinaal-prefect van een dergelijke gezagvol-
" le congregatie. Daarom verzoek ik Uwe Excellentie het geschil op
" zijn normaal punt, waarop het zich thans bevindt, te laten. In
" een volgende brief zullen u meer positieve verklaringen worden
" gegeven.

" Geloof mij werkelijk de persoon te zijn die de eer heeft
" met hoge achting en ontzag van u te zijn
" de gehoorzame dienaar
" Priester Gio. Bosco.

Hij liet niet na dadelijk aan Colomiatti een antwoord te sturen; want het lag hem op het hart aanstonds te verklaren dat de verzoeningsakte zoals zij door monseigneur geformuleerd werd, niet overeenstemde met wat tussen hen beiden was overeengekomen.

" Heer Advocaat,

"

" Ik ontvang op dit ogenblik met de post de brief waarin mij
" de bekende akte van de aartsbisschop wordt meegedeeld. Het spijt
" me zeer, maar het schijnt me toe dat zij niet overeenstemt met
" wat wij overeengekomen waren. Het is daarom noodzakelijk dat wij

" elkaar kunnen spreken om beter tot een akkoord te raken. Ik ga
" niet buiten huis. Indien u kunt, kom dan zoals ik u thans ver-
" zoek, tot bij mij en dan hoop ik dat we met enkele woorden beter
" kunnen afspreken.
" Geloof me met volkomen achting te zijn
" uw nederige dienaar
" Turijn, 2 juni 1881. Priester Gio. Bosco.

Don Bosco had zijn redenen om zo haastig op te treden. Wanneer de brieven teruggestuurd werden, zou het geschil een vreedzame weg dienen te volgen. Leed het vriendschappelijke akkoord dan schipbreuk, dan moest men opnieuw beginnen met nieuwe brieven en nieuwe redenen. Indien dus Don Bosco zich in deze strik liet vangen dan bevond hij zich voor een lelijke viersprong, wanneer de onderhandelingen afgebroken werden. Ofwel zou hij geen voldoening bekomen ofwel moest hij om de zaak weer opnieuw voor te brengen al de onontbeerlijke narigheden ervan ondergaan. Het was goed dat hij nog juist op tijd de val kon ontgaan en de schorsing van het vonnis kon voorkomen.

Colomiatti wachtte twee dagen om te komen; en toen hij kwam, loochende hij spitsvondig dat zij in hun vorig gesprek mondeling de twee voorwaarden gesteld hadden voor de schikking. Bij deze verrassende schaamteloosheid begreep Don Bosco hun spel steeds beter. Anderzijds beloofde hij hem bij het afscheid dat hij nog enkele dagen erover zou nadenken, alvorens de onderhandelingen helemaal af te breken. Het was immers niet zijn bedoeling iedere weg naar een latere schikking af te sluiten, maar alleen gevreesde misverstanden op te helderen. Ongeveer een week na zijn gesprek schreef hij aan de kanunnik:

" Heer Kanunnik Colomiatti, advocaat-fiscaal,
"
" Volgens uw advies heb ik in de loop van deze week nage-
" dacht, gebeden en eveneens een persoon, die onze aartsbisschop
" zeer genegen is over ons geschil geraadpleegd.
" Maar ik ben er steeds meer van overtuigd dat de akte van
" de aartsbisschop niet overeenstemt met wat we overeengekomen
" waren, dat zij Don Bonetti laat in de toestand waarin hij zich
" bevond en dat zij de brieven, die naar Rome gestuurd werden ten
" laste van ondergetekende en van onze arme congregatie, niet
" herroept. Dit wordt bevestigd door de houding die Monseigneur
" de aartsbisschop tegenover ons steeds blijft aannemen, zoals u
" wel bekend is.(1)

(1) Hij zinspeelt hier op zijn weigering naar Valsalice te gaan voor het vormsel en op de verplichting voor D. Francesca het examen van morele theologie af te leggen. Cfr. hierover blz. 166.

" Misschien kon het geschil net enkele wijzigingen bijge-
" legd worden, indien u, zoals we overeengekomen waren, mijn ge-
" schrift zou beschouwd hebben als vertrouwelijk, het had laten zien
" en mij dan zou meegedeeld hebben wat men er nog wenste aan toe te
" voegen. Maar zo is het niet verlopen. U hebt me integendeel ge-
" zegd dat er niets zou veranderd worden aan wat geschreven werd.

" Bij deze stand van zaken zie ik geen andere uitweg dan het
" aan de Heilige Stoel over te laten mijn ongelijk en mijn gelijk
" vast te stellen; op voorhand aanvaard ik ze, wat het ook moge
" zijn. Ik denk dat ook monseigneur daarmee vrede zal nemen,
" daar het hier gaat over een hoger gezag dat de machten beperkt
" en de uitoefening ervan regelt.

" Wat mij echter aangaat geef ik u de verzekering dat ik
" steeds verheugd ben mijzelf te kunnen aanzien als

" uw nederige dienaar
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 11 juni 1881.

Intussen had ook Don Bonetti naar Rome geschreven en aan Mgr. Verga uitgelegd op welke wijze en met welk doel het plan van verzoening dat aan kardinaal Caterini (1) gestuurd werd, ontfutseld werd. Kortom, het is zeker dat iemand die oprecht tot een vergelijk wil komen iets toegeeft aan de tegenpartij, maar voorgeven dat men in een zaak tot een akkoord wil komen en dan van geen toegevingen willen weten, is niet meer beroep doen op een schikking maar uitsluitend zijn eigen voordeel zoeken.

Toen Mgr. Gastaldi de beslistheid van Don Bosco gezien had, gaf hij formeel opdracht aan advocaat Menghini (2) zijn verdediging op zich te nemen. Later lichtte Colomiatti op zijn manier de kardinaal-beschermheer van de salesianen in. (3) In diezelfde tijd ontving Don Bosco een brief zonder aanduiding van plaats noch datum en met een niet te ontcijferen handtekening. De schrijver ervan vermeldde zekere indrukken, die zijn telegram en brief van 2 juli aan Mgr. Verga verwekt hadden. Hij hield hem een kleine preek en schreef dat het paste de betwisting op een vreedzame wijze te regelen. Het schijnt dat het document afkomstig was van een persoonlijke vriend van de aartsbisschop, die optrad als tolk van nog andere vrienden die wensten hem voor de slag te behoeden. (4) Een van deze vrienden was kardinaal Hohenlohe die hem eveneens aanraade een ein-

(1) Bijv. doc. 16.

(2) De brief die helemaal niet objectief was, kan door Don Dalmazzo gekopieerd en naar Turijn gestuurd worden. (Bijv. Doc. 17)

(3) Bijv. Doc. 18.

(4) Bijv. doc. 19.

de te stellen aan het proces.(1) Maar beide partijen hadden hun eigen weg gekozen in deze betwisting; en wat Mgr. Gastaldi er ook mocht over denken, Don Bosco had het inzicht voortaan de zaak door te drijven. Hij vroeg enkel aan zijn eigen advocaat de aartsbisschop wat te ontzien.

" Geachte Heer advocaat Leonori;
"
" Niettegenstaande mijn levendig verlangen op een vriend-
" schappelijke wijze het geschil te beslechten dat sinds meer dan
" twee jaar bestaat tussen de aartsbisschop Mgr. Gastaldi van Tu-
" rijn en priester Giovanni Bonetti, die nog altijd geschorst is,
" zie ik nochtans in dat er binnenkort een vonnis zal geveld wor-
" den in de voltallige congregatie van hunne Eminenties de kardina-
" len. Met dit doel verzoek ik u deze zaak en onze verdediging op
" u te willen nemen; ik beveel u echter aan alle wijzen van spreken
" en ook gevoelens te vermijden die men inopportuun kan achten in
" de mond van een ondergeschikte tegenover zijn overste.
" Ik zal zorgen dat u de nodige onkosten betaald worden
" zoals dat hoort.
" Ik ben met volledige achting en dankbaarheid
"
" uw verplichte dienaar
" Priester Giovanni Bosco.

Om ons hart wat op te luchten van het onthutsende tafereel van deze miseries, menen wij dat er niets beters is dan ons verhaal te onderbreken om kennis te nemen van een brief die door Don Bosco aan de kardinaal-beschermheer gestuurd werd op het ogenblik dat al deze onaangename kuiperijen hun hoogtepunt hadden bereikt.

" Eminentie,
"
" Soms kan ik u dan toch wat goed nieuws melden. Na een reeks
" van inspanningen, hard werk en opofferingen die wij te La Spezia
" gehad hebben, zijn wij er eindelijk in geslaagd de kerk te vol-
" tooien en eveneens het huis waarvan we al in het bezit zijn en
" dat we bewonen. Op deze manier konden we meer dan vijfhonderd jon-
" gens uit de scholen van de protestanten verwijderen en ze naar
" katholieke klassen en naar het katholiek onderwijs brengen, zoals
" dat nu het geval is. is. Indien we ruimer lokalen hadden, zou hun
" aantal nog groter zijn. We zullen er ons op toe leggen om te zien
" wat er kan gedaan worden

(1) Brief van adv. Leonori aan Don Bonetti, Rome, 14 augustus 1881.

" en we hopen dat Gods hulp ons niet zal te kort schieten.
" Het nieuwe huis en de nieuwe kerk van de Vlakten van Valle-
" crosia zijn thans voltooid en ze zijn druk bezet. In het Bollet-
" tino Salesiano zult u gelezen hebben dat er een plechtige dienst
" heeft plaats gehad, toen de bisschop het Allerheiligste van de
" voorlopige naar de definitieve kerk gebracht heeft. Ik noteer
" met genoegen dat de protestantse scholen voor jongens en meisjes
" definitief gesloten werden bij gebrek aan leerlingen. Aldus gaat
" er geen enkele katholiek meer naar de tempel van de Waldenzen,
" ondanks de voortdurende aanbiedingen om de onbedachtzame gelovi-
" gen aan te lokken.
" Het huis van Lucca maakt vorderingen te midden van zware
" moeilijkheden, maar iedere dag worden er opgelost. Te Florentië
" gaat het er stormachtiger toe. De protestanten gooien er met
" geld; wij echter, wij bevinden er ons in de ellende en hebben
" geen huis. Toch hebben we een levendig vertrouwen dat wij binnen
" korte tijd daarin kunnen voorzien en ons stevig kunnen vestigen;
" maar hier hebben we dan een gebed van U nodig en een speciale ze-
" gen van de H. Vader.
" Don Dalmazzo zal u bijzondere inlichtingen verschaffen.
" Mijnerzijds verzoek ik u deze resultaten te willen meedelen aan
" de H. Vader die meermaals liet blijken dat ze hem zeer ter harte
" gaan.
" Ik beveel mij in de christelijke liefde van uw heilige ge-
" beden aan, terwijl ik de hoge eer geniet in alle nederigheid van
" u te mogen zijn
" de verplichte dienaar
" Turijn, 30 juni 1881. Priester Giov. Bosco.

Naar het scheen moest de zaak behandeld worden in de maand septem-
ber; maar deze maand liep op haar einde zonder aanwijzingen voor een na-
bije bespreking. Don Bonetti, die op gloeiende kolen liep, spuwde vuur
en vlam tegen advocaat Leonori en wreef hem bijna de schuld aan dat de
zaak zo lang aansleepde. Hij spoorde hem dan ook aan bijtijds zijn ver-
dediging te voltooien om ze in druk aan de kardinalen te kunnen uitdelen
voor de vakantie, zodat onmiddellijk daarna de zaak kon behandeld worden.

Op de laatste dag van september gebeurde er een verrassing. Don
Bosco zat in het huis van San Benigno een retraite voor van de novicen
die zich klaarmaakten voor het afleggen van hun geloften, toen daar on-
voorzien kanunnik Menghini, de advocaat van de aartsbisschop, verscheen
met de officiële opdracht een basis voor een schikking te bespreken. Don
Bosco liet Don Bonetti roepen en in gemeenschappelijk overleg werden de
drie volgende fundamentele artikels voorgesteld:

1° Priester G. Bosco, overste van de salesianen, verklaart de
klacht in te trekken ingediend door priester Giovanni Bonetti bij de hei-
lige congregatie van het concilie uit oorzaak van de schorsing die hem
ongeveer 3 jaar geleden opgelegd werd door de aartsbisschop van Turijn

naar aanleiding van het Oratorio van S. Teresa te Chieri. Priester Bonetti belooft aan de aartsbisschop gehoorzaam te zijn en zich niet meer naar dit instituut te begeven om er biecht te horen tot op het ogenblik dat de echte of voorgewende vrees voor botsingen met de plaatselijke pastoor zal verdwenen zijn.

2° Van zijn kant verklaart Zijne Excellentie Mgr. Lorenzo Gastaldi, aartsbisschop van Turijn, schriftelijk dat hij priester Bonetti gesuspendeerd heeft niet wegens een oorzaak die de biecht aangaat, noch wegens de overtreding van een interdict, maar wegens botsingen die hij gehad heeft met de plaatselijke pastoor. Hij verklaart dat hij hem opnieuw de bevoegdheid zal verlenen om biecht te horen en dit op volstreekte wijze ook voor Chieri. Hij verklaart ook dat hij alle geschriften of gedrukte stukken die priester Bosco en de salesiaanse congregatie kwamen bekladden niet enkel in de huidige kwestie maar ook in alle andere, zal intrekken.

3° Ten titel van een wettig herstel zal Zijne Excellentie nog aan priester Bonetti de bevoegdheid verlenen biecht te horen in overeenstemming met wat voorgeschreven is door de constitutie Superna van Clemens X, daarin begrepen de biecht van kloosterlingen of personen die in een klooster leven en onderworpen zijn aan de jurisdictie van de aartsbisschop.

Maar het was een Sisyfusarbeid! Menghini onderwierp de besluiten aan zijn klant, vertrok weer naar Rome en men zag hem niet meer. Don Bosco wachtte tevergeefs op enige mededeling. Monseigneur echter zond zijn advocaat-fiscaal naar Rome om er tegen Don Bosco een andere zaak in te leiden die met de eerste gepaard ging. Hij hield zich trouwens ook met de eerste zaak bezig: terwijl hij zich met de tweede zaak onledig hield, moest hij trachten de vorige zaak zolang mogelijk te vertragen. Daarom kwam hij overeen met kardinaal Ferrieri en werd er bepaald dat de heilige congregatie van bisschoppen en regulieren vier principiële kwesties zou onderzoeken: 1° Of de zusters van Maria, Hulp der Christenen, al dan niet vrijgesteld waren van de jurisdictie van de aartsbisschop. 2° of hun instituten of Oratoria al dan niet vrijgesteld waren. 3° of de salesiaanse priester, die in deze instituten en Oratorio's diensten kwamen verrichten, hiervan vrijgesteld waren. 4° of de salesianen zelf in de Oratorio's en instituten van de zusters van Maria, Hulp der Christenen, moeten aanzien worden als verblijvende in kloosters van hun salesiaanse congregatie of niet. Colomiatti stelde het nodige document op om deze zaak in te leiden. Daar zij als principiële kwestie werd voorgesteld, had zij de voorrang op de zaak die aangehouden werd bij de congregatie van het concilie. (1)

(1) Brieven van kanunnik Colomiatti aan Mgr. Gastaldi, Rome 16 en 19 oktober 1881. Het is leerrijk te vernemen hoe in de tweede van deze brieven de zaak van moeder Galeffi, oud-presidente van de oblaken van de Torre de'Speechi verkeerd voorgesteld wordt (cfr. boekdeel XIII, blz. 464-5): "Vandaag vernam ik van de ondersecretaris van de heilige congregatie van de riten dat Don Bosco voortaan te Rome bekend staat voor wat hij is. Hij vertelde mij hoe dit jaar de overste van de oblaken van Torre de'Specchi bijna plots (ze stierf in januari 1876 na een niet korte ziekte!) gestorven was. Don Bosco had mat deze overste een lopende rekening betreffende

Onze lezers mogen het echte punt van het geschil niet uit het oog verliezen. Kort samengevat was het dit: op 12 februari 1878 had de ordinaris van Turijn, onder voorwendsel van een tekort aan eerbied jegens de pastoor van Chieri en van een oorzaak te zijn van twisten, zonder de betrokkenen, noch zijn overste vooraf verwittigd te hebben, tegen de canonieke wetten in, Don Bonetti gesuspendeerd van de bevoegdheid biecht te horen van de gelovigen niet enkel voor de stad Chieri, maar in het hele aartsbisdom. Dit strekte tot oneer van Don Bonetti en van zijn congregatie. Nadien werd de schorsing beperkt tot Chieri. Wat had nu de zaak van Don Bonetti te maken met de hierboven vermelde kwestie? Volstrekt niets maar men wou tijd winnen en tot last maken.

Maar dat tijd winnen was ook voor Don Bonetti gunstig, omdat hij nu gelegenheid kreeg ook andere stappen te doen. In oktober gaf hij aan de pers een Memorandum, dat hij aanbood aan de Heilige Vader en liet uitdelen aan de kardinalen. Het is een bundeltje van vijftien bladzijden; groot formaat waarin een sobere uiteenzetting gegeven wordt van het feit en van wat aan het feit voorafgegaan was en een waardige weerlegging van de redenen door Monseigneur aangevoerd om hem niet volledig in zijn eer te herstellen.

Dat tijd winnen had ook nog een ander voordeel. Toen de eerbiedwaardige kardinaal Caterini gestorven was (hij was 86 jaar oud) werd op 10 november tot prefect van de congregatie van het concilie gekozen Zijne Eminentie kardinaal Nina, die Don Bosco zeer goed kende. Don Bosco wachtte er niet mee hem met zijn benoeming geluk te wensen. Zijne Eminentie antwoordde hem op 24 november: "Ik schrijf het toe aan uw buitengewone goedheid dat uw brief van 11 dezer mij al te verplichtende hartelijke bevestigingen heeft laten worden naar aanleiding van mijn benoeming tot

(1) .../...

boekjes van de katholieke lectuur (in het origineel vindt men dan het woord profiteerde, met een pennentrek uitgeschraapt) en wist dat zij de oblaten niet op de hoogte had kunnen houden van haar administratie (de oblaten waren van alles op de hoogte, behoudens van de onregelmatigheden van een neef van Galeffi, die vanzelfsprekend ook aan zijn tante niet bekend waren). Hij vroeg hun als zijn eigendom vierduizend scudi (hij bewees een tekort van 20.133,32 lire te zijnen nadele, wegens waren die opgestuurd, ontvangen en niet betaald waren). De oblaten waren verstomd bij deze vraag (neen, bij deze ontdekking) en konden niet geloven dat de overste zich een zo grote schuld op de hals had gehaald, zonder hun erover te spreken, maar ze konden het tegendeel niet bewijzen. Trouwens om geen schandaal te verwekken boden ze hem een gedeelte van het bedrag aan (dat is onwaar). Dan probeerde Don Bosco een gedeelte van hun gebouwen te verkrijgen door te zeggen dat hij er scholen enz. zou oprichten (dat is vals). Onder de schijn dit geld niet als geld te willen, en ook omdat hij zag dat de oblaten het moeilijk konden betalen, trachtte hij zich meester te maken van een gedeelte van hun huis (een akte, die volledig in regel is, logenstraft deze beweringen - cfr. boekdeel XIII, blz. 954). Ik zelf heb gehoord dat ook kardinaal Ferrieri dit afkeurde, toen ik er hem over sprak: In het kleine proces te Rome (1915-16) hebben twee toen nog levende oblaten verklaringen afgelegd die zeer eervol waren voor Don Bosco zowel over dit feit als of andere valse verklaringen van Colomiatti (Summary blz. 49-50).

tot prefect van de heilige congregatie van het concilie. Ik bedank u met al de vurigheid van mijn hart. Voor het overige, stel ik steeds weinig vertrouwen in de armzalige krachten die mij nog overblijven en voel ik de noodzaak u te vragen bij de Heer de hulp en de steun af te smeken die nodig zijn om het gewicht te kunnen dragen, dat de goedertierenheid van de Heilige Vader op mijn schouders heeft gelegd. Niettegenstaande mijn geringheid zal toch nooit in mij de goede wil ontbreken om aan de verwachtingen te beantwoorden evenals aan de gewettigde eisen in de mate van mijn bevoegdheden."

In het begin van november vernam Don Bosco met veel leed dat hij bij openbare betogingen het mikpunt geworden was van de minachting van het hoofd van het diocees. Op 10 november had Monseigneur, bij het houden van de diocesane synode twee toespraken gehouden in de kathedraal waarin hij onwelwillende uitdrukkingen gebruikte voor rekening van de salesianen en hun overste, zonder ze echter te noemen. 's Ochtends had hij aange-toond hoe nuttig de Oratoria voor zon- en feestdagen voor de jongens waren, zonder zelfs melding te maken van deze die door Don Bosco te Turijn sinds veertig jaar geleid werden. Daarentegen had hij zich uitgeput in lofbetuigingen over de Oratoria van de paters van Sint-Philippus Neri, die, zei hij, zich overal lieten opmerken, hun bisschop hielpen en hem geen narigheid bezorgden. Zijn toehoorders begrepen onmiddellijk de toespeling. 's Avonds drukte hij zich nog duidelijker uit: - "Ik beveel u onderwerping en eerbied voor uw bisschop aan. Handel niet zoals sommige kloosterlingen die vol achting en verknochtheid zijn voor de paus, die zich ver van hier bevindt, maar die weinig of geen eerbied hebben voor hun eigen bisschop. Ze tonen zich gedwee tegenover de Stoel van Petrus en niet tegenover deze van Sint-Maximus. Aldus handelt in dit diocees een zekere geestelijke die er zich op beroemt aan de zijde van de paus te staan, maar de hand heeft in zaken die aan de aartsbisschop onaangenaam zijn en hem last veroorzaken."- Hij viel eveneens de katholieke pers aan die de leerstelsels van Rosmini bekampte, waarbij hij nog wranger woorden gebruikte: - "Tijdschriften, kranten, zelfs prullekrantjes die erop bogen de titel van katholiek te dragen en die integendeel een ongeluk voor de kerk zijn. Misschien is er geen enkel bij dat niet buiten zijn grenzen gaat, dat zich bemoeit met zaken die het niet aangaan, dat meer kwaad dan goed doet, dat geen ergernis is voor de gelovigen." - Voor deze taal voelde een van de aanwezigen, de theoloog Luigi Fiore, zoveel afkeer dat hij er rechtstreeks over schreef aan de paus.

Het was van het hoogste belang in de kerkelijke en burgerlijke milieus van Rome de ongunstige vooringenomenheid, die er de kwade tongen verspreidden, te verdrijven. Met dit inzicht had advocaat Leonori de hand gelegd aan een werkje over Don Bosco en zijn werk om het op ruime schaal in de stad te verspreiden. Het werk werd gepubliceerd omstreeks het einde

van het jaar.(1) In zeven hoofdstukken werd er gesproken over Don Bosco, over de salesiaanse sociëteit op zich zelf, over haar vorderingen in Italië, in Frankrijk, in de buitenlandse missies en over de merkwaardigste beoordelingen die over haar gedaan werden; en hij besloot met te zeggen dat Don Bosco door zijn werk aan de clerus de weg had gewezen die hij in de praktijk moest volgen, als hij met zijn tijd wou meegaan.

De luidruchtige aanvallen, die op de synode tegen hem gedaan werden, deden Don Bosco nog meer de noodzakelijkheid aanvoelen zich te verdedigen op een terrein dat wel beperkter, maar nog belangrijker was. Wee de congregatie, indien in de hogere kerkelijke sferen, namelijk onder de bisschoppen van Italië en de kardinalen te Rome, de gedachte ingang vond dat de salesianen en hun stichter mensen waren die zich niet wensten te onderwerpen aan het gezag van de bisschop en hem vijandig gezind waren! En toch was deze gedachte reeds op weg! Tot elke prijs was er een document nodig dat in handen zou komen van de hoge prelaten en hen goed zou voorlichten over de werkelijke stand van de verhoudingen tussen het salesiaans Oratorio en de curie van Turijn, tussen Don Bosco en Mgr. Gastaldi. Voor een werk in die trant zorgden nu juist Don Bonetti en Don Berto, die, naast secretaris van Don Bosco, eveneens de archivaris van de congregatie was.(2) Er werd aldus een monografie samengesteld die op het frontispice volgende titel had: Aan hun Eminenties de Kardinalen van de Heilige Congregatie van het Concilie. Een uiteenzetting van priester Giovanni Bosco. De redenen van deze uiteenzetting werden duidelijk verklaard op de eerste bladzijden met een inleiding geschreven door Don Bonetti, maar herzien en tot zijn eigen tekst gemaakt door Don Bosco.

" De redenen van bijgaande uiteenzetting.
"

" Het is nu reeds tien jaar dat de ondergetekende en de ont-
" luikende salesiaanse congregatie ernstige plagerijen ondergaan
" vanwege de aartsbisschop van Turijn, Mgr. Lorenzo Gastaldi; deze
" veroorzaken ons veel last en beletten ons voor het heil van de
" zielen te werken. Immers nu eens verbiedt deze prelaat ons ge-
" bruik te maken van de bevoegdheden die ons verleend zijn door de
" Heilige Stoel, dan matigt hij zich het recht aan tegen de kerke-
" lijke voorschriften in, zich te bemoeien met het inwendige en
" disciplinair stelsel van onze congregatie alsof ze enkel een
" diocesaan instituut is. Vaak weigert hij zonder enige reden onze
" clerici tot de heilige wijdingen toe te laten, soms weigert hij

(1) Costatino Leonori, Cenni su la Società di S. Francesco di Sales istituita dal sacerdote Giovanni Bosco, Rome, Tiberdrukkerij 1881.

(2) Het origineel van de hand van deze twee compilatoren bevat talrijke schrappingen, toevoegsels en wijzigingen van Don Bosco. Zijn pen heeft vaak ook langere brokken geschrapt.

" onder nietige voorwendsels aan onze priesters de bevoegdheid te
" prediken en biecht te horen en ook in zijn diocees de mis te
" celebreren; soms schorst hij ze zonder dat er een canonieke fout
" is en zonder over te gaan tot de formaliteiten gevegd door de
" heilige canons. Hij verbiedt ons in zijn diocees breven te publi-
" ceren van de opperherder ten voordele van onze werken. Hij brengt
" kritiek uit op weldadigheidsinstellingen, die al aan de Heilige
" Vader zijn aanbevolen en door hem werden gezegend. Hij schrijft
" brieven aan groot en klein, laat zelfs pamfletten drukken en pu-
" bliceren om de salesianen en hun overste als eerloos voor te stel-
" len. Al deze daden schijnen bevorderd te worden door de vijand van
" al het goede om onze arme congregatie te verstikken en te vernieti-
" gen of tenminste om hinderpalen op hinderpalen te stapelen, zodat
" ze niet het doel kan bereiken, waarvoor ze door de Heilige Stoel
" gesticht en goedgekeurd werd.

" Al deze en nog andere plagerijen hebben wij tot hiertoe
" stilzwijgend verdragen. Het zijn thans moeilijke tijden voor de
" heilige kerk en ik wil u niet lastig vallen door op plechtige
" wijze uw gezagvolle en opperste oordeel tot onze steun af te roe-
" pen. Ook thans is het mij pijnlijk bezwaren in te dienen tegen een
" persoonlijkheid, voor wie ik steeds achting en verering gehad heb.

" Wij hadden gaarne verder stilzwijgend dergelijke plagerijen
" en moeilijkheden verdragen maar de jongste tijd heeft de aartsbis-
" schop zich tot de heilige congregatie van het concilie gewend en
" zaken gepubliceerd die voor ondergetekende en voor heel de vrome
" salesiaanse sociëteit eerrovend zijn en waartegen hij maatregelen
" vergt. Daarom ben ik door mijn plicht van gehoorzaamheid gedwongen
" een uiteenzetting aan de Heilige Stoel te doen.

" Daar ik met grote afkeer in mijn hart deze pijnlijke ver-
" plichting volbreng, zal ik niet spreken over talrijke feiten en
" gezegden, die enkel mijn nederige persoon aangaan en zal ik enkel
" dat uiteenzetten wat een weerslag heeft op de congregatie en op
" mij zelf als hoofd en overste van deze congregatie.

" Turijn, 15 december

" Octaaf van het feest van de Onbevleete Ontvangenis van Maria 1881.

"
"

Priester Giovanni Bosco.

De tekst gaat chronologisch te werk van het jaar 1872 af tot het jaar 1881 en somt jaar per jaar over meer dan zeventig bladzijden de onwelwillende daden van de ordinarius van Turijn tegenover Don Bosco en de salesianen op. Op twee bladzijden wordt dan een samenvatting gegeven van de schadelijke gevolgen die ze gehad hebben; een verzoek en een plechtige betuiging komt dan alles besluiten. Het is een verzoek tot hulp en bescherming vanwege de Heilige Stoel en een plechtige betuiging van onvoorwaardelijke onderwerping aan iedere beschikking, raad en advies die het de paus behagen zal te geven.

De "plicht van gehoorzaamheid" die hem dwingt deze uiteenzetting te doen, mag niet laten veronderstellen dat er van hogerhand een voorschrift gekomen was. De vergelijking van de eerste tekst met de definitieve, op het origineel, herinnert ons aan het feit dat de Heilige Stoel zelf, bij het goedkeuren van de congregatie hem ook de bewaking en het bestuur ervan toevertrouwd heeft en hem de verplichting heeft opgelegd te waken over haar belangen en haar eer te verdedigen. Hij liet het werk in het grootste geheim en met alle gereserveerdheid drukken en hield het origineel, de proeven en de exemplaren ervan bij zich. Ook bij het versturen werd met alle omzichtigheid te werk gegaan. De exemplaren werden enkel gestuurd aan hooggeplaatste personen van de kerkelijke hiërarchie en in een gesloten envelop. De aflevering die uit de drukkerij kwam op het einde van het jaar 1881 kwam ook in handen van Leo XIII. Nadat hij het doorbladerd had, riep hij diep onder de indruk uit: - "Laat men een einde stellen aan dit geschil, zoniet zal Mgr. Gastaldi door de geschiedenis geschandvlekt worden." - Dan ontstond bij hem voor het eerst de gedachte de hele zaak tot zich te trekken, zoals we in het volgende hoofdstuk zullen zeggen.

Toen de dag van de bespreking dichterbij gekomen was, trok de aartsbisschop naar Rome. Hij werd er echter ook naartoe geroepen door een uiterst plechtige omstandigheid, want op het feest van de Onbevleete zou de opperherder overgaan tot de heiligverklaring van vier zaligen: Benedetto Giuseppe Labre, Lorenzo van Brindisi, Giovanni Battista de' Rossi en Chiara van Montefalco. Hij benutte dan deze gelegenheid om van dichtbij het terrein te bestuderen en zovele personen als hij maar kon voor zijn zaak te winnen.

Tweemaal ging hij op audiëntie bij de Heilige Vader. Tijdens de tweede audiëntie, die anderhalf uur duurde, sprak de paus hem eveneens over zijn betrekkingen met de salesianen. Zijn Eminentie Kardinaal Nina woonde het hele onderhoud bij en van hem zijn de bijzonderheden die wij weten afkomstig. (1) Op een bepaald ogenblik vroeg hem Zijne Heiligheid: - "En wanneer zullen dan die voortdurende kwesties met Don Bosco en met de salesiaanse congregatie een einde nemen? Beklagenswaardige Don Bosco! Hij werkt zonder ophouden en doet zoveel goed. Over deze salesianen hoor ik van iedereen niets dan goed en ze gaan mij zeer ter harte. Waarom behandelt u hen op die manier? Houd er nu eindelijk eens en voor goed mee op! In de plaats van ze te begunstigen en ze te helpen doet u niets anders dan hun ontwikkeling belemmeren!"

- "Heilige Vader", antwoordde de aartsbisschop, dat is niet waar. Ik houd zeer veel van Don Bosco en van zijn congregatie en ik heb op alle manieren getracht hen te helpen en de Heer weet hoe groot mijn verlangen is om tot een schikking te komen. Wanneer Don Bosco slechts bij mij wou komen, zou ik hem hartelijk omarmen. Ik heb er altijd de voorkeur aan

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 21 december 1881.

gegeven alles vriendschappelijk te regelen; maar Don Bosco weigert dit te doen en heeft tegen mij een zaak ingeleid bij de congregatie van het concilie. Laat Don Bosco maar komen en u zult zien hoe ik hem ontvangen zal."

- "Hoe wilt u dat hij tot bij u zou komen, als hij zich aanmeldt, ontvangt u hem niet eens? Is dat de manier om een priester te behandelen die zo grote ijver aan de dag legt en die zo vol is van Gods geest?"

- "Maar ik zal hem onmiddellijk ontvangen en ik ben bereid alles bij te leggen."

- "Ga dan maar, maar het moet nu gedaan zijn; anders zullen wij maatregelen moeten nemen die wij liever niet nemen."

De verdedigingsschriften van de advocaten waren klaar en gedrukt. Dat van Menghini was voor de lezer eerder gematigd en riep de verzoening in tussen "de twee ornamenten van het diocees Turijn." (1) Beiden waren overeengekomen aan de twijfel volgende formule te geven: An suspensio seu interdictum locale ab audiendis confessionibus sit confirmandum vel infirmandum in casu (Of in dit geval de schorsing of het plaatselijk verbod biecht te horen diende bevestigd of opgeheven te worden). De advocaat van Don Bosco wijdde het eerste gedeelte aan het verhaal van de feiten en bewees in het tweede gedeelte dat het decreet van de aartsbisschop nietig moest verklaard worden: omdat het onrechtvaardig was, daar er geen fout was geweest, omdat het een plagerij was, daar het ingegeven was uit haat tegen de salesiaanse congregatie, omdat het nietig was, daar het niet voldeed aan voorgeschreven plechtige formaliteiten. Het derde gedeelte bestond in een weerlegging van de opwerpingen.

De verdediging van de aartsbisschop aanzag het geval niet als een schorsing, maar als een eenvoudige beperking van de jurisdictie. Hieruit kon men afleiden dat de ordinarius het recht heeft deze op te leggen waar en wanneer hem dit zou goeddunken, ook zonder de plechtige formaliteiten.

Over deze en andere punten legde Don Bosco, bijna op de vooravond van de beslissing, aan de kardinaal-prefect van het concilie enige beschouwingen voor, waarin hij een duidelijke en bondige voorstelling gaf van de echte stand van de kwestie. Hij had ingezien dat men groot belang hechtte aan de beschuldiging dat men salesianen gestuurd had naar Chieri om het viaticum en het heilig oliesel toe te dienen aan een kloosterzuster van Maria, Hulp der Christenen en stuurde aan deze kardinaal een verklaring van kanunnik Sona waarin deze bevestigde dat hij aan de stervende de laatste sacramenten had toegediend. Onrechtstreeks stelde dit document de heilige congregatie eveneens op haar hoede tegen de beweringen en te-

(1) Brief van advocaat Leonori aan Don Bonetti, Rome 10 november 1881 en van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 29 november 1881.

gen andere beweringen en bracht haar er toe ze enkel onder voorbehoud van nazicht te aanvaarden.

De zaak werd behandeld op 17 december. Van de acht kardinalen waren er slechts twee die hun stem ten voordele van de aartsbisschop uitbrachten. Zij, die met de meeste energie de redenen van Don Bosco steunden, waren de kardinalen Randi, Chigi, Hergenroether en Ledochowski. Toen de paus het verslag gehoord had, kwam hij terug op de gedachte die hij al aan Monseigneur had uitgedrukt. - "Laat ons geen vonnis uitspreken", zei hij, "en laat ons liever een voorstel doen van een schikking waardoor het bisschoppelijke gezag gered wordt. Don Bosco is zo deugdzaam dat hij met alles zal instemmen. De aartsbisschop zal ermee instemmen of er niet mee instemmen. In het eerste geval zal Don Bosco tevreden zijn, omdat hij enkel de vrede zoekt en alles zal gedaan zijn wanneer deze zal verkregen zijn. In het tweede geval zullen wij de stier bij de horens vatten (1) en dan is het voor hem gedaan."-

Op dat ogenblik kwam kardinaal Nina in het geweer en zei dat het tijd was een einde aan die kwestie te maken, omdat men ook te Rome meehulde met Turijn om Don Bosco te vervolgen en het goed dat de salesiaanse sociëteit verrichtte te verlammen door haar van haar privileges te beroven. Nog andere zaken merkte hij op als beschermheer van de congregatie.

Het Romeinse tribunaal sprak een vonnis van uitstel van de zaak uit en gebruikte daarbij de formule: Dilata et ad mentem ab Eminentissimo Praefecto panditam. Wat zijn mening was liet de kardinaal-prefect vertrouwelijk weten aan Don Bosco in volgende brief.

" VOORBEHOUDEN

"

" Zeereerwaarde D. Bosco,

"

" Binnenkort zal u een brief toekomen namens de heilige congregatie van het concilie aangaande het bewust geschil waarvan de beslissing werd uitgesteld. Zonder tekort te willen doen aan de gegrondheid van de vordering, meent de Heilige Vader ook dat dit geschil dient geregeld te worden op de aangeduide manier, omdat de aartsbisschop zelf mondeling aan Zijne Heiligheid zijn werkelijke geneigdheid heeft te kennen gegeven om tot een akkoord te geraken. Met de hoop dat ditmaal Monseigneur zich oprecht zal houden aan wat hem voorgesteld wordt, verzoek ik u, daar uw congregatie mij ter harte gaat, niet de minste moeilijkheid te maken, maar spontaan u neer te leggen bij wat u zal gezegd worden en geen

(1) "Tekstueel" gaf kardinaal Nina als commentaar toen hij deze woorden aan Don Dalmazzo overbracht (Aangehaalde brief van 21 december).

" duimbreed af te wijken van de onderrichtingen die u aangeduid
" worden. Wanneer u zich bij monseigneur de aartsbisschop zult
" aanmelden, zal het niet nodig zijn een beroep te doen op uw
" deugd en ik ben er zeker van dat u een houding en taal zult ge-
" bruiken die gedwee en gematigd is, en dat u hem zult verplich-
" ten, indien het mogelijk is, zich zeer menselijk te tonen. In
" substantie zult u hem zeggen dat u zeer verheugd zijt dat de Hei-
" lige Stoel u een geschikte gelegenheid aanbiedt u nogmaals aan
" de voeten te bevinden van Mgr. de aartsbisschop die u steeds
" bemind en vereerd hebt. U zult de zaak of de zaken niet bespre-
" ken en er u toe beperken de eis voor te leggen in naam van Don
" Bonetti en u houden aan de termen die u zullen gesuggereerd wor-
" den. U dient zich bereid te tonen tot een akkoord te komen over
" het regime van het Oratorio binnen de perken door het recht toe-
" gestaan en met de wederzijdse bedoeling het welzijn van de zie-
" len te behartigen. Verwittig don Don Bonetti dat hij zich zeer
" gereserveerd dient te houden in zijn woorden en in alles wat kan
" betrekking hebben op de aartsbisschop en de plaatselijke pastoor.
" Een correcte houding in deze omstandigheid ook ten prijze van
" een of ander offer zowel van uw kant als van uw onderhorigen zal
" aan het instituut meer achting bezorgen en zal de weg effenen om
" andere moeilijkheden op te lossen, die voortdurend opdagen om
" wellicht ook zonder het te willen, het werk van de Heer te dwars-
" bomen. Let dan goed op alles wat tussen u en monseigneur de aarts-
" bisschop zal voorvallen om het dan getrouw aan de heilige congre-
" gatie mee te delen.

" Dit is het wat ik u dringend wou zeggen. Thans maak ik van
" deze gelegenheid gebruik om u van harte alle geestelijk en tijde-
" lijk geluk toe te wensen vanwege het Heilig Kind Jezus, dat zeker
" het aanbod van al uw wederwaardigheden en bitterheden graag zal
" ontvangen. Het zal u tot beloning veel opbeuring en moed schenken.
" Terwijl ik van de Heer een overvloedige zegen over de hele con-
" gregatie afsmeek, heb ik het genoeg nogmaals te bevestigen met
" bijzondere achting dat ik

" zeer toegenegen ben om u dienstig te zijn
" Rome, 20 december 1881. Kardinaal L. Nina, prefect

Het lag dus in zijn bedoeling dat men alvorens een definitief von-
nis te vellen zou trachten het geschil op te lossen de bono et aequo cum
partis utriusque decore, namelijk door een billijke en eervolle schik-
king. Dit werd door de heilige congregatie officieel betekend waarbij ook
de manier nader omschreven werd. Hij zou een bezoek brengen aan de aarts-
bisschop, hem een smeekschrift overhandigen van Don Bonetti om opnieuw de
bevoegdheid te verkrijgen biecht te mogen horen in het Oratorio van Chie-
ri en hem vergiffenis te vragen voor ieder mishagen dat hij hem had kun-
nen aandoen. Er zou in gevraagd worden een akkoord te bereiken om de
kwestie te Chieri te regelen, zodat de salesianen de eigenlijke parochia-
le diensten niet zouden storen en ook niet zouden verhinderd worden het

geestelijk welzijn van de zielen te bevorderen zoals ze dat tot dan toe met grote vrucht gedaan hadden.

De andere officiële brief, die tegelijkertijd rechtstreeks aan de aartsbisschop gericht werd, was wat langer. Daarin werden vijf zaken gezegd: 1° de maatregel tegen Don Bonetti genomen was te streng geweest; 2° men deelde hem de beslissing mee van de kardinalen en de manier waarop ze kon verwezenlijkt worden; 3° de aartsbisschop zou statim atque humaniter (dadelijk en beleefd) Don Bosco ontvangen en aan Don Bonetti de gevraagde bevoegdheid verlenen nulla interposita mora (zonder enig uitstel); 4° de aartsbisschop diende de pastoor van Chieri en zijn helpers te vermanen dat ze tegenover de salesianen meer christelijke liefde zouden betuigen; 5° de aartsbisschop zou de bedreiging van schorsing ipso facto incurrenda, indien Don Bosco iets zou schrijven of laten drukken tot zijn verdediging of ter verdediging van zijn instituut, ongedaan maken. Ten slotte werd een beroep gedaan op de gewilligheid van Monseigneur om alles met de grootste bezorgdheid uit te voeren.

Eer hij het rescript van Rome ontvangen had, had Don Bosco aan kardinaal Nina aldus geantwoord:

" Eminentie,
"
" Hoe goed wil Uwe Eminentie zich tegenover deze arme con-
" gregatie tonen! Ik dank er u van ganser harte voor. Tot nu toe
" heb ik nog geen enkele brief van de heilige congregatie van het
" concilie ontvangen, maar zodra ik hem in handen zal hebben, zal
" ik trouw de vaderlijke raadgevingen volgen die het u behaagd
" heeft mij voor te schrijven. Het zal echter moeilijk zijn om tot
" een besluit te komen. Voorheen werd ik al driemaal door de aarts-
" bisschop geroepen, maar ons onderhoud werd steeds besloten met
" een uitbrander en met het toekennen van de titel van leugenaar.
" Niettemin ben ik bereid er nog eens terug te keren en ik hoop
" niet de oorzaak te zijn van een verergering van het geval.
" Het schijnt echter dat de voorbereidingen niets goeds voorspellen.
" Op 17 december stelt hij ons een schikking voor. Op 20 december
" stuurt hij ons een waarschuwing waardoor de zaak van Don Bonetti
" opnieuw naar haar begin wordt verwezen en dit in bewoordingen die
" zeker niet vreedzaam waren. (1) Op 23 december vroegen de semina-
" risten van het seminarie van Turijn die onze oud-leerlingen zijn
" een gelukkige feestdag te mogen wensen aan Don Bosco, die voor
" hen als een vader geweest is in geestelijke en tijdelijke zaken;
" maar dit jaar werd hun streng verbod gegeven te komen noch in

(1) Hierover zullen we in het volgende hoofdstuk spreken.

" groep, noch afzonderlijk.(1)
" Gisteren vroeg een van onze oud-leerlingen, thans pries-
" ter in het seminarie (2) aan de overste van het seminarie of hij
" een bezoek mocht brengen aan Don Bosco en met hem gaan spreken.
" Hij zette hem zijn verlangen uiteen, dat hij sinds vele jaren in
" zijn hart koestert nl. salesiaan te worden met de bedoeling naar
" de buitenlandse missies te gaan. Hij ontving van hem een vader-
" lijke terechtwijzing die niet erg vaderlijk was en besloot met
" volgende woorden die ik u verzoek letterlijk te mogen schrijven:
" "Indien jij salesiaan wordt of naar de missies gaat, dan ga je
" regelrecht naar het huis van de duivel." Ik hoop dat men met een
" akte van berouw gemakkelijk vergiffenis zal bekomen voor de zon-
" de die men begaan heeft door salesiaan te worden en zich naar de
" missies te begeven.
" Van alle kanten ontvang ik bezoeken van vrienden, die deel-
" nemen in mijn leed en mij laten weten dat de aartsbisschop uitba-
" zuint dat hij de volledige zegepraal behaald heeft op Don Bonetti,
" Don Bosco en op alle salesianen.
" In ieder geval ben ik steeds bereid geweest en ben ik dat
" nog elk offer te brengen om een einde te stellen aan een zaak die
" mij zoveel tijd doet verliezen.
" Ik verzoek u mij te willen verontschuldigen voor het ver-
" trouwen waarmee ik u schrijf en mij toe te laten u te betuigen
" dat ik met diepe achting de hoge eer heb van u te zijn
" "
" uw zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 28 december 1881.

Leo XIII meende dat hij in dit geval niet te kort kwam aan zijn gebruikelijke grote gereserveerdheid, toen hij aan Don Bosco een woord liet toekomen. Hij belastte hiermee Mgr. Boccali, geheim kamerheer die hem in naam van Zijne Heiligheid schreef op 27 december. Het eerste gedeelte van de brief is diplomatisch: "Toen zijne Excellentie Mgr. de aartsbisschop van Turijn te Rome was om de feesten van de heiligverklaring bij te wonen, drukte hij aan de Heilige Vader de wens uit dat het geschil, dat hangende is bij de heilige congregatie van het concilie tussen hem en de salesiaanse priester Don Bonetti over de zaken van

-
- (1) Brief van de clericus Bartolomeo Gillio, seminarist aan Don Bonetti (23 december):
Dit jaar mogen de leerlingen van het metropolitaan seminarie van Turijn, die vroeger leerlingen waren van Don Bosco, tot hun groot spijt niet in groep een gelukkige feestdag komen wensen aan hun geliefde oversten, omdat kanunnik Soldati het hun verboden heeft. Dit spijt ons zeer, vooral omdat onze andere makkers vandaag vrijelijk hun wensen gaan uiten bij de oversten van die instituten waar ze hun gymnasium gedaan hebben. Daarom heb ik haastig besloten te schrijven buiten weten van mijn oversten (...). Dit zijn de gevoelens van al de seminaristen die vandaag verbod hebben ontvangen persoonlijk naar het Oratorio te komen waar ze de mooiste jaren van hun leven doorgebracht hebben.'
- (2) E.H. Don Cravero.

Chieri, door een gemeenschappelijk akkoord van de betrokken partijen zou bijgelegd worden. De Heilige Vader was tevreden dit voorstel te horen. Om dit vergelijk te vergemakkelijken, heeft de heilige congregatie op haar jongste bijeenkomst zich niet uitgesproken over de gegrondheid van het geschil, maar heeft ze het vonnis uitgesteld en bepaald dat intussen aan de twee partijen de passende manier zou worden bekend gemaakt om tot een akkoord te komen. U zult officieel dergelijke mededeling ontvangen namens de heilige congregatie van het concilie evenals Mgr. de aartsbisschop." Het tweede gedeelte is een aanduiding van de hoge mening die Zijne Heiligheid over Don Bosco had: "De Heilige Vader weet hoe u zich steeds bereid getoond hebt gevolg te geven niet enkel aan zijn bevelen, maar ook aan zijn wensen en twijfelt er niet aan dat u aanstonds gewillig alles zult doen wat u in voormelde mededeling aangeduid wordt.

En daar u, onder andere, zal gesuggereerd worden u bij Mgr. de aartsbisschop aan te melden, zorg er dan voor u aan te melden op een wijze die past en overeenstemt met de eerbied die aan zijn gezag verschuldigd is. Eens dat dit eerste geschil met Bonetti bijgelegd is, zal het misschien niet moeilijk zijn tot nog andere akkoorden te raken en ertoe te komen de wrijvingen te doen ophouden." Ten slotte liet de secretaris opmerken: "Ik zou graag worden ingelicht over de afloop van het gesprek en over de wending die de zaken zullen nemen; want ik zal dan alles dienen mee te delen en te onderwerpen aan Zijne Heiligheid." Don Bosco antwoordde hierop aan Mgr. Boccali en langs hem aan de paus zo:(1)

" Excellentie,

"

" Ik had de hoge eer de vereerde brief te mogen ontvangen
" van Uwe Excellentie naar aanleiding van het geschil tussen Benet-
" ti en Monseigneur de aartsbisschop. Ik verzeker u van ganser har-
" te dat, wanneer ik de brief van de heilige congregatie van het
" concilie zal ontvangen, ik mij trouw aan zijn inhoud zal houden
" en daarna uw raad zal opvolgen.

" Tot heden toe heb ik hierover nog geen brief ontvangen.

" Ik ben echter bang dat er moeilijkheden zullen oprijzen
" van de kant van Mgr. de aartsbisschop daar hij mij op verschil-
" lende manieren laat weten dat hij te Rome een volledige overwin-
" ning behaald heeft in voormelde zaak. Op 20 december heeft hij
" zelf een nieuwe vermaning gestuurd waarbij hij dreigend Don Bo-
" netti dagvaardt in de curie te verschijnen voor dezelfde zaak
" waarover het Dilata van 17 december zich al uitgesproken heeft.

(1) De eigenhandig geschreven brief werd op 16 oktober 1926 door de heer Pasquale Piancastelli van Bologna aan het salesiaans instituut van Faenza geschonken, waar hij bewaard wordt.

" In ieder geval kunt u de Heilige Vader de verzekering ge-
" ven dat ik tot ieder offer bereid ben om een zaak van zo weinig
" belang, die mij al zoveel tijd heeft doen verliezen, te beëin-
" digen. Ik heb die tijd volstrekt nodig om mij bezig te houden
" met onze arme congregatie en met het heilig ministerie voor de
" zielen.

" Ik verzoek Zijne Heiligheid een kleine akte van kinder-
" lijke liefde te willen aanvaarden vanwege onze 80.000 jongens.
" Morgen 1 januari 1882 zullen zij een heilige communie opdragen
" om van God te verkrijgen dat de Heilige Vader nog vele jaren
" van een gelukkig leven zou mogen genieten voor het welzijn van
" de Heilige Kerk en eveneens van onze nederige congregatie.

" Met diepe dankbaarheid heb ik de eer te zijn

" uw zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 30 december (?) 1881. Priester Gio. Bosco.

Maar Don Bosco kende zijn Pappenheimer maar al te goed. De aarts-
bisschop wierp zich op het rescript van Rome en onderwierp het aan een
zorgvuldige en scherpe kritiek. Hij stelde ze per brief op en stuurde
ze aan kardinaal Nina: "En wat voor een vergelijk! roept hij op een be-
paald ogenblik uit. Daarin worden onherroepelijk de termijn en het bevel
bepaald, mijn gehoorzaamheid en al de gedweeheid die ik bezit. Eminen-
tie, welk verschil bestaat er tussen dit vergelijk en een definitieve
beslissing van de heilige congregatie. Kijk, een beslissing is nooit bij-
tend tegenover hem die veroordeeld wordt. Het vergelijk, dat mij opge-
legd wordt, zegt dat ik het moet humaniter excipere." En verder: "Boven-
dien is een vergelijk in de bewoordingen, waarin het hier gesteld wordt,
niet ex bono et aequo (...). Dit is een bevel dat tegen de rechtvaardig-
heid ingaat en ik geloof niet dat men in de akten van de heilige congre-
gatie nog een voorbeeld van dergelijke beslissing zal aantreffen (...).
Het vergelijk dat mij opgelegd wordt (...) is een uitvlucht dat anderen
kunnen kwalificeren (...). Dat men mij dan duidelijk zegge dat men mij
geen rechtvaardigheid wil laten ervaren, maar dat men de misdadigers niet
dekke met een mantel die nog zwaarder weegt dan een van die mantels waar-
over Dante spreekt in zijn Hel (...). Laat ons even die enormiteit van de
akte van vergelijk bekijken (...). Neen! Ik kan en ik mag niet geloven
dat de Heilige Stoel de inhoud van uw brief kan bekrachtigen." Van de ene
oneerbiedigheid tot de andere komt hij ten slotte tot volgende beledi-
ging; "Eminentie, U als kardinaal-beschermheer van de salesiaanse congre-
gatie, u bent goed als advocaat voor haar opgetreden. Ik moet er mij dan
ook over beklagen dat de beschermheer als rechter tegenover mij optreedt
en dat u in uw hoedanigheid en met uw gezag van prefect van de congre-
gatie van het concilie mij een bevel oplegt dat door de volledige congre-
gatie van hunne Eminenties nooit zal (...) Uw zeer nederige en gehoorzame
dienaar enz".

Na deze vurige brief kon men verwachten wat er zou gebeuren. Don
Bonetti schreef zijn smeekschrift in de voorgeschreven bewoordingen:
"Uit gehoorzaamheid aan het opperste gezag van de Heilige Stoel en ten

teken van eerbied voor Uwe Excellentie, smeed ik u nogmaals de goedheid te willen hebben mij opnieuw de bevoegdheid te willen verlenen biecht te horen, niet enkel in alle andere plaatsen van het aartsbisdom Turijn, maar eveneens in de stad Chieri en in het Oratorio van Santa Teresa. Tegelijkertijd vraag ik nederig vergiffenis voor al het ongenoegen dat ik, om welke reden ook en tegen mijn inzicht, Uwe Excellentie zou aangedaan hebben en ik beloof u dat ik mij steeds tegenover u zal gedragen als een gehoorzame en met eerbied vervulde priester, volgens de verplichtingen van mijn kloosterprofessie." Met dit smeekschrift begaf Don Bosco zich, begeleid door de coadjuteur Giuseppe Rossi op 2 januari, omstreeks tien uur in de ochtend naar het aartsbisdom en vroeg er om audiëntie. Laat ons nu de pen aan hem overlaten om ons over het resultaat in te lichten. Dadelijk schreef hij aan Kardinaal Nina:

" Eminentie,

"

" Toen ik de brief van de heilige congregatie van het concilie over het geschil tussen Don Bonetti en de aartsbisschop Mgr. Gastaldi ontvangen had, heb ik aanstonds een smeekschrift laten klaarmaken; ik zelf heb het persoonlijk gebracht, bereid het hoofd te bieden aan alle verwijten en betuigingen van minachting met de vereiste kalmte en eerbied.

" Deze ochtend om half elf heb ik mij aangemeld in het aartsbisdom. Ofschoon het een dag voor publieke audiënties was, was geen enkele vreemdeling in de wachtkamer. Daarom zei mij de secretaris van de aartsbisschop, onze oud-leerling, dat ik zou kunnen binnengaan als één van onze oud-leerlingen, die thans pastoor is, naar buiten komt. Deze kwam buiten maar men deed mij teken van te wachten. Intussen kwam er een heer, een leek, die dadelijk toegelaten werd. Na omstreeks een uur gewacht te hebben, liet Mgr. de aartsbisschop mij zeggen dat hij zaken te behandelen had met de procureur des Konings, en met zijn advocaat-fiscaal en dat hij mij daarom op die dag geen audiëntie kon verlenen.

" Ik vroeg of Zijne Excellentie mij geen andere dag of uur kon aanduiden waarop ik kon terugkomen. De secretaris antwoordde mij verlegen en beschaamd dat dit niet het geval was.

" Op dat ogenblik heb ik het smeekschrift van Don Bonetti aan de aartsbisschop laten overhandigen en heb ik hem laten zeggen dat dit het doel van mijn bezoek was en dat ik kwam namens het gezag, waarover in de brief gesproken werd. Er kwam geen antwoord meer. We zullen afwachten. Indien ik iets kan doen, zal ik het U dadelijk laten weten. Indien u mij een raad zou te geven hebben, geef ik u de verzekering dat ik hem zal opvolgen met de kalmte en de eerbied die passen tegenover het hoofd van een diocesis.

" Gelieve te noteren dat ik vroeger hetzelfde resultaat heb gehad en dit menigmaal en dat ik niet tot de audiëntie toegelaten werd. Soms werd ik toegelaten maar kreeg dan een zeer

" vernederende uitbrander.

" Ongeveer dezelfde uiteenzetting heb ik gedaan aan Mgr.

" Boccali, ingaande op het verzoek dat hij zelf mij gedaan heeft.

" Moge God u belonen voor de nieuwe last die u voor ons moet

" doorstaan. Maar wees er verzekerd van dat de salesianen u niet

" ondankbaar zullen zijn. Ze hebben gewerkt en werken nog onver-

" moeid voor het welzijn van de Heilige Kerk, zoals u kunt na-

" gaan in het verslag dat ik in uw vereerde handen als aan de

" welwillende beschermer van onze congregatie zal laten toekomen.

" Gelieve ons uw heilige zegen te geven en ontvang de nede-

" rige huldebetuiging van de gebeden van de salesianen en van hun

" leerlingen (80.000 en weldra 100.000) die hun wensen ten hemel

" zenden om van God gezondheid en een lange reeks van gelukkige

" jaren te bekomen voor u, van wie ik de hoge eer heb te zijn,

"

"

"

de zeer verplichte dienaar

Priester Giovanni Bosco.

Het verslag dat samengesteld werd door Don Bonetti en ook bijge-
werkt werd door Don Bosco t.a.v. Mgr. Boccali, beschrijft bovendien de
verwondering bij hen die met de aartsbisschop gemeenzaam omgingen en bij
anderen die zagen of vernamen wat er voorgevallen was. Het verwijst naar
nieuwe en ernstige plagerijen die zich onlangs hadden voorgedaan en waar-
over wij in het volgende hoofdstuk zullen spreken. Ook de kopie van het
verzoek van Don Bonetti werd er bijgevoegd. "Zowel de ene als de andere
brief, antwoordde Monseigneur Boccali (1) werd voor hogere beschikking
door mij overgemaakt aan de heilige congregatie van het concilie; hier
zal de zaak haar verder verloop moeten hebben, nu een vergelijk langs
particuliere weg schipbreuk heeft geleden. "Kanunnik Colomiatti en de se-
cretaris van de aartsbisschop, theoloog Corno, die op 2 januari dienst
deed in de wachtkamer, probeerden gedurende het apostolisch proces te la-
ten verstaan dat Mgr. Gastaldi "heel en al bereid" was een audiëntie aan
Don Bosco toe te staan op dag en uur naar zijn keuze. Beiden zouden be-
ter gedaan hebben hun mond te houden. Don Cossu merkt zeer juist op: (2)
"Mgr. Gastaldi wist wel met welk doel Don Bosco gekomen was (...). Maar
met welke gevoelens hij zich gereed maakte hem te ontvangen (...) kan
zonder enige twijfel worden afgeleid uit de brief (...) aan kardinaal Ni-
na." Neen, na deze brief kon hij niet bereid zijn voor dit doel Don Bos-
co te ontvangen noch dadelijk, noch ooit. In deze brief had hij onomwon-
den verklaard: "Trouwens, zolang er geen heel speciale privileges (aan de
salesianen) toegekend zijn, kan ik uit plicht en krachtens het recht van
mijn bisschoppelijk gezag waarmee ik ofschoon onwaardig bekleed ben, geen

(1) Brief, Rome 9 januari 1882.

(2) Confutazione delle accuse formulate contra la causa del Ven. Giovanni Bosco, par. 93;
Rome. Polygrafisch instituut voor het ministerie van Oorlog, 1922.

vergelijk ondertekenen waarin niet is: Servato utriusque decore.

De zaak werd dan opnieuw voorgelegd op 28 januari 1882. Op de twijfel of de schorsing of het verbod van biecht te horen diende bevestigd of ontkend te worden, in dit geval antwoordden hunne Eminenties ontkennend voor het eerste gedeelte en bevestigend voor het tweede gedeelte, et ad mentem. En de mening was dan dat de aartsbisschop streng diende vermaand te worden in naam en op bevel van de heilige congregatie wegens zijn onberaden brief (severe moneatur nomine et iussu S. Congregationis ob inconsultam epistolam) die hij op 31 december aan Zijne Eminentie de kardinaal-prefect had gestuurd, brief die door de heilige congregatie streng afgekeurd werd (quam epistolam S. Congregatio graviter improbat). Toen advocaat Leonori aan Don Bonetti (1) het resultaat berichtte schreef hij: "Me dunkt dat u tevreden mag zijn (...). Ik zal echter niet ophouden met de vrijheid van de advocaat de grootste gereverveerdheid en voorzichtigheid aan te bevelen. Excuseer mij, maar ik houd veel van Don Bosco."

De officiële mededeling werd aan de aartsbisschop gedaan op 31 januari. (2) Aanstonds liet Don Bonetti het goede nieuws weten aan Don Bosco, die in Frankrijk was. (3) Monseigneur legde er zich niet bij neer maar tekende hoger beroep aan. Dit bracht mee dat er een nieuwe audiëntie van de heilige congregatie moest plaats hebben en dat de uitwerksels van het vonnis geschorst bleven. Aldus bleef Don Bonetti met zijn straf zitten en onder de nachtmerrie van de boze vermoedens tegenover hem. Om deze reden smeekte hij kardinaal Nina met spoed te handelen als de zaak opnieuw moest voorkomen. (4) Op 12 april drong hij opnieuw aan in een brief aan Don Bosco, die te Rome toegekomen was.

"Ik verzoek u, Vader, ook aan mij te willen denken. Sinds 4 jaar ben ik gestraft in naam van de Kerk en tegen haar wetten in. Hoe lang zal ik nog zo moeten blijven? Ik ben moe en vraag om medelijden." Maar volgens de rechtspleging kon de zaak eerst opnieuw voorgebracht worden na verloop van drie maanden. Het laatste vonnis dat dan werkelijk definitief zou zijn, zou in mei uitgesproken worden, indien de paus, zoals we kort tevoren vermeld hebben en zoals we weldra zullen zien, de zaak niet tot zich getrokken had.

(1) Rome, 29 januari 1882.

(2) Bijv. Doc. 27.

(3) Brief, Turijn, 2 februari 1882.

(4) Bijv. Doc. 28.

H O O F D S T U K VII.

STRAFGEDING WEGENS DE BOEKJES.

We zijn thans aan de meest tragische periode van het leven van Don Bosco gekomen. Zeer ernstige tribulaties volgden niet na elkaar, maar stapelden zich tegelijkertijd op zijn hoofd op. Alleen een man die enkel aan God toebehoorde kon zo talrijke tegenkantingen meester worden. Het was werkelijk een strijd voor het bestaan. Ofschoon we geen gewicht willen hechten aan het lopende gerucht dat men de bedoeling had de congregatie te vernietigen, blijft het toch zeker waar dat de eerloosheid niet enkel de naam van Don Bosco getroffen heeft, maar dat ook de sociëteit die door hem was gesticht geworden een dodelijke verwonding opgelopen heeft. Vele leden hebben haar verlaten en zovele anderen zijn niet meer ingetreden. Met dit gevaar en met de schande van het diskrediet ten overstaan van de wereld, was er meer dan genoeg springstof aanwezig om haar een fatale ondergang te berokkenen.

Intussen is het mooi om zien hoe nederige en brave zielen, die zijn leed kenden, aan Don Bosco woorden van christelijke opbeuring stuurden. Een jonge priester, salesiaans medewerker, schreef hem vanuit Rome: (1) "Ik deel met u in al de onheilen die de salesianen sinds elf jaar treffen. God, die het plan heeft opgevat de salesiaanse congregatie tot een groot en sterk werktuig voor het apostolaat te vormen, sterkt haar fundamenten met het water van de tribulaties (...). God heeft toegelaten dat de salesianen in hun natuurlijke beschermer een machtige tegenstander aantreffen. God kent alle redenen hiervoor en de triomf die op zich laat wachten, zal er zeker komen." Ook een medewerkster die sprak namens andere medewerksters van Acqui gaf met veel fijngevoeligheid uiting aan haar gevoelens: (2) "Wij vernemen met verdriet dat talrijke vijanden u en uw heilige werken bestrijden; maar om u aan te tonen hoe ons hart probeert zich te laten doordringen door uw beginsels en gevoelens, bekennen wij U dat deze bekampingen ons de moed niet ontnemen; integendeel zij schenken ons meer moed, doen onze harten door vurigheid ontbranden, overtuigen ons steeds meer dat uw werken aan de Heer aangenaam zijn en dragen ertoe bij

(1) Brief van Don Andrea Maggia, 3 mei 1882. Hij was gehecht aan het wezencollege van de Piazza Capranica.

(2) Brief van Giovanni Bosio, Saladino 15 juni 1882.

om ons te troosten zoals ze de Heilige Teresia troostten, die verdriet had, wanneer ze niet bestreden en vervolgd werd."

Meermaals maakten we melding van boekjes en de hiermee verbonden geschillen. Thans is het ogenblik gekomen om er in het lang en het breed over te spreken daar ook deze kwestie met de vorige verstrengeld is.

In 1878 verscheen te Turijn in een uitgave van de drukkerij Bruno een boekje met als titel Nieuwjaarsgeschenk voor de Clerus, of Overzicht van de Liturgische kalender van het aartsbisdom Turijn voor het jaar 1878, geschreven door een kapelaan. Een jaar later gaf dezelfde drukkerij een boekje uit met als titel De aartsbisschop van Turijn, Don Bosco en Don Oddenino of Kluchtige, ernstige en pijnlijke feiten verteld door een inwoner van Chieri. Deze inwoner van Chieri schreef onder het woord vooraf: Een familiehoofd. Over deze twee publicaties hebben wij al voldoende verteld.

Toen men er eenmaal mee begonnen was, ging men er mee verder want stof ontbrak er niet. In datzelfde jaar 1879 verscheen, steeds te Turijn, maar ditmaal in een uitgave van de drukkerij Fina, een derde boekje, getiteld Een klein essay over de leerstelsels van Mgr. Gastaldi, aartsbisschop van Turijn met als auteur: De kapelaan. In een lange inleiding wordt op een koddige toon in de trant van dichter Berni kritiek uitgebracht op sommige daden van de aartsbisschop. Bij een opsomming van enige van de beste priesters die door Mgr. Gastaldi vervolgd worden komt als laatste "de nederigste, de zachtste en de werkzaamste van de priesters van Turijn, Don Bosco." Het voornaamste gedeelte van het boek houdt zich uitvoerig bezig met de weerlegging van vierentwintig theorieën uit verschillende drukwerken van Zijne Excellentie en dit op een manier die getuigt van een stevige onderlegdheid in de leer en van een rijke eruditie. Volgen dan vier aanhangsels op de toon van de inleiding. Het eerste gaat over zekere liberaliserende strekkingen door Gastaldi beleden, toen hij nog een eenvoudige kanunnik was. Het tweede verhaalt hoe door toedoen van Monseigneur het convitto ecclesiastico teniet ging; hierbij kwam een lange aanhaling uit het Bollettino Salesiano over de geschiedenis van dit aanzienlijk instituut.⁽¹⁾ En hier herinnert de naamloze auteur eraan dat Don Bosco in het convitto leerling was geweest van Don Cafasso en dat hij hem vaak had horen zeggen: - "Indien ik iets goeds gedaan heb, dan ben ik dat verschuldigd aan Don Cafasso in wiens handen ik iedere beslissing, iedere betrachting, iedere daad van mijn leven gelegd had." - Het derde aanhangsel geeft een reproductie van de omzendbrief van de aartsbisschop van 4 augustus 1877, waarin de kloosterlijke staat in het algemeen geminacht wordt, maar met toespelingen op Don Bosco alsof hij met voorbedachtheid de jongens aan de diocesane seminaries van Giaveno en Bra zou onttrekken. Hierbij geeft de Kapelaan als ironisch commentaar:

(1) Nummer van januari 1879, bladzijde 7.

"Wanneer men iemand (1) wil bekladden, dan mag men zeer goed wat verwarring scheppen en korte metten maken met het evangelie, de geschiedenis, de traditie en nog wat anders." Het vierde aanhangsel beschrijft de geschiedenis van het Oratorio van Santa Teresa van Chieri en koppelt er een geestdriftig geschrift van kanunnik Gastaldi over het Oratorio van Valdocco aan vast. In koeien van letters drukt hij de eindoproep (2) die wij hier zullen aanhalen: "Wees daarom gegroet, gij nieuwe Philippus, wees gegroet, gij uitmuntende priester. Moge uw voorbeeld in iedere stad vele navolgers vinden. Mogen overal vele priesters uw stappen volgen. Mogen ze aan de jongens vele gewijde omheiningen openen waar de vroomheid gepaard gaat met eerzame ontspanningen. Alleen op die manier zal men een van de diepste wonden van de burgerlijke maatschappij en van de Kerk kunnen genezen, namelijk het bederf van de jeugd."

Ten slotte liet de reeds bekende Kapelaan, als nummer voor het tweede jaar van het nieuwjaarsgeschenk voor de clerus, gedrukt door Bruno en met dezelfde datum als het vorig boekje, maart 1879, een vierde werkje verschijnen met als titel De Rosminiaanse kwestie en de aartsbischop van Turijn. Van hem zelf echter is er alleen maar een kort woord vooraf, een ietwat langer besluit en hier en daar bitse voetnota's of, vlugge polemische notities, in de tekst geplaatst. Het grootste gedeelte van het werk bestaat uit een verzameling en een nieuwe publicatie van aanvallen en verweerartikels gewisseld tussen Mgr. Gastaldi of zijn medeaanhangers van het Rosminianisme en de historicus Pietro Balan. Het is een vurige polemiek over de leer van Rosmini, die begonnen in de Unità Cattolica, verder gevoerd werd door theoloog Biginelli in het rosminiaanse tijdschrift Ateneo van Turijn en op de spits gedreven werd door Balan in de Osservatore Cattolico van Milaan. In het laatste gedeelte geeft de samensteller nog eens een opsomming en een bondige samenvatting van een groep artikels gepubliceerd door kanunnik Gastaldi in de Conciliatore van 1848 en '49 ter verdediging van het boek van Rosmini, De vijf plagen van de Kerk, dat toen nog niet door Rome veroordeeld was. Ook in dit werkje treft men verwijzingen aan naar Don Bosco. Een nota op bladzijde 79 herinnert aan de kwestie over Het Wolkje van de Carmel; (3) in een andere nota op bladzijde 94 wordt gezegd dat het diocees Turijn er aanstoot aan neemt dat een stichter en overste van een kloostercongregatie, die goedgekeurd werd door Pius IX, wreedaardig vervolgd wordt."

In het voorbericht van het derde gedeelte wordt er verwezen naar de woorden van Mgr. Gastaldi die bevestigde dat hij Rosmini gekend had als een heilig en vroom priester. Daarop antwoordt de auteur met verwij-

(1) Het cursief is van de Kapelaan.

(2) Uit de Conciliatore van Turijn 7 april 1849.

(3) Cfr. Mem. Biogr., boekdeel elf, blz. 450.

zing naar de lofspraak op Don Bosco die in het vorig werkje werd aangehaald: "Ook een ander thans nog levende priester werd door hem gekend en als heilig en vroom beoordeeld. Indien ik en gij niettemin geen andere bewijzen hadden dat hij werkelijk een uitmuntend priester is en als zodanig mag doorgaan, dan zouden wij vandaag hem niet meer mogen geloven; want met verloop van tijd heeft Gastaldi zijn mening veranderd en nu zegt hij dat die priester hoogmoedig, onwetend en nog erger is."

Ook in het eerste boekje werd Don Bosco meermaals aangehaald zoals we in het vorige boekdeel aangetoond hebben, terwijl de titel van het tweede boekje voor zichzelf spreekt. Het was noodzakelijk er de nadruk op te leggen dat Don Bosco voortdurend vernoemd werd, omdat dit kan dienen om de volgende feiten duidelijker in het licht te stellen. Ook een andere opmerking komt hier goed van pas. Mgr. Gastaldi noemt deze werkjes steeds beruchte schotschriften of schriften die hem in zijn eer aanranden; maar de theoloog censor van de heilige congregatie van de riten, afgevaardigd voor het onderzoek van de geschriften in verband met het geschil tussen de aartsbisschop en Don Bosco, was de mening toegedaan dat men niet eens gerechtigd is deze zonder meer als dergelijk te betitelen. (1) En laat ons nu kijken welke kruisen op Don Bosco neervielen door deze heilloze publicaties. Vanzelfsprekend was men er in de curie erg op uit de smidse te kunnen vinden waaruit dergelijke gloeiende geschriften kwamen. Uit een korte vergelijking bleek echter dat dit niet het werk was van een enkeling, ofschoon men wel mocht zeggen dat een enkele persoon er de aanstoker van was, hij die zich De Kapelaan noemde. De nasporingen werden gericht op het Oratorio en samengebracht op Don Bonetti en Don Bosco. Wat al list werd niet aangewend om van hen een regel of een woord te verkrijgen waardoor ze zich zouden blootgeven! Juist hiervoor eiste men van Don Bosco dat hij vergiffenis zou vragen voor het tweede werkje en het zou verloochenen. Indien hij pro bono pacis zich hiertoe liet brengen, dan zou hij voor het ene boekje zijn schuld bekennen en zou er een aanwijzing bestaan dat hij medeplichtig geweest was voor de andere boekjes. Later gaf Colomiatti, die bij dit onderzoek optrad in hoedanigheid van rechter-afgevaardigde voor het gerechtelijk vooronderzoek van het proces, te kennen dat hij er zich mee vergenoegd zou hebben dat Don Bonetti liet uitschijnen dat hij vermoedens op iemand had; maar Don Rua, die optrad namens Don Bosco en Don Bonetti, die beiden afwezig waren, wist hem van deze vordering af te brengen. (2)

Reeds in zijn brief van 29 december 1880 (3) aan kardinaal Caterini had Mgr. Gastaldi als zijn overtuiging uitgesproken dat Don Bonetti, zoniet de auteur, dan toch medewerker geweest was aan de samenstelling van dit tweede werkje. Hieruit leidde hij ook zijn schuld af voor de an-

1) Positio super rev. script., jaar 1906, blz. 17.

(2) Brief van Don Rua aan Don Bonetti, Turijn 8 april 1881.

(3) Zie hiervoor boekdeel XIV.

dere werkjes waarvan de stijl, naar zijn mening, duidelijk naar eenzelfde oorsprong verwees. Daarom verklaarde hij zonder de minste aarzeling: "Ik voel het als mijn plicht op te treden tegen Don Bonetti en tegen Don Bosco, die als Algemeen Overste van de congregatie hierover alles dient te weten, die dus dit grote schandaal had kunnen verhinderen, de schuldige had kunnen straffen en mij in kennis stellen van de bestrafing." Daarna legde hij er de verf wat dikker op en ging hij voort: "Eminentie, het feit is zeer ernstig. Zorgt u er daarom voor dat het kwaad tengevolge van het schimpschrift en waarin de salesianen betrokken zijn, op de vereiste manier hersteld wordt. Ik vertrouw erop dat de heilige congregatie mijn vraag zal aanvaarden, in het belang van de bisschoppelijke waardigheid, die op laakbare wijze beklad werd zal optreden en een beslissing zal nemen volgens de eisen van de rechtvaardigheid."

Om zich goed te vergewissen van de stap die hij ging zetten, liet hij de fameuze schotschriften lezen door de procureur des Konings, advocaat Demissoglio, met verzoek ze te willen onderzoeken en te zien of er termen aanwezig waren om een strafgeding in te spannen tegen Don Bosco of tegen de schrijver ervan. Na ze onderzocht te hebben, zei de magistraat hem: - "Zeker, men kan er de stof voor een proces in vinden, maar is er dan niets waar in al deze aantijgingen?"

- "Natuurlijk", antwoordde monseigneur, "zouden bepaalde feiten verschillend kunnen geïnterpreteerd worden... Er zijn dubbelzinnigheden in... Zekere feiten zouden niet kunnen geloofwaardig worden."

- "Laat het ons dan maar laten", antwoordde deze hem. "Laten wij ons niet in een wespennest wagen, waaruit we ons niet met eer kunnen terugtrekken."

Intussen ging het onderzoek verder. Op 11 en 13 juli 1881 werd door de kanselier van de curie, kanunnik Chiuso en de advocaat-fiscaal Colomiatti, Don Turchi ontboden, in die tijd directeur van het blindeninstituut en oud-leerling van het Oratorio, om hem nauwkeurig uit te vragen over de schuld van Don Bosco bij de publicatie van de schotschriften. Met hetzelfde doel had men op 12 juli de gewezen Jezuiet, Pater Pellicani, naar de curie uitgenodigd. Maar hier bevinden wij ons dan voor een ietwat ingewikkelde episode met zwaarwichtige gevolgen.

In het jaar 1880 was pater Luigi Leoncini van de Vrome scholen vanuit Savona naar Turijn gekomen om er een bezoek te brengen aan de aartsbisschop. Hij zei hem dat hij op de hoogte was van een feit, dat hij, naar zijn oordeel hem bekend moest maken. Een tijd geleden had hij te Piacenza meer dan een onderhoud gehad met Pater Pellicani; deze had hem als een niet te betwijfelen feit verteld dat hij door Don Bosco werd aangezet te schrijven tegen Mgr. Gastaldi met de belofte hem daartoe het materiaal te bezorgen. Pellicani beweerde dat hij niet had toegegeven aan deze uitnodiging. Daarentegen had hij, Leoncini, die het Nieuwjaarsgeschenk voor de clerus had vergeleken met een boek dat door Pellicani werd

uitgegeven, er zijn hand in herkend, daarom meende hij het recht te hebben daaruit te besluiten dat Pellicani gevolg gegeven had aan de aansporing en dat hij de auteur was die schuil ging onder de algemene naam van De Kapelaan. Monseigneur vergat de waardevolle inlichting niet. Hij vroeg op 6 juni 1881 per brief aan de pater van de vrome scholen of hij hem wilde bevestigen wat hij toen gezegd had en gaf hem de verzekering dat hij hem hierdoor een dienst zou bewijzen, waarvoor hij hem zeer dankbaar zou zijn.(1)

Pater Leoncini antwoordde hem per omgaande en sprak nu niet meer over één enkel boekje, maar over de naamloze boekjes tegen Mgr. Gastaldi geschreven. Hij zei dat pater Pellicani hem eerst deze boekjes had laten lezen en hem dan verteld had hoe Don Bosco een tijdje geleden hem had aangespoord en verzocht dergelijke zaken tegen de aartsbisschop van Turijn te schrijven. Omdat een dergelijke opdracht hem gevaarlijk toescheen en om er zich van af te maken zonder de opdrachtgever te krenken, had pater Pellicani geantwoord dat hij het nodige materiaal niet bezat om dergelijke geschriften op te stellen. Toen had Don Bosco verklaard dat hij bereid was hem al het nodige materiaal te bezorgen. Een tijd later had hij Don Bosco nogmaals ontmoet; deze had hem meegedeeld dat hij, na zijn weigering iemand gevonden had die de opdracht aanvaard had en die er zich mee gelast had de gewenste werkjes op te stellen. Pater Pellicani werd onverwacht op de curie geroepen en bevestigde onder eed de echtheid van zijn verklikking. Later werd de brief van de pater van de vrome scholen en het getuigenis van de gewezen Jezuïet, maar niet de juiste tekst van zijn onder eed afgelegde verklaring, naar Rome gestuurd, waar ze het voornaamste wapen van de aanklacht zullen uitmaken.

Toen Don Bosco enkele maanden nadien de zaak vernam, liet hij Pellicani ontbieden, deed hem in geweten inzien dat hij aan een onrechtvaardigheid had meegewerkt en kon hem overtuigen deze onwaarheid te logenstraffen. Hij wilde zich echter niet tevreden stellen met woorden die maar vliegen en stuurde hem daarom een brief met de juiste toedracht van de zaak.(2)

" Zeereerwaarde Heer D. Pellicani,
"
" Ik heb nagedacht over alles wat behandeld werd tijdens onze
" samenspraak; ik heb alles opnieuw in mijn geheugen opgeroepen en
" ik meen met historische zekerheid hierover het volgende te kunnen
" schrijven:

(1) Dit blijkt uit een niet ondertekende brief die echter van de hand van de aartsbisschop is en met een aantekening eveneens van zijn hand die zegt: Kopie van een brief. Hij is in het bezit van theoloog Franchetti.

(2) Don Berto heeft een kopie ervan kunnen maken, die in ons archief ligt.

" U kwam naar het Oratorio in verband met uw gedrukte of nog
" in druk zijnde werken. Bij ons gesprek betreurden wij enkele za-
" ken die betrekking hadden op onze kerkelijke overste. U zei dat
" het zeer nuttig zou zijn ze ter kennis te brengen bij de Heilige
" Vader. Ik antwoordde: - "U zou dit kunnen doen, daar u er tijd
" en bekwaamheid voor hebt." - Dat is alles.

" Het is mogelijk dat hierbij andere woorden werden gebruikt
" maar de zin is duidelijk. Ik meen dat deze rechtzetting opportuun
" is, want wegens de onderzoekingen die Mgr. de aartsbisschop laat
" doen, is het zeer waarschijnlijk dat ik genoodzaakt zal worden u
" uit te nodigen een nieuwe verklaring af te leggen. U zou kunnen
" zeggen dat u, na een aandachtiger beschouwing van het gesprek dat
" tussen ons heeft plaats gehad, thans de verplichting hebt uw ver-
" klaring in die zin te wijzigen.

" Gelieve mijn gevoelens van achting te willen aanvaarden en
" geloof mij te zijn

" Turijn, 14 oktober 1881.

uw nederige dienaar
Priester Gio. Bosco.

Daags voor de datum van deze brief was de advocaat-fiscaal van de curie naar Rome gereisd. Laat ons hem nu stap voor stap bij zijn bezoeken aan kardinalen en prelaten en andere personaliteiten volgen aan de hand van zijn correspondentie met monseigneur. Op 14 oktober schreef hij: "Deze ochtend heb ik mij naar het Vaticaan begeven; er werd overeengekomen met de secretaris van kardinaal Jacobini dat ik nog diezelfde avond zou ontvangen worden door Zijne Eminentie. Ik ging eveneens naar advocaat Achille Carcani, die de documenten in deze zaak nasloeg, nl. de medeplichtigheid van Don Bosco betreffende de schotschriften, en die zeer verrast was over de handelwijze van Don Bosco. Daar hij in deze zaak rechterverslaggever zal zijn, verzocht hij mij hem niet over zijn oordeel te ondervragen. Hij stuurde mij trouwens bij een van zijn vrienden, een zeer geachte advocaat in strafzaken, advocaat Sinistri, om van hem alle onderrichtingen over de zaak te vernemen." Op 16 oktober: "Op vrijdag 14 oktober ben ik 's avonds naar kardinaal Jacobini gegaan. Ik had hem nog maar pas uw brief en het geld van Sint-Pieterspenning overhandigd of de paus liet hem roepen. Zijn Eminentie verzocht mij vriendelijk 's anderendaags terug te komen bij het vallen van de avond. Dan heb ik hem in het lang en het breed heel het geval van Don Bonetti en Don Bosco uitgelegd. Bij het lezen van de brief van pater Leoncini zag Zijne Eminentie er heel de zwaarwichtigheid van in en vroeg mij of ik hierover al met kardinaal Ferrieri gesproken had. Ik antwoordde dat ik hem hierover nog dezelfde ochtend gesproken had en dat kardinaal Ferrieri mij gezegd had dat hij niet verwonderd was over het strafrechtelijke feit dat door pater Leoncini Don Bosco ten laste werd gelegd; want in de verschillende zaken waarin over hem gehandeld was in de heilige congregatie van bisschoppen en regulieren had hij hem leren kennen als een onhandelbaar mens en het was goed dat hierover in de curie een onderzoek werd ingesteld om hem te kunnen ontmaskeren. Hij was in gezelschap van kardinaal Agnozzi, secretaris van dezelfde congregatie. Toen kardinaal Jacobini dit gehoord had, voegde hij eraan

toe: - "Ik deel wel enigszins deze mening ook met het doel de nodige documenten te verzamelen en ze te laten vaststellen in aanwezigheid van Don Bosco, met de hoop dat hij zal willen toegeven en het gezag ervan erkennen." Op 17 oktober: "Deze morgen had ik de zoete troost neer te knielen aan de voeten van de Heilige Vader en ze te kussen (...). Eerst was ik naar kardinaal Nina gegaan. Toen hij de brief van pater Leoncini las, herhaalde hij: - "Is het mogelijk? Is het mogelijk?" Daarna zei hij ... "Het zal wel zijn...; want hier zie ik de originele brief." - Ik merkte op dat de documenten, die de medeplichtigheid van Don Bosco bewijzen, niet aan het licht gekomen waren, indien Don Bosco niet gehandeld had zoals hij gehandeld heeft in de onderhandelingen over een vergelijk.- (ik ging dan verder) Don Bosco weet dat deze documenten bestaan; maar in plaats van alles over te laten aan Mgr. de aartsbisschop, zegt hij dat men hem gelasterd heeft. Nu is Mgr. de aartsbisschop genoodzaakt zich te verdedigen door het voorleggen van de nodige documenten. Daarom hebben kardinaal Ferrieri en kardinaal Jacobini, die over de zaak ingelicht zijn mij gezegd dat het onderzoekingsproces moet worden voortgezet. - Toen kardinaal Nina alles gehoord had, voegde hij eraan toe: - "Ik kan er mij niet tegen verzetten, het is juist dat het aldus gebeurt. Maar schrijf me dan over alles wat tijdens dit proces zal plaatshebben."- "Zoals u ziet, Excellentie, is het goed dat de zaak op weg is naar de zegepraal van de waarheid en van de rechtvaardigheid en ook om voor eens en voor altijd te verkrijgen dat de salesianen zich onderwerpen zoals ze dat behoren te doen." 19 oktober: "Ik ben zo pas bij advocaat Giovanni Sinistri geweest, een advocaat die tot het pauselijk tribunaal voor leken te Rome heeft behoord, afdeling strafzaken, en die van de huidige regering geen enkel ambt wil aanvaarden. Ik toonde hem de akten die tot heden toe al in de curie opgesteld werden over de zaak Don Bosco en de salesianen. Hij bevond dat ze in orde waren en antwoordde bevredigend op de twijfels die ik opperde en de vragen die ik stelde over wat er in een dergelijk proces nog dient gedaan te worden. Ik was tevreden over hem; hij zei mij hem te schrijven, wanneer ik in de loop van het geding een suggestie nodig had en voor het vonnis een onbetwistbaar woord. Hij zelf zou dan, als Don Bosco in hoger beroep zou gaan tegen het vonnis, onze verdediging op zich nemen. Zijn naam wordt geëerd en heeft gezag bij de heilige congregatie van de bisschoppen en regulieren, waar advocaat Carcani, door wie hij mij voorgesteld werd, rechter-verslaggever in strafzaken is. Aldus heb ik mij in ieder opzicht voorzien, ook omdat de salesianen hier de stelling van de zaak (1) al aan het drukken zijn. Ze willen dus van geen enkele schikking weten. Fiat aldus. Het is beter zo! (...). Het feit dat ik gesproken heb met de personaliteiten waarover ik u in deze en in de vorige brief geschreven heb en dat ik hun mening gehoord heb, het feit dat ik de zaak in drie onderdelen verdeeld heb (dus, de zaak Bonetti bij de heilige congregatie van het concilie, de zaak van de beginselkwesties bij de heilige

(1) De zaak over de schorsing van Don Bonetti (cfr. vorig hoofdstuk).

congregatie van bisschoppen pen en reguleren en de zaak van het strafge-
ding) deed advocaat Menghini zeggen dat het zo goed ging, dat alles vei-
lig was: divide et impera."

De grootste bezorgdheid van Colomiatti na zijn terugkeer te Turijn bestond erin bewijzen van de schuld van Don Bosco op te sporen. Verschei-
dene priesters, onder wie Don Vincenzo Minella en kanunnik Matteo Sona
werden onderworpen aan morele foltering en om tegen de salesianen een ver-
klaring af te leggen. Toen deze vergeefs gebleken waren, kocht de curie
een inspecteur (1) van de politie van Turijn om, die op eigen hand en
buiten weten van de politiecommissaris, met veel ijver onderzoeken ging
instellen. Er werden geen politiematregelen gespaard tot de vermoedens
vielen op een arbeider van een drukkerij, een oud-leerling van het Orato-
rio. Onbekende trawanten vielen tijdens zijn afwezigheid onverhoeds zijn
huis binnen en vielen zijn echtgenote lastig met suggestieve vragen: wie
kwam er in haar gezin, met wie ging haar man om, had hij contacten met
priesters en met welke priesters? Ze probeerden haar ook schrik aan te
jagen onder de bedreiging haar man aan te houden, als hij niet alles wat
hij wist, onthulde.

Daar ze er echter niet in slaagden de spin uit haar schuilplaats
te lokken, liet op 23 oktober de inspecteur van de openbare veiligheid de
arme man naar zijn kantoor roepen om hem aan een langdurig verhoor te on-
derwerpen. Grove woorden, bedreigingen met rechtsvervolging en gevange-
nis, beloften van een beloning, alles werd aangewend alsof het ging over
een vulgaire misdadiger, die in de handen van de politie was terechtge-
komen om hem uit de mond te wringen wat de andere wou dat hij zeggen zou.
Don Bosco liet zijn oud-leerling, die op hem beroep gedaan had, niet in
de steek. Hij schreef, inderdaad, aan de inspecteur.

" Aan de achtbare Heer inspecteur van de openbare veiligheid
" van Borgo Dora,

"
" Op dit ogenblik komt hier de heer Fernando Brunetti toe,
" bleek en bevend ten gevolge van herhaalde bezoeken die bij hem
" aan huis op bedreigende toon afgelegd werden en waardoor zijn
" vrouw veel geleden heeft. Ik meen het opportuun u te laten we-
" ten te uwer inlichting dat voornoemde Brunetti gedurende vijf
" jaar leerling van dit huis geweest is; dat zijn gedrag onberis-
" pelijk was en dat hij gedurende de 22 jaar dat hij buiten dit
" instituut woont, steeds bekend stond als een eerbaar en werk-
" zaam arbeider, die zijn brood in het zweet van zijn aanschijn
" verdiend heeft. Daarom beveel ik u eerbiedig maar dringend aan
" dat de vrijheid van domicilie, die door de van kracht zijnde

(1) Inspecteurs van de openbare veiligheid noemde men toen de personen die men thans
afgevaardigden noemt.

" wetten gewaarborgd wordt, geëerbiedigd wordt en dat het gedaan
" moet zijn met de voortdurende plagerijen van onbekende mensen,
" die zijn huis binnendringen.

"

" Turijn, 24 oktober 1881.

Priester Gio. Bosco.

Don Bosco vroeg ook om uitleg bij de politie, maar de politiecommissaris wist van niets. Het is zeer waarschijnlijk dat hij aan zijn onderhorigen niet zou toegelaten hebben zich in zaken te mengen die niet in hun bevoegdheid vielen. De arbeider die er zich best bewust van was dat hij met de politie geen uitstaans had, schreef begin november aan de minister van justitie om van deze plagerijen verlost te zijn. Toen dan een politieagent bij hem aan huis kwam, verkleed als priester, die zich voor een salesiaan uitgaf, kon hij er niet meer aan twijfelen dat deze het priestergewaad had aangetrokken, nadat hij hiervoor op onwettige wijze de toelating van de kerkelijke overheden ontvangen had. Vol verbittering schreef hij toen naar de paus.

Maar in heel deze slechte aangelegenheid had pater Pellicani meer dan iemand anders de plicht uitleg te verschaffen. Welnu, op 23 november meldde hij zich aan bij Colomiatti om opheldering te geven over zijn vroegere verklaring. Hij liet hem zelfs de brief van Don Bosco. Hierover schreef de advocaat-fiscaal in volgende bewoordingen aan de aartsbisschop die te Rome verbleef: "Gisteren kwam pater Pellicani bij ons op kantoor. Hij bevestigde nogmaals de verklaring al tevoren al afgelegd. Bovendien verklaarde hij dat Don Bosco trachtte, zowel mondeling als schriftelijk, hem zijn verklaring te doen wijzigen. Pater Pellicani heeft mij een brief in die zin ter hand gesteld. Oh! tempora, oh! mores. De huidige verklaring van pater Pellicani zou niet fataler tegen Don Bosco kunnen zijn. Voornoemde pater Pellicani zei zelfs dat ook pater Franco Secondo door Don Bosco werd aangezet om tegen Uwe Excellentie pamfletten te schrijven. Hij echter, evenals pater Pellicani, weigerde op zijn voorstel in te gaan. Daarom heb ik pater Franco voor maandag eerstkomende ontboden."

Dat is wel zeer eigenaardig. Deze verklaring van Pellicani was wel het meest doorslaande bewijs om op Don Bosco de vlek van medeplichtigheid in de zaak van de schotschriften te werpen en toch heeft men er nooit de juiste inhoud van gekend. Tot zelfs in het proces van de zaligverklaring vergenoegde Colomiatti er zich mee te verklaren dat ze "ongunstig was voor Don Bosco" maar haalde er niet eens de substantie van aan en deelde de tekst niet mee. En wie heeft nog ooit in heel de loop van het geschil over pater Franco horen gewagen? Dit getuigenis van die man zou voor altijd de voorgewende opdrachtgever verpletterd hebben. Maar, in de veronderstelling dat hij ondervraagd werd, moet pater Franco, als superieur mens zoals hij bij allen bekend stond, zijn ondervrager op dergelijke manier beschaamd hebben, dat noch toen, noch gedurende het proces van de zaligverklaring over hem niet meer gesproken werd. In de veronderstelling

dat hij niet ondervraagd werd en Colomiatti eraan verzaakt heeft hem te ontbieden, dan betekent dit dat hij wel wist waarom hij dit deed. Trouwens, dat een Don Bosco aan een pater Franco een dergelijk voorstel zou gedaan hebben en dat deze in de ergste veronderstelling dit bericht openbaar zou gemaakt hebben en erover met zijn gewezen medebroeder zou gesproken hebben, zijn zaken die onwaarschijnlijk klinken en zouden op zijn minst een aanwijzing zijn voor een zwakzinnige geest. De meest aanvaardbare uitleg van wat de advocaat-fiscaal aan Monseigneur schreef is dat Pellicani in een bepaalde zin gesproken heeft en dat Colomiatti dat alles in een andere zin die hem gunstig was, heeft willen verstaan. En hiervan zullen we weldra een duidelijke bevestiging krijgen.

In de aangehaalde brief ging Colomiatti verder: "Uwe Excellentie ziet trouwens wel in dat op dit ogenblik aan niemand een woord mag gezegd worden over de vermelde verklaring van pater Pellicani; want, als deze sub secreto blijft, zal Don Bosco niet proberen er zich tegen te verweren. Wanneer integendeel deze verklaring aan iemand bekend gemaakt wordt, dan zal ze vlug Don Bosco ter ore komen; en deze zal dan geen middelen onverlet laten om zich te verdedigen. Daarom zal Uwe Excellentie mij toelaten u te verzoeken er niets over te zeggen noch aan een kardinaal noch aan iemand anders te Rome." Angstvallige voorzorgsmaatregelen die ingegeven werden door de vrees eens genoodzaakt te zijn de kaarten op tafel te leggen en geschandvlekt te blijven.

Toch kwam er enig gerucht van dit bekokstoven Don Bosco ter ore. Daarom schreef hij in de loop van de maand november of in het begin van de maand december (de kopie van de brief heeft geen datum) aan de Heilige Vader.

" Heilige Vader,

"

" Terwijl ik bezig ben met de voorbereidselen voor een nieuwe expeditie van salesiaanse missionarissen naar Amerika en vooral naar Patagonië (1) ben ik iets te weten gekomen aangaande een bepaalde aantijging bij de Heilige Stoel tegen mij en tegen onze arme congregatie door Hoogerwaarde monseigneur Lorenzo Gastaldi, aartsbisschop van Turijn, in verband met enige werkjes gepubliceerd door naamloze auteurs.

" Mgr. de aartsbisschop zou mij en de salesianen beschuldigen de auteur te zijn van deze publicaties en er wordt mij gezegd dat het vonnis over enkele dagen dient uitgesproken te worden. Daar ik geen juiste kennis van de beschuldigingen kan hebben en ik de zekerheid heb dat alles berust op sommige gissingen en opmerkingen, zo kan ik de vereiste ophelderingen niet geven en ben ik dus in de onmogelijkheid mij noch mijn congregatie volgens mijn gewetens-

(1) De plechtigheid van het vertrek had plaats op 10 december.

" plicht te verdedigen. Daarom smeed ik u dat op de vergadering van
" 17 december er enkel vonnis zou geveld worden over het geschil
" met Don Bonetti betreffende zijn schorsing en dat ik vooraf zou
" gehoord worden, alvorens tot een definitief vonnis te komen over
" de aantijgingen, werkelijk zonder enige gegrondheid, van mede-
" plichtigheid in de publicatie van voormelde werkjes.

" Intussen begin ik met de verklaring af te leggen dat ik
" geen enkel aandeel gehad heb, noch rechtstreeks noch onrecht-
" streeks, in de publicatie van deze werkjes, die ik niet eens ge-
" lezen heb. Ik weet enkel twee zaken hierover, namelijk dat ze
" betrekking hebben op sommige leerstelsels van Mgr. de aartsbis-
" schop over Rosmini en dat Monseigneur zelf een tijdje geleden ver-
" langde dat ik een verklaring van afkeuring, zelfs van veroorde-
" ling van deze werkjes zou afleggen. Maar daar ik wist uit versla-
" gen, die ik hierover ontvangen had, dat de zaken die erin ston-
" den, niet afkeurenswaardig waren, maar lofwaardig als overeen-
" stemmende met de katholieke leer en met meningen die terecht de
" gunst van Uwe Heiligheid genieten, heb ik geweigerd mijn handte-
" kening te plaatsen onder iedere verklaring die het tegendeel be-
" weren en heb ik niet toegelaten dat een van de mijnen er zijn
" handtekening zou onder plaatsen, uit vrees iets af te keuren dat
" misschien diende goedgekeurd te worden. Daarom denk ik dat wegens
" mijn weigering Mgr. de aartsbisschop het vermoeden opgevat heeft
" dat deze werkjes van mij of van de salesianen komen.

" Heilige Vader, ik ben bereid te veroordelen en af te keu-
" ren alles wat in die boeken staat en naar het oordeel van de Hei-
" lige Stoel moet veroordeeld of afgekeurd worden. Daar deze boeken
" gelezen werden of nog gelezen worden door talrijke personen en
" twijfels hebben doen ontstaan aangaande sommige belangrijke pun-
" ten die de leer aangaan, smeed ik nederig maar dringend Uwe Hei-
" ligheid ze te laten onderzoeken en een oordeel te vellen als on-
" derrichting voor hen die ze gelezen hebben of ze nog zouden te
" lezen krijgen.

" Met vertrouwen dat Uwe Heiligheid met uw gebruikelijke
" goedheid en christelijke liefde de bede, die ik nederig doe, zal
" verhoren, kniel ik met alle salesiaanse kloosterlingen voor u neer
" en vraag de heilige apostolische zegen van Uwe Heiligheid, van wie
" ik mij steeds zal beroemen te zijn

" de zeer nederige en zeer verplichte zoon
" Priester Gio. Bosco.

Wanneer er zich enige gelegenheid daartoe aanbood, liet Leo XIII
privé onverbloemd zijn gedachte kennen. Zo deed hij tegenover baron Hé-
raud, de grote salesiaanse medewerker van Nice. Toen deze zich naar Rome
begeven had, om er zijn twee weken dienst te doen als kamerheer met de-
gen en mantel, werd hij op 30 november tot een privé-audiëntie toegela-
ten en bood aan de Heilige Vader de huldeblijken van Don Bosco aan. De
paus glimlachte toen hij zijn naam hoorde en zei: - "Ah, Don Bosco, wat
doet hij... en hoe maakt hij het...?"

- "De Voorzienigheid is met hem, Heilige Vader" - antwoordde de baron.

- "Zou u mij kunnen zeggen", ging de paus verder, "waarom hij te Turijn narigheden heeft?"

- "Wel, Heilige Vader, zijn voorrechten worden hem door zijn naaste kwalijk genomen."

- "Alle bisschoppen", noteerde Zijne Heiligheid, "en de clerus voor wie hij leden opleidt, staan aan zijn zijde, met uitzondering van een enkele... Maar waarom deze?... Ja, ik zie het wel, er is wat afgunst bij "tekstueel het woord door de Heilige Vader gebruikt" geeft de baron tussen als zijn commentaar)... Ja, ja, zeker ik zegen hem, zoals ik al zijn werken en vooral het werk dat hij te Rome ondernomen heeft, op speciale wijze zegen."(1)

Zoals we al gezegd hebben was Mgr. Gastaldi naar Rome gegaan voor de heiligverklaringen van 8 december; maar dat was niet het enige doel van zijn reis. Inderdaad, toen hij daar Mgr. Ronco, de nieuwe bisschop van Asti ontmoette, zei hij hem: - "Ik ben enkele dagen vroeger naar Rome gekomen, omdat ik hier een zaak te verdedigen heb in de congregaties. Monseigneur zal wel iets weten over die werkjes die te Turijn gedrukt werden. Welnu, er zal duidelijk en zonder enige twijfel bewezen worden dat hun auteur Don Bosco is." - Zijn suffragaan die Don Bosco goed kende, voelde zich geërgerd toen hij deze woorden hoorde.(2)

Het was dringend noodzakelijk het terrein vrij te maken van die kwestie van de werkjes, om de zaak van de schorsing, die weldra moest behandeld worden zonder enige hindernis aan te vatten. Toen Don Bosco dan van advocaat Leonori een kopie ontvangen en gelezen had van de verdediging door advocaat Menghini en gemerkt had dat men er de schotschriften bij te pas wou brengen, stuurde hij een volledige uiteenzetting van zijn zienswijze aan kardinaal Nina.

" Eminentie en Prins,

"

" Terwijl ik mij bezig houd met de voorbereiding van een
" nieuwe expeditie van missionarissen voor Zuid-Amerika en voor
" Patagonië, die op vandaag uit Turijn vertrekken, wordt mij een
" geschrift meegedeeld van de aartsbisschop van Turijn betreffende
" het geschil tussen hem en priester Giovanni Bonetti, lid van de
" salesiaanse congregatie. In dit geschrift bemerk ik tot mijn
" verrassing dat de aartsbisschop zich niet beperkt tot het aan-

(1) Toen baron Héraud teruggekeerd was naar zijn vaderland, schreef hij deze korte dialoog aan Don Bosco op 23 december daaropvolgend.

(2) Brief van Don Anfossi aan Don Bonetti, Turijn 5 december 1881.

" voeren van argumenten als bewijs van de geoorloofdheid van de
" schorsing die opgelegd werd aan voornoemde salesiaanse priester,
" maar dat hij in deze zaak mij zelf en de nederige salesiaanse
" congregatie betreft en ons beschuldigt van publicatie van enige
" werkjes die hier niets mee te maken hebben en waarbij hij enkel
" op gissingen en beweringen zonder grondslag steunt.

" Daar de zaak dient behandeld te worden in de voltallige
" zitting van Hunne Eminenties op 17 dezer en het mij in deze tijd-
" spanne en te midden van de ernstige zorgen dezer dagen veroor-
" zaakt door het voornoemde vertrek van de missionarissen on-
" mogelijk is alle vereiste ophelderingen te geven, noch mij en
" mijn onderhorigen te verdedigen zoals ik in geweten ertoe ver-
" plicht ben, verzoek ik nederig dat de heilige congregatie bij
" haar aanstaande bijeenkomst haar verheven oordeel enkel zou wil-
" len vellen over de kwestie van de schorsing sinds ongeveer 3
" jaar aan priester Bonetti opgelegd en niet over de aantijgingen,
" die hiermee niets te maken hebben.

" Mijn vraag schijnt mij om de hiernavolgende redenen rede-
" lijk toe: 1° Omdat deze werkjes niet de oorzaak waren van de
" schorsing die aanleiding gaf tot dit geschil, daar ze op dat
" ogenblik nog niet bestonden. 2° Omdat ze, volgens de mening van
" hen die ze gelezen hebben, niets bevatten tegen het geloof, noch
" noch tegen de goede zeden, noch tegen de kerkelijke tucht. Men
" zegt zelfs dat ze orthodox zijn en enkele bepaalde leerstelsels
" en daden bestrijden die helemaal niet in overeenstemming zijn
" met de wijze inzichten van de Heilige Stoel. 3° Om juist te kun-
" nen oordelen over de schuld van hen die deelgenomen hebben aan
" de redactie en aan de publicatie van die werkjes, is het noodza-
" kelijk vooraf te weten of de werkjes goed of slecht zijn. Een
" tijd geleden wou Mgr. de aartsbisschop dat ik een verklaring zou
" afleggen om ze af te keuren en ze zelfs te veroordelen; maar
" juist uit vrees iets af te keuren wat kan goedgekeurd worden,
" heb ik geweigerd mijn handtekening te plaatsen of een verkla-
" ring ertegen af te leggen en heb ik niet toegelaten dat een van
" mijn onderhorigen dit zou doen; hierover was de aartsbisschop
" zeer mistevreden.

" Daar deze werkjes gelezen werden en nog worden gelezen
" door talrijke personen en ze gewetenstwifels doen ontstaan,
" heb ik het inzicht hierover te schrijven aan Zijne Heiligheid
" om hem nederig te vragen ze te laten onderzoeken en er zijn oor-
" deel over te geven, als leidraad voor hen die ze gelezen hebben
" of zullen lezen.

" Intussen verklaar ik dat ik geen enkel aandeel heb gehad
" bij hun opstel en bij hun publicatie en dat ik hiervoor geen en-
" kele opdracht gegeven heb. Daarom teken ik protest aan tegen het
" verhaal dat men leest op bladzijde 47 van het voornoemde geschrift
" van mijn zeereerwaarde opponent. Dit verhaal werd wezenlijk verte-
" kend. Ziehier integendeel, hoe de zaken dan echt liggen.

" Een tijd geleden kwam pater Antonio Pellicani, een gewezen
" jezuiet, naar onze drukkerij van Turijn om er een van zijn werk-
" jes te laten drukken en kwam naar mijn kamer. In de loop van ons

" onderhoud viel het gesprek op sommige bekende feiten in het
" aartsbisdom, waarover in ongunstige zin gesproken werd en die
" niet bleken te strekken tot Gods meerdere glorie en tot welzijn
" van de zielen. Pater Pellicani zei: - "Het zou goed zijn deze
" feiten te verzamelen en erover te schrijven aan de Heilige Vader,
" om hem volledig in te lichten over de gang van zaken, zodat hij
" dit kan verhelpen." - Ik zei hem: - "Pater, u hebt er de tijd
" voor, schrijft u zelf hierover aan Zijne Heiligheid." - Dit is
" alles. Ik heb hem gezegd te schrijven, dat is juist, maar aan de
" Heilige Vader. Daarom is het niet waar dat ik Pellicani zou aan-
" gespoord en verzocht hebben schotschriften te schrijven en te
" publiceren. Het is niet waar dat ik na de publicatie van de werk-
" jes, aan de pater, die ik toevallig ontmoette, zou gezegd hebben
" dat ik na zijn weigering iemand gevonden had die de taak en de
" opdracht op zich genomen had de gewenste werkjes op te stellen.
" Een ogenblik gezond verstand is voldoende om er dadelijk van over-
" tuigd te zijn; gesteld dat het feit zoals het wordt aangehaald
" juist zou zijn, dan zou ik niet zo naïef geweest zijn op die ma-
" nier erover te spreken met de gewezen jezûiet of met om het even
" wie.

" Hoe dient men dus te oordelen over de brief van Pater Leon-
" cini van de Vrome Scholen? Een van beide: ofwel heeft hij het ver-
" haal van Pellicani vertekend of verkeerd begrepen, ofwel heeft de-
" ze laatste, toen hij vernam dat sommigen hem aanzagen als de
" auteur van deze boeken en toen hij daarom zelfs naar de curie van
" Turijn geroepen werd, het verhaal op dergelijke wijze verteld
" dat hij de storm van zijn eigen hoofd kon afwenden om hem te
" laten neerkomen op de rug van de arme Don Bosco. God die alles
" ziet en weet, ziet en weet dat ik niet lieg en dat is voor mij
" voldoende. (1)

" In zijn brief die men leest op bladzijde 22 spreekt Mon-
" seigneur eveneens over een schrijven van priester Vincenzo Mi-
" nello te mijnen laste. Daar ik dit niet zie bij de documenten
" kan ik niet weten wat er in gezegd wordt en weet ik niet wat ik
" dien te antwoorden. Ik merk nog op dat de aartsbisschoppelijke
" curie van Turijn in dit geschil blijk gegeven heeft van een te-
" kort aan teergevoeligheid en aan behoorlijkheid. Ze liet ver-
" scheidene priesters roepen van het diocees, die als jongens mijn
" leerlingen geweest zijn; ze onderwierp ze aan hatelijke onder-
" vragingen en ook aan bedreigingen, om zaken tegen mij te doen
" verklaren die niet bestonden en dit ten voordele van de aarts-
" bisschop, die belanghebbende partij is. Het schijnt me toe dat
" deze niet mocht optreden als rechter en partij, zoals hij gedaan
" heeft. Er zijn er zelfs die beweren dat sommige ernstige moeilijk-
" heden, huiszoekingen, bedreigingen die door de politie van Turijn
" gedaan werden

(1) In de akten van het kleine proces wordt door Mgr. Mariani, promotor van het ge-
loof, van Pellicani gezegd dat hij *inconstans* is en van Leonincini dat hij *nimis simplex* is.

" tegenover personen die ons huis welwillend gezind zijn, door de
" aartsbisschop veroorzaakt werden.

" Ik maak eveneens de bedenking dat het verhaal van de ad-
" vocaat-fiscaal over de poging tot een vreedzame schikking, op
" meerdere plaatsen onjuist is en wel in erge mate. Het weze vol-
" doende de vraag te stellen: Indien het waar is dat ik met de
" heer advocaat overeengekomen ben dat Don Bonetti niet meer naar
" Chieri zou gaan, zoals beweerd wordt, waarom zouden we dan
" tot een vreedzame schikking komen? Indien dit de zaken zou
" laten in de toestand waarin ze vroeger waren, dan waren zo-
" veel woorden en het schrijven van zoveel brieven toch nutte-
" loos geweest.

" Nog meer. In het voormelde verslag op bladzijde 42 haalt
" de heer advocaat-fiscaal enkele woorden aan uit mijn brief
" van 2 juni en uit de brief van priester Bonetti aan de zeereer-
" waarde secretaris van de heilige congregatie; hierin werd ge-
" vraagd geen documenten te overhandigen, maar de zaak levendig
" te houden. Maar hij schrapt de voornaamste woorden, waarin ik
" aantoonde dat de verklaring, die ik hem liet, vertrouwelijk was
" en enkel moest dienen als norm om de akte van de aartsbisschop
" op te stellen in overeenstemming met onze mondelinge beslissing
" in gemeenschappelijk overleg, en helemaal niet om ze naar Rome te
" sturen want in dat geval zou ik het niet op een eenvoudig blad
" papier hebben geschreven, maar op een blad papier zoals dat door
" de verschuldigde eerbied vereist wordt. Deze woorden worden door
" de advocaat niet vermeld. Zijn verhaal is dus niet helemaal op-
" recht en op verschillende plaatsen niet getrouw.

" Wat het secundum documentum waarover men leest op bladzij-
" de 44 betreft, vraag ik u: Wat heeft dit met de zaak te maken?
" Dienen wij misschien te veronderstellen dat de aartsbisschop dit
" aangehaald heeft met het inzicht onze congregatie te bekladden?
" En indien dit zijn inzicht niet geweest is, waarom heeft hij er
" dan ook niet het triomfantelijke antwoord bijgevoegd op deze
" brief door de bisschop van Casale in zijn naam en in de mijne?
" Deze wijze van aanhalen van documenten schijnt me niet loyaal
" te zijn.(1)

" In plaats van documenten aan te halen die vreemd zijn aan
" de zaak, zou het goed zijn, zelfs noodzakelijk, de documenten
" voor te leggen waarop gezinspeeld wordt in het geschrift zelf
" en waarop Mgr. zich tegen ons beroept. Onder meer had hij moeten
" voorleggen de fameuze verklaring van priester Don Michele Sora-
" sio, de secretaris van zijn curie, een verklaring, die, zoals
" Monseigneur schrijft, Don Bonetti niet weinig in het gedrang
" brengt. Waarom heeft hij dan deze in opspraak brengende verkla-
" ring niet voorgelegd? De tegenpartij heeft het recht haar te
" kennen om te

(1) Het feit klom op tot het jaar 1869 (cfr. Lemoyne M.B., boekdeel IX, blz. 749 en volgende).

" zien welke kracht ze heeft, om te onderzoeken of ze niet ver-
" valst werd, nu ze door belanghebbende handen gegaan is.

" Hier dien ik aan toe te voegen dat op 26 mei van het jaar
" 1879de aartsbisschop mij liet roepen en dat wij in gemeenschappe-
" lijk akkoord de zaak tot wederzijdse voldoening bijlegden; maar
" dat hij mij 's ochtends heel vroeg een brief stuurde waarin hij
" alles, wat 's avonds tevoren overeengekomen was, terugtrok. Ik
" zou er nog dienen bij te voegen dat hij, vanaf december van het
" jaar 1877, met schrijf- en drukwerk onze arme congregatie be-
" smeurd heeft en mij met schorsing ipso facto incurrenda bedreigde
" indien ik ooit zelf iets schreef of door anderen liet schrijven
" dat voor hem nadelig zou zijn, zelfs voor mijn wettige verdedi-
" ging of voor de verdediging van de mijnen.

" Nu ik de gelegenheid heb u te schrijven, smeed ik u nede-
" rig de goedheid te willen hebben deze bedreiging van schorsing,
" die sinds 4 jaar over mijn hoofd hangt, als een zwaard van Damo-
" cles, te doen intrekken.

" Eminentie, ik zou u nog op vele andere zaken attent moeten
" maken; maar de zaak is dringend en de tijd, wegens de aangevoerde
" reden, ontbreekt mij in deze dagen.

" Wanneer ik u nederig om verontschuldiging vraag voor al
" deze nieuwe moeilijkheden, verzoek ik u en door u al hun Eminen-
" ties, de rechters, hun verlichte aandacht te schenken aan de voor-
" naamste zaak, namelijk de schorsing van Don Bonetti en de be-
" twisting over de werkjes opzij te laten om ze op een meer op-
" portune tijd op te lossen.

" Met vertrouwen dat Uwe Eminentie mij welwillend zal veront-
" schuldigen en tegenover mij gebruik zal maken van zijn grote
" goedheid zoals u tot heden toe gedaan hebt tegenover de ontlui-
" kende salesiaanse congregatie, die aan zovele pijnlijke beproe-
" vingen blootgesteld is, bid ik Uwe Eminentie mij al uw gunst te
" willen verlenen en verblijf ik met hoge achting en diepe verering
" "

" uw gehoorzame en nederige zoon
" Turijn, 10 december 1881. Priester Gio. Bosco.

De gebeurtenissen namen een snelle loop. Op 17 december besloot de heilige congregatie van het concilie het vonnis over de grond van de zaak in het geval van Don Bonetti te schorsen en werden de partijen uitgenodigd een schikking te treffen. Dit was voor Don Bonetti al een halve overwinning; en daarom moest de tegenpartij met spoed het ongunstig uitwerksel, dat het nieuws ongetwijfeld te Turijn zou hebben, ongedaan maken. Wat werd er uitgekiend? Eer de officiële mededeling zou toekomen, zou men Don Bonetti in een strafgeding verstrikken. De officiële brieven waren eerst op 22 december gereed; op 20 december werd Don Bonetti gedagvaard om te verschijnen voor de kerkelijke rechtbank; hij moest zich verantwoorden over de misdaad van eerroof via de pers tengevolge van het schotschrift De Aartsbisschop van Turijn, Don Bosco en Don Oddenino. De

aanklacht kwam van theoloog Sorasio, fiscaal promotor van de aartsbisschoppelijke curie met als afgevaardigde rechter kanunnik Colomiatti. Er werd gezegd dat deze rechtbank samengesteld was sinds 22 juni. De beschuldigde kreeg dertig dagen tijd om zich aan te melden. Indien hij zich zonder gerechtvaardigde reden binnen deze termijn niet zou aanmelden dan zou hij bij verstek gevonnist worden. Don Bosco stelde de kardinaal-beschermheer op de hoogte en stuurde hem een kopie van de uiteenzetting.

" Eminentie,
"
" Ik verstout mij aan Uwe Eminentie een uiteenzetting te
" sturen van enkele van de plagerijen die de aartsbisschop ons
" aangedaan heeft; dit zal ook dienen als antwoord op de heftige
" bezwaren zonder enige grond, die hij ingediend heeft tegen Don
" Bosco en onze congregatie. Ik heb echter verzwegen wat hij tegen mij persoonlijk gedaan heeft om mijn eer te bekladden.
" Maar wie zou het kunnen geloven? Terwijl de zaak nog sub
" judice is voor een hogere rechtbank, stuurde hij gisteren aan
" Don Bonetti een aanmaning, waarin hij hem bedreigt met een proces, en hem dagvaardt om voor de curie te verschijnen en zich
" te verantwoorden betreffende de betichting over de fameuze schotschriften, waarmee Don Bonetti volstrekt niets te maken heeft.
" Intussen worden de uren die men zou willen besteden aan
" het welzijn van de zielen en van de godsdienst besteed aan geschriften, tijdverlies en ontmoedigingen. Ik heb nooit wat anders gevraagd en ik vraag nog niets anders dan dat men mij in
" deze tijd van grote nood zou laten werken.
" Alle salesianen smeken de hemel dat God u in goede gezondheid zou bewaren voor het welzijn van de Heilige Kerk en in het voordeel van onze congregatie die aldus op de korrel wordt genomen.
" In de nacht van Kerstmis zullen onze jongens de heilige
" communie opdragen volgens uw vrome intentie.
" Allen bevelen zich aan de christelijke liefde van uw heilige gebeden aan, terwijl ik de hoge eer heb te zijn,
"
" uw zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 22 december 1881. Priester Gio. Bosco.

Een kopie van de uiteenzetting bood Don Bosco eveneens aan de Heilige Vader aan. (1)
Hij liet hem daarin weten wat er voorgevallen was.

(1) Deze brief werd in minuut opgesteld door Don Bonetti en nagezien door Don Bosco, die er wat aan toevoegde.

" Heilige Vader,
"

" Als huldeblijk aan hunne Eminenties de heren kardinalen van
" de heilige congregatie van het concilie, om ophelderingen te ge-
" ven en een antwoord op de klachten, die Mgr. Lorenzo Gastaldi,
" aartsbisschop van Turijn, liet toekomen aan voornoemde gezagvolle
" congregatie, ten laste van ondergetekende en van de vrome socië-
" teit van de H. Franciscus van Sales, heb ik gemeend dat het mijn
" plicht was een korte uiteenzetting te geven van de zware moeilijk
" heden, die een ernstig beletsel zijn voor het weinige goed, dat
" de arme salesianen proberen te doen in Europa en in de missies
" van Amerika. Ik stuur een kopie ervan aan U, Heilige Vader, die
" de opperste moderator van de salesiaanse congregatie bent, opdat
" u zou weten hoe onze zaken er voorstaan.

" Maar indien de moeilijkheden in het verleden ernstig waren,
" dan zijn die van nu niet minder zwaar. Men zou onze congregatie er
" willen toe brengen wijsgerige stelsels te omhelzen die aan Uwe
" Heiligheid helemaal niet behagen, omdat ze verkeerd of gevaarlijk
" zijn. Tot heden toe hebben wij daaraan weerstaan en zullen er
" blijven aan weerstaan ten prijze van ieder offer of tribulatie;
" maar ik beken dat ik opportune raadgevingen nodig heb om aan mijn
" kloosterlingen veilige onderrichtingen te kunnen geven en om in
" al onze colleges, studiehuisen en seminaries van Piëmonte Italië,
" Frankrijk, Spanje en Amerika echte katholieke beginselen te kun-
" nen volgen met een onbeperkte onderwerping aan het opperhoofd van
" de Kerk.

" In het voorbije decennium werden ons niet weinig plage-
" rijen en narigheid aangedaan, zeer vaak hebben ze ons weerhouden
" van de bezigheden van ons heilig ministerie en ons eindeloos veel
" tijd doen verliezen, die we enkel voor Gods glorie en voor het
" welzijn van de zielen wilden besteden. Er is helemaal geen aan-
" wijzing dat deze plagerijen en narigheden op het ogenblik aan het
" verminderen zijn. Wee mij! Terwijl ik deze brief aan het schrij-
" ven ben en terwijl bij de heilige congregatie van het concilie
" de zaak hangende is tussen Mgr. de aartsbisschop van Turijn en
" de salesiaans priester Don Bonetti, ontvang ik een aanmaning,
" die mijn voornoemde priester dagvaardt te verschijnen voor de
" advocaat-fiscaal van de aartsbisschop. Hij moet zich verantwoor-
" den over het geschil zelf en wordt met kerkelijke straffen be-
" dreigd, indien hij zich niet aanbiedt voor iemand die zich als
" rechter in eigen zaak opwerpt en in een zaak, die voor de op-
" perste rechtbank van de Heilige Stoel gebracht werd! Tegen de
" algemene verwachting in, gaan de plagerijen en het verlies van
" een zo waardevolle tijd voort terwijl er gevaar bestaat dat onze
" toestand nog ondragelijker zal worden.

" De vijanden van de godsdienst spannen zich met een dui-
" velse woede in om het geloof en de goede zeden bij groot en klein
" uit te roeien en berokkenen bewenenswaardige schade en onheil.
" De salesianen zien iedere dag hun werk aangroeien om zich met

" enig goed resultaat te verzetten tegen het aanvallende kwaad.
" Wij moeten met rust gelaten worden en geholpen worden of
" op zijn minst niet gedwarsboomd worden bij het doen van het goe-
" de dat onze congregatie nastreeft; want anders kunnen we niet
" meer vooruit.

" Daarom, Heilige Vader, smee ik nederig maar vurig om uw
" verlichte raad en uw sterke steun. Spreek en wij zullen luiste-
" ren. Niet alleen zullen wij ons houden aan uw bevelen, maar ook
" aan uw wensen. Wij zullen u volgen niet enkel als universele Doc-
" tor maar ook als privé-doctor; we zullen aan uw verheven persoon
" verknocht zijn, niet enkel wij, de salesianen, maar wij zullen
" ons inspannen om de meer dan tachtigduizend jongens, die de god-
" delijke Voorzienigheid op vandaag aan onze huizen van Europa en
" Amerika toevertrouwt met dezelfde gevoelens te bezielen en op te
" voeden voor de toekomst. In één woord, wij zullen zeer gehoorzaam
" zijn aan uw apostolische Stoel in alles, ten allen tijde en over-
" al waar de Heer ons zal roepen.

" Maar om ongestoord deze heilige plicht te kunnen volbren-
" gen, om met opgewektheid en volgens de behoeften van deze uiterst
" droeve tijden te kunnen werken, om aan de nederige schrijver van
" deze brief toe te laten zijn onderdanen te leiden zoals het no-
" dig is, welaan dan, Heilige Vader, laat een doeltreffend woord
" horen aan hem, die alleen onder de duizend leden van het katho-
" liek episcopaat deze arme congregatie van het rechte pad schijnt
" te willen afleiden en aan het hoofdhuis, het centrum van al de
" andere huizen, de ene moeilijkheid na de andere in de weg legt,
" om verdere uitbreiding en zelfs het bestaan ervan te verhinderen.

" Ik heb volle vertrouwen, Heilige Vader, dat u met vader-
" lijke goedheid dit nederige smeekschrift zult aanvaarden, dat ik
" in mijn naam en in naam van alle salesianen richt tot uw verheven
" troon en dat u uw verknochte zonen ter hulp zult komen.

" Met een blij hart maak ik van deze gunstige gelegenheid van
" Kerstmis gebruik om aan Uwe Heiligheid alle mogelijk geluk toe te
" wensen, terwijl ik u de verzekering geef dat iedere dag in de hui-
" zen van de salesianen particuliere gebeden ten hemel stijgen en
" vurig aan God gevraagd wordt dat Hij u zou verlenen wat uw groot-
" moedig hart verlangt.

" Ten slotte, in de geest neergeknield om uw heilige voeten
" te kussen, smee ik de apostolische zegen af over mijn arme per-
" soon, over heel de salesiaanse congregatie, over onze jongens,
" over onze missionarissen, die in deze dagen over de golven van
" de Atlantische Oceaan varen in de richting van Patagonië, terwijl
" mijn hart zich verblijdt met de diepste verering te mogen zeggen
" dat ik ben

" uw zeer nederige, zeer gehoorzame en zeer volgzaam zoon
" Priester Gio. Bosco.

Het antwoord van de kardinaal bleef niet lang uit. Het was "vertrouwelijk" en bevatte volgende zinnen: "Ik beveel u kalmte en koelbloedigheid van harte aan, zodat u geen enkel voorwendsel geeft aan hem die ex adverso est (...). Wat de dagvaarding betreft, hieruit blijkt steeds meer de boze gezindheid van de curie en van hem die haar bezielt (...). Uit de bewoordingen van de dagvaarding, waar gezegd wordt dat Don Bosco scriptor libelli enz. is, zou men dienen af te leiden dat de fiscaal bewijzen in handen heeft die de schuld van de gedagvaarde bewijzen. Volgens de brief van P. Leoncini zou de schuld op u drukken. Waarom heeft men in dat geval u niet voor de rechtbank geroepen? Misschien om van de inquisiteurs de hevige afkeer en verfoeing vanwege het publiek af te wentelen? Ik merk dat de heer Colomiatti een waardig werktuig van zijn meester is." Hij gaf hem dan de raad nog te wachten met het sturen van de uiteenzetting aan de kardinalen, omdat dit niet het geschikte ogenblik was.

De kardinaal had het goed gezegd wat de dagvaarding voor Don Bosco aanging; maar quod differtur, non aufertur. Ook voor hem kwam er een dagvaarding en wel op 5 januari 1882; zij werd hem meegedeeld op 7 januari omstreeks tien uur in de voormiddag door de heer Aghemo, boodschapper van de aartsbisschop. De openbare aanklager betichtte hem van twee zaken: hij was de opdrachtgever geweest van de schotschriften en hij had aan de schrijver ervan het materiaal bezorgd. Men dient zich dit goed voor te stellen. Dit was het echte antwoord op de audiëntie die hij op 2 januari gevraagd had en tegelijkertijd een flinke stap op de weg naar de schikking, die door Rome gewenst werd! Laat er ons dus eens goed over nadenken of die ochtend en de volgende dagen Monseigneur werkelijk "zo volkomen bereid" was Don Bosco te ontvangen, zoals Colomiatti beweerde op het proces van de zaligverklaring.

En men notere volgende onzinnigheid. De zaak van de pamfletten was al hangende voor de heilige congregatie van het concilie en dit op wens van de aartsbisschop zelf. Inderdaad, hij had in zijn brief van 29 december 1880 bij de congregatie Don Bosco en Don Bonetti aangeklaagd als de schrijvers van de schimpschriften; en in de samenvatting van de zaak Bonetti door hem opgesteld, zegt hij op bladzijde 20: "Ik vraag aan de heilige congregatie en ik dring aan dat zij maatregelen zou nemen tegenover Bonetti, mede-auteur, indien geen auteur, van het eerrovend boekje. "Dezelfde beschuldiging herhaalde hij op 21 juni 1881 terwijl hij een maatregel vroeg. Voor het veronderstelde misdrijf van de schotschriften had Monseigneur dus al de heilige congregatie van het concilie als rechter gekozen. Zij was dus al eerder met deze zaak gelast geworden en in dit geschil was het hem niet meer geoorloofd strafrechtelijk op te treden.

Don Bosco vroeg dadelijk aan de kardinaal-beschermheer wat hem te doen stond.

" Eminentie,
"
" Hier hebben we nu een nieuw bewijs van goede wil voor een
" vriendschappelijke schikking. Alles blijkt duidelijk uit de bij-
" gaande kopie van dagvaarding. Het ziet er naar uit dat de aarts-
" bisschop de zaak op de lange baan wil schuiven en mij tijd en
" geld wil doen verliezen.
" 1° Thans moet ik weten of ik verplicht ben te verschijnen,
" terwijl het geschil sub judice is voor een hogere rechtbank. In-
" dien bevestigend wordt geantwoord, kan ik er mij dan op beroepen
" om door een andere rechtbank te worden ondervraagd? Mag een ordi-
" narius de overste van een kerkelijke congregatie naar goedvinden
" dagvaarden en zo een arme kloostersociëteit ten onder brengen,
" aan wie de ordinarius nooit een enkele fout heeft kunnen aan-
" wrijven en die enkel verlangt te werken voor het welzijn van
" de zielen die de weg van het verderf bewandelen?
" 2° Op 10 januari zou ik naar Frankrijk moeten gaan om er
" een geldinzameling te doen ten voordele van de kerk en het tehuis
" van het Heilig Hart, waar het geld gaat ontbreken. Mag ik weggaan
" of moet ik te Turijn blijven tot groot nadeel van de werken, die
" zo aanbevolen werden door de ijver en de christelijke liefde van
" de Heilige Vader?
" 3° Ik heb mij voorgenomen mijn vertrek uit te stellen tot
" 16 januari, maar langer zal ik dat niet kunnen wegens de afge-
" sproken ontmoetingen waarvan het goede resultaat van de collecte
" afhangt.
" Ik en mijn salesianen hebben hulp, raad en opbeuring nodig
" en stellen volledig vertrouwen in u, onze verdienstelijke be-
" schermheer.
" Ik heb nooit iets gevraagd en zal nooit iets anders vragen
" dan vrede en rust om in het heilig ministerie te kunnen werken
" ten voordele van de zielen die aan zo talrijke gevaren blootge-
" steld zijn.
" De oorsprong van deze nieuwe aantijgingen ligt hierin dat
" Don Bosco niet wil veranderen van stelsel. Don Bosco is tegen
" Rosmini. Dat is de reden waarom men zou willen dat ik de auteur
" van de voormelde boekjes ben.
" Ik ben de auteur van die werkjes niet. Mijn stelsel be-
" staat erin de katholieke leer te belijden en ieder woord, iedere
" raad, iedere wens van de opperherder te volgen.
" Geloof me in Onze Heer Jezus Christus met opperste dank-
" baarheid en diepe verering te zijn
" uw zeer verplichte dienaar
" Turijn, 7 januari 1882. Priester Gio. Bosco.

Wanneer hij aan Mgr. Boccali liet weten dat de aartsbisschop hem geen audiëntie had willen verlenen, had Don Bosco ook aan hem een kopie van de dagvaarding gestuurd. De prelaat antwoordde hem op 9 januari 1882:

"Heb geduld en verlies de moed niet. Indien u met deze werkjes niets hebt uit te staan, dan kan het resultaat van dit nieuwe geschil u niet ongunstig zijn."

Te Turijn ging men onversaagd verder. Eerst verscheidene dagen na beide dagvaardingen, namelijk op 12 januari, werd de aartsbisschoppelijke akte betekend, waarbij Colomiatti tot rechter-afgevaardigde aangesteld werd voor het proces van de schotschriften, een akte met een datum van circa zeven maanden vroeger. Op 18 januari bood Don Bonetti een vordering aan; hierin betwistte hij de wettelijkheid en de bevoegdheid van deze rechtbank: want een andere rechtbank hield zich al eerder met de zaak bezig, zoals we gezegd hebben, en er bestond verdenking van partijdigheid daar de aartsbisschop de voornaamste partij in de zaak was. Hij liet daarom aan de curie weten dat hij zijn procurator te Rome opdracht gegeven had een verzoekschrift in te dienen bij de heilige congregatie, die zich al met het geschil bezig hield om een speciale rechter af te vaardigen in de persoon van een bisschop uit de buurt of in de persoon van een andere bekwame en onpartijdige geestelijke; die persoon zou dan de akten tot zich nemen en een canoniek proces inleiden dat zou gestuurd worden aan de heilige congregatie voor het vonnis of voor de voorzieningen in verband hiermee. Volgens de raad van advocaat Leonori werd de vordering geformuleerd op naam van Don Bonetti uit eerbied voor Don Bosco, omdat, schreef de man van de wet "deze weldadige, werkelijk heilige man, zich niet diende bloot te stellen in een proces." (1) Colomiatti verwierp de exceptie van onbevoegdheid en gaf Don Bonetti bevel te verschijnen.

In plaats van zich hiernaar te schikken, tekende Don Bosco hoger beroep aan te Rome. Dit werd zonder de minste moeite aanvaard en de heilige congregatie gaf aan de aartsbisschop verbod te procederen zowel tegen Don Bonetti als tegen Don Bosco. Zij vaardigde Mgr. Fissore, aartsbisschop van Vercelli af om enkel de stukken van het proces bijeen te brengen en ze dan aan de congregatie van het concilie, die zich het recht tot vonnissen had voorbehouden, te sturen. Aldus hadden de gedagvaarden voor dit proces niets meer te maken met de curie van Turijn.

Laat ons hier plaats maken voor een kort intermezzo. De laatste week van januari verbleef te Turijn de bisschop van Ivrea, Mgr. Riccardi, zeker met de goedkeuring van zijn metroplitaan, daar hij hier en daar, waar hij uitgenodigd werd, de H. Mis celebreerde. Ook de salesianen lieten hem twee uitnodigingen geworden. Don Rua had hem gevraagd de mis met de algemene communie te komen celebreren op 29 januari voor het feest van de H. Franciscus en Don Francesca nodigde hem uit te Valsalice waar dit feest twee dagen later gevierd werd. Mgr. Riccardi aanvaardde uit ganser harte de uitnodigingen; maar, na een diner bij de aartsbis-

(1) Brief aan Don Bonetti, Rome 9 januari 1882.

schop schreef hij naar het Oratorio dat hij, wegens redenen die sindsdien ontstaan waren, belet was zijn gegeven woord te houden; en aan de directeur van Valsalice schreef hij dat het hem speet wegens dezelfde reden niet te kunnen komen. Toen hij dan uit de stad vertrok, bekende hij aan theoloog Margotti dat hij met walg wegging omdat hij niet kon begrijpen hoe een metropolitaan aan een suffragaan kon verbieden de H. Mis te celebreren in een kerk van kloosterlingen en gelastte hij hem aan de salesianen zijn leedwezen uit te drukken.

Toen Mgr. Fissore naar Turijn kwam om de hem opgedragen zending uit te voeren, was Don Bosco te Rome. Hij sprak er dus over met Don Rua. Hij had niets anders te doen dan de getuigen, indien er waren, te onderhoren, hun verklaringen op te nemen en dan alles naar Rome te sturen. Hij gaf echter gevolg aan de wens van Mgr. Gastaldi en handelde met het inzicht een verzoening tussen de partijen tot stand te brengen, waarin Don Rua hem scheen te helpen. Er is nog meer. Monseigneur had de bisschoppen Eula en Riccardi, die naar Turijn gekomen waren, verzocht een middel tot een minnelijke schikking te vinden via Don Durando. De twee prelaten begaven zich naar Valsalice, waar Don Durando was met theoloog Margotti voor een feest. Na de academische zitting namen ze hem terzijde en drongen bij hem aan om de aartsbisschop te bevredigen. Toen Don Bosco bij het lezen van brieven van Don Bonetti en van Don Durando dit nieuws las, weende hij bijna van spijt toen hij zag hoe de goede trouw van de zijnen verschalkt werd. Dadelijk liet hij aan Don Rua tekstueel het volgende schrijven: "Noch Don Bonetti zelf, noch iemand anders uit het huis mag over deze zaak onderhandelen zonder vooraf het advies te hebben ingewonnen van de congregatie van het concilie en steeds in overeenstemming met Don Bosco. Deze raad komt van de bevoegde overheid.(1) Op dat ogenblik was het zoeken naar een vreedzame oplossing een bewijs dat men niet erg zeker was van een overwinning; voor de salesianen stond een overeenkomst gelijk met een bekentenis dat men vreesde een rechtvaardige veroordeling op te lopen.

Steeds met het oog op een schikking had Mgr. Fissore al een verklaring bekomen ondertekend door Don Rua en Don Bonetti tegen de schotschriften; hij zou er nog een van Don Bosco gewild hebben om ze aan Mgr. Gastaldi aan te bieden, maar Don Bosco stuurde er geen en deed zelfs nutteloze pogingen om de vorige verklaring terug in zijn bezit te krijgen. Daarentegen liet hij een verklaring met volgende inhoud in handen van kardinaal Nina.

(1) Brief van Don Berto aan Don Bonetti, Rome 18 april 1882.

" Eminentie,
"

" Een vriendschappelijke schikking van het geschil van
" priester Gio. Bonetti is steeds mijn vurig verlangen geweest.
" Meermaals heb ik voorstellen gedaan aan Zijne Excellentie Mgr.
" de aartsbisschop van Turijn, die aanvaard maar nadien afgewezen
" werden. Eén werd gedaan in mei 1879. Op 26 mei werd ik geroepen
" door Mgr. Gastaldi. Ik ging erheen en wij kwamen overeen dat Don
" Bonetti opnieuw de bevoegdheid zou krijgen biecht te horen van
" de gelovigen in heel het diocees Turijn. Het werd aan de wijsheid
" van ondergetekende overgelaten of hij deze priester nog naar Chie-
" ri zou sturen om er te verblijven. Dit stond hem echter vrij; en
" wanneer Don Bonetti in afzonderlijke gevallen erheen zou gaan om
" te preken of biecht te horen, dan zou hij vanwege de kerkelijke
" overheid geen blaam oplopen. Dit voorstel werd aanvaard. Ik heb
" mededeling hiervan gedaan aan Don Bonetti die zeer tevreden was.
" Voor ons allen was het een grote troost dat er een einde gekomen
" was aan een nutteloze kwestie die ontzaglijk veel tijd deed ver-
" liezen, die iedereen wenste te gebruiken ten voordele van de
" zielen. Maar 's ochtends van de dag daarna, op 27 mei, ontving
" ik zeer vroeg een brief van Mgr. de aartsbisschop die tot onbe-
" paalde tijd alles herriep wat de vorige dag overeengekomen was.
" In de huidige stand van zaken zie ik geen andere uitweg
" voor beide partijen dan wat reeds voorgesteld en aanvaard werd
" in mei 1879, namelijk:

" 1° Mgr. de aartsbisschop van Turijn zal aan Don Bonetti
" de bevoegdheid geven de biecht te horen van de gelovigen in
" heel het diocees Turijn.

" 2° Don Bonetti zal ermee voortgaan als een goede priester
" te werken voor Gods meerdere glorie zoals aan een eerzaam en
" ijverig priester betaamt.

" 3° Om niet meer genoodzaakt te worden nog terug te komen
" op zaken van deze aard, zal de aartsbisschop twee brieven intrek-
" ken; de ene van 25 november en de andere van 1 december 1877,
" waarin hij priester Bosco bedreigt met schorsing ipso facto in-
" currenda indien hij zaken schrijft, laat drukken en verspreidt
" die ten laste kunnen komen van de aartsbisschop van Turijn.

" Deze brieven worden dan door hem teruggevraagd, zullen
" verbrand worden en er zal niet meer over gesproken worden.

" Wat de zaak van de werkjes betreft ben ik verplicht te
" verklaren dat noch ik noch de salesianen er zich ooit mee ge-
" moeid hebben, voor zover mij tot heden toe gebleken is. Ik heb
" steeds gelaakt en ik laak nog steeds de onbetamelijke manier
" waarmee over het kerkelijke gezag gesproken wordt. Ik ben nog
" steeds volledig bereid de inhoud te veroordelen, wanneer men mij
" de zaken aanduidt die ten overstaan van de Kerk dienen gelaakt
" te worden. Zij, die ze gelezen en overwogen hebben, zijn het
" eens om te bevestigen dat de stof van deze werkjes of schot-
" sriften volledig in overeenstemming is met de beginselen en

" geachten die de laatste tijd door de Heilige Vader aanbevolen
" werden.
" Alles wat, naar oordeel van Zijne Heiligheid of Uwe Emi-
" nentie strekt tot meerdere glorie van God, zal ik steeds on-
" voorwaardelijk aanvaarden.
" Gelieve mij de eer te vergunnen te mogen ondertekenen als
" "
" uw zeer verplichte dienaar
" Rome, 8 mei 1882. Priester Gio. Bosco.

Deze brief was vergezeld van volgende opmerkingen:

" Men gelieve te noteren dat juist dezelfde voorstellen tot
" een schikking al vroeger aan Mgr. de aartsbisschop van Turijn
" gedaan werden. Ze werden aanvaard, maar daarna gewijzigd en ten
" slotte geweigerd.
" Hij heeft kortweg geweigerd mij te ontvangen op 2 januari
" 1882 wanneer ik mij bij hem aangemeld heb in naam van Uwe Eminen-
" tie en van de Heilige Vader zelf om de zaken vriendschappelijk te
" regelen.
" Nog maar weinige dagen geleden heeft de aartsbisschop van
" Turijn laten verspreiden en mij door onze eigen kloosterlingen
" laten zeggen dat Don Bosco de grootste schurk op aarde is, dat
" hij een bedrieger is, dat hij mirakels uitvindt, ze dan aaneen-
" flanst en laat drukken ter ere van de Madonna.
" Dat Rome alles wat het doet slecht doet, dat te Rome alles
" gebeurt door vriendjes en kennissen enz. enz.
" Deze zaken schijnen weinig opportune argumenten te zijn om
" tot een vriendschappelijke schikking te raken. Vooral na het von-
" nis door de gezagvolle congregatie van het concilie.
" "
" Rome, 8 mei 1882.

De kardinaal was van oordeel dat dit verslag te beknopt was en
hij wilde dat het in een ruimere vorm verder ontwikkeld werd.(1) Don
Bosco liet er dan door Don Bonetti een tweede van maken.(2) Dezelfde
kardinaal gaf hem dan bovendien de raad om van pater Leoncini en pater
Pellicani een terugtrekking te bekomen betreffende de fameuze brief we-
waarmee de paus in moeilijkheden zat.(3) De eerstgenoemde wou er niet
van ten. Daar echter de rechtbank van Turijn in de zaak van de zalig-

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 15 mei 1882.

(2) Bijv. Doc. 34.

(3) De aangehaalde brief van Don Dalmazzo.

verklaring hem betiteld heeft als een man die nimis simplex was, wat betekent simpele van geest, vervalt het gezag van zijn verklaring in voldoende mate; zij kwam immers van een man die gemakkelijk het ene voor het andere verstaat en die zich laat bedotten. De andere, die geen vrede nam met de beschuldiging ten laste van Don Bosco, trad op uit liefde voor de waarheid en uit gewetensplicht met volgende logenstraffing.

VERKLARING

"
"

" Ik heb gehoord dat tengevolge van de getuigenis, die ik
" afgelegd heb krachtens de heilige gehoorzaamheid aangaande een
" voorstel te schrijven over het bestuur van het aartsbisdom Turijn,
" een klacht neergelegd wordt tegen de zeereerwaarde heer Don Gio-
" vanni Bosco, overste van de salesianen; hij zou mij aangespoord
" hebben schotschriften te schrijven ten nadele van Zijne Excellen-
" tie Mgr. de aartsbisschop van Turijn. Welnu, ik verklaar voor God
" dat de voornoemde heer Don Bosco mij nooit iets anders voorge-
" steld heeft dan Een memorandum te schrijven dat zou aangeboden
" worden aan Zijne Heiligheid Pius IX en dat wij, behalve dit, nooit
" over iets anders gesproken hebben. En ik voeg hieraan toe dat ik
" deze glasheldere en duidelijke verklaring herhaaldelijk gedaan en
" aanbevolen heb aan de advocaat-fiscaal, de heer kanunnik Colomiat-
" ti, toen ik uitgenodigd werd een getuigenis af te leggen.

" Indien deze verklaring niet zo expliciet is als ik zou ge-
" wild hebben in de getuigenis die door mij afgelegd, ondertekend en
" beëdigd werd, dan is dit te wijten aan het feit dat de zin die er-
" in gebruikt werd: aan Rome aan te bieden, dezelfde betekenis heeft,
" naar mij gezegd werd, als aan de Heilige Vader aan te bieden, zo-
" als dit werkelijk in dit geval kan en ook moet zijn.

" In verband met de brief waarin pater Leoncini aan Mgr. de
" aartsbisschop het privé-gesprek heeft meegedeeld dat ik met hem
" gehad heb enkel om mij te verdedigen tegen de verdenking, die de
" pater tegen mij (misschien om mij uit te horen) scheen te hebben,
" alsof ik de auteur zou zijn van zekere schotschriften tegen Mgr.
" de aartsbisschop, verklaar ik dat ik de brief herkend heb en on-
" dertekend als waar enkel wat de substantie betreft. Indien in de-
" ze brief het zinnetje zou staan, zoals men zegt en wat ik mij niet
" herinner: Hij stelde mij voor tegen de aartsbisschop te schrij-
" ven, zonder er iets anders bij te voegen, dan verklaar ik dat dit
" dient geïnterpreteerd te worden in overeenstemming met mijn hier-
" boven afgelegde verklaring; als men een andere betekenis eraan
" zou geven, een betekenis namelijk die gunstig is voor de beschul-
" diging ten nadele van de zeereerwaarde heer Don Bosco, dan ver-
" klaar ik dat dit volledig in tegenstrijd is met de waarheid. Dit
" alles bevestig ik uit loutere liefde voor de waarheid, daar ik
" niets in mijn hart heb tegen Mgr. de aartsbisschop, noch tegen de
" heer Don Bosco. Ik zou zeer verheugd zijn te mogen zien dat tus-
" sen hen ter ere Gods een volledige vrede zou gevestigd worden.

"

" Turijn, 30 mei 1882.

Pater Antonio Pellicani.

Aan de paus schrijven en schotschriften opstellen zijn twee uiteenlopende zaken. Maar uit de tweede versie van deze verklaring komt vollopende aan het licht dat men aan muggenzifterij moet doen om in de verklaring van de getuige iets te ontdekken wat hij helemaal niet het inzicht had te zeggen. En aldus blijkt het ons steeds duidelijker waarom men hardnekkig de tekstuele verklaring onder eed van Pellicani geheim hield, terwijl men zo grote verspreiding gaf aan de brief van pater Leoncini, en hem ook liet drukken in het Summarium van de stelling van Gastaldi in de zaak van Don Bonetti.

In de loop van deze wederwaardigheden waren andere feiten tot rijpheid gekomen. Op 12 mei 1882, op een ogenblik dat Don Bosco Rome verlaten had, verscheen er Colomiatti, geaccrediteerd bij kardinaal Jacobi-ni om de uiteenzetting te weerleggen en te onderhandelen over de eensgezinde verklaring. De aartsbisschop had per brief aan de paus de toelating gevraagd een afgevaardigde te sturen om uitleg te geven; de paus had hierover Zijne Eminentie kardinaal Nina geraadpleegd. Leo XIII had al besloten de zaak in eigen handen te nemen. Toen hij er zeker van was dat Mgr. Gastaldi tot een schikking verlangde te komen, zette hij zonder meer de rechtspleging stop en gaf de opdracht Don Bosco per telegram naar Rome te roepen. Don Dalmazzo telegrafeerde hem in denamiddag van 18 mei en ontving van Don Rua dit antwoord: "Zeer gestoorde gezondheid belet vader op reis te gaan."

De procurator ging aanstonds naar kardinaal Nina om te zien of er mogelijkheid bestond Don Bosco te ontslaan van zijn reis of op zijn minst hem toe te laten zijn komst uit te stellen. Zijne Eminentie zei hem dat het bevel uitging van de paus en dat zijne Heiligheid, toen hij vernam dat Don Bosco vertrokken was en zich al te Turijn bevond geantwoord had: - "Geduld dan maar. Nu de aartsbisschop van Turijn in een goede stemming is, wil ik zelf dit meningsverschil regelen en daarom dient men hem te telegraferen dat hij zou komen." - Aan Colomiatti werd vanuit Turijn het bevel gegeven te Rome te blijven zolang dit noodzakelijk zou zijn, zelfs vier maanden, tot de gordiaanse knoop zou doorgehakt zijn.(1)

Don Dalmazzo antwoordde dus: "Getracht van komst te ontslaan. Nina betreurt vertraging, daar hij op 28 mei moet vertrekken." En Don Rua opnieuw: "Komst vader menselijkerwijze onmogelijk. Wij verwachten u te Turijn." Voor de kardinaal had Don Bosco aan Don Dalmazzo dit briefje gestuurd:

" Eminentie,
"
" Het spijt mij niet dadelijk op reis te kunnen gaan naar Ro-
" me, zoals ik dit wens. Ik kan niet zitten en ik heb een zere voet

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 21 mei 1882.

" zodat ik moeilijk gaan kan. Indien echter een tocht bij u no-
" dig is, zal ik mij op 24 of 25 mei op weg begeven. Ik zal ge-
" noodzaakt zijn hier en daar wat halt te houden maar ik hoop in
" de namiddag van 26 mei te Rome te zijn.
" Gelieve mij deze onvrijwillige vertraging te verontschul-
" digen en veroorloof mij de eer te mogen ondertekenen als
" "
" uw zeer verplichte dienaar
" Turijn, 20 mei 1882. Priester Gio. Bosco.

Maar aan de procurator legde hij in het begeleidingsbriefje in ietwat realistische bewoordingen de aard van zijn stoornis uit. Het was noodzakelijk zo duidelijk te spreken om iedere verdenking van een diplomatische ziekte uit te sluiten.

" Beste D. Dalmazzo,
"
" Lees deze brief en breng hem dan bij kardinaal Nina. Mijn
" kwaal is zonder belang. Ik heb een kwaal aan mijn zitvlak en dat
" belet mij gedurende de reis op de trein te gaan zitten. Dan heb
" ik een gezwollen voet met twee niet erge breuken. Tracht te weten
" te komen waarom ik zo haastig naar Rome moet komen. Indien het
" niet anders kan, dan ben ik bereid mij zelfs aanstonds op weg
" te begeven, gebeure wat wil.
" Indien je komt, kunnen we alles goed overleggen en dan kan
" je me ook vergezellen.
" Groet Ventrelli en Don Barale met onze andere beste mede-
" broeders Don Braga, Don Savio, Don Cagnoli enz. Indien het nood-
" zakelijk is, schrijf me dan onmiddellijk.
" Moge God ons allen zegenen. Amen.
" je toegenegen vriend,
" Turijn, 20 mei 1882. Priester Giovanni Bosco.

Hij leed toen aan aambeien zoals Don Albera verklaarde in het proces van de zaligverklaring. Aan de kardinaal beschermheer had de paus, na een onderhoud met Colomiatti, zich beklaagd over de uiteenzetting; hij had gezegd dat ze niet enkel inopportuun was, maar ook zaken bevatte die niet met de waarheid overeenstemden, omdat de aartsbisschop argumenten voor het tegendeel aanhaalde die alles van het begin tot het einde uitsloten. Toen Don Bosco hierover ingelicht was, liet hij door Don Bonetti aan Zijne Eminentie volgende opmerkingen worden met verzoek eraan te denken bij zijn besprekingen met Colomiatti.

1° Men diende de zaak Bonetti van iedere andere zaak gescheiden te houden. Deze zaak heeft niets te maken met de kwestie van de werkjes noch met de uiteenzetting van de feiten, noch met enige andere zaak voor of na ontstaan. En dit met het oog op de beslissing die al genomen was

door de heilige en gezagvolle congregatie van het Concilie.

2° Men diende te noteren dat de uiteenzetting uitgelokt was door klachten van de aartsbisschop van Turijn, die zelfs in de pers gepubliceerd werden. Deze klachten vorderden een adequaat antwoord, zo niet zouden zware beschuldigingen tegen de salesiaanse congregatie als waarheid kunnen aanvaard worden; haar enige rijkdom bestond immers in haar goede naam en in de morele ondersteuning, die ze nodig heeft om te werken tot Gods meerdere glorie en voor het heil van de zielen.

3° De zaken beschreven in deze uiteenzetting zijn feiten, die alle op gezagvolle documenten gesteund zijn.

4° Indien de heer advocaat Colomiatti redenen zou aanvoeren waaruit blijkt dat de feiten daarin uiteengezet onwaar zijn, dan vraagt Don Bosco dat hij ze hem zou laten kennen niet mondeling maar schriftelijk om uit zijn dwaling te raken of om het vereiste antwoord te kunnen geven.

Intussen dient te worden genoteerd dat, na het voorstel van minnelijke schikking, feiten gebeurd zijn, die doen vrezen dat de hoop op een gelukkige uitkomst enkel denkbeeldig is. Wat dat betreft heeft de heer Don Bosco aan Don Dalmazzo laten telegraferen dat hij naar Turijn zou komen om hem belangrijke zaken mee te delen.

Volgende regels van Don Bosco dienden als aanbieding van de brief.

" Eminentie,
"
" Alles wat Don Bonetti schrijft, doet hij namens mij.
" Wij verzenden deze brieven door de handen van Mgr. Marini die ons
" vandaag met zijn bezoek vereerd heeft. Ik verwacht Don Dalmazzo;
" ik zal hem de nodige bevoegdheden geven en hem aanstonds terug-
" sturen.
" Ik beveel me in de liefdadigheid van uw gebeden aan en
" vraag u mij te zegenen.
" Ik heb de hoge eer voor u neer te buigen en van u te zijn
"
" de zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 22 mei 1882. Priester G. Bosco.

Eén van de feiten, die door Don Bonetti aangewezen werden als verschijnselen die niet erg veel goeds beloofden, had betrekking op het college van Valsalice. In april had men te Turijn het gewestelijk katholiek congres gehouden onder het voorzitterschap van hertog Salviati en zonder de aanwezigheid van de aartsbisschop, die ongesteld was. Don Francesca liet als academische ontspanning een klein Latijns drama opvoeren en had hiervoor de ruime huiskapel tot een zaal omgevormd. Er gebeurde niets dat niet overeenstemde met de aard van de plaats. De bisschoppen van Novara en van Ivrea, die er aanwezig waren, vonden er niets op af te keuren.

(1) Hoe dikwijls gebeurde het dat zelfs te Rome academische zittingen werden gehouden in openbare kerken, zoals in december 1881 in de kerk van de heilige apostelen en in mei 1882 in de kerk van San Vitale! Maar voor Valsalice wierp de Ordinarius een casus belli op. Hij ontbood Don Francesca op de curie, nam geen enkele verklaring aan en diende een klacht in te Rome. Don Francesca schreef:(2) "Het was ons inzicht van deze gelegenheid gebruik te maken om uiting te geven aan ons katholieke, apostolisch en pauselijke geloof; wij hebben echter de blaam van de twee uitersten opgelopen. Een goddeloze krant van Turijn, die zeker niet zou gezwegen hebben, indien hij iets had kunnen aanmerken over profanatie, bekampte ons onmeedogend omdat wij pausgezind zijn. Thans verneem ik dat onze aartsbisschop ermee voortgaat ons te folteren omdat wij de tempel zouden ontheiligd hebben."

Deze woorden: "gaat voort met ons te folteren" moet een zinspeling zijn op een ander feit van recente datum. Te Valsalice was er een externe leraar, een leraar Duits, ridder Besson, een bekeerde protestant en de voorzitter van een zeer populaire kring, "Katholieke Moed", genoemd. Eens werd hij door monseigneur op een diner uitgenodigd. De gast moest van het begin tot het einde een ononderbroken onderhoud ondergaan over Don Bosco, de salesianen, hun colleges en vooral over hun miseries, maar het ergste kwam achteraan. Toen de tafel afgedekt was, riep de aartsbisschop de leraar apart en zei hem: - "U komt veel in het college van Valsamice en moet iets weten. Zeg me dus: is het waar dat onder de oversten van dat college onzedige zaken gebeuren?" - Op dergelijke vraag gaf deze heer, die pijnlijk verrast en geërgerd was, met alle beslistheid een ontkennend antwoord en lichte daarna mondeling en schriftelijk de directeur erover in, waarbij hij uiting gaf aan zijn walg.

Als andere helemaal niet welwillende feiten dient men te noteren de moeilijkheden die hij maakte voor de inwijding van de kerk van Sint-Jan de evangelist, zoals we te gelegener tijd zullen zien. We mogen echter niet zijn laatste herderlijke brief voor de vasten verzwijgen. Hierin kwamen twee bladzijden voor, juist de laatste vol duidelijke zinspelingen op Don Bosco en op de salesianen. Daarbij kwam de uitdrukkelijke verplichting alles te lezen en uit te leggen aan het volk. Niettemin werd dat door sommigen gedaan zonder het laatste gedeelte voor te lezen.

Kortom, hoe verder we deze via crucis betreden, waarvan wij de epiloog in het volgende hoofdstuk zullen verhalen, des te beter begrijpen we de tragische woorden, waarmee Don Bosco uitdrukking gaf van zijn lijden, toen hij in 1882 aan Colomiatti en aan hem die bij hem was zei met

(1) Voor dit essay ontving de Directeur een mooie brief van Hertog Salviati.

(2) Brief aan Don Dalmazzo, Turijn 24 mei 1882.

verzoek zijn woorden aan Monseigneur mee te delen: - "Thans schiet er dit nog maar alleen aan te kort, dat U mij een mes in het hart zou steken." - Toch was hij niet ontmoedigd; maar hij had een groot vertrouwen in God en in de rechtvaardigheid van zijn zaak. Enkele jaren later liet Don Berto hem zijn spijt kennen, omdat men bij deze strijd niet altijd gevochten had met open vizier en men genoodzaakt was geweest een bedekte strategie te voeren om de tegenstrever met zijn eigen wapens te verslaan. Don Bosco liet hem praten maar antwoordde hem op het einde: - "Het is de Heer die alles geleid heeft."

H O O F D S T U K VIII.

DE "OVEREENKOMST" VAN LEO XIII.

In de zomer van het jaar 1884 was de gezondheidstoestand van Don Bosco slecht en daarom ging hij, in gezelschap van Don Lemoyne, enkele weken doorbrengen te Pinerolo bij de bisschop, Mgr. Chiesa. Eens zei hij onverwacht aan zijn toekomstige levensbeschrijver: - "We zouden er goed aan doen de hele correspondentie met die arme Mgr. Gastaldi en alle documenten die er betrekking op hebben te vernietigen." - Don Lemoyne verborg zijn verbazing en vroeg hem: - "Maar wat zullen we dan te vertellen hebben over de geschiedenis van het oratorio tussen de jaren 1872 en 1883?" Hij antwoordde: - "U zult zeggen dat Don Bosco gedurende die jaren met zijn zaken voortgegaan is". - En hij ging met zoveel overtuiging verder dat Don Lemoyne, die een duidelijk bevel vreesde, van de komst van iemand anders gebruik maakte en hem in diens gezelschap achterliet, Toen ze daarna te Turijn waren teruggekeerd, werd er niet meer over gesproken. Maar, om kort te zijn: indien men op een voorzichtige manier dit alles had willen vernielen, dan zou het noodzakelijk geweest zijn dat ook de andere zijde de hele correspondentie, die met de salesianen was gevoerd aan de vlammen had prijsgegeven; zo niet zou de historische waarheid er teveel onder geleden hebben. Indien bij voorbeeld, op vandaag anderen de brieven zouden bezitten van Colomiatti aan Mgr. Gastaldi vanuit Rome over de zaken waarmee wij ons bezighouden en de authentieke kopieën niet bezat van de brieven die Don Bosco gelijktijdig schreef of liet schrijven, dan zou het wel een heel moeilijke onderneming worden deze laatste vrij te pleiten van de aantijgingen die men lezen kan in de brieven van de advocaatfiscaal. Aldus, integendeel, heeft men unicuique suum kunnen geven, zoals wij er thans mee zullen voortgaan.

Don Dalmazzo gehoorzaamde aan de oproep van Don Rua en vertrok da-
delijk naar Turijn, van waaruit hij aan kardinaal Nina niet veel goed
nieuws over de gezondheid van Don Bosco kon schrijven. Hij was niet bed-
legerig en kon in huis over en weer gaan; maar hij was niet in staat op
reis te gaan. Zoals de kardinaal hem gevraagd had, bezorgde hij hem even-
eens gedocumenteerde inlichtingen over de academische zitting in de kerk
van Valsalice, om ook deze nieuwe beschuldiging de kop in te drukken.(1)

(1) Brief van 25 mei 1882.

Zijne Eminentie antwoordde hem:

" Eerwaarde Heer,
"
" Ik ontving uw brief met de bijlage en ik dank u; maar van
" Mgr. Marini had ik reeds de juiste gang van zaken vernomen.
" Wat gebeurt, is providentieel. Wanneer u Don Bonetti ziet,
" zeg hem dan dat ik zijn brief ontvangen heb. Dank hem en groet hem.
" Het nieuws echter dat u mij geeft over de brave Don Bosco
" doet me van een kant verdriet aan en beurt mij van de andere kant
" op. Ik zou namelijk niet wensen dat hij zou lijden, maar ander-
" zijds dient hij in dit leven de rol van de Man Job te vervullen.
" Beur hem intussen namens mij op. Indien zijn gezondheidstoestand
" hem niet toelaat te komen dan moeten wij het inzicht van de Heili-
" ge Vader involgen en moet hij u per brief alle volmacht geven.
" Hij dient in die brief te zeggen dat inzake de overeenkomst met
" de aartsbisschop hij zijn inzicht reeds te kennen heeft gegeven
" aan kardinaal-beschermheer, die dit reeds aan de Heilige Vader
" ter kennis heeft gebracht. Hij zal dus schrijven dat hij in ieder
" geval gaarne de beschikkingen aanvaardt die Zijne Heiligheid in
" zijn verlichte rechtschapenheid zal menen te moeten treffen, ter-
" wijl hij er zich op beroemt dat hij en zijn instituut de gehoor-
" zame zonen van de Heilige Stoel zijn.
" Zorg ervoor met liefderijke bezorgdheid terug te keren en
" geloof me intussen met bijzondere achting van u te zijn
" de zeer toegenegen vriend om u dienstig te zijn,
" Rome, 7 mei 1882. Kardinaal L. Nina, beschermheer

Don Bosco voerde zonder dralen alles uit wat de kardinaal be-
schermheer hem suggereerde en schreef volgende twee brieven aan Zijne
Heiligheid en aan Zijne Eminentie.

" Heilige Vader,
"
" Mijn gezondheid, Heilige Vader, belet mij naar Rome te ko-
" men om eerbiedig aan uw voeten neer te knielen voor alles wat u
" zou oordelen tot Gods meerdere eer te strekken. Ik heb echter on-
" ze medebroeder Don Dalmazzo hiermee gelast met de bevoegdheid mij
" te vervangen in alles wat aan Uwe Heiligheid goed zal dunken.
" Nederig smEEK ik u een zegen te willen verlenen aan mijn
" gezichtsvermogen dat ernstig bedreigd wordt, om de dagen van mijn
" leven die God mij nog zal willen verlenen, te kunnen gebruiken om
" de zaken te regelen van de geringe congregatie die Uwe Heiligheid
" zich gewaardigd heeft mij toe te vertrouwen.
" Nederig neergeknield aanzie ik het als de grootste eer te
" mogen zijn
" uw toegenegen en deemoedige zoon
" Turijn, 30 mei 1882. Priester Giovanni Bosco.

" Eminentie,
"
" Nu ik mij in de onmogelijkheid bevind naar Rome te komen
" en mij volledig ter beschikking te stellen van de welwillende
" bedoelingen van de Heilige Vader, Leo XIII, verleen ik volmacht
" aan onze medebroeder leraarpriester Francesco Dalmazzo, alge-
" mene procurator van de vrome sociëteit van de H. Franciscus van
" Sales, pastoor van de kerk van het Heilig Hart van Jezus met be-
" voegdheid alles te bespreken, af te sluiten en goed te keuren wat
" Zijne Heiligheid zal doen inzake het onaangenaam geschil met
" Zijne Excellentie Mgr. Gastaldi, aartsbisschop van Turijn.
" Onze procurator werd ermee gelast uitleg te geven over
" sommige zaken die niet veel te betekenen hebben, maar die men ten
" laste wil leggen van de arme salesiaanse congregatie.
"
" Priester Gio. Bosco
" Algemeen Overste van de vrome salesiaanse sociëteit.

Zijne Heiligheid drukte zijn tevredenheid uit dat Don Dalmazzo, met volmacht bekleed werd en zijn overste kon vertegenwoordigen bij de staatssecretaris voor het afsluiten van de zaak.(1)

De aangelegenheden bevonden zich dus in handen van Zijne Eminentie kardinaal Jacobini die optrad als afgevaardigde van Kardinaal Nina, maar rechtstreeks aan de paus verslag uitbracht. Aan de kardinaal staatssecretaris en op zijn bevel bood Colomiatti een schema voor een billijke schikking in zeven artikels aan, die alle kwesties omvatten tussen de aartsbisschop van Turijn en Don Bosco. Deze artikels werden megedeeld aan Don Bosco, hij liet ze bestuderen en plaatste zeven andere artikels er tegenover met de redenen die tot deze wijzigingen deden besluiten. We zullen ze allebei reproduceren en enkel de tweede onderstrepen. De motiveringen kan men elders vinden.

1° Don Bosco zal aan Mgr. de aartsbisschop een brief schrijven waarin hij zijn leedwezen zal uitdrukken dat in de loop van de laatste jaren sommige incidenten de vreedzame betrekkingen tussen hem en de curie verstoord hebben en bitterheid in het hart van Monseigneur verwekt hebben; en daar monseigneur van mening is dat Don Bosco of iemand anders van het instituut invloed zou hebben uitgeoefend op deze toestand, zal hij aan monseigneur vergiffenis vragen en hem verzoeken het verleden te willen vergeten.

1° Don Bosco zal een brief schrijven aan Mgr. de aartsbissschop waarin hij zijn leedwezen zal uitdrukken dat de jongste tijd sommige in-

(1) Brief van Kardinaal Nina aan Don Dalmazzo, Rome 30 mei 1882.

cidenten de vreedzame betrekkingen, die tussen hen bestonden, verstoord hebben en bitterheid kunnen verwekt hebben in het hart van Monseigneur.

2° Monseigneur de aartsbisschop zal aan Don Bosco antwoorden en verklaren dat de gevoelens door hem uitgedrukt hem niet weinig hebben opgebeurd, dat hij niet twijfelt aan de oprechtheid van deze gevoelens, het verleden vergeet en hem opnieuw in zijn genade opneemt.

2° Mgr. de aartsbisschop zal binnen een termijn van drie dagen antwoorden dat de gevoelens uitgedrukt door Don Bosco hem niet weinig hebben opgebeurd, dat hij niet twijfelt aan de oprechtheid van deze gevoelens en dat hij belooft aan hem en aan de salesianen nieuwe bewijzen van zijn vroegere welwillendheid te geven.

3° Drie dagen na deze briefwisseling zal Monseigneur aan Don Bosco voor Don Bonetti opnieuw de bevoegdheid tot biechthoren verlenen zonder beperking van plaats. Don Bosco zal zijn woord geven dat hij Don Bonetti gedurende een jaar niet naar Chieri zal sturen. Na verloop van deze termijn zal hem vanwege de curie zijn terugkeer aldaar niet verboden worden voor een bijzondere omstandigheid om er te preken en biecht te horen.

3° Drie dagen na deze briefwisseling zal Mgr. de aartsbisschop op basis van het rescript van de heilige congregatie van het concilie van 28 januari van het lopende jaar 1882 aan Don Bosco voor Don Bonetti de bevoegdheid opnieuw biecht te horen verlenen zonder beperking van plaats. Don Bosco zal zijn woord geven dat hij Don Bonetti niet gedurende een jaar opnieuw naar Chieri zal sturen in hoedanigheid van directeur. Na verloop van deze termijn zal het Don Bosco en wie in zijn plaats optreedt vrijstaan zich volgens zijn wijsheid van het werk van Don Bonetti te bedienen zoals dit zal geveerd worden door de behoeften van de salesiaanse congregatie; rekening houdend met voormeld rescript en met de onverdiende bestraffing door hem sinds 4 jaar ondergaan, zal voormelde priester op zijn minst opnieuw in de toestand komen van ieder ander biechtvader van het aartsbisdom, die na een regelmatig examen hiertoe bekwaam wordt geacht en er de goedkeuring voor ontvangt. Aldus zal de curie hem niet kunnen verbieden biecht te horen of zijn bevoegdheid hiertoe bil de gelovigen te beperken tenzij in overeenstemming met de heilige canons.

4° Ofschoon de gedrukte uiteenzetting van de feiten betreffende de aartsbisschop niet het doel had er ruchtbaarheid aan te geven maar zij alleen gericht was aan de kardinalen van de congregatie, verplicht Don Bosco zich ertoe deze exemplaren in te trekken en te vernietigen.

4° Ofschoon de uiteenzetting van de feiten betreffende aartsbisschop niet ten doel heeft gehad er ruchtbaarheid aan te geven en niet meer geweest is dan een eenvoudige verdediging aan hunne Eminenties de rechters gestuurd om aanklachten door Mgr. de aartsbisschop bij middel van de pers tegen de salesianen gepubliceerd te bestrijden, toch verbindt Don Bosco er zich toe de exemplaren hiervoor verspreid in te trekken voor zover hem mondeling of schriftelijk bewezen wordt dat de zaken

die erin vermeld worden niet met de waarheid overeenstemmen.

5° Om iedere gelegenheid tot wrijvingen uit de weg te ruimen zal Mgr. de aartsbisschop de twee brieven, de ene van 26 november de andere van 1 december 1877 waarin hij Don Bosco bedreigt met de preventieve straf van de schorsing ipso facto incurrenda, wanneer hij iets schrijft, laat drukken of verspreiden dat tot nadeel van Monseigneur de aartsbisschop kan strekken, intrekken en vernietigen.

5° Om de eer van de salesianen te herstellen, om de vlek uit te wissen hun aangedaan door de smaad die aan hun stichter en Algemeen Overste gedaan werd en voor de toekomst iedere gelegenheid tot wrijvingen uit de weg te ruimen, zal Monseigneur de aartsbisschop de twee brieven, de ene van 25 november de andere van 1 december 1877 waarin hij, in tegenstrijd met de heilige canons Don Bosco bedreigt met de preventieve straf van de schorsing ipso facto incurrenda wanneer hij iets zou schrijven, drukken of verspreiden dat tot nadeel van Monseigneur de aartsbisschop zou strekken intrekken en vernietigen. Hij zal nog verklaren dat hij ieder drukschrift of handschrift, waarin beschuldigingen en aantijgingen tegen de salesianen voorkomen zonder de vereiste bewijzen intrekt.

6° Wat de zaak betreft van de boekjes door de curie aangeklaagd, verklaart Don Bosco dat hij steeds de wijze en de vorm waarmee over het kerkelijke gezag gesproken wordt en die niet passend zijn, afgekeurd heeft en nog zal afkeuren. Hij is bereid, telkens als hem dit gevraagd wordt hiervoor een formele akte op te stellen, zoals hij anderzijds bereid is de inhoud te veroordelen, wanneer hem punten of stellingen worden aangeduid die ten overstaan van de Kerk dienen afgekeurd te worden.

6° (heel dit artikel wordt aanvaard).

7° Deze verklaring zal als gevolg dienen te hebben dat het proces ingeleid door de aartsbisschoppelijke curie zal geschrapt worden.

7° Deze verklaring, die trouwens zal gedaan worden nadat Monseigneur aan Don Bonetti opnieuw zijn bevoegdheden verleend heeft, zal als gevolg hebben de schrapping van het proces ingeleid door de aartsbisschoppelijke curie.

Deze tegenvoorstellen werden door Don Bonetti geschreven.

Voorstellen en tegenvoorstellen werden tegenover elkaar gesteld en dan in een schikkingdocument versmolten dat de Overeenkomst genoemd werd. Op 15 juni ontvingen Don Dalmazzo en kanunnik Colomiatti een oproep van kardinaal Nina. Hij liet hun het document lezen dat zo vlug mogelijk diende ondertekend te worden, met mogelijkheid nochtans dat elk zijn eigen opmerkingen kon uiteenzetten. Don Dalmazzo deed uitschijnen dat er redenen bestonden om zich te verheugen voor wat ten gunste van Don Bosco gedaan werd; maar het deed hem leed dat er voor Don Bonetti dergelijk besluit genomen werd. In die zin schreef hij nog diezelfde avond aan Zijne

Eminentie; maar, omdat de paus het aldus wilde hebben, dienden zijn opwerpingen tot niets. Hij vroeg dan te mogen tekenen onder een passend te formuleren voorbehoud. De kardinaal weigerde en legde hem op te ondertekenen. Don Dalmazzo ondertekende.

Daarna legde Zijne Eminentie hem duidelijk de redenen uit die er hem toe gebracht hadden deze houding aan te nemen. Met deze zachte maatregel koesterde de paus de hoop de aartsbisschop voor zich te winnen en hem over heel de lijn, vooral in zake leerstelsel van systeem te doen veranderen. Het schijnt zelfs dat Colomiatti hem dit beloofd had. Op de tweede plaats had de paus rekening gehouden met de bitse wijze waarop Don Bonetti zekere zaken geschreven over de aartsbisschop in het Bollettino Salesiano en waardoor hij zijn vechtersgeest bewees; de paus zei dat de brief die hij van hem ontvangen had een bewijs was van deze geest.(1) Hier volgt dan de tekst van de Concordia (Overeenkomst).

In aanmerking nemende dat de verscheidene geschillen sinds enkele tijd gerezen tussen Mgr. de aartsbisschop van Turijn en de congregatie van de salesianen een bron zijn van betwistingen en wrijvingen, tot schade van het gezag en verwondering van de gelovigen, heeft Zijne Heiligheid aan de strijdende partijen laten weten dat het zijn wil is iedere onenigheid te doen ophouden en tussen hen een ware en duurzame vrede te vestigen op voorwaarde van volgend akkoord:

I. Don Bosco zal een brief schrijven aan Mgr. de aartsbisschop waarin hij zijn leedwezen zal uitdrukken dat de jongste tijd sommige incidenten de vreedzame betrekkingen tussen hem en de curie verstoord hebben en bitterheid in het hart van Monseigneur kunnen verwekt hebben. Indien Monseigneur van mening is dat hij of iemand anders van het instituut invloed zou hebben uitgeoefend op deze stand van zaken, zal Don Bosco aan Monseigneur vergiffenis vragen en hem verzoeken het verleden te willen vergeten.

II. Mgr. de aartsbisschop zal aan Don Bosco antwoorden en verklaren dat de gevoelens, door hem uitgedrukt, hem niet weinig hebben opgebeurd, dat hij niet twijfelt aan de oprechtheid van deze gevoelens, het verleden vergeet en hem opnieuw in zijn genade opneemt.

III. Drie dagen na deze briefwisseling zal Monseigneur aan Don Bosco voor Don Bonetti opnieuw de bevoegdheid tot biechthoren verlenen zonder beperking van plaats. Don Bosco zal zijn woord geven dat hij Don Bonetti gedurende een jaar niet naar Chieri zal sturen. Na verloop van

(1) Op de brief van Don Dalmazzo (18 juni 1882) die deze zaken vermeldde, schreef Don Bonetti later volgende nota: "Het is waar, maar ik was toen jonger, wat vermoeid, geërgerd dat er niets verholpen werd en dan was daar mijn liefde voor Don Bosco. Niettemin, zou ik, wanneer ik mij nog in dergelijke strijd zou bevinden, zo schijnt het ze toe, toch voorzichtiger zijn, ofschoon de "stijl de mens is".

deze termijn zal hem vanwege de curie zijn terugkeer aldaar niet verboden worden voor een bijzondere omstandigheid om er te preken en biecht te horen.

IV. Ofschoon de gedrukte uiteenzetting van de feiten betreffende de aartsbisschop niet het doel had er ruchtbaarheid aan te geven maar alleen gericht was aan de kardinalen van de congregatie, verbindt Don Bosco zich er toch toe deze exemplaren in te trekken en te vernietigen.

V. Om iedere gelegenheid tot wrijvingen uit de weg te ruimen, zal Mgr. de aartsbisschop de twee brieven, de ene van 25 november, de andere van 1 december 1877, waarin hij Don Bosco bedreigt met de preventieve straf van de schorsing ipso facto incurrenda wanneer hij iets schrijft, laat drukken of verspreiden dat tot nadeel van Mgr. de aartsbisschop kan strekken, intrekken en vernietigen.

VI. Wat de zaak betreft van de boekjes door de curie aangeklaagd, verklaart Don Bosco dat hij de wijze en de vorm waarmee over het kerkelijk gezag gesproken wordt en die niet passend zijn, steeds afgekeurd heeft en nog afkeurt. Hij is bereid, telkens als hem dit gevraagd wordt, hiervoor een formele akte op te stellen, zoals hij anderzijds bereid is de inhoud te veroordelen wanneer hem punten of stellingen worden aangegeleid die ten opzichte van de Kerk dienen afgekeurd te worden.

VII. Deze verklaring zal als gevolg hebben dat het proces ingeleid door de aartsbisschoppelijke curie zal geschrapt worden.

Rome, op deze 16 juni 1882.

Krachtens de volmachten mij verleend door mijn beminde overste Zijne Excellentie Zeereerwaarde Monseigneur Lorenzo Gastaldi, onderteken ik wat hierboven werd vastgesteld en keur ik het goed.

Kanunnik Emanuele Colomiatti

Krachtens de volmachten mij verleend door mijn Algemeen Overste de Zeereerwaarde Heer Don Giovanni Bosco, onderteken ik wat hierboven werd vastgesteld en keur ik het goed.

Priester Francesco Dalmazzo
Algemene Procurator.

Kardinaal Nina stuurde op 23 juni de authentieke akte aan Don Bosco en voegde er volgende commentaar bij.

"Zoals u zult opmaken uit de inhoud van de aldus genoemde Concordia, moet U in de eerste plaats een brief schrijven aan Mgr. de aartsbisschop, de schets van de inhoud staat in het eerste artikel. Ik moet er niet bijvoegen, dat hoe meer u zich zult houden aan uitgezuiverde uitdrukkingen, ingegeven door uw nederigheid, des te groter hoop er zal bestaan het hart van deze prelaat te winnen. Het zou niet ongelegen zijn te trachten hem opnieuw te zien en te naderen. Van zijn kant zal hij im-

mers met alle vlijt dienen op te treden om de overtuiging bij te brengen dat hij zich werkelijk laat leiden door de inzichten van de Heilige Vader, voor een ware en duurzame vrede. Indien hij ongelukkigerwijs hieraan niet zou beantwoorden, vrees dan niet, want God zal erin voorzien (...). Indien de maatregel betreffende Don Bonetti eerder streng mag schijnen, mag hij er toch van overtuigd zijn dat zijn eer, wat het wezenlijke van de zaak betreft, hersteld wordt door het verlenen van een onbegrensde bevoegdheid en dat zijn deugd er niet zal onder lijden wanneer hij er dient in te berusten gedurende een jaar niet naar Chieri te gaan. Ten slotte moet ik twee zaken aan uw voorzichtigheid aanbevelen waarvan ik weet dat ze op ervaring berust en waarop ik mij dus kan beroepen. De eerste is dat u niet zou toelaten aan een van de uwen zaken te publiceren in het Bollettino Salesiano, of op een andere manier, die ook maar onrechtstreeks zouden zinspelen op de aartsbisschop en op zijn curie. Ten tweede: wanneer er een nieuw motief of voorwendsel zou oprijzen dat aanleiding kan geven tot een wrijving, breng mij dan ter voorkoming aanstonds op de hoogte om van mij de raad te ontvangen die ik u voor het welzijn van het instituut zou kunnen suggereren. Mijn groot vertrouwen in uw deugd en gezond verstand zijn voor mij een onderpand voor het goed resultaat van al wat er dient gedaan te worden en waarover ik u verzoek mij te willen inlichten."

Om goed het antwoord te begrijpen dat door Don Bosco aan de kardinaal gestuurd werd, dient men te weten dat Don Dalmazzo hem in de brief van 18 juni geschreven had: "(Colomiatti) heeft herhaaldelijk bij de paus een audiëntie gehad en eens is hij er anderhalf uur gebleven; ik werd niet geroepen, werd niet gehoord." Daaruit ontstond de twijfel dat de artikels niet door Zijne Heiligheid gedicteerd werden, maar door de tegenpartij werden voorgesteld; des te meer nu Kardinaal Nina zelf in tegenspraak was met een mening door hem zelf geuit in de heilige congregatie van het concilie. Don Bosco antwoordde daarom aldus:

" Eminentie,

"

" Ik ontving de brief van Uwe Eminentie die mij het project
" meedeelt van de heer advocaat Colomiatti dat aan de Heilige Vader
" aangeboden werd. Het zijn zaken waarvan de uitvoering zeer moei-
" lijk is. Ik vraag u enkele dagen om wat ophelderingen te bekomen
" die ik u weldra zal laten geworden.

" Gelieve mij te verontschuldigen voor de wellicht ongepaste
" manier waarmee ik u schrijf. Ik wou zelf schrijven maar het gaat
" niet al te best met mij.

" Ik blijf steeds met de grootste verering

"

"

" Turijn, 27 juni 1882.

uw zeer verplichte dienaar
Priester Gio. Bosco.

De veronderstelling van Don Bosco mag men zich niet indenken als een voorwendsel om tijd te winnen en om ongedaan te maken wat gedaan was zoals kardinaal Nina er misschien aan getwijfeld heeft. Hij was er oprecht van overtuigd dat de uitnodiging van Don Dalmazzo vanwege Zijne Eminentie om zijn eigen redenen op te geven en ze te vergelijken met die van Colomiatti enkel komedie was, maar dat hij achter de schermen met de kanunnik reeds alles bedisseld had wat er diende gedaan te worden. Hij zegt het zonder omwegen in een brief van 28 juni aan de procurator: "We zitten diep in de rats. Ik heb de fameuze mededeling ontvangen. Ik maak enkele opmerkingen klaar. Maar je hebt ondertekend. Indien je opmerkingen te maken hebt, zeg het me dan onmiddellijk. Kardinaal Nina wachtte op jou om U als hansworst te laten spelen. Ook hieruit zullen we ons uit de nesten halen zo goed als we kunnen."

Niettegenstaande alle intriges van de tegenpartij, was de Concordia toch werkelijk de uitdrukking van de wil van de paus, zoals Don Dalmazzo op 30 juni verzekerde: "(Kardinaal Nina), die ermee gelast was zijn gedachten op papier te stellen en zelfs de voorwaarden van de schikking, had zich veroorloofd het punt eruit te laten dat aan Don Bosco de raad geeft Bonetti voor een jaar te Turijn te houden; hij werd hierover door de paus berispt alsof hij hem niet goed begrepen had. Hij liet heel het blad lezen en beval verscheidene wijzigingen, die hij onder zijn ogen liet aanbrengen. Het is dus de paus en hij alleen die alles bevolen heeft. Daar ik nu de verzekering had dat het niet enkel zijn wens was, maar zijn expliciete wil dat Don Bosco pro bono pacis zich wou onderwerpen en dat ik anderzijds de voorgaande uitdrukkelijke betuigingen vanwege Don Bosco indachtig was, zich zeer gedwee te zullen onderwerpen aan alles wat de paus zou beslissen, kon en mocht ik niets anders doen dan ondertekenen."

Don Bosco begreep het, maar het was redelijk dat hij het antwoord van de kardinaal zou afwachten. Dit antwoord was enigszins streng, omdat hij vanzelfsprekend de redenen niet kende die Don Bosco had om te twijfelen aan de echte oorsprong van de artikels.

" Zeereerwaarde D. Bosco,

"

" Uw brief van 27 juni, die ik eerst deze ochtend ontvangen
" heb, heeft mij niet weinig verrast en, ik zal het ook maar zeg-
" gen, verdriet aangedaan. U spreekt in die brief alsof het over
" een project van advocaat Colomiatti gaat, dat aan de Heilige
" Vader aangeboden werd en voegt eraan toe dat er zaken bij zijn,
" waarvan de uitvoering zeer moeilijk is. Daarentegen heb ik u in
" mijn brief meegedeeld dat de Concordia reeds ondertekend was door

(1) Hij verontschuldigde zich wegens zijn slecht geschrift te wijten aan zijn gezondheidstoestand, maar hij heeft geen beroep willen doen op anderen wegens het delicate karakter van de zaak.

" de partijen, die de machtigingen van hun respectieve oversten
" hadden, en dat de artikels hiervan niet door Colomiatti maar
" door Zijne Heiligheid zelf werden ingegeven en goedgekeurd.

" Alleen reeds deze omstandigheid zou iedere moeilijkheid
" van uitvoering moeten doen verdwijnen, indien u niet wilt ver-
" geten en loochenen wat u meermaals mondeling en schriftelijk
" verklaard hebt, namelijk dat u in uw gedragslijn u nooit zou
" willen verwijderen van de wil van de Heilige Vader waarin u
" Gods wil ziet. Wanneer u dus de goedgekeurde artikels opnieuw
" zou willen bespreken, dan zou dit erop neerkomen de wil zelf van
" de paus te willen herzien om na te gaan of hij wel gebaseerd is
" op beginsels van billijkheid of op aspecten van nuttigheid
" voor beide partijen.

" Naar aanleiding hiervan dien ik er ook aan toe te voegen
" dat de Heilige Vader mij dezer dagen, door het ambt van de staats-
" secretaris, met aandrang heeft laten weten dat ik mij zou verge-
" wissen van de uitvoering van alles wat overeengekomen werd en dat
" het zijn wil is dat het zou volbracht worden. Wat zal ik hem moe-
" ten antwoorden? Ik heb de moed niet hem te zeggen dat er niets
" werd gedaan en dat er zelfs van uw kant ernstige moeilijkheden
" gerezen zijn bij de uitvoering, want ik houd eraan dat u zelf zou
" kunnen oordelen over de ongunstige indruk die hij hierdoor zou op-
" doen wanneer hij zou zien dat de gedweeheid en onderworpenheid die
" in woorden beleden werd door de feiten wordt gelogenstraft en dat
" u zich misschien ook wilt beroepen op de welwillende gevoelens die
" hij tegenover het instituut koestert.

" Ik wil er niet aan denken dat de moeilijkheden van de kant
" van Don Bonetti komen; maar indien dit het geval is, dan zou het
" mij spijten te zien dat u van een al te grote zwakheid of inschik-
" kelijkheid jegens een onderhorige blijk geeft. Wat de voorwaarde
" aangaat die u betreft, wanneer men ze volgens haar juiste waarde
" beschouwt, blijkt ze toch niet voor U een onmogelijk offer te vra-
" gen, gelet op de feiten en de omstandigheden.

" Nogmaals verzoek ik en bezweer ik u, zoveel ik maar kan,
" geen tijd te verliezen met het maken van nieuwe opmerkingen die
" in deze stand van zaken geen nut hebben, maar eerder schadelijk
" zijn. Ik verzoek U integendeel vlug de Concordia ten uitvoer te
" leggen, zodat ik zodra mogelijk aan de Heilige Vader kan aankon-
" digen dat zij nu een voldongen feit is en ik hem, aan wie op dui-
" zend manieren leed wordt aangedaan, enige opbeuring kan schenken.

" Geloof mij met mijn gebruikelijke diepe achting om u
" dienstig te zijn zeer toegenegen
" Kardinaal L. Nina.

Toen las Don Bosco in het kapittel de artikels van de Concordia voor. Het werd een algemene verstomming. Don Bonetti was verbitterd wegens het aandeel dat hem te beurt viel en allen waren bedroefd door de

vernedering die aan hun goede vader opgelegd werd. Na de eerste radeloosheid ontstond er tussen de leden van het kapittel een bespreking aangaande de opportuniteit van een verzoek om uitstel, om tijd te winnen, en zich intussen door de omstandigheden te laten beraden. Alleen Don Cagliero zweeg. Nadat Don Bosco zwijgend toegelusterd had, zei hij hem: - "En jij zegt geen enkel woord?" - Don Cagliero, aldus aangesproken, keerde zich naar zijn collega's en met zijn gebruikelijke vrijmoedigheid verklaarde hij dat hij hun mening volstrekt niet deelde. De paus had gesproken en men diende te gehoorzamen. De paus had een dergelijk besluit getroffen omdat hij Don Bosco kende en wist dat hij een beroep kon doen op zijn deugd, zodat er niet te dralen viel.

Omdat het een zaak betrof waarin de eer van de congregatie betrokken was, had Don Bosco in het kapittel lezing gegeven van de Concordia enkel om er officieel mededeling van te doen aan de leden van het kapittel en niet om de zaak te bespreken of om de raad van anderen in te winnen over wat er diende gedaan te worden. Op 8 juli vroeg hij vergiffenis aan Mgr. Gastaldi in volgende brief:

" Excellentie,

"

" Overwegend dat de verscheidene geschillen, die sinds enige tijd ontstaan zijn tussen Uwe Excellentie en de geringe congregatie van de salesianen, een bron zijn van onaangenaamheden en wrijvingen tot nadeel van het gezag en verwondering bij de gelovigen, heeft Zijne Heiligheid zich gewaardigd mij te laten weten dat het zijn wil is dat iedere onenigheid zou ophouden en tussen ons een echte en duurzame vrede zou hersteld worden.

" Daarom om mij aan te sluiten bij de vaderlijke en wijze inzichten van de hoge opperherder, die ook steeds de mijne zijn, betuig ik aan Uwe Excellentie mijn spijt dat de jongste tijd enkele incidenten de vreedzame betrekkingen tussen ons verstoord hebben en bitterheid kunnen hebben verwekt in het hart van Uwe Excellentie. Indien U ooit gemeend hebt dat ik of iemand van mijn instituut dergelijke stand van zaken zou beïnvloed hebben, smee ik Uwe Excellentie hiervoor om vergiffenis en verzoek ik hem het verleden te vergeten.

" Met de hoop dat Uwe Excellentie welwillend deze gevoelens van mij zal willen aanvaarden, ben ik verheugd deze geschikte gelegenheid te kunnen gebruiken om voor U van God de meest uitgelezen zegeningen te wensen, terwijl ik de hoge eer heb met grote achting en diepe verering te zijn

"

" Turijn, 8 juli 1882.

de zeer volgzame dienaar
Priester Giovanni Bosco

Dezelfde dag schreef hij aan de kardinaal-beschermheer en bekende hem uiterst kalm zijn eigen vergissing. Hij berichtte hem dat hij het

eerste en voornaamste artikel van de Concordia uitgevoerd had, zonder ook in zijn brief maar enige blijk van verbittering te laten blijken wegens de vaderlijke berisping die hij kort voordien van hem had opgelopen.

" Eminentie,
"
" Van het begin af heb ik gemeend dat de zeven artikels van
" de Concordia, ondertekend door Don Dalmazzo, enkel dienden be-
" schouwd te worden als een ontwerp van schikking aangeboden door
" de heer Kanunnik Colomiatti en dat het dus aan de tegenpartij
" toegelaten was hierover ophelderingen te geven of te vragen.
" Toen ik echter uit uw geëerde brief vernomen heb dat ze de uit-
" drukkelijke wil van de Heilige Vader weergeven, heb ik mij ge-
" haast het eerste artikel, dat, zoals u reeds gezegd hebt, voor
" mij het eerste en voornaamste was, uit te voeren. Ter onderrich-
" ting van Uwe Eminentie voeg ik hierbij een kopie van de brief
" die ik aan Mgr. de aartsbisschop geschreven heb.
" Moge Uwe Eminentie ermee voortgaan mij uw welwillendheid
" te betuigen en voor mij en voor onze arme congregatie, die thans
" aan grote tegenslagen is blootgesteld, te bidden.
" Met de hoop u weldra de uitslag van mijn brief aan Mgr. de
" aartsbisschop te kunnen meedelen, bid ik de goede God dat hij U
" gelukkig moge maken, terwijl ik de eer geniet met hoge achting
" van u te mogen zijn
" de onderdanige dienaar
" Turijn, 8 juli 1882. Priester Giovanni Bosco

Krachtens het derde artikel antwoordde de aartsbisschop aan Don Bosco in een onberispelijke vorm.

" Zeereerwaarde Heer,
"
" Ik ontving uw brief van 8 juli 1882 en ik ben zeer verheugd
" te mogen verklaren dat de gevoelens in deze brief uitgedrukt
" mij een grote opbeuring geweest zijn.
" Daarom verleen ik u van harte de vergiffenis door u af-
" gesmeekt aan u en aan ieder lid van de salesiaanse congregatie,
" die naar mijn gevoel invloed zouden uitgeoefend hebben op de
" stand van zaken, waarover u mij uw spijt uitdrukt. Zeer graag
" vergeet ik het verleden en neem ik u opnieuw in mijn gunst op.
" Vrijelijk doe ik zelfs afstand ervan akte te vragen van
" een formele verklaring en veroordeling van de werkjes, die U
" door mijn curie werden ten laste gelegd.
" Omdat mijn twee brieven, de ene van 25 november 1877 en
" de andere van 1 december van hetzelfde jaar wegens uw huidige
" brief het doel niet meer hebben waarvoor ze geschreven werden,

" vraag ik dat ze me terug worden gestuurd en ophouden te bestaan.
" Eveneens verleen ik aan Don Giovanni Bonetti, salesiaans
" priester, opnieuw de bevoegdheid biecht te horen zonder beperking
" van plaats, daar ik vaststel dat u uw woord hebt gegeven te han-
" delen volgens de inzichten van de Heilige Vader die aan u werden
" bekend gemaakt en die u erkend hebt als vaderlijk en wijs; en nu
" stel ik een einde aan het geding ingespannen door mijn curie.
" Ik dank God de Heer en onze hoge opperherder, die in deze
" ongelukkige kwesties werkelijk opgetreden is als de goede Vader,
" die hij werkelijk is; en met het vertrouwen dat de salesiaanse
" congregatie van heden af de aartsbisschop van Turijn tot troost
" zal strekken, geef ik aan u en aan de salesianen mijn herderlijke
" zegen, als een voorteken van de ruime zegen die ik over u en over
" de hele congregatie van de barmhartige God afsmeek.
" Ik verblijf in Jezus Christus
" uw toegenegen
" Vanuit S. Ignazio bij Lanzo Lorenzo, aartsbisschop.
" 11 juli 1882.

Nu bleef er nog artikel vijf uit te voeren. Met dit doel overhandigde Don Bosco hem de twee brieven die hem met schorsing bedreigden.

" Excellentie,
"
" In antwoord op uw brief van 1 juli stuur ik u de twee brie-
" ven terug van 25 november en 1 december 1877 waarin mij gedreigd
" werd met schorsing ipso facto wanneer de beweegredenen erin aan-
" gehaald zich zouden voorgedaan hebben.
" Ik zegen van harte de Heer dat de redenen van misnoegen
" tussen u en de arme salesiaanse congregatie hebben opgehouden te
" bestaan en ik heb er volle vertrouwen in dat in de toekomst al-
" leen Gods glorie het voorwerp van onze bezorgdheid zijn zal in
" deze moeilijke tijden voor onze heilige godsdienst.
" Met volkomen achting en de grootste verering, heb ik de
" eer van u te zijn
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 18 juli 1882. Priester Giovanni Bosco

Op dezelfde datum stuurde hij een kort bericht over al wat hij gedaan had en over zijn gevoelens aan de kardinaal-beschermheer.

" Eminentie,
"
" Ik stuur u een kopie van het antwoord dat ik ontvangen
" heb van Mgr. de aartsbisschop en nog vandaag heb ik hem de twee

" brieven gestuurd die de oorsprong waren van zovele onaangenaam-
" heden.

" Nu ik de arme salesiaanse sociëteit aan deze vernedering
" onderwerp, hoop ik ten minste dat de zaken blijven duren! Maar ik
" vrees er erg voor. Er wordt nu al rondgestrooid dat Don Bosco ver-
" oordeeld werd, dat Don Bonetti niet meer naar Chieri zal gaan enz.

" Ik heb in ieder geval met ernst gehandeld en terwijl ik
" het stilzwijgen erover bewaar, ga ik verder.

" Gelieve mij de eer te schenken met onveranderlijke dank-
" baarheid van u te blijven

"
" Turijn, 18 juli 1882. de zeer verplichte dienaar
Priester G. Bosco

Nu de feiten voldongen waren gaf de kardinaal-beschermheer commen-
taar op het einde van het drama en sprak er met lof over. Op 26 juli
schreef hij aan Don Bosco: "Ik ontving uw jongste brief met de bijlage
die mij al ter kennis was gebracht door kanunnik Colomiatti. Zoals dit
zeer natuurlijk was, heb ik over alles de Heilige Vader ingelicht, die
er zeer tevreden over is en getroost dat eindelijk ieder meningsverschil
werd bijgelegd en de vrede gesticht werd. Hij hoopt dat hij oprecht en
duurzaam zal zijn. Thans is het overbodig erover te spreken en te betwis-
ten wie de zegepraal behaald of de nederlaag geleden heeft. Mijns inziens
blijft de overwinning steeds aan de congregatie; want de gegrondheid van
de zaak blijft ongeschonden en de bijkomende modaliteiten veranderen de
aard ervan niet. En wij mogen niet vergeten dat de daden van nederigheid,
die in de ogen van de wereld een zwakheid schijnen te zijn, in de ogen
van God en van de weldenkende mensen steeds deugden zijn, die hen eren
die ze verricht hebben en die de beloning verwerven van qui se humiliat
exaltabitur. Daarom dient u rustig te zijn over wat u gedaan hebt en moet
U ook uw ondergeschikten gerust stellen; want het feit dat u de mening
van de Heilige Vader opgevolgd hebt, zal tot voordeel van het instituut
en tot Gods glorie strekken."

Onder de regenboog van vrede, die zijn armen uitbreidde van de oe-
vers van de Dora tot de vallei van Sant'Ignazio, mocht het valse kwaken
van de kikkers van de pers niet ontbreken. Onder de titel: "Een zwarte
kwestie" publiceerde de Gazzetta Piemontese in haar nummer van 26 juli
een artikel, waarin ze eerst herinnerde aan de oude "slechte stemming"
tussen Mgr. Gastaldi en Don Bosco om dan met weinig nauwkeurigheid de
jongste wederwaardigheden te verhalen. De toon ervan klonk gunstig voor
eerstgenoemde. Het was inderdaad "aan de meesters van het Vaticaan" te
wijten dat de congregaties eerst Don Bosco in het gelijk hadden gesteld
en aan Monseigneur ongelijk hadden gegeven; maar dan werd eraan toege-
voegd dat de paus "de beslissingen verbroken had" van de congregaties en
"ongelijk gegeven had" aan Don Bosco en dat de Heilige Vader Don Bosco
"verplicht had" "zijn akte van onderwerping" te doen en de "onverkochte"
exemplaren of de exemplaren die nog konden teruggevonden worden te ver-

nietigen. De schrijver van het artikel, die op deze manier werd ingelicht, was zijn stof zeker niet gaan putten te Valdocco om zijn proza uit te broeden. Toen Don Bosco aan kardinaal Nina schreef op 25 juli voor de inwijding van de kerk van Sint-Jan, had hij zelf reeds volgende klachten geuit: "De curie zelf verspreidt overal de vernederingen die men Don Bosco deed ondergaan. Hij zal er nog andere moeten lijden. Dit geroddel dat met boos opzet verspreid en met boos opzet geïnterpreteerd wordt, maken de arme salesianen moedeloos. Reeds twee directeurs van onze huizen vragen uit een congregatie te mogen treden, die hun de speelbal van het gezag geworden schijnt. Anderen van onze priesters en clerici stellen mij dezelfde vraag. Toch wil ik een streng stilzwijgen bewaren, zoals ik reeds aan Uwe Eminentie geschreven heb. "Wegens al deze redenen opende hij op 29 juli zijn hart eveneens aan Don Dalmazzo in de volgende bewoordingen: "De zaken met de aartsbisschop kennen iedere dag een nieuwe fase. Vandaag volledige vrede, morgen een totale oorlog en ik aanvaard alles en intussen gaan we vooruit." (1)

De arme Don Bosco kon de pil niet slikken. Bij het eerste bericht had hij aan de gevoelens van zijn hart lucht gegeven in een zeer lange brief die hij aan de paus meende te sturen; maar toen hij van het klad in het net overschreef, vernam hij met zekerheid dat in de Concordia de wil van de paus was tot uiting gekomen. Daarom sloot hij zijn brief in het kastje; maar toch heeft hij zijn waarde niet verloren, omdat hij duidelijk aantoonde door welke tribulaties Don Bosco en de zijnen gegaan zijn.

Ook Don Albera deed er zijn beklag over dat Don Bosco zo rustig de pauselijke beslissing had aanvaard en uitgevoerd. Hij uitte hem zelfs de gedachte ad tempus de congregatie te verlaten om hem en zich zelf vrijelijk te kunnen verdedigen. Theoloog Margotti had graag over zijn pen willen beschikken ten dienste van zijn eigen krant. De vergelijking tussen deze twee houdingen is ons dienstig om beter de heldhaftige deugd van Don Bosco te kunnen beoordelen over wie Don Albera zelf getuigt: "In die tijd had ik met Don Bosco meermaals onderhandelingen te voeren over talrijke zaken en nooit heb ik bemerkt dat hij bekommerd of bedroefd was." (2)

Tijdens de maanden van zijn grootste opwinding had Don Bonetti die aan zijn geest een verkwikkende afleiding wilde bezorgen, zich aan het schrijven gezet van een Vita popolare di Santa Teresa (Een leven van de

(1) Op 21 juni had Don Dalmazzo, hem geschreven over Mgr. Verga, secretaris van het concilie en later kardinaal. Deze werd door Nina ondervraagd over de genomen besluiten, toonde er zich een tegenstander van en zei dat het een klaarblijkelijke onrechtvaardigheid was. Hij bewonderde het geduld en de zelfverloochening van Don Bosco die zich naar alles schikt pro bene pacis." Daarna ging hij voort voor eigen rekening: "Behalve de paus, zijn ze echter allen overtuigd dat er niets zal gebeuren. We zullen echter alle middelen geprobeerd hebben."

(2) Summarium van het processiculum, blz. 125.

de Heilige Teresia voor het volk geschreven), dat verscheen in de tweede helft van de maand augustus. Niettegenstaande de moeilijkheden die het werk bood, was het zeer goed afgewerkt. Hij stuurde twee exemplaren ervan aan kardinaal Nina, met het verzoek er een aan de Heilige Vader te willen aanbieden. In zijn brief zei hij hem: (1) "Men liet mij indertijd de 7 artikels kennen van de Concordia tussen Zijne Excellentie Mgr. de aartsbischoep van Turijn en de congregatie van de salesianen. Ik beken U, Eminentie, dat sommige van deze artikels mij in het begin diep bedroefd hebben, omdat het mij toescheen dat mijn vereerde overste Don Bosco en mijn arm persoontje erdoor gestraft werden. Toen ik echter te weten kwam dat deze artikels gesuggereerd waren door de Heilige Vader, voelde ik in mijn hart zoveel achting en verknochtheid voor hem, dat ik geen ogenblik aarzelde zijn beschikking met de volstrekte gedweeheid en onderworpenheid te aanvaarden, zoals hij het van zijn echte zonen mag verwachten."

De kardinaal aanvaardde zeer welwillend zijn brief en liet hem schrijven dat hij aan de paus, bij een eerste gelegenheid, het boek zal aanbieden en zijn brief zal voorlezen. (2) Na drie weken had hij zijn belofte vervuld. De paus wou de brief van het begin tot het einde lezen en gelastte er Zijne Eminentie mee hem zijn eigen tevredenheid uit te drukken en hem woorden van opbeuring toe te sturen; dit werd met liefderijke zorg uitgevoerd. (3)

In november greep Don Bonetti opnieuw naar de pen om aan de kardinaal te laten weten dat de tegenpartij kwade geruchten verspreidde tot oneer van Don Bosco en van de salesianen. Na een uiteenzetting van de feiten, besloot hij: "Wij worden behandeld als oneerbiedigen, als opstandelingen, als het uitschot van de clerus. Het ergste is dat ze geloofd worden door te steunen op beschikkingen van de Heilige Vader. Het gaat hier voortaan over het leven of de dood van de salesiaanse congregatie, die de achting nodig heeft van haar weldoeners, om een hand toe te steken bij het steunen van haar veelvuldige werken ten bate van de godsdienst en van de burgerlijke maatschappij. Ze moet het vertrouwen genieten van de gelovigen om kloosterroeping te hebben en eveneens het vertrouwen van haar eigen leden, om hun roeping niet te verliezen." De kardinaal liet hem zeggen door advocaat Leonori (4) dat het "onvermijdelijk geroddel" was, waaraan hij geen belang mocht hechten en dat hij zijn kalmte niet mocht verliezen.

Het was echter geroddel dat de sacristieën en pastorieën met lasterlijke kwaadsprekerij vulde; en bij een overblijfsel van de oude dioce-

(1) Turijn, 27 augustus 1882.

(2) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bonetti, Rome, 5 september 1882,

(3) Brief van 16 september 1882.

(4) Brief van 15 februari 1883.

sane clerus bleek nogmaals een sliert van koelheid of geringe sympathie voor de salesianen te bestaan.

In februari 1883 was Don Bonetti nog verplicht bij kardinaal Nina protest aan te tekenen tegen de moeilijkheden die de curie voortdurend opwierp bij het onderzoek van de salesiaanse drukwerken om het Visum te verlenen en tegen het verbod aan de pastoors bij gelegenheid van de paascommunie een boekje uit te delen met als titel Jezus Christus, onze God en onze Koning. Dit boekje was door Don Bonetti opgesteld met de praktische bedoeling de godslasteringen te weerleggen, die een vuige journalist, heiligschennend Jezus Christus genoemd, onder het volk uitbraakte. Toen Zijn Eminentie hem echter antwoordde, was Mgr. Gastaldi niet meer onder de levenden. Op Paasmorgen had men zijn kille lijk gevonden. Het was dus onnodig nog een gesprek te voeren over de incidenten waarover hij zich beklaagd had. Op 29 maart 1883 schreef hem integendeel Zijne Eminentie: "Laat ons Gods ondoorgrondelijke plannen aanbidden en met christelijke liefde bidden. Maar ik beken u dat ik, bij het vernemen van de dood, door een grote droefheid bevangen werd, en ik dacht eraan dat de laatste daad van zijn herderlijk gezag begaan ten nadele van mijn arme salesianen, zeker een beletsel zou zijn voor zijn heiligverklaring. Er rest ons nu nog veel te bidden opdat de Heer een herder juxta cor suum zou zenden."

De dood van de aartsbisschop deed twijfel oprijzen of de beschikkingen vervat in de Concordia ten laste van Don Bonetti nog steeds van kracht bleven. De belanghebbende stelde hierover een vraag bij de heilige congregatie maar het antwoord luidde: Nihil innovetur, geen enkele nieuwigheid tot bij de intrede van zijn opvolger. Maar hij koesterde de vurige wens de hatelijke last van zich af te schudden. In het derde artikel stond te lezen dat, wanneer hij een jaar te Chieri was weggebleven, het hem veroorloofd zou zijn er terug te keren, maar enkel bij een bijzondere omstandigheid. Toen er dan een jaar verlopen was sinds de ondertekening van de Concordia, smeekte hij van iedere voorwaarde van tijd ontslagen te worden. De paus willigde zijn vraag in en herriep de beschikking volledig.⁽¹⁾ Deze beslissing van de heilige congregatie werd officieel aan Don Bosco meegedeeld door de heilige congregatie bij middel van een rescript waarin verklaard werd dat de voornoemde beschikking niet de minste waarde meer had post Archiepiscopi funus. Op de brief, waarin het zo zeer verlangde decreet te lezen stond, schreef Don Bonetti: "En op die manier was alles gedaan. Eindelijk!!!"

Maar voor de geschiedenis is hiermee niet alles gedaan. Voor ons bestaan er nog twee duistere punten die om een opheldering vragen. Het eerste gaat over het begin van het strafgeding. De decreten van de curie van Turijn, die Don Bonetti en Don Bosco dagvaardden om zich te verant-

(1) Brief van Kardinaal Nina aan Don Bosco, 10 juli 1883.

woorden over de werkjes duiden theoloog Michele Sorasio aan als officiële aanklager, waarbij aangestipt werd dat hij zijn aanklacht op voldoende bewijzen gesteund had. Wat laat, indien men wil, maar op een goede dag kwam de waarheid aan het licht. Dit gebeurde in 1917, toen Sorasio in een brief van 8 november aan de kardinaal prefect van de heilige congregatie van de riten ootmoedig en onomwonden bekende hoe de zaken verlopen waren. In de aanhef vertelde hij hoe hij tot deze bekentenis gedreven werd: "Het apostolische proces van de eerbiedwaardige Don Bosco is thans geëindigd en ik zal, als afgevaardigde plaatsvervanger van Zijne Eminentie onze kardinaal aartsbisschop mij bij mijn collega's voegen om het verslag op te stellen. Daar ik echter al meer dan tachtig jaar oud ben, veroorloof ik mij aan Uwe Eminentie een persoonlijk feit uiteen te zetten, dat wat licht kan werpen op het verzet dat tegen het proces gedaan werd; en het is mijn bedoeling dat deze uiteenzetting bij het proces zou gevoegd worden wanneer ik sterf."

En het persoonlijke feit bestond hierin. In 1881 was Sorasio secretaris van de curie. Op een zekere dag zei hem kanunnik Chiuso, secretaris van de aartsbisschop en kanselier, dat hij in zijn hoedanigheid van promotor van de "mensa" een aanvraag moest richten tot de advocaat-fiscaal kanunnik Colomiatti, om een geding in te leiden tegen Don Bosco, als schrijver van de fameuze werkjes. Hij antwoordde hem krachtdadig dat het onmogelijk was dat Don Bosco zo laag zou gevallen zijn. Hij had wel anders te doen, daar hij moest zorgen voor het brood van zovele jongens in zijn Oratorio, colleges en missies. Het scheen hem zelfs toe dat hij niet bekwaam was wijsgerige thema's, als deze die in een van de werkjes behandeld werden, te behandelen. Omdat hij medeleerling van Chiuso geweest was bij de studie van de moraal, had hij ook de moed hem te zeggen: "Kijk, op dit uur is Don Bosco een dergelijke kolos dat hij allen zal verpletteren."

Kanunnik Chiuso werd door deze woorden getroffen en antwoordde hem: - "Maar jij weet dus wie de schrijver ervan is. - Ik verklaarde hem dat ik het niet wist, maar dat ik pater Rostagno, een jezuïet verdacht, omdat ik hem eens had horen uitroepen: - "Ah! we zullen uw aartsbisschop eens mores leren!"

Omdat Chiuso er niet in slaagde nog meer te vernemen, stuurde hij hem bij Colomiatti, die hem dezelfde uitnodiging of hetzelfde bevel herhaalde en aan wie hij hetzelfde antwoord gaf, behoudens zijn beoordeling over de kolos. Toen ondervroeg Colomiatti hem met een houding alsof hij er zeker van was: - "En indien we hem zouden veroordelen?" - De andere haalde zijn schouders op en besloot dat hij zich in dergelijk geval bij het vonnis zou neerleggen, in de veronderstelling dat er zovele duidelijke en vaste bewijzen waren dat men hem een veroordeling kon opleggen. Op dit ogenblik wuifde Colomiatti met een lijvig dossier voor zijn ogen en zei daarbij: - "Ziet u dit? Het proces (van zaligverklaring) van Don Bosco zullen we niet doen, zoals we dit voor Cottolengo gedaan hebben." - Toen hij dit gehoord had, ondertekende Sorasio de reeds klaargemaakte

aanvraag voor een geding tegen Don Bosco. Parcat mihi Deus (Moge God het mij vergeven) roept hij in zijn brief uit en verontschuldigt zich door te bevestigen dat het toen de tijd was "van de macht en van de overmacht om niet meer te zeggen."

Het bekwam hem echter slecht dat hij het gewaagd had Don Bosco te verdedigen. Hij werd in de curie nog net geduld. De aartsbisschop verwees nooit naar wat er voorgevallen was, herhaalde zijn voorstellen en wel met een zekere vurigheid, dat hij vacante parochies zou aanvaarden, eerst buiten het aartsbisdom en nadien buiten Turijn, totdat de priesters van Corpus Domini, die wisten hoe hij in de curie vervolgd werd, hem in hun congregatie opnamen.

Een tweede punt dat dient opgehelderd te worden is het vaderschap van de werkjes. Bevatte het lijvige dossier dat door Colomiatti getoond werd werkelijk niets dat ook maar een schaduw wierp op Don Bosco en de salesianen? Hij die de genadeslag gaf aan de voldoende geachte bewijzen was Don Giovanni Turchi, in 1881 directeur van het blindeninstituut te Turijn. Toen hij geroepen werd om een verklaring af te leggen tijdens het apostolische proces, vroeg hij aan de rechters, om aan de rechtbank een verzegelde envelop te mogen overhandigen, die uitsluitend bestemd was voor de heilige congregatie van de riten. Het was een zeer lange brief, die hij als een verklaring onder eed door hem als getuige afgelegd, aan de kardinaal prefect stuurde. Daarin betuigde hij vooreerst dat hij zich niet liet leiden door zijn wrok jegens de gedachtenis van Mgr. Gastaldi. Hij had zelfs medelijden met hem omdat het een mens was die zich liet leiden door zijn eerste indruk, omdat zijn hersens wat abnormaal waren en omdat de personen die hem omringden niet geschikt waren.(1)

Na een gedetailleerde uiteenzetting over de toestand van het aartsbisdom Turijn gedurende het episcopaat van Mgr. Gastaldi, verhaalde hij in het lang en het breed de omstandigheden die de fameuze publicaties "geschreven door een Kapelaan" voorafgingen en begeleidden, bekende hij uitdrukkelijk: "Die kapelaan was en ben ik, Giovanni Turchi."

Dorpsgenoot van Don Bosco, was Turchi gedurende een decennium bij hem in het Oratorio geweest, namelijk vanaf de derde klas van het gymnasium tot enkele maanden na zijn priesterwijding. Hij behoorde tot die groep seminaristen die, tijdens de sluiting van het seminarie, door Don

(1) Ook Mgr. Re, bisschop van Alba, legde een getuigenis af in het kleine proces (Summary, blz. 137): "Om uitleg te geven over de lange duur van deze wrijvingen tussen twee personen die beiden met een goed inzicht bezielde waren, denk ik dat het opportuun is eraan te herinneren dat de aartsbisschop, samen met vele goede hoedanigheden een wat overdreven gedachte had van zijn eigen gezag en van zijn eigen wetenschap. Hij bezat ook een onstuimig karakter waardoor hij zijn besluiten met overijling trof; en nadien kon hij er moeilijk op terugkeren uit vrees het prestige van zijn gezag te benadelen."

Bosco in zijn huis werden opgenomen om ze te helpen hun studies voort te zetten. Hij hield zeer veel van Don Bosco en daarom voelde hij zijn bloed koken toen hij zag dat hij door Mgr. Gastaldi, Chiuso en Colomiatti mishandeld en geplaagd werd. Te Rome, waar hij in 1877 en 1878 verbleef als privé-leraar dank zijn aanzienlijke kennissen, was hij te weten gekomen wat er over de zaken van Turijn gefluisterd werd onder de hoge kerkelijke waardigheidsbekleders. Zo ontstond bij hem langzamerhand de gedachte te schrijven wat hij geschreven had. Vanuit Turijn liet hem Don Anfossi, doctor in de letteren en wijsbegeerte, die samen met hem in het Oratorio verbleven had en Don Bosco zeer genegen was, vaak nieuws worden, dat hij in zijn werk gebruikte. Aldus ontstond zijn eerste werkje, Nieuw-jaarsgeschenk voor de clerus.

Tijdens zijn verblijf te Rome vernam hij dat pater Antonio Ballerini, een jezuïet, schreef over de leerstelsels van Mgr. Gastaldi. Hij bereidde inderdaad de Piccolo Saggio (Klein essay) voor. Nadat Turchi naar zijn eigen stad was teruggekeerd, stuurde hij het naar Turijn. Turchi zorgde voor de druk en voegde er zelf het Voorwoord, de Inleiding, de Aangangsels en de eindbemerkingen aan toe. Maar noch Turchi, noch Ballerini hadden iets te maken met het drukken, daar Don Anfossi en twee verwtrouwde arbeiders, oud-leerlingen van het Oratorio hiervoor zorgden. Deze regelden zelfs het contract en de uitgaven. Uit de verkoop haalde men voldoende om de uitgever te betalen en een klein bedrag te geven aan het stadsasiel. Er werd zo geheim gewerkt, dat zelfs de drukker nooit kon gissen wie de auteurs waren.

Don Anfossi stelde voor eigen rekening het boekje samen dat als titel droeg La questione rosminiana, (de Rosminiaanse kwestie) waarbij Don Turchi de voetnoten schreef. (1) Over het werkje De aartsbisschop van Turijn, Don Bosco en Don Oddenino schrijft Turchi: "Ik dacht dat Don Bonetti zelf het geschreven had; maar daarna werd mij verzekerd door een betrouwbare persoon die het weten kon, dat de schrijver niet Don Bonetti was, maar een ander persoon, vreemd aan het Oratorio van de salesianen, maar ik weet niet wie."

Het kan vreemd lijken dat Don Turchi tot 1895 gewacht heeft om te spreken. Indien het strafgeding tot het uiterste zou gegaan zijn, zou hij ongetwijfeld zijn plicht hebben gedaan en de waarheid onthuld hebben. In zijn brief verklaart hij: "Ik zou zeker vrijmoedig en wat het mij ook moge gekost hebben, gezegd hebben dat ik een van de schrijvers van de werkjes was; maar alleen wanneer de zaken ten laste van Don Bosco zo ver zouden gegaan zijn dat hij er zware schade zou onder geleden hebben." De tussenkomst van de paus, die deze klacht aan kant zette, ontnam aan zijn bekentenis het dringende karakter.

(1) Turchi laat ons eveneens weten dat Don Anfossi de auteur geweest was van het artikel gedrukt in de Cooperatore salesiano, waarover gesproken wordt in boekdeel XIII, blz. 376.

Na alles wat wij uiteengezet hebben in de drie laatste hoofdstukken, vinden wij het best te besluiten met het eindoordeel van de theoloog Censor, die van ambtswege afgevaardigd was door de heilige congregatie van de riten voor het onderzoek van de geschillen ontstaan tengevolge van het verzet van Mgr. Gastaldi en van zijn curie tegen Don Bosco. "Uit dit alles spruit voort" - schrijft hij - "dat al de aangehaalde geschillen, die Don Bosco tegen zijn wil genoodzaakt was te ondergaan, uitgelokt en nadien verergerd werden door de woorden en de werken van Zijne Excellentie aartsbisschop Gastaldi, die, naar het ons toeschijnt, voortdurend op zoek was naar zaken, om het met de woorden van Sint-Paulus te zeggen, quae quaestiones praestant magis quam aedificationem quae est in fide.(1) In ieder geval staat het vast dat de dienaar Gods, tijdens de periode van de geschillen, niet enkel in woord en daad voortdurend eerbiedig, nederig, onderworpen en verzoeningsgezind is gebleven, zoals dat paste in zijn hoedanigheid van stichter en Algemeen Overste van de salesiaanse sociëteit, maar dat hij met naastenliefde en met sterkte de redenen van zijn eigen gedragingen, ter verdediging en bescherming van zijn kloosterinstituut heeft doen gelden."(2)

Dit zijn woorden zo helder als het zonnelicht, die iedere schaduw verdrijven niet van het met schitterend licht omkranste voorhoofd van Don Bosco, maar uit het hart van iedere veeleisende historicus. Vol christelijke wijsheid schijnt ons het oordeel uitgesproken in de meest stormachtige periode door Mgr. en later kardinaal Giuseppe Guarino, aartsbisschop van Messina:(3) "Ik weet alles, schreef hij aan Don Bosco. Maar wanneer de tegenkantingen van de mensen komen, dan zijn ze niet van lange duur. Laat u zich niet ontmoedigen. Trouwens het zegel van Gods werken is de tegenspraak. De duivel moet iets doen tegen de nieuwe orde. Laat het arme dier een kleinigheid, opdat nadien zijn boze werken veel goed zullen voortbrengen en ons door het geduld zullen zuiveren." En zo was het ook.

(1) 1 Tim., 1, 4.

(2) Positio super revisione scriptorum, jaar 1906.

(3) Zeer vertrouwelijke brief aan Don Bosco, Rome, 1 december 1881.

H O O F D S T U K IX.

VOORSTELLEN TOT STICHTINGEN DIE AFGEWEEZEN
OF UITGESTELD WERDEN

Tijdens het tweetal jaren, waarvan wij de geschiedenis verhalen, kwamen bij Don Bosco aanbiedingen en uitnodigingen toegestroomd uit Frankrijk, Engeland en andere landen buiten Italië en Europa. We zullen er bericht over geven op hun tijd en plaats en zullen er ons thans toe beperken enkel te spreken over enige voorstellen in Italië, en niet over voorstellen die bleven hangen of geen enkel rechtstreeks of verwijderd uitwerksel hadden. In de volgende boekdelen zullen we zeker niet meer zoveel plaats besteden aan onderhandelingen die in rook opgingen of uitgesteld werden tot een verre toekomst, omdat de rechtstreekse en persoonlijke werking van Don Bosco geleidelijk op dit gebied beperkter werd en ons geen stof meer biedt, die hem van dichtbij aangaat. Hier echter lijkt het ons nog opportuun wat ruimer te zijn en aan de lezers een geheel van ondernemingen samen te vatten aan te bieden. Ofschoon ze niet tot hun gewenste einddoel kwamen, gaan ze er toch mee voort een niet te verwaarlozen zijde van zijn werkzaamheid te vertonen. We zullen dus beginnen met Sicilië om van daaruit naar het vasteland van Italië op te klimmen tot Turijn.

Het verdient genoteerd te worden dat de Siciliaanse clerus al vroeg toonde dat hij Don Bosco en het doel van zijn werk begrepen had. Bisschoppen, kanunniken, oversten van seminaries, pastoors, gewone priesters ontvingen van hem met geestdrift het diploma van salesiaanse medewerkers en schreven hem brieven vol genegen bewondering, drukten de wens uit of drongen met vurigheid aan dat hij zijn zonen zou sturen om zorg te dragen voor de jeugd van hun eiland. Aan deze ruime voorbereiding van de harten is het stellig te danken dat daar door de salesianen en de dochters van Maria, Hulp der Christenen, een groot aantal huizen geopend werd na de dood van de stichter, wanneer namelijk door de snelle aangroei van het personeel een grotere uitbreiding mogelijk werd. Ter aanvulling of tot voortzetting van wat wij al gezegd hebben in het veertiende boekdeel, blijft er ons nog veel te zeggen, dat als documentatie kan dienen, gedeeltelijk ook van voor deze twee jaar, maar dat echter later in onze handen gekomen is. Sommige zaken, die wij na 1882 vernomen hebben, zullen onze uiteenzetting volledig maken.

CATANIA.

Vanuit Catania kwamen er meer dan ooit dringende aanvragen niet enkel voor het huis van de vakleerlingen, maar ook voor het Cutellicollege, des te meer omdat Don Bosco zich hiertoe verbonden had door een echte en formele belofte bij middel van zijn twee vertegenwoordigers, Don Cagliero en Don Durando.(1) Op een bijeenkomst van het kapittel in juni 1881 herinnerde de eerste eraan dat men sinds geruime tijd zich verbonden had voor Catania. Daarom drukte Don Bosco de wens uit dat men zijn woord zou houden en dat alle oversten dadelijk met bijzondere voorliefde er moesten aan denken het personeel ervoor te vormen. Maar er werd niemand gevonden die men er aan het hoofd kon plaatsen en zo werd besloten aan kanunnik Cesareo te schrijven nog wat geduld te hebben.(2)

Dank zij een nieuw uitstel, zei Don Cagliero, "zal het huis van Catania een werkelijkheid worden en zullen de salesianen burgers van Catania worden. Indien de commissie in ongelegenheid zou komen door dit nieuwe uitstel en zich niet zou kunnen neerleggen bij deze uitweg, dan zou tegen onze wil, ons de hoop samen met de wensen ontsnappen die wij tot hiertoe voor Catania gekoesterd hebben. Wij zullen dat enkel kunnen toeschrijven aan de volstrekte onmogelijkheid tengevolge van het uitzonderlijk tekort aan rijp personeel."

Ze namen vrede en wilden langer wachten. "Hier", antwoordde dadelijk de kanunnik, "worden de salesianen met ongeduld verwacht. Er zijn veel aanvragen voor jongens ook met betaling. Ik voorzie dat de oogst talrijk zal zijn, maar de arbeiders? Wanneer zullen de arbeiders komen? Wij verwachten ze en zullen ze nog verwachten, maar dat ze uit liefde tot Jezus en Maria, vlug komen!"

Ook als een tastbaar teken van zijn eigen belangstelling stuurde Don Bosco toen aan verschillende geestelijken van Catania diploma's van medewerkers en benoemde als hun directeur de vicaris-generaal, kanunnik Riccioli. Het is stichtend wanneer men leest met wat een ootmoed en dankbaarheid zij aanvaardden deel uit te maken van de vrome vereniging, terwijl een dergelijke hoedanigheid ze ook vuriger maakte om de gewenste toezending van salesianen in te roepen.

MESSINA.

Hoe ontroerend zijn de smekingen van de aartsbisschop van Messina, Mgr. Giuseppe Guarino! Hij had een seminarie dat geen seminarie was."

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 318.

(2) Brief van 14 juni 1881.

"Ik ben verslagen en zeer bedroefd" - schreef hij aan Don Guidazio, de directeur van het college van Randazzo.(1) "Zonder seminarie lijkt het mij onmogelijk in het episcopaat te blijven. Allen verlaten het wanneer ze halfweg hun doel bereikt hebben. Ik heb er geen enkele. Ik ben een martelaar van mijn wensen. Maar zonder mijn beminde salesianen kan ik geen seminarie hebben." Hij wou dan "met een vertrouwen op zijn salesiaans" volgens zijn uitdrukking, zijn hart voor Don Bosco open leggen.(2) Overgeplaatst van Siracusa naar Messina in 1875, had hij ondervonden dat men sinds tachtig jaar niet gedacht had aan een goede vorming van de clericus. Het seminarie was gedeeltelijk vernield door aardbevingen en branden, en wat er van het gebouw overbleef was smerig en in vervallen toestand. De studies waren onvolledig en werden lukraak gedaan; er waren zeer weinig clerici en er was volstrekt geen tucht noch orde. Daaruit kan men gemakkelijk afleiden wat de gevolgen van deze stand van zaken waren voor heel het aartsbisdom. "Mijn hart", riep hij uit, "barst los in weelklachten van beklemming en pijn. U, die een zo gevoelig hart hebt zonder hetwelk u dergelijke mooie werken van naastenliefde niet had kunnen volbrengen, U dient zich een ogenblik in mijn toestand te plaatsen! Zonder middelen, heel alleen, met een uitgebreid diocees op mijn schouders, met de verplichting het op te tillen en tot onmacht gedoemd!" Er waren wel enkele geestelijken die ontwikkeld waren, die op eigen kracht gestudeerd hadden of aan de koninklijke universiteit de theologische faculteit gevolgd hadden, toen die nog bestond; maar niemand wist wat een seminarie was of op welke manier de jeugd moest opgevoed worden. Monseigneur had vier jaar op het exequatur moeten wachten, waarna hij direct aan de verbetering van het gebouw begonnen was maar, wat de morele gang van zaken betrof, bleef er nog alles te doen.

Hij dacht dus dat het noodzakelijk was ab imo te beginnen met een lagere voorbereidende klas en nadien een gymnasium. Hiertoe waren er echter leerkrachten nodig en tegelijkertijd een geestelijke leider die moest zorgen voor de hele vorming. Er was wel een directeur, maar hij woonde buiten het seminarie en hield zich met niets anders bezig dan met het "opmaken van nota's en tegen-nota's over vis, zout, vlees, kolen, enz.". Op raad eveneens van kardinaal Bilio, riep Monseigneur de hulp in van de "liefdevolle Don Bosco", zodat hij hem smeekte: "Vader, troost een salesiaanse medewerker door uw grote goedheid en dus een zoon van u, wel een onwaardige zoon, maar toch een zoon. Stoot me niet weg, reik mij de hand toe en help mij! (...). De stad is vol verlangen naar de zonen van Don Bosco, nog veel meer nadat men ze hier heeft zien voorbijkomen zo goed, zo lief, zo joviaal en bescheiden tegelijkertijd." Ze hadden ze gezien toen ze daar voorbijtrokken op hun weg naar Randazzo.

(1) Brief van 17 juli 1880.

(2) Brief van 24 juli 1880.

Don Durando kon hem enkel de goede gezindheid van Don Bosco laten weten om te beginnen met een seminarie-kostschool "zodra mogelijk".(1) Toen echter deze mogelijkheid met verwezenlijking draalde, deed de aartsbisschop een beroep op de tussenkomst van Don Guidazio bij het hoofdkapittel en schreef hem:(2) "Aan de eerbiedwaardige vergadering vraag ik als gratie, op mijn knieën. Open haar mijn hart, zeg haar dat ik mijn liefde zal tonen en dat de salesianen mijn uitverkoren zonen zullen zijn, de juwelen van mijn mijter, de kroon op mijn hoofd, de vreugde van mijn hart, de gezellen van mijn vreugden, de opbeuring in mijn lijden (...). Ik ben een arme man die aan de deur van Don Bosco een stuk brood vraagt voor mijn bruid. Enkele maanden nadien schreef hij opnieuw (3) en vertrekt daarbij van een opvatting die wij ook onder de pen van andere Siciliaanse prelaten aantreffen: "Het is hier wat anders dan Amerika!" De omstandigheden waarin ik mij bevind verdienen de volstrekte voorkeur boven alles. Er is hier veel, zeer veel te doen en ik zal steeds aan het hoofd van mijn beste zonen zijn, de salesianen. Vraag ze maar of ik van hen houd. Wanneer ik er een in huis heb is het voor mij een grote feestdag. Mocht u eens naar Sicilië komen (...). Ik heb u al geschreven dat ik u zou tegemoet komen tot Reggio, indien u niet over zee tot Napels wilt komen."

Voor de komst van de salesianen had Don Bosco, misschien tussen ernst en luim, een voorwaarde gesteld: hij wou dat Monseigneur van Rome de mededeling van de privileges zou verkrijgen. Toen hij zich naar de Eeuwige Stad begeven had, deed de brave prelaat werkelijk alles wat in zijn macht was; maar hij bereikte er niets, zoals we elders zullen zeggen. Maar het was toch niet om die reden dat de salesianen zich niet gingen bezig houden met het seminarie van Messina. Het zou zelfs zeer interessant geweest zijn voor Don Bosco een kostschool te openen onder de wettelijke schijn van een seminarie, omdat hij hierdoor beschut was tegen de eisen van de schooloverheden. De waarheid was dat, niettegenstaande de beweringen van de aartsbisschop, men niet inzag hoe de tegenwoordigheid van een directeur die met het seminarie belast was en niet kon verwijderd worden verenigbaar was met de onafhankelijkheid, die door Don Bosco voor zijn instituten steeds vereist werd. Bovendien stonden de zaken zo dat na de dood van deze welwillende aartsbisschop er geen enkele waarborg voor de salesianen was tegen onaangename nieuwigheden. Langs andere wegen zou de Voorzienigheid de salesianen en met hen ook de dochters van Maria, Hulp der Christenen, naar Messina brengen. Wanneer op vandaag, zowel de enen als de anderen, zowel in de stad als in het aartsbisdom, een prachtig complex van werken gesticht hebben dan dient men hiervoor de verlichte en doordrijvende ijver van kardinaal Guarino, die het terrein voorberейde en van de vruchten niet veel meer zag dan schitterende beloften,

(1) Brief van Monseigneur aan Don Durando, Messina, 20 augustus 1881.

(2) Brief van 27 mei 1881.

(3) Brief aan Don Bosco, 1 oktober 1881.

dankbaar te zijn. Doorgaans worden Gods werken geleidelijk verwezenlijkt.

SIRACUSA.

Een liefdadige adellijke dame, de markiezin van Castel Lentini, Maria Carmela Gargallo, die te Napels verbleef, maar uit een familie van Siracusa afkomstig was, wenste een gedeelte van haar kapitaal te gebruiken om in deze stad een tehuis voor vakleerlingen en voor kleine landbouwers te stichten. Omdat ze niet wist hoe dat te doen, ging ze in 1879 om raad en inlichtingen bij pater Valente, een jezuïet. Hij schreef hierover aan zijn beroemde medebroeder te Turijn, pater Secondo Franco. Deze overhandigde zijn brief aan Don Rua, en zei dat hij uiterst tevreden was in iets bij te kunnen dragen tot het goede dat de salesianen deden en tot de verspreiding ervan.(1) Don Bosco verbleef te Rome. Don Rua antwoordde dat het moeilijk was de vraag in te willigen wegens gebrek aan personeel. De markiezin liet echter duidelijk nieuws worden. Ze had zich inmiddels naar de Azurenkust begeven en kreeg de gelegenheid het huis van Nice te zien en haar inzichten bekend te maken aan Don Ronchail, die zich als tussenpersoon aanbood bij Don Bosco.

Door zijn bemiddeling dus liet de Dame weten dat een gewezen klooster van de kapucijnen kon bestemd worden voor het gewenste doel. Het stadsbestuur van Siracusa was bereid het haar af te staan en de aartsbischop had zelf te Rome de vereiste bevoegdheden aangevraagd. Zij was bereid een rente van vierduizend lires te vestigen. Ze stelde trouwens aan Don Bosco voor dat hij bij een van zijn reizen naar Rome eens naar Napels zou komen en zei dat zij een grote bewonderaarster van hem was.(2) Don Bosco begaf zich bij haar, zoals we verhaald hebben, in maart 1880. Daarna kon hij zich niet meer met de zaak bezig houden; maar op het einde van de maand mei schreef hij haar volgende brief, waarvan Don Rua hem de minuut klaarmaakte.

" Aan de adellijke dame Markiezin,
"
" Niettegenstaande onze goede wil was het ons niet mogelijk
" u vroeger te schrijven over onze zaak van het tehuis dat te Siracusa dient geopend te worden. Wij hopen dat u ons zult verontschuldigen, daar u zich gemakkelijk kunt voorstellen wat een stapel zeer dringende zaken zich opgehoopt hebben tijdens mijn afwezigheid van vier maanden en wat al ernstige en bijna ontelbare zorgen mij en mijn priesters belegerd hebben tijdens de noveen en

(1) Brief, Turijn 20 maart 1879.

(2) Brieven aan Don Ronchail, Napels, 4 november en aan Don Bosco, 23 november 1879.

" de feesten van Maria, Hulp der Christenen. Toch hebben wij niet
" vergeten dat U een spoedig antwoord wenst. Zodra ik en mijn kapit-
" tel in conferentie konden samenkomen, was de eerste zaak die op
" het tapijt kwam het college van Siracusa met de verschillende do-
" cumenten die het aanbelangen.

" We hebben met aandacht het onderzoek gedaan van de docu-
" menten tussen u en het stadsbestuur en tussen u en mij en het
" schijnt ons passend en meer geschikt tot een vluggere regeling,
" dat het stadsbestuur ter vermijding van de talrijke en nauwkeu-
" rig op te volgen formaliteiten rechtstreeks aan mij de onderver-
" gunning verleent van het gewezen klooster met de kapel van de
" paters kapucijnen en van de aanpalende "latomfa".(1) Daar wij al
" een bijna identiek contract hebben afgesloten voor abdijgebouwen
" met het gemeentebestuur van S. Benigno, contract dat al goedge-
" keurd werd door de koninklijke Prefectuur van Turijn, denken wij
" eraan dit aan het huidige geval aan te passen, zodat wij hopen op
" die manier geen enkele moeilijkheid te zullen oplopen van de zij-
" de van de koninklijke prefectuur van Siracusa. U zult daarom hier-
" bijgevoegd het ontwerp vinden van de voornoemde ondervergunning,
" gemodelleerd op voormelde akte.

" Wat nu de herstellingen en de meubilering van het gebouw be-
" treft evenals de dotatie, menen wij enkel met u te moeten onder-
" handelen en daarom bieden wij u een ander ontwerp van overeenkomst
" aan. Gelieve het te onderzoeken en na te gaan of u ermee kunt ak-
" koord gaan. Dit ontwerp schijnt ons het eenvoudigst en het meest
" geschikt om de autonomie van de salesiaanse congregatie en de
" uitvoering van uw wil te verzekeren wanneer wij beiden tot een
" ander leven geroepen zijn.

" Het doet me veel genoegen de gelegenheid te hebben u nog-
" maals de gevoelens van onze grote achting en levendige dankbaar-
" heid uit te drukken. Moge de Heer uw edelmoedigheid voor de arme
" jeugd zegenen en ruimschoots vergelden en deze onderneming doen
" slagen tot zijn meerdere glorie en het voordeel van de zielen.

" Geloof me wanneer ik zeg het genoegen te hebben nogmaals
" te bevestigen dat ik van u ben de zeer verplichte dienaar

"
"

Priester Gio. Bosco.

De zaakwaarnemer van de markiezin deed aan de burgemeester van Si-
racuse de aanvraag voor de nieuwe bestemming die aan het vroegere kloos-
ter zou gegeven worden. Deze deed het voorstel aan de gemeenteraad die
het met algemene stemmen goedkeurde. De aartsbisschop, Mgr. La Vecchia,
aanzag het nu als zeker dat er weldra een tehuis zou worden geopend. Om-

(1) Zo noemt men te Siracusa, bepaalde grotten ab antiquo gevormd door het uitgraven van
stenen en thans nog gebruikt door de touwslagers en voor ander gebruik. Een ervan is
de fameuze Orecchio di Dionisio (het oord van Dionysius).

dat hij wenste dat ook zijn seminarie "dat een nieuwe regeling nodig had de weldoende invloed van de brave paters salesianen zou ontvangen" vroeg hij een priester die als directeur (1) zou fungeren, maar het antwoord was dat dit nu onmogelijk was.

Het jaar 1880 ging voorbij zonder dat men tot iets concreets raakte. Bij het begin van het volgende jaar hoopte de markiezin op een tweede bezoek van Don Bosco vanuit Rome. Ze had de zaak laten bestuderen door een bekwame advocaat; maar ze wachtte op Don Bosco opdat alles "zou worden opgehelderd door hem, die in dergelijke aangelegenheden het licht was." Het verlies van personen die haar lief waren en fysische ongesteldheden hadden haar terneergeslagen en ook tot opbeuring van haar geest keek ze verlangend uit naar een nieuw bezoek van Don Bosco. "Uw tegenwoordigheid", schreef ze hem(2) "zal mij de vreugde en de opgewektheid schenken, die ik voortaan op deze aarde van ballingschap niet meer kan hebben." Deze woorden zijn de levendige weerklank van de heilige indruk die zij onderging bij de ontmoeting met Don Bosco het jaar tevoren.

Het gemeentebestuur van Siracusa had, behalve het klooster ook het aanpalende terrein, la Selva (3) genoemd dat ook vroeger aan de paters kapucijnen toebehoorde, afgestaan. De dame had de tekst van de akte klaar voor een geveinsde verkoop die aan Don Bosco zou gedaan worden.(4) Bij gelegenheid van het feest van Sint-Jan wenste ze hem een gelukkig naamfeest en verzocht ze hem nogmaals nu niet langer te talmen.

Maar Don Bosco was niet zo haastig als zij. Hij wachtte sinds een zekere tijd op de besluiten van de markiezin betreffende twee ontwerpen; toen hij deze ontvangen had, stelde hij vast dat ze niet konden aanvaard worden. In haar brief van 24 juni meldde ze de ontvangst van deze brieven en voegde er haar eigen opmerkingen aan toe. "Daar ik helemaal geen deskundige ben betreffende burgerlijk recht", schreef ze, "en er in dat ontwerp artikels voorkwamen die helemaal niet strookten met het inzicht dat we hadden bij het stichten van dit werk, heb ik de brief gebracht bij de befaamde (in deze zaken) advocaat Palmulli. Hij was het volledig eens met mij en gaf me een schema dat ik u toestuur, opdat u zou zien wat ons inzicht is." En haar inzicht was dat het klooster haar eigendom zou blijven, opdat bij een eventueel vertrek van de salesianen uit Siracusa, het werk door anderen kon voortgezet worden. Om het kapitaal gestort voor het opbrengen van de rente veilig te stellen moest het contract voor eeuwig worden opgemaakt en onder de bescherming worden gesteld van de aartsbisshop pro tempore. Aldus zouden de salesianen enkel genoten hebben van

(1) Brief aan Don Bosco, Siracusa 3 augustus 1880.

(2) Brief, Napels 17 april 1881.

(3) Het woud.

(4) Brief van de markiezin aan Don Rua, Napels 7 juni 1881.

het vruchtgebruik van het gebouw en van de intrest van het kapitaal. De kosten, die men in de toekomst voor het gebouw of de gebruiksvoorwerpen zou dienen te doen, zouden moeten betaald worden met de winsten die men uit het werk van de vakleerlingen zou halen, omdat de markiezin er niet in toestemde dat haar erfgenamen nog lasten zouden te dragen hebben. Zoals men ziet, ontbrak de volledige autonomie die steeds door Don Bosco geëist werd en ging men moeilijkheden tegemoet, die vrome werken onderworpen aan regeringsinmengingen hinderden; want het krachtens de wet was het onontbeerlijk dat een eeuwigdurende stichting de machtiging van de regering zou krijgen.

Daar het niet mogelijk was een vergelijk te treffen in deze radicaal tegenovergestelde standpunten, had de gemeente het vroegere klooster dringend nodig voor een tijdelijk logies van soldaten. De markiezin wou beletten dat die inbezitneming te lang zou duren en drong erop aan dat de salesianen direct zouden komen; maar boven haar brief gedateerd van Castellammare di Stabia op 3 augustus 1881, schreef Don Bosco: "Antwoord onmogelijk te onderhandelen tot goedkeuring verkregen wordt." Hij bedoelde de goedkeuring van de twee ontwerpen, maar er kwam geen goedkeuring. De laatste brief van de markiezin aan Don Bosco, met als datum 21 december 1882, bevat met haar beste wensen voor Kerstmis, een soort nieuw voorstel dat er helemaal de schijn van heeft een afleiding te zijn om niet openlijk te moeten zeggen dat men over de zaken, die men voorheen besproken had, niet meer zou gewagen. In haar vorige brief had de adellijke dame gezegd: "Maar deze aangelegenheid moge nu eindigen zoals ze wil, ik zal er nooit mee ophouden uw zeer toegenegen dienaress of dochter te zijn." En in het postscriptum: "Zegen mij met vurigheid." In deze laatste brief schrijft ze dat ze zich tot hem wendt als "trooster in al haar droefheden" opdat hij haar zou opmonteren en aanmoedigen. Nog in haar brief van 30 oktober 1883 zendt ze aan Don Bosco honderd lires voor de missionarissen en beveelt ze zich in zijn gebeden aan, noemt hem haar vader en zegt ze: "Wij zien elkaar niet meer, schrijven elkaar zelden, maar toch ben ik er zeker van dat ik meer met u ben dan u met mij." Wie met Don Bosco onderhandelde, zelfs wanneer Don Bosco het niet met hem eens was, hield er niet mee op hem te achten en te beminnen. In dit geval zou de zaak niet zo slecht zijn verlopen, indien de liefdadige dame uit overdreven voorzichtigheid ze niet in handen had gegeven van advocaten die haar vanzelfsprekend raad gaven volgens hun kijk op de zaak.

BRONTE en MARSALA.

Bronte, waarover wij al gesproken hebben in verband met de komst van de zusters (1) bezat sinds een eeuw een groot college dat in het hele eiland zeer vermaard geweest was, maar op dat ogenblik naar zijn verval

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 650 en volgende.

toeging. Zijn stichter was de eerbiedwaardige Ignazio Capizzi, een priester afkomstig van Bronte van het Oratorio van Palermo. Het werd bestuurd door wereldgeestelijken. Ofschoon de nieuwe regering het geëerbiedigd had en in 1867 zelfs de gelijkstelling had geschonken, was toch het aantal van de kostschoolleerlingen en van de externen steeds meer aan het slinken gegaan, misschien ook bij gebrek aan goede leerkrachten. Thans deed de tegenwoordigheid van de dochters van Maria, Hulp der Christenen, en de nabijheid van de salesianen van Randazzo eraan denken dat Don Bosco het lot van het instituut, dat in verval was kon redden.

Daarom vroeg in 1879 de burgemeester, die toonde dat hij goed ingelicht was over het werk van de salesianen, aan Don Bosco twee leraren voor het hoger gymnasium. In 1880 schreef hem de prior Gioachino Leone Zappia, een monnik van de orde van Sint-Basilius en directeur van het College, die vooral bekommerd was met een verbetering van de zedelijke toestand het volgende: "Wat de opvoeding betreft, zijn er armen te kort. Sinds een eeuw immers werd er in dit college aan opvoeding gedaan bij middel van het dwangstelsel en in deze streek vind ik geen personen die een andere methode kunnen aanwenden. Dat is een van de redenen geweest waarom de toeloop van de leerlingen verminderd is. In 1859 was hun aantal bijna 400 en nu nog amper 40." Hij verzocht daarom Don Bosco hem een salesiaans priester te hulp te willen sturen om de leiding in handen te nemen, ook een paar assistenten, priesters of clerici, om "het zeer goede stelsel dat hem ingegeven was door de Geest met zijn zevenvoudige gaven" in te voeren. Tegenover de zonen van Don Bosco beloofde hij zich te gedragen als een medebroeder, zoals dit betaamde aan iemand die er prat op ging een salesiaanse medewerker te zijn.

Ofschoon ook de behoefte geestelijke assistentie te verlenen aan de zusters meehielp om de aanvraag gunstig te beoordelen, was het toch noodzakelijk ontkennend te antwoorden wegens gebrek aan personeel. In februari 1881 beval kardinaal De Luca, afkomstig van Bronte en oud-leerling van het Capizzi-college, de zaak mondeling aan Don Bosco aan. Hij kon dit niet zonder meer weigeren, maar betuigde hem zijn goede gezindheid om zijn wens in te willigen. Pas had men dit te Bronte vernomen of de directeur raakte in vervoering. Ofwel had de kardinaal er geen aandacht aan geschonken dat Don Bosco zich niet verbonden had wat de termijn betreft ofwel hadden de mensen van Bronte de woorden van de kardinaal verkeerd geïnterpreteerd; maar het was een feit dat men in Bronte geloofde dat de belofte dadelijk ging ingelost worden. Daardoor bleef men aandringen om vlug te komen. Maar het woord door Don Bosco zonder bepaling van het jaar gegeven werd ingevolgd door zijn opvolger, vier jaar na de dood van Don Bosco.

Ook het huis van Marsala werd in 1892 geopend, ofschoon de correspondentie hierover met Don Bosco eveneens begonnen was in 1879. Priester Sebastiano Alagna was ermee begonnen de grondslagen te leggen van een tehuis voor arme kinderen. Hij had er een zeker aantal verzameld in een ge-

wezen klooster van de broeders conventuelen dat door het gemeentebestuur te zijner beschikking was gesteld. De middelen om ermee verder te gaan werden verschaft door de openbare weldadigheid. Maar omdat hij zich niet in staat voelde alleen verder te gaan, deed hij beroep op Don Bosco voor "zijn raad, leiding en hulp." Meer dan zijn gebruikelijke goede inzichten op lange termijn kon hij hem niet geven. Intussen begon pater Alagna een gebouw op te trekken met het geld dat hem bezorgd werd door de liefdadigheid van de brave mensen en noemde het "het Huis van de goddelijke Voorzienigheid." Toch had hij steeds de hoop eens alles te kunnen overlaten in de handen van Don Bosco. Toen dan het aantal arme kinderen steeds vermeerderde, bleef hij aandringen bij Don Bosco, liet hem niet meer met rust evenmin als zijn opvolger die, zoals we gezegd hebben, zijn wensen verhoorde.

MAZZARA, PIAZZA ARMERINA, NOTO.

Marsala behoort tot het bisdom Mazzara. Twee bisschoppen van deze stad riepen achtereenvolgens in 1883 en 1885 bij Don Bosco de hulp in van de salesianen voor hun klein seminarie, maar omdat het onmogelijk was personen te vinden die men er kon naar toesturen, moesten ze alle hoop laten varen. Ook vanuit Piazza Armerina had de bisschop, Mgr. Gerbino, in 1880 vurig bij Don Bosco aangedrongen om de leiding en het beheer evenals een gedeelte van het onderricht in het diocesane seminarie op zich te nemen. "Laat Don Durando bedanken, zo schreef Don Bosco bovenaan op de brief van de bisschop, maar betreurt dat al het personeel reeds benomen is."

Wanneer wij terugkeren naar 1879 komen wij tot de vaststelling dat Mgr. Giovanni Blandini, bisschop van Noto, die vurig wenste dat in zijn diocees een goed college zou oprijzen, zich met aandrang bij Don Bosco aanbeval. Toen hij hierin niet verhoord werd, vroeg hij hem twee salesianen om een Oratorio voor zon- en feestdagen in deze stad op te richten. Nogmaals hierin ontgoocheld, schreef hij opnieuw om drie zusters te verkrijgen aan wie hij de meisjesscholen in de gemeente Ferma zou toevertrouwen. Zijn brief van 26 juli 1883 aan Don Rua begon aldus: "Uw ontkenkend antwoord heeft mij veel leed gedaan. Ik begrijp wel dat de waar zeldzamer is naarmate ze kostbaarder is en dat om die reden de zonen en dochters van dit mirakel van werkzaamheid, die Don Bosco is, niet kunnen beantwoorden aan de behoeften van allerlei aard en aan de talloze aanvragen die men hem in de oude en de nieuwe wereld doet." Ten slotte eindigde hij aldus: "Indien ik al te opdringerig ben, dan dient u dit toe te schrijven aan het groot vertrouwen dat de congregatie van Don Bosco mij ingeeft." Don Bosco legde in volgende regels aan Don Durando de schets voor het antwoord vast: "Een mooie brief schrijven. Er ontbreekt geen goede wil en wij hopen dat de Heer ons mettertijd ook voor het diocees Noto personeel zal zenden."

GIRGENTI, AGRIA, LEONFORTE.

Van Girgenti, thans Agrigento, was Mgr. Domenico Turano de bisschop. Om voor daar salesianen te bekomen, gaf hij blijk van een bewonderenswaardige volharding. In 1883 maakte hij Don Bosco ermee bekend dat in een vrolijke aan de zee gelegen stad van zijn diocees (het zal wel over Sciacca gaan) een vrome persoon van Don Bosco verlangde dat hij er een privé-school met de vijf klassen van het gymnasium zou oprichten en dat een jaarlijkse rente van vierduizend lires zou uitbetaald worden. Korte tijd nadien stelde hij de opening voor van een huis van de dochters van Maria in dezelfde stad. Het jaar daarna stelde hij zich tevreden met twee salesianen die daar een lagere privé-school zouden openhouden. Niettegenstaande het feit dat hij driemaal werd afgewezen, vergenoegde de brave bisschop zich ermee, steeds in naam van voornoemde persoon, die bereid was hiervoor een huis te kopen en af te staan, één salesiaan met één enkel coadjuteur te vragen om er een eerste of tweede klas van het gymnasium te geven. In zijn geest moet de gedachte overheerst hebben dat, zodra hij er ook maar één enkele had, hij er weldra eenendertig zou bekomen; maar de voorgestelde voorwaarden waren telkens gebaseerd op het zand van loutere toekomstige mogelijkheden.

Toen de broer van de bisschop van Noto, Mgr. Gaetano Blandini hem opgevolgd was op de zetel van Agrigento, stelde zich het probleem van de nieuwe regeling van een stedelijk college, namelijk van het Gioeni-college, aldus genoemd naar de naam van de bisschop aan wie het zijn ontstaan te danken had. Het was bestemd voor de opvoeding van vakleerlingen; maar toen men er een lekencollege van gemaakt had werd het een broeinest van wanordelijkheden zodat de overheden zinnens waren het te sluiten. De bisschop hoopte dat de salesianen dit grote kwaad zouden verhelpen; maar nu men er een andere rechtspersoonlijkheid van gemaakt had, stootte iedere goede wil op invloeden van buiten. Om het allemaal te zeggen: later zou de kwestie weer bovendrijven want de eerste inspecteur van Sicilië, Don Bertello zal de verdediger worden van de aanvaarding omdat er niets beter overeenstemde met een salesiaans instituut dan een school van kunsten en ambachten; maar zelfs toen kwam men tot geen verstandhouding.

Vanuit Agira, een stad van twintigduizend inwoners gelegen in het hartje van het eiland en behorende tot het diocees Nicosia, bestaat er een berg correspondentie die gaat van februari 1877 tot zeer lang na de dood van Don Bosco. Hier kunnen we twee zaken noteren, namelijk de volharding van priester Filippo Giulio Contessa om alle middelen te gebruiken om aan zijn vaderstad een salesiaans huis te verschaffen en het verlangen van Don Bosco en van Don Rua hem tegemoet te komen zonder dat er ooit aanvaardbare voorwaarden gesteld werden. Op de eerste brief schreef Don Bosco: "Dat Don Rua deze brief leze en ziet of een mooi voorstel misschien te verwezenlijken is." Maar noch het eerste voorstel, noch de volgende voorstellen waren ooit van aard de onzekerheden van dit "misschien"

uit de weg te ruimen.

Niet tevreden ermee voor zichzelf in de weer te zijn, trad Contessa eveneens als tussenpersoon op voor de burgemeester van Leonforte, een andere aanzienlijke gemeente van hetzelfde diocees. Daar zou men een college gewild hebben gelijkaardig aan dat van Randazzo, waar talrijke jongens van Leonforte gingen studeren. Bovendien verlangde men dat de salesianen de gemeentescholen op zich zouden nemen. Zoals gewoonlijk ontbraken er voorwaarden, die vertrouwen konden inboezemen. Vanaf het eerste algemeen kapittel ging men met steeds grotere omzichtigheid te werk bij het ondernemen van nieuwe stichtingen.

BARI.

We verlaten thans het zonne-eiland en gaan naar het vasteland, naar de hoofdstad van de Puglie. In 1880 en 1881 was er een briefwisseling over een stichting te Bari. In oktober 1878 had een weduwe van Bari Marie Calo-Carducci in Guarneri met haar dochter te Turijn Don Bosco bezocht. Deze zag dat ze beiden vroom en liefdadig waren en maakte hen tot salesiaanse medewerksters. Teruggekeerd naar hun vaderstad en getroffen door de zedelijke verlatenheid van zoveel jongens en meisjes, boden ze hem een van hun huizen aan in de oude stad, om er een Oratorio voor zon- en feestdagen te openen. De aartsbisschop, Mgr. Francesco Pedicini, die veel leed door de verspreiding van de protestantse propaganda en sterk verlangde zoveel arme jongens in veiligheid te brengen, zag geen betere reddingsark dan het Oratorio. Dat was de reden van herhaalde smeekschriften. Tijdens de vasten van het jaar 1881 had Mgr. Belasio zich daarheen begeven om er te preken en werd hij er door Don Bosco mee gelast het huis te bezoeken en er verslag over uit te brengen. Hij ook bevestigde de grote nood aan salesianen vooral voor de kinderen. Maar wij komen er steeds op terug. Men kon er toch geen twee of drie medebroeders naar toe sturen, zonder er zeker van te zijn dat er draaglijke bestaansvoorwaarden voorhanden waren. De Italiaanse bisschoppen konden toen veel minder dan nu giften bijdragen voor werken van godsdienstige bijstand, omdat de droeve tijden hen in een zeer ernstige benarde toestand gebracht hadden. De goedheid van de twee vrome dames was werkelijk bewonderenswaardig. Zeker zullen de herhaalde weigeringen hun zeer bitter zijn gevallen; maar toch stuurden ze giften voor de expeditie van de missionarissen en voor de kerk van het Heilig Hart. Hun gebeden verenigd met hun goede werken waren echter niet vruchteloos, hoewel geen van beiden misschien geleefd heeft tot het jaar 1905, het openingsjaar van wat thans te Bari het instituut van de Allerheiligste Verlosser is.

ASCOLI PICENO.

In 1879 was te Ascoli Piceno een verbeteringsgesticht van de gemeente dat door leken geleid werd, een echt Babel geworden. Er werd beroepsonderricht gegeven aan tweehonderd jongens, maar de directie kwam

zo aan haar plicht te kort, dat men ze een eerste en een tweede maal diende te verwijderen. Men dacht aan Don Bosco. In 1881 kwam eveneens een nicht van de Vitelleschi, de adellijke Romeinse familie die Don Bosco zeer genegen was, zich met de zaak bemoeien; maar er gebeurde niets. Toen in 1885 de toestand enigszins verbeterd was, vroeg de burgemeester ten minste één persoon, die "door zijn woord en door zijn voorbeeld" de godsdienstige en zedelijke leiding kon geven. De bisschop Mgr. Bartolomeo Ortodogli voegde er een warme aanbeveling bij, liet blijken dat "de aanwerving van zo brave kloosterlingen" hem een grote troost zou zijn, en gaf de verzekering dat op de duur het hele instituut in de handen van de salesianen zou komen. Maar het optimisme van Monseigneur hield geen rekening, (wat Don Bosco wel deed) met de gevaren van een contract met een gemeentebestuur en bijgevolg met de inmenging van de regering.

PARMA.

Het nog steeds bloeiende instituut San Benedetto van Parma werd gesticht in het jaar van het overlijden van Don Bosco. Een lange voorbereiding ging er aan vooraf. Het eerste plan ging uit van de bisschop, Mgr. Domenico Villa, die in 1878 de bedoeling had een weeshuis te stichten en er de salesianen naar toe te roepen. De onderhandelingen werden het volgende jaar aangevat. Zijn Excellentie kocht een gewezen klooster van Sint-Benedictus met het belendende terrein aan. Maar toen de overeenkomst reeds in klad bestond, stierf Mgr. Villa op 21 juli 1882. In zijn testament liet hij aan Don Bosco het onroerend goed na, met de verplichting er een wezenhuis te openen binnen de drie jaar; zoniet zou het eigendom overgaan op het seminarie van het diocees. Maar het legaat was aan Don Bosco vermaakt zonder rekening te houden met de door de wetten voorgeschreven formules.(1) Dat alles gaf aanleiding tot moeilijkheden zodat de zaak verward raakte en het instituut een vorm aannam die verschilde van wat aanvankelijk gepland was.

Vast besloten een salesiaans werk te Parma te vestigen, deed Don Bosco eveneens een beroep op de openbare liefdadigheid. Hij wou ook een beroep doen op de vrijgevigheid van hertog Roberto di Parma, die hij te Nice gekend had en toen te Biarritz in het departement van de Basses Pyrénées verbleef. Hij werd erover ingelicht dat hij in de brief aan de hertog de titel van Majesteit diende te geven, en formuleerde zijn smeek-schrift aldus:

(1) Monseigneur had zich in volgende bewoordingen uitgedrukt: "Ik laat het gewezen klooster van S. Benedetto, moestuinen en aanhorigheden, door mij aangekocht van de familie Rondani-Manici, voor een wezenhuis voor jongens onder de directie en het beheer van de salesiaanse congregatie aan Don Giovanni Bosco van Turijn, Algemeen Overste van deze congregatie om er het boven aangeduide doel te verwezenlijken. In geval dat drie jaar na mijn dood het wezenhuis niet opgericht is, laat ik dit onroerend goed over aan het diocesaan seminarie van Parma."

" Majesteit,
"
" Sinds geruime tijd werd er uiting gegeven aan de vurige
" wens dat er in de stad Parma een tehuis zou gesticht worden voor
" de arme en verlaten kinderen, die men op dit ogenblik naar ons
" huis van Turijn pleegt te sturen. Er werd ernstig over onderhan-
" deld met Mgr. Villa, zaliger gedachtenis, die meewerkte om het
" vroegere klooster van San Benedetto aan te kopen. In dit gebouw,
" aangekocht op naam van ondergetekende kon men een openbare kerk
" bouwen voor de volwassenen, een tehuis voor het hierboven aan-
" geduide doel en een speeltuin om er de in gevaar verkerende jon-
" gens bezig te houden met een eerbare recreatie wanneer ze hun god-
" dienstplichten hebben vervuld.
" We waren reeds van plan de nodige middelen te verzamelen
" om dit klooster aan te kopen en de al bestaande gebouwen te her-
" stellen en aan te passen, toen het God behaagde de liefdadige en
" ijverige prelaat tot zich te roepen. Onder de personen, tot wie
" ik mij, volgens hem kon wenden, noemde hij eveneens Uwe Majesteit
" en gaf mij uw adres. Deze onderneming zou moeten verwezenlijkt
" worden in het jaar 1883. Ik ben er zeker van dat de zegen van de
" hemel en de zegeningen van de mensen niet zullen ontbreken; maar
" de eerste bron op wie ik beroep doe is de liefdadigheid van Uwe
" Majesteit.
" Ik weet niet of de tijd die we beleven, de wederwaardig-
" heden die ons omringen, aan Uwe Majesteit toelaten goedgunstig
" mijn verzoek te aanvaarden, maar het is mijn inzicht een beroep
" te doen op de goedheid van uw hart, en ben tevreden met iedere
" gift die u kunt doen.
" Van mijn kant zal ik niet nalaten tot de barmhartige God
" te bidden, opdat hij U, mevrouw de Hertogin en heel uw familie in
" goede gezondheid zou bewaren. Moge God ons verhoren en ons verle-
" nen betere tijden te beleven.
" Terwijl ik u de verzekering schenk van de zwakke hulp van
" de gebeden van onze honderdduizend jongens, acht ik het een hoge
" eer van uwe Majesteit met de grootste verering te mogen zijn
" "
" de zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.
" Turijn, 28 juli 1882.

Roberto was de zoon van Carlo III, die hij opvolgde in het jaar 1854. In het jaar 1859 werd hij verjaagd. (1) Hij wist zeker op welke wijze Don Bosco in zijn Geschiedenis van Italië de tragische dood van zijn vader verhaald had. (2) Bij hun ontmoeting te Nice had de hertog al kennis gekregen van het werk te Parma, waaraan hij zich verplicht achtte mee

(1) Hij overleed in zijn villa van Pianore bij Viareggio, (1848-1907).

(2) Cfr. Lemoyne M.B. boekdeel VII, blz. 324.

te werken wegens een belofte aan de Madonna gedaan ten voordele van zijn echtgenote. Hij stelde dan ook direct een bedrag van tienduizend lires te zijner beschikking samen met een brief die overvloeit van genegenheid voor Don Bosco en van christelijke vroomheid.(1)

We zullen een aangename episode niet verzwijgen waarvan wij het aandenken gevonden hebben in onze documenten over deze aangelegenheid. Tijdens het verloop van de onderhandelingen, had Mgr. Villa zich het lot ter harte genomen van een burgerfamilie, die door het onvoorziene verlies van haar hoofd, plots in zeer kritische omstandigheden raakte. Hij beval aan Don Bosco de oudste van de twee zoontjes aan, een kind van nauwelijks negen jaar, "een jongetje", schreef de bisschop, dat veel hoop gaf wegens zijn wakker verstand." Hij verzocht hem "dat het zou worden opgenomen in een instituut van de salesianen met het doel voortgang te maken in de studies en op de weg van de godsvrucht, waar hij opgevoed was door zijn beste ouders." De uitmuntende prelaat laste deze aanbeveling in een brief, die over de gebruikelijke zaken liep, aan Don Durando en smeekte hem "liefdadig te willen tussenkomen bij de miraculeuze Don Bosco", aan wie hij niet rechtstreeks schreef, omdat hij wist dat hij ver van Turijn was. Het woord "afsmeken" wordt door ons hier niet toevallig gebruikt, daar hij volgende uitdrukkingen aanwendde: "Ik werp mij op mijn knieën neer en beveel hem u aan zoveel ik maar kan." Het jongetje werd opgenomen in het Oratorio voor het schooljaar 1882-83.

Toen Mgr. Villa gestorven was, maakte kanunnik Tescari, zijn algemene erfgenaam en een weinig later bisschop van Borgo San Donnino, thans Fidenza, de bezorgdheid van de afgestorvene tot de zijne en maakte de kleine jongen gereed voor het vertrek. Hiervan gaf hij aan Don Durando bericht in deze vorm: "Zijn moeder, een even brave als arme weduwe, heeft hem niet kunnen vergezellen, zodat het jongetje alleen is. Daarom smee ik u hem te laten afhalen aan het station opdat hij niet verloren zou lopen of iets vinden wat hij niet dient aan te treffen. De Heer zal u vergelden voor deze liefdadigheid."(2) Dit kind, dat toen nog zeer klein was, een levendige geest had waarover dergelijke brave zielen waakten, werd door Don Bosco in zijn brede armen opgenomen. Na de eerste stugheid overwonnen te hebben, hechtte het zich zo zeer aan het Oratorio, dat het er niet meer van scheiden wou. Het is Don Paolo Ubaldi, salesiaan, gewoon professor van Griekse letteren bij de koninklijke universiteiten en op dit ogenblik een zeer geëerde professor aan de katholieke universiteit van Milaan.(3)

(1) Bijv. doc. 44.

(2) Brieven van Mgr. Villa, 9 oktober 1881 en van kanunnik Tescari 5 augustus 1882.

(3) In juni van het jaar 1885 las de kleine Ubaldi, leerling van de vierde klas van het gymnasium voor Don Bosco bij gelegenheid van een academische zitting voor zijn naamdag een klein opstel in het Grieks. Toen hij daarna zijn hand ging zoenen verwachtte men zich aan een complimentje. Don Bosco echter zei hem: Oh, de Griekse geleerde! We zullen u later professor aan de universiteit maken!"

PISA.

Pisa vroeg de aandacht van Don Bosco in 1880. De jezuïet pater Emilio Pardocchi, die daar verbleef, was op doortocht te Lucca, toen Don Bosco daar zijn conferentie voor de medewerkers hield. Hij wou deze bijwonen en was diep onder de indruk van zijn woorden. Toen hij een onderhoud met hem verkregen had, beschreef hij hem in zo levendige kleuren de godsdienstige toestand van Pisa, dat ook door de protestanten geplaagd werd, dat Don Bosco zich bereid verklaarde te hulp te komen en hem de opdracht gaf erover te spreken met de aartsbisschop Mgr. Paolo Micaleff. Toen de aartsbisschop, die oud en kreupel was, dit hoorde, verhief hij zijn handen en ogen ten hemel en riep uit: - "Was dit maar waar!" Dat Don Bosco kome, ik verlang niets anders en dan zal ik het Nunc dimittis aanheffen." - Ook aan de vicaris-generaal, Mgr. Ricci, scheen dit een zo mooie zaak dat hij uit al te grote opgetogenheid er niet aan geloven kon. De medewerkers van de plaats, waaronder de onvergelykelijke professor Giuseppe Toniolo, die de universiteit van Pisa befaamd maakte door zijn leerstoel van staatshuishoudkunde en die een grote wetenschap verenigde met een zeldzame christelijke vroomheid, begonnen zich onder elkaar te beraden over de manier waarop men de vurig verbeide gebeurtenis kon bespoedigen.

De dood van de aartsbisschop hield het initiatief niet tegen, des te meer nu de nieuwe aartsbisschop, Mgr. Ferdinando Capponi, er ook zo over dacht. Het kwam tot daden. Buiten de Porta a Piagge was er een huis dat het retraitehuis genoemd werd; een openbare kerk, die de kerk van San Jacopo heette, was eraan verbonden. Men wilde het huis en de kerk aan Don Bosco geven. Daar in de buurt hadden de salesiaanse zusters of zusters van de visitatie hun klooster en deze hielden in lange brieven er niet mee op Don Bosco te bezweren weldra de salesianen te sturen.

In juni 1883 maakte de aartsbisschop een tot in bijzonderheden uitgewerkte schets op van een overeenkomst, waarmee Don Bosco het nochtans niet eens kon zijn, het geheel vertoonde een te precair aspect en schonk, ondanks alle goede wil, niet voldoende vertrouwen. Don Bosco zag nadien vanuit de hemel de intrede van de salesianen en van de zusters in de historische stad aan de Arno.

ARENZANO, PEROSA, OULX.

We zullen het nog over drie plaatsen hebben en daarbij andere plaatsen verwaarlozen, die ons zonder enig nut te ver zouden leiden. De eerste is Arenzano, in de buurt van Genua. Dit gemeentebestuur onderhandelde in 1881 met Don Bosco om onderwijzers te bekomen voor de gemeentescholen. Toen er geantwoord werd dat ze een poging zouden doen bij andere congregaties, antwoordde de burgemeester: "En welke andere congregaties worden in deze droeve tijden, wegens hun voorwaarden, door de regering geduld als die van de salesianen?" Maar Arenzano was minder geluk-

kig dan Perosa en Oulx, waarheen op de duur de zonen van Don Bosco dan toch gegaan zijn.

Perosa Argentina, een aanzienlijke gemeente in de omgeving van Pinerollo, telde tweeduizend katholieke inwoners, waaronder, wel niet bij elkaar, ongeveer twee honderd Waldenzen leefden. Deze kettters, die zowat overal in Italië verspreid leven, tellen samen nagenoeg veertigduizend leden van wie de helft verscheidene gemeenschappen vormen in de valleien van Pinerollo. Belangrijke kernen bevolken de dorpen die aan Perosa grenzen. Te Pomaretto, bijvoorbeeld, was er toen een prachtige tempel met een ziekenhuis en eveneens een college met gymnasium, waarheen ook katholieke jongens van alle kanten aangelokt werden. De pastoor van Perosa die in deze plattelandsgemeente, de omvorming had meegemaakt van een landbouwmilieu naar een nijverheids- en handelsmilieu door de vestiging van twee aanzienlijke zijdefabrieken, bemerkte dat ook de gewoonten van de bevolking tegelijkertijd een verandering ondergingen, vooral tot nadeel van de jeugd, die aangelokt werd door talrijke vermaken en de catechismuslessen verliet. Omdat in deze valleien de lokaliteit een opmerkelijk centrum was, spanden de Waldenzen zich in om zich daar te vestigen en er het meesterschap te voeren.

Bij dit zo droevig schouwspel schreef de vurige herder, Don Giuseppe Paolasso, een goede salesiaanse medewerker, op 23 september 1881 aan Don Bosco: "Ik wend mij tot u en tot uw salesianen, die God in deze tijden uitverkoren heeft als de dienaars van zijn Barmhartigheden, om te bestuderen hoe in deze lokaliteit en op een geschikte plaats een Oratorio voor zon- en feestdagen en een klein college kan geopend worden." Don Bosco erkende dat men daar iets moest doen; maar de verwezenlijking hiervan stelde hij tot een later tijdstip uit tot hij personeel ter beschikking had. Er verliepen zestien jaar eer zijn goede wil een uitwerksel kreeg, dank zij zijn opvolger.

In 1881 en 1882 deden de notabelen van Oulx, een klein vlek in de bergen, in de omgeving van Susa, pogingen om te verkrijgen dat Don Bosco daar een kostschool zou oprichten met de klassen van een gymnasium ten voordele van de hele vallei. Verschillende plannen werden bestudeerd, maar toen ontbrak het ubi consistam.

TURIJN.

We zullen een feit aan de vergetelheid onttrekken, dat verdient herinnerd te worden omdat het een eer is voor Don Bosco en ook zijn gebruikelijke helderziendheid in zaken in het licht stelt. Het scheelde weinig of hij werd geestelijk directeur van het ziekenhuis van Sint-Mauritius te Turijn.

De Orde van Sint-Mauritius werd opgericht door Emanuele Filiberto, hertog van Savoia, in 1573 door de versmelting van de Militaire Orde van Sint-Mauritius, gesticht in 1434 door Amedeo VIII met de Orde van

de Hospitaalridders van Sint-Lazarus, waarvan de oorsprong opklimt tot de twaalfde eeuw. Zij is nog altijd de hoogste ridderorde na die van de Allerheiligste Annunziata en ze heeft de Koning als Grootmeester. Dankzij de hulp van de staat en van de privé weldadigheid stichtte de Orde bij haar begin ten oosten van Turijn een ziekenhuis dat het Mauritius-ziekenhuis of het Ridderziekenhuis genoemd werd. Na zijn bescheiden begin breidde het zich uit en kon een groot aantal zieken opnemen. Eerst stond het buiten de bebouwde kom; maar later, wegens de vergroting van de stad, was het omgeven met gebouwen en kon het wegens de aangroei van de bevolking niet meer in de behoeften voorzien. Daarom dacht men er aan een nieuw te bouwen dat ruimer zou zijn en op een beter geschikt terrein zou staan. Dat terrein werd gevonden langs de viale di Stupinigi op een plaats die onder oogpunt van vrijheid en gezondheid niets te wensen overliet.

Maar het terrein vinden betekende nog niet dat men eigenaar was van de grond. De Orde van Sint-Mauritius had niet het nodige geld voor deze zware uitgaven. Koning Umberto sprak erover met zijn raadsheren en vooral met Cesare Correnti, de eerste secretaris van de Grootmeester van de Orde, die al tweemaal Minister van het Openbaar Onderwijs geweest was; maar de oplossing van het probleem bleek uiterst moeilijk. Welnu, Correnti kende zeer goed Don Bosco. Don Lemoyne laat ons zelfs in zijn notities weten dat hij bij hem in de schuld stond wegens een zeer grote dienst, waarvoor hij zich steeds dankbaar toonde en wenste door daden zijn dankbaarheid te kunnen bewijzen. Het is mogelijk dat de zaak dateerde van in de tijd dat hij als aanhanger van Mazzini uit Lombardië verdreven was en te Turijn als politiek banneling verbleef. In de kwestie van de sluiting van de scholen was hij al tussengekomen met het prestige van zijn naam om Don Bosco te verdedigen. Daarom dacht hij opnieuw aan hem bij gelegenheid van het op te richten ziekenhuis en zei hij over hem een woord aan de koning, als over een persoon die een vruchtbaar brein bezat bij het vinden van geld voor prachtige werken. Zijn suggestie beviel de koning en er werd besloten zijn advies te horen over deze belangrijke zaak, op een manier echter dat de hele aangelegenheid geheim zou blijven.

Correnti bracht meermaals een bezoek aan Don Bosco namens de koning. Don Bosco aanvaardde het voorstel om een ontwerp te bestuderen en bood zich eveneens aan om het te verwezenlijken op voorwaarde nochtans dat zijn naam niet zou genoemd worden en vooral dat niemand zijn plannen zou komen storen. - "Ik zal aan alles denken", zei hij. Don Bosco moet vrij zijn en indien hij dwaasheden begaat, geduld dan maar; dan zullen ze alle op zijn rekening komen." - Correnti gaf hem de verzekering dat het de wil was van de koning dat hij er geen centiem van zijn geld zou insteken. Zijn Majesteit wist voor hoeveel werken hij te zorgen had. Het was dan ook zijn inzicht dat hij enkel de plannen zou opmaken en wilde niet dat iemand anders er zich zou mee bemoeien. De Koning deed nog meer. Hij verlangde te weten of Don Bosco de morele leiding van het ziekenhuis op zich kon nemen met zijn salesianen. Don Bosco antwoordde dat hij er

geen bezwaar in zag in deze zaak Zijne Majesteit van dienst te zijn.

Volgens deze overeenkomst zette Don Bosco zich aan het werk. Hij nam de zaak ter studie, verkende het terrein en maakte zijn plan op. Het zou erom gaan een grote geldloterij uit te schrijven, met bepaalde bedragen als prijs en met een vast aantal biljetten tegen een vastgestelde prijs. Voor het verspreiden van deze loten en voor het inzamelen van het geld zou men tweehonderd aanzienlijke heren kiezen, niet echter onder hen die door de liberalen sacristiemensen genoemd werden en evenmin onder de tegenstanders van de godsdienst; het moesten personen zijn die goed aangeschreven stonden bij het Hof. Deze zouden een nationaal comité vormen en zouden dan zorgen dat de biljetten aan de man werden gebracht en dat ze vooral aan de Ridders van de Orde van Sint-Mauritius gestuurd werden. Ten slotte kwam Don Bosco met bankier Musso overeen dat deze het nodige kapitaal zou klaarmaken en een kredietrekening zou openen. Deze rook een goede zaak, was zeker dat hij met Don Bosco geen risico liep en haastte zich hem te helpen.

Men zal zich afvragen om welke reden Don Bosco zich in deze onderneming liet inschepen. Meer dan wat anders beoogde hij het geestelijke welzijn van de zieken, omdat hij voorzag dat men hieraan niet zou gedacht hebben. Daarom haastte hij zich te suggereren bij het Ziekenhuis een kerk te bouwen, waarin twee diensten zouden gedaan worden, één voor de godsdienstige behoeften van de zieken en van het personeel en een andere dienst voor de behoeften van de naburige vlek La Crocetta, waarvan de parochiekerk te eng werd voor de aangroeiende bevolking. Indien de Orde van Sint-Mauritius de nodige geldmiddelen niet bezat, dan zou hij zich inspannen om ze te vinden. Hij merkte eveneens op dat het oude kerkje kon afgestaan worden aan de Orde in ruil voor de nieuwe kerk en dat de priesters, die aan deze parochie verbonden waren en voor hun dienst reeds vergoed werden, tevreden zouden zijn met een geringe vergelding of misschien er helemaal afstand van zouden doen voor hun dienst in het ziekenhuis. In ieder geval zou hij zelf met de salesianen daarin wel voorzien.

Hij maakte het project voor de loterij op en stuurde het aan de koning met de opmerking dat de bedragen voor de prijzen gereed waren. De Soeverein las het met bewondering en vond de gedachte uitstekend. Aangaande de kerk liet hij hem zeggen dat de fondsen niet zouden ontbreken. Nochtans had Don Bosco een omzendbrief klaar waarin hij over het nieuwe ziekenhuis sprak als over iets waarin hij geen aandeel had en hij voegde erbij: "Maar de Orde van Sint-Mauritius en haar Grootmeester die onze be-minde Vorst is, wensen dat naast het toekomstige gebouw een kerk wordt opgericht ten gerieve van de zieken, van hen die aan hun dienst verbonden zijn en ook voor het gemak van de burgers die in die buurt wonen, die vrij ver van een andere kerk ligt. Met het doel dan de nodige bedragen in te zamelen doe ik een beroep op onze stadsgenoten en op allen die gehecht zijn aan het morele welzijn en het decorum van ons verheven Turijn.

Wij laten u met genoeg weten dat de bouwwerken, de vormen van deze kerk en alles wat betrekking heeft op de uitoefening van de cultus toevertrouwd werd aan priester Giovanni Bosco en aan zijn priesters." Deze omzendbrief waarvan wij de autograaf bezitten, werd niet gepubliceerd maar blijft toch altijd een welsprekend document van de ijver van Don Bosco voor het welzijn van de zielen.

De voornoemde aangelegenheden bleven enige tijd geheim tussen de koning, Correnti en Don Bosco, zoals men overeengekomen was, want geheime of openlijke bemoeiingen van spelbrekers hadden de zaken kunnen verbrodden. Maar dan gebeurde wat men gevreesd had. Het nieuws sijpelde aan het Hof door; Don Bosco werd er zeer voor geprezen en sommigen voelden zich gekrenkt, omdat men hen niet geraadpleegd had.

Aldus kwamen theoloog Pavarino, kapelaan bij de koninklijke basiliek van Superga en kanunnik Durio, hofaalmoezenier, bij Don Bosco om hem te zeggen dat ze gehoord hadden over zijn geplande loterij en dat ze wensten mee te werken en bij te dragen tot een goed resultaat. Don Bosco trachtte wel te doen begrijpen dat het de wil was van de Koning dat niemand er zijn oordeel zou over geven of in de zaak zou tussenkomen; maar sommigen kwamen hem zo erg lastig vallen dat hijer Correnti van op de hoogte bracht. Deze liet hem door Baron Cova herhalen in naam van Zijne Majesteit dat hij alleen de leiding en de uitvoering van de onderneming had.

Maar het ondergrondse of openbaar verzet hield niet op hem moeilijkheden te bezorgen. De beurt kwam dan ook aan Mgr. Gastaldi die verklaarde een tegenstander te zijn van de overbrenging van de parochie. Hij deed zijn beklag dat men hem daarin niet vooraf gekend had. Het lag in zijn bevoegdheid de parochiekerken aan te duiden en daarom stelde hij zijn veto. Ongetwijfeld had hij volledig gelijk en was hij helemaal in zijn recht wat het beginsel aanging, maar een mening uiteenzetten stond nog niet gelijk met een inbreuk maken op zijn terrein.

Al die ruchtbaarheid verplichtte Correnti de raad van beheer van het ziekenhuis samen te roepen. Ook Don Bosco verzocht hij te willen komen. Don Bosco ging er naartoe, samen met coadjuteur Pelazza, die hem in de zaal wachtte. Na de mededeling van het bekende programma, wou iedereen zijn woordje zeggen over de zekerste manier om aan het nodige geld te raken. Allen namen het woord en Don Bosco zweeg. Toen Correnti ten slotte om stilte verzocht had, zei hij: - "Laat ons naar Don Bosco luisteren."- Toen zette Don Bosco uiteen wat hij schriftelijk aan de koning had bekend gemaakt en toonde aan dat het resultaat verzekerd was. Er werden opmerkingen gemaakt tot opeens Don Bosco al lachend zei: - "Welnu, ik zal u zeggen welk het eenvoudigste middel is om een buitengewoon groot bedrag te verzamelen. Laat ons alle Ridders van Sint-Mauritius en van Sint-Lazarus en alle Ridders van de Italiaanse Kroon uitno-

(1) Deze ridderorde, gesticht door Vittorio Emanuele II in 1868 om de gedachtenis te bewaren aan de naasting van Venetië, door Italië, was samengesmolten met de Orde van Sint-Mauritius.

digen (1) elk tien of twintig lires te storten. U zult zien dat ze graag zullen betalen en er zijn er zoveel!" - Bij deze zo originele vondst lachte iedereen en scheen iedere kwestie gedaan te zijn.

Toen hij de vergadering voor gesloten verklaard had, vergezelde Correnti Don Bosco tot aan de deur, kuste hem de hand en beval zich in zijn gebeden aan. Pelazza, die verstomd stond dat zulk een man dergelijke blijken van eerbetuiging schonk, verheelde tegenover Don Bosco zijn verbazing niet, toen men op straat gekomen was. Onderweg zei Don Bosco hem: - "Correnti is een man met grootmoedige gevoelens. Indien hij niet aan de sekte gebonden was, zou hij veel goed doen. Toch meen ik dat hij op het ogenblik van zijn dood zal biechten, als hij Don Bosco of een andere priester bij zich zal hebben."- Hij stierf te Meina, acht maanden na de dood van Don Bosco. Gedurende zijn laatste dagen, werd hij niet enkel bezocht door Mgr. Anzino, de hofaalmoezenier, maar eveneens door de pastoor die hij had laten roepen. Men zag enkel dat deze laatste hem het heilig Oliesel toediende.(1)

Toen het nieuws van het aandeel van Don Bosco in het fameuze programma bijna in het publiek domein gevallen was, lieten zij die er zich tegen verzetten hem niet meer met rust, vooral de twee priesters niet die bijna iedere dag wijzigingen of toevoegsels aan zijn project kwamen voorstellen. Wat al tijd deden ze hem niet verliezen! Maar de redelijkheid van zijn inzichten konden ze niet in hun hoofd krijgen. De last die ze hem met zoveel hardnekkigheid aandeden vermoeide hem zo dat hij eindelijk zei dat ze het maar in zijn plaats moesten doen, als ze dat wilden. Hij werd al door te vele aangelegenheden bezig gehouden. Hij had die opdracht aanvaard, niet omdat hij er zin in had, maar om aan het verlangen van de koning tegemoet te komen. De twee lastposten waren tevreden dat Don Bosco de wapens had neergelegd en vroegen hem of hij bereid was hun plannen te begunstigen en ze te helpen. Hij antwoordde dat hij dit zou doen; maar ze lieten zich niet meer zien. Nu ze Don Bosco hadden opzij gezet stelden ze zich aan het hoofd van de onderneming. Er ontbraken hun echter twee zaken: het vernuft van Don Bosco en het vertrouwen dat men dient te stellen in hem die het geld voor een loterij moet beheren. Toen dan op die manier de onderhandelingen aan het licht waren gekomen, oordeelden de koning en Correnti dat het voorzichtiger was niet meer bij hem aan te dringen. Aldus vervloog het mooie project van Don Bosco in rook en de bouw van het ziekenhuis putte niet enkel de inkomsten van de Orde uit, maar bracht gedurende een tijd haar financiële toestand in moeilijkheden.

Op 11 november 1881 diende de plechtigheid van de eerste steenlegging te gebeuren, waarop de koning zou aanwezig zijn. Zijne Majesteit verlangde vurig Don Bosco te zien. Ook om deze reden wou Correnti dat Don

(1) Unità Cattolica van 7 oktober 1888.

Don Bosco deze dienst zou verrichten; maar deze wist hem zo ver te brengen, dat hij zijn afkeer overwon en overtuigde hem van de gepastheid over zijn eigen antipathie heen te stappen en de aartsbisschop hiervoor te verzoeken. Correnti was van plan hem bij die gelegenheid aan de Koning voor te stellen; hij kwam hiervoor opzettelijk naar het Oratorio en wou er niet weg gaan eer hij aan Don Bosco de formele belofte had ontworpen er aanwezig te zullen zijn. De belofte was echter vergezeld van een voorwaarde, namelijk, dat Bacelli, de minister van openbaar onderwijs geen toespraak zou houden, als hij er aanwezig zou zijn als vertegenwoordiger van de regering. Men kon er zich inderdaad aan verwachten dat hij, bij een dergelijke gelegenheid zich zou laten gaan tot antiklerikale en anti-pauselijke uitlatingen, iets wat Don Bosco niet kon aanvaarden van een voormalige pauselijke onderdaan en gewezen professor aan de pauselijke universiteit van de Wijsheid. Voor ons is het thans niet meer zo gemakkelijk te begrijpen hoe het contact met dergelijke mensen toen kon schadden aan een geestelijke in de ogen van de katholieken, omdat in de harten de pijn wegens de Romeinse kwestie nog te hard brandde. Don Bosco ontving de verzekering dat Bacelli niet naar Turijn zou komen; en, inderdaad, ofschoon tot de laatste dag toe zijn komst als zeker aangekondigd werd, vertrok hij niet uit Rome.(1)

Don Bosco hield zijn woord, maar hoewel hij een persoonlijk uitnodigingsbiljet ontvangen had, die in ons archief bewaard wordt, nam hij plaats te midden van de menigte en liet zich niet zien gedurende het verloop van de ceremonie.(2) Pas was de koning aangekomen of hij vroeg aanstonds aan Correnti waar Don Bosco zich bevond. Correnti keek rond maar kon hem niet ontdekken. Hij was erdoor ontsteld en voelde zich wat gekrenkt, daarom ging hij enkele dagen later zich bij hem beklagen dat hij zijn belofte niet gehouden had. Don Bosco verontschuldigde zich zo goed hij kon en voegde eraan toe: - "Ik ben niet naar voren gekomen juist om de aanwezigheid van de koning te vermijden. Indien de koning mij ook maar een paar woorden toegestuurd had, wie weet wat de kranten van Italië op mijn kap zouden verteld hebben, wie weet wat men te Rome erover zou gedacht hebben! Het zou voor mij een lastige toestand geweest zijn en ook de koning zou door al dat gepraat in ongelegenheden geraakt zijn." - Cor-

(1) De Unità Cattolica van 11 november schreef in een artikel over de aanstaande ceremonie: "Aan de plechtigheid nemen de bijzonderste personaliteiten van onze stad deel en minister Guido Baccelli, die de regering vertegenwoordigt, ontbreekt niet." Maar in zijn nummer van 12 november vinden we de correctie: "Minister, Baccelli, te Rome weerhouden door zijn ambtsbezigheden, was er niet. Daarom werd de regering vertegenwoordigd door de prefect van Turijn, senator Casalis."

(2) Omgeven door de kanunniken Chiuso, Antonelli en Bertoglio, door de deken van de pastoors, commandeur Genta en door andere priesters, zegende Mgr. Gastaldi de eerste steen en sprak voor de koning een redevoering uit, waarvan toen sommige uitdrukkingen werden afgekeurd, die de gevoelens van de katholieken die aan de paus getrouwer waren gebleven, kwetsten. Het was toen de tijd van de tribulaties die wij in de vorige hoofdstukken verhaald hebben. Don Bosco zou zich dan ook zeer ongemakkelijk gevoeld hebben, indien hij de plaats ingenomen had waarop de uitnodiging hem recht gaf.

renti dacht enkele ogenblikken na en gaf hem gelijk. Hij bewonderde zijn voorzichtigheid en besloot met te zeggen: - "Daaraan had ik niet gedacht."- Hij begreep toen beter een woord dat Don Bosco hem bij een andere gelegenheid - we weten niet juist wanneer - gezegd had; hij had hem gevraagd hoe hij het aanlegde om steeds vooruit te gaan zonder schipbreuk te lijden in een tijd waarin de strijd zo heftig was en tussen zovele partijen gevoerd werd. - "Aan iedereen het zijne geven", had Don Bosco geantwoord "en alle onnodige kwesties en ruchtbaarheid vermijden."

Ondanks de tegenkantingen die wij beschreven hebben, wou Correnti niet volledig afstand doen van de medewerking van Don Bosco. Ook Don Bosco meende dat hij zijn belangstelling voor het ziekenhuis niet helemaal mocht verliezen. Toen de heilige hem in 1884 een ereteken gevraagd had voor professor Bonzanino, antwoordde de eerste secretaris van de Orde van Sint-Mauritius hem met veel welwillendheid en maakte van de gelegenheid gebruik om hem te verzoeken hem te helpen bij de bouw van de verlangde kerk en hem te steunen met de liefdadigheid van de gelovigen. Daarin kon Don Bosco niets meer in het openbaar doen. Zijn plan was immers verworpen en hij kon zich niet meer met de onderneming bezighouden. Toch, omdat hij meermaals aangesproken werd om ridderlijke onderscheidingen te bekomen, wist hij de aanzoekers ertoe te brengen belangrijke bedragen te storten ten voordele van het ziekenhuis. Bovendien, nu de gedachte aan een kerk opgegeven was, bleef men ook zonder huiskapel. Dat wekte wel geen verbaazing, omdat de Orde van de Heilige Mauritius en Lazarus, die omgevormd was tot een burgerlijke instelling en versmolten was met de Ridderorde van de Kroon van Italië, het lot onderging van de gelaïciseerde organismen. Toen Don Bosco een bezoek bracht aan het nieuwe gebouw, vroeg hij aan Correnti hoe hij zou voorzien in de kerkelijke diensten. Deze ontvluchtte het antwoord en zei dat men de voorschriften gevolgd had van de mensen van de gezondheidsdienst, die aan de bouwkundigen de richtlijnen gedicteerd hadden. Op ingeving dan van de zusters, die bij zijn komst hem feestelijk onthaald hadden, wees hij een zaal aan die zonder enige moeilijkheid voor dit doel kon gebruikt worden. Correnti zweeg maar voldeed zijn wens; en de zieken hadden het aan Don Bosco te danken dat ze steeds het Allerheiligste Sacrament, ter opbeuring van hun smarten, in hun nabijheid zouden hebben.

H O O F D S T U K X

DE SALESIANEN DOEN HUN INTREDE IN SPANJE.
BEGIN VAN DE STICHTINGEN VAN FLORENTIE EN FAENZA.

Drie salesiaanse werken, die op vandaag zeer bloeiend zijn, zijn begonnen in het jaar 1881, namelijk, het college van Utrera en de twee instituten van Florentië en Faenza. We zullen de chronologische orde van de stichtingen volgen en eerst een woord zeggen over het eerste, waaraan Don Bosco het te danken had dat de poorten van Spanje voor hem geopend werden.

Het schijnt bijna een grap te zijn van de Voorzienigheid hoe in Spanje het zaad viel, waaruit de prachtige boom groeide, die zijn takken in alle richtingen van het land zou uitstrekken. Markies Don Diego van het huis van de Ulloa's dacht er aan te Utrera een vroom huis te openen om er arme kinderen asiel te verlenen. Daarom schreef hij aan de algemene overste van de maristen en verzocht hem de leiding te willen aanvaarden. De algemene overste ging hem een bezoek brengen al te vroeg in de ochtend en werd door hem niet ontvangen. Hij ging een tweede maal maar hij trof enkel de dames thuis aan. Hij was hierdoor wat verbolgen, vertrok en liet zich niet meer zien. Toen dan de markies tevergeefs op een antwoord gewacht had, ging hij om raad bij de aartsbisschop van Sevilla, Mgr. Joachim Lluçh y Garriga, van wie Utrera afhankelijk was. Hij ging bij hem zijn licht opsteken om zijn liefdadig doel te kunnen verwezenlijken. De aartsbisschop was een karmeliet en verbleef in het klooster van Lucca op het ogenblik dat de salesianen daar waren. Omdat hij ze in zeer gunstige zin gekend had, antwoordde hij hem dat hij de zonen van Don Bosco zou roepen. De edelman, die niets wist over Don Bosco, noch over zijn congregatie, verzocht de prelaat zelf te willen schrijven naar Turijn in zijn naam. De aartsbisschop stemde daar graag mee in.

Het antwoord bleef niet lang uit, maar bevatte enkel een onduidelijke hoop. Dit gebeurde in het jaar 1879. Zoals wij in het vorige boekdeel verhaald hebben, begaf Don Cagliero zich, vergezeld van coadjuteur Giuseppe Rossi naar de hoofdstad van Andalusië. Hij kwam er toe op 24 januari. De aartsbisschop omarmde hem uitbundig, zei dat hij zeer verheugd was de zonen van Don Bosco te zien en dankte de Heer. Bij Zijne Excellentie wachtten hen de markies met zijn zoon Antonio en zijn schoonzoon Enrico Munôz op. De markies die 71 jaar oud was, een eerbiedwaardige patriarch en een man van de oude stempel, wou, alvorens te sterven, de

salesianen te Utrera, zijn vaderstad, gevestigd zien. Heel zijn familie, bezield met dezelfde katholieke geest, steunde hem in dit verlangen. Aan Don Cagliero scheen het toe in hem een trouwe kopie te zien van de Argentijn Francesco Benitez. In aanwezigheid van iedereen sprak de aartsbisschop over Don Bosco en over zijn instituten met een heilige geestdrift.

De zoon en de schoonzoon van de markies vergezelden hun gasten tot Utrera. Monseigneur had officieel zijn komst gemeld aan de vicaris van de plaats, zodat de hele clerus in beweging kwam om ze goed te ontvangen. Ook de "alcalde" of burgemeester, een zeer goede katholiek, kwam hen niet alleen welkom heten, maar was gedurende twee dagen hun gids bij het bezoek aan kerken, scholen en andere gebouwen.

Utrera ligt op dertig kilometer van Sevilla, naar het zuidoosten toe, in het midden van een eindeloze en vruchtbare vlakte, waar graan gekweekt wordt, waar talrijke olijfbomen staan en een grote veestapel is. Zijn grootste vermaardheid heeft de plaats echter te danken aan het feit dat ze in Spanje de belangrijkste lokaliteit is voor het fokken van de stieren bestemd voor de corridas. Deze fokkers noemt men genaderos. In die tijd was het aantal van de bevolking niet veel hoger dan twaalfduizend. Het was een katholieke bevolking; maar, zoals op vele plaatsen in Spanje, woonde ze niet veel de kerkelijke diensten bij en ontving weinig de sacramenten. Daarom konden de protestanten er zonder moeilijkheid hun nesten bouwen. De brave mensen verwachtten van de salesianen dat ze de algemene godsdienstige onverschilligheid een schudding zouden geven en dat ze er de valse predikanten zouden verjagen.

Er waren in de stad verscheidene kerken, vooral twee uit de vijftiende eeuw; maar verschillende waren bijna verlaten wegens het tekort aan priesters. De aartsbisschop zei dat de salesianen tussen deze kerken er een konden kiezen, die hun de beste toescheen. Don Cagliero liet zijn ogen vallen op de kerk van de Karmel omdat deze meer centraal gelegen was, gerieflijker voor de bevolking en ook verder van de parochiekerk gelegen was. Omdat de hiertoe behorende woning zeer klein was, zou de markies, zolang er geen andere oplossing gevonden was, de helft van een mooi huis van hem, dat in de nabijheid lag, ter beschikking van de salesianen stellen. Daar het intussen de feestdag was geworden van de heilige Franciscus van Sales, hield Don Cagliero op die dag in die kerk een conferentie en na die conferentie schreef hij de eerste Spaanse salesiaanse medewerkers in.

Hij verzette geen voet zonder er rekenschap over te geven aan Don Bosco, die te Marseille was en eveneens, op zijn bevel, aan Don Rua. Hij deed dat in lange brieven vol brio en goed humeur. Toen hij vertrok nam hij de beste indrukken mee en liet ook de beste indrukken na. "Monseigneur de aartsbisschop", schreef hij aan Don Rua (1) "wil ons hier in

(1) Sevilla, 30 januari 1880.

Sevilla en op nog andere punten van zijn uitgestrekt aartsbisdom hebben. Hij heeft zich zelf aangesteld als de grote vader van de salesianen voor Spanje. De heer markies Ulloa, zijn zoon en zijn schoonzoon en de burgemeester van Utrera willen de eerste salesiaanse medewerkers in Spanje zijn. Omdat we de wereld al doorkruist hebben, hadden we reeds enige gedachte over hoofsheid en broederlijke goedheid; maar ik geloof dat Spanje en vooral Andalusië hierbij aan de spits staan." En aan de novicemeester Don Barberis:(1) "Over ons hebben ze zich misschien een te groot gedacht gevormd en ik vrees dat in de praktijk de kleuren zullen verbleken! Zeg dus aan je novicen dat ze hun man zouden staan en goed op hun benen staan.(2) Het zou kunnen gebeuren dat meer dan een onder hen door God geroepen wordt in deze streken, waar wij een uitgestrekte akker te bewerken krijgen, mirakels te doen. En laat ze bedenken dat dit het land is van Teresia, van Ignatius, van Sint-Dominicus, van de Avila's en van de Rodriguez, van Isidoor en van Thomas van Villanova." Onder de novicen die deze voorspelling hoorden voorlezen, bevond zich juist de man, die de Voorzienigheid bestemd had om het salesiaans Werk in Spanje te verspreiden en te organiseren, nl. Don Filippo Rinaldi, de derde opvolger van Don Bosco. Don Bosco was nog maar pas van Marseille naar Nice teruggekeerd en had nog maar pas even gelegenheid gehad om wat op adem te komen of hij wou zijn schuld inlossen tegenover de markies van Ulloa en de aartsbischop van Sevilla. Daarom schreef hij aan de eerste:

" Geachte heer markies D. Diego van het huis Ulloa,
"
" Ik weet niet hoe ik U moet bedanken voor de genegenheid
" aan mijn zonen de salesianen betuigd, die de hoge eer hadden in
" uw huis gastvrijheid te genieten. Ik ben er U zeer dankbaar voor
" en God zal u dit op waardige wijze weten te vergelden.
" Ik heb echter de levendige hoop dat wij zullen vereerd wor-
" den met uw bezoek te Turijn, dan zal ik u persoonlijk kunnen be-
" danken voor wat u gedaan hebt en voor wat u bereid zijt te doen
" voor onze nederige en ontluikende congregatie.
" Moge God u zegenen, beste en liefdadige Heer markies, en
" moge Hij samen met u heel uw familie zegenen, in gezondheid en
" in zijn genade bewaren.
" Verheugd u te mogen inschrijven onder het getal van onze
" hoge weldoeners, geef ik u de verzekering dat u, uw waardige zoon
" Don Antonio en de heer Don Enrico en zijn gezin hun deel zullen
" hebben in de gemeenschappelijke en privé gebeden die iedere dag
" in de huizen van de salesianen gedaan worden.

(1) Sevilla, 31 januari 1880.

(2) Op zijn benen staan is in Piëmonte een uitdrukking die betekent goed gezond zijn ofwel vol moed zijn.

" Ten slotte beveel ik mij zelf aan in de geestelijke lief-
" dadigheid van uw heilige gebeden terwijl ik met een dankbaar hart
" de eer geniet van te mogen zijn
" uw zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.
" P.S. Ik bekrachtig alles wat de persoon, die ik hiermee belast had,
" geregeld heeft, voor het huis dat zal geopend worden in de
" stad Utrera. Ik hoop dat met Gods hulp alles klaar zal
" komen voor de maand oktober aanstaande en dat mijne en zijn
" salesianen dan kunnen vertrekken naar de plaats voor het
" werk dat de goddelijke Voorzienigheid door uw handen bereid
" heeft.
" uw nederige dienaar
" Nice, 26 februari 1880. Priester Gio. Bosco.

De inhoud van de brief aan de aartsbisschop kennen we niet, maar wij hebben zijn antwoord, in het Italiaans geschreven, vóór ons liggen. Hij kende deze taal, omdat hij zijn studies in Italië gedaan had.

" Zeereerwaarde Priester Don Giovanni Bosco,
" Duizendmaal dank voor uw brief van 26 februari jongstleden.
" Ik verheug mij in de Heer dat priester Don Cagliero en zijn gezelschap
" zo blij en tevreden van hun reis naar Sevilla teruggekeerd zijn.
" Ook ik ben blij dat ik ze heb leren kennen en ik vertrouw erop
" dat in mijn aartsbisdom die beste salesianen in de komende maand
" oktober zullen gevestigd zijn. God zal deze "inplanting" (sic)
" in Spanje zegenen. Zij die na ons komen zullen er de vruchten van
" plukken, en wij zullen uiterst tevreden zijn wanneer wij er door
" God, de Gever van alle goed, zullen voor vergoed worden.
" Mijn kwalen ontnemen mij steeds alle rust. Wanneer ik de
" door mij verlangde reis naar Rome zal kunnen ondernemen, zal ik
" u tijdig bericht laten en zal ik u rendez-vous geven te Turijn.
" Intussen groet ik Don Cagliero en bedank hem voor zijn briefje.
" Aanzie deze brief van mij als een antwoord hierop. Ik dank hem
" ook voor de kranten van Marseille. Ik beveel mij aan de gebeden
" van de salesiaanse congregatie aan en ook van u, Eerwaarde Vader,
" van wie ik ben
" de nederige en verknochte dienaar
" Fr. G. aartsbisschop van Sevilla.

De opening van het huis van Utrera diende dus beschouwd te worden als een afgedane zaak. "De onderhandelingen in Utrera zijn beëindigd, had Don Cagliero in zijn aangehaalde brief aan Don Rua geschreven, en zes salesianen werden aangeboden voor oktober aanstaande." Maar deze datum beantwoordde niet helemaal aan wat men voorzien had.

In het eerste hoofdstuk hebben wij gezegd dat Don Cagliero in het begin van het jaar 1881 de kleine groep salesianen die bestemd was voor de nieuwe stichting, naar Utrera vergezelde. Wat was er toch allemaal over de salesianen in het Iberische schiereiland verspreid geworden! Te Gibraltar kregen de reizigers er direct het bewijs van. Zij waren te laat gekomen voor de stoomboot, die iedere vrijdag naar Cadiz vertrok en waren nu verplicht tot de volgende dinsdag te wachten. Het kostte heel wat moeite eer hun de toelating verleend werd tot deze Engelse bezitting; maar weldra zagen ze zich van goede vrienden omringd. De vicaris van het kapittel en zijn tien priesters bewezen dat ze zeer goed ingelicht waren over Don Bosco en alles wat hem aanging zodat ze met blijdschap gevolg gaven aan de uitnodiging zich te laten inschrijven onder de salesiaanse medewerkers. Een grote verspreider van de faam van Don Bosco was de aartsbisschop van Sevilla geweest, In zijn Rivista diocesana publiceerde hij een Geschiedenis van het Oratorio; hij putte die uit het Bollettino waarin Don Bonetti sinds januari 1879 aan zijn lezers de met brio geschreven aantekeningen schreef die nadien verzameld werden in een boekdeel onder de titel van Vijf lustra van de geschiedenis van het Oratorio van de H. Franciscus van Sales. Op hun beurt reproduceerden de Rivista popolare van Barcelona en de kranten van Madrid en van andere plaatsen de artikels van Sevilla, (1) zodat de grote daden van de man Gods in heel Spanje grote roem verwierven.

De intocht in Utrera was een triomftocht. Op 22 februari bezocht Don Cagliero met directeur Branda de aartsbisschop, die nog dezelfde dag aan Don Bosco schreef: "Uw zonen zijn te Utrera toegekomen en ontvingen vele blijken van genegenheid en van vreugde van mijn beste mensen uit Andalusië. Vandaag ontving ik het bezoek van Don Cagliero en van hem die tot overste van deze residentie benoemd werd? Ze hebben al het werk van hun heilig ambt aangevat. Ik hoop dat ze in Spanje veel goed zullen doen. Ik heb hun al een ander huis klaargemaakt te Ecija, die eens de bisschoppelijke zetel van Sint-Fulgentius geweest is. Twijfel er niet aan, mijn beste Don Bosco, dat ik leur grand Papa zijn zal."

Heel de seculiere clerus van Sevilla gaf blijk van een warme sympathie voor de congregatie, die, naar men zei, bestemd was, veel goed te doen aan de Spaanse jeugd. Sinds 1868, toen het radicalisme er steeds meer vaste voet begon te krijgen, ging deze jeugd haar verderf tegemoet. Ook de bisschop van Valencia probeerde een toezegging te bekomen voor de aanvaarding van een huis in zijn diocees. Deze van Malaga verlangde ook vurig een salesiaan te spreken over dezelfde aangelegenheid. Don Cagliero volbracht zijn wens en bracht hem een bezoek. Daar stelde hij vast dat men, dank zij de ijver van priesters en leken al begonnen was aan iets dat leek op wat men gelezen had over Turijn, Sampierdarena, Nice en Marseille; men wou er de salesianen hebben om het werk opnieuw te regelen,

(1) De aangehaalde brief en de brief van Don Bosco, Sevilla 23 februari 1881.

te bestuderen en te doen voortgaan volgens onze opvoedingsstelsels. Hij maakte er twintig salesiaanse medewerkers. Uit wat hij daar en elders hoorde, kreeg hij de indruk dat men aanvoelde "dat er een dringende behoefte bestond de arbeidersklasse meer zedelijke begrippen bij te brengen" en was men ervan overtuigd "dat ons instituut alleen aan de sociale kwalen" van die tijd kon verhelpen. Dit zijn zinnen uit zijn brief aan Don Bosco. De waakzame herders hadden dit goed ingezien. De gebeurtenissen van zeer recente datum hebben bewezen dat, in werkelijkheid, het heil niet meer zou komen van de aristocratie, maar dat het te vinden was in het volk en dat het dringend nodig was zorg te dragen voor het volk.

Zoals we gezien hebben loofde de aartsbisschop van Sevilla de dadelijke bereidvaardigheid van de salesianen zich aan hun heilig ambt te wijden. De kerk van de eerste Karmel was verlaten. Alles ontbrak er, zodat het nodig was kaarsen, kandelaars en kerkgewaden te gaan lenen; maar op minder dan veertien dagen werd in alles voorzien wat voor de goddelijke dienst nodig was. De diensten trokken steeds meer volk aan. Eerst kwamen de jongens in grote getale naar de salesianen toe. Ze vulden de sacristie en de pastorie en kleedden zich soms als kleine misdienaars; anderen kwamen toegestroomd om de mis te leren dienen en velen kwamen samen om onderricht te worden in de christelijke leer, die zeer verwaarloosd was. De moeders zegenden de komst van de nieuwe apostels. De markies van Ulloa weende van ontroering. Don Cagliero die hierover aan Don Bosco schreef, riep uit: (1) "En wij? We dankten reeds de goddelijke Voorzienigheid die zich bediend heeft de los muchahos van Valdocco om steeds meer zijn glorie en zijn barmhartigheid in dit land te doen schitteren."

Ook in het naburige Portugal kwam men de zonen van Don Bosco tegevoet. Vanuit Lissabon ontving Don Cagliero door de tussenkomst van de nuntiatuur een aangetekende brief waarin de voorzitter van de vereniging tot bescherming van de arbeiders hem uitnodigde naar de hoofdstad te komen om zich van de grote noodzaak te overtuigen de kinderen van de volksklasse te redden. Uit Oporto kwam een andere brief namens de kardinaal, waarin men schreef hoe men daar zijn bezoek verwachtte in de tweede stad van het rijk om er zonder dralen de salesianen te zien komen. Bij het lezen van al dit nieuws, antwoordde Don Bosco hem met zijn onverstoorbare sereniteit:

" Beste D. Cagliero,

"

" Ik heb je brieven ontvangen en doorgezonden naar Turijn.

" De medebroeders werden goed gewiegd tot S. Vincenzo (2) van waaruit

(1) Utrera, 1 maart 1881.

(2) Hij zinspeelt hier op de storm die hen gedurende de overtocht overviel.

" ik aanstonds nieuws ontvangen heb. Onze zaken vorderen best. God
" zegent ons. Vooruit! Doe mijn eerbiedige groeten aan al onze
" weldoeners, vooral aan onze zeer vereerde en meer dan vaderlijke
" Mgr. de aartsbisschop van Sevilla aan wie ik hoop zodra mogelijk
" te kunnen schrijven. Tracht je bezig te houden met de kerk van
" het Heilig Hart van Rome.

" Je tegenwoordigheid onder ons is hard nodig. Ik hoop in
" het begin van de maand april te Rome te zijn om dan dadelijk
" terug te keren naar Turijn. Een hartelijke groet aan al onze
" beste vrienden, medebroeders en zonen in Jezus Christus.

" God zegene ons allen en bid voor mij die ben

"
"
"

jullie toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

Aan de aartsbisschop van Sevilla schreef hij eerst nadat hij uit Rome teruggekeerd was en het verslag van Don Cagliero gehoord had en ook nadat de betwistingen van die dagen hem daartoe de mogelijkheid geboden hadden. Hij gebruikte daarbij het Latijn, misschien omdat hij vergeten was dat Monseigneur zeer goed Italiaans kende of misschien ook opdat zijn brief kon gelezen worden door andere geestelijken. Het was een eenvoudig en vrij los Latijn, waarmee hij ongegeneerd zijn echte gevoelens tegenover de verdienstelijke Prelaat tot uitdrukking bracht.(1)

De aanbeveling aan Don Cagliero zich te willen bezig houden met de kerk van het Heilig Hart bleef geen dode letter, want iedere wens van Don Bosco was steeds een bevel voor zijn toegenegen zonen en helpers. Don Cagliero zorgde eerst voor de vertaling van een Italiaanse omzendbrief die we nog zullen zien - en van de brief van Don Bosco. Hij liet ze drukken en stuurde een exemplaar aan alle bisschoppen en pastoors van Spanje. De kranten schonken er daarna ruchtbaarheid aan.(2)

De moeilijkheid voor ons was de taal, die geen enkele van hen kende. Dit was een van de voornaamste redenen die Don Cagliero ertoe brachten zijn verblijf te Utrera te verlengen. Hij verbleef er tot Pasen dat op 17 april viel. Op de avond van de grote plechtigheid nam hij openbaar afscheid van de gelovigen of liever van de vrouwelijke gelovigen, die in de kerk van de Karmel waren. Wegens deze omstandigheid had zijn levendige verbeelding hem een van zijn gebruikelijke eigenaardigheden gesuggereerd, waarvan de gedachtenis nog steeds voortduurt. Toen hij op die morgen door de stad trok, had hij de zogenoemde stier van de aguardiente gezien. Bij de voornaamste gelegenheden kan de Spanjaard het niet stellen zonder zijn geliefd vermaak. In die tijd, waarin het niet mogelijk was een circus te

(1) Bijv. Doc. 46.

(2) Brief van Don Cagliero aan Don Bosco, Utrera, 17 maart 1881.

hebben voor de corridas, werd er op een hoogst eenvoudige wijze in voorzien. Men nam een ongetemde stier, bond hem een lang touw om de horens en liet hem door de straten en pleinen lopen. Tussen een grote menigte toeschouwers gingen moedige mannen zich voor het dier plaatsen, hitsten het op alle manieren op, daagden het uit en wekten zijn razernij op en op ogenblikken van gevaar, hield diegene die het touw in handen had, het dier in bedwang. Het wilde dier werd de straat opgedreven op het uur dat volksmensen buiten kwamen om hun glaasje brandewijn te drinken. Vandaar de naam die men die dag aan het dier gaf.

Thans is dit uiterst gevaarlijke vermaak buiten de schuttingen verboden; maar toen was Don Cagliero er de toeschouwer van in de stad. In zijn preek wekte hij daarom de mensen ongeveer op volgende manier op: "Ik ben verplicht terug te keren naar Italië. Ik beken jullie dat tot heden toe de gedachte aan mijn vertrek mij een doorn in het hart was. Omdat ik in deze kerk alleen vrouwen gezien had, beeldde ik mij in dat zij hier een verlaten leven leidden, zonder mannen die voor hen zorgden en ze verdedigden. Maar eindelijk deze ochtend toen ik door Utrera ging, ben ik door een dichte menigte gegaan van gespierde mannen... Gelukkig maar! Riep ik uit. Ook te Utrera zijn er nog mannen." - De zedenles lag voor de hand; maar het commentaar van de redenaar onderstreepte dit nog beter en zodra de vreemde vondst bekend werd, bleven de goede uitwerksels niet uit.

De markies woonde voortdurend de diensten bij maar deed niet mee met het volk. Hij volgde toen het gebruik dat algemeen was bij aanzienlijke personen, nl. slechts met lange tussenpozen te communie gaan, maar met al de plechtigheid van de grote gelegenheden, namelijk in ceremoniekleren en met de eretekens op de borst. Men behandelde Jezus als een Vorst. Welnu, toen de salesianen het gebruik invoerden van de veelvuldige communie, kon de edelman die zag dat ook het gewone volk zo vaak te communie ging, zich daarmee niet verzoenen. Maar er verliep niet veel tijd of ook hij liet zich overtuigen, brak langzamerhand met zijn gewoonte en kwam er zelfs toe dagelijks te communie te gaan. Toen werd de vreugde van deze christelijke ziel zo levendig dat hij er niet mee kon ophouden aan Don Bosco zijn dankbaarheid te betuigen voor de grote weldaad die hem op zijn levensavond was verleend.

Van Utrera uit begaf Don Cagliero zich eerst naar Lissabon en nadien naar Oporto. In de Portugese hoofdstad had hij een zeer hartelijke audiëntie bij de apostolische Nuntius Mgr. Aloisi-Masella, een grote bewonderaar van Don Bosco, wiens werken hij "werken van de Heer" noemde. Hij werd eveneens ontvangen door de koningin-moeder, Maria-Pia, de dochter van Vittorio Emanuele II. Tijdens een onderhoud van een half uur sprak hij over Turijn, Don Bosco, Maria, Hulp der Christenen, over de salesiaanse missies, over de stichting in Spanje en over de stichtingen die men in Portugal nog diende te doen. De koningin vroeg hem met een zekere nieuwsgierigheid: - "Hoe slaagt Don Bosco erin zoveel mogelijke werken te volbrengen met niets?"

- "Dat is het grote geheim van de goddelijke Voorzienigheid, antwoordde Don Cagliero. "Van het begin af was uw verheven grootvader en de heilige moeder van uw Majesteit hier niet vreemd aan."

- "Het verheugt me zeer dat Don Bosco ook aan Portugal denkt. Men dient hier zeer vlug te beginnen."

- "Wanneer dit aldus zal zijn, zullen we in Uwe Majesteit een veilige beschermvrouw vinden omdat we Italianen zijn, Piëmontezen en zelfs afkomstig uit Turijn."

- "Dat is heel natuurlijk."

Ten slotte sprak Don Cagliero haar over de kerk en het tehuis van het Heilig Hart die Don Bosco in opdracht van de Heilige Vader bouwde als een monument aan de Peter van Hare Majesteit de Koningin. - "Ah!" riep zij uit, "Pius IX verdient dit wel want hij was een heilige." - Ze beloofde dan graag een bijdrage te storten. Toen hij afscheid nam zei zij hem Don Bosco namens haar te willen groeten en hem haar vreugde uit te spreken over de grootse werken die hij verwezenlijkt heeft.

Te Oporto trof Don Cagliero in de kardinaal-bisschop Amerigo Ferreira dos Santos Silva een oprechte vriend van de salesianen aan. Hij wou tot elke prijs en zodra mogelijk een huis; maar uit vrees in moeilijkheden te raken vertrok Don Cagliero zo vlug mogelijk. Hij aanzag het echter als een grote daad van christelijke liefde daar hun tenten te bouwen, te meer daar er niet enkel morele ellenden van een andere aard waren, maar ook omdat de Protestanten zich daar stevig gevestigd hadden. Te Oporto werd dan de korte monografie van abbé Mendre in het Portugees vertaald en gedrukt.(1) Op 27 april trok Don Cagliero via Badajoz en Valenza door centraal Spanje, daalde af naar Barcelona en van daar reisde hij naar Marseille.(2) Hij kwam te Turijn aan korte tijd eer Don Bosco uit Rome terugkwam.

Het schijnt dat Don Bosco duidelijk voor zijn geest het visioen heeft gehad van al het goede waarvoor zijn zonen naar Spanje geroepen waren. Op de feestdag van Santa Teresa in 1880 had hij, inderdaad, aan de toekomstige directeur van het huis van Utrera gezegd: - "Te Utrera zal men enkel maar de wapens voorbereiden en de degens slijpen om heel wat ruimer gebieden te gaan bezetten. Er zal niet veel tijd overheen gaan of

(1) A orba de D. Bosco, Fondador da Congregação dos Salesianos (S. Francisco de Salles) segundo a versão do francez do Padre Mendre, Porto, Typ. Da Palavra, 1881.

(2) Brief van Don Cagliero aan Don Lazzerio, Oporto, 26 april 1881. Het weekblad van Lissabon A Cruz do Operaio sprak in zijn nummers van 23 juli, 6 en 15 augustus en 3 september over Don Bosco, het begin van het Oratorio, het werkje van abbé Mendre en de salesiaanse missies.

een dame, thans te Barcelona gehuwd (en nu droom ik zeker niet) zal weduwe worden en ons naar Barcelona uitnodigen. Daar zullen we een huis openen en nadien zullen er vele andere gesticht worden." De voorzegging begon waarheid te worden in 1882, toen Dame Dorotea de Chopitea haar echtgenoot verloor, er aan dacht iets te doen tot lafenis van zijn ziel, een Oratorio voor zon- en feestdagen en een asiel voor de verlaten jeugd opende en ze aan de salesianen toevertrouwde. Dat was het echte begin van de grote ontwikkeling van de werken van Don Bosco in Spanje.

Twee weken na de opening van het huis van Utrera werd het huis van Florentië geopend. Te Florentië was Don Bosco sinds geruime tijd bekend. Zijn veelvuldige bezoeken aan de stad sinds de tijd dat de regering hem daar geroepen had in de jaren van de voorlopige hoofdstad, de heilzame uitwerksels van zijn zegeningen en vooral de wonderbare terugkeer van de dood naar het leven van de kleine zoon van Gravin Gerolama Uguccini (1) hadden hem daar niet enkel bekend gemaakt, maar bemind in de huizen van de patriciërs. Ook de twee aartsbisschoppen Limberti en Cecconi hadden een grote verering voor hem. Wanneer dan het werk van de protestanten intensiever werd onder de bevolking van Florentië keerden de gedachten van de brave mensen zich tot hem als tot de man die toen het meest geschikt was om een dam op te werpen tegen hun heilloze propaganda.

De eerste uitnodiging om zich te gaan vestigen in de hoofdstad van Toscane klimt op tot 1877 en ging uit van de vereniging van wederzijdse liefdadigheid onder katholieke arbeiders, voorgezeten door markies Pompeo Bourbon del Monte. (2) Bij de aanvang was het een onduidelijke gedachte maar later werd in deze vereniging van arbeiders een commissie opgericht, die ermee gelast werd giften in te zamelen, een lokaal te zoeken en de onderhandelingen te leiden. Aan het hoofd stond advocaat Giovanni Grassi en de correspondentie werd gevoerd door een zekere heer Giorgio Rastrelli. Het duurde lang eer men een gebouw gevonden had. Ten slotte werd in mei 1880 een huisje gelegen in de via Cimabue, nr. 31 gehuurd. Daar wou men een school beginnen voor kunsten en ambachten met daarbij enige klassen van de lagere school, maar het lag in de bedoeling veel meer te doen, daar men dacht aan de oprichting van een instituut dat een monument zou zijn van de katholieken van Florentië aan de heilige gedachtenis van Pius IX. Don Bosco die in die maand mei het gebouw bezocht had, stemde ermee in er de bescheiden bakermat van zijn werk te Florentië van te maken.

In de maand juli drongen deze heren bij Don Bosco aan om een salesiaan te sturen die zich daar zou vestigen. Don Bosco daarentegen

(1) Cfr. Lemoyne, M.B., boekdeel VIII, blz. 536.

(2) Cfr. boekdeel XIII, blz. 631.

stuurde de directeur van het huis van Lucca om te zien of daar alles werkelijk in orde was om te kunnen beginnen. Don Marengo stelde vast dat het gebouw voldoende was om te beginnen; maar wat al het overige betrof waren er vele woorden, vele beloften, vele verwachtingen en niets positiefs. Indien hij naar zijn eetlust wilde eten kon hij zijn intrek in een restaurant nemen. De aartsbisschop Mgr. Cecconi schreef op 1 augustus aan Don Bosco: "Er zijn niet veel centen; maar u is eraan gewend met weinig te beginnen." Don Dalmazzo werd gestuurd om beter het terrein te verkennen en kreeg er de raad niet te haastig te zijn om ermee te beginnen.

Intussen verspreidde de commissie een omzendbrief waarin men uitgenodigd werd zekere formulieren in te vullen, in te schrijven voor giften of beloften aan te duiden; maar men had te veel gezegd als de salesianen zeker zouden komen in de herfst bij de hervatting van de lessen. Don Bosco was wel besloten de wensen van zijn vrienden van Florentië in te willigen, maar hij had nog nooit het tijdstip daarvoor vastgesteld. Toen hij de echte stand van zaken vernam, deed hij schrijven dat hij voor het jaar 1880 niet kon beschikken over het nodige personeel, omdat er pas enkele van zijn priesters gestorven waren. Toen riep de aartsbisschop de leden van de commissie samen. Er werd besloten aan te dringen zoals gedaan werd op 12 november; er werd ook gezegd dat men daar niet mocht hopen op medewerkers van de salesianen, zolang de salesianen zich daar niet gevestigd hadden. Er werd opgemerkt dat de protestanten werkten en in hun vuist lachten. Hij diende dus op zijn minst een definitief antwoord te geven.

Na deze vergadering schreef een verknochte medewerker, kanunnik Giustino Campolari, aan Don Bosco: "Nu ik dit alles vernomen heb van een persoon die daar aanwezig was, heb ik gedacht dat het tekort aan personeel misschien niet de enige oorzaak is van uw uitstel en dat de echte beweegredenen diende gevonden te worden in het feit dat u niet over de nodige gegevens beschikt om zeker te weten dat er geld zal zijn om het huis in stand te houden; ik ook meen dat, wat samengebracht werd, onvoldoende is. Indien dit het geval is, dan zou ik u suggereren dit vrijmoedig aan Monseigneur te schrijven in deze zin, omdat het niet passend zou zijn dat het huis ziekelijk en rachitisch zou worden om het na twee of drie jaar te zien sterven (...). Geloof me, mijn beste Don Bosco, de noodzakelijkheid van een huis van salesianen hier te Florentië, in het daartoe gekozen gebouw, is groot; maar het is ook nodig dat dit huis, eens geopend, voldoende levenskracht heeft om een dam te kunnen opwerpen tegen het huis van de protestanten, dat over veel materiële middelen beschikt om onvoorzichtige ouders er toe te brengen er hun kinderen heen te zenden. Het is inderdaad gevuld met deze arme, onschuldige kinderen."

Deze laatste woorden troffen het hart van Don Bosco in sterke mate en met zijn kapittel bestudeerde hij de manier om hun komst te vervroegen. En in januari kwam er een nieuwe roep vanwege de aartsbisschop. "Ik heb mij ervoor ingespannen, schreef hij, om u de verzekering te kunnen

geven dat de middelen van bestaan niet zullen ontbreken. Thans is het mij een troost u te kunnen zeggen dat men met voorzichtigheid kan beginnen. Het gebouw, dat u goed kent, is gereed. 1.500 fr. voor drie salesianen zijn voor enkele jaren verzekerd (...). Welnu, mijn beste, toef niet langer en geef gevolg aan de warme oproepen van een bisschop, die u in naam van God om uw medewerking smeekt!" We bezitten de kopie van een definitief antwoord, waarmee Don Bosco gedraald had, omdat hij eerst aan verscheidene weldoensters geschreven had en het resultaat hiervan afwachtte. Maar, zoals men lezen kan in de aantekening van een secretaris, kwam tot het einde van de maand december slechts één schenking toe en die was dan nog vrij klein. Bovendien verschaften de personen, die met hem in correspondentie waren onvoldoende vertrouwen, daar geen van hen in staat was enige, we zullen niet zeggen materiële, maar op zijn minst morele garantie te geven. Don Bosco wachtte totdat de aartsbisschop het initiatief in eigen handen zou nemen. De laatste brief van Zijne Excellentie schonk voldoening aan zijn verwachting en daarom antwoordde hij:

" Excellentie,

"

" Na ontvangst van uw ontroerende brief maak ik mij klaar
" om ook het onmogelijke te doen, zoals men in Piëmonte zegt. Ik
" heb gewacht met antwoorden, omdat de personen tot wie ik mij ge-
" richt had ofwel niet antwoordden ofwel een antwoord gaven dat
" me weinig hoop gaf. Nu zie ik dat u vol goede wil bent en dat
" ik enkel met u te maken heb, stel ik mij in uw handen en zal
" ik alles doen wat u zegt.

" Op basis dus van uw brief schrijf ik aan de directeur van
" het huis van Lucca, om volgende week naar Florentië te komen en
" ervoor te zorgen dat de toekomstige salesianen daar alles zullen
" aantreffen wat nodig is om hun potje te koken.

" Ik hoop dat u de grote goedheid zult hebben een of twee
" dagen gastvrijheid te verlenen aan Don Marengo (dit is de naam
" van voornoemde directeur), tijd die hij te Florentië zal dienen
" door te brengen.

" Intussen ga ik enkele kloosterlingen bijeenbrengen uit de
" verschillende huizen en zal ik ervoor zorgen dat over enkele we-
" ken een priester, een clericus en een coadjuteur volledig ter
" beschikking zullen zijn voor ons werk. De juiste dag van hun aan-
" komst zal ik u laten weten. Ik meen dat het goed is dat ze zich
" gedurende enige tijd enkel beperken tot het Oratorio voor zon-
" en feestdagen en tot de speeltuin; wanneer ze de stad, haar zeden
" en gebruiken wat beter zullen kennen, zullen ze beginnen met de
" avondschole en met andere zaken die Uwe Excellentie hun in uw
" verlichte wijsheid zult suggereren.

" Ik dank u en allen die zoveel vertrouwen gesteld hebben
" in onze geringe krachten, en terwijl ik mij nederig aan de lief-

" dadigheid van uw heilige gebeden aanbeveel, is het voor mij een
" hoge eer van u te mogen zijn
" uw nederige dienaar
" Turijn, 25 januari 1881. Priester Gio. Bosco.

Deze brief verruimde het hart van de aartsbisschop. Enkele dagen later onthaalde hij met blijdschap Don Marengo, die naar Florentië teruggekomen was om de laatste overeenkomsten te treffen. Hij overlaadde hem met vriendelijkheden, omgaf hem met betuigingen van christelijke liefde en met vaderlijke genegenheid. Nadat hij had aangeduid wat er nog in het huis ontbrak, keerde de directeur van Lucca terug naar zijn standplaats en schreef aan Don Bosco dat na een paar weken de nieuwe kolonie van de salesianen kon vertrekken." Uit de gesprekken die ik gehad heb, zo verklaarde hij, blijkt het passend dat zij, die naar Florentië gaan, nauw contact houden met de aartsbisschop, die werkelijk een goede vader is." Het zal blijken dat de suggestie van een goede verstandhouding zeer opportuun is geweest.

Op 4 maart namen de salesianen bezit van hun verblijf. Het waren er drie: directeur Don Confortola, (1) een clericus en een coadjuteur. Ze zullen vlug met ernstige, moeilijkheden te kampen hebben. De eerste moeilijkheden kwamen voort van de commissie. De leden van deze commissie hadden zonder meer alles aan Don Bosco en aan de salesianen moeten afstaan; maar het bleek dat een dergelijke akte deze heren in diskrediet zou brengen. Daarom overdreven ze niet weinig wat ze gedaan hadden. Daar zij niet juist wisten wat een kloostercongregatie is, beeldden ze zich in dat de salesianen op een zekere manier van hen afhankelijk moesten zijn. Daarom stelden ze een schema van overeenkomst voor, krachtens hetwelk het ontluikend instituut voor altijd zou verbonden zijn met de arbeidersvereniging alsof het er enkel een uitvloeisel van was. Don Bosco zou zich nooit onderworpen hebben aan een dergelijke hinderlijke erfdienstbaarheid, die de salesianen er toe verplichtten zich te bewegen volgens de wensen van anderen of, zoals Don Confortola het uitdrukte, steeds in afwachting dat iemand anders hun benen zou bezorgen. Uit de brieven, die in ons archief over dit vervelende geschil bewaard zijn, begrijpen we best een klacht die over de lippen van Don Bosco kwam. - "Kijk eens", zei hij aan de directeur in de maand april, die daarop volgde, "hoe de zaken nu gaan! Eer Don Bosco de salesianen naar Florentië zond, kwamen er te Turijn een massa brieven met de meest verlokkelijke beloften. Nu Don Bosco zich daar bevindt, omringen ze hem alsof ze wilden zeggen: Nu Don Bosco er is, zijn wij het die hem de voorwaarden opleggen die wij willen."-

Toch waren er twee leden die deze mening niet deelden. Zij waren het vaakst in correspondentie geweest met Don Bosco en het waren namelijk

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 848.

de heren Rastrelli en Lucaccini. Meer nog dan iemand anders was de aartsbisschop een andere mening toegedaan. Hij raadde het af aan Don Bosco bij zijn komst in Florentië deze ongepaste voorwaarden aan te bieden. Men wou naar hem niet luisteren; maar toch verkreeg hij dat een ander project minder bezaaid met hatelijke clausules geformuleerd werd. Don Bosco nam het met zich mee naar Rome en liet het onderzoeken door Don Rua, maar men zag dat men zelfs met dit project niet economisch onafhankelijk kon zijn, en dat men de vrijheid van actie die men wilde, niet zou hebben.

Bij zijn terugkeer echter in de maand mei had het verzoeningswerk dat ondernomen was door de aartsbisschop, een gunstig uitwerksel gehad. De overdracht ging door en de arbeidersvereniging liet al die hinderpalen varen en vergenoegde zich met een uiteenzetting die door Don Rua met fijnzinnige tact was samengesteld en haar door hem overhandigd werd.

Daarmee willen we niet zeggen dat alle boos humeur verdwenen was; maar Don Bosco sloeg er geen acht op. Wee hem indien hij gemakkelijk toegankelijk was geweest voor een ressentiment of een ontmoediging! De deuren van sommige heren, onder wie de voorzitter van de arbeidersvereniging, bleven ditmaal voor hem gesloten. Zijn conferentie bracht amper het bedrag op van 244,81 lires. Tot dan toe had geen enkele conferentie zo weinig opgebracht. Tot dit karige succes waarschijnlijk bij het wantrouwen van de enen in de geldinzamelaars, leden van de commissie, de achterdocht van de anderen tegenover de salesianen door de praatjes die in omloop waren. Naar aanleiding hiervan dient men te weten dat de commissie een memorandum had laten drukken, dat tijdens de conferentie uitgedeeld werd om aan iedereen te laten weten dat de ondertekenaars "met genoegen het instituut, dat ontstaan was door de bijdragen van de katholieke liefdadigheid, in handen gaven van de verdienstelijke Don Giovanni Bosco en van zijn congregatie" en ook om aan het publiek in naam van de arbeidersvereniging het verslag aan te bieden van de ontvangen giften en van de uitgaven die er gedaan werden. Als gezamenlijk bedrag werd 18.031,56 lires aangegeven, maar het grootste gedeelte hiervan moest nog komen, omdat het enkel op beloften steunde. Het blad werd officieel aan Don Bosco overhandigd. Deze doorliep het met zijn blik, bleef een ogenblik in gedachten verzonken en schudde daarbij lichtjes met het hoofd. Dan gaf hij het terug zonder een woord te zeggen. Terwijl hij op het punt stond een aalmoes te vragen, liet dit document verstaan dat door de verdienste van de vereniging de salesianen al ruim van alles voorzien waren.

Om het uitwerksel van deze onprettige incidenten goed te maken, was het voor Don Bosco voldoende te zien en daarna te vernemen hoe het Oratorio voor zon- en feestdagen steeds beter ging. In een stad zoals Floren-

(1) Bijv. Doc. 47.

tië waren de feesten en vertoningen een grote afleiding voor de jongens; maar toch was het getal ingeschrevenen omstreeks tweehonderd. Wanneer dan de gemeentescholen gesloten waren, kwamen ook een vijftigtal knapen op zon- en feestdagen naar het huis waar de salesianen hen van 's ochtends tot 's avonds bezighielden. "De Heer", schreef Don Confortola, (1) geeft ons in ruil voor onze armzalige inspanningen een goede gezondheid, de troost wat goed te doen en veel kwaad en vele gevaren voor deze arme jeugd te beletten."

De moederlijke bezorgdheid van gravin Uguccioni, die haar grote invloed bij de aanzienlijke families van Florentië steeds tot zijn voordeel gebruikte, gaf altijd een groot vertrouwen aan Don Bosco. Na zijn recent bezoek schreef hij, zodra hij kon, haar een brief vol dankbare hulde.(2)

" Onze goede Mama in Jezus Christus,
"
" Ik heb een ogenblik tijd en wil het gebruiken om u enkele
" woorden te schrijven. Ik heb aan gravin Guicciardini geschreven
" in de zin die u mij gesuggereerd heeft. Misschien zal ze antwoor-
" den.
" Ik heb veel spijt over het overlijden van de vrome chris-
" tin Costanza Donati.(3) We hebben veel voor de afgestorvene ge-
" beden en thans bidden wij voor de levenden.
" Ik wens u dan gezondheid en heiligheid in overvloed en ook
" geduld toe, wanneer ik u in uw eigen huis kom lastig vallen met
" onze zaken.
" God verlene u en heel uw kleine en grote familie (het recht-
" streeks voorwerp ontbreekt) en bid voor deze arme man die van
" u steeds in de heilige harten van Jezus en Maria zijn zal
"
" de zeer verplichte zoon
" Turijn, 22-6-81. Priester Gio. Bosco.

Nieuwe moeilijkheden van andere aard ontstonden. Op het einde van de maand oktober verviel het huurcontract en de eigenaar had het inzicht niet het te vernieuwen, maar wou het huis verkopen. Men was dus genoodzaakt te verhuizen. Don Bosco gaf aan de directeur het bevel een andere plaats te zoeken, waar men voorgoed zijn tenten kon opslaan. Het onroerend goed aankopen en daar blijven paste niet omdat er teveel ongemakken

(1) Brief aan Don Rua, Florentië 2 juli 1881.

(2) Eerst nu zijn wij in het bezit gekomen van de kopieën van vele brieven, die door Don Bosco aan de gravin geschreven werden en die door ons met de originelen vergeleken werden.

(3) Cfr. verder in dit boekdeel blz. 466 (van het boekdeel).

mee gemoeid waren. Op de feestdagen, bijvoorbeeld, stonden wel duizend mensen tijdens de speeltijd te kijken, alsof men in een schouwburg was. Voor alle gebeurlijkheden had Don Rua al verschillende gebouwen bezocht zonder echter een beslissing te nemen. Don Confortola zette zijn opzoeken voort en kwam op een plaats, die naar de mening van vele anderen, uiterst geschikt leek wegens de ligging, de uitgestrektheid van het terrein, de gebouwen en ook de prijs. De linkerkant paalde aan de via Fra Angelico, niet ver van de via Cimabue. Pater Giuseppe Franco, broer en medebroeder van Secondo en een goede kenner van de stad, zei aan de directeur: "Schrijf maar aan Don Bosco dat het niet mogelijk is te Florentië een geschikter plaats dan deze te vinden voor zijn werk en ook om veel goed aan de bevolking te doen. In deze kant van de stad groeit de bevolking werkelijk als heidenen op. Er is geen kerk, er zijn geen priesters, en daarom zal men weldra niet meer weten wat godsdienst of sacramenten zijn; en wat nog erger is, de bevolking wordt er listig omsingeld door de protestanten die er hun nest gebouwd hebben en er gemakkelijk hun veroveringen voortzetten. Indien echter de salesianen daar hun tehuis, hun Oratorio, de scholen voor de externen en de kerk voor de openbare cultus hebben, dan zullen daardoor de inspanningen van de protestanten ondoelmatig worden. God zal verheerlijkt en de zielen zullen gered worden. Laat Don Bosco vier mannen Gods zenden en dat zal voldoende zijn. En zeg aan Don Bosco dat, wanneer de gelukkige dag zal komen waarop hij een tempel voor het publiek zal openstellen, vier priesters dan ternauwernood voldoende zullen zijn om biecht te horen, dat de bevolking van Florentië in de grond zeer rechtschapen is en dat, wanneer zij het goede kent, het ook bemint en het hartstochtelijk betracht." Don Confortola schreef dit aan Don Bosco op 10 juni. Ten slotte beval de aartsbisschop die aankoop niet alleen warm aan maar zette hem aan geen tijd te verliezen omdat de protestanten de salesianen voortdurend in het oog hielden en de duivel er zijn staart kon tussensteken, als er getreuzeld werd.

Don Bosco richtte een maatschappij op, die de aankoop zou doen. Ze was samengesteld uit vijf salesianen samen met de aartsbisschop; de salesianen verleenden volmacht aan Don Confortola. De verkoopster was Dame Giovanna Glotz nei Panzani. De zaken werden werkelijk zeer vlug afgehandeld, zo vlug dat op 5 september de verkoopakte klaar was en dit tegen zeer goede voorwaarden. Dan werd er bliksemsnel de hand gelegd aan de aanpassingswerken om zo vlug mogelijk eveneens aan het tehuis te kunnen beginnen. Maar te midden van het werk begonnen de geldmiddelen schaars te worden; daarom schreef Don Bosco te San Benigno een omzendbrief die hij naar Florentië stuurde en waarin hij zei:

" Van ver doe ik een beroep op uw bekende liefdadigheid voor
" een werk dat helemaal in het voordeel is van de gevaarlopende
" jeugd van Florentië.

" Ik meen dat het u bekend is dat wij, om een dam op te
" werpen tegen de grote schade die de protestanten in deze stad

" de arme kinderen aandoen, een Oratorio voor zon- en feestdagen en
" een tehuis voor de meest verlatenen begonnen hebben.

" Maar hun groot aantal heeft ons de engheid van het gebouw
" doen inzien en wij zouden aan een groter aantal enig goed kunnen
" doen, indien wij over ruimere gebouwen konden beschikken. Bewogen
" dus door de ernstige en nog aangroeiende behoeften, aangemoedigd
" door Zijne Excellentie Mgr. Cecconi, aartsbisschop van het diocees
" en gesteund door de liefdadigheid van de inwoners van Florentië
" die mij nooit in de steek laten, hadden wij ons ingezet voor de
" herstelling of de vergroting van de gebouwen die wij reeds be-
" zetten. De werken gingen flink vooruit, maar nu beginnen de geld-
" middelen te ontbreken; en ondanks alle goede wil is er gevaar dat
" ik genoodzaakt ben deze vrome onderneming, die gericht op het wel-
" zijn van de godsdienst en van de zedelijkheid, te onderbreken.

" Om niets onbeproefd te laten in een openbare en privé zaak
" doe ik thans een beroep op uw ijver en op uw liefdadigheid. God
" zal zeker uw weldadigheid belonen en de jongens, die dank zij uw
" steun geholpen worden op de weg van de eer en van hun eeuwige za-
" ligheid, zullen zeker elke dag de zegeningen van de Heer afroepen
" over u en over heel uw familie.

" Vol vertrouwen op uw sterke steun, bid ik God u lange ja-
" ren te willen bewaren in goede gezondheid, terwijl ik met grote
" dankbaarheid de hoge eer heb te zijn enz.

Bijna tegelijkertijd maakte hij gebruik van een gelegenheid om aan
gravin Uguccione zijn dankbaarheid te betuigen en haar onrechtstreeks het
werk aan te bevelen.

" Aan onze goede Mama in Jezus Christus,

"

" Geef aan de heer Pestellini de verzekering dat we veel voor
" hem zullen bidden voor het altaar van Maria en dat hij vaste hoop
" dient te stellen op de grote goedheid van deze gemeenschappelijke
" weldoenster van het menselijke geslacht.

" Onze zaken te Florentië zijn begonnen en we zullen veel te
" doen hebben; maar Gods hulp zal niet ontbreken. Moed! U zult
" steeds onze lieve Mama zijn en altijd de eerste onder onze wel-
" doesters.

" God moge u zegenen, verdienstelijke Mevrouw Mama en moge
" God samen met u uw grote en kleine familie zegenen. Ga voort met
" te bidden voor deze arme man die met dankbaarheid steeds van u in
" Jezus en Maria zijn zal

"

" Turijn, 6 oktober 1881.

u zeer verplicht als zoon
Priester Gio. Bosco.

Don Confortola had in de loop van de ingewikkelde onderhandelingen voor de aankoop bewezen dat hij een kundige zakenman was; hij zette ook spoed achter het werk en gebruikte zijn talent om aan geld te raken. Hij zette zich in voor het Oratorio voor zon- en feestdagen van de via Cimbue en schafte al het nodige aan om de opening van het tehuis niet te moeten uitstellen. Dit zou ook enkele gymnasiumstudenten opnemen en hiervoor had men de machtiging nodig van de inspecteur. Het is juist dat men achter het scherm van de beroepsklassen gedurende enige tijd aan zijn inmenging kon ontsnappen; maar in dat schemerlicht bestond toch altijd wat vrees. De aartsbisschop vergemakkelijkte hem de weg. Hij had ongeveer zeventig aanvragen van jongens die verlangden priester te worden. Onder hen wou hij een goede keuze doen om de besten toe te vertrouwen aan Don Confortola, zodra het tehuis geopend was. Met dit voorstel van Zijne Excellentie werd het gemakkelijk een aartsbisschoppelijk decreet te verkrijgen, dat het nieuwe huis tot klein seminarie verhief, waar dus de koninklijke inspecteur niets in te zien had. Aldus werd besloten. Op een verslag van de directeur over deze aangelegenheid antwoordde Don Bosco:

" Beste D. Confortola,

"

" Alles wat afgesloten werd met Mgr. de aartsbisschop is zeer
" goed; maar ik wens hem behulpzaam te zijn bij zijn liefdadige
" inzichten met alles wat wij kunnen. Daarom:

" 1° Aanvaarden wij graag de jongens die hij naar ons tehuis
" zal sturen tegen een maandgeld van 30 fr. en wanneer wij het daar-
" mee niet kunnen doen, zullen wij aan Zijne Excellentie voorstellen
" wat minder aan tafel te geven of het maandgeld wat te verhogen,
" indien dit onontbeerlijk zou zijn. Tracht, indien het mogelijk is,
" het aantal jongens door monseigneur gestuurd tot dertig op te voe-
" ren.

" 2° Het getal van 70 jongens, die tot priester opgeleid wor-
" den, scherpt werkelijk mijn appetijt. Indien monseigneur ermee
" akkoord gaat zou men dat getal, enkel voor dit jaar, kunnen ver-
" delen onder de huizen van Lucca, La Spezia en ook Sampierdarena.
" Voor het volgende jaar zullen wij naar ik hoop plaats hebben om ze
" allen bij ons te Florentië op te nemen. Indien de aartsbisschop
" dit voorstel goedkeurt, laat het mij dan dadelijk schriftelijk
" weten (1) en dan zal ik de opportune bevelen geven. De reis zou
" niet te duur uitvallen, want onze leerlingen hebben een vermin-
" dering van 50% op het spoor.

" 3° Zeg aan Monseigneur dat wij altijd de voorkeur schenken
" aan de jongens die hij naar onze huizen zendt en dat hij overal

(1) Don Bosco sprak Don Confortola, in de congregatie getreden toen hij al priester was, steeds met "u" aan.

" onze meester zal zijn in de zaken, die betrekking hebben op de
" godsdienst en op het onderricht.
" 4° Ik beveel u enkel aan geld te zoeken om het werk uit "
te voeren en het nieuwe huis te meubileren.
" God moge ons in alles zegenen en geloof mij steeds in
" Onze Heer Jezus Christus van u te zijn
" de toegenegen vriend
" Turijn, 14 oktober 1881. Priester Gio. Bosco.

Op de laatste dag van oktober verviel het huurceel van het huis in de via Cimabue en daarom bracht op Allerzielen het Oratorio zijn penaten over naar de nieuwe gebouwen. De inwijding van het tehuis moest uitgesteld worden tot op het feest van de Onbevleete. Het huis was nog klein en was al vol met de dertig opgenomen jongens; maar wanneer het lootje in goede aarde geplant is, dan kiemt langzaam de boom, groeit en spreidt zijn takken uit, terwijl hij het hoofd biedt aan de stormen.

Tussen deze twee data in, had de intocht plaats van de salesianen te Faenza. Een lange geschiedenis gaat deze stichting vooraf; maar wij zullen ze in een paar bladzijden samenvatten. Don Paolo Taroni, de heilige geestelijke directeur van het seminarie van Faenza (1) maakt in een met hand geschreven memorandum volgende bemerking: "Ik wil hier eens en vooral aanstippen dat de stichting van dit salesiaans huis van Faenza steeds door Don Bosco gewild werd ook tegen het advies van het kapittel en ondanks de bezwaren die er door opgeworpen werden. "De goede gezindheid van Don Bosco om iets te doen voor deze zeer katholieke stad van de Romagna, klom op tot 1877, toen hij wegens het feest van Maria, Hulp der Christenen, Don Taroni in het Oratorio leerde kennen. De twee heiligen kwamen zeer goed overeen en er ontstond tussen het seminarie van Faenza en het heiligdom van Valdocco een stroming van geestelijke betrekkingen die waardevolle vruchten opleverden.

Don Bosco wou dat de volgende dag Don Lazzero en Don Barberis die terugkeerden van Rome erheen zouden gaan. (2) Dit bezoek gebruikte de geestelijke directeur om de harten met nog meer vurigheid te bezielen. In oktober gebeurde er echter iets zeer onaangenaams. Kardinaal Parocchi, die dat jaar tot de zetel van Bologna bevorderd was, toonde bij gelegenheid van een plechtig diner weinig achting voor Don Bosco en voor de salesianen. Het is wel juist dat de illustere kardinaal na zijn ontmoeting met Don Bosco te Bologna (3) helemaal van mening veranderde en in een

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 413 en 855 en volgende.

(2) Cfr. boekdeel XIII, blz. 54.

(3) Cfr. boekdeel XIV, blz. 102 en volgende. Wij ontlenen het bericht aan twee kleine nota's van het aangehaalde memorandum.

vertrouwelijk gesprek met Don Taroni op 7 augustus 1880 alles introk; maar inmiddels had deze al zijn krachten moeten inspannen om het uitwerksel van deze woorden, waardoor een deel van de clerus zich tegen de congregatie kantte, te verminderen.

In de lente van het jaar 1878 gingen zijn vrienden, die in de stad geen geschikte plaats vonden, naar een gehucht Urbecco geheten, waar een gewezen klooster aan het doel scheen te beantwoordden. Napoleon I had het afgeschaft en daarna had in 1859 de pauselijke regering het afgestaan aan twee pastoors van het gehucht onder zekere voorwaarden: één ervan was dat de pastoor met de prebende scholen zou openen voor de arme knapen van de streek; maar wegens de politieke verwickelingen had men aan deze verplichting nooit kunnen voldoen. Toen de oude priester, Don Babini, van wie een overvloedige correspondentie met Don Bosco bestaat, gehoord had van het plan van de medewerkers van Faenza, dankte hij de hemel omdat hij zijn geweten van een zwaar gewicht ontlast voelde.

De gedachte ging haar weg. In de maand juli sprak de bisschop, Mgr. Angelo Pianori, erover met Leo XIII, die hem aanmoedigde voort te gaan met zijn inzicht. In september had Don Clemente Bretto, op dat ogenblik nog jong priester en later algemeen econoom, enkele kostschoolleerlingen van Alassio tot Lugo vergezeld en ging toen naar Faenza met de opdracht het gebouw te bezichtigen. Het stond hem aan. Het jaar nadien in de maand maart kwamen daar Don Cagliero en Don Durando tijdens hun inspectietocht en bevestigden dit gunstige oordeel. Ze zaten aan tafel in het seminarie, toen daar een brief toekwam van Don Bonetti, die vanuit Magliano Sabino namens Don Bosco aan Don Taroni schreef als antwoord op een brief van het jaar tevoren: (1) "Zodra het nest gereed is, zullen de salesianen het komen bezetten." Deze woorden bevestigden andere woorden door Don Bosco uitgesproken een maand vroeger in het college van Alassio aan een leerling van Faenza: - "De mensen van Faenza hebben mijn hart gestolen. Ze verplichten en ze dwingen mij hen te gaan opzoeken." De komst van de salesianen en een bezoek van Don Bosco waren het geliefde gespreksthema van Don Taroni in het seminarie en daarbuiten.

De verwachtingen werden steeds levendiger en ongeduldiger. In mei ging pastoor Don Babini naar Valdocco voor het feest van Maria, Hulp der Christenen, en vatte er de onderhandelingen aan. Toen Don Bosco zag welke de juridische toestand was van het gewezen klooster, meende hij in deze aangelegenheid niet verder te mogen optreden zonder vooraf de toestemming van de Heilige Stoel te hebben. De pastoor ging zonder uitstel naar Rome. De paus verleende hem een privé audiëntie, loofde de bestemming die men aan het gebouw wou geven en wees op de grote noodzaak de jeugd te redden. Nadien kwam er een brief van kardinaal Mertel, de secretaris van de memorialen, waarin hij aan de bisschop van Faenza inlichtingen vroeg over

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 855.

de noodzaak en de waarschijnlijkheid het beoogde werk te verwezenlijken. Op beide vragen gaf de bisschop een bevestigend antwoord. Daarop volgde een rescript van goedkeuring met toewijzing van 250 lires per jaar die aan de salesianen zouden geschonken worden gedurende de drie eerste jaren van hun verblijf te Faenza.

Een daad van zo onverwachte goedheid wakkerde de vurigheid van de vrienden van Faenza aan. Twaalf priesters-medewerkers, onder het voorzitterschap van de vicaris-generaal kwamen samen in een permanent comité om de uitvoering aan te vatten en te bespoedigen. Drie van hen trokken in mei 1880 naar Turijn om de laatste weerstand van het hoofdkapittel te overwinnen. Tijdens een conferentie die ze hadden met Don Rua, Don Durando en Don Cagliero, werd een schets opgemaakt van een overeenkomst met de belofte in de maand juni drie salesianen te sturen, op voorwaarde dat het gebouw zou voorzien zijn van al het nodige om in de behoeften te voorzien.

Toen de restauratiewerken ondernomen waren, liep te Faenza het gerucht dat de jezuiteten, die uit Frankrijk verdreven waren, daar naartoe kwamen. Vandaar protesten en bedreigingen met betogingen van de kant van luidruchtige antiklerikalen, die de woede van het volk aanwakkerden en deze kloosterlingen beschreven als onzedige onderwijzers en als zaaiers van onenigheden in de stad. Toen echter hierover klaarheid gekomen was, kon het gezond verstand van de overgrote meerderheid van de bevolking het lawaai van hen, die met slechte inzichten bezielde waren, tot zwijgen brengen.

Intussen hield de commissie van de twaalf heel wat zittingen om de moeilijkheden, die nu eens door het beheer van de domeinen dan weer door de provincie werden opgeworpen, van de baan te ruimen. Wegens deze vertraging raakte men tot aan het einde van het jaar 1880 zonder dat het huis bewoonbaar was. Toen in 1881 de bisschop naar Rome terugkeerde, meende hij aan de paus de verzekering te kunnen geven dat de salesianen binnenkort naar Faenza zouden gaan. - "Bravo, dat is goed!" riep Leo XIII uit. "Het zal een groot voordeel zijn voor uw diocees." - Op de dringende aanvragen van de mensen van Faenza antwoordde het hoofdkapittel dat er weldra een bezoeker zou komen. En inderdaad, einde maart kwam de algemene econoom Don Sala, die naar Rome gestuurd was voor de kerk van het Heilig Hart. Ook hem beviel het gebouw. Hij gaf enkele onderrichtingen voor de definitieve inrichting en er werd in gemeenschappelijk akkoord besloten dat het huis de naam zou dragen van Heilige Franciscus van Sales. Maar alles scheen tegen het werk samen te zweren. Tien dagen na het vertrek van Don Sala kwamen te Milaan een groot aantal exemplaren toe van de Secolo van Milaan met de vuige aanklacht tegen de salesianen van Alasio.(1) Het werd voor de brave mensen een ogenblik van schrikken en beven. Maar toen kwam de logenstraffing, die eveneens door de stad ver-

(1) Zie hiervoor, blz. 139.

spread werd en de manoeuvres van de sektariërs de bodem insloeg.

En dan, wat al wederwaardigheden in deze commissie van de twaalf! Geestdrift en ontmoediging, scheuring en verzoening en wantrouwen wegens het treuzelen te Turijn. De mensen uit de Romagna met hun vurige en edelmoedige temperament raken er moeilijk van overtuigd dat het, bij een regeling van zaken nodig is tijd te laten aan de tijd. Eindelijk, op 19 juli schreef Don Durando: "Het is onze gewoonte met de bisschop te onderhandelen. Binnen een week zullen we hem schrijven en dan zullen we de bevelen geven. Don Rua schreef aan de bisschop. Hij kreeg van hem onmiddellijk een antwoord, waarin een spoedige opening van het huis gewenst werd. Zijn brief was Don Bosco uiterst welgevallig. Hij stuurde hem het diploma van salesiaans medewerker en liet hem weten, dat bij de eerstkomende verdeling van het personeel, de oversten er allereerst zouden aan denken de wens van de medewerkers van Faenza in te willigen.

En toch liep de maand oktober naar haar einde en van Turijn kwam er niets. En Don Taroni, die zijn seminaristen zo had laten bidden! Men kan zich gemakkelijk zijn verdriet voorstellen toen hij vernam dat men het personeel niet gevonden had en dat men, integendeel de protestanten te Faenza zag toekomen. Zijn leed was grenzeloos.(1) In het diepste van zijn troosteloosheid kwam er een straal van hoop toen hij uit een brief van de salesiaanse clericus Foschini, zijn vroegere seminarist, vernam dat Don Bosco niettegenstaande de bezwaren van de oversten toch goede hoop gaf.

En de verwachtingen werden op een werkelijk onverwachte manier waarheid. In de nacht voor 22 oktober gebeurde er tussen Sarzana en Avenza in Ligurië een spoorwegongeluk. Dertien rijtuigen waren uit de rails geraakt en op elkaar ingebeukt; er vielen enige doden en vele gekwetsten. Op die trein reisde een jonge salesiaanse priester. Hij had zijn retraite in Piëmonte gedaan en keerde nu terug naar Sicilië te Randazzo, waar hij verbleef. Don Cagliero, die een omreis in het eiland gedaan had, had toen juist aan de oversten laten weten dat, indien het nog mogelijk was, ze geen priester daarheen zouden laten vertrekken omdat ze er zelfs

(1) Hij was begaafd met een poëtische ziel en telkens een heftig gevoel hem in beroering bracht, kon hij er zich niet van weerhouden dit in verzen uit te drukken. Toen gaf hij lucht aan zijn verbolgenheid in volgende drie strofen die hij aan de clericus Foschini, een salesiaan, stuurde:

- Komen de salesianen?	De protestanten wel,
Vragen de christenen.	De salesianen niet;
- De protestanten komen:	Maria, kijk nu toe
Antwoorden de schelmen.	Naar wat ons hier treft.

Kijk, O Moeder, aan uw knieën
Zovele lieve kleuters.
Moge mededogen met hen u raken
Indien U met ons geen medelijden hebt.

dat ze er zelfs een te veel hadden. Dit scheen de hand van de Voorzienigheid te zijn. Don Bosco stuurde direct een telegram aan Don Cagliero en aan de ongedeerde salesiaan, dat ze elkaar te Rome zouden ontmoeten en te Faenza het Oratorio zouden gaan stichten. Op deze wijze werd tot directeur van het nieuwe huis benoemd Don Giovanni Battista Rinaldi. Ofschoon nog jong, zal hij de toegenegen achting verwerven van de mensen van Faenza, en van de Romagna. Men zond hem als hulp de al vernoemde clericus Foschini en een coadjuteur. Deze heette Paolo Bassignano. Hij werd nadien zeer populair in de stad onder de naam van Paolino, (1) een echte kleine heilige, die tot het einde van zijn leven in het huis een trouwe en wijze dienaar was en daarbuiten een engel van goedheid. Don Cagliero deed de plechtige opening van het Oratorio op 20 november in aanwezigheid van tweehonderd jongens. Die avond zong men te Faenza de eerste vespers van de Madonna del popolo (2) een plechtigheid waarvan de mensen van Faenza veel hielden. Dit samentreffen trok de aandacht want de salesianen kwamen juist om de kinderen van het volk te redden.

Te Faenza waren er vele medewerkers onder geestelijken en leken; en in het begin wekte het verwondering, toen men vernam dat Don Bosco aan hen, die uit Turijn vertrokken waren, alleen voor Dr. Marco Cantagalli enkele regels ter aanbeveling meegegeven had op een eenvoudig visitekaartje: "Priester Giovanni Bosco dankt, groet en zegent medewerker Cantagalli en beveelt hem zijn kleine familie van Faenza aan." De heer Cantagalli was arts en daarom begrijpt men de opportuniteit van deze aanbeveling, maar men weet niet waarom deze uitsluitend aan hem gedaan werd. Don Taroni, een man Gods en eraan gewend in iedere gebeurtenis een goddelijke beschikking te zien, verklaarde later dit feit, toen de broer van de arts bisschop van Faenza werd, alsof Don Bosco bijna in de toekomst gezien had. Op de avond van 8 december kwam te Rome de eerste tranche toe van de liefdadige gift van de paus.

Op 13 mei 1882 bracht Don Bosco, die daar met grote spanning verwacht werd, een bezoek aan het huis van Faenza. Hij drukte aanstonds de wens uit de voorbereidingen te doen voor een openbare conferentie, maar de meningen waren hierover verdeeld. Er woedde daar, zoals we zullen zeggen, sinds verscheidene dagen een persoorlog tegen de salesianen. In de Romagna braakten republikeinse bladen, die een zekere tijd aan de zijde van de vrijmetselaars stonden, eerloosheden en vervloekingen uit en in de stad hadden er politieke bijeenkomsten plaats. De priesters dus, die vreesden dat de oproerige elementen er een voorwendsel zouden in vinden om tumult te verwekken tegen de niet graag geziene gasten, raadden Don Bosco af de conferentie te houden. Hij was echter onvermurwbaar en zei en herhaalde hun dat hij wou spreken. - "Wij willen", zei hij, "dat allen

(1) Paultje.

(2) Madonna van het volk.

zouden weten waarover het gaat en dat zij niet zouden geloven dat wij tegen iemand samenzweren of dat wij met slechte bedoelingen gekomen zijn." - Toen ze zijn beslistheid zagen, begonnen ze te spreken over de keus van de kerk. Hij liet ze onder elkaar wat praten en dan onderbrak Don Bosco hen: - "Laat ons een bezoek brengen aan de bisschop en het hem vragen; dan zullen we tot een akkoord komen." De keus viel op de parochiekerk van de "Servi" een van de ruimste en meest bezochte kerken van Faenza.

Op de ochtend van 14 mei, een zondag, celebreerde Don Bosco in de Dom aan het altaar van de Madonna van de Genaden, wier feest het toen was. De groep grote seminaristen nam er aan deel. Bij de communie bemerkte hij dat er mensen waren die wensten te communie te gaan. Daarom nam hij uit de ciborie de grote hostie daar gelegd voor de zegen met het Allerheiligste, brak ze, zodat alle personen, er waren er acht, te communie konden gaan.

Na de mis ging hij naar het seminarie. Wat een vreugde bij deze seminaristen! Zo dikwijls hadden ze Don Taroni over hem horen spreken, over zijn deugden, zijn werken, zijn wonderdaden en nu was hij te midden van hen. Ze ontvingen hem op de speelplaats onder een grote loggia. Don Bosco kwam met trage stappen naar hen toe, wierp een blik op hen en zei: "Oh! wat houd ik van jullie!" - Daarna werd hij naar de zaal gebracht en begon er te spreken. Hij herhaalde dat hij sinds geruime tijd van hen hield, dat hij zo dikwijls over hen gesproken had, dat hij zo vaak voor hen gebeden had, dat hij zeer verlangd had hen te zien en dat hij zeer tevreden was, nu hij ze gezien had. Hij vroeg aan de overste of ze gedurende de vakantie naar huis gingen. Toen hij gehoord had dat ze dat niet deden, voegde hij eraan toe: - "Wat zijn ze gelukkig!" - en vertelde dan het feit van een van zijn leerlingen, een jongen van twaalf jaar, die, toen hij eens met vakantie geweest was, van geen vakantie meer wilde weten, nooit meer. Don Taroni vroeg hem naar de reden hiervan. Hij antwoordde: - "Indien men de zielen kon zien van de jongens, die naar huis met vakantie gaan, dan zou men ontdekken dat er zoveel vertrekken met de vleugels van een duif en terugkeren met de horens van de duivel. Het is spijtig het te moeten zeggen maar al te veel gaat men naar huis met een goed inzicht en dan, en dan... Maar laat ons geen preek houden... Het doet leed dat mijn jongens met vakantie gaan, terwijl ik ze bij mij zou willen houden; en zo meen ik dat ook uw oversten erover denken. Wat zijn jullie gelukkig!... Maar laat ons geen preek houden." - Als besluit beval hij hen zijn drie S aan: Sanita, Sapienza, Santità (1) en gaf er een kort commentaar bij.

We mogen niet verzwijgen dat de bisschop en sommige leden van de clerus vreesden dat de komst van de salesianen schadelijk zou kunnen zijn

(1) Gezondheid, Wijsheid, Heiligheid.

voor het seminarie, vooral wanneer ze daar een college zouden openen. Daarom merkte de overste wegens deze geheime bezorgdheid op dat het aantal seminaristen van jaar tot jaar verminderde en beval hij ze aan zijn gebeden aan. Don Bosco antwoordde hem dat hij niet bang behoefde te zijn; want het seminarie van Faenza zal aangroeien. Zijn voorzegging werd zo vlug en op zo welsprekende manier bevestigd door de feiten, dat de bisschop en de overste zeiden dat ze voor die reden alleen al Don Bosco als een heilige aanzagen.

In de namiddag preekte hij voor driehonderd jongens. Hij verhaalde hoe een vader, die op sterven lag, zaad van goed graan aan zijn drie zonen gaf. Eén hield het bij zich en zaaide het niet uit; de tweede zaaide het op een verkeerde manier en de derde zaaide het op de juiste wijze. De zedenles was dan dat men oogst zoals men gezaaid heeft. Later hield hij de conferentie die bijna een uur duurde. Hij sprak van op het podium met de baret in de hand, voor een uiterst talrijk gehoor en zette het doel van zijn werk, dat helemaal gericht was op het welzijn van de kinderen uiteen. Hij kondigde aan dat hij 's anderdaags de mis zou celebreren in de kerk van Sint-Antonius van Padua en dat hij zou spreken tot de dames van de conferentie van Sint-Vincentius de'Paoli. Overal waar hij van plan was een van zijn werken te vestigen, hechtte hij groot belang aan de medewerking van de vrome dames; want hij wist dat hij ze doeltreffend kon bewegen om hem te hulp te komen.

In deze mis waren er zeer velen die te communie gingen. In zijn korte toespraak verheugde hij zich samen met de vrome dames en wees hun op de verschillende aflaten die ze konden verdienen en op de manier waarop ze dit konden doen. Hij sprak opnieuw over de kerk van het Heilig Hart te Rome en vroeg hen, namens de paus, er een aalmoes voor te schenken.

Graaf Marcello Cavina was getroffen door een zware ziekte en verkeerde in een uiterst slechte toestand. De zieke en heel zijn familie werden door al de burgers van de stad vereerd wegens hun godsdienstige gezindheid en hun liefdadigheid. Men wou aan de hemel de genade van zijn genezing ontrukken, dank zij de gebeden van Don Bosco. Don Bosco begaf zich tweemaal aan zijn bed. De tweede maal gebeurde dit na de mis, waarover wij hierboven spraken, een uur voor zijn vertrek. Over de weldaden verkregen door het bezoek van Don Bosco aan de medewerkers, het seminarie en het huis Cavina schrijft Don Taroni: "Het uitwerksel van het bezoek van Don Bosco was een grote aanmoediging vooral bij de medewerkers. In het seminarie groeide het aantal seminaristen aan en in het huis van Cavina kwam er berusting, vrede en een bewonderenswaardige sereniteit bij de zieke tot aan zijn dood."

Voor zijn overlijden schreef Don Bosco vanuit Turijn, drie brieven aan de broer van de graaf, kanunnik Giuseppe. In de eerste brief treffen we een nieuwe bevestiging aan van een bewering van Don Bosco. Toen hij in

1875 het woord voerde voor de directeurs (1) had hij gezegd dat hij er voor zorgde dat de weldaden van de paus ontvangen tot hun bron zouden terugkeren via de Sint-Pieterspenning. Dat dit niet enkel een vrome wens was, werd bewezen door het feit van de zesduizend fr. die hij met dit inzicht uit Marseille meegenomen had en die te Rome gestolen werden. Hier raakt hij nogmaals diezelfde edele gedachte aan. Daarin toonde hij zich trouwens consequent met zichzelf. Had hij van bij het ontstaan van Sint-Pieterspenning in 1849 ook niet de kleine, maar waardevolle bijdrage van zijn arme jongens van het Oratorio hiervoor verzameld?

" Beste in Jezus Christus,

"

" Ik ontving uw lieve brief en dank er u hartelijk voor. Te
" Faenza bezocht ik tweemaal uw broer die ik in een zeer ernstige
" toestand aantrof. Vanaf die tijd tot heden heb ik steeds gebeden
" en laten bidden voor hem. Toen ik bij hem was, stond ik op het
" punt hem een buitengewoon middel te suggereren dat meermaals ge-
" slaagd is, namelijk een aanzienlijke gift te doen aan de Heilige
" Vader die in nood verkeert. Ik heb dit echter niet gedaan omdat
" mevrouw uw moeder en heel uw familie het inzicht hebben een
" schenking te doen, na het verkrijgen van de gunst. Aan mij ech-
" ter hebben ze een flinke aalmoes geschonken voor missen en ge-
" beden die wij gedaan hebben en nog doen 's ochtends en 's avonds
" aan het altaar van Maria, Hulp der Christenen. Mijn beste Mon-
" seigneur, ik zal niet nalaten iedere ochtend een memento voor u
" te doen in de heilige mis. Ik vraag u ook voor mij te willen bid-
" den, die steeds in de heilige harten van Jezus en Maria van u
" zijn zal

"

" Turijn, 28-5-82.

de nederige dienaar
Priester Gio. Bosco.

Ofschoon de familie Cavina hem al een gift geschonken had toen Don Bosco zich bij hen bevond, wou zij hem nog tweeduizend lires sturen die hij bestemde voor de kerk van het Heilig Hart. Toen hij verwees naar de kleine graaf Carlo, de waardige erfgenaam van de naam en de deugden van zijn vader, gebruikte Don Bosco het mooie bijvoeglijk naamwoord "aanval-
lig". Het zou helemaal tegenstrijdig zijn met zijn gebruikelijke gevoe-
lens dit woord te verstaan voor de fysieke aanvalligheid van de jongen.
Men dient integendeel hierbij te denken aan de betekenis die zeer gewoon
is voor zijn correspondent in het dialect van Piëmonte en die daar bete-
kent "minzaam en dienstvaardig".

(1) Cfr. boekdeel IX, blz. 23 en hiervoor blz. 149. De originele brieven van Don Bosco aan de kanunnik werden bewaard in het huisarchief van de Cavina's.

" Beste in Onze Heer Jezus Christus,
"
" Ik ontving uw brieven en op vandaag kwamen mij de vier
" mandaten toe van elk 500 fr. om gebruikt te worden tot meerdere
" glorie van God en van de Heilige Maagd, met als doel de Verhe-
" ven Koningin des Hemels te smeken uw zieke broer te hulp te
" komen. Dit meende ik te doen, toen ik te Faenza geweest ben. Ik
" doe niets anders dan voortgaan met bidden 's ochtends en 's
" avonds voor het altaar van Maria, Hulp der Christenen. Indien
" God geen mirakel doet voor zijn lichamelijke genezing, dan is
" het zeker dat het mirakel ongetwijfeld gebeurt voor zijn eeuwige
" zaligheid.
" Mijn wens was een werk ten voordele van de Heilige Vader,
" die, naar ik weet, in nood is. Aldus wordt de mij toegezonden
" som vandaag nog besteed voor het delgen van een schuld voor de
" kerk en het tehuis van het H. Hart van Jezus te Rome, waarover
" de Heilige Vader zelf zeer bezorgd is.
" Moge de barmhartige God zich gewaardigen onze gemeenschap-
" pelijke gebeden te verhoren en alle genaden te verlenen die niet
" in tegenstrijd zijn met Gods meerdere glorie en met het welzijn
" van de ziel van uw broer.
" Ik verzoek u mijn nederige hulde te laten worden aan
" mijnheer uw broer, aan uw moeder, aan uw schoonzuster en aan
" de lieve kleine Carlo uw neef.
" Moge de Heer ons allen zegenen. Wil ook voor mij bidden
" die steeds voor u in het Heilig Hart van Jezus en Maria zijn zal
"
" uw toegenegen vriend
" Turijn. Priester Gio. Bosco.

De derde brief werd geschreven enkele dagen voor de dood van de graaf; hij stierf op 19 juni.

" Mijn beste D. Giuseppe,
"
" Hoe bedroeft mij het bericht dat u mij stuurt over uw heer-
" broer! In ons huis, in de kerk van Maria wordt er 's ochtends en
" 's avonds gebeden om deze gunst te bekomen. Zullen zovele gebeden
" nutteloos zijn? Ik slaag er niet in mij hiervan te overtuigen, ten-
" zij God wil verhoren in geestelijke zin wat wij in lichamelijke
" zin vragen. Zeg aan mevrouw uw moeder, Markiezin Cavina-Durazzo,
" dat wij thans ook bijzonder voor haar bidden. Indien God dan van
" ons het volledige offer vraagt, laat ons dan geduld hebben! God
" is onze vader en onze Meester en we zullen een inspanning doen
" om te zeggen: fiat voluntas tua. Vele huldeblijken aan u en aan
" heel uw familie en geloof mij in Jezus Christus te zijn
"
" uw zeer verplichte dienaar
" Turijn, 8 juni 1882. Priester Gio. Bosco.

De gedachtenis aan Don Bosco bleef steeds levendig in de familie van de overledene. Bij het naderen van het feest van Kerstmis zond kanunnik Giuseppe hem zijn beste wensen toe en nam hem in vertrouwen betreffende de behoeften van zijn ziel waarop hij dan volgend antwoord ontving.

" Mijn beste D. Giuseppe,

"

" Ik heb mijn antwoord wat uitgesteld om het genoeg te kunnen hebben zelf te antwoorden en u te laten weten hoe ik uw wensen en uw gebeden op prijs stel. Ik dank u daarom hartelijk en ik bid tot God dat hij het honderdmaal moge vergelden aan u, beste Don Giuseppe, en aan heel uw familie en op een bijzondere wijze aan uw kleine neef, die de hemel moge bewaren.

" U zegt mij u aan God aan te bevelen opdat Hij u zou verlichten in de keuze van de zekere weg die naar het eeuwige leven leidt. Ik zal dit van ganser harte doen en ik verzoek u hetzelfde voor mij te willen vragen. Indien de Heer het u ooit zou ingeven ook maar enige tijd onder ons te komen vertoeven, dan is dat voor u als voor een broer die naar het huis van zijn broer gaat, als voor een meester die naar het huis van zijn dienaar gaat. Een zeer overvloedig werk staat ook voor u gereed. En voor zover dit mogelijk is, zou er worden rekening gehouden met de toestand van uw gezondheid en met uw stand.

" Maar omdat u zo goed zijt mij in vertrouwen te spreken, beviel ook ik mij warm aan uw heilige gebeden en aan uw goddelijke misoffers aan. Ik ben bezig met zeer gewichtige zaken vooral voor de buitenlandse missies; en het is slechts met de hulp van de hemel dat ik mij uit de slag weet te trekken en daarom heb ik groot vertrouwen in de liefdadigheid van uw gebeden.

" Moge God u zegenen, mijn steeds beste Don Giuseppe en moge Hij u in goede gezondheid bewaren. Gelieve mijn nederige groeten te willen aanbieden aan heel uw eerbiedwaardige familie en mij steeds te aanzien voor wie ik de eer heb te zijn in Onze Heer Jezus Christus

"

uw toegenegen vriend

" Turijn, 27 december 1882.

Priester Gio. Bosco.

De bloei van het Oratorio bracht de vijanden van het goede overstuur zodat ze tegen de salesianen vuur en vlam gingen spuwen. Eens gedurende de speeltijd werd over de speelplaats een gewerschot afgevuurd, dat op Don Rinaldi gericht was. Bij mirakel werd niemand getroffen. Op een nacht begoten misdadige handen de deur met petroleum en staken er het vuur aan. Ook van de kant van de brave mensen ontstonden er misverstanden, die de oorsprong waren van onprettige zaken. Wegens al die redenen ging men er steeds meer aan twijfelen of Don Bosco de zijnen niet zou terugroepen en het huis sluiten. Maar hij, zoals Don Berto in de processen

bevestigde, verklaarde aan al wie hem schreef om dit gevaar te bezweren, dat het huis van Faenza, niettegenstaande alle inspanningen van de duivel en van de sekten, niet zal gesloten worden en dat het zelfs tot bloei zal komen. Deze bewering van de secretaris wordt voor ons bevestigd door volgende brief aan kanunnik Cavina.

" Mijne beste in Onze Heer Jezus Christus,
"
" Met veel genoegen ontving ik uw brief die mij goed nieuws
" over heel uw familie bracht. Ik dank God dat al uw verwanten een
" bevredigende gezondheidstoestand genieten. Ik bid van harte dat
" dit van goed steeds beter zou worden en dat de genade van de Heer
" u standvastig moge maken in de dienst van God tot de grote belo-
" ning van de rechtvaardigen in het paradijs.
" Ik heb echter met groot verdriet de gebeurtenissen vernomen
" die het werk, dat tot doel heeft het welzijn van de in gevaar ver-
" kerende arme jeugd, moeilijk maken. Zullen wij genoodzaakt zijn
" het terrein in handen van de vijand te laten? Nooit!
" In grote gevaren dient men zijn inspanningen en offers te
" verdubbelen. Wij zullen graag doen wat in onze macht ligt; maar
" het is ook noodzakelijk dat u en uw vrienden doeltreffend helpen
" om een tehuis te openen voor de arme jongens. Bestudeer het en
" doe het.
" D. Rinaldi zal mijn gedachten beter uitleggen.
" De tijd ontbreekt mij om nog meer te schrijven; maar ik
" geef u de verzekering dat ik niet zal nalaten iedere dag te bid-
" den den voor u, mijn beste D. Giuseppe en voor heel uw eerbied-
" waardige familie.
" Gelieve ook heel het leger van de salesianen aan de Heer
" te willen aanbevelen, vooral nu wij op dit ogenblik een defini-
" tieve aanval op Patagonië gedaan hebben.
" Moge God ons allen zegenen en geloof mij in Jezus Christus
" te zijn
" uw toegenegene in Jezus Christus
" Turijn, 17 september 1883. Priester Gio. Bosco.

Het lag helemaal niet in de bedoeling Faenza te verlaten; maar Don Bosco wilde dat men een plaats zou zoeken waar men gemakkelijker het goede kon doen en waar ook meer vrijheid van actie mogelijk was. In afwachting hiervan werd tussen de commissie van de medewerkers en hem een privé overeenkomst (1) afgesloten die van kracht bleef tot de gelukkige overbrenging van het Oratorio van het gehucht naar de binnenstad. Hier kwam het werk tot een ruime ontwikkeling en gaat er op vandaag mee voort zijn weldoende invloed te laten gelden niet enkel in de buurt, maar ook in heel de Romagna.

(1) Bijv. Doc. 48. Reeds voor men erheen ging, was er een voorlopige overeenkomst. Het kan nuttig zijn te weten dat Don Bosco, tijdens zijn verblijf in het ex-klooster, de voorlaatste kamer ten oosten gebruikte, in de vleugel van het gebouw dat van op de speelplaats aan de zuidkant ligt.

H O O F D S T U K X I .

DE DOCHTERS VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN, BIJ DE
DOOD VAN HUN EERSTE ALGEMENE MOEDER.

Op het oogenblik dat haarkloverijen over de jurisdictie de zaak van Don Bonetti nog ingewikkelder maakten, schreef advocaat Leonori aan Don Bosco:(1) "Ik ben thans de mening toegedaan dat u de goedkeuring van de constituties van de zusters dient te vragen, waarbij u dezelfde normen zou aanleggen als voor de goedkeuring van uw instituut voor mannen. Dan zouden alle kwesties van de baan zijn." Ook andere personen dachten erover in die zin. Maar Don Bosco had volstrekt geen haast een dergelijke goedkeuring vanwege de Heilige Stoel te verkrijgen. Hij wist wel dat te Rome een neiging bestond de vrouwencongregaties volledig onafhankelijk van de mannencongregaties te maken; maar een dergelijk losmaken zou toen erg voorbarig zijn, omdat de geest van deze veelbelovende congregatie nog verder in de lijn van zijn ideaal moest gevormd worden. Daarin volgde hij trouwens het voorbeeld van de priesters van de missie die juist wegens dergelijk motief nooit wilden dat de regel, die door Sint-Vincentius aan de zusters van Liefde geschonken was, goedgekeurd werd.(2)

We hebben gezegd dat de nieuwe congregatie veelbelovend was. Naar het voorbeeld van de salesianen die het aldus deden sinds 1872, begonnen de dochters van Maria, Hulp der Christenen, hun "Elenco" van de huizen te laten drukken met een aanhangsel van korte overlijdensberichten. Ziehier de samenstelling van hun Hoofdkapittel:

(1) Rome, 21 juni 1881.

(2) In 1901 verscheen een decreet vanwege de congregatie van de Bisschoppen en Regulieren waarin vereist wordt dat de vrouwelijke congregaties die van de Heilige Stoel de goedkeuring van hun regel willen verkrijgen, volledig onafhankelijk moeten zijn van iedere congregatie die hetzelfde doel nastreeft. In 1918 werd dit decreet een artikel van de nieuwe Codex van canoniek recht. Voor de dochters van Maria, Hulp der Christenen, werd dit decreet van kracht in 1906. In 1921 benoemde Benedictus XV Don Albera tot apostolisch delegaat voor de dochters van Maria, Hulp der Christenen, met de opdracht door zijn bemiddeling of door die van anderen de geest van hun stichter te bewaren.

Algemene Overste :	Zuster Maria Mazzarello
Plaatsvervangster :	Zuster Caterina Daghero
Econome :	Zuster Giovanna Ferettino
Eerste Assistente :	Zuster Emilia Mosca
Tweede Assistente :	Zuster Enrichetta Sorbone
Novicemeesteres :	Zuster Petronilla Mazzarello.

Men vindt er de namen in van 97 zusters die hun eeuwige geloften hebben afgelegd; 56 zusters met driejaarlijkse geloften; 55 novicen en 7 coadjutrices. Deze laatste titel sloeg op een speciale categorie van zusters, in het zwart gekleed en met een sjaal in plaats van een "modestino". Ze hadden dezelfde rechten en plichten als de andere zusters; maar het verschil van kleding betekende uit zichzelf ook een verschil van stand. Daardoor voelden ze zich soms wat ongemakkelijk alsof ze een klasse van tweede rang vormden, iets wat niet overeenstemde met de geest van de stichter en de aard van het instituut. Trouwens het feit dat de zusters, die zich bezig hielden met ruwer werk en de boodschappen buiten het huis deden, wat minder zwaar dienden gekleed te zijn scheen wijzigingen af te raden. Daarom ging men er aldus mee door tot in het jaar 1922, wanneer in de constituties artikel 21 ingelast werd, dat zegt: "De zusters die ermee gelast zijn buitenshuis boodschappen te verrichten, mogen een bescheiden kleed over hun kloosterkleed dragen." Van toen af tot nu toe dragen allen binnenshuis het gewone kleed.

In het hoofdhuis van Nizza Monferrato was de regeling een weerspiegeling van deze in het Oratorio. De Algemene Overste was directrice en werd bijgestaan door de plaatsvervangster, die de effectieve directie had. Er waren 23 andere huizen waarvan twee in Sicilië (Catania en Bronte), drie in Frankrijk (Nice, la Navarre en Saint-Cyr) en zes in Amerika (Almagro, La Boca, S. Isidoro en Patagones in Argentinië, Villa Colon en Las Piedras in Uruguay). In de jaren 1881 en 1882 kwamen er tien bij, waarvan acht in Italië (Fontanile, Visone, Incisa Belbo in het diocees Acqui; Risognano Monferrato in het diocees Casale; Sampierdarena in het aartsbisdom Genua; Trecastagni in het aartsbisdom Catania en Mascali Nunziata in het diocees Acireale), een in Frankrijk (Marseille) en een in Argentinië (Moron in de nabijheid van Buenos Aires).

Te midden van dit vurige leven riep God tot zich haar, die met haar nederigheid, de innerlijke drijfkracht ervan geweest was gedurende de periode van de langzame voorbereiding. Tot dan toe moest het instituut vooral diepe wortels krijgen door de kloosterdeugden, opdat de boom recht en sterk zou kunnen groeien. Hiertoe was de ingetogen en werkzame heiligheid van Moeder Mazzarello het beste wat Don Bosco wensen kon. Voortaan echter vergde de steeds snellere en steeds ruimere gang van zaken dat er iemand aan het hoofd zou staan begaafd met een gelukkige versmelting van bovennatuurlijke gaven en van niet gewone natuurlijke talenten. Moeder Mazzarello zelf, die een verlichte kloosterlinge was, bleek deze noodzakelijkheid zeer goed te verstaan; voor de verkiezingen die plaats hadden in juni 1880 deed zij haar rondgang bij de kiezeressen en fluisterde hun

deze gedachten in: - "Kijk, thans heeft de congregatie geleerde oversten nodig, omdat er jonge meisjes binnenkomen die een opvoeding hebben genoten en veel weten en dan wordt het moeilijker te onderscheiden waar de echte deugd ligt. Bij de jonge meisjes van de buiten is dat niet het geval, omdat men bij hen dadelijk ziet wat ze zijn. Om echter de anderen te leiden is er veel deugd en veel geleerdheid nodig. Kies dus zuster Maddalena Martini, die in Amerika is, of zuster Caterina Daghero." Men luisterde niet naar haar, maar een jaar later werd haar suggestie niet in de wind geslagen.(1)

De kwaal, die haar naar het graf bracht, beloerde haar sinds geruime tijd in haar borst. In het verloop van die winter voelde ze van tijd tot tijd een doffe pijn in haar zijde; ze had er een voelbaar ongemak van maar sloeg er geen acht op. Tijdens de reis om de zusters missionarissen te vergezellen overviel haar te Sampierdarena een heftige koorts. Nadat ze hiervan wat hersteld was, scheepte ze zich in voor Marseille met het inzicht daarna haar dochters in Frankrijk te gaan bezoeken. Toen ze echter te Saint-Cyr was aangekomen, kreeg ze een zeer zware borstvliesontsteking; ze bleef daar een maand waarin ze veel leed en door haar houding allen stichtte.

Op de terugreis ontmoette ze te Nice Don Bosco, aan wie ze vroeg of ze weer helemaal gezond zou worden. Hij antwoordde haar met een verhaaltje: - "Eens", zei hij, "ging de dood aankloppen aan de poort van een klooster. De portierster deed open en de dood zei: Kom met mij mee. Maar de portierster antwoordde dat ze dat niet doen kon, omdat niemand haar in haar ambt zou vervangen. En de dood zei niets, ging in het klooster binnen en herhaalde zijn vraag "Kom met mij mee" aan allen die hij ontmoette, of ze nu zusters, postulanten of leerlingen waren, tot zelfs aan de kokkin. Maar allen zeiden dat ze zijn uitnodiging niet konden aanvaarden omdat iedereen nog zoveel zaken te doen had. Toen bood de dood zich bij de overste aan en zei haar eveneens: "Kom met mij mee." Ook de overste pakte uit met haar verontschuldigen om hem niet te moeten volgen. Ditmaal echter hield de dood voet bij stuk, drong aan en zei: De overste moet vooraan gaan en aan allen het goede voorbeeld geven, ook wanneer het gaat over de reis naar de eeuwigheid. Kom dus zonder meer mee, want ik kan je redenen niet aanvaarden. Wat stond er haar te doen? De overste moest het hoofd buigen en hem volgen."- Moeder overste had het begrepen; maar ze deed alsof ze de zaak als een scherts opnam om de aanwezige zusters niet te bedroeven.

Te Saint-Cyr had de zieke maar één wens gehad, namelijk niet te moeten sterven buiten het huis van Nizza Monferrato, ver van haar brave dochters. De Heer verhoorde haar en liet er haar terugkeren op 28 maart. Ze maakte zich echter geen begoochelingen, want de woorden van Don Bosco

(1) Cfr. Maccono, Zuster Maria Mazzarello, blz. 268 (1ste uitgave).

zegden haar duidelijk dat het niet lang zou duren dat haar laatste uur zou slaan. Met deze gedachte in haar geest moeten de betuigingen van blijdschap om haar aankomst te vieren haar wel veel pijn hebben gedaan! Er verliepen inderdaad geen twee weken of de borstvliesontsteking kwam terug samen met zeer ernstige symptomen.

In haar nederige en zuivere eenvoud leed ze al biddend, neuriede lofhymnen voor de Madonna, stelde belang in de noden van anderen en strooide goede woorden uit. Eens gaf ze aan de leden van het kapittel en aan de oudste zusters, die rondom haar bed verenigd waren drie raadgevingen: Na haar dood mocht er geen afgunst zijn. Zolang die armzalige lomp er was zag men dergelijke ellenden niet, maar daarna, wie weet?... Ze dienden elkaar wederkerig te helpen om het goede te doen; maar wat de leiding betrof, dienden ze die over te laten aan hen die ermee belast waren... De zusters hadden de wereld verlaten en daarom mochten ze in de congregatie zich geen wereld opbouwen, die gelijk was aan de eerste.

Op 10 mei kwam Don Cagliero uit Spanje toe. Don Bosco was ver van Turijn. Nu de zieke zijn laatste zegen niet kon ontvangen, wenste zij dat ten minste de algemene directeur op tijd zou komen. Don Cagliero kwam bij haar, toen zij de laatste sacramenten al ontvangen had. Op de vooravond van haar dood echter zat hij drie kwartier aan haar sponde en kreeg de gelegenheid over de zaken van haar ziel te spreken. Ze stierf in geur van heiligheid op de ochtend van zaterdag 14 mei, op de leeftijd van 44 jaar.

Het leven en het bestuur van Moeder Mazzarello is een onbetwistbaar bewijs dat Don Bosco goed geïnspireerd was, toen hij haar aan het hoofd van de ontluikende congregatie stelde. Van natuur was ze eerder prikkelbaar, wist zich te beheersen en werd het verpersoonlijkte geduld. Zij had weinig of geen ontwikkeling en genoot toch de oprechte achting van de zusters die studies gedaan hadden. Steeds uiterst bescheiden, bezat ze in hoge mate de kunst iemand te verbeteren, het geheim de roepingen te kennen en de gave de zielen gerust te stellen. Haar dood werd bitter beweend door al haar dochters; maar de faam van heiligheid omkranste haar gedachtenis en maakte haar de trots van haar kloosterfamilie, die er weldra toe gebracht werd de zaak van haar zaligverklaring in te leiden.

Het verwondert en het heeft sommigen verwonderd dat er aanduidingen ontbreken, waaruit blijkt welk aandeel Don Bosco gehad heeft in deze pijnlijke gebeurtenis. Hier dient men verscheidene zaken in aanmerking te nemen. Op de dag van haar dood troffen wij hem aan te Florentië. Daar was hij bezig samen met Don Rua de groeiende moeilijkheden op te lossen en de manier te bestuderen om aan dat huis een betere en definitieve regeling te geven. Bovendien dienen we ook te zeggen dat wij niets afweten van de zovele privé betuigingen van Don Bosco. Om ons dan tot de zusters te beperken, schijnt het ons onbetwistbaar toe dat hij wel privé en openbaar de werken van het instituut ophemelde, maar nooit afzonderlijke kloosterzusters lof toezwaaide of ze vernoemde. Dit stilzwijgen beant-

woordde aan die gereserveerdheid, waarvan hij voor geen enkele reden ter wereld ooit afweek. Men vergete evenmin de opmerkingen, die uit Rome gekomen waren, over de betrekkingen van de Algemene Overste met de congregatie van de dochters van Maria, Hulp der Christenen (1) en de insinuaties, die uit Turijn gekomen waren over veronderstelde handelwijzen van Don Bosco, om de zusters en hun huizen aan de jurisdictie van de bisschop te onttrekken. (2) Dit waren omstandigheden die hem de opportuniteit deden aanvoelen op zijn hoede te zijn om misverstanden te vermijden; want hieraan konden andere zich vastklampen om hem te beschuldigen van overdreven bemoeiingen in het bewind van een louter diocesaan instituut.

Maar indien Don Bosco niet sprak, dan sprak het Bollettino. Het tijdschrift publiceerde dadelijk in zijn nummer van juni een doodsbericht dat bondig was maar vol lof. Nadien gaf het in vijf nummers aan zijn lezers een gevulde levensbeschrijving, waarin de deugden en de verdiensten van de afgestorvene in een mooi licht werden geplaatst. (3) Welnu, men kan niet veronderstellen dat dit alles niet onder de ogen van Don Bosco gekomen is. Het schijnt ons zelfs toe dat we hier en daar een pennentrek van hem kunnen vinden.

Volgens de regel ging bij vacatuur, het algemeen bestuur van de congregatie over in handen van de plaatsvervangster. Krachtens de toenmalige constituties mocht de verkiezing van de Algemene Overste niet langer dan veertien dagen uitgesteld worden. Maar toen de plaatsvervangster aan haar medezusters de bijzonderheden over de dood van moeder Mazzarello mee-deelde, stuurde ze tegelijkertijd een kopie van volgende brief door de algemene directeur in naam van Don Bosco geschreven.

" Aan Zuster Caterina Daghero, plaatsvervangster,
" Eerwaarde Zuster en Dochters in Jezus Christus,
"
" Zeereerwaarde Heer Don Bosco, onze en uw beste overste en
" vader nam levendig deel in uw gerechtvaardigde smart wegens het
" zeer gevoelig verlies dat u allen ondergaan hebt door de dood van
" de zeereerwaarde moeder overste.
" Hij beveelt de mooie ziel van de overledene aan God aan
" en vergeet tegelijkertijd de wezen, haar dochters, niet.
" Hij verlangt dat u allen onderworpen zou zijn aan de heil-
" lige wil van God en verzoekt u allen verenigd te blijven door de
" heerlijke band van de christelijke liefde, samen met het vol-

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 222 en 227.

(2) Cfr. hiervoor, blz. 209.

(3) Nummers van september, oktober en december 1881; maart en juni 1882.

" maakt onderhouden van de heilige regel van uw instituut. Daar men
" zich wegens omstandigheden niet kan houden aan het voorschrift
" van artikel drie, paragraaf 4 van uw constituties over de verkie-
" zing van de Algemene Moeder, stelt hij deze uit tot de maand au-
" gustus aanstaande, bij gelegenheid van de retraite.
" Hij maant u allen aan uw betrouwen te stellen in de godde-
" lijke Voorzienigheid en in de moederlijke bescherming van Maria,
" Hulp der Christenen en wenst dat men iedere dag en in alle huizen
" van het instituut een Onze Vader, Wees Gegroet en Eer zij de Vader
" tot de Heilige Geest zou bidden, opdat hij u een moeder als de
" voorgaande zou geven die u allen naar het paradijs zal leiden.
" Ik beveel mij aan God aan in uw vurige gebeden. Ik ben
" in Jezus Christus
" uw directeur en vader,
" Turijn, 24 mei 1881. Priester Giovanni Cagliero.

De verkiezing werd vastgesteld op 12 augustus. Het Algemeen Kapittel kwam samen in de kerk van Onze-Lieve-Vrouw van Genaden te Niza-Monferrato. Aan het hoofdkapittel namen deel al de directrices van Italië en van Frankrijk. Ook de kostschoolmeisjes mochten aanwezig zijn. Na het licht van de Heilige Geest te hebben afgeroepen, verklaarde Don Bosco, in zijn hoedanigheid van Algemeen Overste, bijgestaan door Don Cagliero, algemeen directeur, en door Don Lemoyne, plaatselijk directeur, na een gelegenheidstoespraak, in naam van God, de zitting voor geopend. Bij geheime stemming werden als stemopneemsters aangeduid zuster Rosalia Pestarino, de directrice van de kostschool van Chieri en zuster Adele David, directrice van het huis van Vallecrosia. Het kapittel verlangde dat Don Bosco een drietal zusters zou aanduiden onder wie men de Algemene Overste zou kiezen, maar daartegen verzette zich dadelijk Don Cagliero. Er waren 21 kiezeressen. Zuster Caterina Daghero van Cumiana werd gekozen. De regel vergde een leeftijd van vijfendertig jaar, terwijl zij er nog maar vijftientig was; maar Don Bosco verleende haar dispensatie. De verkiezing werd van alle kanten op een levendig gejuich onthaald; want de nieuwe overste genoot al een merkkelijk prestige bij haar nabije en verre meezusters.

Toen men bezig was met de voorbereidsels voor de verkiezing was zij eens bij Don Bosco, die haar zei: "Voor de beklagenswaardige zuster die moeder Mazzarello zal moeten opvolgen, heb ik reeds een mooi doosje met bittere amandelen klaar, omdat zij werkelijk te beklagen is." En, inderdaad, stuurde hij aan de overste niet één maar twee dozen, de eerste met bittere amandelen en de tweede met snoep samen met het volgende briefje:

" Aan de toekomstige Moeder Algemene Overste,
" Eerwaarde Moeder Algemene Overste,
" Hier hebt u wat snoep om uit te delen aan uw dochters. Be-

" houd voor u de zoetheid die altijd en tegenover allen in praktijk
" dient gebracht te worden, maar wees altijd bereid om de kleine
" bitterheden te aanvaarden of liever de bittere hapjes die het God
" behagen zal u te sturen.
" Moge God u zegenen en u de deugd, en de moed schenken om
" u en heel de communiteit, die aan u toevertrouwd is, te heiligen.
" Bid voor mij die van u in Jezus Christus ben
"
" de nederige dienaar
" Nizza Monferrato, 12 augustus 1881. Priester Gio. Bosco.

Toen de vergadering ontbonden was, keerden de zusters terug naar de speelplaats en omringden Don Bosco, bij wie zich eveneens gravin Gat bevond. Don Bosco zei: - "Met hoevelen bent u al! Het huis is groot, maar het zal nog groter worden. Schep moed! Een nederige moeder is heengegaan; maar u hebt er al een andere die uiterst nederig is. U had een heilige moeder en u hebt er reeds een andere die niet minder heilig zal zijn... Waar is uw overste? Ga haar eens halen en zeg haar dat ze zich laat zien." Ze gingen haar zoeken en vonden haar in een hoekje op zolder aan het wenen.

Die avond had er in het kleine theater een feestje plaats wegens de verkiezing van de Algemene Moeder en ter ere van Don Bosco. De goede vader wou dat moeder Daghero plaats nam tussen hem en gravin Gatti. Op het einde ervan zei hij: - "Dit is dus uw moeder. En u, moeder, hebt hier uw dochters. Ik zie dat daar twee cabarets (schalen) zijn, een met bitterkoekjes en een met snoep (de bitterkoekjes waren klein als boontjes). Goed. Deel ze uit, moeder, eerst een lepel met bittere koekjes aan iedere zuster en dan een andere lepel met snoep." - Toen alles verdeeld was, keerde Don Bosco zich tot de Algemene Moeder en zei: - "Zo zult u het altijd doen. Aan iedereen en aan allen wat bitters dat goed is voor ziel en lichaam en wat zoets; maar dit steeds laatst."-

Don Bosco was te Nizza vanaf 2 augustus om er de leiding te nemen van de retraites voor dames en juffrouwen; zij gaven hem veel werk in de biechtstoel en bij de audiënties... Iedere avond dan, na de gebeden hield hij voor hen een avondwoordje. Zuster Rinaldi herinnert zich dat hij eens volgende gedachte ontwikkelde: - "Velen zeggen dat Don Bosco een heilige is en dat hij wonderbare dingen doet; maar ik kan u zeggen dat Don Bosco een arme priester is, een werktuig in Gods handen om grote dingen te doen, weliswaar, om te werken aan de redding van de zielen, vooral van de jeugd. Maar hij kan niets doen zonder uw medewerking... Hij verwacht van u de geestelijke bijstand van uw gebeden, die hun waarde ontleen aan uw echt christelijk leven en hij verwacht ook de stoffelijke bijstand van kleine en grote giften...". - Deze retraites brachten steeds overvloedige vruchten voort, zodat hij in 1882 kon zeggen: "Indien ik de congregatie van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, niet opgericht had, dan zou ik ze alleen al om zoveel goed te verkrijgen, willen oprichten."

Onder de retraitanten was er de nog zeer jonge Eulalia Bosco, achternicht van Don Bosco, dochter van Francesco, de zoon van zijn broer Giuseppe. Pas had hij ze gezien of hij zei haar: - "Je zuster Maria verlangde dit jaar als postulante binnen te treden; maar de Madonna wil ze bij haar in het paradijs en in haar plaats wil zij jou hier." - Het meisje was hierdoor van haar stuk gebracht en antwoordde: - "Neen, neen, mijn zuster is beter en ik wil geen zuster worden." Haar zuster stierf werkelijk en de kleine Eulalia was na een jaar opnieuw daar om zuster te worden. Ze leeft nog (1933), was inspectrice te Rome en maakt sinds verscheidene jaren deel uit van het Hoofdkapittel.

Terwijl Don Bosco bij de retraitanten en bij de zusters was, gebruikte hij de enkele vrije ogenblikken voor een nieuwe bewerking van de Giovane Provveduto om er sommige zaken aan toe te voegen die hij noodzakelijk of opportuun achtte. Naar aanleiding hiervan schreef hij aan zijn secretaris:

" Beste Don Berto,
"
" Wanneer je naar hier komt, zorg er dan voor de andere
" schriften van de oude Giovane Provveduto met je mee te nemen, om-
" dat ik de schriften meegenomen heb die volgen op diegene, die ik
" al gelezen heb. Wees braaf. Zorg voor jou en voor al onze boon-
" jes (1) en voor de druiven. Tot ziens en bid voor mij die voor
" jou in Jezus Christus ben
"
" je toegenegen vriend
" Nizza Monferrato 8.8.1881. Priester Gio. Bosco.

Op 8 augustus had hij eveneens een genoeg willen doen aan een van zijn oud-leerlingen die te Nizza Monferrato een katholieke arbeidersvereniging gesticht had. Indachtig, de vleierende woorden die Don Bosco had uitgesproken op zijn naamdag, (2) dacht hij eraan van de gelegenheid gebruik te maken om hem eer te bewijzen en tevens goed te doen aan de leden van de vereniging. In verstandhouding met de ere-voorzitter, graaf Cesare Balbo, riep hij de leden van de vereniging samen voor een plechtig feest, dat vereerd werd door de tegenwoordigheid van de pastoors en van andere geestelijken en voorgezeten werd door Don Bosco. Don Berto las er een ruim uitgewerkte toespraak voor, terwijl vóór hem en na hem verscheidene personen het woord voerden. In zijn dankwoord ontroerde Don Bosco de toehoorders door eraan te herinneren dat hij steeds de vriend van de arbeider geweest was. (3) Vier dagen later, op het punt Nizza Monferrato te

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 870.

(2) Cfr. hiervoor blz. 175.

(3) Boll. Sal., september 1881.

verlaten, richtte hij nogmaals een fijnzinnige gedachte tot de leden en tot hun voorzitter en schreef hij aan deze laatste:

" Beste Carlo Brovia,
"
" Gisteren had ik elk lid van de katholieke arbeidersvereni-
" ging waarvan je de lofwaardige voorzitter bent willen bedanken.
" Daartoe ontbrak mij de tijd en de mogelijkheid. Jij zult daarom
" mijn rol vervullen en zult zeggen dat ik een grote troost geno-
" ten heb en dat ik onuitwisbaar in mij zal behouden de gedachte-
" nis aan dat avondfeest dat men een christelijk-sociaal feest mag
" noemen. God moge hun aantal vermeerderen.
" God zegene jou en de hele vereniging. Bied mijn nederige
" hulde aan graaf Balbo aan en bid ook voor hen die steeds voor
" jou in Jezus Christus zijn zal
" je toegenegen vriend,
" Nizza Monferrato, 12 augustus 1881. Priester Gio. Bosco.

Met deze bezorgdheid wou Don Bosco eveneens het huis van de zusters met welwillende personen omringen, des te meer omdat niet allen in de stad ze met een goed oog bekeken, zoals we al bij gelegenheid vertelden.

In oktober begaf de nieuwe Algemene Overste zich naar Rome. Don Bosco had Don Cagliero naar Sicilië gestuurd om er de salesianen en de dochters van Maria, Hulp der Christenen, te bezoeken en voor hen de retraite te preken; maar hij had zich eerst wat te Rome opgehouden en het huis van Magliano bezocht. Toen het tijd was de reis voort te zetten, bracht moeder Daghero enkele zusters bij hem, om ze te begeleiden naar Trecastagni en ze te helpen bij het begin van deze stichting.

Het was een plechtige gelegenheid. Een talrijke groep Italiaanse bedevaartgangers kwam toegestroomd aan de voeten van Leo XIII als een akte van protest en eerherstel wegens een recente zeer zware belediging tegen de plaatsvervanger van Jezus Christus. In de nacht van 13 juli, bij het overbrengen van het lijk van Pius IX van het Vaticaan naar de plaats, die door hem gekozen was als begraafplaats, werd de stoet door dolle mannen aangevallen. Zij waren door de sektariërs betaald, probeerden nutteloos met alle middelen de stoet uiteen te drijven en in hun duivelse woede dreigden zij ermee de gewijde overblijfsels van de grote paus in de Tiber te werpen. De verontwaardiging over deze wandaad kreeg een weerklank in alle delen van de wereld, maar vooral van het ene uiteinde van Italië tot het andere. Op 16 oktober juichten geestdriftig ongeveer twintigduizend Italiaanse bedevaartgangers, die bijeengekomen waren in de basiliek van de Prins der Apostelen, de opvolger van Sint-Petrus toe; de volgende ochtend was er een ontvangst in de loggia's van het Vaticaan

waar de bedevaartgangers, ingedeeld volgens de streek, bijeenkwamen om op de paus te wachten. Moeder Daghero en de zusters schaarden zich bij de groep uit Piëmonte zoals ook Don Cagliero en de andere salesianen deden.

Nooit hadden ze zich een zo grootse betoging kunnen voorstellen, vooral toen de Heilige Vader met een indrukwekkende stoet van prelaten zijn omgang begon. Ze zagen dan met hoeveel minzaamheid Leo XIII staan bleef om de namen te vernemen van de salesianen. Hij sprak eerst met de clericus Eusebio Calvi (1) en nadien met Don Cagliero.(2) Ze hoorden van de verheven lippen van de paus de woorden: "Don Bosco is een heilige." - De vrouwen werden dan eveneens voorgesteld aan Zijn Heiligheid, die, toen hij vernam dat ze de zusters van Don Bosco waren, zei: - "Oh! goed, goed! Hoeveel huizen hebt u? Waar hebt u ze?" - Moeder Daghero, die daar neergeknield zat, was zo bewogen en verward dat ze geen woorden vond om te antwoorden; maar Don Cagliero kwam haar te hulp. Toen de paus hoorde dat zij ook in de republiek Argentinië, in Uruguay en in Patagonië waren, riep hij uit: - "Oh! wat een flinke zusters! Tot in Patagonië! Moge God u allen zegenen, vrouwen en mannen, moge Hij uw overste en al uw huizen zegenen!"-

Het jaar 1881 werd besloten met een mooi geschenk van de hemel aan de dochters van Maria, Hulp der Christenen. Op de laatste dag van december had Don Bosco een droom over hun instituut, die hij aan Don Lemoyne vertelde, en zoals hij dit placht te doen voor alles wat zijn eerbiedwaardige persoon betrof, noteerde hij hem direct. Bij het uiteenzetten hiervan zullen wij zijn nota's volgen.

Het scheen Don Bosco toe dat hij kastanjes aan het rapen was in een kastanjesbosje in de buurt van Castelnuovo. Er lagen er vele en mooie en dikke over het grasland verspreid. Terwijl hij op niets anders acht sloeg, verscheen daar een vrouw die nader kwam, eveneens kastanjes op-raapte en ze in een korf legde. Don Bosco nam het kwalijk op dat zij zo vrij kastanjes kwam rapen op andermans terrein. Hij sprak haar aan en vroeg haar: - "Met welk recht bent u hier gekomen? Ik begrijp niet hoe u het waagt op mijn terrein kastanjes te komen rapen."

- "Welnu dan", antwoordde ze hem. "Heb ik dit recht niet?"

- "Het schijnt me toe dat ik hier de baas ben en dat deze van mij zijn."

- "Dat kan zijn, maar ik raap ook kastanjes voor jou."

De vrouw sprak op een zo besliste toon zonder zelfs op te houden met rapen. Don Bosco dacht dat het beter was niet aan te dringen en ging zelf ook voort met rapen. Wanneer ze dan beiden hun korven gevuld hadden, riep de vrouw Don Bosco en vroeg hem: - "Weet jij hoeveel kastanjes hierin zijn?"

- "Het is wel een vreemde vraag die u mij stelt!"

- "Antwoord maar. Weet jij hoeveel erin zijn?"

- "Ik weet dat zeker niet, ik ben helemaal geen profeet, ik!"
- "Dan zal ik het je zeggen."
- "Welnu, hoeveel zijn er?"
- "Vijfhonderd en vier."
- "Vijfhonderd en vier?"
- "Juist. En weet je wat deze kastanjes voorstellen?"
- "Wat dan?"

- "De huizen van de dochters van Maria, Hulp der Christenen. Dat zal het getal zijn van de huizen gesticht door je dochters." Terwijl ze aldus aan het praten waren, ontstond er een lawaai van mannen die in woede ontstoken waren. Hun stemmen leken op die van dronkelappen. Men hoorde dat de schreeuwers tussen de bomen vooruitkwamen. Verschrikt vluchtte Don Bosco weg en de vrouw liep hem achterna, tot ze bleven staan aan een oever van een rivier. Vooruitgaan konden ze niet en aan terugkeren viel niet eens te denken. Don Bosco zat in de nesten. Intussen kwamen de anderen al razend en tierend nader en vertraptten woedend de kastanjes die nog op de grond lagen.

Hierbij geeft Don Lemoyne als commentaar: "Misschien waren het de roepingen die wegens de oorlog tegen de huizen van onze zusters gevoerd, niet ingetreden waren of liever het lot van hen die te midden van de wereld blijven." Bij al dit geraas werd Don Bosco wakker; maar kort nadien viel hij weer in slaap en begon opnieuw te dromen. Het scheen hem dat hij aan de boord van een oever zat. Op korte afstand zat eveneens de vrouw met haar korf vol kastanjes. In de verte weerklonken nog altijd de kreten van die woestelingen. Het scheen dat ze weggingen en achter een heuvel trokken; maar dat duurde niet lang.

Don Bosco hield het oog gericht op de kastanjes, die werkelijk mooi en dik waren. Maar toen hij ze beter bekeek, bemerkte hij dat verscheidene door een worm waren aangevreten.

- "Oh! kijk", zei hij aan de vrouw... wat zullen we met deze doen die door de wormen aangevreten zijn?"

- "Men dient ze te verwijderen, zoniet zullen ze de gezonde bederven... Men dient deze dochters weg te zenden die niet goed zijn en de geest van het huis niet hebben, omdat de worm van de hoogmoed of van andere ondeugden aan hen knaagt en dit vooral wanneer het om postulanten gaat."

Don Lemoyne geeft als commentaar: "De kastanjes in de tweede droom stellen de dochters van Maria, Hulp der Christenen, voor."

Don Bosco ging er mee voort de kastanjes te bekijken en kwam tot de bevinding dat het aantal van de bedorven kastanjes niet zo groot was en hij deed dat aan de vrouw opmerken. Daarop zei deze: - "Geloof je

dat de overblijvende allemaal goed zijn? Zouden er geen bij zijn met de worm binnenin, zonder dat men het van buiten merkt?"

- "Maar wat zullen we dan doen om ze te ontdekken?"

- "Ja, dat is wel moeilijk. Sommigen kunnen zo goed veinzen dat men er niet toe komt ze te kennen."

- "En dan?"

- "Kijk, er is een enkel middel. Zet ze op de proef van de regel en houd ze in het oog. Zo zal je zien wie wel en wie niet Gods geest bezit. Dit is een proef waardoor een aandachtig waarnemer zich moeilijk vergist."

Don Bosco dacht erover na en bekeek de kastanjes tot hij onverwacht wakker werd. De dageraad brak aan.

Hij zei aan Don Lemoyne dat deze droom tijdens een hele week terugkeerde. Het was voldoende dat hij insliep of dadelijk verscheen voor hem het tafereel van de vrouw en de kastanjes. Eens sprak de vrouw hem aldus aan: "Let op de rotte en op de lege kastanjes. Doe de proef en leg ze in het water in de ketel. Het bewijs ligt in de gehoorzaamheid... Laat ze koken. Wanneer men op de rotte met de vingers knijpt, dan laten ze dadelijk het lelijke vocht, dat erin zit, naar buiten spuiten. Werp ze weg. De ijdele of lege drijven boven. Onder de andere willen ze niet blijven, maar ze willen op een of andere manier boven drijven. Neem ze met de schuimspaan en smijt ze weg. Let er ook op dat de goede niet zo dadelijk kunnen gekuist worden, als ze gekookt zijn. Men dient ze eerst van de bolster en dan van de pel te ontdoen. Ze zullen je dan uiterst blank voorkomen, en toch dien je ze goed te bekijken, want er zijn dubbele bij. Doe ze open en in het midden zal je dan nog een pel vinden en daarin zit er iets bitter."

Men kan zich geen passender parabel voorstellen om de verschillende kwaliteiten van personen, die samen in een klooster wonen, voor te stellen en hoe moeilijk het soms is de grond van zekere harten, die ook wel goed zijn, te peilen.

H O O F D S T U K X I I .

INWIJDING VAN DE KERK VAN SINT-JAN DE EVANGELIST.

In zijn brief van januari 1882 aan de medewerkers bracht Don Bosco als volgt verslag uit over de kerk van Sint-Jan de Evangelist: "Men mag zeggen dat dit gewijde gedenkteken dat de medewerkers en de medewerksters opbouwen tot aandenken van de grote opperherder Pius IX, onze verheven weldoener, voltooid is. De schilders en decoratieschilders hebben al het koor, de middenbeuk, de twee zijbeuken en de zijmuren geschilderd en over weinige dagen zullen ze de laatste penseeltrek geven. De marmervloer is geplaatst en in de toren hangen de vijf klokken die met hun welluidende klank de mensen van Turijn naar de heilige plaats zullen roepen. Thans is men bezig met het plaatsen van de altaren en biechtstoelen, deuren en banken. Ridder Bernasconi van Varese, een beroemde orgelbouwer, werkt aan de bouw van het orgel en zal er een plaatsen dat zijn naam eer zal aandoen en dat een waardige versiering van onze kerk zal zijn." (1) Laat ons een blik werpen in het binnenste van de tempel en voet voor voet de aanduidingen volgen ons hier door Don Bosco gegeven; daarna zullen wij spreken over de klokken en het orgel.

Het "koor" van Don Bosco is de absis met het priesterkoor. De schilderijen in de absis stellen het tafereel van Calvarie voor als Jezus vanaf zijn kruis tot Maria zegt: "Vrouw, ziedaar uw zoon" en tot Johannes: "Ziedaar uw moeder." De groep vrome vrouwen staat aan de voet van het kruis. Aan de andere zijde staat een rei engelen, die in aanbidding en vol droefheid het schouwspel bijwonen. Eén van hen komt nader om aan de Verlosser de kelk van het Lijden toe te reiken. Het schilderij, uitgevoerd als een Byzantijns mozaïek, is het werk van een schilder van Turijn, Enrico Reffo. Reffo schilderde eveneens de zijwanden van het priesterkoor en beeldde een liefdadig feit uit van Sint-Jan, verhaald door oude kerkelijke historici. Op het eerste fresco, aan de kant van het evangelie, vertrouwt de apostel in aanwezigheid van gelovigen, vol eerbied voor zijn eerbiedwaardige persoon, aan de bisschop van Smyrna een jongetje toe om het op te leiden in het heiligdom. In het schilderij zien wij vooraan Sint-Jan op een steile plaats, waar hij de arme jongen, die bedorven was geraakt en aan het hoofd stond van een bende rovers, aan

zijn boezem drukt. In de twee taferelen was het de bedoeling van de schilder te wijzen op het voorbehoedende en reddende werk van Don Bosco ten voordele van de jeugd. In het priesterkoor zijn er naast deze twee verhalen twee groepen van engelen, een werk van Giuseppe Rollini, oud-leerling van het Oratorio, die een hymne van lof en van zegepraal aanheffen tot het *Lam Gods*, dat de zegels verbreekt die het boek sluiten van de toekomstige bestemmingen die de Kerk te wachten staan, zoals Sint-Jan verhaalt in zijn apocalypsis.

Het schip van de kerk wordt onderverdeeld in drie beuken. Op de wanden van de middenbeuk glanzen in zeven medaillons de zeven bisschoppen van het Azië van de proconsuls, vermeld in de apocalypsis van Sint-Jan. Ze werden geschilderd door Reffo. Twee andere medaillons versieren de wanden op het einde van de zijbeuken boven hun respectieve deur. Daar in stelde professor Salvino Caneparo van de koninklijke Albertina-academie rechts Sint-Alphonsus Maria de'Liguori en links de H. Franciscus van Sales voor, twee heiligen, die door Pius IX tot kerkleraars uitgeroepen waren. Deze twee beuken lopen voort rond de abscis en vormen een gemakkelijke wandelgang die het mogelijk maakt rond het hoofdaltaar te gaan zonder de diensten te storen.

Door tien hoge vensters en zes grootse rozetten komt in de kerk een gedempt licht binnen. De vensters met hun gekleurde glas laten enkel genoeg licht door om de godsdienstige ingetogenheid te begunstigen. De vijf rozetten onder het half rondgewelf van de abscis omlijsten de figuren van Sint-Jan de Evangelist, Sint-Jacob, Sint-Andreas, Sint-Pieter en Sint-Paulus, die op glas geschilderd zijn.

Zes zijaltaren, waarvan twee opvallend zijn en toegewijd aan de Onbevleete en aan Sint-Jozef, hebben iconen van verschillende meesters, die zich door hun kenmerkende waarde onderscheiden. Het hoofdaltaar met oostelijke richting heeft een dubbele tafel en een prachtig tabernakel. Het wordt omringd door een brede balustrade in Satrio-steen met vier mooie toegangshekkens.

De marmeren vloer in Pompejaans mozaïek heeft zijn eigen kleine geschiedenis. In het bestek was hiervoor een uitgave van 9.000 lires voorzien. Eens ontmoette Don Bosco te Sampierdarena de heer Repetto die in Lavagna Ligure een marmergroeve bezat en begroette hem met de titel van ridder.

- "Houd me niet voor de gek, Don Bosco", antwoordde deze, "ik ben geen ridder, "maar een eenvoudige handelaar die zijn zaken doet zoals hij kan."

- "En toch zou een persoon als u een eretitel moeten hebben, die hem, zoals zovelen van uw gelijke, eerbiedwaardiger zou maken tegenover zijn ondergeschikten, de personen die met hem betrekkingen hebben en de maatschappij. Meent u dat ook niet?"

- "Zeker, het zou me niet onaangenaam zijn."

- "Welnu, luister. U hebt de onderneming van de bevloering voor de kerk van Sint-Jan op u genomen? Zou u mij dit werk niet kosteloos kunnen doen, zodat ik van die kommer bevrijd ben? Het zou een goed werk zijn in de ogen van God. Van mijn kant neem ik de verplichting op mij u een ridderkruis te bezorgen."

- "Dat zou wel kunnen gaan", antwoordde de heer.

- "Dat is dus afgesproken", besloot Don Bosco.

Toen echter puntje bij paaltje kwam, dacht Repetto dat het toch teveel was negenduizend lires weg te gooien voor een ereteken. Hij liet zijn aarzeling blijken aan Don Sala, die hem aanspoorde te doen wat Don Bosco wenste en hem zei dat de edelmoedigheid tegenover Don Bosco steeds geluk had gebracht. En de heer Repetto deed inderdaad de bevloering, ontving het ridderkruis en kort nadien ontving hij door de bemiddeling van het Oratorio de opdracht voor een gedenkteken aan Mgr. Vera in de kathedraal van Montevideo, waaraan hij een mooie stuiver verdiende.(1)

Met de grote ingangspoort is Turijn een nieuw kunstwerk rijker geworden. Ze is in notenhout met bas reliëfs in brons. Het plan is van professor Boïdi en een gedachte van Don Bosco werd er in uitgedrukt; hij wilde dat deze grote poort aan de mensen van Turijn ten eeuwigen dage eraan zou herinneren dat ze binnenkomen in een tempel, die een monument is aan Pius IX. Op speciale manier vallen twee schilderijen op waarin twee uiterst plechtige daden van deze paus worden voorgesteld, namelijk de definitie van het dogma van de Onbevleete Ontvangenis van de Heilige Maagd en de uitroeping van Sint-Jozef tot universeel patroon van de Kerk. Op de eerste schilderij treffen we een bijzonderheid aan, die verdient gonteerd te worden. Vóór de paus staat in dalmatiek, in de nederige houding, met een open boek in zijn handen een prelaat. Op suggestie van Don Bosco gaf de kunstenaar hem het aangezicht van de onversaagde Mgr. Luigi Franzoni, die in 1854 het jaar van de definitie, aartsbisschop van Turijn was. Van dat alles werden de onkosten gedragen door de oud-leerling Don Anfossi, die, wees geworden op dertienjarige leeftijd en door Don Bosco in het Oratorio opgenomen, hierdoor getuigenis aflegde van zijn onvergankelijke dankbaarheid tegenover zijn opvoeder en vader.

Voor wie van de corso Vittorio Emanuele II komt en naar de kerk kijkt valt de majestueuze voorgevel op met de klokkentoren in het midden. In het timpaan van de deur beeldt een uitgelezen mozaïek de Goddelijke Zaligmaker uit op een kathedraal gezeten met het opschrift: Ego sum via, veritas et vita uit het Evangelie van Sint-Jan. Op de zijkanten staat een Alpha en een Omega, zoals Sint-Jan hem driemaal noemt in de apocalyps om aan te duiden dat Hij het begin en het einde van alles is. Hogerop,

(1) Wij bezitten de minuut van de brief die Don Bosco schreef aan de Minister van Binnenlandse Zaken over de versiering.

Hogerop, in het timpaan van het boventriforium stelt een ander verbazend mooi mozaïek de apotheose van Sint-Jan voor in zijn triomfale vaart naar de hemel gesteund door de arend, het symbool dat hem door de heilige vaders werd toegekend.

Don Bosco schijnt met bijzonder genoegen in zijn brief de klokken te vermelden. De wijding van de klokken werd een gebeurtenis. Hun blij gelui verheugde de bevolking uit de buurt en verbrak eindelijk het doffe zwijgen rond de naburige tempel van de Waldenzen. Vijf bronzen klokken werden in de sierlijke klokkentoren gehesen op 1 december 1881. De ceremonie van de wijding werd zorgzaam voorbereid en plechtig uitgevoerd door kanunnik Berardi, algemeen pro-vicaris van het aartsbisdom en verliep in de nog niet voltooide kerk, in de tegenwoordigheid van talrijke weldoeners en vrienden, aan wie Don Bosco een persoonlijke uitnodiging gestuurd had en te midden van een grote menigte van gelovigen. Een motet eveneens begeleid door het feestelijke gelui van de klokken, die een ervaren persoon op tijd liet trillen en overeenstemming met de muzieknoten bij middel van een speciaal klavier, had werkelijk een nieuw en wonderlijk uitwerksel. Ze waren gegoten geworden door de heer Bizzozero van Varese, die ze aldus gestemd had dat ze een harmonieus concert in mi-mol konden geven. Van de opschriften erin gegrift halen wij alleen dit van de grote klok aan: Centenis domibus Salesianis Ital. Gall. Hispan. Americ. divinum opem ploro (Ik roep de goddelijke hulp af voor de honderd salesiaanse huizen van Italië, Frankrijk, Spanje en Amerika).

Men had een ijzeren hekken nodig om het heiligdom af te sluiten langs de Corso Vittorio, tussen het tehuis aan een kant en een "palazzo" aan de andere kant. Mgr. Gastaldi bood er een aan. De kanunniken van de metropolitane kerk hadden er een laten maken om voor de kathedraal te plaatsen maar het gemeentebestuur weigerde toelating te verlenen. Dan werd het aangeboden aan de nieuwe kerk van San Secondo, maar het werd geweigerd omdat het niet de gepaste stijl had. "Ik bied u dit aan", schreef Monseigneur op 21 februari 1882 aan Don Rua, met de hoop over dit aartsbisdom steeds meer de bescherming van deze heilige te trekken en als bewijs zowel van mijn welwillendheid ten opzichte van de congregatie van de salesianen, ondanks het tegendeel dat hierover in de pers gepubliceerd wordt als van mijn levendig verlangen dat deze congregatie met de huidige opvolger van Sint Maximus alle betrekkingen zou onderhouden die door de regels van het evangelie en van de Kerk geëist worden en die al de kloostercongregaties tegenover het hoofd van hun diocees behoren te bewaren." Men was genoodzaakt dit onder bedanking te weigeren omdat het hekken te hoog was; en om het te kunnen aanpassen moest men op zijn minst zoveel uitgeven als er nodig was om een nieuw hekken aan te schaffen.

Een mooie versiering van de kerk van Sint-Jan de Evangelist is het marmeren standbeeld van Pius IX dat zich op een voetstuk verheft rechts bij het binnenkomen. De paus heft zijn rechterhand op voor het schenken van de zegen, terwijl hij met de linkerhand het decreet van

goedkeuring van de vrome salesiaanse sociëteit aanreikt. Hij is gekleed in de pauselijke gewaden en draagt de tiara op het hoofd. Zijn blik straalt van liefde en zijn glimlach is die van een engel. Alleen de spraak van zijn lippen ontbreekt opdat de illusie volkomen zou zijn. Het is het werk van beeldhouwer Francesco Confalonieri van Barzago in Brianza. Het Latijnse opschrift herinnert eraan dat de tempel opgericht werd als een gedenkteken aan de grote paus.(1)

Het standbeeld werd op 25 april 1882 op zijn voetstuk geplaatst. In een holte werd een herdenkingsperkament geplaatst met de handtekening van verscheidene illustere personaliteiten. Namens Don Bosco, die te Rome was, ondertekende Don Bonetti als zijn vertegenwoordiger. In het procesverbaal dat de ondertekeningen voorafging dient volgende zin genoteerd te worden: "Het was wenselijk geweest deze plaatsing met een speciale plechtigheid op te luisteren, maar redenen van grote voorzichtigheid, die de nakomelingen later op prijs zullen stellen, raadden aan dit in deze dagen niet te doen." Deze woorden waren voor de nakomelingen de droeve weergalm van een gebeurtenis, die het hart van de brave mensen van Turijn met smart vervulde.

De feiten waren pas gebeurd. Op de ochtend van 11 april had Mgr. Fissore, aartsbisschop van Vercelli, de kerk van San Secondo gewijd. Het was een daad van edelmoedigheid het verleden te vergeten en de jongens van het Oratorio te sturen om als eersten hun muzieknoten te laten weerklinken onder de gewelven van de nieuwe tempel en met hun muziekkorps een concert te geven op het plein na de avonddiensten.(2) Don Bosco ver-

(1) Hier gaat het opschrift opgesteld door Don Francecia:

PIO IX . PONTIF. MAX .
Qui templum hoc extruendum
Honori S.Ioannis AP.Evang.
Consilio re fovit
Ipsoque nomine sibi ad sacrum fontem imposito
Vocari lubens annuit
Sodales Salesiani iisque adpellati cooperatores
Auctoritate illius rite comprohati
Una altera liberalitate aucti
Obsequii amoris grati animi monumentum
In sua vixissimum eundemque munificum parentem
Laetitiam gestientes exstare voluerunt
An. MDCCCLXXXII

(Aan Pius IX, opperherder die de oprichting van deze tempel - ter ere van Sint Jan, apostel evangelist - door zijn raad en door zijn daad, bevorderd heeft en gaarne toegestaan heeft dat hij met zijn doopnaam wordt genoemd - de salesiaanse leden en hun medewerkers door hem canoniek goedgekeurd - en meer dan eens in ruime mate door hem geholpen - vereeuwigen juichend hun liefde, hulde en dankbaarheid tegen over een zo zachte en edelmoedige Vader door dit monument - in het jaar 1882).

(2) Don Berto schreef vanuit Rome: "Nu men ziet dat onze jonge zangers en hun muziekkorps zich aansluiten bij de onderneming van de aartsbisschop, doet ons dat op dit ogenblik veel kwaad, omdat de mensen, die zich ver van hier bevinden, werkelijk geloven dat hij ons goedgunstig gezind is." (Brief aan Don Bonetti 17 april 1882).

heugde zich zeker over het feit dat een nieuwe kerk waaraan hij zelf tien jaar geleden de hand had gelegd toegewijd werd aan de Heer en opengesteld voor het publiek. Maar de vijand van het goede verheugde zich niet. We hebben verhaald hoe de bouw van de kerk gedurende vele jaren onderbroken werd en opnieuw aangevat werd in het jaar 1878, met de bedoeling dat ook deze kerk een monument zou zijn aan de gedachtenis van Pius IX.(1)

Om dit inzicht aan de nakomelingen mee te delen, had men op het geveldak een borstbeeld geplaatst van de overleden opperherder, met een opschrift dat op de zenuwen werkte van de sektariërs. Op aansporing van de vrijmetselarij en haar groot orgaan de Gazzetta del Popolo braken onlusten uit, waarbij onwaardige daden gepleegd werden die ook barbaarse volkeren zouden schandvlekken.(2) Het borstbeeld en het opschrift werden verwijderd te midden van de spotternijen en onder het werpen van projectielen van woedende mannen, die zonder gestoord te worden in hun uitspattingen hun werk tot het einde konden voortzetten. Na dergelijke preceden-ten zou het werkelijk niet voorzichtig zijn teveel ruchtbaarheid te geven aan het plaatsen van het standbeeld van Pius IX. Het is zelfs verwonderlijk dat het eenvoudige feit van de plaatsing bijna onopgemerkt en zonder schandalen is voorbijgegaan.

Er gebeurde toen een incident dat gelegenheid bood tot spirituele gesprekken. Juist op het ogenblik dat het arme borstbeeld van Pius IX van de voorgevel van San Secondo werd neergelaten, kwam van het station de wagen met het standbeeld van Pius IX bestemd voor de kerk van Sint-Jan de Evangelist. Welnu, de coadjuteur Buzzetti die op zoek was naar mensen om dit enorme gewicht te lossen, ontmoette er metsers die dit werk volbracht hadden bij de kerk van San Secondo en gaf hun opdracht het standbeeld over te brengen naar het binnenste van de tempel. Aldus plaatsten diezelfde handen, die een ogenblik tevoren het borstbeeld van de paus op ene plaats hadden weggenomen, het standbeeld op een andere plaats en juist op die plaats, waar zoveel tegenstand ontstaan was tegen die monumentale hulde aan Pius IX.

Ook bij het plaatsen van het orgel, dat al drie maanden voltooid was, behoorde men voorzichtig te werk te gaan. Het gebeurde dus op een academische manier, alsof er een kunstfeest zou zijn op 3,4,5 en 6 juli opdat het in alles en voor alles het uitzicht zou hebben van deze inhuldiging, stond op de brief, die de aankondiging en het programma bevatte, enkel de naam van de musicus Don Cagliero. En hiertoe beperkte Don Bosco

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 577 en volgende.

(2) Om die tijden te leren kennen doet men er goed aan het manifest te lezen, toen gepubliceerd door studenten door deze opruiers verleid.

zich niet, maar hij deed eveneens beroep op een van die fijne zetten, waarin hij een meester was. Na de zegepraal van deze woestelingen, die door hun daden en woorden God aldus zo zwaar beledigd hadden in zijn plaatsvervanger, hadden de katholieke kranten deze wilde euveldaad geschandvlekt en zich laten overhalen tot een onvoorzichtige uitdaging aan hun tegenstrevers: - "Wij zullen aanwezig zijn bij de inhuldiging van het standbeeld van Pius IX in de kerk van Sint-Jan de evangelist. Kom er naartoe, indien u er de moed toe hebt!" - En wij zullen er naartoe komen" - hadden de andere in koor geantwoord. Werd er dus gedreigd met een vuistgevecht? Zeker hadden de leden van de katholieke jeugd grote lust op een of andere manier te tonen dat geen enkele vrees hen kon tegenhouden, wanneer het erom ging hun vaandel hoog te houden. Wat men dus vermeden had bij het plaatsen van het standbeeld, zou kunnen gebeuren bij het plaatsen van het orgel; maar Don Bosco wist ieder gevaar te voorkomen. Voor de auditie kon men binnen komen met een persoonlijk biljet.(1) Hij zond dus het uitnodigingsbiljet eveneens aan al de liberale bladen. De directeurs waren voldaan over deze blijk van beleefdheid en beantwoordden de uitnodiging. Noodzakerlijkerwijze zagen zij het standbeeld van Pius IX; maar nu ze niets aantreffen dat op een uitdaging wees, spraken zij er niet meer over. De Gazzetta di Torino (2) een krant, die minder onverzoenlijk was, hield zich zelfs niet tevreden met te zwijgen, maar pakte uit met een artikel dat aldus begon: "Reeds drie dagen loopt de nieuwe kerk die, als zovele andere, gebouwd werd door deze buitengewone man, de Eerwaarde priester Don Bosco, niet meer leeg, tenzij in de tussenposen wanneer haar prachtig orgel zwijgt. Heel de betere society van Turijn geeft er zich rendez-vous zowel gedurende de eerste zitting die duurt van negen uur tot 's middags als van de tweede zitting, die van drie tot zes uur loopt."

Men dient er echter ook aan toe te voegen dat Don Bosco de zaken gedaan had zoals hij alleen dat kon. Steeds magnifiek in zijn armoede wanneer het ging om de praal van de goddelijke diensten, vooral in een grote stad, was hij van bij het begin, niet zuinig geweest op het bestek, zowel wat de afmetingen als wat de versieringen van het gewijde gebouw betreft. In 1870 schreef architect graaf Edoardo Arborio Mella aan zijn dochter:(3) "Don Bosco is hier bij mij geweest en wij zijn tot een akkoord geraakt. Hij verlangt een vrij brede kerk, met drie beuken en heel mooi. We zullen dit dus bestuderen. Wat een enig mens! Toen hij mij een gedachte gaf over de prijs, die mocht besteed worden en die gestemd was door de administratie, voegde hij er met een benijdenswaardige gerist-

(1) Dit "persoonlijk toegangsbiljet" was een kaartje met de namen van de "Meesters die het orgel bespeelden, de uurregeling en volgende nota: "Bij de ingang wordt een aalmoes gevraagd voor de kosten van dit orgel."

(2) Nummer van 6 juli 1882.

(3) Gravin Adele di Rovasenda, moeder van markiezin Maria Terri, die het origineel van de brief bezit en ons deze aanhaling toegelaten heeft.

heid en vertrouwen aan toe: - "Maar het is beter de zaken goed te doen; en indien u zou oordelen dat het ook het dubbele zou kosten van de bedraving die voorzien zijn, dan zullen wij wel een middel vinden om u voldoende te schenken."- Hij verlangde dus van de bouwer een eersteklas orgel en hij kreeg voor die tijd een meesterwerk dat geen mededingers te duchten had. Om er meer waarde aan te geven deed hij beroep op befaamde kunstenaars uit Turijn en uit de vreemde, onder wie Petrali van Bergamo en Galli van Milaan. Hij zelf liet zich maar zien op de vierde en laatste dag. De Gazzetta gaf eerst een bondige beschrijving van de kerk, het orgel en de organisten en besloot, juist zoals ze begonnen was, door opnieuw over Don Bosco als volgt te spreken: "Gisterennamiddag is de eerste auteur van al deze wonderlijke dingen, Don Bosco, verschenen in het koor van de nieuwe tempel. Hij was omringd met vele andere priesters. Hij zag er ernstig uit, maar was aangenaam in de omgang en sprak zeer vriendelijk, tussen de opvoeringen in en op het einde ervan met de velen die hem hun huldebetuiging brachten. Wanneer men hem ziet, begrijpt men dat die man, zoals onze vrienden van over de Alpen zeggen quelqu'un is en men dient werkelijk te erkennen dat wat hij gedaan heeft en nog doet verbazend is!"

Het feest van het orgel was het voorspel op een veel grotere plechtigheid. De kerk was thans in al haar delen voltooid. De architectuur, de fresco's, de schilderijen, de versieringen, de bevloering, de altaren, de deur, alles gaf de indruk van een echt monument, zodat bij dit zicht de talrijke weldoeners zich over hun liefdadigheid verheugden. Het was dus tijd om over te gaan tot de plechtige wijding.

Opdat het publiek zoveel mogelijk hieraan zou deelnemen, had Don Bosco niet het laatste uur afgewacht om er zich mee bezig te houden. Al op 10 januari hadden de voornaamste bewoners van de buurt van hem een persoonlijke uitnodiging ontvangen voor een zeer speciale conferentie, die hij op 14 januari hield in het gebouw dat aan de kerk paalde. Daarin gaf hij een uiteenzetting over alles wat hij dacht te doen; dan wou hij ook de mening vernemen van de aanwezigen over alles wat ze meenden te kunnen bijdragen tot de goede afloop.(1)

De wijding had men willen doen op het einde van de maand mei.(2) Don Bosco rekende niet op de komst van de aartsbisschop. Toen hij te Rome was in april, deed hij enkele stappen om te bekomen dat een kardinaal deze plechtigheid zou komen volbrengen.(3) Bij deze poging, die werkelijk iets ongehoords had, werd hij aangemoedigd door een inzicht dat de kardinaal-vicaris het jaar tevoren had bekend gemaakt. Don Bosco zelf

(1) Bijv. Doc. 54.

(2) Brief van Don Bonetti aan Don Bosco, Turijn 12 april 1882.

(3) Aangehaalde brief en brief van Don Berto aan Don Bonetti, Rome 16 april 1882.

zegt het ons in een brief aan Zijne Eminentie:(1) "Don Dalmazzo heeft mij verheugend nieuws gegeven, namelijk dat Uwe Eminentie geneigd is te komen om de kerk in te wijden van Sint-Jan de Apostel, waarvan de bouw bijna voltooid is in onze stad ter ere van Pius IX. Ik neem dit ernstig op en ik reken op U voor deze opzienbarende plechtigheid. Zij zal plaats hebben op 6 mei 1882. Aanstaande winter zullen we persoonlijk in concreto vastleggen wat zal moeten gedaan worden volgens het verlangen van Uwe Eminentie."

Het nieuws, dat Don Bosco zich met deze aangelegenheid bezig hield lekte uit. Inderdaad werd Don Rua op 28 april zeer vertrouwelijk ingelicht dat Monseigneur door bemiddeling van invloedrijke personen, die hij naar Rome gestuurd had of ze er daar mee gelast had, geïntrigeerd had of zou intrigeren om deze poging spaak te doen lopen.(2) Maar op het einde van juni was er nog niets besloten. Don Dalmazzo gaf de volgende inlichtingen. "Voor de wijding van Sint-Jan zou kardinaal Nina slechts aanvaarden voor oktober; want hij zegt dat hij in die maand naar Turijn moet komen, maar hij is geen bisschop en kan die dienst niet verrichten. Voor-noemde kardinaal zegt echter dat deze dienst ofwel dient gedaan te worden door de aartsbisschop van Turijn of thans niet mag gedaan worden om geen nieuw wespennest te doen ontstaan."

Wat Don Bosco er eigenlijk toe bewoog een kardinaal te vragen, blijkt niet duidelijk uit onze documenten. Maar in de loop van de processen heeft Don Turchi de verklaring afgelegd dat Don Bosco zelf hem verteld had dat Mgr. Gastaldi de kerk niet wou wijden en niet toeliet dat men een andere bisschop zou uitnodigen. Om een einde te stellen aan de moeilijkheden tengevolge van dit uitstel, had hij aan de Heilige Stoel geschreven. Deze had aan de aartsbisschop een aut aut gesteld: ofwel zou hij zelf de kerk wijden ofwel zou een andere bisschop gestuurd worden.

Don Bosco dacht na over een raad die hem gegeven was door kardinaal Nina en koos een middenweg: de wijding van de kerk uitstellen tot de tijden beter waren en, intussen, om de opening niet te verdagen, van de bisschop de bevoegdheid bekomen ze zelf te zegenen. In deze zin schreef hij begin juli:

" Excellentie,

"

"

"

" De werken aan de kerk van Sint-Jan de Evangelist gaan naar
" hun einde toe en daarom dringen de inwoners van die buurt sterk

(1) Sampierdarena, 24 september 1881. Omdat hij er niet op lette dat hij zich te Sampierdarena bevond, zegt hij "in onze stad", alsof hij te Turijn was.

" aan opdat het nieuwe gebouw zou geopend worden voor het publiek
" ten voordele van de godsdienst. Ik ben verheugd aan deze vrome
" verwachting voldoening te kunnen geven; maar rekening houdende met
" de tijd zou ik er mij toe beperken ze eenvoudig te zegenen terwijl
" de plechtige wijding tot een opportuner oogenblik zou gereserveerd
" worden.

" Het schijnt dat de heilige canons het ermee eens zijn dat
" de overste van een congregatie die definitief door de Heilige
" Stoel goedgekeurd is de dienst mag verrichten van de zegening van
" een kerk, die die aan zijn instituut toebehoort. Indien echter Uw
" Excellentie hieraan zou twijfelen, verzoek ik u uitdrukkelijk mij
" deze bevoegdheid te willen verlenen met de clausules door de ge-
" wijde riten vereist.

"
" Turijn, 5 juli 1882.
" de nederige ondertekenaar
van deze uiteenzetting
Priester Gio. Bosco.

Er verliepen tweeëntwintig dagen eer er een enig antwoord kwam. Daarom verzocht Don Bosco op 27 juli schriftelijk de kanselier van de curie hem te laten weten of de aartsbisschop die sinds het begin van de maand van Turijn afwezig was, enige regeling had getroffen voor zijn aanvraag; maar Don Bosco was niet op de hoogte van wat er achter de schermen gebeurd was en dat wij aan het licht kunnen brengen.

Daags eer de brief van 5 juli ter bestemming kwam, was Monseigneur vertrokken voor het heiligdom van San Ignazio bij Lanzo, waar priesters bijeengekomen waren voor de retraite. Daarom werd de brief van Don Bosco geopend en in de curie gehouden. Kanunnik Colomiatti, of hij er ja dan neen iets van afwist, schreef juist op 6 juli aan kardinaal Nina: "Monseigneur is bereid zelf de nieuwe kerk van Sint-Jan de evangelist in te wijden en aldus een mooi bewijs te geven van zijn goede wil jegens Don Bosco. Ik verlang dat dit zou gebeuren; en omdat ik denk dat dit aangenaam zal zijn aan Zijne Heiligheid, aan Uwe Eminentie en aan kardinaal Jacobini, span ik mij hiervoor in en zal ik mij blijven inspannen."

Maar de advocaat-fiscaal voorzag een hinderpaal, omdat men zei dat er onder de kerk een kapel en een theater waren. Daar men dit in de curie wist, had Monseigneur op 3 maart aan de congregatie van de riten een vraag gesteld om te weten of het geoorloofd was een kerk in te wijden, wanneer er in haar ondergrond schouwspelen werden gegeven, zoals in een theater, tot eerzaam vermaak van de jeugd. Op 4 mei was het antwoord negatief, omdat een kerk met haar ondergrond ingewijd wordt per modum unius, namelijk als één geheel.(1) Om deze hindernis uit de weg te ruimen, vroeg Colomiatti dat Zijne Eminentie aan Don Bosco zou zeggen dat hij bij zijn aanvraag aan de aartsbisschop een verklaring zou geven dat men geen gebruik zou maken van de ondergrond.

(1) Cfr. Boll. Sal. van juni 1882.

Bij deze brief kwam een postscriptum. Hierin bevestigde Colomiatti dat, toen hij op het punt stond zijn brief in een envelop te steken, de provicaris-generaal die de brief van Don Bosco aan Monseigneur ontvangen had, zijn mening hierover kwam vragen. Hij stuurde er een kopie van aan de kardinaal en gaf daarbij zijn commentaar met zijn uitleg: "Ik noteer dat in deze brief de aanmatiging te lezen staat dat de overste van het salesiaans instituut zou gelijk gesteld zijn met de oversten van de kloosterorden of met de speciale geprivilegieerde congregaties, terwijl voor het salesiaans instituut door de heilige congregatie van bisschoppen en regulieren op 13 januari 1875 beslist werd dat de voorwaarde opgelegd aan ieder instituut met eenvoudige geloften (en dat is het salesiaans instituut), nl. dat, behalve het geval waarin de Heilige Stoel enig privilege verleend heeft, deze instituten slechts ontheven zijn van of niet-onderworpen zijn aan de jurisdictie van de ordinarij in alles wat vervat is in de constituties die door de Heilige Stoel goedgekeurd zijn. Welnu, noch in de salesiaanse constituties, noch in de breven aan de salesiaanse congregatie is er sprake van de bevoegdheid door Don Bosco ingeroepen. Uwe Eminentie sta me dus toe te verzoeken mij zodra mogelijk te willen zeggen welk antwoord ik aan Don Bosco moet geven, omdat ik verlang de brief van Don Bosco niet aan Monseigneur mee te delen alvorens een paar regels van u ontvangen te hebben. Ik meen dat Uwe Eminentie het met mij in rechte eens zal zijn over de opmerking die ik gemaakt heb en ik denk dat Uwe Eminentie er geen kwaad zal inzien dat ik de brief onmiddellijk aan Uwe Eminentie meegedeeld heb, om met het juiste oordeel van Uwe Eminentie hierover aan Monseigneur te kunnen schrijven en zo een kwestie van de baan ruimen. In deze brief van Don Bosco komt naar voren het beginsel dat de salesianen geleid heeft in hun strijd tegen de aartsbisschop."

Het was in deze dagen dat er tussen Don Bosco en de aartsbisschop brieven gewisseld werden over de inhoud van de Concordia die door Leo XIII gewild werd. Don Bosco had gedaan wat hij moest doen, toen kardinaal Nina hem op 26 juli zijn eigen mening meedeelde over de zaak van de zegening en van de ondergrond. Na zich, eveneens namens de Paus, verheugd te hebben omdat de opgelegde voorwaarden vervuld waren, had hij harde woorden over de eerste aangelegenheid. Hij herinnerde hem aan zijn eerste raad de aartsbisschop uit te nodigen om de wijding te doen en voegde eraan toe: "Ik heb nadien de minuut gezien van de brief, die u aan de prelaat over deze zaak gericht hebt; hij schijnt me niet aan het doel te beantwoorden omdat er een twijfel mee verbonden is en hij een ontwijkend antwoord inhoudt. Wij dienen echter in onze daden duidelijk en oprecht te zijn." Misschien had Zijne Eminentie meer acht gegeven op het commentaar van Colomiatti dan op de tekst van Don Bosco. Het ontbreken van oprechtheid zou dan bestaan hebben in het feit dat hij zijn twijfel of de aartsbisschop zelf de kerk wou wijden, zou verborgen hebben, en in het verdoezelen van zijn bedoeling het zonder hem te stellen door de uitweg van de eenvoudige zegening. Maar de twee feiten door Don Bosco aangevoerd stonden vast, namelijk dat men zodra mogelijk dienst moest kunnen verrichten in de kerk en dat het opportuun was de tegenstanders niet in

beroering te brengen door de plechtigheid van een wijding die de woede tegen de paus weer kon doen opflakkeren. Dat Don Bosco geen enkele bijbedoeling had wordt bevestigd door volgende regels, op 25 juli aan de kardinaal gericht, die de opmerkingen van deze laatste gekruist hadden: "Ik heb aan Mgr. de aartsbisschop een memorandum gestuurd over de zegening van de kerk van Sint-Jan de apostel en tot heden toe heb ik nog geen enkel antwoord ontvangen. Ik heb iemand naar de curie van de aartsbisschop gezonden om te vragen of hij een beschikking had genomen; maar er werd mij niets geantwoord. Intussen doet het publiek zijn beklag over het uitsstel en weet ik niet wat antwoorden." Over de juistheid van de kwestie van canoniek recht, die door Colomiatti met een overvloed van woorden opgeworpen werd, had Zijne Eminentie zich helemaal niet uitgesproken. Als geleerde kenner van het kerkelijk recht wist hij zeker de meningen op prijs te stellen van bevoegde lieden over een specifiek geval, ook na de aangehaalde algemene beschikking.

Bleef dan nog de zaak van de ondergrond. Er bestond daar geen theaterpodium. De plaats was gevormd door een ruim parterre met een halfcirkelvormige galerij, die men beide voor alles kon aanwenden. Niet enkel het Bollettino maar ook Don Bosco had deze uitleg verschaft aan de Unità Cattolica om een "vergissing" recht te zetten, die verspreid werd na het uitvaardigen van het Romeins decreet.

" Aan de Heer Directeur van de "Unità Cattolica",

"

" Ik doe een beroep op uw bekende hoofsheid om een vergissing
" te willen rechtzetten die ook thans nog verspreid wordt betreffen-
" de de kerk van Sint-Jan de evangelist waarover u zich gewaardigd
" hebt meermaals te spreken in uw verdienstelijke krant.

" Op 21 mei jl. haalde u een antwoord aan van de heilige con-
" gregatie van de riten, krachtens welke men geen nieuwe kerk mag
" wijden, wanneer in haar ondergrond theater gespeeld wordt tot ver-
" maak van de jeugd. Daar op dit ogenblik enkel de kerk van Sint-Jan
" de evangelist zich in die toestand bevindt, vragen velen zich af
" of de vertraging van de inhuldiging voor de goddelijke diensten in
" het gewijde gebouw niet daaraan zou te wijten zijn, namelijk dat
" men er de kerkelijke diensten niet in verrichten kan, wegens het
" theater dat, naar men zegt zich onder de kerk bevindt. Daarom
" verklaar ik dat het gezagvolle antwoord op geen enkele manier be-
" trekking heeft op de kerk waarover we het hebben, omdat er in de
" ondergrond of in de donkere plaatsen van deze kerk zich niets an-
" ders bevindt dan:

" 1° Een kapel bestemd voor de catechismuslessen, het cele-
" breren van de heilige mis en andere gewijde diensten, die daar
" enkel voor de kinderen zullen gedaan worden, met het inzicht de
" andere diensten, die in de kerk plaats hebben ten voordele van
" deze zeer bevolkte buurt, rustiger te laten verlopen.

" 2° Het andere gedeelte van deze donkere plaatsen bestaat

" uit een zaal ingericht om er de oudere kinderen bezig te houden
" en te onderrichten, het examen voor de catechismus af te nemen
" en ook de prijsuitdeling te doen, zoals men dit pleegt te doen
" aan hen die het verdienen. Uit dit alles blijkt dus duidelijk
" dat daar niet eens de schijn van een theater of van zaken is
" die kunnen betrekking hebben op dergelijke profane vermaken.
" De vertraging dan van de verlangde diensten is enkel ver-
" oorzaakt door het feit dat sommige werken nog niet voltooid zijn.
" Ik dank u voor de gunst waarvan ik hoop dat u ze mij zult willen
" verlenen terwijl ik met dankbaarheid blijf
"
" uw nederige dienaar
" Turijn, 21 juni 1882. Priester Gio. Bosco.

De kardinaal-beschermheer die deze zaken kende gaf hierover aan Don Bosco, steeds in zijn brief van 26 juli, een praktische suggestie. "Indien u bereid bent", zei hij, "mijn advies op te volgen, hernieuw dan de zaak bij Mgr. de aartsbisschop; én persoonlijk én schriftelijk zal ik hem uitnodigen en hem ook verzoeken de wijding te willen doen. En daar de ongegronde mening over het lokaal dat zich onder de kerk bevindt alsof het een theater zou zijn, een zekere hinderpaal zou kunnen zijn, dient u dit rechtstreeks te ontkennen en aan Monseigneur schriftelijk te verklaren zoals dit al gezegd werd in het Bollettino Salesiano (1) dat dit lokaal helemaal niet bestemd is voor het profane gebruik van een theater, omdat dit zeker niet past bij deze gewijde plaats. Volg dus mijn suggestie, die ook overeenstemt met de mening van de Heilige Vader en wees verzekerd dat het voor uw goed zal zijn."

Zoals men daarna vernam (2) had de kardinaal aan Colomiatti enkele dagen tevoren geantwoord en zonder meer het bevel gegeven dat monseigneur de kerk zou gaan inwijden. In verband met dit bevel was er een brief gekomen van de aartsbisschop aan Don Bosco, geschreven op 26 juli vanuit Forno Alpi Graie, waarin gezegd werd: "De zeer zware verplichting die op mij weegt alle gevaar van onchristelijk geroddel van de baan te ruimen vergt met nadruk dat ik, alleen ik, en niemand anders de nieuwe kerk zou inwijden, die aan God toegewijd is onder de benaming van Sint-Jan de evangelist en die door de gelovigen onder uw leiding te Turijn gebouwd werd; daarom is dit dan ook mijn beslissing." Hij gaf dus enkele beschikkingen over de voorbereidingen die dienden gedaan te worden. Maar het herderlijke bezoek, dat al aangekondigd was aan de vallei van Lanzo voor de verschillende parochies, liet zijn terugkeer naar Turijn niet toe voor het einde van augustus.

(1) Aangehaalde nummers.

(2) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 25 oktober 1882.

Nadat hij deze mededelingen ontvangen had meende Don Bosco er goed aan te doen aan kardinaal Nina te schrijven: "Ik meen dat het aan Uwe Eminentie niet onaangenaam zal zijn wanneer ik u bericht laat over de zaken, waarover u zich gewaardigd hebt zoveel last op u te nemen. Ik had aan monseigneur onze aartsbisschop geschreven dat ik, rekening houdend met deze droeve tijden mij ertoe beperkte de eenvoudige zegening te geven aan de kerk van Sint-Jan de evangelist. Na omstreeks een maand heeft hij mij geantwoord dat hij zelf zou komen om de inwijding te doen. Ik heb dit met dankbaarheid aanvaard; en wanneer niets de vreedzame inzichten komt verstoren dan zal het zo verlangde tijdperk van vrede aanbreeken. Er zijn de gebruikelijke moeilijkheden en wanneer de gelegenheid zich voordoet dient hij ons harde zweepslagen toe in zijn gesprekken met andere personen eveneens in de kranten bij middel van bijtende publicaties. Maar ik wil er niet op letten en ga zwijgend vooruit."

In een randnota van de brief van Monseigneur, schreef Don Bosco voor wie het antwoord moest opstellen: "Alles wordt aanvaard, maar wij stellen einde oktober voor." En in telegramstijl voegde hij hiervoor twee redenen toe: einde augustus waren de priesters en de clerici nog in retraite en de jongens van het Oratorio nog in vakantie zodat het onmogelijk zou zijn de ceremoniën en de zangen voor te bereiden. Anderzijds, en dit werd eronder verstaan, zou men meer tijd laten verlopen over de anti-klerikale beroeringen van het verleden en zou de dienst rustiger verlopen. Zijne Excellentie wierp geen moeilijkheden op voor de maand oktober. Alleen de dag moest nog vastgesteld worden. Hierover schreef Don Bosco zelf aan de aartsbisschop vanuit Sampierdarena op 16 september.

" Excellentie,

"

" Terwijl ik hier te Sampierdarena ben voor een retraite,
" geef ik gevolg aan de stap door u gezet voor de inwijding van de
" kerk toegewijd aan Sint-Jan de evangelist. Indien het aan Uwe
" Excellentie niet teveel last veroorzaakt, zou het voor ons op-
" portuun zijn de dag van 28 oktober, een zaterdag, ofwel volgende
" zaterdag hiervoor vast te stellen. Misschien is het nog beter
" hiervoor 28 oktober te nemen omdat de studenten (1) dan nog
" niet hier zijn en wij dan beter beschermd zijn tegen sommige
" ongemakken die men dan zou kunnen vrezen. Alles echter zoals
" Uwe Excellentie zal behagen.

" Wanneer de dag vastgesteld is, zal ik een plan opstel-
" len van wat men zou kunnen doen en dan zal ik het aan uw goed-
" vinden onderwerpen.

" Indien u dit goed vindt zou u een paar woorden als ant-
" woord aan de drager van deze brief kunnen geven.

(1) Hij bedoelt hier de universiteitsstudenten.

" Ik verzoek u te willen geloven dat ik met de grootste ver-
" ering en dankbaarheid van Uwe Excellentie ben
"
" de zeer verplichte dienaar,
" Sampierdarena, 16 september 1882. Priester Gio. Bosco.

De voorgestelde datum bleek te worden aanvaard. Half oktober deelde Don Bosco in een mooie omzendbrief, in vele talen vertaald, zijn blijdschap aan de salesiaanse medewerkers mee en nodigde ze uit ofwel persoonlijk te komen of zich met hem in de geest te verenigen of tegenwoordig te zijn door hun liefdadigheid.

" Geachte Heer,
"

" Met blijdschap kan ik u het troostende nieuws meedelen dat
" op 28 oktober de kerk van Sint-Jan, apostel en evangelist, opge-
" richt te Turijn door de zorgen en vooral door de liefdadigheid
" van de salesiaanse medewerkers en medewerksters, zal gewijd wor-
" den. Volgens het oordeel van aanzienlijke kunstenaars is de kerk
" door haar architectuur en door haar versiering, een van de vol-
" maaktste en sierlijkste gewijde monumenten die de stad van het
" Heilig Sacrament en van de H. Maagd verrijken. Thans is het onze
" plicht de Heer te bedanken, die ons op zovele wijzen geholpen
" heeft om de verschillende en talloze moeilijkheden die wij op
" onze weg ontmoetten bij het bouwen van deze tempel te zijner
" eer te overwinnen, en die in zijn barmhartige Voorzienigheid, via
" de raadgevingen, de kunst en het werk van zovele vrome en verdien-
" stelijke personen ons de middelen bezorgd heeft om in de onderne-
" ming te slagen.

" Tegelijkertijd moeten wij Hem vragen dat Hij zich zou ge-
" waardigen de nieuwe kerk onder zijn almachtige bescherming te ne-
" men en een goedertieren en liefderijke blik te werpen op allen,
" die later hun hart zullen uitstorten voor zijn altaren, hun gees-
" telijke en tijdelijke noden zullen uitdrukken en zijn machtige
" hulp zullen afsmeaken.

" Met dit doel en ook, opdat de wijding plechtiger zou zijn,
" is het mijn levendige wens dat onze medewerkers en medewerksters,
" niet alleen van Turijn maar van iedere stad of dorp er zouden aan-
" deelnemen; maar daar het niet mogelijk is dat ze allen zouden ko-
" men, nodig ik ze uit zich met ons te verenigen op de manier, die
" aan ieder door zijn eigen hart wordt ingegeven.

" Wanneer u of iemand van uw familie, indien het mogelijk is,
" persoonlijk wil komen, dan zult u hierbij de dienstregeling van
" de gewijde plechtigheden aantreffen, die plaats hebben binnen de
" acht dagen van de wijding.

" Ik heb deze mededeling aan uw verdienstelijke persoon wil-
" len doen, opdat u zich in de Heer zou verblijden dat uw liefdadig-

" heid het heilige doel begint te bereiken waarvoor ze gedaan werd,
" nl. Gods glorie, het heil van de zielen en het voordeel van de
" godsdienst. De lofzangen, die vanaf die dag in de nieuwe kerk
" tot God zullen opstijgen, de gebeden die zovele duizenden gelo-
" vigen er zullen doen, de gezondheid die talloze zielen er zul-
" len verkrijgen, zijn evenveel goede zaken waarin u deel neemt
" en waarvoor u op zijn tijd van de Heer een overvloedige beloning
" zult ontvangen.

" Mijnerzijds zal ik niet ophouden mijn arme gebeden te voe-
" gen bij die van de salesianen en van de jongens die hun toever-
" trouwd zijn. Iedere dag zal ik de Heer vragen dat Hij zich zou
" gewaardigen over u en over uw verwanten zijn uitverkoren zegenin-
" gen uit te spreiden in het huidige leven en dat Hij u in het toe-
" komstige leven een aanzienlijke beloning zou schenken volgens
" zijn goddelijke woorden: "Ik zal mijn barmhartigheid niet ont-
" nemen aan hem die het huis zal bouwen in mijn naam en ik zal hem
" een troon vestigen in het eeuwige Rijk: Misericordiam meam non
" auferam ab eo; et stabiliam Thronum regni ejus in sempiternum."

" Eindelijk verzoek ik U sterke steun van uwe liefdadigheid
" te blijven schenken aan de vele werken die God door zijn goedheid
" ons in handen gegeven heeft, opdat wij goed kunnen doen aan onze
" naaste, vooral aan de arme verlaten jeugd, terwijl ik met een ge-
" voel van diepe dankbaarheid de eer heb van u te zijn

"

"

" Turijn, 15 oktober 1882.

de zeer verplichte dienaar
Priester Giovanni Bosco.

" Nota bene. - De kerk is in al haar delen voltooid en sommige voor-
" werpen van minder belang, die nog ontbreken, werden besteld. Toch
" mogen we niet verbergen dat er nog een schuld overblijft van vijf-
" enveertigduizend lires, die dient betaald te worden, gedeeltelijk
" voor het orgel en gedeeltelijk voor de versiering en andere werken
" die de laatste maanden uitgevoerd werden. Wie mij, zo mogelijk, een
" hand kan toesteken om deze schuld te delgen, zal werkelijk een
" liefdadig en godsdienstig werk doen en God zal zeker niet nalaten
" hem een evenwaardige beloning te schenken.

Hij vergat daarbij de geestelijke schatten niet die hij nederig
aan de Heilige Vader vroeg door volgend smeekschrift.

" Heilige Vader,
"

"

" Priester Giovanni Bosco, nederig neergeknield aan de voe-
" ten van Uwe Heiligheid, verzoekt u voor de aanstaande plechtig-
" heid van de inwijding van de kerk van Sint-Jan de evangelist te
" Turijn en voor het hele octaaf een volle aflaat te verlenen aan
" alle gelovigen die, nadat ze gebiecht en gecommuniceerd hebben,

" deze kerk zullen bezoeken en er bidden volgens uw intentie en
" die van onze Heilige Moeder de Kerk.
"
" Rome, 30 oktober 1882.

De paus antwoordde onmiddellijk via Mgr. Boccali, maar beperkte de volle aflaat tot de dag van de plechtige inwijding.

Sinds geruime tijd had Don Bosco Mgr. Gastaldi niet meer gezien, omdat de schikkingen geregeld werden door correspondentie tijdens de afwezigheid van de aartsbisschop van Turijn. Welnu, toen deze terug naar zijn zetel was gekomen, liet hij hem op 20 oktober weten dat hij voor de inwijding "met hem zich mondeling wou onderhouden over zekere zaken betreffende de dienst van God" en drukte de hoop uit dat hij nog voor die dag naar het aartsbisdom kon komen. Don Bosco beantwoordde die uitnodiging dadelijk; maar tot tweemaal toe trof hij de aartsbisschop niet in zijn paleis aan. Hij greep dus naar de pen en schreef hem met de grootste consideratie:

" Excellentie,
"
" Ook ik wens Uwe Excellentie persoonlijk te groeten voor
" de inwijding van de kerk van Sint-Jan de apostel; maar het viel
" steeds voor dat ik mij bij Uwe Excellentie begaf op dagen of uren
" waarop u afwezig waart.
" Zodra u terug zult zijn zal ik mij bij u begeven om uw
" orders in ontvangst te nemen. Intussen verzoek ik u nederig som-
" mige gunsten en namelijk:
" 1) Dat u een pontificale dienst zou komen verrichten op
" een van de avonden dat de zegen met het Allerheiligste gegeven
" wordt en bij voorkeur de laatste avond van het octaaf van de in-
" wijding.
" 2) Dat u ten minste op de dag van de inwijding zou willen
" aanvaarden te dineren samen met het personeel van de kerkelijke
" dienst. Daar er nog geen lokaal hiervoor in gereedheid werd ge-
" bracht, zou het diner te Valsalice gebeuren. Maar na de gewijde
" dienst zal er dadelijk een rijtuig klaar staan dat u ter plaatse
" zal brengen. Zodra ik iets van uw aankomst afweet zal ik mij zon-
" der toeven bij u begeven om te voldoen aan ieder verlangen van
" Uwe Excellentie.
" Met volkomen achting en dankbaarheid reken ik het mij tot
" een hoge eer, wanneer ik nederig zal kunnen betuigen dat ik van
" Uwe Excellentie ben
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 24 oktober 1882. Priester Giov. Bosco.

Niettegenstaande al zijn goede wil, slaagde Don Bosco er niet in

gedurende het verloop van die tijd de aartsbisschop te ontmoeten. Ze ontmoetten elkaar eerst op de ochtend van 28 oktober, toen monseigneur zeer stipt aankwam voor de dienst. Don Bosco was er om hem met de verschuldigde eerbied te ontvangen. Pas was hij in zijn nabijheid of Zijne Excellentie zei: "Oh! Don Bosco!" - Dan begon hij met andere personen te praten, kleedde zich aan, begon de gewijde dienst en vertrok zo vlug dat Don Bosco hem amper eerbiedig kon groeten en hem tot aan zijn rijtuig begeleiden, zonder de gelegenheid te hebben hem een woord te zeggen. Toch zei Monseigneur, alvorens naar buiten te gaan, aan de seminaristen die voor de dienst gekomen waren en die voor een groot gedeelte oud-leerlingen van het Oratorio waren: - "Ga de mis van Don horen." Tijdens de dagen van het octaaf ging hij niet meer pontificeren, ofschoon Don Bosco hem hiertoe dringend verzocht had.(1)

De vaststelling dat zijn zwoegen en de kommer van zovele jaren be kroond was, de schitterende feesten en de grote volkstoeloop troostten het hart van Don Bosco; en indien er enige bitterheid was, dan hield hij die voor zich alleen. Niemand zag op zijn gelaat ook maar één of zelfs geen voorbijgaande ontroering of hoorde van zijn lippen een woord, waaruit zijn inwendig leed kon blijken.

Tot zelfs de hemel scheen te willen samenwerken om de heuglijke gebeurtenis nog mooier te maken. Inderdaad, 's avonds en 's nachts van de dag voor de plechtigheid stroomde de regen neer; maar in de ochtend van 28 oktober, bij de aankomst van de aartsbisschop hield de regen op; na de inwijding scheen de zon opnieuw en gedurende het hele octaaf glansde ze zoals ze dat sinds twee maanden niet meer gedaan had. Zodra, omstreeks de middag, het feestelijke klokkengelui aankondigde dat de gewijde ritus voltrokken was en de deuren wijd geopend werden, kwam er een stroom van vrome mensen in de kerk toe en woonde er de eerste mis bij gecelebreerd door Don Bosco en gediend door Don Lemoyne en Don Bonetti. Na de Vespers hield Don Bosco zelf de eerste preek waarin hij verhaalde, wat deze plaats geweest was vijfendertig jaar geleden, toonde aan wat ze toen was en zei wat ze, met Gods bescherming en de welwillendheid van de mensen met een goed hart, weldra zal worden.(2)

Gedurende de drie eerste dagen van het octaaf pontificeerden de bisschoppen van Fossano, Biella en Alba, Mgr. Manacorda, Leto en Pampirio. De hele week door werd het woord Gods ruim verspreid door ijverige predikanten, terwijl plechtige diensten met hun ceremoniën, zangen en muziek elkaar opvolgden. Na de pontificale dienst van 29 oktober werd de uitstelling van het Allerheiligste gedaan op de manier van het Veertigengebed. Aanzienlijke leden van de clerus van Turijn zongen de mis

(1) Brief van Don Bosco aan Don Dalmazzo, Turijn 12 november 1882.

(2) Het Bollettino van januari 1883 gaf de substantie van zijn toespraak. Er bestaan nog met de hand geschreven notities van.

op de dagen na het triduüm van de pontificale diensten. Er was ook een plechtige requiemmis tot lafenis van de zielen van de overleden weldoeners. Kortom Don Bosco zag op geen uitgaven, spaarde geen zorgen om aan de godsdienstige manifestaties een indrukwekkende grootsheid te geven, steeds met het oog op de overeenstemmende geestelijke voordelen. Toen hij aan een Franse medewerkster (1) hierover schreef, zei hij met oprecht genoe-gen in het hart: "In onze Bollettini zult u lezen over de inwijding van de kerk van Sint-Jan de evangelist. Men heeft er een werkelijk miraculeus schouwspel gezien. Met duizenden en duizenden gingen de mensen te biechten en te communie met een heel speciale godsvrucht."

De bekende redenen van voorzichtigheid weerhielden de redenaars te spreken over de paus tot wiens gedachtenis de kerk was gebouwd. Trouwens hun stilzwijgen werd goedgeemaakt door zijn majestueuze figuur die door allen bij het binnenkomen en buitengaan bewonderd werd. Er broeide wel wat, maar er gebeurden geen wanordelijkheden. Niet zonder reden drukte het Bollettino van november: "Don Bosco laat niet na zelfs die enkele slechtgezinden van de stad te bedanken, die misschien meer gedreven door de geest van het kwaad dan door hun eigen boosheid, onze feesten hadden willen verstoren, zoals ze verleden lente deze van de kerk van San Secondo verstoord hebben; en toch hebben ze het niet gedaan. Indien hun afzijdigheid in dit geval, zoals ook de eerbied voor de vrijheid en voor het eigendom van anderen een goed werk is, dan bidden we de goede God dat Hij hen hiervoor zou belonen door hun ogen te openen voor het licht van de waarheid." Maar hiervoor diende men ook Don Bosco zelf te bedanken, die de zaken zo geleid had dat er geen enkele aanleiding kon zijn voor hen die slechts een voorwendsel zochten om het gebruikelijke incident uit te lokken en de gevolgen ervan te wettigen.

Indien nochtans de satanische haat niet openlijk losbarstte, dan kwam hij toch tot uiting vooral in twee kranten die de persoon van Don Bosco op de korrel namen. Meer dan op de kranten dient men te letten op hen die er de geheime tipgevers van zijn; maar toch zijn deze artikels voor ons documenten van de arglistige moeilijkheden waartegen de omzichtigte ijver van Don Bosco steeds te kampen had.

Hierbij mag de Cronaca dei Tribunali, die als taak scheen te hebben met alle middelen het krediet van Don Bosco als burger af te breken, niet ontbreken. In zijn nummer van zaterdag 28 oktober braakte de krant zijn gift uit tegen "de heilige van Valdocco" en noemde zijn kerk "een protest tegen de huidige stand van zaken. Het was waar dat hij ze ingehuldigd had op de dag dat het volk "geroepen werd tot de uitoefening van zijn hoogste recht" natuurlijk van het kiesrecht. Dit karakter schonk aan de kerk van Sint-Jan de naam van het monument te zijn van Pius IX" de verrader van Italië." In zijn standbeeld zagen de ogen van de schrij-

(1) Brief aan Mademoiselle Clara Louver, Turijn 2 november 1882.

ver de figuur van de "paus-koning" omdat hij op zijn hoofd de tiara droeg. Daarom waren de "liberalen" op hun hoede door volgende tegenstelling aan te wijzen. Op het ogenblik dat het volk naar de stembus ging, waren de klerikalen verzameld in een kerk waar zij de eed vernieuwden tegen de huidige stand van zaken voor het herstel van de tijdelijke macht van de pausen."

Een andere nog valsere krant ging in twee achter elkaar volgende nummers tot de aanval over. Hij verscheen op zondag en droeg de heilig-schennende titel van Jezus Christus. Zijn directeur was dezelfde overloper van de Cronica. In het nummer van 22 tot 29 oktober las men in vetjes volgend bericht: "Don Bosco, die het eindelijk zo ver gebracht heeft, zal op 28 oktober zijn nieuwe kerk gewijd aan Sint-Jan de evangelist inhuldigen. Ook deze kerk is gewijd aan de nagedachtenis van Pius IX." Dan waren er drie grondige aanvallen tegen Don Bosco. Vooreerst een lang artikel met als titel "Don Giovanni Bosco" dat aldus begon: "Don Giovanni Bosco, die thans, werkelijk een wereldfaam geniet, is de vertegenwoordiger van het genie, niet van het heilig christendom dat uit het evangelie voortkomt, maar van die godsdienst die zich kleedt met de mantel van de christelijke leer terwijl onder de gouden schors een ondeugd, een gemeenheid schuilgaat." Alvorens te zeggen waarin deze grote leugen lag, werd een beschrijving gegeven van een eerste Don Bosco die "alleen maar zijn arme kinderen zag en enkel aan hun toekomst dacht" en door deze Don Bosco werd de journalist aangetrokken. Zijn beschrijving ontroert in alle oprechtheid ook ons. Maar de eerste Don Bosco had niets meer gemeen met de latere Don Bosco. De eerste was de getrouwe reproductie van Sint-Vincentius de'Paoli, terwijl de tweede de belichaming was van de katholieke agitator. De verheven gedachte van de broederlijkheid had nu de plaats geruimd voor de grote zaak: de politiek en de banken waren nu versmolten met het evangelie. Dat was de ondeugd, dat was de leugen. Het bewijs dat men probeert te geven van deze bewering is een samenweefsel van valsheden die beginnen met volgende aanklachten: "Daarom worden boeken en kranten verspreid voor de klerikale propaganda, daarom worden kringen en comités georganiseerd. Daarom wordt de grote winkel van de mirakels geopend, maakt men van Don Bosco een heilige en worden zijn kleren verkocht tegen zoveel het stukje, als een talisman tegen de kwalen van deze wereld en van nog andere plaatsen. Daarom worden geschiedenissen uitgevonden van jongens die heiligen geworden zijn, als die van Domenico Savio, van jonge meisjes die zalig geworden zijn als die van de gezusters Rigolotti. Op een andere keer zal ik spreken over deze mirakels, over deze salesiaanse vereniging tegen wie men ons, nu het hoge tijd is, moet beschermen door de wet en de regering. De vlag is altijd dezelfde, de vlag van de weldadigheid; maar de vaandrig is niet meer de man van vroeger. Laat ons dus oppassen voor deze vijand van Italië, die zoveel vermag en die zoveel kwaad wil doen aan de vrijheid van ons land. Denk eraan dat hij een grote aantrekkingskracht uitoefent op de jeugd en dat aan de jeugd het nationale gebouw, dat zoveel bloed en zoveel martelaars gekost heeft, toevertrouwd is."

Op de tweede plaats reproduceerde de krant uit lutheraanse bronnen een pseudo-document waaruit blijkt dat Leo X aan de "verkopers van af-

laten" een "tarief van prijzen gaf die moesten betaald worden om van de paus vergiffenis van om het even welke zonde te verkrijgen." En deze boosheid moest dienen om aan te tonen waar Don Bosco de kunst geleerd had "de dwazen in zijn netten te vangen" om toelagen voor zijn werken te bekomen.

Ten slotte werd in een kort berichtje met als titel "Tegen de propaganda" deze gelegenheid benut om tegen de pers van Don Bosco de Universele Bibliotheek te stellen, een verzameling van ongodsdienstige en onzedelijke boeken, die zeer goedkoop verkocht werden. Het meest in het oog springende punt in deze regels was "Om te leren moet men lezen. De priesters bieden u hiervoor de katholieke lezingen van Don Bosco of de reeks van de heiligen aan. Wij geven u de raad boeken te lezen, die op geen enkele manier het hart noch de geest bederven, maar ons op de weg brengen waar wij ons zelf, onze rechten en onze plichten leren kennen."

Het goddeloze tijdschrift deed een nieuwe aanval in het nummer van 5 november met een reeks artikels vol addervergift. Vooraf gaat een bondige geschiedenis van de nieuwe kerk en een vrij uitvoerige beschrijving van het gewijde gebouw; maar beiden zijn doorspekt met kwaadaardige opmerkingen die het begin zijn van volgende eindbom: "Deze kerk klinkt als een protest tegen de grote tijd van onze nationale glorie. Deze tempel werd opgericht aan de eerste vijand van onze eenheid, Pius IX." En daarna werd in een artikeltje zonder titel, in een polemiek met theoloog Margotti op een dreigende toon het volgende geïnsinueerd: "Het is geen louter toeval dat Don Bosco voor de feesten van de inwijding de dagen uitgekozen heeft waarin de liberalen werden bezig gehouden door de verkiezingsstrijd. Don Bosco is slim! Maar, wanneer er thans geen tegenbetogingen zijn, hebben de liberalen daarom hun ogen niet gesloten en zullen ze eens monument tegenover monument stellen."

Later scheurde de schrijver van het schotschrift een monografie van ingenieur Buffa over de kerk van Sint-Jan in stukken. De auteur van "de sierlijke aflevering" zei op de eerste bladzijde over Don Bosco: "Verbaas u over de man die zo ver vooruitziende is en bewonder de eerbiedwaardige persoon van Don Bosco." Daarin vond de andere de aanleiding om de doses van al wat hij hiervoor over de twee Don Bosco's gezegd had nog aan te vullen en bleef speciaal staan bij de lelijke aangelegenheid van Don Ricchino (1) waarmee hij trachtte de heiligheid van Don Bosco in diskrediet te brengen. Buffa schreef volgende notitie: "De salesiaanse instituten zijn op dit ogenblik 150 in getal met ongeveer honderdduizend jongens." En de heraut van het liberalisme van de vrijmetselaars zei daarop: "Liberalen, bent u zo diep ingeslapen? Bent u niet bang dat deze honderdduizend jongens morgen worden omgezet in honderdduizend klerika-

(1) Cfr. hiervoor, blz. 181.

len?" Maar de listige politicus was vooral hard voor Pius IX, sleurde op het laatst deze engelachtige figuur door de modder en daagde Don Bosco uit de verdediging te nemen van de onwaardige zaken die in deze kolommen verspreid waren als historische feiten en geen discussie toelieten.

Indien al de eerloosheden, die door ons bondig aangehaald zijn, onder de ogen van Don Bosco gevallen zijn, dan moet hij in zijn hart veel geleden hebben bij de gedachte aan de ergernis van de "kleinen", die tot iedere leeftijd kunnen behoren; maar hij gaf geen enkel antwoord en liet niet toe er een te geven. Het zou olie op het vuur geweest zijn. Op de nieuwe Capaneo waren wel de verzen toepasselijk door Dante aan de oude gewijd:

 Nullo martiro, fuo che la tua rabbia,
 Sarebbe al tuo furor dolor compito.(1)
 (Geen foltering, buiten je eigen razernij,
 zou voor je woede, een volledige pijn zijn).

De kranten waren de tolk van hen die achter de schermen manoeuvreerden, de geheimzinnige opdrachtgever, die de hand gewapend hadden van de sluipmoordenaars van de twee overvallen hierboven verhaald, (2) scherp-ten de pen van de gehuurde journalisten. Uit dit alles vloeit voor de historicus één enkel besluit voort. Ondanks de uiterste zorg van Don Bosco zich niet met politiek in te laten volhardde men er steeds in zijn werking als politiek te beschouwen. Wat zou het dan zijn indien hij van het begin af niet op zijn hoede was geweest? Wanneer wij op vandaag de resultaten bekijken, dan valt het ons gemakkelijk zijn opperste voorzichtigheid te prijzen; maar het feit dat hij zich zo duidelijk de weg uitgestippeld heeft en hem tot het einde toe bewandeld heeft zonder zich enigszins te laten beïnvloeden door afdwalingen van grote intellectuelen, was een bovenmenselijke verdienste voor een man, die in zovele zaken tegen de strekkingen van die eeuw wilde ingaan.

Bij de feesten ontbrak een afwezige die men er zeer graag gezien had, namelijk graaf Carlo Reviglio della Venaria, overleden in 1881. In de geschillen van allerlei slag waartoe vanaf het begin de bouw van de kerk aanleiding gegeven had, had hij aan Don Bosco een edelmoedige en uiterst doeltreffende bijstand verleend. Pas was het octaaf voorbij of Don Bosco gaf de opdracht dat men voor hem in de nieuwe kerk een plechtige zielenmis zou celebreren en nodigde in een mooie omzendbrief medewerkers en vrienden uit.

Don Bosco wilde ook dat de literatuur het huis van God zou verheerlijken. In Don Lemoyne had hij een schrijver die niet meer aan zijn

(1) Inferno, XIV, 65-66.

(2) Boekdeel XIV, blz. 515 en volgende.

proefstuk was. Aan hem gaf hij dan ook de opdracht de figuur van de titularis zo ruim mogelijk te illustreren. Zo ontstond een zeer origineel en aantrekkelijk werk, aangepast aan het volk en tevens een aangename lectuur voor ontwikkelden.(1) De auteur stelt de apostel in betrekking met de plaatsen en met de feiten van vandaag, met personages die zijn edele figuur laten uitschijnen. Het hoofdstuk: "Sint-Jan, Maria en de lijdensweg" is zeer mooi. Hij houdt zich ook bezig met zijn geschriften en laat de fijnste passages van zijn evangelie smaken. Hij illustreert de merkwaardigste stukken van zijn brieven en probeert zelfs een korte uiteenzetting te geven van de Apocalyps, waarin hij de eerste strijd van de Kerk beschrijft tot voorbeeld en aansporing van de christenen van vandaag. Dan slaagt hij er uitstekend in om in een volkse trant de dwalingen van de tijd tegen de godheid van Jezus Christus, van zijn leer en van zijn kerk te bestrijden. De losheid van zijn stijl draagt er toe bij dat dit boek niet verouderen zal. Na de heilige komt dan de kerk die aan hem gewijd werd. Hierover schreef ingenieur Alberto Buffa een sierlijke monografie, die, evenals het werk van Don Lemoyne, al gedrukt en klaar was vóór de inwijding. Voor de technicus spreekt de historicus die de wederwaardigheden van de onderneming verhaalt. Dan geeft hij nogmaals een epi-log over de ontwikkelingen van de gewijde architectuur; maar de bijzonderste delen zijn deze waarin hij een nauwkeurige beschrijving geeft van het gebouw en van alles wat het versiert om dan tot volgende eindsynthese te komen: "In haar geheel bezit de kerk van Sint-Jan een harmonische eenheid in haar delen, een algemeen evenwicht in de constructies, een fijnheid, een nauwkeurigheid, een edele eenvoud, waardoor zij iets wordt dat zegerijk ook aan de strengste kritiek kan weerstaan. In haar triomfeert een slanke en lieflijke kunst; ze heft de ziel van de gelovige boven de aardse droefheid, leidt haar in de levendmakende en zuivere lucht van de heerlijke gedachten, van de onsterfelijke ideeën. In haar is er geen vreemde, fantastische en overladen opeenstapeling van versieringen en decoraties; men kan in al haar delen slechts gratie en delicaatheid bewonderen. Aan de sierlijkheid van de gedachten en de zuiverheid van de kunst beantwoordt eveneens op lofwaardige wijze de uitvoering van elk van haar delen. Bij deze grote bouw werden op geen enkele manier, zoals dat vaak gebeurt, de eisen van de kunst geofferd aan de kleinzielige gedachten van de zuinigheid."

(1) G. B. Lemoyne, De Apostel Sint-Jan en de primitieve kerk. Twee boekdelen in 16 met 398 en 362 bladzijden. Turijn. Drukkerij en uitgeverij van de salesianen 1882. Er werden gelijktijdig twee uitgaven gedaan, een luxe uitgave en een goedkopere. De eerste kostte 4 lires, de tweede 1,25.

(2) A. Buffa. De kerk van Sint-Jan de evangelist. In 8°, 22 bladzijden. Turijn, Drukkerij en uitgeverij van de salesianen, 1882.

H O O F D S T U K XIII.

OVER DE KERK VAN HET HEILIG HART VAN JEZUS TE ROME.

Op het oogenblik dat in de winter van 1881 Don Bosco op het punt stond naar Rome te vertrekken schreef hij vanuit Alassio aan Don Cagliero die in Spanje was: (1) "Mijn hoofd gaat in cimbalis." Maar zijn arm hoofd ging toen niet in cimbalis bene sonantibus, (2) daar het duizelde van al die onenigheden en onbehaaglijke gedachten, waarin enkel zijn heilige onverstoorbaarheid hem hielp om verder te gaan. Bij deze stapel zorgen kwam vaak in zijn geest op de gedachte aan de kerk van het Heilig Hart, die hem veel zorgen vroeg. Voortaan was de teerling geworpen en diende de onderneming, tot elke prijs, tot het einde toe doorgevoerd te worden.

Meer dan ooit liet zich de behoefte voelen geld naar Rome te sturen, zonder echter iets te ontnemen aan de weldadigheid voor de andere werken; want deze verwachtten ook van hem de middelen om te kunnen bestaan of voltooid te worden. Hij deed dan als die vissers, die om een goede buit te maken zeer lange netten in zee werpen. In januari 1881 lanceerde hij in alle richtingen van de wereld duizenden omzendbrieven, waarin hij om hulp vroeg. Hij schreef deze in het Italiaans; maar liet dadelijk goede vertalingen maken in de meeste gesproken talen.

Uitgaande van het beginsel dat de werken, die voor de godsdienst te Rome gesticht waren en door de paus bevorderd werden, de christenen van de hele wereld moesten interesseren, wendde hij zich tot de universaliteit van de katholieken met gedrukte omzendbrieven, opgesteld in het Italiaans, het Frans en het Engels. Deze brief is niets anders dan een nieuwe bewerking van een artikel waarin het Bollettino Salesiano van diezelfde maand aan de medewerkers de opdracht van de Heilige Vader aan Don Bosco meedeelde.

Over het historische gedeelte zullen we niets zeggen, daar we hierover in het lang en het breed hebben geschreven in het veertiende boekdeel. Die werken die te Rome worden uitgevoerd, worden op opvallende wijze beschreven: 1° Een kerk in het Castro Pretorio op de Esquilinoberg

(1) Cfr. hervor, blz. 135.

(2) Psalm CL, 5.

toegewijd aan het Heilig Hart van Jezus. Ze moet eveneens dienen als parochiekerk voor een bevolking van twaalfduizend zielen en als monument aan de onsterfelijke Pius IX. De juridische parochiale persoonlijkheid werd al opgericht en erkend door de geestelijke en burgerlijke overheid. 2° Een speeltuin waar jongens aanvaard worden vooral op zon- en feestdagen en zich bezig kunnen houden met aangename vermaken nadat ze hun godsdienstige plichten vervuld hebben. 3° Avondscholen voor de meer volwassen arbeiders. Deze klasse van jongelingen, die de hele dag wordt in beslag genomen door zwaar werk heeft vaak niet de geldmiddelen om zich het passende onderricht, dat ze zo nodig zouden hebben, te kunnen verschaffen. 4° Dagscholen voor die kinderen die arm of verlaten zijn en daarom niet in de gelegenheid zijn de openbare scholen te bezoeken. 5° Een tehuis, waarin de kinderen, die langs de wegen en de pleinen dwalen, tot welk dorp, stad of natie ze ook moge behoren, onderricht ontvangen in de wetenschappen, in de kunsten en ambachten. Immers velen onder hen komen naar Rome met het vertrouwen, arbeid en geld te zullen vinden. Ze worden echter teleurgesteld in hun verwachtingen, vallen in ellende, zijn blootgesteld aan het gevaar kwaad te doen en bijgevolg de gevangnissen van de staat te gaan bevolken. Dit tehuis zal ruim genoeg moeten zijn voor het herbergen van omstreeks vijfhonderd arme wezen, naar het model van het Oratorio van de H. Franciscus van Sales dat te Turijn al bestaat."

Daarna wordt de manier, waarop men kan helpen bepaald: "1° Men kan hiertoe bijdragen door geldelijke middelen of door bouwmaterialen. 2° Iedereen kan bijdragen door het gebed en door welgestelde personen aan te raden weldoeners te worden. 3° Alle medewerkers worden verzocht hun giften te laten toekomen te Rome aan Zijne Eminentie kardinaal Raffaele Monaco La Valletta, vicaris-generaal van Zijne Heiligheid of aan priester Dr. Francesco Dalmazzo (Torre de'Specchi nr. 36, Rome) ofwel aan priester Giovanni Bosco te Turijn. 4° Sommige personen zullen gestuurd worden en gemachtigd zijn om giften in te zamelen; zij zullen de naam van Collectanten dragen. Maar deze zullen niet mogen inzamelen zonder een geschrift, waarin zal genoteerd worden het doel van de geldinzameling, de naam, familienaam en de hoedanigheid van de collectant, de handtekening van priester Giovanni Bosco met een zegel waarop de woorden staan Pia Societas Sancti Francisci Salesii.(1) 5° Zonder deze formaliteit worden hunne Excellenties de aartsbisschoppen en bisschoppen van de verschillende diocesen en de zeereerwaarde heren pastoors, dekens of oversten van kerken eerbiedig verzocht collectanten te willen worden onder de gelovige christenen, die in het district van hun respectieve jurisdictie wonen en aan een van de hierboven genoemden het geld willen sturen dat ze zouden inzamelen en de genoemde collectanten, voorzien van het vereiste attest, gunstig te willen onthalen.

(1) Later als volgt gewijzigd: Societas Salesiana, Discite a me qui mitis sum.

Ten slotte volgt een opsomming van de voordelen aan de schenkers en collectanten voorbehouden: "1° Een speciale zegen van de Heilige Vader die deze vrome onderneming goedkeurt en aanbeveelt aan allen die houden van de aangroei van onze heilige godsdienst, van de goede zeden, van het welzijn van de jeugd en van heel de burgerlijke maatschappij. 2° Nadat het gewijde gebouw zal voltooid en toegewijd zijn aan de goddelijke cultus, zal er iedere week op vrijdag een mis worden gecelebreerd aan het hoofdaltaar en zal de rozenkrans van het Heilig Hart van Jezus gelezen worden met andere particuliere gebeden voor de weldoeners. 3° Dezelfde vrome oefening zal plaats hebben op het feest van het Heilig Hart van Jezus en van Maria, van Kerstmis, van het Heilig Sacrament en op ieder feest van de heilige apostelen. 4° Om een speciale hulde te betuigen aan de verheven Moeder Gods en om haar machtige bescherming af te smeken over al onze weldoeners, zal er 's avonds van iedere dag het derde deel van de heilige rozenkrans worden gebeden, zal de Litanie van Loreto of het Ave Maris Stella worden gezongen, gevolgd door de zegen met het Allerheiligste. De dienst zal eindigen met het De profundis en met het daarmee overeenstemmende Oremus ofwel met een Onze Vader, een Weesgegroet en een Requiem tot zielenrust van de overleden weldoeners. 5° Dit celebreren van missen, deze gebeden en oefeningen van christelijke vroomheid zullen eeuwigdurend plaats hebben."

Aan de collectanten werden grote lijsten uitgedeeld voor het invullen van de namen van de schenkers met het bedrag van hun gift. Daarbij kwam nog een afzonderlijk blad, waarop acht normen stonden van de meest voor de hand liggende voorzichtigheid.

Om het werk van de heren collectanten te vergemakkelijken, menen we enkele normen te moeten geven die aan hun voorzichtigheid onderworpen worden:

1. Men dient te bedenken dat de ordinarii van het diocees, de pastoors, de oversten van de parochies verzocht en uitgenodigd worden de bedragen, die ze ter beschikking hebben, te laten toekomen aan het meege-deelde adres.

2. Dan zijn er de eigenlijk aldus genoemde collectanten, die ermee gelast worden giften in te zamelen in de dorpen en steden waar ze wonen of waarheen ze zich zullen begeven. Zij zijn voorzien van een diploma met een zegel waarop geschreven staat: Pia Societas Salesiana ondertekend door priester Gio. Bosco.

3. Het is goed dat de schenkingen met de naam en de familienaam van de schenkers ingeschreven worden op de daartoe klaargemaakte formulieren, tenzij ze naamloos wensen te blijven. Zodra deze formulieren ingevuld zijn, zullen ze met het geld naar hun bestemming worden gestuurd en zullen er nieuwe worden gezonden ook met zegel. Deze formulieren zullen samen ingebonden worden om een roemvol boekdeel te vormen, dat zal bewaard worden in het archief van het heiligdom tot eeuwige gedachtenis van hen die bijgedragen hebben tot zijn oprichting. Voor hen zal men ten

eeuwigen dage dagelijks gebeden doen, zoals beschreven staat in de omzendbrief die hiervoor uitgedeeld werd.

4. De formulieren, waarover het hierboven gaat, zullen het zegel dragen van Zijne Eminentie kardinaal Monaco, vicaris van Zijne Heiligheid Leo XIII.

Aan het einde van iedere kolom zal men de optelling doen; en in de laatste kolom zal het totaal staan met de handtekening van de collectant.

5. Daar het in onze tijd niet zo gemakkelijk is personen te vinden die de mogelijkheid of het verlangen hebben aanzienlijke bedragen te schenken, zal men met dankbaarheid alle kleine giften, ook van enkele centiemmen, aanvaarden. Men kan het formulier aanbieden in de opvoedingsinstituten, colleges en seminaries met het verzoek te willen bijdragen; maar steeds met de uitdrukkelijke toelating van hun respectieve oversten.

Het formulier mag eveneens toevertrouwd worden aan een bloedverwant, aan een vriend van de familie of aan een vreemde. Men kan het enkele dagen in hun handen laten om giften in te zamelen bij personen, die ze bijzonder goed kennen.

6. Wanneer men iemand uitnodigt een gift te doen, dan kan men doen uitschijnen dat hij door zijn liefdadigheid een werk bevordert dat door de opperherder aanbevolen en gezegend wordt, een werk dat tot doel heeft de Kerk te helpen bij het handhaven van de godsdienst. Juist daarom hebben zich reeds te Rome op de Esquilino, naast ons gewijde gebouw, de protestanten gevestigd, die op duizenderlei bedrieglijke manieren de goede zeden en het geloof van de volwassenen en van de onvoorzichtige jeugd bedreigen.

Men notere eveneens dat het Heilig Hart van Jezus een onuitputtelijke bron is van genaden en van zegeningen en dat elke kleine gift door dit Heilig Hart ruim zal beloond worden.

Het tehuis, het Oratorio voor zon- en feestdagen, de avondschoolen, de dagschoolen zijn ten gunste van de jongens die uit alle delen van de wereld komen zodat iedere schenker door zijn liefdadigheid meehelpt om het lot te verbeteren van de klas die het meeste gevaar loopt en het gevaarlijkst is voor de burgerlijke maatschappij. Niet weinig jongens kunnen zo ontruikt worden aan de wachtkamer van de gevangenen, opgevoed worden in wetenschap en godsdienst en onderricht worden in een kunst of een ambacht om dan aan de burgerlijke maatschappij te worden teruggeschonken als goede christenen, eerbare burgers, in staat om door hun arbeid op een eerlijke manier hun kost te verdienen. Men zou ook kunnen wijzen op de strikte verplichting aalmoezen te geven in deze tijd, waarin het aantal van de behoeftigen zo vermeerderd is; maar het is verkieslijker alleen te wijzen op de grote gunsten die wij verdienen voor ons zelf, voor onze familie zolang wij op aarde leven en nog meer wanneer wij door God tot het eeuwige leven zullen geroepen worden.

Misschien zal vele jaren na onze dood niemand meer aan ons denken; maar in de kerk van het Heilig Hart en in het daarnaast liggend tehuis zullen er christelijke gelovigen zijn, zullen er honderden kinderen zijn die voor ons het gebed van hun dankbaarheid ten hemel laten opstijgen.

7. Daar deze geldinzameling aanbevolen wordt aan de burgerlijke en kerkelijke gezaghebbers en ze gedaan wordt in naam van het opperhoofd van de Kerk, hopen wij dat zij de steun en de gunst zal hebben van alle brave mensen. Indien het echter zou gebeuren dat sommigen van de voornoemde overheden tonen dat zij er tegen gekant zijn, zal de collectant op die plaats afzien van zijn inzameling tot hij hun instemming verkregen heeft.

8. Het werk gaat ras vooruit, maar wij vrezen dat de middelen ons ontbreken, indien de gelovigen ons niet doeltreffend ter hulp komen. Alleen al aan de arbeiders moeten wij iedere maand vijftienduizend fr. uitbetalen. Daarom, telkens als de collectant een zeker bedrag heeft verzameld, minstens om de drie maanden, dient hij dat te laten toekomen aan Zijne Eminentie kardinaal Monaco, vicaris van Zijne Heiligheid of aan priester Francesco Dalmazzo, Via Porta S. Lorenzo, 42 Rome of aan priester Gio. Bosco te Turijn.

N.B. Indien er geen andere zekerder middelen voorhanden zijn, zal het goed zijn ieder bedrag te sturen per postmandaat of per aangetekende brief.

Na deze normen werd herinnerd aan de elf voornaamste beloften van de goddelijke Zaligmaker aan de heilige Margaretha Alacoque voor allen die de verering van zijn Allerheiligste Hart verspreiden.

De ijverige inspanningen van Don Bosco om de liefdadigheid van de wereld te vragen bleven niet tot deze middelen beperkt; want hij verspreidde nog een aantal speciale omzendbrieven in het Italiaans aan de aartsbisschoppen en bisschoppen en aan de katholieke journalisten van Italië en in het Latijn aan de buitenlandse journalisten.(1)

Mgr. Gastaldi aanvaardde de uitnodiging van Don Bosco om hem te helpen, maar verontschuldigde zich dat hij niets doen kon. Hoewel, zoals onze lezers weten, de betrekkingen tussen hem en Don Bosco in die da-

(1) Bijv. Doc. 59, A-B-C-D. Aan het register van de schenkingen dat bewaard wordt in het archief van de Romeinse inspectie ontleen wij enkele merkwaardige gegevens. In het jaar 1881 kwamen er 63.964,79 lires toe, waarvan 50.000 alleen door de Hertogin de Sévéré. In 1882 waren het 39.528.55 lires. Onder de schenkers treffen wij aan de graaf van Chambord voor duizend lires en de markiezin de Paterat voor twintigduizend lires. In 1883 kan Don Bosco alleen in verschillende keren de gezamenlijke som van 180.500 lires sturen. Over de gitten van Graaf Colle hebben wij gesproken in het derde hoofd-stuk. In het jaar 1885 vinden wij een aantekening van 20.000 lires vanwege de algemene overste van de broeders van de christelijke scholen, over wiens edelmoedigheid we hierna nog zullen spreken. Er staan ook de namen van een groot aantal Italiaanse en buitenlandse bisschoppen, maar alle giften staan er niet in opgetekend.

gen waren zoals ze waren, toch wist hij met waardigheid te antwoorden. Hoe de onvermoeibare vader zich inspande voor de goede afloop van de grote inzameling, vernemen we uit enkele regels door hem aan Don Dalmazzo geschreven. De formulieren, waarover wij kort tevoren gesproken hebben, werden te Rome na zijn vertrek gedrukt. Hij ontving een deel ervan na zijn terugkeer te Turijn op 16 mei. Toen de dringende zaken en de honderd zorgen voor de feesten van Maria, Hulp der Christenen, hem ook maar een ogenblik vrije tijd lieten, schreef hij op 31 mei aan zijn procurator: "Het is het eerste ogenblik dat ik wat op adem kan komen. Ik heb de formulieren ontvangen en houd er mij ernstig mee bezig. Zeg mij of jij ze vanuit Rome aan de collectanten wier naam en adres je hebt, opstuurt ofwel of ik ze van hieruit dien te sturen. Het zal goed zijn er een gedrukte brief bij te voegen waarin hun een speciale zegen van de Heilige Vader wordt meegedeeld, nieuws gegeven wordt over de vordering van het werk, de onderneming aanbevolen wordt en wegens de huidige behoeften, verzocht wordt, wat ze gebeurlijk zouden ingezameld hebben, tegen 15 juli eerstkomende toe te sturen."

Normaal waren er per maand vijftienduizend lires nodig voor het betalen van de arbeiders en voor gewone aankopen; maar in de helft van juli ging het werk zo snel vooruit dat bouwmeester Francesco Vespignani er goed meende aan te doen Don Bosco te verwittigen dat, wanneer de zaken tegen dat tempo verliepen, men weldra het dubbele van dit bedrag zou nodig hebben. Don Bosco werd er niet bang door en was zeer verheugd aan de medewerkers te kunnen meedelen in zijn verslag van januari 1882, dat de zijbeuken al tot aan de kapitelen reikten en dat het middenschip eveneens een aanzienlijke hoogte bereikt had.

Bezorgd voor het welzijn van de zielen had hij nog meer gedaan; hij had voorzien in de oprichting van een vrij ruime kapel die intussen als parochiekerk diende voor de zesduizend inwoners van de wijk. De kardinaal-vicaris huldigde ze voor de goddelijke dienst in op 10 juli door ze te zegenen en er de mis te celebreren. Een heel andere zegen ontving deze plaats drie dagen later. Begeleid door een dichte groep van biddende en bevreesde gelovigen, die het in het holle van de nacht verdedigd hadden tegen eerloze aanvallers, werd daar voor de dageraad naar zijn laatste rustplaats in St.-Laurentius buiten de muren, het vereerde lijk voorbij gedragen van de grote paus, tot wiens gedachtenis men het oprijzende gebouw wou toewijden.

We zegden dat Don Bosco niet bang werd ten overstaan van het verhogen van de uitgaven, maar evenmin wou hij de Voorzienigheid beproeven. Toen hij inderdaad aan de kardinaal-vicaris een aanzienlijke schenking aankondigde, dacht hij het opportuun hem op de hoogte te brengen van zijn werkzaamheid bij het zoeken van steungelden. (1) "In de eerstkomende

(1) Sampierdarena, 14 september 1881.

maand oktober heeft een priester Pietro Lovatelli van Cerano, bisdom Novara, beloofd u een bedrag te sturen van 10.000 lires voor de kerk van het Heilig Hart en ik verzoek u dat u het geld in uw grote goedheid zou willen laten afhalen, zoals u dat pleegt te doen. Ik werk zonder ophouden om geld te vinden en God begunstigt ons en laat er ons vinden; maar Don Dalmazzo geeft het allemaal uit en zegt nooit dat er genoeg is." Behalve de voornoemde omzendbrieven, zien we ook dat hij individuele smeek-schriften stuurde aan bemiddelde personen, van wier liefdadigheid, hij grotere vrijgevigheid van steungelden mocht verhoppen. Dit briefje aan Don Dalmazzo zegt heel wat meer dan deze eenvoudige woorden het uitdrukken.

" Beste Don Dalmazzo,

"

" Alles gaat goed. God weze in alles gezegend. Ik verlies
" geen ogenblik; maar mijn werk wordt door God gezegend en dus
" schep ik moed. Ik heb een reeks ondernemingen. Onder hen is deze
" die ik hier voor jou bijvoeg en bestemd is voor de kardinaal-vi-
" caris. Lees het voor je eigen norm en steek alles in een envelop
" die je dan aan de zorgen van Zijne Eminentie zult toevertrouwen.
" Wij zullen bidden opdat ze zou slagen, want er zijn nog andere
" en daarna nog andere.

" We werken ook om je priesters en centen te sturen. We zul-
" len weldra antwoorden. Groet onze vrienden en weldoeners en ge-
" loof me in Jezus Christus te zijn

"

" Turijn, 15-7-1881

je toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco

Toen hij op 1 juli in Frankrijk schreef aan Dame Amalia Lacombe een vurige medewerkster van Valence, (1) zei hij haar: "Namens de Heilige Vader stuur ik u een diploma van collectante voor de kerk, die hij ons heeft willen toevertrouwen. De plaats voor de naam liet ik oningevuld, om er de naam te kunnen inschrijven van uw pastoor, indien het hem behaagt deze last op zich te nemen. Maar indien uw pastoor dit niet kan, dan dient u zelf aan het hoofd van de onderneming te gaan staan." Dit deed hij eveneens met andere Franse (2) en Italiaanse dames. Zo schreef hij aan gravin Callori op het einde van diezelfde maand.

(1) Bijv. doc. 61.

(2) Bijv. doc. 62.

" Aan onze goede Mama in Jezus Christus,
"
" Ingesloten stuur ik u het diploma van collectante en ik
" hoop dat het inschrijvingsformulier met grote en kleine giften
" zal ingevuld worden. Misschien zult u iets kunnen doen waar U
" naartoe gaat. Indien het niet in geld is, dan zult u veel ver-
" dienste hebben in de verstervingen, die u zult inzamelen zonder
" dat ze worden ingeschreven.
" U houdt van de missies van Rome en dat verheugt me zeer,
" omdat er een grote nood is, te meer nu de protestanten een zware
" aanval op het katholicisme hebben gedaan op de Esquilino-heuvel.
" Terwijl echter sommigen hun beurs geven voor het Patagonië van
" Rome, laten wij anderen vertrekken om te werken en hun leven te
" geven voor de talrijke wilden van het werkelijk wilde Patagonië.
" Moge God u zegenen, verdienstelijke mevrouw de gravin.
" God geve U gezondheid en heiligheid in overvloed en wil ook bid-
" den voor deze arme man die steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" uw zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.

Enkele dagen tevoren had hij zich gewend tot prinses Clothilde,
dochter van Vittorio Emanuele II en gemalin van Jérôme Bonaparte die haar
gewone verblijfplaats had in het kasteel van Moncalieri.

" Koninklijke en Keizerlijke Hoogheid,
"
" Ik geloof dat Uwe Koninklijke en Keizerlijke Hoogheid er
" kennis van heeft dat de heilige Vader aan de salesiaanse mede-
" werkers de bouw van de kerk en van het tehuis van het Heilig Hart
" te Rome toevertrouwd heeft. Ik ben de voornaamste geldinzamelaar
" die in naam van Zijne Heiligheid op zoek ga naar de nodige mid-
" delen, die in werkelijkheid beginnen te ontbreken.
" Om die reden verstout ik mij een beroep te doen op bekende
" goedheid, die binnen de grenzen van het mogelijke, nooit kan wei-
" geren wanneer het om weldadigheidswerken gaat. Ik heb dan ook nog
" een speciale reden om te hopen in het huidige geval; want het gaat
" hier om het Heilig Hart van Jezus te vereren, waarvoor U, naar ik
" meen te weten, een zeer bijzondere devotie hebt.
" Uit de omzendbrief die ik hierbij voeg zult u veel beter
" de uitgestrektheid en de onkosten van het werk vernemen. De bouw
" staat nu zes meter boven de gronde
" Ik bedien mij van de heer kanunnik-deken Ballesio, mijn
" oud-leerling; aan hem kunt u, indien u dit goed schijnt, het ant-
" woord geven dat uw liefdadig hart u zal ingeven. Mijnerzijds kan
" ik u de verzekering geven dat te midden van de voorbije wederwaar-
" digheden ik u en heel uw verheven familie aanbevelen heb in onze

" gemeenschappelijke en privé gebeden en ik beloof u dat in de
" toekomst nog te zullen doen samen met onze 80.000 jongens die
" de Goddelijke Voorzienigheid in onze huizen verzameld heeft.
" Moge God u zegenen, vrome en waardige Prinses van de stam
" van Savooie. God beware u in goede gezondheid en in zijn heilige
" genade samen met al uw kinderen. Sta me toe de hoge eer te hebben
" met de grootste verering nederig te mogen zeggen dat ik van u ben
"
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 24 juli 1881. Priester Gio. Bosco.

Ofschoon de documenten, die het kunnen bewijzen, ons ontbreken, toch menen wij te mogen denken dat de "heilige van Moncalieri" zoals het volk haar om haar deugden en haar weldaden noemde, heimelijk en misschien ook onder een andere naam aan Don Bosco de penning van haar liefdadigheid toegezonden heeft. Deze twee heilige zielen hebben elkaar op deze aarde nooit ontmoet. In de laatste jaren van Don Bosco's leven verlangde de prinses vurig met hem een ontmoeting te mogen hebben; maar het protocol van het Hof liet haar niet toe tot bij hem te gaan, en zijn ziekte met al haar zorgen beletten hem naar Moncalieri te gaan. Ten slotte door bemiddeling van kanunnik Ballesio was men overeengekomen dat Clothilde op een ochtend naar de sacristie van Maria, Hulp der Christenen zou komen, waar Don Bosco haar zou opgewacht hebben. Enkele dagen echter na deze overeenkomst ging hij te bed liggen om niet meer op te staan.

Hij vergat de graaf van Chambord niet die hem eerst honderd en nadien honderdvijftig fr. liet geworden.(1) Daar het ging over een werk dat Frankrijk vreemd was, hoeft men er niet verbaasd over te staan dat hij zo weinig gaf.(2)

In de salesiaanse colleges brachten medebroeders echte offers om de oproepen van Don Bosco te beantwoorden en ze stuurden hem wat ze gespaard hadden. Zo waren te Randazzo de meesters en de leraren, volgens het voorstel van Don Guidazio overeengekomen aan hun eigen leerlingen assistentie te verlenen in hun respectieve klas, de studiezaal vrij te laten en als slaapzaal te gebruiken zodat het mogelijk werd veertien kostschoolleerlingen meer te aanvaarden; hierdoor konden ze op het einde van het jaar meer centen aan hun beminde vader laten geworden.

Ondanks zijn ijver zag Don Bosco in, dat binnenkort de middelen niet meer voldoende zouden zijn; en daarom achtte hij het ogenblik geko-

(1) Brief van de aalmoezenier aan Don Bosco, Frohsdorf, 28 november 1881.

(2) Hij deed eveneens een aanvraag voor subsidies aan de minister van Justitie, maar op 3 juli werd hem geantwoord dat "wegens het ontbreken van het nodige geld" niet kon worden bijgedragen tot de bouw van de kerk en van het tehuis door hem "met zoveel ijver" ondernomen.

men een plan te verwezenlijken waaraan hij sinds een tijd gedacht had, namelijk zijn priesters te sturen daar waar er hoop bestond dat ze goed zouden onthaald worden. Met deze opdracht vertrokken in de tweede helft van de maand augustus vanuit Turijn Don Pietro Pozzan en Don Stefano Febbraro, die gedurende meer dan een maand de streek van Trente doorliepen. Eer ze echter vertrokken, had Don Bosco kennis gegeven van hun komst aan allen voor wie hij dit oppoortuun achtte bij middel van een brief in steendruk, die de schijn had van een persoonlijke mededeling.

" Verdienstelijke Heer,

"

" Ik heb de grote troost u te kunnen meedelen dat de werken
" voor de kerk en het tehuis van het Heilig Hart te Rome flink op-
" schieten en dat het gebouw al meer dan zes meter boven de grond
" uitsteekt, 160 werklieden zijn er gestadig bezig en hun loon be-
" draagt 15.000 lires per maand. Deze uitgave is zwaar, maar noodza-
" kelijk; en daarom hebben wij het besluit genomen beroep te doen
" op het buitengewone middel van een geldinzameling bij enkele van
" onze meest verdienstelijke medewerkers. Hiervoor hebben wij met
" de zegen van Onze Heilige Vader besloten onze priester Don Pietro
" Pozzan bij u te sturen; en wij hebben het volle vertrouwen dat
" hij van uw liefdadigheid gunsten en bescherming zal verkrijgen.
" Daarom zal hij na de vijftiende van deze maand met Gods hlp u
" een bezoek brengen, voorzien van een brief die hem accrediteert
" bij allen die de Goddelijke Voorzienigheid in de mogelijkheid
" stelt ons te hulp te komen. Intussen verzoeken wij u nederig
" de persoon, die wij die opdracht gegeven hebben, met welwil-
" lendheid te ontvangen en hem hulp te verschaffen bij personen
" die door u gekend zijn en die het welzijn van de godsdienst en
" van de burgerlijke maatschappij ter harte nemen.

" Moge God u zegenen en u ruim vergelden voor uw weldadig-
" heid, terwijl ik met bijzondere dankbaarheid de eer heb van u te
" zijn

" de zeer verplichte dienaar
" Op vandaag 10 augustus 1881. Priester Gio. Bosco.

"

" P.S. Priester Pozzan is directeur van het Oratorio voor zon- en
" feestdagen van de H. Franciscus van Sales en hoofd van het
" kantoor van het Bollettino Salesiano.

Ten slotte gaf hij aan zijn gezonden een aanmeldingsbrief voor de bisschop van Trente, Mgr. Giovanni Giacomo della Bona.

" Excellentie,

"

" Om aan de vereerde wil van Zijne Heiligheid Leo XIII te
" voldoen, werd besloten een geldinzameling te doen bij onze sale-

" siaanse medewerkers om de werken aan de kerk en het tehuis van
" het Heilig Hart van Jezus op de Esquilino te Rome te kunnen voort-
" zetten.
" Met dit doel stuur ik naar het aartsbisdom Trente twee
" leraren, priester Don Pietro Pozzan en priester Stefano Febbraro;
" zij zullen zich bij Uwe Excellentie aanmelden met het verzoek hen
" te willen zegenen en hun de toestemming te verlenen deze collecte
" te doen en hen te beschermen, waar dat nodig zou zijn.
" Daar het hier gaat over een werk dat warm aanbevolen en be-
" vorderd wordt door de Heilige Vader, vertrouw ik erop dat u hen
" door een gezagvol woord zult aanbevelen bij hen die in staat zijn
" ons te hulp te komen.
" Ik hoop dat een gunstige gebeurtenis Uwe Excellentie de
" gelegenheid zal bieden zich naar onze streek te begeven en dat
" wij de grote eer en de zeer bijzondere troost zullen hebben U
" onder ons te Turijn te ontvangen.
" Terwijl ik u de verzekering geef van mijn oprechte en die-
" pe dankbaarheid, heb ik de hoge eer van u te mogen zijn
" de zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 16 augustus 1881. Priester Gio. Bosco.

Ze deden hun collecte in de huizen en kerken met een goed resultaat (1) zodat Don Bosco zijn eigen erkentelijkheid wou betuigen met een gedrukte dankbrief. (2) De verlokkelijke uitkomst van dit eerste experiment bracht er hem zelfs toe het volgende jaar een andere gelijkaardige excursie te laten doen in het hele gebied van Venetië en vertrouwde ze toe aan dezelfde personen van Tirol.

Als Don Pozzan, tijdens die tweede reis, de opbrengst van de inzameling opstuurde, kon hij niet nalaten te spreken over het groot ontzag van de inwoners van deze streek voor Don Bosco. "Die wakkere Venetianen", schrijft hij op 29 augustus vanuit Longarone, "kennen Don Bosco zo goed als een van hun stadsgenoten en willen steeds meer weten over zijn leven en over zijn werken van liefdadigheid." En op 10 september schreef hij vanuit Udine, nadat hij een gedeelte van de diocesen Ceneda Feltre en Belluno, door bijna heel Cadore, Carnia en Opper-Friuli bezocht had: "Het onthaal was, God zij dank, overal zeer hartelijk en de ingezamelde giften, rekening houdend met de ellende van de plaatsen, voldoende (...). Vergeet ons niet, want hoewel wij ver van u verwijderd zijn, hebben wij u toch steeds in het hart en op de lippen. Bid eveneens voor uw vele zeer genegen vrienden, die ons met zovele zaken voor u gelasten." Op 24 sep-

(1) Brief van Don Pozzan aan Don Bosco, in Bollettino Salesiano van november en december 1881 en van maart 1882.

(2) Dit wordt gezegd in het Bollettino Salesiano van december 1882; maar we hebben de kopie niet teruggevonden.

u gelasten." Op 24 september schreven zij vanuit Spilimbergo in Friuli: "Allen spreken uitbundig over Don Bosco en over de salesiaanse werken." Zoveel verering voor Don Bosco verklaart ons waarom deze brave mensen in buitengewoon kritische omstandigheden bewijs gaven van hun edelmoedigheid; want juist in die dagen hadden rampspoedige overstromingen akkers en steden onder water gezet in Veneto, Piëmonte en Ligurië.

Zichtbare tussenkomsten van de Voorzienigheid kwamen ook Don Bosco opmonteren. Om ons te beperken tot de periode, waarmee we ons bezighouden zullen we er slechts twee aanhalen. In september 1881 moest Don Bosco een lening aangaan van 20.000 lires, maar de uitlener raakte onverwachts in nood en eiste, na ternauwernood twee maanden de teruggave van het bedrag. Don Bosco bevond zich in een uiterst benarde toestand en wist niet hoe hij zich uit de moeilijkheid zou redden, toen tegelijkertijd twee brieven toekwamen die als uit de hemel vielen. Een van de brieven kwam uit de Argentijnse republiek. Don Tomatis, directeur van het college van S. Nicolas had er een wissel ingestoken van 60.500 pesos, die de waarde hadden van 12.293 goudfranken. Zestien Italiaanse landbouwers, die daar hun residentie hadden, deden deze schenking voor de kerk van het Heilig Hart. In de andere brief, die van Cerano bij Novara kwam, stelde de pastoor Don Pietro Lovatelli voor hetzelfde doel tienduizend lires ter beschikking van Don Bosco. Maar hierover hebben wij al gesproken. Nadat Don Bosco door bemiddeling van Don Dalmazzo de edelmoedigheid van de schenkers uit Amerika aan de paus meegedeeld had, drukte hij aan Don Tomatis al zijn dankbaarheid uit in een brief, die langer is dan gebruikelijk.

" Mijn beste Don Domenico Tomatis,

"

" Ik ontving de mooie gift van 12.300 lires, die onze ijve-
" rige medewerkers van S. Nicolas naar Italië gestuurd hebben om
" de werken aan de kerk en aan het tehuis van het Heilig Hart te
" Rome te steunen. Een zo edelmoedige gift, gedaan door christe-
" lijke patriotten die zo ver van ons wonen, mocht niet onopgemerkt
" voorbijgaan. Ik heb een verslag ervan uitgebracht bij de Heilige
" Vader, die deze gebouwen aan de ijver van de salesiaanse medewer-
" kers toevertrouwd heeft.

" Zijne Heiligheid luisterde met groot genoegen naar het ver-
" haal, was vol lof voor het aangeboden bedrag, de liefdadigheid van
" de schenkers en besloot eindelijk als volgt: Dankt mijn brave en
" beste zonen van de katholieke Kerk. Ik zegen hen, hun familie,
" hun belangen en verleen aan allen een volle aflaat die ze kunnen
" verdienen op de dag waarop ze een heilige communie zullen ontvan-
" gen.

" Ik ben zeer verheugd deze welwillende gedachten van de
" opperherder te kunnen meedelen aan onze vrienden en medewerkers;
" en ik ben er zeker van dat het Heilig Hart van Jezus, dat een
" onuitputtelijke bron is van genaden en gunsten, hun het honderd-
" voudige in dit leven zal schenken, zoals wij moeten geloven, en

" de echte beloning in het eeuwige leven.
" Indien ooit iemand van deze verdienstelijke schenkers naar
" Italië komt, dan verzoek ik hen in de salesiaanse huizen te ko-
" men als in hun eigen huis.
" Doe hun van mijnentwege hartelijke groeten en terwijl ik
" mij aan hun krachtige gebeden aanbeveel, zal ik hen niet vergeten
" bij het celebreren van de heilige mis.
" Zeg aan Graziano dat zijn jongste brief evenals die van
" Don Rabagliati mij zeer aangenaam geweest zijn. Aan hen en ande-
" ren zal ik zodra mogelijk antwoorden.
" Don Lasagna, die nu volledig genezen is, is opnieuw naar
" Montevideo vertrokken. Zijn vroomheid en zijn ijver hebben ons
" werkelijk gesticht. De salesianen van Italië, Frankrijk en Spanje
" sturen u, langs mij om, een broederlijke groet en bevelen zich
" in uw gebeden aan. Laat aan Mgr. Ceccarelli een zeer speciale
" wens van hemelse zegeningen geworden.
" De genade van Onze Heer Jezus Christus weze altijd met u
" en bid voor mij die voor jou in de Heilige Harten van Jezus en
" van Maria ben
" je toegenegen vriend,
" Turijn, 21 december 81. Priester Gio. Bosco.

In april van hetzelfde jaar was Don Bosco te Rome, toen Pastoor Don Dalmazzo binnen vierentwintig uur een betaling van vijfduizend lires aan de ondernemer moest doen. Nadat hij alle mogelijke maar vergeefse pogingen gedaan had om zich dat bedrag te verschaffen en hij zich meermaals bij Don Bosco had aangemeld om te zien of hij ze had, kwam er plots uit Frankrijk op het adres van Don Bosco een aangetekende brief aan, met de aanduiding op de envelop: vierduizend lires. Toen men de brief geopend had, vond men in plaats van vierduizend, vijfduizend lires. Toen Don Ber- to daarover verbaasd stond zei Don Bosco: - "Don Dalmazzo had vijfduizend lires nodig en dat is de reden waarom de vierduizend nu vijfduizend lires geworden zijn.(1)

De feiten geven er ons vele bewijzen van, riep Leo XIII uit, toen hij met de aartsbisschop van Messina (2) over Don Bosco en over de kerk van het Heilig Hart sprak: - "Hij is een providentiële man!" Een provi- dentiële man was hij wel, maar hij ging de Voorzienigheid tegemoet, zon- der van zijn kant de menselijke middelen te verzuimen. Ook deze brief van 1881 geeft er ons weer een prachtig beeld van op het ogenblik dat hij zijn vernuft en zijn krachten gebruikt om het gezegde te bevestigen: Help je zelf, zo helpt je God.

(1) Summ. sup. virt, VI, 118 (De heroica spe).

(2) Bief van Mgr. Guarino aan Don Bosco, 1 december 1881.

" Beste Don Dalmazzo,
"
" Laat ons beginnen met nummer 1, opdat ons arm hoofd niet
" in verwarring raakt.(1)
" 1° Ik heb geen formulieren meer. Daarom is het goed er
" te laten drukken, er een zegel op te plakken en ze dan te sturen;
" anders blijft alles liggen. Maar zorg ervoor dat op ieder formu
" lier boven aan het blad zou staan: Giften voor de kerk enz.
" 2° Zorg ervoor dat er ook in het Frans gedrukt worden.
" Men vraagt er mij en ik kan er geen bezorgen.
" 3° Graaf de Roubion van Nice heeft voor zijn kolom 2.500
" fr. klaar en zal ze je sturen. Schrijf hem een paar regels om
" hem te danken.
" 4° De heer Don Pietro Lovatelli, pastoor van Cerano, die
" zodra mogelijk salesiaan zal zijn, biedt voor hetzelfde doel
" 10.000 fr. aan, waarvan 8.000 in de maand oktober, het overige
" in november. Het zal goed zijn hiervan de kardinaal-vicaris aan
" wie hij ze vermoedelijk zal sturen, op de hoogte te brengen.
" 5° Don Pozzan is op collecte in Tirol. Hij heeft al twee-
" duizend fr. ingezameld en gaat ermee voort. Op andere plaatsen
" wordt gewerkt en God zegent ons zeer. Laat ons Hem van harte be-
" danken.
" 6° Toen ik uit Rome vertrokken ben, heb ik de nota van
" de Collectanten en van hen die zich met de kolommen bezig hiel-
" den, verloren. Indien je kunt en indien je er een kopie van hebt,
" laat ze me dan sturen om mijn werk vooral in Frankrijk te kunnen
" voortzetten.
" 7° Ik geloof dat ik je geschreven heb of laten schrijven
" dat ik graag peter zal zijn of misschien reeds ben.(2)
" 8° Dienen wij voor jou priesters klaar te maken of te
" sturen? Don Biondolillo zou graag gaan. Don Prevosto Rossetti
" eveneens en ook nog Don Valimberti enz. Zeg me iets.
" 9° Zeg me ook of je te midden van je werken nog op adem
" kunt komen en wat ik doen kan om je wat te ontlasten.
" Morgen vertrek ik van hier naar Sampierdarena, waar ik
" acht dagen zal blijven.(3)

(1) Namelijk, laat ons ordelijk te werk gaan door de zaken die we te zeggen hebben, te nummeren.

(2) Markies Léon Boulanger de Saint-Cyr, comte de Villeneuve, vader van de kleine prior van het feest van Maria, Hulp der Christenen, had Don Bosco verzocht peter te willen zijn voor een van zijn pasgeborene. Don Bosco aanvaardde voor zijn eefrstkomende reis naar Frankrijk, maar de ceremonie had al plaats gehad per procu ratie. (Brief van Don Bosco aan de markies, Turin, 1e 11 août 1883).

(3) Datum en handtekening ontbreken. Het geschrift diende te worden gebracht van hand tot hand. Don Bosco was te Sampierdarena half september (cfr. hierboven, blz. 403).

Tevoren had hij hem vanuit Alassio (1)aanbevolen het terrein voor te bereiden om te zien of er geen subsidies konden verkregen worden bij het gemeentebestuur van Rome, bij de ministers van Financiën van Binnenlandse Zaken, van Justitie en van Economische Zaken. Wat Don Dalmazzo gedaan heeft is ons niet bekend. De volgende vlugge richtlijnen met onbekende datum schreven hem de weg voor:

Een bezoek brengen aan de orde van Mauritius en aan zijn Excellentie Correnti zeggen dat zijn bevelen zullen uitgevoerd worden en dat men de brief en de twee memoranda zou lezen.

Op een bijna gelijkvormige manier als in het memorandum voor de minister van Financiën, dat hem ook zal gestuurd worden, sture of drage men hem (een memorandum):

1° Aan de heer graaf Visone, minister van het koninklijke huis, waarbij genoteerd wordt dat ons instituut steeds bevoordeeld of liever gesticht werd door zijn voorouders (namelijk van de koning) enz.

2° Ongeveer hetzelfde aan Justitie en verwijzen naar de opgerichte parochie enz.

3° Aan de minister van Binnenlandse Zaken met verwijzing naar het doel van de arme en verlaten knapen.

4° Aan de Openbare Werken, die ons in het verleden subsidies en gunsten schonken voor onderwijs of opneming van jongens uit families van het personeel van de staatsspoorwegen.

5° Aan het gemeentebestuur dat zozeer van het welzijn van het volk en van de arme kinderen houdt. Markies Francesco Vitelleschi zal met Don Dalmazzo naar de burgemeester gaan.

6° Indien het kan, met iemand naar de minister van Openbaar Onderwijs gaan met speciale verwijzing naar de zaken betreffende de scholen.

Het register van de giften, die te Rome toekwamen, bevat niet veel schenkingen die tot duizend lires komen en nog veel minder die dit bedrag overtreffen. Ook de bedragen bijeengegaard door de collectanten belopen ten hoogste enkele honderden lires. Hoeveel bedragen echter van enkele lires, die de besparingen vertegenwoordigen van geestelijken en leken met een ruim hart maar met een kleine beurs! En om beter deze volksliefdadigheid op te wekken, liet Don Bosco bij het Bollettino van maart 1882 een houtdruk van de kerk voegen op een groot blad, dat men in huis of voor de uitstalramen van handelszaken kon hangen en tentoonstellen zodat het sprak voor de ogen van allen die het zagen.

Tot stichting van allen en tot eeuwig getuigenis van dankbaarheid dienen wij een feit aan te halen dat een groot kloosterinstituut hogelijk

(1) Brief van 6 april 1881.

vereert. De algemene overste van de broeders van de christelijke scholen, broeder Irlide, verspreidde op 3 januari 1882 vanuit Parijs aan zijn huizen een omzendbrief, waarin hij eerst de vroomheid en de versterving aanbeval tijdens de maanden van de Heilige Kindsheid, van Sint-Jozef, van Maria en van het Heilig Hart. En opdat de gebeden, de verstervingen en vasten aan God aangenamer zouden zijn, stelde hij voor de geldelijke besparingen, die er het gevolg zouden van zijn, te wijden aan de oprichting of aan de versiering van de kerk van het Heilig Hart te Rome. Rekening houdend met het feit dat er te Parijs een nationale basiliek aan hetzelfde goddelijk Hart gebouwd werd, had hij aangeraden geen beroep te doen op de edelmoedigheid van de Franse katholieken voor de kerk van Rome." Maar wij menen, voegde de voornoemde overste er aan toe, dat ons instituut, dat in alle delen van de wereld verspreid is en speciaal toegewijd is aan het Heilig Hart van Jezus, ook voor de kerk te Rome dient te doen wat het reeds gedaan heeft voor de kerk van Montmartre, namelijk: de vrucht aanbieden van al wat men zich ontzegt heeft, aan al wat onze beste broeders zich opgelegd hebben tijdens een of twee maaltijden gedurende heel het jaar, en van al wat de leerlingen, vooral in de kostscholen, uitspaarden op hun geringe zakgeld (...). Al deze bedragen, die wij te Rome laten toekomen, zullen ten beste spreken bij het aanbiddelijke en barmhartige Hart van Jezus voor de belangen van het instituut en van de huizen die deze giften geschonken hebben. Het ligt voor de hand dat dergelijke tussenkomsten des te doeltreffender zijn, naarmate de broeders zich edelmoeziger offers opgelegd hebben." De bedragen die te Rome bij de algemene procurator toekwamen, bedroegen de mooie som van twintigduizend fr., zij werd door de opvolger van de overleden broeder Irlide persoonlijk bij Don Bosco gebracht op 15 februari 1885.(1)

Aangenaam onder alle is de geschiedenis van een aalmoes. De aartsbisschop van Catania, Mgr. Giuseppe Benedetto Dusmet, later kardinaal, had voor zijn seminarie enkele muziekcomposities van Don Cagliero nodig. Hij deed zijn aanvraag hiervoor rechtstreeks aan Don Bosco met verzoek de rekening erbij te voegen om ze daarna te betalen. Don Bosco gaf opdracht aan de auteur zelf deze te sturen. Op de rekening had hij al schertsend geschreven: "Het bedrag voor de muziek is 14,75 lires. In het cijfer ziet men wel een komma; maar in het totaal mag men die ook aanzien als onnuttig en niet op haar plaats." Hierop antwoordde de prelaat op een heilige wijze:(2) "Ik aanvaard als een stem uit de Hemel uw opmerking over de komma, die onnuttig en niet op haar plaats is in het totaal. Daarom stuur ik u 14 lires tot delging van mijn schuld aan de salesiaanse uitgeverij, zoals blijkt uit de lijst die ik terugstuur; ik voeg er 1.400 lires zonder komma bij, die aan Don Bosco zullen dienen voor de

(1) Deze laatste bijzonderheid staat genoteerd in een dagboek van D. Viglietti.

(2) Brief van Catania, 21 januari 1883. Cfr. Boll. Sal. van maart 1883 en D. Gaetano Amado, Kardinaal Dusmet, Catania Uitgeverij "L'Arte Sicula" (De kunst van Sicilië) blz. 109.

bouw van de nieuwe kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome. Deze laatste som had ik met stukjes en brokjes bijeenverzameld door hier en daar wat uit te sparen, met de bedoeling ze te gebruiken voor een vroom werk, dat ik ondernomen en nog niet uitgevoerd heb. Maar de komma, die niet op haar plaats stond, heeft mij van gedacht doen veranderen en deed mij denken aan het bekende gezegde: Qui cito dat, bis dat.(1) Moge Don Bosco dan goedgunstig mijn nederige gift aanvaarden en mij ervoor vergelden door een vurig gebed tot dit aanbiddelijke Hart van Jezus, dat ons zo bemind heeft en nog bemint. Wat u betreft dient u zich te vergenoegen met de 14 lires met de komma, die beroemd zal blijven in de salesiaanse financiën." Het goede voorbeeld werd bekend gemaakt door het Bollettino zonder aanduiding van naam. Het bracht zijn vruchten op en zette lezers uit verschillende delen van de wereld aan het op te volgen en aan Don Bosco bedragen te laten toekomen bestemd voor werken die dan later zouden uitgevoerd worden.(2)

Maar de moeilijkheden voor het voortzetten van het werk waren niet enkel van financiële aard. De onderneming werd gehinderd door narigheden met de oude commissie voorgezeten door markies Mereghi.(3) Men diende de vroegere contracten, die zijn naam droegen, te ontbinden en het verleden te vereffenen; maar de gegadigden lieten overdreven rechten en vorderingen gelden. De voorzitter zelf, die de salesianen als indringers beschouwde, klaagde ze bij de kerkelijke overheden aan als oneerlijke mensen met wie er niet te handelen viel. Samen met hem had zich tegen de onzen een verbond gevormd van beeldhouwers en marmerbewerkers, die tot alle buitensporigheden bereid waren. Nog hardnekkiger echter dan de anderen ging de ondernemer te werk, die een overdreven vergoeding voor zijn werk eiste en ermee dreigde het gerecht hiervoor aan te spreken. De bouwmeester neigde eerder naar de kant van zijn helpers en arbeiders. Er bestonden ook redenen om te geloven dat deze laatste werd opgestoot door personen, die met hem in betrekking waren gekomen en die er hun voordeel in zagen wantrouwen te scheppen en stokken in de wielen te steken bij de gevraagde voortzetting van het werk.

Don Bosco had zich naar Rome begeven in de lente van het jaar 1882 en had zich ingespannen om de bestaande misverstanden op te ruimen en te beletten dat er andere zouden oprijzen, zoals uit zijn brief blijkt. Maar, zoals uit een andere brief blijkt die wij hierna geven, vermeed de bouwmeester na een eerste samenspraak nog verder contact. Men wou de salesianen niet als eigenaars erkennen.

(1) Het gezegde wordt gewoonlijk in volgende vorm aangetroffen: Bis dat qui cito dat.
Wie vlug geeft, verdubbelt zijn gif.

(2) Cfr. Bollettino van mei 1883.

(3) Cfr. boekdeel XIV, hfdstuk 24.

" Geachte heer Graaf Vespignani, Bouwmeester,

" Na het onderhoud dat ik met u gehad heb, heb ik gevolg
" gegeven aan wat u mij gezegd hebt en heb ik een expert uitgeno-
" digd om een oogopslag te werpen op de rekeningen en op de reeds
" uitgevoerde werken en ze dan te vergelijken met de bedongen over-
" eenkomst. Er werden opmerkingen gedaan die enig belang hebben en
" die U moeten meegedeeld worden. Daar ik moet vertrekken omdat
" ik voor zaken naar Turijn geroepen word, geef ik formele opdracht
" aan mijn twee priesters Francesco Dalmazzo, pastoor van de kerk
" van het Heilig Hart van Jezus en aan priester Angelo Savio om mij
" te vervangen.

" Mijnerzijds wens ik en beveel ik aan dat ieder geschil zou
" vereffend worden als onder goede vrienden, buiten tussenkost van
" de burgerlijke rechtbanken en de zaak voor te leggen aan een des
" kundige in wie wij beiden vertrouwen stellen. Opdat voor de toe-
" komst de redenen tot misverstanden zouden verdwijnen, schijnt het
" mij noodzakelijk twee zaken te regelen:

" 1° Het verleden te vereffenen zodat wij er niet meer moe-
" ten op terugkomen bij verdere beperkingen.

" 2° Duidelijke beginselen en grondslagen vaststellen, daar-
" om de plannen voorleggen en een duidelijke overeenkomst nagaan met
" de prijzen, die betrekking hebben op iedere post van het werk. Om
" dan schade en de gevolgen van een vertraging in de werken te ver-
" mijden, zal men onmiddellijk de bouw van de kerk opnieuw moeten
" aanvatten om deze dagen, die de gunstigste zijn van het hele jaar
" voor bouwwerken niet te verliezen.

" Ik verzoek u alles te behandelen en te doen op de manier
" die tot het grootste nut kan strekken voor het geestelijke welzijn
" van onze zielen en de meerdere glorie van God.

"

"

" Rome, 9 mei 1882.

uw verknochte dienaar
Priester Gio. Bosco.

De "man van het vak" uitgenodigd tot het onderzoek van de betwis-
tingen was ingenieur-bouwmeester G. Squarcina, volksvertegenwoordiger.
Toen deze aan Don Bosco schreef over de richtlijnen die hij uiteengezet
had aan Vespignani, was hij van oordeel dat ze voorgeschreven waren "met
een echte administratieve tact en met veel wijsheid" en hij voegde eraan
toe: "Het schijnt me toe dat men tijd verliest in ijdele besprekingen
terwijl het werk zelf dringende inspanning vraagt ook uit religieus oog-
punt, en zelfs het meest op dat gebied.(1) Deze woorden zeggen duidelijk
dat de bouwwerf gesloten was in afwachting dat men tot een bevredigende
oplossing zou komen. Inderdaad, sinds 17 juni lag het werk volledig stil.

(1) Brief aan Don Bosco, Rome 17 juni 1882.

Er werd een vergadering gehouden door de kardinaal-vicaris, in tegenwoordigheid van markies Patrizi, graaf Vespignani, de ondernemer Andolfi, Don Dalmazzo en Don Savio. De bouwmeester gaf zijn ontslag als beheerder. Dat werd door Zijne Eminentie aanvaard en vergemakkelijkte de definitieve ontbinding van de commissie die een blok aan het been was; maar Andolfi wou er niet van weten zich te moeten plooiën naar en afhankelijk te zijn van Don Savio. Men vreesde dus dat het tot een proces zou komen. Een andere moeilijkheid was dat de kardinaal er niet kon toe besluiten de zaken in handen van de salesianen te geven, deels wegens de salesianen zelf en deels wegens de commissie. Hij zag dan ook met geen goed oog dat men Squarcino geraadpleegd had; want hij meende dat hij, als volksvertegenwoordiger, steeds ongelijk zou geven aan de Romeinen. Intussen werd er uitgebazuind dat de salesianen bankroet waren. Kortom, volgens de uitdrukking van Don Dalmazzo, had men in Rome een harde kluif gevonden.(1)

Terwijl volksvertegenwoordiger Squarcina voor dit doel werkte, werd de oppositie steeds scherper en de betrekkingen met Don Savio lieten niet hopen dat er spoedig een einde aan zou komen. In juli schreef Don Bosco, die erom bekommerd was dat het gezag van zijn vertegenwoordigers eens en voor goed zou geëerbiedigd worden, heel fijnzinnig aan de kardinaal-vicaris:

" Eminentie,
"
" Don Savio stuurt mij een kopie van de geschillen over de
" bouw van de kerk van het Heilig Hart. Ik zie dat men de zaken
" ingewikkeld wil maken en geen enkel gezag erkent, niet eens dat
" van pastoor Dalmazzo, ik zal aan Don Savio schrijven, die u mijn
" brief zal tonen. Maar om de zaken in gang te brengen, acht ik het
" nodig dat Uwe Eminentie zich buiten de moeilijkheden zou houden en
" ieder geschil overlaten aan de pastoor, die het geld moet zoeken
" en de betalingen moet doen. Ik heb een schikking willen proberen.
" Ik heb twee brieven geschreven aan de heer graaf Vespignani; maar
" hij is niet gekomen en hij heeft mij geen antwoord, dat ik te Rome
" verwachtte, laten geworden.
" Ik verlang dat het werk zou vorderen; ik doe ongelooflijke
" inspanningen om geld te vinden; maar indien de zaken zo verlopen,
" wanneer zal de kerk dan voltooid zijn?
" Ik hoop dat mijn gezichtsvermogen mij zal toelaten u zo-
" dra mogelijk te kunnen schrijven.
" Zegen mij en sta me toe met de diepste verering te mogen
" ondertekenen als
" uw verplichte dienaar
" Turijn, 5 juli 1882. Priester Gio. Bosco

(1) Brieven van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 7, 21 en 30 juni 1882.

Het geschrift dat men zou aanbieden aan de kardinaal moest opgesteld worden te Rome door Don Dalmazzo en door Don Savio en dan naar Turijn gestuurd voor nazicht; maar we hebben er noch de kopie noch de minuut van gevonden. In ons archief ligt echter de minuut van volgende brief daags nadien aan Don Savio gericht.

" Beste Don Savio,
"
" Ik heb een brief geschreven aan de kardinaal-vicaris
" waarin ik hem verzoek ieder geschil in handen van de pastoor en
" van jou te laten, want zolang ze er niet toe kunnen besluiten
" ons als de eigenaars te aanzien, zullen wij hem enkel last be-
" zorgen en niets kunnen doen. Stel dan in verstandhouding met Don
" Dalmazzo een antwoord op voor de kardinaal-vicaris, maar stuur
" het mij op, alvorens het aan hem te laten geworden. Ik zal het
" lezen en het je dan dadelijk terugsturen. Ik heb enkele punten
" in de uiteenzetting verbeterd; en dan heb ik gemerkt dat het
" al in handen was geweest van voornoemde kardinaal-vicaris. We
" verliezen tijd en geld en men gaat narigheden tegemoet. Wij zijn
" vreemdelingen en daarom...
" Moge God ons allen zegenen. Groet onze medebroeders en
" geloof mij in Jezus Christus te zijn
" je toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Je kan een advocaat raadplegen.

Don Bosco had vertrouwen dat de geschillen zo zouden bijgelegd worden en dat niets meer zou verhinderen de hand aan het werk te slaan. Daarom begrijpt men het heilige ongeduld, waarmee hij op 29 juli aan Don Dalmazzo schreef: "Wij zijn zonder nieuws. Zeg me dus of laat me zeggen: hoe staan de zaken van de kerk van het Heilig Hart ervoor? Heeft men het werk hervat of kan men het werk hervatten? Kan ik van hieruit iets doen? Is er nog geld? Komen er nog brieven chargée ou recommandée toe? (...). Groet Don Savio en zeg hem dat hij geen dwaasheden begaat en dat hij de kerk moet voltooien, ondanks al de klauwslagen die satan ons toebrengt."

De rust, die uit de laatste regels blijkt, wordt bewonderenswaardig in het vervolg van de brief waarin hij eerst sereen spreekt over twee andere uiterst vervelende onderwerpen: nl. over de stappen gedaan om de privileges te verkrijgen en over de aartsbisschop van Turijn, en dan voortgaat: "Eergisteren was je broer hier die goed nieuws bracht over zijn kleine familie en over je moeder. Dinsdag begint de retraite, die zal duren tot Allerheiligen. Anderen zullen je wat anders schrijven. Doe een hartelijke groet aan al onze medebroeders. Bid voor mij."

Niettegenstaande de levendige wens van Don Bosco dat men vlug opnieuw aan het werk zou gaan, ging de zomer voorbij, werd het late herfst en nog altijd bleef men bij het status quo. Don Dalmazzo was in oktober naar Turijn gekomen voor de retraite, maar stelde bij zijn terugkeer vast dat het garenkluwen meer dan ooit verward was.(1) Toen het weer winter ging worden, schreef Don Bosco hem op 6 december: "Is er dan geen middel om een einde te stellen aan de betwistingen met onze ondernemer? Jij en Don Savio kunnen in de kamer caritatis misschien wat doen." En opnieuw schreef hij op 18 december, steeds kalm maar toch wat teleurgesteld: "Ik wens je en samen met jou aan allen, alle geestelijk en tijdelijk geluk. Tracht aan alle salesianen mijn wensen en mijn aanbevelingen over te brengen, nl. een stipt onderhouden van de armoede, de zuiverheid en de gehoorzaamheid, waarmee ze zich aan de Heer hebben toegewijd. Voor ons zal het een mooie dag zijn, wanneer de christelijke naastenliefde op volmaakte wijze onder ons zal heersen, de zaken met de ondernemer geregeld zijn en we ons werk van de kerk van het Heilig Hart van Jezus kunnen hervatten. Slaapt de loterij? Bereid ze bij U voor, opdat wij je van hier een handje kunnen toesteken." Dat was dus een ander hulpmiddel waartoe Don Bosco zijn toevlucht nam om de geldmiddelen nodig voor zijn ondernemingen bij elkaar te krijgen. Zelfs te Rome wou hij niet nalaten een loterij in te richten. Maar de voorzichtigheid raadde hem aan de voorbereidselen daartoe in stilte te doen, omdat er vele collecten gedaan werden ten voordele van de geteisterden van de erge overstromingen in Noord-Italië. Over de loterij te Rome en haar wederwaardigheden zullen we met meer opportuniteit spreken in een van de volgende boekdelen.

Men raakte eindelijk uit de rats bij het begin van het nieuwe jaar. De eerste grote stap werd gedaan, toen door graaf Vespignani de vereffening werd aangeboden van al het werk van de ondernemer. Het ging om ongeveer veertigduizend lires. Als vertegenwoordiger van Don Bosco, besloot Don Savio dadelijk de betaling te doen zonder opmerkingen te maken, zowel om de terugtrekking van die persoon te vergemakkelijken als om een einde te maken aan die zaak. Don Dalmazzo haastte zich hiervan Don Bosco in kennis te stellen als van "een zeer gewenste zaak."(2)

Deze daad effende de weg voor een definitieve ontbinding van het oude contract, dat gebeurde met een wettelijk contract door beide partijen ondertekend op 6 februari. Aldus kochten de vertegenwoordigers van Don Bosco alle uitrustingsstukken, het hout, de palen, de materialen die in voorraad waren aan en betaalden eveneens het saldo van de schuld voor het woonhuis en voor de kapel. Ze kwamen in het vrije bezit van alles. Toen dan de wirwar van het oude contract uit de weg was geruimd, kon men gemakkelijk de verschillende kliekjes ontbinden; zij waren immers ontstaan toen de vroegere commissie haar plicht verwaarloosde en aan de anderen

(1) Brief aan Don Bosco, Rome 30 oktober 1882.

(2) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 31 januari 1883.

hun eigen potje liet koken.(1) Toen de vorst van die barre winter voorbij was, konden de arbeiders opnieuw aan het werk gaan.

Er werd met alle macht gewerkt ook om de verloren tijd in te winnen; maar midden in de zomer dreigde een onverwachte hinderpaal met een vertraging. Wij spreken er hier over, hoewel de zaak tot het jaar 1883 behoort. Bouwmeester Vespignani, die misschien te gemakkelijk gehoor gaf aan de influisteringen van intriganten, weigerde onverwacht nog langer de leiding van de bouw op zich te nemen en betekende zijn weigering aan de kardinaal-vicaris. De kardinaal wou natuurlijk dat hij schriftelijk de redenen hiervan zou bekend maken. Hij voerde vijf redenen aan: 1° Willekeurige wijzigingen in de afmetingen van sommige muren en gewelven; 2° nieuwigheden ingevoerd op een willekeurige manier en zonder de nodige omzichtigheid; 3° de eis dat men voor de verdere werken plannen wou hebben; 4° de verkeerde veronderstelling dat hij overbodige en te kostelijke versieringen wou hebben; 5° het kwalijk verborgen inzicht dat men zich van hem wilde losmaken.

Toen de kardinaal de brief ontvangen had, overhandigde hij hem aan Don Dalmazzo. Deze wist niet goed wat antwoorden, en omdat hij zich in ieder geval akkoord wou stellen met Zijne Eminentie, vroeg hij hem om raad over wat er diende gedaan te worden. In plaats van hem raad te geven, nam Zijne Eminentie de brief van Vespignani opnieuw ter hand en stuurde hem aan Don Bosco met volgende droge opmerking als apostil: "De heer pastoor Don Francesco Dalmazzo schrijft mij om te vragen wat er kan geantwoord worden en welke verzekering er aan de heer bouwmeester kan gegeven worden zodat zijn voorschriften opgevolgd worden." Don Bosco gaf opdracht aan Don Dalmazzo dat hij zijn zienswijze over de verschillende aantijgingen van de bouwmeester op papier zou zetten en zijn opmerkingen naar Turijn zou sturen. De procurator gehoorzaamde en dan schreef Don Bosco aan de kardinaal als volgt:

" Eminentie,
"
" Ik had gewenst dat de heer graaf Vespignani zich niet tot
" u zou hebben gewend voor de bouw van de kerk van het Heilig Hart
" van Jezus. Waarom nog meer bezigheden voegen bij de talloze andere
" die heel uw kostbare tijd opslorpen. Maar nadat ik uw apostil op
" de brief van de ingenieur gezien had, ben ik verplicht geweest
" alles naar Rome te sturen om de juiste opmerkingen te hebben over
" de stand van zaken, zoals die hierbij gevoegd is. Het geschil zal
" steeds zijn grondslag vinden in de verscheidenheid van optreden.
" Bij ons geeft de ingenieur de plannen als ze voltooid zijn, en de

(1) Brief van Don Savio aan Don Rua, Rome 20 februari 1883.

" aannemer komt overeen met de eigenaar die betaalt en verantwoor-
" delijk is. Hier kan men de plannen niet hebben en bijgevolg het
" werk niet geven aan hen die het gunstigste aanbod doen.

" Het schijnt nochtans dat de werken, laat het ook zijn ten
" koste van grote offers, toch nog vooruitgaan. Het weze zo. Ik span
" mij volledig in om het geld bijeen te brengen en het aan Don Dal-
" mazzo te sturen voor de nodige betalingen. Ik heb er volledig ver-
" trouwen in dat met de hulp van Uwe Eminentie, het geld ons niet
" meer zal ontbreken en dat het werk flink zal vooruitgaan.

" Wij gaan voort met voor u te bidden en te vragen dat God u
" lang in het leven zou bewaren voor het welzijn van de Heilige
" Kerk en ook om een majestueuze dienst te verrichten bij de in-
" wijding van onze of liever van uw kerk van Rome.

" Gelieve aan de arme schrijver van deze brief en aan alle sa-
" lesianen uw heilige zegen te geven terwijl ik namens allen de hoge
" eer heb met de diepste verering en achting te zijn

"
"

" uw verplichte dienaar
" Turijn, 31 juli 1883. Priester Gio. Bosco.

Don Bosco had op een handige manier de vinger op de wonde gelegd.
De ondernemer gaat alleen akkoord met de ingenieur en niet eveneens met
hem die dient te betalen; en de ingenieur, die niet verplicht is aan zijn
opdrachtgever de voltooide plannen te geven, doet dan dingen die noodza-
kelijkwijze een bron van verkwestingen en van geschillen worden ten na-
dele van de grootste belanghebbende.

Bij de architect, die toch een echte gentleman was, won de rede-
lijkheid het, zodat hij zijn verkeerd opgevat voornemen liet varen. Hij
ging dus voort met de leiding te nemen van het werk en werd hierbij ge-
holpen door ingenieur Valentino Graziolo, terwijl de uitvoerder van de
bouw ridder Giacomo Cucco was.

Toen deze zaak bijgelegd was, had Don Bosco teveel ervaring om nu
te gaan menen dat de weg voor iedere betwisting afgesloten was, des te
meer omdat het in zijn bedoeling lag vlug te beginnen met de bouw van een
groot tehuis naast de kerk. Hier gaan dan zijn mededelingen en onderrich-
tingen aan Don Dalmazzo over deze aangelegenheid.

" Beste Don Dalmazzo,

"

" Ik stuur je enkele geschriften die ik bij gebrek aan tijd,
" niet aan Don Sala kon overhandigen. Hij komt naar Rome met geld en
" met volmachten om te trachten de zaken aldus te regelen dat men
" niet voortdurend in moeilijkheden raakt.

" Het is nodig de vereiste voorbereidingen te doen om tijdig
" aan het tehuis te beginnen in de eerstkomende lente. Wanneer

" je voor het aanstaande algemeen kapittel komt, bereid dan je be-
" denkingen voor. Stuur ze mij of breng ze mij.
" God zegene jullie allen, groet mijn beste zonen van Macao
" (1) en geloof me in Jezus Christus te zijn
" je toegenegen vriend
" Turijn, 3 augustus 1883. Priester Don Bosco.

Wat al offers zal de kerk van het Heilig Hart van Jezus nog aan Don Bosco kosten! Het mag wel gezegd worden en het wordt bevestigd door Don Rua in de processen, dat dit werk een groot deel van zijn krachten zal ondermijnen. Tevoren al, toen het niet goed ging met zijn gezondheid en zeer zware ongemakken hem van tijd tot tijd kwelden, deed het leed om aan te zien hoe hij trappen moest opklimmen en afdalen om aalmoezen te vragen en hoe hij zich soms aan harde vernederingen diende te onderwerpen. Hij zelf leed er erg onder; en als dan iemand, uit zijn intieme omgeving hem vroeg hoe het toch kwam dat hij zo gebogen liep dan antwoordde hij: - "Het is de kerk van het Heilig Hart, die op mijn schouders weegt." - Soms schertste hij vriendelijk en zinspeelde op de dubbele betekenis: - "Ze zeggen dat de kerk vervolgd wordt, ik kan integendeel zeggen dat de kerk mij vervolgt."

(1) Ooit bezaten de Jesuïeten te Castro Pretorio terreinen en huizen; en om deze aan te kopen hadden ze geld gebruikt dat voortkwam uit hun missie van Macao in China. Vandaar de naam van de lokaliteit.

H O O F D S T U K XIV.

DE LAATSTE MOEILIKHEDEN VOOR HET BEKOMEN VAN DE PRIVILEGES.

Vanaf 1875 waren alle pogingen om van de Heilige Stoel de privileges te verkrijgen, spaak gelopen.(1) Maar zonder in de war te raken noch te wanhopen, bleef Don Bosco steeds trouw aan zijn programma om de moeilijkheden, waaraan hij niet rechtstreeks het hoofd kon bieden, te omzeilen en langzamerhand langs verschillende wegen zijn doel te bereiken. Door de groei en de uitbreiding van de congregatie voelde hij steeds meer aan dat het voor haar van groot belang was de volle juridische persoonlijkheid te bekomen. In de toenmalige omstandigheden had de dagelijkse ervaring hem aangetoond en toonde hem nog alle dagen aan welke ongemakken er voortvloeiden uit het feit dat zij zo een speelbal was van de plaatselijke ordinarii. Zelfs met de beste inzichten ter wereld gebeurde het maar al te vaak, dat haar redelijke vrijheid aan banden werd gelegd of dat men ernaar streefde haar echte fysionomie te veranderen. Het was integendeel nodig haar lichaam goed compact en homogeen te maken om overal in staat te zijn zich ongehinderd te ontplooien in volmaakte eenvormigheid van geest en niet gedwarsboomd te worden door vooroordelen. De huidige toestand was nadelig voor zijn instituut tot op de dag waarop het wettelijk de autonomie zou bekomen, die de andere grote kloosterfamilies tot hun groot voordeel genoten.

En de salesiaanse sociëteit zag hij in het perspectief van de toekomst als een grote onder de grote. Een dergelijke grootheid, die voor hem geen geheim was, was nog niet gebleken voor de geest van alle waarneemers. Dat was ook de voornaamste oorzaak die in het begin de bevoegde gezagdragers weerhield aan de congregatie van Don Bosco het merkteken van de privileges te verlenen. Dat op deze oorzaak van andere kanten ook heterogene krachten nadelig hebben ingewerkt, is iets wat de historicus niet verwondert; want hij is eraan gewend iets meer te vernemen over die menselijke zwakheden die men hartstochten noemt en als hagiograaf weet hij wel dat de Voorzienigheid door multas tribulationes de deugd van zijn heiligen pleegt te zuiveren om ze tot de zegenrijke veroveringen in dienst van het Godsrijk te voeren.

(1) Cfr. boekdeel XI, hoofdstukken 9 en 21.

Niettegenstaande zijn onveranderlijke kalmte verborg Don Bosco evenmin een zekere haast om tot de voltooiing van zijn plan te komen. Omdat hij voelde dat het leven stilaan ten einde liep, had hij ongetwijfeld haast de zijnen bij te staan in hun eerste ervaringen van de volledige canonieke vrijstelling. Ook deze beschouwing heeft haar waarde om de onbuigzame vasthoudendheid te verklaren waarmee hij zijn doel nastreefde ondanks alle tegenkantingen. Dat zijn inspanningen met een triomfantelijk succes bekroond werden, zodra de vijandelijkheden uit Turijn verdwenen waren, is het beste bewijs dat er geen echte redenen waren om zijn zaak te bekampen.

Toen zijn eerste aanvragen, die hij herhaaldelijk in 1875 aangeboden had, verworpen waren, vergenoegde Don Bosco zich ermee vanwege de steeds welwillende Pius IX afzonderlijke en tijdelijke gunsten te verkrijgen die hem met de minst mogelijke formaliteiten verleend werden. Zo kon hij van drie volgende zeer belangrijke privileges gebruik maken: 1° de parochiale rechten uitgeoefend door de directeurs ten opzichte van hun onderhorigen in hun respectieve huizen; 2° het extra tempus voor de salesiaanse clerici; 3° de dispensatie van de getuigschriften van de bisschoppen voor het aanvaarden van postulanten tot het noviciaat. Deze bevoegdheden werden verleend in 1876. De eerste twee zouden drie jaar geleden in Italië en vijf jaar buiten Italië; de derde kende geen tijdsbeperking. (1) Toen de termijn van drie jaar voor de eerste twee verlopen was, werd een aanvraag tot verlenging gedaan. (2) We zullen er zo dadelijk het resultaat van zien. Voor de uitoefening van de parochiale rechten moest men geruime tijd aandringen tot bij breve van 21 maart 1882 de bevoegdheid voor drie en vijf jaar vernieuwd werd, zoals in 1876. (3) Voor het extra tempus bekwam men niets tot het jaar 1884. In 1881 verleende de aartsbisschop van Nessina zijn warme aanbeveling vooral in het belang van het college van Randazzo maar zonder nut.

Voor de derde gunst werd de zaak ingewikkelder omdat ze vier jaar vroeger op een ietwat dramatische wijze was ingetrokken. Don Bosco zelf heeft ons het verhaal hierover nagelaten toen hij in 1882 schreef: (4) "Het is nu vijf jaar geleden dat kardinaal Ferrieri zich gewaardigd heeft mij te ontvangen. Vanaf dat ogenblik tot heden ben ik er niet in geslaagd, ondanks alle aanvragen en brieven, een audiëntie of een schriftelijk antwoord te ontvangen. Bij de enige audiëntie verweet hij mij een

(1) Cfr. boekdeel XII, blz. 646-7.

(2) Cfr. boekdeel XII, blz. 241-4 en L', blz. 707.

(3) Bijv. Doc. 65.

(4) Brief van Mgr. Guarino aan Don Bosco, Rome 1 december 1881, en van advocaat Leonori aan Don Bosco. Rome 26 december 1881.

aanklacht van de aartsbisschop van Turijn, dat er geen getuigschriften werden gevraagd bij het aanvaarden in de congregatie. Daarop heb ik geantwoord dat dergelijke getuigschriften steeds gevraagd werden maar dat ik, wanneer er moeilijkheden ontstonden, steeds gebruik maakte van de bevoegdheid door de Heilige Stoel verleend, dat ik dit niet moest doen.

- "Wie heeft u deze bevoegdheid verleend?" antwoordde hij wat verbolgen.

- "De Heilige Vader", antwoordde ik, "de verdienstelijke Pius IX. Heel de verhandeling berust bij de congregatie van de Bisschoppen en Regulieren en ik bezit er een authentieke kopie van."

- "Van dit ogenblik af houdt deze bevoegdheid op te bestaan en ik waarschuw U er in de toekomst geen gebruik meer van te maken."

Ik weet niet of de prefect van een congregatie de bevoegdheid bezit een zo formeel verleende gunst te schorsen. Wat er ook van zij, ik heb er mij toe beperkt te antwoorden dat ik mij aan zijn bevelen onderwierp en ik heb dan geen gebruik meer gemaakt van het aangehaalde privilege."

Zo stonden de zaken bij zijn reis in 1881 naar Rome. Don Bosco ging zich opnieuw aan het werk zetten om de weerstanden tegen de mededeling van de privileges te overwinnen. Hij had een voorbereidend werk laten voorafgaan. Door bemiddeling van zijn secretaris Don Berto, die aan dergelijke opzoekingen en samenstellingen gewend was, had hij een boekje samengesteld en laten drukken dat de documenten bevatte van de gunsten en genaden verleend door pausen en bisschoppen aan de vrome salesiaanse sociëteit.⁽¹⁾ De verzameling wordt geopend met de eerste geestelijke gunsten die verleend werden door Gregorius XVI op 18 april 1845 en uitgebreid kunnen worden tot vijftig medewerkers; zij wordt afgesloten met de zo pas verleende bevoegdheden door de bisschop van Fréjus en Toulon en door de bisschop van Ivrea aan de salesianen die in die twee diocesen vertoefden. Omdat Don Bosco wou dat de vrucht van dit werk ook ten voordele van zijn medebroeders zou komen, liet hij het boekje in de huizen uitdelen en liet het voorafgaan van volgende brief ter aanduiding van zijn praktisch gebruik.

" Beste zonen in Jezus Christus,

"

" Omdat ik wens U enigszins behulpzaam te zijn bij de kennis
" en het in praktijk stellen van de gunsten, die welwillend zijn
" toegestaan aan onze vrome sociëteit heb ik het opportuun geacht
" deze gunsten hier in het gemeenschappelijke voordeel te laten

(1) Geestelijke gunsten en genaden verleend door de Heilige Stoel aan de vrome sociëteit van de H. Franciscus van Sales van 1835 af tot 1879 Turijn, Salesiaanse Drukkerij 1881.

" drukken. Deze gunsten zijn waardevolle gaven, die de Heilige
" Stoel verleent aan de kloosterinstituten en die hij kan wijzigen
" of uitbreiden telkens als hij dit goed oordeelt tot Gods meerdere
" glorie. Daarom dienen wij er gebruik van te maken waar het nodig
" is en aan het opperhoofd van de Kerk de diepste dankbaarheid
" en eerbiedigste verering te betuigen.

" Hieruit blijkt dat onze congregatie, in haar eerste decen-
" nium bestond uit de persoon van haar directeur geholpen door enke-
" le priesters en leken. In de persoon van deze priester werden de
" diocesane en pontificale vergunningen gedaan.

" In 1852 werd hij aangesteld als hoofd van deze congregatie
" met al de nodige bevoegdheden.

" In het jaar 1858 begon ze werkelijk het uitzicht te hebben
" van een geestelijke congregatie, zodat ze na zestien jaar inzet
" en proeftijd, in 1874 definitief goedgekeurd werd.

" Opdat deze privileges of gunsten hun doel zouden bereiken
" is het goed dat iedereen er zou aan denken:

" 1° gebruik te maken van deze geestelijke gunsten, zonder
" uitzondering, wanneer ze betrekking hebben op het geestelijk voor
" deel van onze ziel, zoals de heilige aflaten;

" 2° er een gematigd en voorzichtig gebruik van te maken in
" onze huizen en onze privé kapellen:

" 3° ze dienen echter uiterst spaarzaam gebruikt te worden
" wanneer ze betrekking hebben op het gezag van de ordinarii. Aan
" dezen dient men voortdurend hulde, gehoorzaamheid en verering te
" betuigen.

" Deze rescripten, decreten en breven werden aandachtig ver-
" geleken met de respectieve oorspronkelijke stukken en er gelijk-
" vormig mee bevonden.

" De vertaling ervan werd gedaan en nagezien door bekwame
" professoren van onze congregatie.

" Daar men echter bij de praktische uitvoering zware moei-
" lijkheden kan aantreffen, bereidt men thans een juiste en veilige
" verklaring voor om des te beter het doel te bereiken voorgesteld
" door de Heilige Stoel, nl. Gods meerdere glorie en het welzijn van
" de zielen.

" Leef gelukkig en moge de genade van onze Heer Jezus Chris-
" tus steeds met ons zijn.

"
" Priester Giovanni Bosco.

Wat Don Bosco te Rome gedaan heeft in verband met de privileges
tijdens zijn verblijf in 1881, kunnen wij uit geen enkel document achter-
halen. Het schijnt ons toe dat hij in het begin vooral gewerkt heeft om
het hart te veroveren van invloedrijke prelaten die hem dan op het oppor-
tune ogenblik gunstig gezind zouden zijn. We weten wel met zekerheid, dat
hij, eer hij van Ligurië naar Rome vertrok, zich samen met de vermelde
publicatie, ook de originele documenten, die betrekking hadden op de pas

genoemde drie privileges liet sturen en met zich meedroeg.(1) Na deze lente zijn wij genoodzaakt een sprong te maken tot in de herfst om vast nieuws te vinden. De omstandigheid, die we zullen aanhalen ontroert ons bijna, omdat ze ons aantoonst op welke stut hij steunen moest, om eens en voor goed zijn wensen ingewilligd te zien.

Onze lezers zullen zich nog wel herinneren hoe de aartsbisschop van Messina smekend aan Don Bosco vroeg het seminarie opnieuw op te richten. Welnu, toen de aandrang van de Prelaat werkelijk met tranen scheen geschreven te zijn, stelde Don Bosco hem een overeenkomst voor; Zijne Excellentie bekomme hem de privileges en hij zal de salesianen naar zijn stad sturen." Een heel lastige voorwaarde!" antwoordde de aartsbisschop die er echter aan toevoegde:(2) "Ik zal het doen en Rome overhoop zetten (...). Wees intussen zo goed mij te zeggen wie te Rome uw tegenstander is en er zich tegen verzet en welke zijn argumenten zijn (...). Gewaardig u mij dit te zeggen voor mijn norm; want ik zal mij werkelijk volledig inspinnen."

Toen de aartsbisschop in november naar Rome ging, hield hij zijn belofte. Vooreerst haastte hij zich te vernemen hoever de zaken stonden in verband met de privileges van de salesiaanse congregatie; maar aanstonds was hij genoodzaakt er zich van te overtuigen dat de kardinaal-prefect van de congregatie van Bisschoppen en Regulieren er zich tegen verzette en dat er daarom weinig of niets te hopen viel. Nochtans bracht hij dit ter sprake tijdens een audiëntie hem door de heilige Vader verleend. Op zijn loftuizingen over de verdiensten van de salesianen antwoordde de Heilige Vader eveneens met lofprijzingen. Toen hij echter over de privileges begon, liet de paus opmerken dat de andere kloosterorden deze verkregen hadden na eeuwen verdienstelijk werk en dat de salesiaanse congregatie, die nog zeer recent was, nog moest werken om ze te verkrijgen.(3)

De aartsbisschop kon hierop geen antwoord geven; maar Don Bosco overhandigde hem een smeekschrift met het verzoek dat hij zelf het aan Zijne Heiligheid zou aanbieden: "Geloof me maar, antwoordde hem Monseigneur (4) dat u misschien enkel onder de salesianen iemand zult aantreffen die meer dan ik zich inspant in uw voordeel en van uw hoge orde, indien althans mijn belangstelling met iets kan vergeleken worden. Ik spreek met mijn hart op de lippen. De moeilijkheden die u ontmoet komen uit Turijn."

(1) Brief van Don Bosco aan Don Berto, Alassio 8 april (cfr. hiervoor bladzijde).

(2) Brief aan Don Bosco, Messina 1 oktober 1881.

(3) Brief van Mgr. Guarino aan Don Bosco, Rome 21 november 1881.

(4) Brief Rome 1 december 1881.

Hij ging om raad bij kardinaal Nina, zoals hij ook de eerste keer gedaan had en vroeg hem of hij bij een tweede audiëntie opnieuw deze zaak zou aansnijden en het smeekschrift aanbieden. Deze schijnt hem overtuigd te hebben dat niet te doen. Hij zou hem daarentegen de suggestie hebben gegeven een bezoek te brengen bij Kardinaal Ferrieri. Hij ging, maar trof hem niet thuis. Dit speet hem erg, omdat hij uit diens eigen mond iets had willen vernemen en anderzijds kon hij niet langer te Rome blijven. Niettemin overhandigde hij aan de secretarie van de heilige congregatie het smeekschrift van Don Bosco. "Wees zo vriendelijk", schreef hij nadien aan Don Dalmazzo (1) "in mijn naam hulde te betuigen aan Don Bosco en hem te zeggen hoeveel trappen ik bestegen heb, in hoeveel wachtkamers ik gezeten heb, hoeveel heen-en-weergeloopt om hem dienstig te zijn. Ik heb het met liefde in mijn hart gedaan en het valt me uiterst bitter geen uitslag te mogen horen."

De ijver van Mgr. Guarino had de aandacht gevestigd op de bevoegdheid van Don Bosco dimissorialen aan de salesiaanse clerici te geven voor hun heilige wijdingen. Om welke redenen men juist toen hieraan gedacht heeft, kunnen we niet met nauwgezetheid zeggen maar het is een feit dat kort na het vertrek van Mgr. Guarino uit Rome bij Don Bosco een klacht kwam.

Op 28 december schreef hem Mgr. Agnozzi, secretaris van de congregatie van Bisschoppen en Regulieren: "Deze Heilige congregatie van Bisschoppen en Regulieren houdt eraan zekerheid te hebben aangaande een privilege en indult krachtens hetwelk U de dimissorialen uitreikt voor de wijding in Sacris en inclusive ad Presbyteratum, van de geprofesten van uw congregatie. Gelieve dus aan deze heilige vergadering hiervan een exemplaar te geven." Ofschoon wij de bewoordingen van het antwoord niet hebben teruggevonden, kan hierover toch geen twijfel bestaan. Op 3 april van het jaar 1874 had de Heilige Vader Pius IX, ingaande op een smeekschrift van Don Bosco, bij rescript ondertekend door Kardinaal Bizzarri, hem willend deze bevoegdheid voor een decennium toegestaan. De zaak had geen gevolg, misschien omdat men dit decennium wou laten verlopen of omdat de herneming van de aangelegenheid voor de privileges in het algemeen de beslissing betreffende een speciaal privilege schorste.

Don Bosco trad in 1882 rechtstreeks op voor de mededeling van de privileges ad instar zoals men dat in canonieke taal zegt. Toen hij zich dat jaar naar Rome begeven had en een privé audiëntie bij Leo XIII verkregen had, bepleitte hij mondeling zijn zaak. De paus liet niet blijken dat hij er tegen gekant was, maar antwoordde dat hij bij Mgr. Masotti, de nieuwe secretaris van de heilige congregatie van Bisschoppen en Regulieren zou gaan en hem zou zeggen met hem erover te spreken op een van de gewone audiënties. Enkele dagen later sprak kardinaal Bilio, bisschop

(1) Brief Rome 14 december 1881.

van Sabina en zeer genegen voor de salesianen, met de paus over het verlangen van Don Bosco en had de indruk dat Zijne Heiligheid geneigd was hem te voldoen. Een derde aanval werd door Don Bosco zelf gedaan met een smeekschrift opgesteld in het Latijn, misschien op suggestie van Mgr. de secretaris. De paus las het tijdens een audiëntie voor aan Kardinaal Nina, loofde het Latijn, zei dat het eenvoudig en duidelijk was, maar tegelijkertijd keurig en fijn. Daarom vroeg hij aan Zijne Eminentie:

- "Weet u wie dit blad geschreven heeft?"
- "Don Bosco heeft het geschreven", antwoordde de kardinaal.
- "Is dat wel mogelijk"? riep de paus uit. "Maar Don Bosco heeft toch geen studies gedaan."
- "En toch heeft hij het geschreven."

Toen hij deze dialoog aan Don Bosco vertelde, vroeg hem de kardinaal of hij de letterkunde bestudeerd had. - "Ja", antwoordde Don Bosco. "Ik heb alle Latijnse klassieken gelezen en dat met de beste commentaren."- Dan begon hij de reeks van werken en van de auteurs op te sommen, tot de kardinaal uitriep: - "Genoeg! Genoeg!" Dan zwaaide hij met de armen en zei: - "Dat wil ik aan de Heilige Vader zeggen."

In zijn smeekschrift gaf Don Bosco een voorstelling van de ontwikkeling van de sociëteit in de negen jaar die volgden op de definitieve goedkeuring en leidde er de dringende noodzaak uit af hem de privileges te verlenen, een noodzaak waarvan hij duidelijk de redenen op een afzonderlijk blad uiteenzette.(1) Hij vroeg dat de privileges, die door Leo XII op 12 september 1826 aan de oblaken van de Maagd Maria, gesticht door priester Lanteri verleend werden, hem zouden meegedeeld worden. Deze privileges waren juist dezelfde als die van de redemptoristen en schenen het best overeen te stemmen met de aard en het doel de salesiaanse congregatie.(2)

Na de audiëntie bij de paus had Don Bosco zich dadelijk naar de kanselarij begeven om er te gaan spreken met Mgr. Masotti. Hij was uiterst inschikkelijk en zelfs een beetje onaangenaam verrast dat Don Bosco eerst bij hem gekomen was, want in de loop van de dag zou hij zelf bij hem gegaan zijn. De paus had hem inderdaad al gevraagd of hij reeds met Don Bosco gesproken had en op zijn ontkennend antwoord had hij nog gezegd: "Welnu, ik beveel hem u aan. Arme Don Bosco! Ik houd veel van hem. Zorg ervoor hem te troosten".- Daarna suggereerde hem Monseigneur er aan niemand iets over te zeggen, maar alles in zijn handen over te laten, Don Bosco beperkte er zich toe hem te zeggen dat telkens als er uitleg zou nodig zijn of inlichtingen, hij deze ook vragen kon aan kardinaal Bilio, die zeer goed de zaken van de salesianen kende Van Kardinaal Nina

(1) Wij hebben er geen kopie van gevonden. Waarschijnlijk bevatte dit blad de redenen reeds uiteengezet in 1875.

(2) Bijv. doc. 66.

vernam hij dan vertrouwelijk dat de paus in het geheim een commissie van kardinalen benoemd had, samengesteld uit hunne Eminenties Sbarretti, Martinelli en Zigliara voor het bestuderen van de kwestie.

Don Bosco vertrok uit Rome op 9 mei met veel hoop in het hart. Vanuit Turijn liet hij deze aangelegenheid niet koud worden, ofschoon de zaak van Don Bonetti toen in haar acuut stadium was. Mgr. Masotti wou dat hij de voorgesteld privileges zou specificeren in een volledige en gedocumenteerde uiteenzetting.(1) Dat was geen zaak die men in een handomdraai kon afwerken; maar toch antwoordde hij hem vrij vlug en schreef aan Don Dalmazzo:(2) "Hier heb je de papieren voor de aanvraag van de privileges. Je zult alles bij de kardinaal-vicaris en dan bij Mgr. Masotti dragen. Dan zou ik dienen te weten of zij allemaal of slechts enkele moeten gedrukt worden. Hou mij van alles op de hoogte en ik zal je zeggen wat je te doen staat."

Deze stukken waren nog maar pas verstuurd of daar kwam hem een muziek ter ore die noch nieuw, noch al te vrolijk was. "Vele vrome sociëteiten schreef hem advocaat Leonori,(3) werden zoals de uwe, deze laatste tijd opgericht. Het zijn er allemaal met eenvoudige geloften en niet allemaal hebben ze alle privileges. Ik voeg er zelfs aan toe dat geen enkele alle privileges heeft(...). Ik zou u voorstellen de constituties van de paters passionisten te nemen, die bij voorkeur op de andere instituten de privileges genieten. U zou ze dan onderzoeken en deze privileges kiezen die u voor uw sociëteit nuttig zijn (...). Voor het verlenen van deze privileges bestaat er een tegengestelde opinie en er zijn vreselijke opponenten (...)." Don Bosco scheen niet veel belang te hechten aan deze zwartgallige berichten, want op het einde van de maand juli schudde hij zijn procurator eens door elkaar en schreef hem:(4) "Slaapt de zaak van onze privileges? Wanneer men het ijzer niet smeedt terwijl het heet is, werkt men zonder nut. Ga bij Mgr. Masotti, betuig hem mijn huldegevoelens en vraag hem mij te willen zeggen wat ik moet doen of voorbereiden. Vraag hem of er moeilijkheden zijn en welke moeilijkheden. De zaken werden mij beloofd door de Heilige Vader en door Mgr. Masotti. Heb geduld. Als het warm is, neem dan een met ijs gevuld rijtuig en draaf maar."

Maar alles scheen voortaan nutteloos te zijn. Op de dag zelf dat Don Bosco vanuit Turijn zijn procurator aldus aanspoorde, liet deze hem vanuit Rome weten dat men de mededeling van de privileges ad instar niet

(1) Brief van Don Dalmazzo, Rome 7 juni 1882.

(2) Brief Turijn 19 juni 1882. Van het dossier maakte een "Bondige uiteenzetting" deel uit.

(3) Brief aan Don Bosco, Rome 27 juni 1882.

(4) Brief van 29 juli 1882.

verleende, dat hij daarom aan Mgr. Masotti een afzonderlijke nota diende te sturen van de privileges die hij wenste. Deze nota behoorde goed geformuleerd en gedocumenteerd te zijn en ze diende een hele tijd voor het begin van de vakantie gestuurd te worden. Monseigneur zou zich dan met al zijn krachten inspannen om deze te verkrijgen.

Men merkt echter dat Don Bosco nog niet alle hoop verloren had. Inderdaad, daar hij nog geen officiële mededeling van het tegendeel ontvangen had, schreef hij op 4 augustus aan kardinaal Nina:

" ... Ik heb de uiteenzetting voor de aanvraag van de privileges gestuurd en ik heb me gehouden aan de formules die u reeds gezien hebt en die door de Heilige Vader goedgekeurd werden. Maar thans heeft Mgr. Masotti aan Don Dalmazzo gezegd dat wij moeten specificeren welke privileges wij willen vragen. Indien wij enkel sommige privileges vragen, dan zullen wij, zoals in het verleden op ieder ogenblik gehinderd worden.

" Indien de Heilige Stoel de salesianen in een normale toestand wil stellen en ze niet ieder ogenblik wil blootstellen aan narigheden, dan is een formele mededeling van de privileges noodzakelijk zoals ze verleend werden aan de passionisten, aan de redemptoristen, aan de oblats van Maria, aan de rosminianen en aan alle geestelijke congregaties die definitief door de Heilige Kerk goedgekeurd zijn.

" Indien dan besloten wordt een dergelijke mededeling niet te doen, maar enkel sommige privileges in het bijzonder te verleenen, dan zal ik genoodzaakt zijn mij hierbij neer te leggen.

" Maar in dat geval zal ik mijn smeekschrift in een andere vorm dienen op te stellen. Ik hoop echter dat uw goede diensten bij de Heilige Vader erin zullen slagen te bekomen wat alle geestelijke congregaties van onze streken genoten hebben en genieten vanaf het ogenblik dat ze definitief werden goedgekeurd.

" Don Dalmazzo zal bij u komen en de raadgevingen in praktijk stellen die u zich zult gewaardigen hem te suggereren.

" Gelieve mij mijn slecht geschrift te willen vergeven. Ik kan het niet beter en ik wil dit niet langs andermans handen laten gaan.

" Met de grootste verering heb ik de hoge eer voor u neer te buigen en van u te zijn

" de verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.

" P.S. Van mijn vermelde uiteenzetting bestaat slechts een enkele kopie. Indien het nodig is, zeg het me dan en ik zal ze laten drukken.

Hoewel hij voorzag dat alles zou gebeuren zoals hem aangeduid werd, schreef hij, kort voor het feest van Sint-Joachim, dat op 19 augustus valt, alsof er geen vuiltje aan de lucht was, aan zijn procurator: "Ik stuur u hierbij onze wensen voor de Heilige Vader. Indien je kunt, lees ze dan en dan zal jij zelf ze overmaken aan Zijne Heiligheid; maar dit kan ook gebeuren door bemiddeling van Mgr. Boccali of kardinaal Nina. In het uiterste geval kan je alles met de post sturen. Ik verlang vurig enig nieuws te vernemen over je gezondheid en over die van de anderen. Spaar niets om ze te behouden. Ik heb een lijst gemaakt van sommige privileges van de congregatie van Sint-Alfonsius van Liguori, van de passionisten en van de Lazaristen; dit voor het geval de aanvraag ad instar spaak zou lopen. Over twee dagen zal je alles hebben. Noteer echter dat ook de wind, zelfs als hij tegen ons waait, altijd iets laat vallen."

In het aldus opgesteld uittreksel waren er vierennegentig privileges. In het aangehaalde dossier stak hij volgende brief voor Mgr. Massotti.

" Excellentie,

"

" Ik verstout mij u te schrijven, niet op een officiële
" wijze maar als een eerbiedige zoon, als iemand die verlangt wat
" goed te kunnen doen, maar dan volgens de heilige wil van de op-
" perherder, die voor mij een gebod is. Handel daarom als mijn
" vader. In de maand april jl. bij een audiëntie, die Zijne Heilig-
" heid zich gewaardigd had mij te verlenen, nam de paus kennis van
" de zware moeilijkheden die onze nederige vrome sociëteit heeft
" met andere congregaties en rechtstreeks met sommige diocesane
" ordinarii en gaf hij mij hoop op de mededeling van de privileges
" ad instar. Met dit doel formuleerde ik eerbiedig de stand van
" zaken en bood hem aan de heilige congregatie van Bisschoppen en
" Regulieren aan, waarvan u de zeer waardige substituut zijt. Maar
" dadelijk liet men mij opmerken dat de Heilige Stoel moeilijk deze
" mededeling pleegt te verlenen. Daarom heb ik een uittreksel ge-
" maakt van de privileges en bevoegdheden die mij noodzakelijk
" schijnen opdat onze congregatie haar doel kan bereiken en zich
" kan handhaven in de verschillende diocesen en parochies, vooral
" in de buitenlandse missies, die op dit ogenblik het voornaamste
" voorwerp van onze bezorgdheid uitmaken en die door de Heilige
" Vader warm worden aanbevolen.

" De uiteenzetting met de betreffende documenten werden ver-
" zameld en aangeboden aan deze gezagvolle en heilige congregatie.
" Indien sommige ophelderingen nodig zijn, verzoek ik u dit te wil-
" len meedelen aan onze algemene procurator Don Dalmazzo, die ze
" aanstonds zal opzoeken en ze U zal meedelen.

" Ik stel deze aangelegenheid onder de welwillende bescher-
" ming van Uwe Excellentie. De aanvraag is zeker dringend. Onze mis-
" sies in Amerika groeien met de dag aan. Er zijn huizen die op een

In een officiële vorm stuurde Don Bosco de voorstelling van de documenten aan de paus met een kort en nederig smeekschrift in het Latijn; hierin stond op een minder uitdrukkelijke wijze een verwijzing naar de mededeling ad instar alsof hij er zachtjes aan wou herinneren dat hij de goede woorden van de paus bij zijn jongste reis naar Rome niet vergeten had.

Maar ook voor de beperkte privileges was het antwoord van de Heilige Congregatie een dilata(uitstel), namelijk tot betere tijden. Bovendien kwam men uit goede bron te weten dat de kardinaal Ferrieri aan de paus gezegd had dat hij in plaats van aan de salesianen privileges toe te kennen, eerder het inzicht had aan al hun instituten een apostolisch bezoek te laten doen, maar dat de paus op deze bedreiging geantwoord had: - "Oh! maar dat zal ik u zeker nooit toelaten.(1)

Don Dalmazzo ondervond de onverbiddelijkheid van Kardinaal Ferrieri tijdens een audiëntie op het einde van november. Zonder te tonen dat hij het resultaat van de jongste aanvraag kende, vroeg de procurator namens Don Bosco hem iets te willen zeggen. De kardinaal antwoordde bars dat hij van niets wist. Don Dalmazzo drong aan en zei hem dat Mgr. Masotti hem de aanvraag wel gedaan had. Zijne Eminentie antwoordde: - "Ik heb er mij niet mee bezig gehouden. Tracht Mgr. Masotti te ondervragen wanneer hij komt." - Beiden zwegen een ogenblik. De ogen van de kardinaal waren met een doordringende arrogantie op zijn gesprekspartner gericht. Deze was hierdoor niet uit zijn lood geslagen. Hij zei opnieuw: - "Mijn vereerde overste Don Bosco had niet de eer in de aanwezigheid van Uwe Eminentie te worden toegelaten. Daarom zou hij willen weten of er iets te noteren valt over onze congregatie en hij zal graag uw opmerkingen en raadgevingen willen ontvangen." - Een blik als een bliksemstraal was het antwoord. Toen hij zag dat Don Dalmazzo aanstalten maakte om op te staan, riep hij ironisch uit: - "Don Bosco heeft cavalièrement gehandeld!" - Terwijl hij dit zei begeleidde hij hem tot aan de deur en zond hem bij wijze van afscheidsgroet deze woorden na: "Don Bosco bezit de kloostergeest niet."(2) - Mgr. Masotti had gelijk toen hij kort daarna aan Don Dalmazzo zei dat hij de weg begroeid vond met doornen maar dat, wanneer men zijn tijd afwachtte, alles zou in orde komen.(3)

Er verliep geen maand of Don Bosco ontving vanwege de Heilige Stoel een blijk van vertrouwen waarvan hij gebruik maakte om zijn argumentatie ten voordele van de privileges opnieuw te laten gelden. De bisschop van Mantua, Mgr. Berengo, zat in nesten omdat hij geen middel vond om tegemoet te komen aan de dringende geestelijke behoeften van zijn

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 25 oktober 1882.

(2) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 25 oktober 1882.

(3) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, zonder datum maar kort na de vorige.

kudde. Hij was bereid een offer te brengen als hij maar enkele priesters kon krijgen voor drie plaatsen waar de nood van zijn gelovigen het ergst was. Hij deed daarom een beroep op de Heilige Vader om een groep kloosterlingen te hebben uit verschillende orden en congregaties. De gedachte aan deze mengelmoes stond de paus niet aan; maar hij wou dat de verlangde arbeiders allen salesianen zouden zijn en in die zin liet hij aan Don Bosco schrijven. De opdracht werd uitgevoerd door Mgr. Boccali, die daarbij bewoordingen van de hoogste lof voor onze sociëteit gebruikte en de gedachte van de paus op volgende manier vertolkte:(1) "De Heilige Vader rekent op uw gedweeë inschikkelijkheid, ook voor wat zijn wensen betreft, en aanziet het als zeker dat u dadelijk zult inwilligen wat ik u uiteengezet heb en waarvan ik u kan zeggen dat het meer is dan een wens van Zijne Heiligheid." In werkelijkheid beantwoordde de zaak niet aan het doel van de congregatie, maar ze was uitermate kies. Nadat Don Bosco met zijn kapittel erover gesproken had, antwoordde hij aan Mgr. Boccali als volgt:

" Excellentie,

"

" Met grote verering ontving ik uw eerbiedwaardige brief
" waarin Uwe Excellentie de wens van Zijne Heiligheid te kennen
" geeft, die verlangt dat enkele salesianen gestuurd worden om
" hun heilig ministerie in het diocees Mantua uit te oefenen.
" Vooraleer hierover te beslissen, heb ik ons kapittel samenge-
" roepen om beter te kunnen onderzoeken of in een of ander huis
" van de congregatie personen waren voor die belangrijke bestem-
" ming. Allen voelden wij ons geneigd op het voorstel in te gaan
" maar wij bevinden ons in de moeilijkheid dat er te weinig per-
" soneel is in de afzonderlijke huizen van de salesianen. Het is
" om deze reden dat wij dit jaar een expeditie van nieuwe missio-
" narissen moesten uitstellen om de bestaande huizen te hulp te
" komen en ook om de leiding op ons te nemen van die huizen waar-
" voor niets meer ontbreekt dan het verlangde personeel.

" Niettemin ben ik dadelijk volgens uw mening onderhande-
" lingen begonnen met de bisschop van Mantua en samen met hem
" zullen we bestuderen hoe wij ten minste iets kunnen beginnen
" als huldeblijk aan de vereerde gedachten van de Heilige Vader.

" Ik moet hier bekennen dat het beschikbare personeel heel
" wat talrijker zou zijn, indien onze congregatie zich in een min-
" der abnormale toestand bevond, zoals ik zo vrij ben terloops aan
" U, die een verdienstelijk salesiaans medewerker bent, te doen
" opmerken.(2)

(1) Brief van 29 november 1882.

(2) De abnormaliteit sproot voort uit het weigeren van de privileges. Op 31 januari 1883 zal Don Dalmazzo aan Don Bosco schrijven: "Kardinaal Nina vraagt of Don Bosco aan de paus geantwoord heeft aangaande het huis van Mantua. Indien dat niet het geval is verzoek hem dan dit te willen doen en nederig als voorwaarde te willen stellen dat de privileges zouden toegestaan worden. Hij zegt dat wij op dit punt tot ad importunitatem dienen te gaan."

" U zou dit kunnen meedelen aan de Heilige Vader zelf, in-
" dien u in uw verlichte voorzichtigheid meent dat dit opportuun is.
" Veroorloof mij deze arme congregatie aan uw christelijke liefde
" aan te bevelen. Ik dank u en door u om de Heilige Vader die ons
" deze blijk van achting en welwillendheid wil schenken, terwijl
" ik met diepe dankbaarheid de hoge eer heb van u te zijn
"
" Turijn, 12 december 1882. uw verknochte dienaar
" Priester Gio. Bosco.

Don Durando kon de bisschop van Mantua overtuigen met geldige argumenten en zei hem te wachten tot gunstiger voorwaarden zouden toelaten aan zijn wensen gevolg te geven.

Laat ons besluiten. Op dat ogenblik diende er niet meer gesproken te worden over een volledige of gedeeltelijke toekenning van privileges. Wat de toekomst betrof zei Mgr. de secretaris van de heilige congregatie dat men zijn tijd diende af te wachten. Gelet op de gunstige gezindheid van de paus bevestigde Zijne Eminentie de staatssecretaris dat het een kwestie van tijd was. De paus zelf zei aan Don Dalmazzo: "U hebt vijanden en het is nodig met loden laarzen te gaan, want te Rome geeft men ook vaste vorm aan schaduwen.(1)

Het laatste woord hierover is nl. dat de tijd zich ook ditmaal als een gentleman gedragen heeft en nog wel vroeger dan men zich had kunnen voorstellen.

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 18 december 1882.

H O O F D S T U K XV.

ALLERLEI NIEUWS EN BRIEVEN UIT HET JAAR 1881.

De grote reizen, de grote zaken, de grote worstelingen ruimen nu de baan voor nederige episoden, persoonlijke relaties en private correspondenties, zaken die op zich zelf beschouwd niet van buitengewoon historisch belang zijn, maar die niettemin hun reliëf ontlenen aan de man in kwestie. We zullen echter starten van uit een bijzonderheid die merkkelijk boven het overige uitsteekt.

UITBREIDINGEN IN DE HUIZEN.

Een feit dat getuigde voor de vitaliteit van het werk van Don Bosco was de uitbreiding van zijn huizen. Het werd een zo groot gedrang aan de poorten van de tehuizen en van de colleges dat de aanvankelijke gebouwen eng werden en hun ruimte moest vergroot worden. Anderzijds hadden deze vergrotingen een zeer goed uitwerksel op het hart van de weldoeners die zich op een klaarblijkelijke manier rekenschap konden geven van het resultaat van hun liefdadigheid. Dit alleen maar om te gewagen over de meer aanzienlijke vergrotingen. In 1881 werd het Oratorio van Saint-Léon te Marseille meer dan verdubbeld; het Patronage van Nice werd veel verlengd en kreeg een mooie kerk erbij. Bij het Oratorio voor zon- en feestdagen van Lucca kwam een tehuis, te Vallecrosia werd, na het tijdelijk stopzetten van de werken aan de kerk, een gebouw opgericht dat in twee verdeeld werd, namelijk een gedeelte als woning voor de leraren en voor de scholen van de jongens en het andere voor de meesteressen en hun meisjesleerlingen; te La Spezia werd de kerk voltooid en werd gezorgd voor een ruimer lokaal voor de scholen, terwijl eveneens de colleges van Este, Cremona en Randazzo vergroot werden.

In deze algemene uitbreidingsbeweging bleef het Oratorio van Valdocco niet stationair, daar Don Bosco eveneens in het jaar 1881 zijn terreinen en zijn gebouwen uitbreidde. Hij kocht, inderdaad, voor negentien duizend lires een terrein dat kon verbouwd en bebouwd worden en dat de grens van de moestuin bracht tot over de lijn van de huidige via Sassari. Maar bouwen kon men er nooit; want het gemeentebestuur dacht er aan daar een markt te openen en verbood het bijgevolg. In 1932 werd het onteigend voor openbaar nut. Daarentegen bood de verwerving van het terrein,

dat paalt aan het huis Nelva, (1) ten zuiden van de kerk van Maria, Hulp der Christenen, de mogelijkheid een gebouw op te trekken symmetrisch met het gebouw van de portiersloge en bestemd voor de drukkersschool met al haar aan- en bijhorigheden. (2) De eerste steen werd met een plechtige ceremonie gelegd op 22 november 1881. Welk belang Don Bosco aan dit gebouw hechtte wordt bewezen door het geschrift dat hij er liet in metselen ter ere van een weldoener en ook om zijn vreugde uit te drukken. (3)

Het gebouw droeg bij tot de uitwendige versiering van de kerk van Maria, Hulp der Christenen, bood de gelegenheid de oude gebouwen van de drukkerij af te breken en liet toe te voorzien in de stijgende vooruitgang van andere werkhuisen. Maar voor alles werd er voor de kunst van het boek in zijn geheel een milieu geschapen dat alle mogelijkheid bood tot verdere groei volgens de bedoelingen van Don Bosco. Opdat het nageslacht zich een gedachte zou kunnen vormen van de werkzaamheid van de boekenuitgeverij in het Oratorio, die hij steeds groter wilde en aangepast aan de nood van de tijd, liet hij in 1881 een algemene catalogus drukken van zesennegentig bladzijden met de lijst van de uitgaven die van zijn drukkerij kwamen. Van deze aflevering werden in heel Italië vierduizend exemplaren verspreid. (4) Don Bosco begreep dus reeds zeer goed de waarde van de publiciteit, niet enkel als de ziel van de handel maar als een nieuw middel om het goede te verspreiden.

DE EERSTE CONFERENTIE TE CASALE.

In heel de streek van Casale had de sympathie voor Don Bosco diepe wortels geschoten. Zijn eerste college dat in 1863 te Mirabello geopend werd, genoot dadelijk een goede faam; toen het in 1870 naar Borgo S. Martino werd overgebracht, was zijn krediet nog groter. Dan kwamen de huizen van Penango en van de zusters te Lu erbij. Hierdoor genoot de naam

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 518.

(2) Cfr. Giraudi, L'Oratorio di Don Bosco, tafel IX, D en A.

(3) Het opschrift luidde: "De juichende salesianen - bij het plaatsen van de eerste steen - van de nieuwe drukkerij - deze gedachtenis plaatste - de heer Cavaliere Giovanni Frisetti - op 22 november 1881.

(4) L'Osservatore Romano, spreekt in zijn nummer van 15 juni 1933, in een artikel van priester Giuseppe de Luca, over de oude Biblioteca dei Classici Italiani, uitgegeven in het Oratorio. Zonder de gebreken ervan te verhehlen, looft de krant toch "de werkzaamheid van Don Bosco, inzake boekenuitgeverij, die aan de Italiaanse katholieken in zeer ramspoedige tijden niet weinig hulp verschafte." Na deze bemerking bevestigt hij: "Een geschiedenis van deze werkzaamheid zal ongetwijfeld een eervol hoofdstuk zijn, wanneer men de cultuur van de Italiaanse katholieken in de negentiende eeuw wil verhalen."

van Don Bosco een grote populariteit in heel de omgeving. Maar ieder jaar steeds meer hadden de niet weinige priesters, die onder zijn vaderlijke leiding in het Oratorio gestaan hadden, hem doen kennen en beminnen. De talrijke roepingen zowel van salesianen als van zusters ontloken in het diocees en de ruime subsidies die naar Turijn gestuurd werden bij de verscheidene expedities van missionarissen, getuigden voor de algemene gehechtheid aan de vrome sociëteit. Een nieuw bewijs van deze gevoelens was de eerste salesiaanse conferentie in deze stad gehouden op 17 november 1881. Zij werd gewild door de medewerkers, die op eigen initiatief erover onderhandelden met de Bisschop. Niet alleen keurde Mgr. Ferré het goed, maar hij schreef er eigenhandig over aan Don Bosco en beschikte dat de pastoors van de stad erover aan hun gelovigen zouden spreken vanaf de kansel. Het gerucht had zich ook in veraf gelegen gemeenten verspreid en trok ook vele mensen van de buiten aan, zodat op die dag de kerk van San Filippo de massa mensen amper kon bevatten die gekomen waren om het woord van Don Bosco te horen.

Hij hield zich aan zijn geliefd schema. Vooreerst gaf hij, als in een schilderij een voorstelling van de ontwikkeling van de werkzaamheden van de salesianen vanaf het begin van het Oratorio tot de recente opening van het huis van Faenza en de aanstaande intocht in Brazilië. Hij illustreerde zijn uiteenzetting met te wijzen op de wonderbare tussenkomst van de goddelijke Voorzienigheid, die zich steeds opportuun bediende van de medewerkers. Dan begon hij te spreken over de aalmoes beschouwd als een godsdienstige verplichting en als een echte sociale noodzakelijkheid.(1)

De bisschop, die voorzat, nam dan het woord en liet de vinger Gods zien in de beschreven werken. Hij spoorde de clerus en het volk aan tot samenwerking en verwees naar de verdiensten van Don Bosco en zijn zonen op drie gebieden: de goede opvoeding van de jeugd, de verspreiding van het evangelie bij de ongelovigen en de bouw van de kerk gewijd aan het Heilig Hart van Jezus te Rome.

Wat een genegenheid heeft deze bisschop steeds voor Don Bosco gehad! Hij hield steeds veel van hem ofschoon hij door hem niet geholpen werd in iets wat hem lief was als zijn oogappel.(2) Tien boekdelen over de theorie van de universele denkbeelden getuigen van zijn lange studie en van zijn grote liefde voor de leerstelsels van Rosmini. Don Bosco en de zijnen waren niet bereid hem op dit gebied te volgen en hij wist dat zeer goed. Dit had echter niet de minste invloed op de hartelijkheid van de betrekkingen die hij met hen had. Hij gaf er een stichtend bewijs van in de omstandigheid waarover wij het hier hebben.

(1) Het Bollettino Salesiano van december gaf over deze conferentie een ruim verslag.

(2) Cfr. boekdeel XIII, blz. 20-22.

Daags voor de conferentie had hij zich naar Borgo San Martino begeven voor het feest van het college. Terwijl men het uur voor het diner afwachtte, was hij in discussie getreden met Don Bertello, zijn vrijmoedige en vurige tegenstander in het rosminianisme. Deze had op het einde gezegd: - "Kijk, Monseigneur, indien ik, wat onmogelijk is, bisschop zou worden, dan zou ik eisen dat mijn seminaristen zouden studeren volgens de richtlijnen van Rome." - "Rome! Rome!" antwoordde hij. "Weet ge wat Rome is? Het is als een hoge rots te midden van de zee. De paus staat daar hoog, in een serene lucht maar onderaan rijden de golven te paard en stoten en geselen elkaar. Het zijn de jezuïeten, die Rosmini en de aanhangers van Rosmini tot het uiterste bekampen."- En hij raakte zo in vuur dat de medegenodigden ongeduldig begonnen te worden wegens de vertraging. Ten slotte onderbrak hem Don Bertello: - "Kom, Monseigneur, het past niet dat Rosmini het diner doet uitstellen."

De bespreking tussen hen ontvlamde opnieuw de volgende dag in het bisschoppelijk paleis, waar de bisschop met Don Bosco ook Don Bonetti, Don Bertello en verscheidene leden van de clerus op een diner uitgenodigd had. Aan tafel, ab ovo usque ad mala, hielden de twee debaters er geen ogenblik mee op. Ten slotte merkte de bisschop op dat Leo XIII, sinds hij paus was geworden, niet opgelegd had het stelsel van Rosmini vaarwel te zeggen, en hij bevestigde verder dat niemand verplicht was zijn privé meningen te volgen. - "Op vandaag", zei hij, "heeft de huidige paus deze strekking. Na hem zal er een andere komen die een tegenstrijdige strekking zal verdedigen. Daarom, om niet telkens van wijsgerig stelsel te moeten veranderen telkens als er een andere paus komt, dient ieder zich te houden aan wat hij het best meent te zijn. Voor mij is het beste stelsel dat van Rosmini."-

En wat zei Don Bosco? Don Bosco luisterde stilzwijgend naar het debat zonder dat de bisschop, meegesleept door het vuur van zijn polemiek, op de andere disgenoten lette. Ten slotte, om een einde te stellen aan de betwisting, des te meer nu Monseigneur een beroep op hem deed nopens zijn laatste opmerking, nam hij in alle kalmte het woord om het volgende te zeggen: - "Ik ben de overste van een communiteit en zo wil ik aan mijn onderhorigen een gedachtenis nalaten die hun als norm dient zowel in het huidige geval als in alle andere gevallen, die zich in de toekomst nog kunnen voordoen. Daarom zie ik, dat in een filosofische of theologische kwestie vele wijsgeren en godgeleerden er een mening op nahouden die zij menen de beste te zijn, terwijl anderen een tegengestelde mening als de beste aanzien. Beide meningen hebben geleerde beschermers, maar een van haar telt onder haar verdedigers de paus. Wat zal ik, als voorzichtig overste, aan mijn ondergeschikten dienen aan te raden? Welke praktische gedragsregel dien ik ze te geven? Ik zou me niet bedenken, maar zou zeggen: mijn zonen, volg de mening die de paus volgt ook alleen als wijsgeer, als godgeleerde, als particulier doctor. Wanneer ik het aldus doe, dan zal ik vooreerst eerbied tonen voor de paus en dan schijnt het mij dat ik een veiliger weg insla. Op die manier vergist men zich niet of vergist men zich met ere.

Mgr, Ferré gaf geen repliek meer, maar bromde alleen maar: - "Hierin meende ik dat Don Bosco mijn mening zou gedeeld hebben." - En toch woonde hij 's avonds, zoals we gezegd hebben, de conferentie bij en na de conferentie sprak hij welsprekend over de congregatie en had hij voor Don Bosco de hoogste lof over. Don Bertello bevestigde dat hij nooit schitterender lofbetuigingen gehoord had. Meer nog. Naar het getuigenis van verscheidene personen sprak hij nooit meer over Rosmini, als hij met salesianen in contact kwam. Eens na de gebruikelijke korte toespraak bij gelegenheid van de wijdingen, begon hij privé te spreken over de beginnelen van Rosmini en viel zijn tegenstrevers aan. Allen stemden er mee in behalve twee. Toen hij dit bemerkte had, ondervroeg hij hun: - "En jullie, wat zeggen jullie er over?" Toen hij vernam dat ze van Don Bosco waren, antwoordde hij: "Ik begrijp het"! - brak het gesprek af en hield niet op zich ook tegenover hen minzaam te tonen.

ANDERE FRANSE PELGRIMS.

In het jaar 1881 kwam in het Oratorio een tweede groep pelgrims aan uit Frankrijk, die uit Rome terugkeerden na de heiligverklaringen van 8 december. Samen met de drie Italiaanse Zaligen Giovanni Battista de Rossi, Lorenzo van Brindisi en Chiara van Montefalco had ook hun landgenoot, Benoît-Jozeph Labre, de hoogste verheerlijking ontvangen. Pater Picard, die met Pater Hyppolite de leiding had van de bedevaart, kon niet nalaten in het programma van de terugkeer een halte te Turijn in te schakelen met een bezoek aan het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen, het Oratorio en Don Bosco.

Het uur van samenkomst te Valdocco was vastgesteld om 5 uur in de namiddag van 15 december; maar, omdat ze in de ochtend in de stad waren aangekomen, begonnen ze al om 1 uur 's middags toe te komen. Allen verlangden met Don Bosco een privé gesprek te hebben, daarom hadden ze in kleine groepjes, zonder dat ze het van elkaar wisten, de richting van het Oratorio ingeslagen, zodat op korte tijd de speelplaats vol liep. Don Bosco was uit de refter gekomen en stond wat te luisteren naar hen die eerst gekomen waren. Toen dan echter de menigte aangroeide, verzocht hij dat ze kleine groepjes zouden vormen en met een aangeduide gids een bezoek zouden brengen aan het huis. Hij stelde zich aan het hoofd van de talrijkste groep. Eens op weg bestormden ze hem met vragen over de oorsprong en de wederwaardigheden van zijn werk; maar hoe kon hij ze allen bevredigen? Hij beloofde er over te spreken wanneer ze in de kerk samengekomen waren.

Wanneer hij hun dan zijn zegen gegeven had, beklom Don Bosco samen met Pater Hyppolite en met verschillende aanzienlijke bedevaartgangers het podium (Pater Picard had een andere weg ingeslagen), bracht in het Frans een bewogen groet aan de toehoorders, gaf hun een gedachte over het salesiaans werk, over de medewerkers en nodigde allen uit zich in de vrome vereniging te laten inschrijven.(1) Dat hij met belangstelling aan-

(1) Het Frans Bollettino van februari 1882 publiceerde de integrale tekst van zijn toespraak (zie Bijv. Doc. 70).

hoord werd, zag men uit de houding van de aanwezigen, maar nog meer uit de wedijver waarmee ze zich daarna rond hem verdrongen om zich als medewerkers te laten inschrijven.

Na hem sprak Pater Hyppolite om dank te zeggen voor het hartelijke onthaal. Na gewezen te hebben op de rozen van deugd, die in de tuin van het Oratorio geurden, ging hij verder: "Deze lieflijke en spontane ontvangst doet ons bijna vergeten, dat wij hier tussen al die rozen stekende doornen zijn, omdat wij hier in zo groot aantal binnengevallen zijn en alleen maar last verkopen. We worden echter opgebeurd door de gedachte dat de heiligen niet zijn zoals de mensen in de wereld. Wat de wereld verafschuwt is vaak voor hen een voorwerp van vertroosting. Ook ten koste van ongemakken verheugt Don Bosco zich er over dat wij ons tussen deze muren bevinden, waar wij kunnen leren op welke manier wij onze arme jeugd kunnen helpen. Hij houdt van hen die verlaten zijn, waar ze zich ook mogen bevinden en daarom hebben we ook in Frankrijk salesiaanse huizen. En moge het God behagen dat er in groter aantal zouden komen. Wij wensen dat dergelijke instituten zich zouden vermeerderen, zodat wij er bij ons ten minste één in ieder departement, in iedere grote stad, Parijs niet uitgesloten, zouden hebben." Daarna wou hij dat Don Bosco de bedevaartgangers zou zegenen. Zij gingen dan naar buiten langs de kant van de speelplaats en vertrokken met een groet van het muziekkorps.

Hun vertrek had eerst 's anderdaags namiddag plaats en daarom kwamen 's morgens daarna de priesters in het heiligdom hun mis celebreren en ontvingen zeer vele heren en dames de communie. Het hoofd en de aanzienlijkste leden onder de bedevaartgangers vereerden die dag de tafel van Don Bosco en zaten met hem aan. Daarna werd hij nog veel meer dan de avond tevoren bestormd. Omdat ze wensten een aandenken aan hem mee te dragen, boden ze hem religieuze voorwerpen aan om ze te zegenen, en boeken en prentjes om er zijn handtekening te plaatsen. Nadat hij geschreven had, verwisselden sommigen zijn pen met de hunne om de pen die hij gebruikt had als een waardevol souvenir te behouden.

EEN UITNODIGING.

Don Bosco bleef steeds een gewenste disgenoot bij de patriciërs-families van Turijn, hoewel hij niet meer zo vaak als vroeger de uitnodigingen kon aanvaarden. Zijn gesprekken, die tegelijkertijd stichtend en aangenaam waren, vrolijkten bedroefde harten op en waren soms een zegening voor de kinderen.(1) Doorgaans lieten deze heren hem niet met lege handen vertrekken, maar vergoedden zijn geestelijke liefdadigheid met

(1) Vrij dikwijls ging hij naar Borgo Cornalense bij de familie de Maistre. Wanneer graaf Eugenio hem zag verschijnen, riep hij aangenaam vol vreugde uit: - "Oh, wat een gezegend vervelend moment! - Hij behoorde tot de adellijken van Turijn die in het begin Don Bosco hielpen bij de catechismuslessen.

ti een vroegere afgevaardigde in het subalpijns parlement en publicist van eerste rang, ging door voor de vaandrig van die Italiaanse katholieken die de onverzettelijken genoemd werden. Gezworen vijand van de liberalen en van de sektariërs was ieder nummer van zijn Unità Cattolica een veldslag. Dat was dus totaal in tegenstrijd met de houding van Don Bosco. En toch hielden deze twee mensen oprecht van elkaar. Het is waar dat men de jongste tijd een zekere gereserveerdheid tegenover Don Bosco vaststelde; maar deze werd opgelegd door redenen van voorzichtigheid die misschien ook Don Bosco zelf liet gelden om niet te mishagen aan de diocesane kerkelijke overheid, die hem reeds zo ongunstig gezind was. Hun gevoelens echter waren steeds onveranderd gebleven. Opdat deze uiterlijke schijn voor de toekomst geen twijfel zou opwekken, is het goed de brief bekend te maken, die de grote polemicus bij die gelegenheid aan de zachte man Gods schreef. Terwijl hij ondertekende als "zijn verknochte vriend en dienaar" uitte hij zich aldus op 8 januari: "Verhinderd persoonlijk te komen zeg ik u schriftelijk wat ik u liever mondeling zou gezegd hebben. Zijn Excellentie Graaf di Castagnetto (1) is buiten zichzelf van vreugde Don Bosco op zijn diner te hebben. Het diner zal een diplomatisch diner (2) zijn voor het huis, voor de kok en voor de disgenoten. Het is duidelijk dat Don Bosco een persoonlijk veldadjutant naar zijn keuze zal meebrengen. De Graaf wou u per rijtuig laten halen maar ik heb er mij mee gelast u en uw adjutant te brengen. Ziehier mijn voorstel. Op donderdag 13 januari wordt het theater van Valsalice ingewijd. Gaat u maar naar de inwijding zoals u aan de jongens beloofd hebt. Ik zal ook komen en daar de theatervoorstelling eindigt om half zes, zullen we samen naar het diner vertrekken. Uw persoonlijk adjutant dient Don Francesca te zijn, De graaf kent hem en hij kent de graaf. 's Avonds staat een rijtuig tot uw beschikking dat u naar het Oratorio zal brengen. Indien mijn voorstel u bevalt, schrijf mij dan deze twee woorden: gezien, goedgekeurd. Indien niet, doe dan een voorstel, deel het mij mee en nu al keur ik het goed, want ik roem er op met de grootste verering en genegenheid te zijn enz.". De buitengewone tevredenheid van de graaf kon wel voortvloeien uit de zekerheid dat de tegenwoordigheid van Don Bosco gesprekken zou verhinderen, die niet strookten met de beginselen van de huisheer.

NOGMAALS DON GUANELLA.

Sinds drie jaar was Don Guanella teruggekeerd naar het diocees waar hij al zijn ijver aanwendde om het goede te doen, waartoe hij zich

(1) De titel van "Excellentie" kwam hem toe wegens de hoge opdrachten die hij aan het hof van Carlo Alberto vervuld had.

(2) Dit betekent zeker een pompeus diner: maar er bevonden zich ook authentieke diplomaten onder de genodigden, bijvoorbeeld, de graaf di Donato, koninklijk gezant van Italië bij de Sjah van Perzië. De familie van deze graaf is in het bezit van det origineel van de hierboven vermelde brief.

geroepen voelde. (1) Niet allen echter te Como zagen met een gunstig oog wat er gedaan werd. Hij had zo sterke en hardnekkige tegenstanders, dat zijn ondernemingen gevaar liepen te mislukken. Het ging zo ver dat hij moedeloos werd, eraan dacht opnieuw zijn geboortestreek te verlaten en voor altijd naar de congregatie terug te keren. Hij was met deze gedachte zoveel bezig dat hij omstreeks half september aan Don Bosco schreef en hem verzocht opnieuw de deuren voor hem te openen. Don Bosco, die met de leden van het hoofdkapittel te Alassio was voor een retraite, deelde de leden van het kapittel deze aanvraag mee en vroeg hen naar hun mening. Don Guanella had bij ons zoveel achting verworven en zijn vertrek was in een zo onberispelijke vorm gebeurd, dat geen enkel van de aanwezigen opwerpingen te maken had. Hij ontving een antwoord van Don Cagliero, die als opdracht had de aangelegenheden aangaande de aanvaardingen te regelen. Namens Don Bosco werden hem twee voorwaarden gesteld, namelijk de materiële zaken, die hem nadien naar Como konden terugroepen volledig afwerken en terugkomen met in zijn hart de bereidheid tot een volledige gehoorzaamheid. Uit een zin van een brief kan men besluiten dat Don Bosco geneigd was hem opnieuw naar San Domingo te sturen. Maar de banden die hem aan het diocees gebonden hadden, waren thans te stevig om ze zonder ernstige ongemakken te kunnen losmaken.

RIDDER FAVA.

De brieven, die door Don Bosco aan de echtgenoten Fava uit Turijn gestuurd waren en die wij tot heden toe gepubliceerd hebben, (2) tonen aan hoe liefdadig ze tegenover hem waren. De correspondentie die wij kennen begint vanaf het jaar 1873. De ridder was eresecretaris van het gemeentebestuur. Toen hij in de zomer van het jaar 1881 naar de vallei van Andorno boven Biella gegaan was om zijn gezondheid te versterken, ontving hij van Don Bosco volgende hartelijke en grappige brief.

" Beste heer Ridder Fava,

"

" Ik verheug er mij zeer in dat u en heel uw familie uw ver-
" blijf te Andorno konden regelen eer deze intense hitte kwam die
" op enkele dagen haar hoogtepunt bereikte. We zijn met de geregeld-
" de leergang van het transpireren begonnen; hij dient als een per-
" manent bad van de ene halve dag tot de andere. Ondanks dit feit
" heb ik nog niet vernomen dat iemand zou gekookt zijn.

" Het spijt me dat uw gezondheid nog niet in de beste staat
" is. Ik hoop dat de rust, de frisse lucht, de verzorging en de
" vele gebeden die wij iedere dag voor u doen, zullen bekomen dat
" u eens in de beste gezondheid onder ons zou kunnen terugkeren.

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 812-13.

(2) Cfr. boekdeel XI, blz. 17; boekdeel XIII, blz. 834, boekdeel XIV, blz. 396 en 566.

" U zegt mij dat u nog geen zin hebt om te sterven, maar
" ook ik wil niet dat u zo vlug van ons zou vertrekken. We hebben
" nog zoveel liefdadigheidswerken te doen die niet onvoltooid mo-
" gen blijven; het is dus noodzakelijk dat u blijft leven. U hebt
" mijn uitnodiging aanvaard naar de mis van mijn gouden priester-
" jubileum (?) te komen, die zal worden opgedragen op Drievuldig-
" heidszondag 1891. Zou u willen ontbreken op een uitnodiging die
" u gedaan werd en die door u aanvaard werd? Bovendien heb ik een
" onderneming toe te vertrouwen aan uw echtgenote, die door u en
" door juffrouw Maria Pia mag geholpen worden. We dienen dus te
" herhalen dat u moet leven.

" Wat heeft Don Bosco veel tijd! zult u zeggen. Dat is
" waar; maar wanneer ik U een brief schrijf, dan is dat voor mij
" een verlichting te midden van mijn 500 brieven, waaraan ik op
" dit ogenblik begonnen ben te antwoorden.

" Moge God u zegenen, mijn beste heer Ridder, en met u heel
" uw familie en moge Hij aan allen gezondheid en heiligheid in
" overvloed schenken.

" Gelieve ook voor mij te bidden die met eerbied en dank-
" baarheid van u ben in Onze Heer Jezus Christus

"

"

" Turijn, 4-6-1881.

de nederige dienaar
Priester Gio. Bosco.

Dit was de laatste brief, die hem door Don Bosco geschreven werd. In het begin van het jaar 1882 ging de brave heer tot een beter leven over en het Bollettino van mei gaf de aankondiging van zijn dood. Hierin werd gezegd dat hij in de moeilijkste omstandigheden zulke diensten aan het Oratorio bewezen had, dat enkel God hem hiervoor passend belonen kon. Men zinspeelt hier op zijn werk in het voordeel van Don Bosco, toen hij nog ambtenaar was bij het gemeentebestuur. Zijn weduwe ging er mee voort aan het Oratorio goed te doen tot aan haar dood, namelijk tot in 1911.

MEVROUW MAGLIANO.

Mevrouw Bernardina Magliano-Sollier woonde te Turijn en was een rijke weduwe, die zeer vrijgevig was om Don Bosco en Don Rua ter hulp te komen en ook Don Pavia voor het Oratorio voor zon- en feestdagen. Don Bosco wist dat ze voor indrukken vatbaar was en beoefende tegenover haar zijn christelijke liefde door soms geruime tijd naar haar te luisteren en met haar een overvloedige correspondentie te voeren. In 1881 schreef hij haar meermaals. De eerste brief die wij bezitten is een antwoord gestuurd naar Susa, korte tijd voor de feestdag van Sint-Aloysius. Voor dit feest nodigt hij haar in schertsende bewoordingen uit als priorin te willen optreden.

" Geachte Mevrouw Bernardina Magliano,
"
" Ik ontvang uw beste brief met een echte vertroosting en
" ik antwoord u in al zijn delen.
" Op 6 en 7 juli eerstkomende zal ik te Turijn zijn en ik
" zal steeds vereerd zijn wanneer u mij met een bezoek wilt begun-
" stigen.
" U hebt er goed aan gedaan deze brieven op te delven, die,
" als ze in de handen vallen van de ene of de andere, een aanlei-
" ding tot betwistingen kunnen zijn.
" Deze maand had het Bollettino wat vertraging omdat de
" redacteur enkele dagen ziek geweest is. Nu is het gedrukt en u
" zult het misschien vandaag nog ontvangen.
" De rozenkrans wacht op u; maar wanneer uw komst wat te
" lang op zich laat wachten dan kan het zijn dat anderen hem bij
" mij komen stelen. Daarom kan ik het niet gemakkelijk goedpraten
" dat u dit jaar niet als priorin voor Sint-Aloysius zou komen.
" Het feest van deze heilige is vastgesteld op 26 juni. Nu de reis
" zo gemakkelijk is, zou u die dag niet onder ons kunnen doorbren-
" gen en uw zuster en ook een van uw kleindochters meebrengen? Wan-
" neer wij het feest van Sint-Aloysius vieren, zal er een diner
" bereid zijn voer allen zullen wij deze heilige vereren met een
" zeer sobere tafel, zoals ik weet dat u dit wenst. Alle gebeden
" van die dag, de communies van de jongens, de mis van de arme Don
" Bosco zullen alle aan God worden aangeboden volgens uw heilige
" intentie.
" En dan heb ik al gepubliceerd dat u dit jaar onze prio-
" rin zou zijn. Zal ik nu mezelf dienen te logenstraffen? Zal Sint-
" Aloysius zich niet gekrenkt gevoelen? Denk er aan en zeg dan maar
" neen, als u dat durft.
" Moge God u zegenen, verdienstelijke Mevrouw Bernardina, u
" in goede gezondheid en steeds in zijn heilige genade bewaren. Ge-
" lieve ook te bidden voor deze arme man, die eveneens iedere och-
" tend voor u zal bidden, terwijl hij met dankbaarheid steeds van
" u in Jezus Christus zijn zal
" de nederige dienaar
" Turijn, 18 juni 1881. Priester Gio. Bosco.

Op 5 juli stuurt hij haar een geschenkje met suikergoed, een gift die hij zeker aan haar zelf wou doen, misschien bij gelegenheid van haar naamfeest en biedt haar volgend biljet aan: "Aan Mevrouw Bernardina Magliano, onze goede Mama in Jezus Christus, stuurt priester Giovanni Bosco dit suikergoed en verzoekt haar eerbiedig het te willen aanvaarden als een klein bewijs van zijn grote dankbaarheid."

Op het einde van dezelfde maand nodigt hij haar uit naar Nizza Monferrato om er de retraite te doen en schrijft haar over de gedrukte omzendbrief, die hij dat jaar stuurde aan de vrome dames en meesteressen om hun de aanstaande retraite aan te kondigen: "Wie weet of u geen lust hebt om naar de retraite te komen? Ik ga er naartoe en ik zal er mijn

deel doen. We zullen zien hoe moedig u bent." De dame was genoodzaakt in die dagen naar Busca te gaan in de omgeving van Cuneo voor haar vakantieverblijf; maar tevoren wenste ze Don Bosco te zien, die op haar brief, waarin ze wellicht de vrees had te kennen gegeven hem lastig te vallen, antwoordde:

" Geachte Mevrouw Bernardina Magliano,
"
" Vandaag en morgen ben ik op ieder uur van de dag thuis
" en ik wens u mijn hulde te betuigen, eer u naar de buiten van
" Busca vertrekt. Indien u echter niet zou kunnen komen, dan
" verwacht ik u op 2 of 3 augustus te Nizza.
" Het is steeds een echte geestelijke vertroosting wan-
" neer u mij een brief schrijft.
" Moge God u zegenen en dat Maria, Hulp der Christenen,
" u altijd beware. Amen.
" uw nederige dienaar
" Turijn, 27-7-81. Priester Gio. Bosco.

Naar de retraite ging ze niet en daarom liet Don Bosco haar op 20 augustus, haar naamdag, zijn beste wensen geworden. Omdat hij toen de leiding had van de retraite van de aspiranten te San Benigno, zal hij aan deze wensen meer waarde geven door de belofte van overvloedige gebeden ook namens de retraitanten.

" Mevrouw Bernardina Magliano, geboren Sollier,
"
" Morgen op uw naamdag zou ik u persoonlijk mijn hulde wil-
" len betuigen maar ik kan dit niet doen omdat ik bezig ben met
" een retraite in dit huis. Ik zal het dan zo doen:
" Morgen zal ik de heilige mis celebreren en zullen de re-
" traitanten de heilige communie en gebeden doen volgens uw vrome
" intentie. Dat zal de bijdrage van onze dankbaarheid zijn.
" De Heilige Bernardus moge u de waardevolle gave van de
" zachtheid en de vurigheid geven en Maria, Hulp der Christenen,
" moge u in goede gezondheid en op de weg van de heiligheid be-
" waren. Amen.
" Bid voor mij die steeds in Jezus Christus zijn zal
" uw nederige dienaar
" S. Benigno, 19 augustus 1881. Priester Gio. Bosco.

Op de laatste dag van de retraite, (1) eer hij zijn geloften aflegde, dankte schriftelijk een jonge aspirant, Carlo Dallera, later salesiaans priester in Amerika, de dame die hem in het Oratorio weldaden bewezen had. Bij zijn brief sloot Don Bosco volgende regels:

" Geachte Dame,
"
" De jonge Carlo Dallera volbrengt zijn plicht jegens u en
" ik bedien mij van dezelfde envelop om u mijn nederige huldebetui-
" ging te doen.
" Vandaag hebben we een retraite beëindigd van 160 jonge as-
" piranten, die salesiaan willen worden. Moge God van hen allemaal
" goede geestelijken maken.
" Gelieve ook voor mij te willen bidden die voor u steeds
" zijn zal de nederige dienaar
"
" S. Benigno, 24-8-81. Priester Gio. Bosco.

De laatste brief van dat jaar dateert van oktober. Mevrouw Magliano verbleef nog in haar vakantieverblijf te Busca. Don Bosco vroeg haar hem te helpen bij de aankoop van het laken om de togen te maken voor de inkleding van de nieuwe clerici en ook voor de behoeftige priesters die de hunne moesten vernieuwen bij het naderen van de winter.

" Geachte Mevrouw Magliano,
"
" U had de goedheid nieuws over mij te vragen en ik dank u
" hiervoor. Ik zelf wil er u geven. Wat de gezondheid van het li-
" chaam betreft, die is zeer goed, voor de ziel weet God dat. Maar
" er is een maar. Ik heb al te veel zaken te besturen en ik heb het
" geld niet om ze te onderhouden. Behalve de missies en de bouwwer-
" ken heb ik driehonderd priesters en clerici in te kleden. Indien
" u, geachte Dame, nu de ingeving zou hebben mij bij dit laatste
" te hulp te komen, wat zou dat dan een buitengewone lafenis zijn
" voor uw afgestorvenen en voor alle zielen van het vagevuur!?
" Ik ben ervan overtuigd dat u zult doen wat u kunt, ik dien

(1) Deze retraite, begonnen op de avond van 17 augustus, werd gesloten in de ochtend van 25 augustus. Er werd gepreekt door Don Rua en Don Lazzero. Er waren 163 retraitsanten, waarvan de meesten aspiranten. Don Bosco kwam toe op de middag van 18 augustus. Op zondag 21 augustus, feest van Sint-Joachim, liet hij volgend telegram aan de Heilige Vader sturen: Salesianen verenigd retraite en hun leerlingen verheugd om uw naamdag. Bidden God u lange jaren van gelukkig leven te verlenen. Priester Bosco." Op 30 juni werd er op voorstel van Don Bosco door het kapittel beslist dat in dat jaar alle retraites niet meer te Lanze maar te S. Benigno zouden plaats hebben. De clerici gingen hun vakantie in het college van Borgo S. Martino doorbrengen.

" u dan enkel nog te bedanken en God te bidden dat Hij in het hui-
" dige leven u het honderdvoudige zou geven en de eeuwige beloning
" in het toekomstige leven.
" Ik hoop dat uw terugkeer naar de stad niet te lang op zich
" zal laten lachten. Moge Maria, Hulp der Christenen, u een goed
" einde van uw vakantie op de buiten geven en een voorspoedige te-
" rugkeer onder ons. Gelieve ook voor deze arme man te bidden die
" van u steeds zijn zal in de Heilige Harten van Jezus en Maria
" de zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 24 oktober 1881. Priester Gio. Bosco.

DON ALBERA TE MARSEILLE.

Bij het begin van het nieuwe schooljaar 1881-82 werd Don Albera ge-
noodzaakt de leiding van het huis van Sampierdarena over te maken aan Don
Belmonte, omdat hij verplaatst was naar Marseille met de functie van in-
specteur voor de huizen van Frankrijk. Hij was nog maar enkele dagen ver-
trokken, toen Don Bosco vandaar aan Don Bologna schreef:

" Beste Don Bologna,
" Ik ben niet in de gelegenheid geweest aan Don Albera een
" brief mee te geven voor de bisschop van Marseille. Zeg me dus hoe
" het gaat met de zusters, met ons tehuis, met de heer pastoor en
" met het nieuwe personeel?
" Ik heb aan Madame Jacques geschreven. Vandaag zal ik aan
" Madame Prat-Noilly schrijven. Moge God ons zegenen en zeg aan
" Don Albera dat hij mij een lange brief zou schrijven.
" je toegenegen vriend,
" Priester Bosco.

Te Sampierdarena genoot de toekomstige tweede opvolger van Don
Bosco niet enkel de achting van de hele clerus, die bij hem om raad kwam,
maar ook van de curie en van de aartsbisschop. Bij zijn afscheidsbezoek
sloeg de vicaris-generaal zijn armen om zijn hals en riep met tranen in
de ogen uit: Ik verlies een vriend!

Don Bosco had deze overplaatsing sinds een jaar voorbereid. Hij
wist onder meer dat hij zou genoodzaakt zijn het verzet te overwinnen van
de adellijke dame van Genua, Fanny Ghiglini, die voor de directeur een
moederlijke genegenheid bezat. Daarom begon hij met haar te schrijven
alsof hij haar vertrouwelijk haar mening wou vragen over die zaak. Dan
verwittigde hij Don Albera dat hij de zaken zo moest regelen dat hij,
wanneer de oversten het goed zouden oordelen hem naar Marseille te stu-

ren, zonder moeilijkheden Sampierdarena kon verlaten.

Voor Don Albera was dit voorafgaande bericht des te erger omdat hij er zich helemaal niet aan verwacht had. Hij was toen wat vreesachtig en stelde voor dat hij voor een berg van moeilijkheden zou staan bij het veranderen van natie en taal. Don Bosco echter was zeker dat hij zou gehoorzamen. De dame echter antwoordde met een reeks argumenten om de onmogelijkheid van dit vertrek te bewijzen. Toen er echter een paar dagen verlopen waren en haar eerste indruk voorbij was, nam ze opnieuw de pen om aan Don Bosco te verklaren dat zij met haar opmerkingen helemaal niet het inzicht had gehad een beletsel te stellen aan Gods wil. Ze hield wel veel van Don Albera, omdat hij dat verdiende, maar boven alles was ze de congregatie genegen. Don Bosco trof dan de schikkingen die, naar zijn oordeel, de beste waren.

In oktober gaf Don Albera alles over in handen van zijn opvolger. Omdat hij dacht dat er nog geen uitdrukkelijk bevel gekomen was om te vertrekken en omdat hij nog hoopte dat deze zo moeilijke gehoorzaamheid hem zou gespaard blijven, kwam hij naar Turijn om met Don Bosco te spreken. - "Wat", zei Don Bosco hem zodra hij hem gezien had. "Ben je nog niet naar Marseille vertrokken? Vertrek onmiddellijk!" - En hij voegde er niets anders aan toe.

Don Albera keerde dadelijk naar Sampierdarena terug en ging samen met Don Belmonte een dag doorbrengen bij Mevrouw Ghiglini in haar villa, die lag op de heuvels achter het tehuis van San Vincenzo. De eigenares was op de hoogte gebracht van dat bezoek en had daar de voornaamste medewerkers, een groep adellijke dames, uitgenodigd. Op het ogenblik van de scheiding ontstond een algemeen geweeklaag en toen hij met zijn gezelschap naar beneden kwam, snikte hij als een knaap. Maar de volgende dag was hij al in Frankrijk. De kritiek die er wegens deze opdracht op Don Bosco uitgeoefend werd, was niet licht, maar de dame antwoordde steeds dat men nooit de persoon voor de congregatie mag stellen. Het is mogelijk dat Don Bosco een zinspeling deed op haar goede gevoelens, toen hij haar kort daarna schreef in een voorstellingsbiljet: "Priester Giovanni Bosco bedankt u zeer vurig en wenst u hemelse zegeningen toe. Hij stelt u Dame Angela Picardo, een flinke medewerkster voor." Het was algemeen geweten dat, wanneer hij eens een besluit genomen had van dien aard, hij er om menselijke redenen niet meer op terugkwam.

HET DIPLOMA VAN MEDEWERKER AAN EEN JOOD.

In de maand november gebeurde een lieflijk qui pro quo. Door een loutere vergissing had Don Pozzan het diploma van salesiaans medewerker gestuurd aan een zekere heer Augusto Calabria, een Israëliet, die zich haastte aan Don Bosco te antwoorden: "Ik ben u dankbaar voor het vertrouwen dat u in mij stelt en mij de eer aandoet mij in te schrijven als salesiaans medewerker. Het reglement hiervan behoud ik voor memorie evenals het daarbij gevoegde toevoegsel, maar ik merk u op dat ik tot de

godsdienst van Mozes behoor en daarmee heb ik alles gezegd. Met de grootste verering ben ik enz.". Don Bosco was niet minder haastig om hem te antwoorden.

" Geachte Heer,
"
" Het is werkelijk eigenaardig dat een katholieke priester
" een verbond van liefdadigheid voorstelt aan een Israëliet! Maar
" de liefde van ons Heer kent geen grenzen en sluit niemand uit
" van welke leeftijd, stand of geloof hij ook zou wezen.
" Onder onze jongens, die samen 80.000 in getal zijn, heb-
" ben wij er gehad en hebben wij er nog die Israëlieten zijn. An-
" derzijds zegt u mij dat u tot de godsdienst van Mozes behoort en
" wij, katholieken, volgen stipt de leer van Mozes en van al de
" boeken die deze grote profeet ons nagelaten heeft. Er bestaat
" enkel verschil bij de interpretatie van deze geschriften.
" Bovendien is de heer Lattes van Nice een Israëliet en is
" een van onze vurigste medewerkers. In ieder geval zal ik ermee
" voortgaan u ons Bollettino te sturen en ik meen dat u er niets
" zult in aantreffen dat uw geloof zal krenken; wanneer dat zou ge-
" beuren of wanneer u zou wensen dat men ermee zou ophouden, dan
" dient u mij maar bericht te laten.
" Moge God u zegenen, in goede gezondheid bewaren en ge-
" loof me met eerbied en achting van u te zijn
" de nederige dienaar
" Turijn, 4 december 1881. Priester Gio. Bosco.

EEN NIEUWE BEDREIGING IN FRANKRIJK.

Op het einde van het jaar 1881 woog over de zo genoemde "zedelijke lichamen" de bedreiging van een nieuwe wet, die zeer hinderlijk was. Don Bosco maakt er een zinspeling op in een brief aan Don Ronchail. De brief is niet gedateerd maar zal wel dateren van een van de laatste dagen van het jaar 1881.(1)

Om steeds meer de overblijvende kloostercongregaties te treffen, werd door het radicaal ministerie Gambetta een nieuwe belasting van drie per honderd op hun goederen uitgevaardigd. De duur van dit ministerie

(1) Het postscriptum veronderstelt dat de Dom Bosco van d'Epinaï onlangs gepubliceerd werd (1881). De verwijzing naar het sturen van nieuw personeel (nr. 3) brengt het document naar de late herfst, toen de overplaatsingen gebeurden (de klassen begonnen na Allerheiligen) en niet voor, noch na 1881. Dellavalle verschijnt voor de eerste maal als behorende tot het huis van Nice in de lijst van 1882. De zinspeling op de belasting op de zedelijke lichamen plaatst de brief bij het begin van het ministerie Gambetta, dat zich voor de kamers aanbood op 15 november 1881.

terie was te kort om de wet toe te passen; maar onder het volgende ministerie werd dan aan de tekst een verzachtende interpretatie gegeven in die zin dat de belasting enkel zou slaan op werkelijke winsten. Van die kant dan waren de balansen van Don Bosco veilig, daar ze ieder jaar met een werkelijk deficit sloten. Men kon dus op tijd de opportune verklaringen afleggen waardoor de aanwezigheid van winst uitgesloten werd.(1)

" Beste Don Ronchail,

"

" 1. Pas had ik je brief ontvangen, die mij de ziekte van de
" zuster van juffrouw Girard meldde, of ik heb dadelijk opdracht ge-
" geven 's ochtends en 's avonds voor haar speciale gebeden te doen
" voor het altaar van Maria, hulp der Christenen; en wij zullen van
" ganser harte hiermee voortgaan. Maar zal een dergelijke genezing
" strekken tot Gods meerdere glorie? Zal ze nuttig zijn voor de
" ziel van de zieke? Ik hoop het. Bidden jullie intussen ook in
" jullie huis; en indien het aan de goede Moeder van God behaagt
" zullen we een mirakel beleven. Indien dit niet het geval is moge
" de wil van onze hemelse Vader geschieden.

" 2. De onderhandelingen in de zaak van de heer Piron zou-
" den nu geëindigd zijn. Er is hier echter een delicaat punt. Zijn
" Excellentie Correnti, secretaris van de hele Orde van St.-Mauri-
" tius, vraagt me hem een nota te willen bezorgen van de weldaden,
" die wij van deze voormelde heer Piron ontvangen hebben of die we
" nog verwachten. Denk er daarom aan of jij met hem voldoende in
" vertrouwelijke termen bent om er zelf over te kunnen praten ofwel
" of ikzelf vertrouwelijk erover moet schrijven.

" Wat de zaak van de clericus Reymond betreft, zul je je aan
" volgende stelregel houden: werd hij uit het seminarie verwijderd
" wegens onzedelijkheid, dan mag hij in geen enkel van onze huizen
" aanvaard worden. Is het om een andere reden, zeg ze mij dan.

" 3. Op dit ogenblik zal je al Dellavalle en Serra hebben.
" Is het niet voldoende dan zullen wij er anderen sturen en dan
" zal ook ik komen.(2)

" 4. Over de belastingen die men gaat opleggen aan de zede-
" lijke lichamen kunnen wij niets zeggen. Wij hebben geen cent in
" onze begroting voorzien en we kunnen dus niet eens een balans
" voorleggen. Indien ze volstrekt een kopie van onze regel willen
" hebben, geef hun dan een in het Latijn.

" 5. Evenals wij vurig gebeden hebben toen de heer ingenieur
" Levrot ziek was, zo ook zijn wij er dadelijk mee begonnen toen
" wij vernamen dat zijn echtgenote ziek was; en wij hopen dat God

(1) Procès verbaux van Marseille, 9 en 23 maart 1882.

(2) Hij meldt schertsend zijn aanstaande bezoek aan.

" ons zal verhoren en dat zij op dit ogenblik haar vroegere ge-
" zondheid al teruggekregen heeft.

" 6. Wat het bekende ereteken betreft heb ik, toen ik te
" Rome was, (in april jl.) het voorstel gedaan aan de paus die
" er graag mee instemde. De brieven werden bij de kardinaal
" staatssecretaris gebracht die me gezegd heeft dat de zaak be-
" klonken was. Tot heden heb ik het resultaat niet kunnen hebben.
" Ik weet echter dat de Heilige Vader, zoals gebruikelijk is, de
" mening gevraagd heeft van de ordinarius van Nice. We zullen zien.

" 7. Ik heb voor de derde maal aan dezelfde kardinaal ge-
" schreven.

" 8. De comités van de heren en dames voor ons patronaat
" zijn zeer belangrijk. Je zal hun zeggen dat ik iedere dag voor
" hen bid. De Heilige Vader stuurt aan allen een speciale zegen
" en een volle aflaat telkens als ze in conferentie samenkomen.

" 9. Doe mijn nederige groeten en wil ook de eerbiedige
" hulde van onze gebeden aanbieden aan al onze medewerkers en mede-
" werksters, aan Madame Visconti, aan barones Héraud, aan madame
" Daprotis, aan madame Guigou, aan kanunnik Giovan en aan mon-
" sieur Tibeau.

" 10. Moge God ons allen zegenen en bid voor mij die van
" jou steeds in Jezus Christus zijn zal

de toegenegen dienaar
Priester Gio. Bosco.

" P.S. Het zal goed zijn dat je overeenkomt met Don Bologna om en-
" kele exemplaren te sturen van het boek van d'Espiney aan
" sommige van onze weldoeners, zoals de pastoor van Saint-
" Joseph, Abbé Mendre, madame Prat, madame Jacques, M. Ros-
" tand, Bergasse, Mgr. de bisschop enz. aan de kardinaal van
" Lyon, Mgr. Guiol, rector van de katholieke universiteit
" ibidem, aan monsieur Colle van Toulon enz. Spreek met hem
" af om niet aan dezelfde persoon twee exemplaren te sturen.
" Pas op dat ik niet moet komen. Dit boek is in zijn aard een
" echt meesterwerk en indien ik zelf er niet in betrokken was,
" zou ik het overal doen lezen. (1) Ik zou willen weten op
" welke manier ik de geleerde auteur kan bedanken.

SPAARZAAMHEID EN ARMOEDE.

De prijsverhoging van de levensmiddelen als gevolg van de slechte oogst van dat jaar bracht hem, die moest voorzien in de behoeften van het Oratorio, dagelijks in angst. In normale tijden was het al een zeer moei-

(1) In een kopie van deze brief heeft Don Berto er voor gezorgd dit punt als volgt te noteren: "En dit enkel met het doel meer hulp en steungeld te verkrijgen om Gods glorie en het welzijn van de zielen te bevorderen."

lijk probleem om zovele honderden magen te bevredigen! Don Bosco gaf opdracht aan de prefect voor de internen, Don Leveratto, en aan de algemene econoom Don Sala samen te bestuderen hoe men zich uit die zware moeilijkheden kon redden. Nadien overhandigde hij aan Don Leveratto een memorandum, waarin hij de bijstand van zijn verlicht verstand bracht, speciale besparingen aanduidde, die meer dan ooit in deze omstandigheden onontbeerlijk waren en alleen de geest van armoede opnieuw aanwakkerde.

" Beste Leveratto,

"

" Onze huidige financiële zorgen en de duurte van de wijn
" en van de andere levensmiddelen raden ons aan een redelijke be-
" sparing te doen zonder iets te veranderen aan al wat voor het
" leven noodzakelijk is. Om deze reden heb ik aan jou en aan Don
" Sala aangeraden deze zaken te bestuderen en thans kunnen jullie
" ermee beginnen sommige beslissingen die in ons algemeen kapittel
" genomen werden, in praktijk te stellen.

" 1. Beletten dat er in de keuken eetwaren, brood en wijn
" verspild worden. Men dient een goed gebruik te maken van de over-
" schotten. De rijken doen dit wel en zoveel te meer dienen wij,
" die de gelofte van armoede hebben afgelegd, dit te doen.

" 2. Men dient een einde te stellen aan het misbruik van
" particuliere ontbijten en vieruurtjes vooral wanneer men er wijn
" bij verbruikt. Daarom dient het streng verboden te worden op an-
" dermans kamer te komen. Wanneer er iets besloten is, dan moet het
" door iedereen zonder uitzondering toegepast worden.

" 3. Op de hoogdagen zal er een gerecht meer zijn, overeen-
" komstig onze beslissingen, maar zonder voorgerecht noch nagerecht,
" tenzij fruit of kaas volgens het seizoen, maar een enkele zaak.

" 4. Het glas met het aldus genoemde Côpa mag alleen gege-
" ven worden op de feestdag van de H. Franciscus van Sales, maar
" nooit zuiver.

" 5. Men dient het kalm aan te pakken om aan tafel gasten
" te ontvangen en de vroegere regels te volgen om iemand toe te
" laten. Tracht in al deze zaken af te spreken met Don Lazzero.
" Aan de zieken dient men te geven wat door hun toestand vereist
" wordt. Maar we mogen nooit vergeten dat wij de gelofte van ar-
" moede hebben afgelegd en dat wij daarom als armen dienen te
" leven.

" Matigheid en arbeid zijn de beste behoeders van de deugd.

" Moge God ons allen zegenen en jullie in zijn heilige ge-
" nade bewaren.

" Geloof mij steeds in Jezus Christus van jou te zijn

"

"

" Turijn, 22 december 1881.

je toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

DE VIJF JONGENS VAN DAMASCUS UIT NICE.

Zolang het niet mogelijk was in hun eigen vaderland een noviciaat te openen, kwamen de Franse aspiranten naar San Benigno, waar de clerici acht jaar verbleven. Don Barberis leidde het huis volledig in de geest van Don Bosco, zodat daar binnen een opgeruimde vroomheid en een lofwaardige studiegeest bestond. Maar, wat het materiële leven betreft, diende men er zich aan te wennen het zonder comfort te stellen. De beschutting tegen de felle winterkoude was gering en in de lokalen was er niet de minste verwarming. Het eten werd lukraak klaargemaakt. Voor de soep had men tinnen borden. In plaats van glazen had men koffiekopjes. De meubilering was zeer primitief. Het linnengoed was in gemeenschap. Men begrijpt hoe die arme Fransen zich ongemakkelijk moesten voelen. Zij die op rijpe leeftijd en met ernstige inzichten kwamen, wisten het geluk te waarderen in de nabijheid van Don Bosco te mogen leven en de genegenheid voor Don Barberis, die onuitputtelijke vaderlijke gevoelens voor allen had, was voor hen het verweermiddel tegen al die kwalen; maar de jongeren hadden een afkeer van die ongemakken en bleven maar zelden.

In 1881 kwamen met de anderen uit Frankrijk drie jongens uit Damascus toe, die wij in het vorige boekdeel vernoemd hebben. De lijsten van 1880 en 1881 geven ze op als aspiranten studenten uit Nice. Wat ook de oorzaak mag geweest zijn, na enkele maanden op een ogenblik dat de inkleding als clericus niet ver meer af was, gaven ze blijken van ontevredenheid en een van hen, een zekere Antonio Homschi schreef aan Don Bosco om hem de toestand van zijn hart en misschien ook van die van zijn gezellen toe te vertrouwen. Hij ontving van hem een genegen en beredeneerd antwoord in het Frans. Wij geven er hier de vertaling van.

" Mijn beste Homschi,

"

" Ik heb je brief die mij veel genoeg gedaan heeft ont-
" vangen omdat je mij je hart geopend hebt en ik thans in de gele-
" genheid ben je een goede raad te geven. Ik zal op ieder van je
" vragen antwoorden.

" Wanneer God je op een werkelijk buitengewone wijze ge-
" roepen heeft om bij mij te komen, dan had Hij stellig een bedoe-
" ling die Hem waardig was, namelijk het welzijn van je ziel en de
" verwijdering van de gevaren van deze wereld. Je bent in goede
" gezondheid bewaard gebleven, je hebt studies gedaan, je hebt je
" hart voor hem bewaard. Gedurende heel die tijd heeft Don Bosco
" de nodige uitgaven gedaan voor je opvoeding en voor je toekomst
" zal er niets ontbreken. Wanneer je integendeel in de wereld te-
" rugkeert, zal je veel te strijden hebben en zal je misschien val-
" len in het gevecht. En je ziel? En het paradijs? Er bestaat ge-
" vaar dat je ze verliest.

" Daarom geloof ik dat het voor jou veel beter is te doen
" zoals Sint-Paulus zegt: Wie zich goed bevindt mag niet van plaats

te duiden voor het overblijvende gedeelte van de tijd.(1) Alles samen-
gevat, die 100 lires bij het binnenkomen en ongeveer vijftwintig lires
pension per maand waren mooie winst voor de jongens; maar van een econo-
misch standpunt uit niet voor Don Bosco. Toch schreef hij aan de schenk-
ster:

" Geachte Dame,
"
" Ik ontving uw gift uit de handen van de heer kanunnik
" Sisto, pastoor, en verblijd mij dat u zeker door God werd in-
" gegeven en dat Hij u ook zijn licht zal zenden op de weg naar
" de eeuwige zaligheid. Moge de Heer in u deze edelmoedige gevoe-
" lens bewaren, zeker zult u hierdoor getroost worden in dit
" leven en zeer opgebeurd op het ogenblik van uw dood.
" Ik verzoek u een rozenkrans door de Heilige Vader geze-
" gend te willen aanvaarden, hiermee wil ik U mijn dankbaarheid
" betuigen.
" Moge God u zegenen en in zijn heilige genade bewaren en
" wil ook voor mij bidden die steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 27 oktober 1881. Priester Gio. Bosco.

Ook volgend briefje, waarin hij zijn dank uitspreekt voor een gift
van zestig lires, is een document van levendige dankbaarheid.

" Aan de heer D. Oreste Pariani,
"
" Ik meen dat u het diploma voor u en mevrouw uw tante ont-
" vangen hebt. Ik dank u voor de gift van 60 lires. We zitten
" echt in de knel. Moge God u hiervoor waardig vergelden. Ik
" verwacht u met groot genoegen op bezoek hier te Turijn.
" God moge ons allen zegenen en beware ons allen in zijn
" heilige genade.
" zeer genegen in Jezus Christus
" Turijn, 26-11-1881. Priester Gio. Bosco.

Nu het feest van Kerstmis naderde, vat hij in een brief de uit-
drukking van zijn dankbaarheid jegens weldoeners en weldoensters van
Nice samen, maar wil dat de directeur zijn tolk zou zijn om ze aan ieder
persoonlijk op een waardige wijze mee te delen.

(1) Bijv. Doc. 73.

" Beste Don Ronchail,

"

" Ondanks de vele spoorwegen die naar Nice voeren, hebben
" onze gezondenen (1) alle moeite om aan te komen. Ik meen echter
" dat D. Dellavalle en Serra reeds op hun post zijn.

" Zeg aan mademoiselle Guigou dat ik dagelijks bid voor de
" goede uitslag van haar verkoop. Laat haar van mij nentwege eer-
" biedige wensen toekomen. Aan madame d'Aprotis wens ik een goed
" feest en zoveel gezondheid en heiligheid als ze maar wenst. Aan
" onze Mama en haar engelbewaarder, de dienstbode, mijn nederige
" wens van volmaakte gezondheid en een lang leven.

" Aan Barones Héraud een vrolijk feest, een zalig nieuwjaar
" en een betere gezondheid, zoals ik iedere dag aan de Heer voor
" haar vraag.

" Is de heer de Monrémy te Nice?

" Aan de heer ingenieur Levrot en familie: Centualum acci-
" piet in praesenti et vitam aeternam in futuro.

" Aan onze goede vriend, de heer notaris Saietto; zeg dat
" ik hem dank voor de goedheid waarvan hij blijk geeft. Ik zal het
" mij herinneren voor God en voor de mensen (2).

" Si Dominus dederit, zal ik uit Turijn vertrekken op 10
" januari aanstaande. Chambéry, Lyon, Valence, Aix, Marseille,
" Aubagne, Toulon, Hyères, Fréjus, Cannes, Grasse, Nice dat zijn
" de pleisterplaatsen. Ik hoop half februari bij jou te kunnen
" zijn.

" Ik ontvang op dit ogenblik een brief van Don Porani in
" het Frans. Zeg hem dat ik mij met hem verheug over zijn mooi ge-
" schrift en over zijn vorderingen in de Franse taal. Groet hem
" van mij nentwege.

" Moge God je zegenen, onze beste medebroeders en leerlin-
" gen, de zusters en al onze weldoeners. Moge Hij aan allen een
" goede gezondheid verlenen en de gave van de volharding in het
" goede. Bid ook voor mij die voor jou steeds in Jezus Christus
" zijn zal

"

"

" Turijn, 22 december 1881.

een toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

"

" P.S. Vergeet madame Girard en haar zuster en monsieur Girard niet.

" Ik heb aan madame de St-Michel te Lyon geschreven over het
" tijdstip van mijn doortocht in die stad. Tot heden toe ontving
" ik nog geen antwoord.

Overvloeiend van dankbaarheid is ook volgende andere brief, waar-
van ons een onvolledige kopie werd meegedeeld. De bestemmelingen Philo-

(1) Het nieuwe personeel dat op de reis vertraging had.

(2) Hij dacht er zeker aan hem een ereteken te bezorgen.

mene de Maistre, jongste dochter van de beroemde schrijver, trad in het huwelijk met graaf Medolago Albani, weduwnaar geworden van haar zuster, Benedicte. Toen haar man gestorven was en de opvoeding voltooid was van Stanislas, de toekomstige katholieke economist, werd ze zuster bij de dochters van het Heilig Hart en stierf te Rome in 1924. Ze behield tot op het laatste een diepe verering voor Don Bosco over wie ze steeds met ontroering sprak.

"
"
" Ik heb mij gehaast u te bedanken en u een nauwkeurig antwoord
" te geven op sommige vragen die u in uw goedheid gemeend hebt mij
" te moeten stellen. Thans ben ik verstomd bij het vernemen dat u
" mijn brief niet ontvangen hebt.
" Vergeef me, het spijt me. Ik heb er geen schuld aan.
" Ik zal thans zien of deze brief meer geluk zal hebben dan
" de andere. Ik ontvang dus op dit ogenblik 1.000 fr. voor het heil-
" ligdom van het Heilig Hart van Rome. Uw vrome inzichten zullen
" trouw volbracht worden. Ik zal de mis celebreren die u mij vraagt
" ter ere van Maria. Ik zal bidden en laten bidden voor alle vrome
" intenties die u mij aanduidt. Als toelichting zal ik u zeggen dat
" ik sinds vele jaren iedere ochtend voor u en uw familie een spe-
" ciaal memento doe in de heilige mis; en ik zal hiermee voortgaan
" tot u de vruchten van het goede, dat u ons bewezen hebt, ontvan-
" gen hebt tot u ze daarboven in het paradijs zult ontvangen.
"
"
"
" In ieder geval bekomt het gebed alles wat wij nodig hebben,
" en dit gebed zullen we elke dag voor u doen vooral op het aan-
" staande feest van Maria.
" Moge God u zegenen, mevrouw Philomène, God verlene u heil-
" ligheid en gezondheid in overvloed en wil ook voor deze arme
" mens bidden
" uw zeer verplichte dienaar,
" Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Indien deze brief u bereikt, stuur me dan een visitekaartje.

TOEGENEGEN CONDOLEANTIES.

Zalvende uitdrukkingen van christelijke opbeuring schreef hij aan advocaat Guido Donati van Florentië bij de dood van zijn echtgenote. Deze salesiaanse medewerker was de vader van zuster Celestina Donati, stichteres van de Arme Dochters van de heilige Giuseppe Calasanzio en van de kosteloze asielen voor de dochters van de gevangenen, in geur van heiligheid gestorven op 18 maart 1925.

" Beste in Jezus Christus, heer advocaat, (1)
"
" We hebben gebeden en er wordt nog gebeden door wel 80.000
" jongens. Het scheen dat God onze wensen zou verhoren door de ge-
" nezing van mevrouw Costanza, uw echtgenote. In Gods besluiten was
" het niet zo. Hij wou dat deze gezegende ziel de beloning voor
" het lijden in deze wereld ging ontvangen. Onze gebeden hebben er
" toe bijgedragen om van God voor haar een heilige dood te verkrij-
" gen en haar vagevuur te verkorten. Op dit ogenblik meen ik niet
" te veel te zeggen wanneer ik van oordeel ben dat ze reeds in het
" bezit is van de eeuwige glorie in de hemel en dat zij reeds bij
" God de machtige beschermster geworden is van heel haar familie en
" vooral van u, haar waardige echtgenoot. Wij zullen intussen voort-
" gaan met bidden voor onze betreurde mevrouw, en voor haar familie
" om trouwe volgelingen van haar deugden in dit leven, en zo eens
" met haar God gedurende alle eeuwen te loven en te zegenen.
" Ik begrijp hoe groot de smart is waarin heel uw familie
" gedompeld is. Maar zij kunnen op velerlei manieren zeer aangenaam
" zijn aan hun betreurde Moeder. Ze kunnen aan God het leed, dat
" ze door haar verlies ondergaan, tot haar lafenis opdragend ze
" kunnen veel voor haar bidden, zolang elk van hen zal leven ze
" kunnen troost vinden bij de grote gedachte dat wij haar mis-
" schien weldra zullen terugzien in een toestand die beter is dan
" de toestand waarin ze zich hier op aard bevond.
" Moge God haar zegenen, steeds beste heer advocaat, God be-
" ware u en heel uw familie in goede gezondheid en wil ook voor mij
" bidden die voor u steeds in Onze Heer Jezus Christus zijn zal
"
" een toegenegen dienaar
" Turijn, 20-6-81. Priester Giovanni Bosco.

In een andere brief schrijft Don Bosco woorden van christelijke opbeuring aan een vader die treurt over de dood van zijn zoon. Deze heer met de vreemde naam van Massimiliano Flik, had een zomerverblijf te Rivoli. Andere bijzonderheden vernemen wij door de brief.

" Geachte en beste heer,
"
" Toen het u behaagde enkele uren met ons door te brengen,
" scheen het dat een straal van hoop op de genezing van uw zieke
" zoon in ons hart drong.
" God heeft er anders over beschikt en God dient in al zijn
" werken gezegend te worden, Uw zoon gaf goede hoop op een blijde

(1) Het origineel is in het bezit van de zusters van de Heilige Calasanctius van Florentië (Via Faenza, 54).

" toekomst. Hij was een bloem uit het aardse paradijs, die God wou
" overplanten naar het hemels paradijs waarvoor hij reeds rijp was.
" Ik heb voor hem gebeden en thans zal ik niet nalaten voor
" u te bidden, geachte heer, voor mevrouw uw echtgenote en voor
" heel uw familie.
" Moge God u allen zegenen en u in goede gezondheid en in
" zijn heilige genade bewaren!
" Ik dank u voor uw aanbod iets te doen ten voordele van
" ons huis en ik wens eens de gelegenheid te hebben u in iets
" dienstig te kunnen zijn, dat in mijn bereik ligt.
" Ik hoop u te mogen ontmoeten te Turijn terwijl ik de eer
" heb van u te zijn
" de nederige dienaar en vriend
" S. Benigno Canavese, Priester Gio. Bosco.
" 4 september 1881.

BEWIJZEN VAN HOFFELIJKHEID EN AANMOEDIGING.

Een uiterst hoffelijke brief gaat naar Baron Roberto Ricci des Ferres, broer van Carlo en zoon van Feliciano. De moeder, over wie hier gesproken wordt, is een Pralormo. De grafelijke familie van die naam heeft altijd Don Bosco geholpen.

" Beste heer Baron Roberto,
"
" Ik zou met Maman moeten spreken over iets, wat mij zeer
" nuttig voor Gods meerdere glorie toeschijnt. Indien u door Turijn
" komt of in de buurt ervan, wil mij dan verwittigen; dan zal
" ik trachten u te ontmoeten om een ogenblik met u te kunnen
" spreken.
" God zegene u, steeds beste heer Roberto, God zegene
" mevrouw uw echtgenote en heel uw familie; en wil ook bidden voor
" mij die met grote genegenheid en achting steeds in Jezus
" Christus voor u zijn zal
" uw nederige dienaar en vriend
" Turijn, 10-6-1881. Priester Gio. Bosco.

De ziekten die het huis van Este tijdens het schooljaar 1880-1881 teisterden, boezemden de directeur op de vooravond van het nieuwe schooljaar schrik in. Don Bosco geeft hem opnieuw moed en beurt zijn vertrouwen op God weer op.

" Beste D. Tamiettti,
"
" Laat ons ons vertrouwen op God stellen en vooruit gaan.
" Open uw college, zeg 's ochtends en 's avonds een Onze Vader tot

" het Heilig Hart van Jezus en Maria, zorg ervoor dat je leerlingen
" niet te veel transpireren, beschut hen tegen de overgang van de
" koude naar de warmte 's ochtends en 's avonds.
" Vele groeten aan de heer Venturini en aan de heer Pelà;
" zeg hem dat we misschien over korte tijd elkaar zullen ontmoeten.
" God zegene jullie allen en make jullie allen of liever
" behoude jullie allen gezond en heilig.
" Bid voor mij, die jullie iedere dag in de Heilig mis zal
" aanbevelen terwijl ik in Jezus Christus ben
" je toegenegen vriend
" Alassio, 25 september 1881. Priester Gio. Bosco.

BIJ DE DOOD VAN DON CHICCOO

Don Stefano Chicco groeide in het Oratorio op vanaf zijn twaalfde jaar. Zijn zwakke gezondheid bezorgde hem heel wat last. Maar steeds opgebeurd door Don Bosco, verdroeg hij alles met berusting en geduld en kon in 1871 tot priester worden gewijd. Hij werd prefect te Alassio en te Magliano Sabino. Begaafd met gezond verstand en een zeldzame voorzichtigheid bij het geven van leiding, oefende hij met vlijt en goede vruchten zijn ambt van biechtvader uit. Hij ging als eerste directeur van de dochters van Maria, Hulp der Christenen, naar het nieuwe huis van Nizza Monferrato, vanwaar hij in 1879 overging om het huis van Cremona te openen en te leiden. Hij werkte hard en leed veel in deze functie. De illustere bisschop, Mgr. Bonomelli had achting voor hem en de brave mensen hielden van hem. Tussen de zomer en de herfst van het jaar 1881 werden zijn kwalen erger zodat hij te bed moest blijven om niet meer op te staan. Don Bosco stuurde Don Belmonte naar Cremona. Deze had het directeurschap van Borgo San Martino vaarwel gezegd en maakte zich gereed om dit van Sampierdarena op zich te nemen. Hij diende het instituut ad interim te leiden en de zieke bij te staan. In het begin van augustus schreef Don Bosco hem volgende vaderlijke brief vanuit Nizza Monferrato.(1)

" Beste Don Belmonte,
"
" Je bevindt je te Cremona, je bent bij onze beste Don Chicco,
" wiens ziekte steeds ernstig is. De Heer zij in alle dingen ge-
" zegend! In alle huizen wordt voor hem gebeden en in het Insti-
" tuut van de Madonna van de Genaden, waar hij met ijver zijn
" heilig ministerie uitoefende, worden buitengewone smeekbeden
" tot de Heer gericht. Moge God ons verlenen wat Hij het best
" meent te zijn voor zijn glorie en voor zijn eeuwige zaligheid.
" Zorg jij er intussen voor dat hem niets ontbreekt. Geef

(1) Het origineel wordt bewaard in de nationale bibliotheek van Florentië (Kas 329, mr.229).

" hem de verzekering dat ik 's ochtends en 's avonds niet enkel
" voor hem bid, maar hem ook nog een speciale zegen toezendt. In
" dien ik niet in duizend zaken verward zat, dan zou ik hem een
" bezoek brengen. Misschien zal ik dit kunnen doen bij het begin
" van de volgende week.

" God zegene onze steeds beste en beminde Don Chicco. Hij
" zegene jou en heel onze familie van Cremona. God beware jullie
" allen in zijn heilige genade en bid eveneens voor mij die voor
" jullie in Onze Heer Jezus Christus steeds ben

"

"

" Nizza Monferrato, 8-8-81.

jullie toegenegen vriend

Priester Gio. Bosco.

Don Bosco ging werkelijk om hem in een laatste omarming op te beu-
ren. Dit waardevolle bezoek bereidde hem voor op het offer van zijn leven
dat hij sereen volbracht in de nacht van 16 september.

AAN DE HUIZEN, VOOR HET FEEST VAN DE ONBEVLEKTE ONTVANGENIS.

Voor de noveen en het feest van de Onbevleete Ontvangenis schonk
Don Bosco aan de huizen tien bloempjes, die de directeurs moesten voor-
stellen en verklaren aan de jongens in het "avondwoordje".

" Aan mijn beste jongens van het huis van N.

"

" Bloempjes voor de noveen van de Onbevleete Ontvangenis.

" Ter ere van Maria, mijn liefste moeder, wil ik in de loop
" van deze noveen, met de bescherming van haar en de hulp van haar
" zoon Jezus:

" De eerste dag : te communie gaan.

" De tweede dag : stipt zijn in mijn godsvruchtoefeningen.

" De derde dag : ... in mijn tijdelijke verplichtingen en
" gehoorzamen.

" De vierde dag : de luiheid vluchten.

" De vijfde dag : de slechte blikken vluchten.

" De zesde dag : de slechte gesprekken en hen, die ze hou-
" den, vluchten.

" De zevende dag: alles vermijden wat tegenstrijdig in met
" de deugd van zedigheid.

" De achtste dag: mijn geweten onderzoeken betreffende mijn
" vorige biechten.

" De negende dag: mij voorbereiden op een heilige dood.

" Op de feestdag wil ik mij toewijden aan Maria en vaak bidden

" Heilig Hart van Maria

" Wees mijn redding.

"

Priester Gio. Bosco.

ENKELE TREKKEN VAN GOEDHEID JEGENS ZIJN ZONEN.

Toen hij aan Don Barberis schreef over de jongen van Damascus, zei hij hem: "Zeg aan Saluzzo dat hij kan komen voor bureelwerk, als hij dit wil, tenzij Nicoletti je van geen nut zou zijn en je de voorkeur eraan zou geven hem te sturen om dienst te doen bij mij als major-domus." Nicoletti was een clericus afkomstig van Rimini. Voor hem hebben wij er niets meer aan toe te voegen, maar wel voor de eerstgenoemde.

Don Lorenzo Saluzzo, de eerste directeur van het huis van Milaan en de eerste inspecteur van Lombardië, had eerst zijn gymnasium beëindigd in het Oratorio en was dan overgegaan naar San Benigno waar hij op 3 oktober 1881 zijn eeuwige geloften aflegde. De volgende ochtend werd hij ermee gelast de koffie naar het kamertje van Don Bosco te brengen en vernieuwde met kinderlijk vertrouwen zijn dankbaarheid omdat hij hem toegelaten had zijn geloften af te leggen. Don Bosco luisterde met goedheid naar hem en zei hem dan: - "Weet je, Lorenzo, ik had besloten dat je met mij naar Turijn zou gaan om Don Berto te helpen. Ze hebben de clericus Aimé weggenomen en ik zou wensen dat jij zijn plaats zou innemen. Zeg me echter of je er de voorkeur aan geeft hier te blijven om je klassieke studies voor te zetten ofwel naar Turijn te gaan, er je cursus van wijsbegeerte te voleindigen en dan met andere medebroeders naar Rome te gaan voor de studie van de godgeleerdheid." - Dat jaar werd een beslissing van het tweede algemeen kapittel van kracht om alle clerici de leergangen van het lyceum te doen volgen. Saluzzo, die van studie hield en goede uitslagen had, wilde gaarne opnieuw zijn studies hervatten; maar hij antwoordde prompt dat hij aan zijn bevelen zal gehoorzamen. "Goed", hernam Don Bosco, spreek er met niemand over en wees rustig. Zodra ik met Don Berto zal gesproken hebben, zal ik aan Don Barberis schrijven."

Hij schreef werkelijk, zoals we gezien hebben. Don Barberis die er de voorkeur aan gegeven had iemand anders te sturen, durfde een zo duidelijke aanwijzing niet tegenwerken. De clericus vertrok. Zijn verschijning in het Oratorio verbaasde iedereen, omdat hij er nog maar een jaar geleden was weggegaan. Don Bosco echter riep hem in de refter van de oversten en zei aan de leden van het kapittel: "De clericus Saluzzo is gekomen om bij Don Berto te zijn en zal geen andere bezigheid hebben dan deze die hem gegeven wordt door Don Bosco en Don Berto." - Don Rua, Don Cagliero en alle aanwezigen onthaalden hem feestelijk en wensten hem geluk.

Reeds als leerling had Don Bosco hem gebruikt voor boodschappen aan de weldoeners van Turijn en bovendien bij de grootste plechtigheden, riep hij hem om aan tafel de oversten en de genodigden te bedienen. Zo leefde hij gedurende deze twee perioden, ofschoon niet altijd in dezelfde voorwaarden, naast Don Bosco en genoot een zekere vertrouwelijkheid. Terugdenkende aan die tijden die nu reeds veraf zijn, schrijft hij ons: - "Als clericus en priester werd ik altijd door hem geholpen, gezegend en behandeld met een speciaal vertrouwen, zoals die beste Don Trio-

ne kan getuigen. Ik was ooggetuige van genaden en mirakels; hij behandelde mij steeds vaderlijk, had medelijden met mij en beurde mij op vooral op ogenblikken die niet steeds aangenaam zijn voor jonge mensen zelfs als ze reeds clericus en priester zijn. Niet uit ijdelheid, maar enkel om steeds meer blijk te geven van mijn levendige dankbaarheid en kinderlijke erkentelijkheid voor hem, die voor mij meer was dan een vader en een weldoener, schrijf ik deze regels door mijn hart gedictieerd; tevens wil ik ook hiermee na 52 jaar kloosterprofessie mijn vertrouwen in Don Bosco en zijn regel verlevendigen."(1)

In 1881 was er in het Oratorio een andere clericus, die ook nu nog leeft, goed gezond is en jegens Don Bosco een schuld heeft van een speciale dankbaarheid. Hij moest zich dat jaar voorbereiden op een examen waarvan de stof hem weinig sympathiek was. Hij ging de trap op tot bij Don Bosco en zoals men dat toen placht te doen, legde hij hem in alle oprechtheid zijn moeilijke toestand uit en voegde erbij dat hij weinig tijd had zich aan die studie te wijden. Don Bosco bekeek hem met zijn doordringende blik, liet hem naast zich neerzitten en zei hem: - "Jij bent een vriend van Don Bosco, niet waar? Welnu, laat het ons dan zo doen. Twee- of driemaal per week op dit uur (het was omstreeks achttien uur) zal je bij mij komen. Indien Don Berto moeilijkheden maakt om je te laten doorgaan, zeg dan maar dat Don Bosco je liet roepen; en dan zullen we samen mathesis studeren, want ook ik moet die stof weer eens doormaken."- De clericus Chiapello, over wie wij het hebben, had natuurlijk voldoende gezond verstand om niet in te gaan op deze onverwachte uiteenzetting; hij begreep voldoende dat hij Don Bosco's zo waardevolle tijd niet mocht stelen. Maar wanneer men thans zulke dingen leest, kan men zijn tranen bijna niet weerhouden.(2)

(1) Brief, Sondrio, 31 mei 1933.

(2) D.Tommaso Chiapello, salesiaan. Il Beato Don Giovanni Bosco, zoals wij hem zagen en voorzagen, veertig jaar geleden. Federico en Ardia, uitgevers, Napels 1929. Blz. 79.

H O O F D S T U K XVI.

TWEE MAANDEN VAN HET JAAR 1882 IN ZUID-FRANKRIJK.

Na de storm van 1880 gingen de zaken van de congregaties in Frankrijk verder zonder nieuwe bedreigingen van vervolging tot midden oktober. Dan stelde de zeer antiklerikale Gambetta een ministerie van zijn dienaars samen, die beslist hadden het programma van de radicalen tegen de Kerk integraal toe te passen. Hierdoor ontstond in het Oratorio van Marseille weer nieuwe bezorgdheid. Aan de dames van het Comité, die wat bang geworden waren, beval abbé Guiol tijdens de zitting van 28 oktober het vertrouwen in de goddelijke Voorzienigheid aan naar het voorbeeld van Don Bosco en zette hen aan dit volmaakt onbeperkt vertrouwen, dat hij aan zijn heiligheid te danken had, na te volgen. Hij zei hun: "Wanneer wij in de voetstappen van Don Bosco treden om mee te werken aan zijn werken, dan moeten wij niet vrezen noch twijfelen."

Een flinke aanmoediging kwam van Don Bosco zelf, die in december schreef en om gebeden en communies verzocht. De horizon scheen hem wel dreigend te zijn, maar de storm kon worden bezworen dank zij de godsvrucht tot Jezus in het Heilig Sacrament en tot Maria, Hulp der Christenen. "Toen verleden jaar, gaf de pastoor als zijn commentaar, "iedereen bang was, sprak Don Bosco geruststellende woorden uit. Het beroep dat hij doet op ons geloof en onze vroomheid, kan wel een van die ingevingen zijn die God tot zijn heiligen richt om door hun raadgevingen en door hun gebeden nabije gevaren af te wenden. Laat ons luisteren naar deze waardevolle vermaningen en onze ijver verdubbelen om van God te bekomen dat het onweer zou voorbijgaan." Met Nieuwjaar stuurde Don Bosco zijn beste wensen aan de pastoor en aan de dames en gaf hierbij de indruk dat de gebeden hun doeltreffendheid al bereikten. Het was nog niet de veiligheid; maar de hemel begon minder donker te worden. De president deelde dit mee aan de dames en wou dat men zou volharden in het gebed tot het opnieuw helder weer geworden was.

De verwachtingen werden niet helemaal beschaamd. Het oorlogszuchtige ministerie duurde amper 72 dagen, van 15 november 1881 tot 26 januari 1882, en liet de plaats over aan elementen die iets minder radicaal schenen te zijn.

Zoals we uit de uitslag, waarover we gesproken hebben, kunnen zien werkten de dames patronessen met veel goede wil voor het Oratorio van Saint-Léon.

We kunnen er zelfs aan toevoegen dat ze met de geest van Don Bosco werkten. Hun President, die deze geest goed kende, lichtte ze in over zijn aard en draagwijdte: "Het werk van Don Bosco, zei hij, berust volledig op het vertrouwen in de Voorzienigheid. Verenigd voor zo een groot werk, moeten we ons voorbeeld nemen bij de vereerde stichter, ons laten doordringen van zijn geest en met vaste overtuiging geloven dat onze waakzame bezorgdheid niet kan vervangen worden door ons volstrekt vertrouwen in de goddelijke Voorzienigheid. De grootste milddadigheid helpt niets voor het werk dat wij in handen hebben, tenzij wij overtuigd zijn te leven onder de vleugels van deze Voorzienigheid. Van haar hulp moeten wij alles verwachten, en niet van maatregelen en voorzorgen die geen rekening houden met deze voortdurende tussenkomst." Gelet op deze mooie gezindheid, kan men gemakkelijk raden met welk een vreugde men op 27 mei vernam dat Don Bosco die dag te Marseille zou zijn.(1)

Don Bosco verbleef in Frankrijk sinds 16 januari. Zijn reisroute was niet dezelfde als die van de vorige jaren. Hij was vergezeld van Camillo de Barruel, een gewezen advocaat, toen salesiaans clericus; hem zijn wij dank verschuldigd voor de juiste berichten over het eerste gedeelte van de reis.(2) Tien dagen voor hij zich op weg begaf, had Don Bosco aan de directeur van het huis van Nice als volgt geschreven:

" Beste Don Ronchail,
"
" Ik ontving een brief van onze goede Maman die me verbaasd
" doet staan. Er zijn zeker vele gediplomeerden die niet in staat
" zijn zo een volmaakte brief te schrijven.
" Groet haar van mijntwege en overhandig haar de hierbij
" gaande brief. Mijn vertrek is vastgesteld op 16 dezer naar Lyon.
" Misschien zal ik te Nice zijn op het einde van de maand februari
" eerstkomend.
" Een reeks van beweegredenen, die niets met jou noch met
" iemand anders van onze mensen te maken hebben, raden ons aan het
" Franse Bollettino verder te Turijn te drukken. We zullen er half
" februari over spreken. Zeggen dat de medewerkers geld naar hier
" zenden is een echte verontschuldiging om niet te geven. Ik zal
" in ieder geval ervoor zorgen je te vergoeden.
" God moge alle goed verlenen aan jou, aan al onze medebroer-
" ders en zonen en beschouw me steeds in Jezus Christus als
"
" je toegenegen vriend
" Priester Giov. Bosco.

(1) Procès-verbaux, 17 oktober en 2 december 1881, 6 en 27 januari 1882.

(2) Het Frans Bollettino maakte er gebruik van in zijn nummers van maart en april.

" P.S. Is M. de Monrémy te Nice? Mgr. is gestorven en we hebben in
" hem een vriend verloren.

Hij schreef er ook over aan Don Albera. Om aan het salesiaans werk in Frankrijk een steeds betere regeling te geven, had hij bij het nieuwe schooljaar de vier Franse huizen losgemaakt van de inspectie van Ligurië, waaraan hij ze tijdelijk gevoegd had. Zo vormde hij de eerste kern van een eigen inspectie, waarvan hij de leiding toevertrouwde aan Don Paola Albera. Deze bereikte zijn residentie te Marseille in de tweede helft van oktober. Hij was aangemeld door abbé Guiol die hem te Sampierdarena gekend had, en werd door hem aan de dames voorgesteld als "een priester die met reden gewaardeerd werd om zijn verdiensten en bekwaamheid" en als de man wiens "tegenwoordigheid verblijdende verwachtingen voor de toekomst van het Oratorio bracht." (1) Daarom zei hem Don Bosco:

" Mijn beste Don Albera,

"

" Ik ontvang twee telegrammen uit Marseille, één van theoloog
" (2) Flandin en een andere van de heer Ferand. Beiden vragen mijn
" zegen en gebeden voor zwaar zieke personen. Het zou opportuun zijn
" aan deze personen te zeggen dat wij hier gebeden hebben en iedere
" dag voortgaan met bidden aan de voeten van Maria, Hulp der Chris-

" tenen. Het zijn personen die ons helpen en Don Bologna kent ze.
" Zeg aan Don Bologna zelf dat wij over het voorstel Piron
" ter plaatse zullen onderhandelen en ik hoop dat ons beider wensen
" zullen voldaan worden.

" Ik hoop bij jullie te zijn om het feest van de H. Francis-
" cus te vieren opdat onze beschermer de horens zou breken van een
" troep duivels die ons niet met rust laten. Bid en doet bidden. Ik
" heb het werkelijk nodig.

" God moge ons allen zegenen en geloof mij in Jezus Christus
" te zijn

"

"

"

je toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

(1) Pr. ver. 7 en 28 oktober 1881. Voor de datum van de aankomst vindt men volgende aanduiding in het proces-verbaal van 28 oktober: "Après la prière d'usage, Mr. le Curé présente au Comité, Dom Albera (...) arrivé depuis quelques jours à l'Oratoire."

Daags voor zijn vertrek herinnerde hij zich dat hij nog niet geantwoord had op de wensen van de leerlingen van Don Borio te Lanzo en stuurde hij aan hun leraar volgend briefje dat hem en de leerlingen wel zeer dierbaar zal geweest zijn.

" Beste D. Borio,
"
" Hoewel mij de tijd ontbreekt om te schrijven en naar Lanzo
" te komen zoals ik en ook je leerlingen dat verlangen, wil ik niet
" naar Frankrijk vertrekken (op 16 dezer) zonder jouwe en mijn bes-
" te leerlingen te bedanken voor de toegenegen en mooie brieven die
" ze mij geschreven hebben met hun wensen voor een vrolijk kerst-
" feest en een zalig Nieuwjaar. Zodra ik terug ben, zal ik eerst
" naar Lanzo komen en zullen we met elkaar spreken. Bid jij intus-
" sen voor mij en nodig in mijn naam je leerlingen uit eens te com-
" munie te gaan volgens mijn intentie, terwijl ik afwezig ben.
" God moge je zegenen, mijn steeds beste Don Borio, en sa-
" men met jou, je werk, je leerlingen en bid op een speciale ma-
" nier voor mij die voor jou steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" je toegenegen vriend
" Turijn, 15-82. Priester Giov. Bosco.
"
" P.S. Doe mijn groeten aan de heer Directeur.(1)

Zijn eerste pleisterplaats was Lyon, waar hij uitbundig verwelkomd werd door de broer van abbé Guiol, Mgr. Louis, rector van de plaatselijke katholieke universiteit. Deze was in december naar Rome gegaan en wenste zo zeer hem gastvrijheid in zijn huis te verlenen dat hij desnoods zijn terugkeer hiervoor zou vervroegd hebben. Om hierin alle ongemak te voorkomen, verwittigde Don Bosco de pastoor bij middel van volgende brief.

" Beste Heer Pastoor,
"
" Een enkel ogenblik om u lastig te vallen. Ik vrees erg
" dat uw broer, Mgr. Louis, zijn vertrek uit Rome zal vervroegen
" omdat ik hem geschreven had dat ik op de tiende van deze maand
" naar uw stad zou vertrekken. Ik heb zijn adres hier niet en

(1) Over het werk van Don Borio te Lanzo leest men volgende mooie getuigenis in de notulen van het hoofdkapittel (5 juni 1884, onder het voorzitterschap van Don Bosco: "Don Rua noteert hoe hij steeds gemerkt heeft dat het resultaat van de vijfde klas van het gymnasium afhangt van de leraar. Sinds Don Borio te Lanzo klas geeft in de retorica, kreeg de congregatie steeds novicen die van dit college afkomstig waren.

" daarom verzoek ik u hem te willen zeggen met een paar woorden dat
" ik eerst op 16 dezer zal kunnen vertrekken en dat ik in ieder ge-
" val wens dat hij ter wille van mij zijn zaken niet overhaast
" moet afhaspelen.

" Wij gaan ermee voort voor uw gezondheid te bidden en ik
" heb volle vertrouwen dat ze reeds veel verbeterd is.

" Gelieve eveneens voor mij te bidden, die op dit ogenblik
" vele netelige zaken moet afhandelen, opdat alles zou slagen tot
" meerdere glorie van God.

" Heb me lief in Jezus Christus en geloof me steeds te zijn

"

"

uw toegenegen vriend

" Turijn, 6-82.

Priester Gio. Bosco.

Monseigneur was nog maar pas teruggekeerd of hij haastte zich zijn vurig verlangde gast te verzoeken hem per telegram het uur van zijn aankomst in het station van Lyon te laten weten. Aldus was hij de eerste om hem welkom te heten.

Don Bosco kon geen waardevoller mentor wensen in dit zeer belangrijk centrum, waar hij voor de eerste maal kwam, maar waar toch zijn roem hem al een tijd geleden was voorafgegaan. Geldinzamelingen doen, zieken bezoeken en audiënties verlenen zullen, zoals bij vorige reizen, zijn dagelijkse bezigheden zijn. Voor Lyon kunnen wij hier slechts over drie conferenties in het bijzonder spreken.

De derde stad van Frankrijk, een van de eerste ter wereld in de annalen van de liefdadigheid, was voor de grote apostel van de liefdadigheid een sinds lang gewenst doel bij zijn reizen; maar hij werd vooral aangetrokken door het werk van de voortplanting van het Geloof dat te Lyon ontstaan was en daar ook zijn algemene directie had. Herhaaldelijk had hij er steungeld gevraagd voor zijn missionarissen; maar telkens vruchteloos omdat zijn missie in Argentinië niet aan de voorwaarden van de statuten voldeed. Nu hij begonnen was aan de eigenlijke verspreiding van het evangelie, kwam hij persoonlijk rekenschap geven over het werk dat hij reeds gedaan had en over het werk dat in de nabije toekomst nog diende gedaan te worden. De centrale raad opende voor hem graag de gewone zaal van de zittingen en kwam er voltallig naartoe om naar hem te luisteren. De voorzitter die hem namens zijn collega's begroette, zei hem zelfs dat zijn tegenwoordigheid Gods zegen zou trekken op het werk van de raad.

Don Bosco dankte, herinnerde aan de hoofse brieven hem meermaals door de voorzitter gestuurd, bepleitte de zaak van Patagonië, verhaalde het begin van de missies, gaf een beschrijving van de eerste pogingen van de missionarissen met de bekomen resultaten en schetste daarna het toekomstig programma. Hij besteedde een bijzondere zorg aan het illustreren van de methode die men gebruikt had om betere resultaten te verkrijgen dan in het verleden.

In plaats van zich dadelijk in de gevaarlijke gebieden van de inlanders te wagen, hadden de salesianen zich in beschaafde streken op de grens van hun stammen neergezet. Daar hadden ze een kerk en een school gesticht. Met zachtheid en kleine geschenken hadden ze zich ingespannen om de kinderen van de Indianen voor zich te winnen. Langzamerhand, door bemiddeling van de kleinen, waren de missionarissen in contact gekomen met de groten, zodat een vreedzame expeditie in het binnenland mogelijk scheen. Men had de zeeweg genomen in de richting van Carmen; maar een woedende storm had na dertien dagen de ingescheepten terug naar Buenos Aires gedreven. "Het schijnt", merkte Don Bosco op, "dat de Voorzienigheid de weg aan de missionarissen heeft willen afsnijden, omdat de faam van hun goedheid nog niet voldoende bekend was onder de bewoners van de woestijn." Een recentere poging, waarvan hij de beschrijving gaf, had betere resultaten opgeleverd. Terwijl hij hier het woord voerde, doorliepen zijn missionarissen de dorre vlakten van Patagonië om er godsdienstondericht te geven en te dopen. Een plan om op die uiterste randen van Zuid-Amerika drie apostolische vicariaten op te richten lag ter studie.

Hier raakte Don Bosco een moeilijkheid aan. Van de ene kant zeiden hem de Romeinse congregaties: "Indien u apostolische vicariaten wenst, dan moet U het aantal van uw missionarissen vermeerderen."- Van de andere kant werd hem gezegd door het werk van de Voortplanting van het Geloof: "Indien u van ons subsidies verlangt, dan mogen uw missionarissen niet afhangen van een diocees, maar van een apostolisch vicariaat." - Hoe kon hij deze circulus vitiosus doorbreken? Hoe kon hij missionarissen hebben zonder de middelen, en waar kon hij de middelen vinden, indien de Voortplanting van het Geloof hem zijn stoffelijke en zedelijke steun weigerde? Hier deed hij aan de hand van geografische gegevens voor zijn auditorium uitschijnen hoe uitgestrekt het diocees van Buenos Aires was om er met recht uit af te leiden dat de Voortplanting van het Geloof heel het gebied aan de overkant van de Rio Colorado als missiegebied mocht beschouwen.

De voorzitter verzocht hem nauwkeurige elementen te willen verschaffen over de huidige toestand van de missie, omdat het reglement van het werk niet toeliet in Europa instituten te steunen die zich bezig houden met de vorming van missionarissen, zoals Don Bosco dit gevraagd had. Men kon echter wel een vergoeding toekennen aan de missionarissen die zich rechtstreeks naar missiegebieden begeven. In ieder geval was het niet mogelijk een beslissing te nemen zolang men geen precieze gegevens had.

Een van de leiders vroeg aan Don Bosco hoe hij erin geslaagd was alleen en op zo korte tijd het geld te vinden om het hoofd te bieden aan ontzaglijke uitgaven, die hij zeker had moeten doen. - "De goddelijke Voorzienigheid!" riep hij uit, hield ogen en handen ten hemel en vertelde een feit, dat enige dagen tevoren te Turijn voorgevallen was.

De ondernemer aan wie de werken van de kerk van het Heilig Hart van Jezus waren toevertrouwd, ging uit Rome komen om vijftienduizend lires te innen. Het bedrag moest stellig gereed zijn om vijf uur in de namiddag. Wat stond er hem te doen, toen hij om half vijf nog niets in kas had? Zoals hij in dergelijke gevallen placht te doen, stuurde Don Bosco enkele jongens om te gaan bidden voor het heilig Sacrament en zie hier wat er voorviel. Er komt naar het Oratorio een vreemde priester die vraagt hem te mogen spreken. Hij zegt hem dat hij door veel besparingen achtduizend lires had kunnen opzij leggen en dat hij besloten had deze bij zijn dood aan Don Bosco over te laten en dat zijn vriend het besluit genomen had hem zeventuizend lires na te laten. Toen ze hierover met elkaar gepraat hadden, kwamen zij tot het besluit dat het verdienstelijker was hem dadelijk het geld te geven in plaats van het ongebruikt te laten liggen. - Deze morgen dan, ging de priester verder, ben ik bij mijn vriend gegaan om de zeventuizend lires te nemen en ze bij de mijne te voegen om ze op het einde van deze week bij u te brengen. Maar, wat er ook van zij, toen ik thuis kwam om het geld in het koffertje te leggen, doe ik juist het tegenovergestelde: ik neem integendeel mijn geld erbij en verstrooid begeef ik mij naar het station. Daar gekomen vraag ik me af: maar wat heb ik nu gedaan? Het is niet vandaag dat ik naar Turijn moet gaan, maar volgende zaterdag! Ik hef de schouders op en zeg tot mezelf: - Laat ons maar gaan, het is altijd beter te vroeg dan te laat. En hier hebt u nu de vijftienduizend lires. Don Bosco zegt geen woord, maar doet hem met de hand teken nog een ogenblik te wachten. Dan laat hij de ondernemer roepen. Deze komt en eist onmiddellijke betaling. Don Bosco antwoordt hem: - "Kijk, ik heb de vijftienduizend lires niet, maar hier is een brave pastoor die ze u in mijn plaats zal geven." Terwijl hij dit zegde wendde hij zich tot de priester en nodigde hem uit nog eens het verhaal te doen dat hij hem kort tevoren verteld had. De aannemer, de pastoor en Don Bosco konden hun tranen niet weerhouden.

Ook de toehoorders waren zichtbaar ontroerd bij dit verhaal. Alvorens buiten te gaan deelde Don Bosco aan de raad mee dat hij een leegte van drieduizend fr. in bewaring had, die hij diende over te maken aan de Propaganda van het Geloof; maar hij vroeg of hij deze mocht gebruiken voor zijn missies. Dat kon zo maar niet meteen beslist worden, maar tien dagen later ontving hij van de voorzitter een eerbiedige en genegen brief waarin hij gemachtigd werd het bedrag voor dit gewenste doel te gebruiken.

Don Bosco liet vanuit Turijn een verslag sturen waarin alles vervat was om een volledige gedachte te hebben over de missie van Patagonië. Dit document bleef niet slapen in de archieven, maar werd gepubliceerd in het wekelijkse orgaan van het werk, Les Missions Catholiques van 24 juli. In dit nummer prijkte het portret van Don Bosco en een nota van de directie zei op het einde wie Don Bosco was. (1)

(1) Het bulletin van de Missioni Cattoliche, gedrukt te Milaan, een vertaling van het bulletin van Lyon, gaf in zijn nummer van 3 november in het Italiaans dit artikel met eveneens het portret van Don Bosco.

Te Lyon evenals in vele andere steden van Frankrijk bloeide een ander missionair instituut, nl. het Apostolisch Werk. Het stond onder de leiding van ijverige dames, die voor de arme missionarissen hulpmiddelen in natura inzamelden en stuurden. Don Bosco die hun liefdadigheid al ervaren had, ging voor hen een conferentie houden. Ook zij verlangden hem te zien en te horen. Hij had zich voorgesteld daar niet meer dan een dozijn brave dames aan te treffen; maar hij bevond zich echter voor een indrukwekkende vergadering. Gezegend hij die komt in naam van de Heer! was de groet van de voorzitter. Ze gaf een uiteenzetting van het doel van het werk. Ze wees op zijn moeilijkheden, toonde er de grootsheid van aan en vroeg aan Don Bosco dat hij voor haar en haar medewerksters zou bekomen wat het geheim vormt van de successen van het salesiaans werk, namelijk een onbeperkt vertrouwen in de goddelijke Voorzienigheid, waardoor men zich volkomen en als een kind overlaat in de handen van de zoete moeder, steeds hulp der christenen. Tenslotte wakte ze haar gezellinnen op met al hun krachten Don Bosco te helpen en gaf een levendige voorstelling van zijn noden.

Don Bosco dankte zoals het betaamde voor zoveel welwillendheid, herinnerde eraan dat hij hiervan de resultaten al ondervonden had, nl. twee draagbare kapellen, die in Patagonië gebruikt worden. Hij verheerlijkte dan hun edel programma waardoor ze medewerksters werden van de missionarissen bij het uitbreiden van de weldaden van de zaligmaking. Hij gaf een beschrijving van de omstandigheden waarin het apostolaat van de salesianen in Patagonië gedaan werd en verhaalde enkele van hun avonturen bij hun jongste excursies. Hij beloofde aan de missionarissen de namen te laten kennen van de personen die aanwezig waren, om ze te kunnen geven aan de pas gedoopten. Daarom verlangde hij van de presidente dat ze hem die lijst zou bezorgen, Hij spoorde hen eveneens aan zich alleen te laten inschrijven in de vrome unie van de medewerkers en medewerksters en gaf een uiteenzetting van de aard, de oorsprong en de ontwikkeling hiervan. Hij eindigde met hun de verzekering te geven dat hij zo vlug mogelijk over hen zou spreken met de paus, en daar hij wegens een speciale vergunning gemachtigd was hun de pauselijke zegen te geven met volle af-laat onder de gebruikelijke voorwaarden, zegende hij hen. Nadat nog enkele woorden van wederzijdse dankbaarheid gewisseld waren, ging de vergadering uiteen.

In die dagen werd hij uitgenodigd op een buitengewone bijeenkomst van de dirigenten en voornaamste leden van de verschillende katholieke werken van Lyon. Meer dan tachtig personen die persoonlijk uitgenodigd waren door de organisatoren van de conferentie, waren gekomen om naar hem te luisteren.

Ditmaal sprak hij over het opvoedingswerk van de salesianen, vooral in de tehuizen voor het welzijn van de arme en verlaten jeugd, wees op de religieuze en sociale voordelen en onderstreepte de vruchten die men al geoogst had. Hij zweeg niet over Patagonië. Een van de aanwezigen vroeg hem of deze vruchten niet verloren gingen, nadat de jongens uit

zijn huizen vertrokken waren. - "Doorgaans", antwoordde Don Bosco, "brengt het goede zaad, dat in de harten van de jongens gezaaid wordt tijdens de eerste opvoeding volgens onze methodes, blijvende vruchten voort bij de oud-leerlingen. Talrijken onder hen hebben een geëerde carrière doorlopen in het burgerlijke en militaire leven en zijn goede Christenen gebleven." De vergadering werd besloten met de eenstemmige wens dat er door de liefdadigheid van de mensen van Lyon een instituut van Don Bosco zou komen in een arbeiderswijk van de stad, zoals te La Croix-Rousse of La Guillotière of in allebei.

Gedurende de vier dagen die hij te Lyon doorbracht wilden vele zieken hem aan hun bedsponde hebben. Overal waar hij deze ging bezoeken, trad hij steeds op dezelfde manier op. Hij prentte de zieken het gevoel in van de gelijkvormigheid met de wil van God; hij suggereerde hun alleen hun genezing te vragen wanneer dat zou strekken tot Gods meerdere glorie. Met de aanwezigen bad hij een Wees Gegroet en een Salve Regina. Hij beval dat ze dagelijks met deze gebeden zouden voortgaan tot een bepaalde datum, beloofde gebeden van zijn jongens en ten laatste gaf hij hun de zegen van Maria, Hulp der Christenen. Een getuige schreef hierover aan het Franse Bollettino: "Het is onmogelijk een beschrijving te geven van dit tafereel van zoete en ernstige majesteit, van de ontroering van de aanwezigen en de vurigheid van de harten, die tot uiting kwam bij het antwoorden op zijn gebed en uit heel hun houding."

Hij deed talrijke bezoeken en ontving er nog veel meer. Dezelfde correspondent schrijft: "Met een onbewuste zelfzucht vergeet iedereen dat deze arme priester, die al meer dan zestig jaar oud is, een mens is met beperkte krachten. Bij een zo zwaar en onophoudend werk zou iedereen bezwijken, indien Gods genade hem niet ondersteunde en er geen personen kwamen om hem wat te beschermen tegen de eisen van de bezoekers, die hem zelfs niet de tijd lieten een beet te eten. Hij zelf klaagde niet maar toonde zich steeds tevreden en wilde niet dat men niemand wegstuurde." Aan al die mensen vroeg hij nooit een centiem en toch regende het giften, doorgaans vergezeld van biljetten waarop de inzichten stonden vermeld van de schenkers die zich in zijn gebeden aanbevalen. Het kritische moment kwam als hij de heilige mis opgedragen had. Er waren er dan die hem uit de sacristie wilden halen! Een dichte menigte van mannen en vrouwen die zijn zegen, een medaille of ook maar een enkele blik van hem verlangden, sloot hem van alle kanten in en maakte het hem moeilijk om weg te gaan. Bij het zien van zoveel geloof riep Don Bosco eens uit: "Wat is de macht van de godsdienst groot! Een arme priester, een vreemdeling in Frankrijk en persoonlijk onbekend aan hen die hem belegeren, ontvangt dergelijke betuigingen van vertrouwen en van een zo onbegrensd vertrouwen!"

Op de avond van zaterdag 21 januari kwam hij toe te Valence, een stad gelegen op iets minder dan halfweg tussen Lyon en Marseille steeds op de linkeroever van de Rhône. Hier zou een ijverige medewerkster, Amélie Lacombe, zeer gelukkig geweest zijn hem gastvrijheid te verlenen in

in haar mooi en groot huis. Ze verlangde het zo zeer dat ze zelfs naar Turijn schreef, toen zij van zijn aanstaande reis gehoord had. Maar Don Bosco bedankte haar en merkte op dat hij zijn intrek zou nemen in het huis van zijn reisgenoot, die van daar was. In zijn brief voegde hij er oppoortuun aan toen: "Ik wens vurig abbé Diderot, aartspriester van de kathedraal te zien en te bedanken. U zult hem vooraf al zeggen dat ik mij aan hem aanbeveel en dat ik zal doen wat hij nuttig zal oordelen voor Gods glorie en voor het welzijn van de zielen. Maar het eerste wat ik doen zal is een bezoek brengen aan Zijne Excellentie de bisschop van het diocees, aan wie ik u verzoek mijn nederige en eerbiedige hulde te willen aanbieden."

Ook te Valence verbleef hij vier dagen. Op zondag, na de vespers, sprak hij niet meer in privé bijeenkomsten zoals te Lyon, maar voor het volk in de metropolitane kerk over de salesiaanse werken. "Men luisterde naar hem, zegt de correspondent, in de grootste religieuze stilte en met de welwillendste en gretigste aandacht." Met uitzondering van enkele woorden over de missies op het einde van zijn toespraak, sprak hij enkel over de herscheppende kracht van de christelijke opvoeding die in zijn huizen aan de verlaten kinderen gegeven werd. Zijn oproep tot liefdadigheid beroerde de harten en deed de beurzen opengaan.

Er bestond in die stad een Oratorio voor arbeidersjongens. De leden van de directie hadden een toneelstuk klaargemaakt dat in zijn tegenwoordigheid opgevoerd werd met het doel giften te verzamelen voor de kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome. Don Bosco woonde dit bij en was eervol omringd door aanzienlijke burgers van de stad. Ingaande op het verzoek van de pastoor hield hij bij het begin een korte toespraak avec autant de tact_que d'à propos. In de loop dan van zijn verhaal, vertelde hij, op aandringen van de aartspriester, tussen de bedrijven avec une bonhomie charmante, het verhaal van de twee priesters die gepoogd hadden hem naar het krankzinnigengesticht te voeren en de loer die hij aan zijn ijverige vrienden gedraaid had.(1)

Van Valence reisde hij naar Tain en Tournon, sprak er in beide plaatsen van de kansel en hield er een collecte. Hij bereikte Marseille op de avond van 27 januari. Ditmaal kunnen we aan onze lezers slechts weinig nieuws meedelen over wat er toen te Marseille gebeurde. Voor het eerste bericht moeten wij wachten tot 3 februari, de dag waarop de dames patronessen met hem hun gebruikelijke samenkomst hadden bij de pastoor. Ze zaten daar op hem te wachten maar hij kwam niet. De notulen zeggen hierover: "Don Bosco werd tegengehouden door een menigte die er op uit was hem te naderen en zijn zegen te ontvangen. Hij kon niet op het vastgestelde uur komen en deze vertraging deed een ogenblik vrezen dat men

(1) Er werden verkeerde berichten over deze twee priesters verspreid. Het waren theoloog Vincenzo Ponsati, pastoor van S. Agostino en kanunnik Luigi Nasi.

de voldoening niet zou hebben hem de samenkomst te zien voorzitten. De dames Berthou en Jacques wilden hem gaan halen. Ze keerden terug met het nieuws dat hij onderweg was om zich naar het comité te begeven, maar dat hij tussen een massa mensen door moest, die de gangen en de trappen van het Oratorio vulden en hem om gebeden en zegeningen smeekten; het was moeilijk de vereerde heilige aan die menigte te onttrekken."

Eindelijk kwam hij toch aan en kon gaan zitten. - "Ik dank", zei hij, "het comité voor zijn vlijt en voor zijn liefdadigheid. Ik zou de dames een voor een willen bedanken, maar ik herdenk ze steeds in mijn gebeden, en ik vraag aan God zegeningen voor allen in het algemeen en speciale genaden voor elk in het bijzonder. Het is werkelijk mooi om zien hoe dames bijeenkomen niet eens per jaar, maar vaak om te werken voor Gods glorie bij de uitoefeningen van de liefdadigheid. Daarom beveel ik aan het comité aan slechts één hart en één ziel te zijn om God te beminnen en te dienen en zijn glorie te bevorderen door de beoefening van de christelijke liefde. Daartoe suggereer ik u de verloochening van uw eigen wil. Wanneer een beslissing, waaraan een van de dames een voorkeur geeft, door anderen niet gewild wordt, dan moet de eerste eraan verzaken om de christelijke liefde te bewaren en niet aan haar gedachte gehecht blijven om de vrede niet te verstoren. Laat ons werken voor Gods glorie door de christelijke liefde, door de volharding in de godsdienst en door de standvastigheid bij de verdediging van de katholieke beginselen. Ter vertroosting van het comité zal ik u zeggen dat hier in het Oratorio vele jongens verlangen naar het priesterschap, dat verscheidene al priester gewijd werden en dat er twee vertrokken zijn naar de missies van Amerika. Alles tot Gods glorie en zijn naam zij gezegend! Hiermee besloot hij dit punt avec sa pieuse et profonde humilité.

Dan sneed hij een ander onderwerp aan. De dochters van Maria, Hulp der Christenen, hadden op de vooravond van Allerheiligen bezit genomen van hun verblijfplaats op enkele stappen van het huis. Over dit nabuurschap had Don Bosco iets te zeggen. Hij ging dus verder: - "Men dient er goed op te letten dat in het salesiaans werk verscheidene zeer verschillende delen zijn en ik wens ze u te leren kennen zoals het past. Er bestaat hier een wezenhuis en er is hier de communiteit van de zusters: dat zijn twee zaken die men goed uit elkaar dient te houden om de moeilijkheden die kunnen voortvloeien uit al te veelvuldige contacten. Het huis van Turijn is op zodanige manier gebouwd dat men deze ongemakken kan vermijden; maar ik heb het genoegen u te kunnen zeggen dat binnenkort ook het huis van Marseille dezelfde gerieflijkheden zal hebben."-

Het comité van Marseille hield zich ook bezig met het linnengoed. Eens in de week gingen de leden, die dit konden doen, met de zusters werken. Welnu, toen hij verwees naar een van die vermelde gerieflijkheden, namelijk een zaal die hiervoor geschikt is, sprak hij over het voorbeeld van Valdocco."- "Te Turijn", zei hij, "in de woning van de zusters, naast het huis van de salesianen, is er een grote kamer, waar

twee of drie kloosterzusters en enkele dames pakken maken van linnengoed, dat dient versted te worden; deze sturen het dan naar liefdadige personen die het naaiwerk doen. De kleren worden er onderzocht, niet om te verstellen wat inracommodable is maar om te zien welke stukken nog goed zijn, wat weg te knippen valt en om, bijvoorbeeld van vier hemden er een te maken."

Dan kwam hij terug op het eerste onderwerp en ging verder: "Het Oratorio van Saint-Léon is niet alleen een wezenhuis maar ook een huis van mannelijke kloosterlingen, priesters en clerici, wat een voorzichtige gereserveerdheid oplegt. Ah! ging hij verder, "avec l'expression d'un sentiment profond, indien de salesiaanse huizen niet zijn wat ze moeten zijn, dan zou ik liever hebben dat ze ophielden te bestaan. De goddelijke Voorzienigheid zal ongetwijfeld aan de voorlopige omstandigheden uit noodzaak een vlug einde brengen. Vijfendertig duizend fr. zou het verblijf van de zusters in een passende en definitieve woning kunnen omvormen." - Hier merkte abbé Guiol op dat de plannen al klaar waren met de vrome verwachting ze te kunnen uitvoeren. En in haar verslag voegt de secretaresse eraan toe: "De woorden van Don Bosco laten verhopend dat de nodige middelen niet lang op zich laten wachten, dank zij zijn gebeden en de verdiensten van zijn heiligheid."

Don Bosco nam dan opnieuw het woord: - "Inderdaad, de bescherming van de goddelijke Voorzienigheid is werkelijk wonderbaar! Bij het begin van verleden jaar was er niets voor de kerk van het Heilig Hart te Rome en in de loop van het jaar werden er 350.000 lires uitgegeven, dank zij giften voor ontvangen genaden. Aldus werden werken, waarvan de uitvoering een tiental jaar scheen te vergen, op een enkel jaar uitgevoerd. Ik sta er werkelijk verstomd van. Men zou kunnen menen dat het fabeltjes zijn, maar het zijn werkelijkheden en men kan gemakkelijk vaststellen dat het waar is. Ziedaar de hand van de Voorzienigheid en moge God gezegend zijn, want alles gebeurt tot zijn glorie."

Het comité was zeer verheugd het woord te hebben gehoord du saint et vénéré fondateur; bij monde van abbé Guiol vroeg het zijn zegen, die het pieusement ontving; hiermee kwam dan een einde aan de zitting.

De verwachtingen, die Don Bosco had laten doorschemeren dat men weldra het huis zou kunnen inrichten op de manier die het best overeenstemde met de salesiaanse gewoonten en met de vereiste voorwaarden van het huis van de zusters, werden na enkele dagen een mooie werkelijkheid. Na een zeer korte tussenpoos volgde inderdaad de aankoop van twee onroerende goederen in de nabijheid; zij moesten omstreeks het feest van St.-Michiel door de bewoners ontruimd worden en volledig ter beschikking gesteld van de dochters van Maria, Hulp der Christenen. Maar de wettelijke formaliteiten werden vervuld door de burgerlijke vereniging Beaujour; deze stelde ook wettelijk Don Bosco schadeloos voor de gebouwen die op zijn kosten op haar terrein opgericht waren en waarvan hij als de eenvoudige huurder optrad. Men moest de vereniging vrijwaren tegen het ge-

vaar ontbonden te worden door de aanklacht van een vermomd liefdewerk; dit werd bekomen door aan Don Bosco een groter aantal aandelen toe te kennen in verhouding met zijn inbreng. Spontane en edelmoedige giften maakten de eerste afbetaling voor de aankoop van deze onroerende goederen gemakkelijker. Toen abbé Guiol op 17 februari hierover aan het comité verslag uitbracht, wees hij op de tussenkomst van de Voorzienigheid in het werk van Marseille en schreef er de verdienste van toe aan de wonderbare doeltreffendheid van de gebeden van Don Bosco. Als bewijs van zijn bewering verhaalde hij de interessante bijzonderheden van een miraculeuze genezing op die dagen verkregen à l'intercession et par la bénédiction du saint fondateur. "Het feit is al gekend", besloot de abbé en de dankbaarheid van de vrouw, die op miraculeuze wijze genezen is, heeft zich geuit in een gift van vijftienduizend fr. Niet alle genaden, die bekomen werden, hebben zoveel ophef gemaakt, maar het prestige van de heiligheid van Don Bosco, het vertrouwen in zijn macht op het hart van God, de wens de goddelijke zegeningen op zich te trekken door de liefdadigheid, doen de midelen toestromen, die het werk nodig heeft." De directeur van Saint-Léon die daar tegenwoordig was, kondigde aan dat hij bij machte was dadelijk aan de ondernemers twintigduizend fr. uit te betalen van de achtenzeventigduizend die hij hun verschuldigd was. Hier maakte de pastoor een van zijn scherpe opmerkingen. "Ook de schulden voor de huiselijke uitgaven", zei hij, "zijn verminderd, maar Don Bosco schijnt eerder geneigd te zijn om er altijd enige te bewaren en er andere te kunnen maken. Hierdoor immers zal de Voorzienigheid gedwongen worden tussen te komen: en intussen wees hij het comité op de noodzakelijkheid ermee voort te gaan rond te zien om het aantal inschrijvingen te verhogen."

Betreffende het "bekend feit" dat de notulen bondig aanstippen worden ons enkele inlichtingen gegeven door directeur Don Bologna, die er ooggetuige van was. Een rijke juffrouw die ziek was en sinds drie jaar op haar bed gekluisterd lag, had pas de zegen van Don Bosco ontvangen of ze stond op en begeleidde hem daarna tot aan de deur. Allen waren verstomd en weenden. De vrouwen in haar dienst schenen als bezeten te zijn. De juffrouw riep uit al haar krachten: La Vierge m'à guérie! La Vierge m'à guéri! Don Bosco zelf slaagde er met moeite in haar moeder te kalmeren. Allen weenden daarbinnen en Don Bosco weende met hen mee.

Van de "genaden die niet zoveel ophef gemaakt hadden" haalt Don Bosco er drie aan. Een jongetje, dat een fistel in zijn oog had, werd door hem gezegend en was op twee dagen volledig genezen. Een arme vrouw, gekomen om haar zuster aan te bevelen, die niet van haar zetel kon opstaan, vond haar bij haar terugkeer in volmaakte gezondheid. Op zondag 19 februari bracht hij een bezoek aan een dame die op haar uiterste lag. Aangetast door een zeer hevige longvliesontsteking hadden de artsen haar opgegeven. Don Bosco bad, zei haar elke dag een gebed te doen tot het feest van Sint-Jozef en verzekerde haar dat ze zou genezen. En, inderdaad, drie dagen later was ze volledig genezen. Een vierde genade, die ook geen ophef maakte, wordt verteld door d'Espinay in de laatste uitga-ve van zijn Dom Bosco. Een dame kwam al wenend bij Don Bosco om van hem

een woord van opbeuring te horen omdat haar kinderen, haar schoonzoon en haar schoondochter haar zeer slecht behandelden. - "Bid tot Maria, Hulp der Christenen, zei hij haar "en kom morgen te communie in mijn mis, die ik voor u zal opdragen." - De dame gehoorzaamde. Hoe groot was haar verbazing toen ze na de mis, in de salon al haar kinderen aantrof die hun slecht gedrag tegenover haar betreurden en haar ernstig beloofden dit in de toekomst te zullen vergoeden. Tranen en omarmingen bezegelden deze goede voornemens.(1)

Te Marseille ging van hem eveneens een profetische geest uit. Coadjuteur Luigi Nasi had de eer als zijn barbier dienst te doen. Eens toen hij gedaan had met scheren, kuste hij hem de hand en stond op het punt heen te gaan, toen Don Bosco hem bij de hand nam en hem zei: - "Jij verwacht van mij een fooi, maar de Heer zal je er een veel grotere geven. Ga intussen voort Don Bologna te helpen zoveel je maar kunt. Je zult hem volgen in verscheidene huizen waarvan hij directeur zal worden. Hij zal echter zijn dagen niet in deze streken eindigen, maar zal naar Turijn gaan sterven. Wanneer jij het nieuws over zijn dood ontvangt, maak je dan klaar; want je zult hem op korte afstand moeten volgen." Don Bologna stierf inderdaad een plotselinge dood in het Oratorio op 4 januari 1907 en Nasi volgde op 7 december van hetzelfde jaar.

In Don Bosco schitterde de priesterlijke geest niet minder. In een prachtige zaal waren personen uit de grote wereld van Marseille samengekomen en spraken met hem; maar in zijn gesprekken met de ene en de andere wist hij steeds zaken te zeggen die betrekking hadden op de ziel. Markies de Villeneuve Trans die hem in het oog hield, kwam tot bij Don Albera en zei hem: Dom Bosco prêche toujours (Don Bosco preekt altijd).

Veel deed hij over zich spreken wegens een trek van delicate fijnzinnigheid in het huis van de Olive's, brave medewerkers. Op een zeker ogenblik gaf mevrouw aan een plotselinge drang van edelmoedigheid toe, trok een ring van zeer grote waarde van de vinger en bood hem aan Don Bosco aan. Don Bosco was van oordeel dat het niet voorzichtig was de gift te aanvaarden. Hij stak daarom zijn open rechterhand uit met de handpalm naar de schenkster gekeerd en zei: "Pas op, mevrouw, dit is een familie-souvenir en daarom moet u het bewaren."- Zij drong echter aan en wou volstrekt dat hij hem zou aanvaarden. Dan hernam Don Bosco: - "Goed dan; wanneer u de ring aan mij geeft, zult u er dan vrede mee nemen dat ik er het gebruik van maak dat ik het beste denk te zijn? Alleen op die voorwaarde ben ik bereid hem te aanvaarde."- Op het bevestigend antwoord van de dame stak Don Bosco de hand uit, nam de ring tussen zijn twee vingers

(1) In de Vita in twee boekdelen wordt de genezing van juffrouw Flandin verwezen naar het jaar 1882 (boekdeel II, blz. 530). Maar d'Espiney verhaalt ze in zijn eerste uitgave van 1881 alsof ze al gebeurd was in datzelfde jaar. Anderzijds komen de omstandigheden van het vertrek uit Marseille in 1882 niet overeen met die van het feit. (Cfr. hiervoor, blz.).

en ging verder: - "Kijk, ik aanvaard hem graag. En nu hij van mij is, geef ik hem aan u." - Mevrouw was hierdoor vertederd en kon dit niet weigeren. Deze ring wordt thans door de familie zorgzaam bewaard als een waardevolle relikwie van de heilige.

"Het verblijf van Don Bosco te Marseille", schreef Don Bologna (1) met reden, is werkelijk wonderbaar. De mensen aanzien hem als een heilige (...). De mensen blijven met honderden de hele dag in onze gangen staan." En dat alles gebeurt terwijl de giften toevloeien en hij ook voor de salesianen de achting van de brave mensen weet te verwerven.

Op 15 februari werd in het huis het feest van de H. Franciscus van Sales gevierd met een vergadering van medewerkers en medewerksters.

De vergadering werd voorgezeten door de bisschop. Lang voor het vastgestelde uur was er in de kapel geen enkel plaatsje meer vrij. Don Bosco dankte de weldoeners en sprak met een eenvoud, dont les saints ont le secret (2) over de groei van het salesiaans werk in het jaar 1881. Te Rome, te Florentië, te La Spezia, te Ventimiglia hadden bloeiende Oratorio's een door de Voorzienigheid gewilde dam opgeworpen tegen de invasie van de protestanten. - "Onze ongelukkige afgescheiden broeders", zei hij, "hebben grote sommen te hunner beschikking; maar wij hebben in ons voordeel de kracht van het gebed. Ik houd niet op overvloedige aalmoezen te vragen; maar ik vraag vooral aan de medewerkers dat ze vurige smeekbeden tot de hemel zouden verheffen; want, indien het geld veel kan, dan verkrijgt het gebed alles en zegepraalt over alles." - Monseigneur maakte de twee concepten van het geld en van het gebed tot de zijne en ontwikkelde ze met de doeltreffendheid van zijn welsprekendheid.

Op 19 februari dan sprak Don Bosco van de kansel over de kerk van Saint-Joseph. Maar hierover ontbreken ons bijzonderheden; want noch de directeur, noch de andere medebroeders van het huis dachten er in die dagen aan brieven te schrijven, omdat, zoals Don Bologna zei: "onze beste Don Bosco voor iedereen werkt." Daarom zullen we spreken over de reis die hij daar in het uiterste zuiden van Frankrijk deed.

Zijn eerste reis ging naar Toulouse, dat op twaalf uren treinreis van Marseille ligt. De kardinaal-aartsbisschop, Zijne Eminentie Desprez, wilde dat Don Bosco de salesianen naar een wezenhuis van de stad zou zenden, omdat men dit niet meer besturen kon bij gebrek aan geldmiddelen en personeel. Het voorstel werd aan Zijne Eminentie gedaan door de medestichter en directeur van dit vrome instituut, abbé Julien, na lezing van

(1) Brief aan medebroeder Luigi, coadjuteur in het Oratorio van Turijn, Marseille 23 februari 1882.

(2) Echo de N.D. de la Garde, 26 februari 1882 (nr. 14).

de monografie, die hem als een huldeblijk gestuurd was door zijn vriend, abbé Mendre. (1)

Toen de kardinaal vernomen had dat Don Bosco te Marseille aangekomen was, stuurde hij hem een brief en daarna zond hij de abbé zelf om hem te verzoeken naar Toulouse te komen. In een onuitgegeven dagboek (2) vertelt de abbé aldus zijn eerste ontmoeting met Don Bosco: "Don Bosco ontving mij op de avond van dinsdag 31 januari met zeer tedere minzaamheid in het Oratorio van Saint-Léon. Ik gaf hem een bondige uiteenzetting van het doel van mijn bezoek, verhaalde hem de hoofdzaken van onze geschiedenis en waagde het mijn verhaal te besluiten met een uitnodiging, die tot mijn verrassing, onmiddellijk aanvaard werd. De heilige priester vond er genoeg in ons huis te bezoeken en wenste ook een collecte te houden voor zijn kerk en voor zijn tehuis van Rome. Ik moest hem dus de weg voorbereiden. Er viel werkelijk geen minuut te verliezen, want hij zou niet meer dan twee dagen te Toulouse verblijven. Ik nam de trein van elf uur. Na de goedkeuring van Zijne Eminentie, meldde ik de komst van de man Gods aan in een artikel, verschenen in nummer 5 van de Semaine Catholique. (3)

In zijn artikel gaf hij een uiteenzetting van het dubbele doel van Don Bosco's komst en kondigde een conferentie in de metropolitaanse kerk aan. Bij gelegenheid hiervan merkte hij op: "De gelovigen worden niet uitgenodigd op een academische toespraak omdat Don Bosco Italiaan is en onze taal niet goed kent. Indien echter de welsprekendheid uit het hart komt en indien heilige en mooie zaken bij voorkeur deze welsprekendheid doet opborrelen, dan zal de toespraak van Don Bosco zeker welsprekend zijn. Daarom zal iedereen hem de fouten tegen de syntaxis vergeven en alsook de Italiaanse of Latijnse woorden die in zijn toespraak veelvuldig zullen voorkomen."

Ook de Echo de la Province en de Nouvelles, twee belangrijke dagbladen van de plaatselijke conservatieve pers publiceerden hetzelfde artikel. Aldus verwekte het nieuws een vrome spanning bij iedere klasse van burgers.

Don Bosco kwam om middernacht op 4 februari toe en ging logeren in het wezenhuis van de Grande-Allée. Bij het aanbreken van de dag stroomde een menigte burgers de kapel binnen om zijn mis bij te wonen. Dan begon er een stoet van bezoekers, die hem niet meer met rust lieten tot hij eindelijk op het vastgestelde uur na grote moeite zijn huldebetuiging aan

(1) Cfr. boekdeel XIV, blz. 100-2.

(2) Wij halen dit citaat bij Chan. Clément Tournier. Doyen de Saint-Sernin, Le Bienheureux Dom Bosco à Toulouse, Berthoumier, Toulouse 1929, pag. 37.

(3) Het weekblad droeg de datum van zondag maar verscheen vroeger.

de kardinaal kon brengen. De conferentie werd voor die avond vastgesteld na de vespers.

Op hetzelfde uur diende in een andere kerk Mgr. Lamothe-Tenet rector van de katholieke universiteit van Toulouse het woord te voeren. Dat scheen een tegenvaller te zijn. Zoals men schreef, bood dit eigenaardige samentreffen de gelegenheid om, zoniet een tegenstelling, dan toch minstens een vergelijking te maken tussen de geleerde, sierlijke en voortreffelijke overtuigende welsprekendheid van een prelaat, die de exponent was van een academisch corps en het kleurloze, onjuiste woord van een Italiaan, bij wie de stijl ver van oratorisch was. En toch schiep de verwachting van dit woord voor de conferentie de atmosfeer van een gebeurtenis. Het ruime kerkschip van Saint-Etienne was gevuld met mensen, die, volgens de geijkte uitdrukking, gedurende een uur aan de lippen van de redenaar hingen.

In de kathedraal had hij avec une simplicité charmante (1) de oorsprong en de ontwikkeling verteld van het salesiaanse werk waarbij hij speciaal vertoefde bij het thema van de beroepsklassen terwijl hij in het wezenhuis sprak over de salesiaanse medewerkers. Bij beide gelegenheden had de kardinaal zich gewaardigd er aanwezig te zijn. Over het uitwerksel zouden we niet alles gezegd hebben indien wij er geen bijzonderheid aan zouden toevoegen. Te Toulouse bloeit nog altijd een academie genoemd l'Académie des Jeux Floraux, de oudste in Europa. Welnu, haar levenslange secretaris, graaf Fernand de Rességuier had samen met graaf du Bourg (2) een redenaar aanhoord die zoals hij zei, slordig was en bovendien een geringe kennis van de spraakleer en van de Franse woordenschat bezat en bekende daarna aan zijn gezelschap: (3) "Men is werkelijk genooddaakt te bekenen dat uit zijn persoon het bovennatuurlijke vloeit en dat de bovennatuurlijke werking van de genade de spot drijft met onze middelen ter verovering."

Op maandag 6 februari, werd in een groot hotel van de stad (4) een intiem diner opgediend ter ere van de gast. Graaf du Bourg, die hem zo

(1) Semaine Catholique van 12 februari. Pater Antoine Marie, een kapucijn, de apostel van de streek van Toulouse, deed in 1890 volgende vergelijking tussen het spreken en het handelen van Don Bosco en dat van Don Rua: "Ik heb (Don Rua) wel horen spreken. Hij spreekt met een verheven eenvoud. Ik heb hem bij privé vergaderingen gezien. Hij weidt uit met dezelfde boeiende aantrekkelijkheid. Ik zat nevens hem op het familiefeest (te Nice) dat de Katholieke Arbeiderskring te zijner ere gaf en ik heb Don Bosco gezien en naar hem geluisterd." (Bull. Sal. février 1890).

(2) Over du Bourg, die nog leeft (juni 1933) zullen we het hebben in boekdeel XVI naar aanleiding van de graaf Chambord, tot wiens gevolg hij behoorde.

(3) Tournier, l.c., blz. 57.

(4) Hôtel Marsac, Place de la Cathédrale de Saint-Etienne, nr. 11.

dikwijls ontmoet had bij de familie de Maistre, zei aan kanunnik Tournier (1) dat hij rustig aan tafel ging neerzitten met zijn zachte glimlach, alsof hij in het huis de Maistre te Turijn was of te Borgo Cornalense, dat hij de kinderen streelde en zegende en zich volgens zijn verstorven gewoonten meer voedde met de goddelijke liefde dan met de opgeediende spijzen.

Twee nog levende priesters herinneren zich het verblijf van Don Bosco in het wezenhuis. Met hun gezelschap, die als priester gestorven is, studeerden ze daar Latijn om naar het seminarie te gaan en dienden ze zijn mis. Op een avond sprak hij een "avondwoordje" uit voor de internen en wekte hij hen vurigheid op voor de devotie tot Maria. Daarbij oefende hij een zo sterke indruk uit, dat ze het Salve Regina aanleerden om het iedere avond vóór de nachtrust te zingen. Hij beklemtoonde eveneens de noodzaakelijkheid van het werk voor de enen en van de studie voor de anderen, bewoog op een komische wijze de twee wijsvingers van zijn handen aan beide kanten van zijn voorhoofd en zei: "Un enfant paresseux sera toujours... un asinus." Na zijn vertrek legde abbé Julien aan de drie kandidaten voor het heiligdom uit dat de heilige priester, hoewel hij voortdurend door een massa volk omringd was, nooit zijn waardigheid en onverstoorbare kalmte verloren had, omdat hij nooit Gods aanwezigheid uit het oog verloor.

Hij had moeten vertrekken op maandagavond; maar de anderen drongen zo aan dat ze hem nog konden weerhouden om daags daarna te celebreren in de basiliek van Saint-Saturnin. Dat is de kerk die het rijkst aan relikwieën is ter wereld. Hij celebreerde dus in de kapel van Sint-Thomas van Aquino wiens hoofd daar bewaard wordt.(2)

Daarna, vergezeld van de aartspriester en van verscheidene geestelijken deed hij de ronde van de absis en daalde hij neer in de crypte om er avec une piété très vive (3) de waardevolle overblijfsels van zo-

(1) L.c., blz. 59.

(2) In het aangehaalde werkje haalt Tournier eerst enkele beweegredenen aan, waarom Don Bosco gaarne ging bidden tot de engel van de scholen en geeft dan een uitweiding die verdient aangehaald te worden: "Une pensée plus intime a peut-être concouru à déterminer sa démarche. Dans son décret de Béatification de Don Bosco, le Pape Pie XI déplorera qu'il ait rencontré des contradictions provenant de ceux-là même dont il était en droit d'attendre aide et secours. Le prélat docte, et zélé qui occupait le siège archiépiscopal de Turin et se croyait engagé par devoir à contrarier les entreprises du fondateur du Valdocco, recherchait la solution des problèmes modernes moins dans les œuvres de Saint-Thomas que dans certaines théories suspectes du philosophe Rosmini. Ah! si l'influence secrète du Docteur Angélique, rectifiant tout écart intellectuel et redonnant à une âme inégale le calme de la clairvoyance et la maîtrise de soi, allait faire cesser un trop long conflit funeste à la diffusion du bien, un conflit dont lui, Don Bosco, en victime saignante et silencieuse, subissait l'épreuve depuis dix ans !"

(3) Semaine Catholique van 12 februari 1882.

vele heiligen te gaan vereren. Voor de relikwie van Sint-Judas zei hij: "Deze is mijn geliefkoosde patroon."- Hij zei dit ongetwijfeld omdat hij de patroon is van hen die zich in tribulaties bevinden en het is juist onder deze titel dat men voor hem een openbare noveen te Turijn doet tijdens de tweede helft van oktober. Terwijl hij geknield lag voor de Heilige Doorn en voor het hoofd van Sint-Thomas van Aquino, kwam een kloosterlinge die hem niet uit het oog verloren had, zich aan zijn voeten werpen en beval een arme blinde vrouw in zijn gebeden aan. "Dit tafereel", schrijft de meermaals aangehaalde krant, bewijst in al zijn eenvoud, welke reputatie van heiligheid Don Bosco onder ons geniet."

Tot op het laatste ogenblik werd hij belegerd door personen uit iedere bevolgingsklasse. Toen hij op de trein stapte zei hij aan personen die in zijn nabijheid waren: "Ik wens dat de mensen van Toulouse voor de kerk van het Heilig Hart te Rome een zuil zouden schenken waarin de lof van Pius IX voor hun stad zou gebeiteld worden; want zij werd door hem begroet als Tolosa fidelis."- Er was al een inschrijvingslijst in omloop voor een zuil in de basiliek van Montmartre; maar de Semaine opende eveneens een tweede inschrijvingslijst voor de zuil van Castro Pretorio en gaf er aldus de reden van aan: "Rome en Parijs zijn het symbool van de kerk en van Frankrijk, onze twee vaderlanden, onze twee moeders (...). In beide hoofdsteden werd Jezus in het hart getroffen. Laat ons dus daar aan zijn Heilig Hart getuigenis afleggen van onze vurigheid in het geloof, in de uitboeting en in de liefde."

Aan een Franse kloosterling, die berekende hoeveel miljoenen waren opgeslokt geworden door de nationale belofte en die aan Don Bosco voorspelde dat zijn collecte voor de kerk van Rome in Frankrijk weinig bijval zou hebben, antwoordde hij: "Wat kent u uw land slecht! Frankrijk bezit goud voor alle behoeften en geeft onverpoosd en zonder moeite. Jij hebt mooi praten; maar te midden van al haar stormen en beproevingen is zij voor wie haar goed kent, en Don Bosco kent haar goed, steeds het edelmoedige Frankrijk."

De feiten stelden hem volledig in het gelijk. De inschrijving bracht 3.557 fr. op, iets meer dan voldoende voor de zuil, die in de Romeinse basiliek het aandenken aan de Franse edelmoedigheid van Toulouse zal vereeuwigen.(1)

Om salesianen te sturen bleek Don Bosco vol goede wil te zijn; maar hij verborg niet dat er nog veel moest gedaan worden eer hij de wensen van die vrienden kon vervullen. De gebouwen waren onvoldoende en dan diende men volstrekt te voorzien in werkhuizen in het huis zelf, om de jongens niet meer te verplichten buiten het huis te gaan werken.

(1) In de monografie van Tournier bevindt zich een aanhangsel met de lijst van de namen van alle schenkers. Ook de kardinaal komt er op voor met 25 fr.

Zijn opmerkingen werden ernstig onderzocht, zodat men dadelijk de hand aan het werk sloeg om sommige zaken uit te voeren. Men verlangde de salesianen voor de maand oktober, maar dat was te vroeg. Anderzijds was het vroegere personeel ontslagen om iets beters te kunnen vinden en zo kon men niet meer vooruit. Daarom werden in 1883 andere kloosterlingen geroepen. Maar voor Don Bosco kwam er nog een ergere tegenslag. In een jaarverslag van het wezenhuis (1) kan men tussen de regels lezen dat men niet het inzicht had aan de salesianen de directie toe te vertrouwen, maar dat men van hen hulp voor de directie verwachtte. Op die basis was het onmogelijk tot een akkoord te komen.(2) Don Bosco, aan wie dit verdoken inzicht wel niet zal ontgaan zijn, was niet haastig om een overeenkomst af te sluiten maar wachtte om te onderhandelen. Daarom zal hij wel opgelucht geweest zijn toen hij hoorde over de oplossing waarover we gesproken hebben. In ons archief bestaat er een verdere correspondentie met abbé Julien en met andere personen van Toulouse, zonder dat echter nog iemand aan het verleden herinnerde.

Dit alles zal de sympathie van de mensen van Toulouse voor Don Bosco niet verkoelen. Dank zij de ijver van abbé Julien ontstond te Toulouse een mooie groep van medewerkers, van wie hij de eerste directeur was. Ook thans is de vereniging er nog bloeiend; in december van het jaar 1929 werd de relikwie van Don Bosco er met veel geestdrift en praal door de clerus en het volk onthaald, wat men misschien bij een dergelijke gelegenheid in geen andere stad ter wereld gezien heeft. Met recht werd gezegd dat dit een triomfantelijke terugkeer was van Don Bosco naar de historische roemrijke stad.(3)

De salesianen en de zusters zowel te Saint-Cyr als te La Navarre verlangden naar de tegenwoordigheid van hun beminde vader. Hij maakte zich klaar om ze tevreden te stellen onmiddellijk na de conferentie van Sint-Jozef; maar hij deed nog eerst verscheidene étapes in het diocees Toulon.

Toen het uur gekomen was om Marseille te verlaten steeg hij in een rijtuig op de speelplaats van het college, die vol volk stond. De mensen knielden om zijn zegen te ontvangen. Don Bosco keek rond, was diep ontroerd en prevelde bij zich zelf, op een manier nochtans dat Don Albera

(1) L.c., blz. 81-2.

(2) De zaak ging niet ongemerkt voorbij en bleef niet zonder commentaar. Mevrouw Leocadio Orfloff schreef aan Don Bosco vanuit S. Remo op 12 mei en zei hem: "A Toulouse ils ont été bien mal intentionnés de n'avoir accepté; la maison de M. l'Abbé Julien aurait dû vous être cédée; pour une nouvelle maison je crois que cela serait bien difficile, vu la grande quantité d'oeuvres de Charité qui se trouve dans cette ville."

(3) Wanneer Tournier deze gebeurtenis oproept in een van zijn conferenties (Les Ubaldini de Toscane, Dante et Toulouse: Toulouse, Andrau et Laporte, 1933, blz. 48) schrijft hij dat toen "les reliques du doux bienheureux Don Bosco reçues (...) avec les honneurs du triomphe, vinrent apporter leur parfum de pacifique sainteté."

het kon horen: - "Wat is toch de priester!"- In deze daden van verering zag hij niets anders dan tekenen van eerbied voor de priesterlijke waardigheid. De volgende dagen wilden velen niet aanvaarden dat hij werkelijk vertrokken was en men beweerde dat hij zich nog in het huis verborgen hield.(1)

Het vertrek uit Marseille had plaats op 20 februari en het schijnt niet dat hij halt heeft gehouden te La Ciotat, een nijverheidsstad aan de kust gelegen op de lijn van Marseille naar Toulon. Het was 13.30 u. Zeer veel volk ontving hem in de kerk. Hij sprak de mensen toe en vroeg ze om een aalmoes. Daarna begaf hij zich naar de parochie van Saint-Cyr die niet ver van daar lag. Daar deed zich een eigenaardig feit voor. Hij was bij de pastoor uitgenodigd op het diner en was aan het praten met verscheidene priesters uit de buurt die eveneens uitgenodigd waren, toen een jonge priester binnentrad. Don Bosco, die hem nooit gezien noch gekend had, ging hem tegemoet, nam hem plechtig bij de hand en beval hem met veel nadruk zich aan Gods wil te onderwerpen. De andere wist niet wat zeggen en meende in het begin dat het om een misverstand ging; maar dan verborg hij hem zijn verbazing niet daar hij geen reden had om in iets te berusten en alles goed ging. - "En toch is het zo, bevestigde hem Don Bosco. "Ik verheug mij erover dat u gelukkig bent, maar de beproeving kan altijd eerder komen dan men denk." - Aan tafel zat de jonge priester op korte afstand van Don Bosco en herhaalde malen richtte hij tot hem al schertsend bepaalde uitdrukkingen die aan hun vorig gesprek herinnerden. Hij twijfelde eraan of hij de zaak ernstig of als een grap moest opvatten; maar ten slotte begon hij er zich over te bekommeren. Op maandag na de zondag van Quinquagesima gebeurde het volgende. Op die eerste dag van de vasten zat hij aan tafel met zijn moeder. Men diende de soep op. Zijn moeder at er een paar lepels van, vouwde de handen samen, boog het hoofd en stierf. Toen begreep de priester; en in 1887 vertelde hij het geval, vol bewondering voor Don Bosco, aan Don Albera.

De landbouwkolonie van Saint-Isidore lag niet ver van Saint-Cyr, maar Don Bosco had er zich wegens de conferentie en andere redenen langer opgehouden dan hij gedacht had, zag er bijgevolg van af haar te bezoeken, te meer daar hij de afspraak met mijnheer en mevrouw Colle te Toulon niet wou missen. Hij kwam er aan op de avond van 21 februari en hield een conferentie in de kathedraal in de ochtend van 23 februari. Hij vond de kerk propvol met gelovigen. Het ging over het gebruikelijke thema en de aandacht van het publiek was zo groot als elders. Na de middag riep hij in de sacristie enkel de medewerksters samen die er allemaal op uit waren te helpen in het bijzonder voor het wezenhuis van Saint-Isidore. Op voorstel van Don Bosco namen ze allen de verplichting op zich een maandelijks bijdrage te doen om aan het arme huis ten minste de middelen te bezorgen voor de meest dringende dagelijkse uitgaven. Bovendien spoorde

(1) Proc. verb., 24 februari 1882.

hij ze aan de kring van de medewerkers te verruimen en andere personen van familie of kennissen ertoe te bewegen te helpen.

Hij zei dat hij ook de medewerkers had willen samenbrengen, indien de tijd hem daartoe niet ontbroken had; maar toch wou hij een punt van het allerhoogste belang niet verwaarlozen. - "Het is nodig", legde hij aan de dames uit, "het doel van de vrome vereniging goed te begrijpen. De salesiaanse medewerkers dienen niet enkel aalmoezen in te zamelen voor onze tehuizen; maar ze dienen zich eveneens in te zetten met alle mogelijke middelen om mee te werken aan de redding van hun broeders en in het bijzonder van de jeugd. Daarom moeten ze trachten de jongens naar de catechismuslessen te sturen, de pastoors te helpen om catechismuslessen te geven en de kinderen tot de communie voor te bereiden; zij moeten ervoor zorgen dat de kinderen hiervoor de passende kleren hebben, ze moeten zich inzetten voor de verspreiding van goede boeken en zich krachtdadig verzetten tegen het lezen van de ongodsdienstige en onzedelijke pers. Dit alles maakt deel uit van het programma van de medewerkers". - Deze aanbeveling zal wel veel genoegen gedaan hebben aan de pastoors, die zich zo edelmoedig getoond hadden niet enkel om hun kerk te zijner beschikking te stellen maar ook om zijn conferenties aan te melden, erbij aanwezig te zijn, er het woord te nemen en als eersten de penning van hun liefdadigheid in de schaal te leggen.

We zullen hier niet spreken over de ononderbroken en vermoeiende audiënties eveneens te Toulon; maar we mogen niet nalaten te herinneren aan een wonderbaar feit en aan een voorzegging waarover wij een geschreven getuigenis bezitten. Te Toulon leed de dertienjarige zoon van de familie de Pontevès sinds anderhalf jaar aan veelvuldige bezwijmingen, die hem erg stoorden, hem beletten te studeren en een hindernis waren voor zijn morele en fysieke opvoeding. Zijn moeder stelde hem voor aan Don Bosco, die hem zijn zegen gaf en hem zei: - "Moed, mijn zoon, voor het feest van Sint-Jan Baptist zal je genezen zijn." - Vertrouwende op zijn woord dat ze als een orakel uit de hemel beschouwde, diende de dame hem geen enkel van de geneesmiddelen meer toe, die door de artsen waren voorgeschreven. Vanaf die dag hielden de aanvallen van de kwaal op, het jongetje werd weer zo gezond als vroeger en van zijn ziekte bleef er niet het minste spoor meer over.(1)

De volgende voorzegging werd verteld door een kloosterzuster van de Sagesse, die in september 1932 nog leefde in het moederhuis van Saint-Laurent sur Sèvres.(2) De oude zuster zei in haar eenvoud dat ze zich ce petit bonhomme noir et maigre comme un clou nog goed herinnerde.

(1) Brief van abbé J. Rostand aan Don Ronchail, Antibes 16 december 1882.

(2) Brief van Don Pastol aan Don Auffray, Liège, 4 september 1932.

Ze had hem in 1882 gezien in het ziekenhuis voor zeelieden van Toulon, bediend door een vijftigtal van haar medezusters. Don Bosco ging ze opzoeken en vroeg voorlopig twee zusters om dadelijk te Gien een wezenhuis te openen, dat hij daarna aan de dochters van Maria, Hulp der Christenen, zou toevertrouwen. De stichting duurde niet lang, want men leed er honger en er was geen hoop op inkomen. In het ziekenhuis binnengekomen, begroette hij de zusters de ene na de andere en zei, avec un accent italien, naarmate hij ze ontmoette: Bonjour, Masoeur, comment ça va? Een van de zusters die zeer oud was, zelfs de oudste van hen allemaal kwam ook tot bij hem. Nadat hij haar op dezelfde manier begroet had, zei ze hem: ça ne va pas ... Je suis sourde... Vous devriez me guérir. Daarop zei Don Bosco haar: Masoeur, dans huit jours vous entendrez chanter les anges du Paradis. Het brave besje hoorde het niet, maar de andere zusters hadden het gehoord. 's Anderdaags werd ze aangetast door een longontsteking, die haar juist acht dagen na de voorzegging meenam om te gaan luisteren naar de zang van de engelen in het paradijs.

Van Saint-Cyr begaf hij zich naar Hyères, waar hij de hele zaterdag en zondag doorbracht en het grootste gedeelte van zijn tijd gebruikte om zieken te bezoeken en te luisteren naar hen die hem bestormden om hem te kunnen spreken. Tot het volk sprak hij na het evangelie van de hoogmis in de oude basiliek van Saint-Louis, waar de heilige koning gebeden had na zijn terugkeer van de kruistocht. Hij ontroerde zijn toehoorders toen hij zinspeelde op een of andere publicatie en zijn stem verhief tegen de beweringen van hen, die hem de gave van de mirakels toeschreven. - "Don Bosco", zei hij, "zou de minste van de mensen zijn indien hij zich een dergelijke macht zou aanmatigen. Er werden zeker buitengewone genaden verleend, maar het is de Heilige Maagd die ze gedaan heeft ten gunste van onze werken en zij heeft ze van haar goddelijke Zoon verkregen voor hen die de wezen, die hem zo dierbaar zijn, te hulp komen. Onze huizen, die enkel leven van de liefdadigheid van de gelovigen, zouden niet kunnen bestaan, indien geen buitengewone genaden tot christelijke liefdadigheid kwamen aanmoedigen, zodat de tol van hun dankbaarheid in onze handen terecht komt. Dat is de reden waarom God, wiens miraculeuze bijstand nooit tekort schiet wanneer het noodzakelijk is, ons met zo grote gunsten te hulp komt."

Nadat hij nog wat nieuws had verteld over de missies van Patagonië en de voordelen van de liefdadigheid had opgesomd, kwam hij van de kansel om zelf de collecte te houden voor het huis van Navarre. Een tweede oproep voor hetzelfde doel werd daar die avond gedaan door de vastenpredikant. Na de mis van maandag beval hij een derde aalmoes aan voor de kerk en het tehuis van het Heilig Hart en toonde aan dat deze aalmoes drie karaktertrekken had. Ze was tegelijkertijd een godsdienstige en liefderijke daad jegens het Heilig Hart van Jezus en tegenover de Kerk die de moeder is van alle kerken. Het was een daad van liefdadigheid voor de arme jeugd van alle naties, en een akte van kinderlijke verering en genegen achtting voor de glorierijke paus Pius IX; want de nieuwe tempel met het daartoe bijhorende tehuis zal een waardig gedenkteken te zijner ere zijn.

Op de voorlaatste dag van februari was Don Bosco te La Navarre. Hier kwam Don Albera bij hem, om hem met al zijn krachten te helpen bij het vele werk dat hij er te doen had. Op 2 maart schreef hij aan Don Rua: "Don Bosco kan het niet meer aan. Hij wordt zo bestormd en is steeds van alle kanten door mensen omgeven dat men geen gelegenheid krijgt om hem te spreken over de dringendste zaken en hem de belangrijkste zaken van de correspondentie mee te delen. Na zovele tegenslagen is zijn collecte in Frankrijk op deze ogenblikken werkelijk miraculeus." De inspecteur, die bekommerd was met de gezondheid van Don Bosco, uitte dan aan Don Rua zijn twijfel of men geen einde moest stellen aan al dit werk.

We hebben hierboven verhaald hoe Don Bosco bij zijn bezoek van het vorige jaar richtlijnen gegeven had om te La Navarre een veel groter gebouw op te richten dat in staat is driehonderd jongens te herbergen. Welnu, de directeur, Don Perrot, had geen tijd verloren. Inderdaad, op 16 december had men al de eerste steen voor de grondvesten gelegd; maar voor de wijding van de eerste steen wachtte men op de komst van Don Bosco. De ceremonie had plaats op 1 maart. In zijn aangehaalde brief gaat Don Albera verder: "Gisteren werd de eerste steen geplaatst voor het nieuwe gebouw van La Navarre. Don Bosco wist zoveel volk naar deze plechtigheid te trekken dat men de indruk had te Marseille of te Toulon te zijn en niet in een woestijn als La Navarre er een is. Iedere dag ziet men dat de Heer ons op een speciale manier bijstaat."

Het gebruikelijke proces-verbaal, ingesloten in een glazen foedraal en neergelegd en verzegeld in de holte van een steen, droeg de namen van aanzienlijke personen die het als een grote gunst aanzagen hun eigen naam onder die van Don Bosco te mogen plaatsen.

De zorgen, die hem van dichtbij beklemden, deden hem de verre zaken niet vergeten of verwaarlozen. Twee brieven, vanuit La Navarre gestuurd, getuigen van zijn waakzame gedachten. De eerste brief is een antwoord aan Don Rua in verband met het hekken aangeboden door Mgr. Gastaldi voor de kerk van Sint-Jan de evangelist.(1) In enkele woorden geeft hij de inhoud van de zaak weer, beoordeelt ze en neemt een besluit. Dan geeft hij inlichtingen over zijn reisweg en laat verstaan wat dit reizen al collecterende hem kost.

" Beste Don Rua,

"

" Aan de aartsbisschop zou men kunnen antwoorden, of liever
" alvorens te antwoorden, zou men moeten weten of graaf Mella het

(1) Cfr. hiervoor, blz. 371.

" hekken in overeenstemming bevindt met zijn plan en of men het
" niet dient om te vormen om er gebruik van te kunnen maken. In
" dit laatste geval zou het een ontzaglijke uitgave vergen. En dan
" zou hij ons op ieder ogenblik deze schenking verwijten.

" Daarom doe je er best aan het op een beleefde manier te
" weigeren; maar bedien je daarbij van een van de aangehaalde mo-
" tieven.

" Zaterdag vertrek ik naar Cuers, maandag naar Brignoles,
" dan Fréjus, Grasse, Cannes en Nice. Vandaag conferentie te Sauve
" Bonne, onze parochie.

" Ik kan niet meer en toch moeten onze schulden betaald wor-
" den. We hebben 5.000 lires aan Don Dalmazzo gestuurd en ik hoop
" ook iets aan jou te sturen.

" God moge ons allen zegenen en ga voort met voor mij te
" bidden die steeds voor jou in Jezus Christus zijn zal

"

"

" La Navarre, 2-3-82.

je toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

De andere brief bevat de richtlijnen voor de conferentie die hij wel-
dra te Genua wil geven. Hij zegt aan de nieuwe directeur in welke staat
hij zijn huis wil vinden, wanneer hij er op doortocht zal zijn.

" Beste D. Belmonte,

"

" Lees de hierbij gevoegde brief, sluit hem dan en draag hem
" bij de aartsbisschop en bespreek met hem wat er te doen staat.
" Indien hij je vraagt: wat deed men de andere jaren? antwoord
" dan: er werden schulden gemaakt, die Don Bosco trachtte te beta-
" len; maar dit jaar kan hij dit niet doen wegens andere uitgaven.
" Probeer de instemming van de aartsbisschop te verkrijgen en ga
" dan onderhandelen met de pastoor die hij je zal aanwijzen. Neem
" ook een uur 's avonds of 's ochtends opdat de conferentie bui-
" ten de tijd van de andere preken zou vallen.

" Daarna stuur je me dadelijk antwoord naar Nice en ik zal
" dan het overige klaarmaken. Moge God je zegenen en heel onze bes-
" te familie van S. Pierdarena. Zeg aan allen dat ik een bijzondere
" gunst vraag, namelijk dat zij zich zouden inspannen opdat op het
" einde van deze maand, als ik te San Pierdarena toekom, de gang
" der zaken in huis mij voldoening moge schenken. De salesianen
" dienen hun regel en hun plichten te onderhouden, de leerlingen
" moeten de onvermurwbare vijanden van de duivel zijn, de vakleer-
" lingen een model van een goed voorbeeld. God zegene ons allen en
" beware ons in zijn heilige genade. Geloof mij in Jezus Christus
" te zijn

"

" La Navarre, 3-3-82.

je toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

" P.S. Laat nieuws over mij weten aan mevrouw Ghigliani en zeg haar
" dat ik nooit opgehouden heb haar iedere dag in de H. Mis aan
" te bevelen en dat ik hoop haar in een volmaakte gezondheid
" te mogen aantreffen.

Niet over alle halten waarvan er sprake is in de brief aan Don Rua bezitten wij berichten. Te Sauve Bonne werd er door de aanwezigen, waaronder ook mensen uit de omliggende dorpen, bij Don Bosco een verschil vastgesteld met het vorige jaar, namelijk een betere beheersing van de Franse taal. Een originele toast deed in deze streken over hem spreken. Een van de grootste eigenaars van de plaats nodigde hem uit op een diner en grooteigenaars uit de streek waren ook als zijn disgenoten uitgenodigd om hem gezelschap te houden. Aan tafel heerste de hartelijkste stemming. Nadat enkele personen een toast hadden gehouden, stond ook Don Bosco op en vroeg de toelating om een woord te zeggen. Met een zekere aarzeling zei hij vooraf dat hij nu werkelijk iets ging zeggen wat te onpas kwam. De andere protesteerden en moedigden hem tot spreken aan. - "Welnu", hernam hij, "dan zult u mij willen verontschuldigen: want na wat gedronken te hebben, mag men wel wat buiten het gebaande pad gaan. Kijk, wat ik nu juist dacht, toen ik rondom mij de vertegenwoordigers van dit dal zag. Ik dacht dat het dal van Sauve Bonne een bijzonder aandeel verdiende te hebben bij de nieuwe bouw voor het wezenhuis, waarvan wij gisteren de eerste steen hebben ingezegend. Het komt u toe dit gebouw te bekronen en ik had me voorgesteld dat u zich zeer gelukkig zou achten deze arme wezen onderdak te bezorgen. Ik stel u dan voor het dak van ons huis op uw kosten te laten maken. Wat dunkt u hiervan?"

- "Aangenomen!" riepen de genodigden in koor uit.

- "Als het zo is, zei Don Bosco, terwijl hij zijn glas ophief, "dan drink ik op het dak van La Navarre en op zijn edelmoedige schenkers."

Op de avond van 4 maart treffen wij hem aan te Cuers en wordt door de bevolking met talrijke plechtigheden begroet. Hij was erheen gegaan met het inzicht er amper vierentwintig uur te vertoeven; maar er kwamen zoveel bezoekers toegestroomd dat hij er bleef tot de ochtend van 6 maart.

Van daar ging hij verder naar Brignoles, waar hij met grote geestdrift ontvangen werd. In beide plaatsen hield hij 's avonds een conferentie voor de salesiaanse werken en 's ochtends na de mis beval hij de kerk van het Heilig Hart aan. Een dame uit Brignoles herinnerde zich in februari van het jaar 1891 zijn doortocht en schreef het volgende aan zijn opvolger:(1) "Wij hebben hem van dichtbij gezien. Hij was rustig en kalm

(1) Mme Lambot-Miraval aan Don Rua, Brignoles, 22 februari 1891.

ondanks het groot aantal personen die op hem wachtten voor een audiëntie. Hij zegende mijn hele familie en schertste met mijn kinderen. Hij liet zich medailles uit de handen trekken en streelde de jongens. Ik gaf hem mijn wens te kennen mij met zijn werk bezig te houden. Hij antwoordde mij: - "Mijn vogeltjes hebben eetlust en er is heel wat nodig om ze te onderhouden!" - Ik beloofde hem mijn deel te geven en van dan af maak ik linnengoed dat ik naar La Navarre stuur. Af en toe houden we collecten en de pastoor stuurt alles naar La Navarre of naar Saint-Cyr. Het spijt mij enkel dat ik niet rijker ben om veel te kunnen geven".

Volgens het zeggen van deze dame was Don Bosco toen bijna niet bekend te Brignoles en een klein berichtje had zijn komst aan de bevolking meegedeeld. En hoe kwam het toch, vroeg ze zich af, dat wanneer hij op de kansel klom om over zijn werk te spreken, de kerk vol mensen zat? Een dergelijke opkomst had men daar wellicht nooit gezien. De geldinzameling bracht 1200 fr op, terwijl de collecten, die er eens per jaar gedaan werden, ternauwernood tussen zestig en honderdtwintig fr opbrachten. 's Anderdaags na de mis sprak hij over de kerk van het Heilig Hart; ofschoon niemand zich aan een tweede collecte verwacht had en de toehoorders niet talrijk waren, werd er nog omstreeks vierhonderd fr omgehaald, ce qui était prodigieux, merkt de brave medewerkster op.

Te vijf uur in de namiddag van 7 maart kwam hij toe te Fréjus, vanwaar hij dan 's middags te Nice arriveerde. Het Patronage Saint-Pierre genoot steeds de beste reputatie bij de burgers. Op de algemene vergadering van het genootschap van Sint-Vincentius a Paoli in het bisschoppelijk paleis onder het voorzitterschap van de bisschop en in aanwezigheid van circa zestig personen, maakte de heer Beaulieu een parenthesis, toen hij het verslag bracht over de werken, die door de leden gesteund waren in de loop van het vorig jaar en hij sprak over de Patronages: "Ik kan deze naam niet uitspreken, zei hij, zonder dadelijk te denken aan het Patronage dat door Don Bosco gesticht werd. Het is mijn taak niet erover te spreken, maar ik kan niet weerstaan aan het genoegen hem aldus in het voorbijgaan een groet te brengen. Het Patronage Saint-Pierre neemt een steeds aanzienlijker uitbreiding. Het werk van heiligen kent geen hindernissen en u zult het zien vooruitgaan ondanks alle moeilijkheden, die het kan tegenkomen" (1). Twee dagen na deze prachtige lofbetuiging, deed Don Bosco zijn triomfante intrede in het instituut. Het is jammer dat ons archief geen stof levert over de tijd die hij daar doorgebracht heeft!

(1) Rapport sur les Oeuvres de la Société de Sint-Vincent de Paul á Nice. Nice, Patr. St-Pierre, 1882. pag. 18. Toen in 1883 te Nice de vijftigste verjaardag van de stichting van de conferenties van Sint-Vincentius in die stad gevierd werd, werd een historische notitie gepubliceerd (Notices Historiques des Conférences et Oeuvres de Saint-Vincent de Paul á Nice depuis la fondation en 1844 jusqu'à 1883 année des noces d'or de la société) waarin uitvoerig de betrekkingen van Don Bosco met de Conferenties verhaald worden.

Een bijzonderheid leest men in de diocesane processen (1) die bevestigd wordt door Don Giulio Barberis. Hij verklaart dat hij de persoon goed gekend heeft en van hem het hele verhaal vernomen heeft. Op de speelplaats kwam een onbekende jongen zich bij Don Bosco aanmelden. Don Bosco bekeek hem, plaatste zijn wijsvinger op zijn voorhoofd en zei hem zachtjes: - "Daarbinnen is iets wat mij niet aanstaat". Kom me straks op mijn kamer opzoeken".- De jongen ging en Don Bosco ontdekte hem al zijn geheime gedachten. Dit feit trof hem zo zeer, dat hij zijn leven veranderde, salesiaan werd en nadien kunstleraar in een huis in Frankrijk.

Op de reisweg, die aan Don Rua meegedeeld werd, lagen Grasse en Cannes. Over Grasse hebben wij geen enkele inlichting; maar over Cannes hebben wij het verhaal van een feit dat in dat jaar waarschijnlijk plaats heeft gehad (2). Na de conferentie kwam een Engelse juffrouw van twintig jaar bij Don Bosco en zei hem: "Ik heb gehoord dat u vele genezingen bewerkt. Mijn vader, die arts is, heeft mij door de beroemdste geneeskundigen van Engeland en Parijs laten verzorgen: maar het heeft niets gebaat".- Don Bosco antwoordde haar dat hij zelf geen enkel mirakel bewerkte, en dat hij niets kende van geneeskunde. Wie gunsten bewees en miraculeuze genezingen deed was de Madonna, hulp der christenen, de Moeder van Jesus Christus.

De juffrouw drong toen aan en zei dat ook zij die genade van Maria, hulp der christenen, zou willen verkrijgen maar dat zij, omdat ze protestantse was, vreesde dat ze niet zou verhoord worden. Hij diende dus voor haar te bidden. Don Bosco moedigde haar aan en zei "Ofschoon u protestant bent, dient u toch vertrouwen te hebben en een vaste hoop in de Moeder van God, Hierom geef ik haar medailles, Hier is er een voor u. Doe gedurende negen dagen een gebed tot Maria, hulp der christenen en u zult genezen".

En, inderdaad, enkele dagen later kwam bij Don Bosco te Nice de vader van de juffrouw en verklaarde hem dat zijn dochter volledig genezen was en dat hij bereid was hem hiervoor om het even welk bedrag te betalen. Don Bosco antwoordde hem dat hij niets voor zich zelf wou hebben. Het was de allerheiligste Maagd die zijn dochter opnieuw gezond had gemaakt. Indien hij iets wou geven voor de arme kinderen, die in zijn colleges door de openbare weldadigheid onderhouden werden dan zou hij dit graag en met dankbaarheid aanvaarden, niet voor hemzelf, herhaalde hij, maar voor de arme verlaten jongens. De Engelsman gaf hem vijfduizend franken in goud.

(1) Summ.num.XVII De donis supernat., etc., par. 69.

(2) Het verhaal werd mondeling gedaan door priester Carlo More aan Don Lemcyne (cfr. boekdeel 14, blz. 414) maar deze laatste schreef het op.

Een andere wonderbare genezing geschiedde bij de dochter van mar-kiezin Godemarie van Lyon, die door verschillende kwalen geteisterd werd. Men had haar van Lyon naar Cannes gebracht, zoals men een dood lichaam vervoerde, met de hoop dat daar de zachtheid van het klimaat haar zou verkwikken tijdens het winterseizoen; maar weldra verslechterde haar toestand en in de maand maar vreesden haar familieleden dat ze binnenkort zou sterven. In die hopeloze toestand vroeg de zieke de zegen van Don Bosco, die haar ook een medaille van Maria, hulp der christenen gaf. Pas had ze die gekregen of ze begon beter te worden en op het feest van Maria, hulp der christenen, was ze zo goed dat ze de Madonna in haar heiligdom van Turijn kwam bedanken (1).

Maar het feit dat nu volgt maakte het meest ophef. Don Bosco had gedineerd bij een familie waar hij logeerde en ging het wezenhuis van het Heilig Hart bezoeken. Pas was hij daar aangekomen of hij ontmoette er een dame die in tranen uitbarstte. Sedert drie dagen werd ze door tandpijn gefolterd. Don Bosco gaf haar zijn zegen en een medaille van Maria, hulp der christenen, Hij bleef daar zolang het nodig was en begaf zich toen naar de zusters van Maria, hulp der christenen, om er te gaan preken. Daar stond de weg vol landauers met vele knechten in livrei. De ingangschuur werd geopend en er deed zich een eigenaardig schouwspel voor. Een menigte stortte zich aan de voeten van Don Bosco neer en vroeg zijn zegen. Er waren daar kreupelen, blinden, doven, stommen, lammen, lijders aan tbc, zieken van allerlei aard. Er werd geweend, gelachen, geroepen en Don Bosco zegende maar. Maar waarom die zo grote opeenhoping van volk bij die zusters?" Zodra de overste tot bij Don Ronchail kon komen, zei ze hem: "Juffrouw Rohland is hier in huis en wenst Don Bosco te spreken". - Het mysterie begon opgehelderd te worden, maar wij moeten eerst de voorafgaande feiten vertellen.

Vier dagen tevoren had Don Bosco een bezoek gebracht in het Pension Bel Air, dat bestuurd werd en bewoond was door protestanten, aan juffrouw Rohland, een Poolse van 22 jaar. Zij, haar broer en nog een dame waren daar binnen de enige katholieken. De ongelukkige leed sinds twee jaar veel aan de ruggegraat en kon zich niet bewegen noch lopen, Ze waren genoodzaakt haar te dragen van haar zetel naar haar bed en van haar bed naar haar zetel. Men had Don Bosco geroepen om haar te zegenen; hij ging er naartoe, zegende haar en stelde haar voor bepaalde gebeden op te zeggen tot een zekere dag, naar het schijnt, tot het feest van Sint-Pieter. Toen hij wegging, zei hij haar: - "Uw genezing zal in verhouding staan tot uw geloof".

- "Maar ik heb een groot geloof!" antwoordde zij.

- "Welnu", hernam Don Bosco, "indien u geloof hebt, zult u genezen.

De protestanten waren benieuwd te weten waarom een priester in hun woning gekomen was. Toen zij er achter gekomen waren lachten ze hard én

(1) Boll. Sal. van juni 1882.

met de zegen én met de verhoopde genezing en ook met het bijgeloof van die katholieken. Het waren geen mensen die tot het gewone volk behoorden, want onder hen was ook een protestantse predikant.

Dit had plaats op donderdag 7 maart. Op zaterdag hoorde de verpleegster, die voor de zieke zorgde en haar voortdurend bijstond, een gerucht van stappen in de vroege ochtend; zij schrikte op, want ze vreesde dat er een dief binnengebroken was. Ze ging kijken; het was de zieke die heen en weer ging in de kamer maar uit voorzichtigheid op een stok leunde. De vrouw stootte een kreet uit, zo kreeg de ontroering haar te pakken. Op die kreet kwam als eerste de protestantse dominee toege- lopen, die zich afvroeg of er aan de zieke een ongeluk overkomen was. Toen hij haar alleen heen en weer zag gaan, stond hij als versteend. Op korte tijd kwamen alle bewoners van het hotel daar bijeen, vol verstom- ming, terwijl de juffrouw, blij en glimlachend aan iedereen herhaalde: - "Ik ben genezen".

Don Bosco celebreerde toen juist de mis bij de zusters van Maria, hulp der christenen. Het jonge meisje liet hem door haar broer roepen zonder echter iets te zeggen over alles wat er voorgevallen was. Men gaf hem ten antwoord dat Don Bosco naar Nice moest vertrekken, maar dat hij bij de zusters zou terugkomen om er te preken op maandag 21 maart te drie uur in de namiddag. Die avond ging zij te halfdrie naar de zusters en liep zoals allen het konden zien zonder enige moeite. De personen, die haar kenden en haar aldus over het plein zagen gaan, konden hun ogen niet geloven; maar het nieuws van het wonder had zich in de stad verspreid evenals het feit dat Don Bosco op die namiddag zou terugkeren bij de zus- ters, hulp der christenen, en dat was de reden waarom zoveel mensen, ge- zonde en zieke daar bij de zusters samengekomen waren.

Toen Don Bosco het nieuws gehoord had, ging hij juffrouw Rohland tegemoet die op hem toekwam; maar op het eerste gezicht scheen hij be- kommerd te zijn - "Wat doet u hier?" - vroeg hij haar.

- "Ik ben gekomen om u te danken voor mijn genezing en om naar uw preek te luisteren".

- "Nee, nee! Ga terug naar huis. Misschien is u nog niet goed genezen en zou u ernstig kunnen hervallen. Het is niet voorzichtig hier te blijven".

- "Maar wanneer ik u zeg dat ik me volkomen goed voel!"

- "Bent u niet bevreesd God op de proef te stellen?"

- "Oh, wat dat betreft, laat dat maar gaan, want wij beiden, u en ik, hebben hem al eerder uitgedaagd".

Na de preek en de zegen bleven er nog driekwartier over vóór zijn vertrek. Don Bosco was zo omringd door de menigte dat Don Ronchail wonde- ren van vaardigheid moest verrichten om hem een doortocht te openen. Don

Bosco scheen buiten zichzelf te zijn. Vele heren wilden hem nog een aalmoes geven, raakten zo goed en zo kwaad als ze konden tot bij hem en staken hem bankbiljetten in de hand; en zijn gezelschap moest ze oprapen wanneer ze op de grond gevallen waren en ervoor zorgen dat ze niet vertrapeld werden of verloren gingen.

Toen de menigte uiteengegaan was, en men daar stond om naar de deur te gaan, kwam de dame met haar tandpijn naar voren. Zij was blij gestemd en zei luidop dat na de zegen van Don Bosco de pijn op een oogwenk verdwenen was. Het gerucht verspreidde zich door alle zalen, de geestdrift ontbrandde opnieuw en weer werd het moeilijk om te vertrekken. Don Ronchail gebruikte al zijn energie om hem te onttrekken aan het gedrang van de vele personen die hem omringden. Als verdwaasd en buiten adem herhaalde deemoedig Don Bosco Dieu soit béni en toutes choses!

Zo goed als het ging, kwamen ze aan het station, waar Don Ronchail hem nog net op tijd in een rijtuig hielp, de trein vertrok onmiddellijk daarna. Don Bosco was geheel van streek; nadat hij langzaam weer tot zichzelf gekomen was, vroeg hij: - "Wat is er gebeurd?" Don Ronchail herinnerde hem in een paar zinnen aan de twee genezingen. Hij boog het hoofd en met tranen in de ogen herhaalde hij Dieu soit béni en toutes choses (1).

Aldus kwamen zij te Nice toe. Don Rua getuigde in de processen dat hij juffrouw Rohland twee maanden later had gezien; ze was op bedevaart naar Turijn gekomen om haar dankbaarheid te betuigen tijdens de feesten van Maria, hulp der christenen, volgens de belofte aan Don Bosco gedaan.

Don Bologna, die we slechts eenmaal hebben ontmoet in de documenten van deze tijd, laat ten slotte van zich horen wegens een zeer interessante brief die Don Bosco hem op zijn naamdag heeft gestuurd:

" Sint-Jozef, 82 Nice.

"

" Beste Don Bologna,

"

" Het zijn de eerste woorden die ik erin slaag te schrijven
" na twee maanden. Ik heb de brief van Madame Prat ontvangen en ik
" heb reeds geantwoord. Zij bevestigt de belofte ons 15.000 fr. te
" geven met Pasen en nog eens 200000 in september, waarop u dan

(1) Over dit feit bestaat in ons archief een verslag dat na dit van Don Ronchail werd opgesteld. Hier is echter het geheugen tekort geschoten daar het feit geplaatst wordt in het jaar 1881, terwijl het zeker dateert van het jaar 1882. Het wordt inderdaad zeer kort vermeld door de Gazzette du midi van 27-28 maart in een correspondentie uit Cannes. Bovendien, wanneer het Boll. Sal. van juni 1882 over de komst van de juffrouw voor het feest van Maria, hulp der christenen, spreekt, schrijft het dat zij deze genade in de vorige maand maat ontvangen had. De zusters van Maria, hulp der Christenen, bewaarden zorgvuldig een amict door Don Bosco gebruikt, toen hij in hun kapel de mis celebreerde.

" kunt rekenen. Ga vaak een bezoek brengen aan Mademoiselle du
" Gaz. Vraag haar niets, maar beperk er u toe te zeggen dat ge nu
" nog bezig zijt met uw schulden te delgen enz.
" We hebben niet kunnen spreken over de zaken van het huis
" en van de congregatie. Geduld maar.
" Ik zal je hier in het kort enkele zaken zeggen die jij ook
" aan Don Albera kunt meedelen.
" 1. Wanneer een inspecteur in een huis verblijft, heeft hij
" het gezag van directeur wanneer hij niet afwezig is. De onderdi-
" recteur vervangt hem zoals te Alassio en zal zelfs alles doen
" maar steeds in verstandhouding met de inspecteur.
" 2. De zorg op geestelijk, religieus, wetenschappelijk,
" school- en gezondheidsgebied wordt op een speciale manier toe-
" vertrouwd aan de inspecteur. Daarom moet hij de geestelijke con-
" ferenties houden, de maandelijks "rendiconti" ontvangen, biecht
" horen en dergelijke zaken meer.
" 3. De zorg voor de zusters wordt eveneens aan de inspec-
" teur toevertrouwd.
" 4. Nu de zaken in deze beperkt zijn, zal het voor de ge-
" wone directeur gemakkelijker vallen zich bezig te houden met het
" ingewikkeld beheer van de andere zaken, die tot het oratorio van
" Saint-Léon behoren.
" 5. De basis van alles bestaat hierin dat de directeur met
" geduld en christelijke liefde vaak spreekt met de inspecteur en
" met hem beraadslaagt over wat er dient gedaan te worden.
" Ik heb geen tijd om aan Don Albera te schrijven, maar jij
" kan hem alles meedelen wat ik je schrijf; en nadat je de zaken
" goed onderzocht hebt, schrijf mij dan en noteer alle opmerkingen,
" die passen of die je oppoortuun toeschijnen voor de goede gang van
" dit huis, dat een model voor de andere salesiaanse huizen moet
" worden.
" Ga een bezoek brengen aan Madame Bronchier en zeg haar dat
" ik haar iedere dag in de heilige mis aanbeveel, maar dat zij veel
" voor mij dient te bidden.
" God moge je zegenen, steeds beste Don Bologna. God zegene
" jou, Don Albera, onze medebroeders, Borghi en al de leerlingen.
" Amen.
" Ik ben voor jou in Jesus Christus
" je toegenegen vriend
" Priester Giov. Bosco (1)

(1) Alvorens uit Marseille te vertrekken, had hij voor Don Bologna volgende aantekeningen nagelaten:

Een venster en een trommel tussen de keuken en de refter Bij het
ontbijt melk en koffie
Bij het vieruurtje brood en niets anders
Geregeld kapittel houden/
Leerlingen gaan niet naar school godgeleerdheid,

Vanuit Nice had hij niet eens vergeten, een zalige naamdag te wensen aan de verdienstelijke mevrouw Matilde Sigismondi van Rome, zoals hij dit placht te doen.

" Geachte mevrouw Matilde,
"
" Een zalig naamfeest. Ik kan niet veel schrijven, maar ik
" denk veel aan U. Moge God u een goede gezondheid verlenen en u
" steeds bewaren in zijn heilige genade. Begin april hoop ik u mijn
" hulde te komen betuigen, geachte Mevrouw Matilde, onze steeds
" beste heer Alessandro en de eerbiedwaardige familie te Torre de'
" Specchi. Moge God ons allen zegenen. Geloof me in Jesus Christus
" van u, van de heer Alessandro en van juffrouw Adelaide te zijn
"
" de toegenegen vriend
" Nice, 82 Priester Gio. Bosco.

Nu hij weldra Frankrijk ging verlaten, dacht hij eraan spoedig zijn reis naar Rome te doen. Daarom vroeg hij in volgend vaderlijk briefje, dat Don Berto van het oratorio zou komen om de plaats in te nemen van zijn Franse secretaris.

" Mijn beste D. Berto,
"
" Op het einde van deze week zal ik, als het God behaagt,
" naar Italië reizen en daarom heb ik mijn Italiaanse secretaris
" nodig. Ik weet niet hoe het met jouw gezondheid gesteld is, daar
" je het mij niet gezegd hebt; maar ik wens dat jij die rol zou
" vervullen, op voorwaarde dat je borstaandoeningen gebeterd zijn
" en dat je geen andere ongesteldheid hebt, die het jou zou belet
" ten. De tijd ontbreekt mij om meer te schrijven. Antwoord mij
" naar Nice.
" Groet mijn twee vrienden Franchino en Don Ottonello (1.
" God moge je zegenen, mijn steeds beste Don Berto. God
" geve je een goede gezondheid om mij te helpen werken tot Gods
" meerdere glorie. Bid ook voor mij die voor jou steeds in Jesus
" Christus zijn zal
" een toegenegen vriend
" Nice, 19-31882. Priester Gio. Bosco

In de voornoemde reisweg wordt Menton niet vermeld, maar het staat vast dat hij er een dag na zijn vertrek uit Nice gebleven is en namelijk

(1) Cfr, verder, blz.

in de Villa Lamberti bij de heer Saint-Genest, een bekende correspondent van Franse kranten. Don Bosco bracht een bezoek aan de meest bezochte plaatsen van de azuren kust; want, zoals wij de gelegenheid hadden het vroeger op te merken, verbleven daar in het koude seizoen gegoede personen, Fransen en vreemdelingen, van wie hij flinke hulpmiddelen wist te verkrijgen. Naar onze mening is het zeer waarschijnlijk dat hij aan de heer Saint-Genest voorgesteld werd door Graaf du Bourg, die hij te Toulouse ontmoet had, terwijl zowel de ene als de andere, enge betrekkingen had met de familie de Maistre. Deze heer Saint-Genest kwam in 1883 naar het oratorio met de hoop daar Don Bosco te ontmoeten; maar Don Bosco was toen te Parijs en vanuit Turijn stuurde hij een lange correspondentie aan de Figaro (1) waaruit wij een passage aanhalen, omdat dit hier te pas komt. Over deze ontmoeting, zijn eerste met Don Bosco, schreef de publicist "Ik had toen niet het geluk de werkzaamheden te kennen van hem die ik de eer had te ontvangen; maar de menigte wist wel beter; want, zodra hij in de Villa Imberti was aangekomen, wachtte het volk hem aan het hekken af om zijn zegen te vragen. Ik beken dat, in het allereerste begin, de houding en de fysionomie van de heilige op mij geen indruk maakten. Maar Don Bosco is in werkelijkheid niet zoals hij bij een eerste blik schijnt te zijn. Bij de aanhef van een algemene conversatie heeft ieder andere meer belang rijkheid dan hij. Omdat hij zich met moeite in het Frans uitdrukt, blijft hij in de schemer. Langzamerhand worden dan sommige woorden zachtjes gezegd als lichtende bliksems. Deze flitsen gaan crescendo. Weldra wordt het stil en kijkt en luistert men nog enkel naar hem. Wanneer men hem dan goed in zijn gelaat bekijkt, dan ziet men er de stempel op van een man door God voor iets groots geschapen (...). Wat bij hem treft is zijn fijnzinnige glimlach, zijn schrandere oog en een voorkomen van een hogere goedheid en een ontembare wil".

Nu men zag dat Don Bosco het middelpunt werd van zovele sympathiebetuigingen vanwege de goede Franse adel, moet dit wel in het oog of op de neus gevallen zijn van ijverige functionarissen van de republikeinse politie, die naar het schijnt verslagen aan de regering zonden die een maatregel uitlokten. De Parijse correspondent van een krant uit Turijn (2) die bang was voor de priesters, stuurde volgend telegram "Parijs, 24 april, 7 uur namiddag. De regering heeft het bevel gegeven aan de prefecten van Nimes, Toulouse en Marseille een waakzaam oog te houden op priester Don Bosco van Turijn, die, onder voorwendsel in Frankrijk inschrijvingen te verzamelen voor een monument aan Pius IX zich in verbinding gesteld heeft met de hoofden van de reactionaire partij om politieke doeleinden". Het bevel tot bewaking werd zo laat gegeven, omdat het onderzoek van de verslagen en de opzoeken die dit meebracht tijd moet

(1) De Parijse krant publiceert ze in haar nummer van 18 mei 1883 onder de titel "Don Bosco"

(2) La Gazzetta del Popolo, 25 april 1882. De Unità Cattolica antwoordde prompt op 26 april. Het artikel wordt aangehaald in het Bollettino van mei.

gevraagd hebben, zodat men achter het net ging vissen. Maar Don Bosco was zo weinig bevreesd, nu hij wist dat hij in Frankrijk speciaal bewaakt werd, dat hij er in 1883 terugkeerde om weer zijn gesprekken aan te knopen onder het oog van de achterdochtige overheden en in het licht van de zon van Parijs. (1)

(1) Dit incident suggereerde aan professor Alessandro Fabre, een oud-leerling van het oratorio, op de jaarlijkse bijeenkomst van de oud-leerlingen de stof voor een korte humoristische toespraak, die gedrukt werd. Ze draagt als titel De Politiek van Don Bosco. Hij veinst het ernstig op te nemen wanneer men tegen Don Bosco de aanklacht doet alsof hij aan politiek zou doen, wat hem ook door journalisten van Turijn verweten werd. Daarom zegt de auteur op een zeker ogenblik: "En wij... drievoudige dommeriken, die zolang jaren samengewoond hebben met deze geheimzinnige man, die duizendmaal geluisterd hebben naar zijn woorden over de liefdadigheid, wij, die duizendmaal zijn geheime kuiperijen ten voordele van de droeve politiek konden ontdekken, die de groten van deze aarde doet beven, wij, onnozelaars, wij hebben niets gemerkt Wij, simpele duiven, die steeds geloofd hebben en nog geloven dat de enige politiek van Don Bosco erin bestond de manier te vinden om de traditionele soepketel van het oratorio te doen koken en ons aan te zetten om met goede wil en volle inzet te werken in de wijngaard van de Heer, wij, die meenden dat de stem van deze meester ons opriep om hem te helpen bij zijn zware zorgen van een uitgebreid en zeer moeilijk apostolaat; om in de harten van duizenden en nog eens duizenden leerlingen, die kwamen, bleven en vertrokken uit deze woning van zegeningen en van vrede een heilzame vrees te wekken voor het kwaad, een belangloze liefde tot het goede, een gezonde voorzichtigheid in ons gedrag, een vrijmoedige onafhankelijkheid van karakter; ik herhaal het, wij driemaal sufferds, die niet geweten hebben dat al deze inspanning voor het goede Bosco niets anders geweest is voor Don Bosco dan een zeker middel om zijn politieke doeleinden te bereiken."

H O O F D S T U K X V I I .

VIA LIGURIE EN TOSKANE NAAR ROME EN VAN
ROME VIA DE ROMAGNA NAAR TURIJN.

Dit is voor Don Bosco een jaar van conferenties voor de medewerkers en de vrienden van zijn werk. Hij hield er vele in Frankrijk, meer dan wij er hebben aangehaald. Na zijn terugreis uit Frankrijk, onderneemt hij een omreis door Italië. In acht steden roept hij de brave mensen op een collecte te houden en herhaalt zonder ophouden zijn quod superest date eleemosyam. Na zijn terugkeer in Piëmonte zal hij ermee voortgaan opportune et importune dezelfde slagzin te herhalen. Geen enkele heilige besteedde een zo groot gedeelte van zijn krachten en van zijn tijd om publiek en persoonlijk de mensen ervan te overtuigen dat de aalmoes een plicht is, een zware plicht; en dan bedoelde hij niet de aalmoes die in een zekere mate geschonken en bepaald werd door de zelfzucht, maar de aalmoes, die tot het uiterste toegelaten was volgens eigen middelen. Het was een echt apostolaat dat hij, zonder menselijk opzicht, op duizend manieren uitoefende gedurende meer dan veertig jaar; en we mogen wel zeggen dat het door de hemel gezegend werd; want het is volstrekt waar dat God ook met mirakelen tussenkomt om zijn woord doeltreffend te maken.

Toen hij volstrekt wat rust nodig had, bleef hij na zijn terugkeer in Italië, een paar dagen afgezonderd te Genua in het huis van mevrouw Ghigliani (1). Daar kreeg hij op 30 maart het bezoek van Don Berto en Don Lazzero, die op de avond van 29 maart te Sampierdarena aangekomen waren. Deze laatste bracht hem de ambtelijke mededelingen uit naam van Don Rua. Om hem in te lichten over delicate zaken, werd hij reeds voorafgegaan door Don Bonetti, (2) daar Don Bosco het inzicht had zijn reis voort te zetten naar Rome.

Toen hij te Genua was, legde hij de laatste hand aan een conferentie, de eerste die hij zou houden in de grote steden van Ligurië. Hij verwittigde hiervan de medewerkers bij middel van een omzendbrief.

(1) Cfr. hiervoren, blz. 455.

(2) Zie hiervoren, hoofdstuk VI.

gedateerd te Sampierdarena op 29 maart, waarin hij zei: "Meermaals zullen de medewerkers en medewerksters van Ligurië gelezen of gehoord hebben over de conferenties van de salesiaanse medewerkers die op verscheidene plaatsen gehouden werden; dit jaar hebben wij ook de grote vertroosting te melden dat de eerste vergadering hiervoor zal gehouden worden in de stad Genua, in San Siro, op donderdag 30 maart". Hij noteerde verder dat de uitnodiging zich ook richtte tot al diegenen die verlangden de vrome vereniging te leren kennen en liet bovendien weten dat de collecte zou gehouden worden ten voordele van het tehuis van San Vincenzo, dat zich in zware moeilijkheden bevond.

Die dag ontving hij een hartelijke uitnodiging vanwege de aartsbisschop Mgr. Salvatore Magnasco, die hem verzocht op het bisschoppelijk paleis te komen dineren. Hij was vergezeld van Don Bonetti, die bij hem bleef tot in de late avond en dadelijk een uitvoerig verslag kon maken om het aan de drukkers te geven voor het eerstvolgende nummer van het Bollettino, dat op 1 april moest verschijnen.

Don Bosco werd in hetzelfde rijtuig als de aartsbisschop naar de basiliek gevoerd, die bomvol was. Het nieuws van zijn conferentie was verspreid door de Cittadino, een katholieke krant van Genua. Ook de vatenpredikanten hadden ze van de kansel afgekondigd. Het gebruikelijk ceremonieel werd voor en na tot in de puntjes nageleefd, zoals dit in de toekomst steeds gebeurde. Hier gaan dan de grote lijnen van zijn toespraak. God wil dat ieder zorg zou dragen voor zijn naaste. Op vandaag doen de arme en verlaten jongens, die in grote nood zijn, op deze liefdadigheid beroep. Middelen om ze te helpen zijn de oratorio's voor zon- en feestdagen, de avondschole voor vakleerlingen, de kosteloze dagschole, de catechismuslessen op zondag, de patronaten maar vooral de tehuizen. Het huis van Sint-Vincentius de Paoli, zijn geschiedenis en zijn behoeften. Verplichting en juiste maat van aalmoezen te geven. Daar dit punt de diepste indruk maakte, geven wij hierna de samenvatting ervan, zoals die te lezen staat in het Bollettino van April.

God heeft de arme gemaakt om door zijn berusting en zijn geduld de hemel te verwerven; maar hij heeft de rijke gemaakt om door zijn liefdadigheid en zijn aalmoes zijn ziel te redden. Sommigen menen dat het geoorloofd is zelf van al deze goederen die de Heer hun geschonken heeft te genieten; dat het geoorloofd is ze te behouden, ze te doen opbrengen, ze te gebruiken zoals hun goeddunkt en behaagt, zonder ook maar een deel ervan aan de behoeftigen te geven. Anderen zijn van oordeel dat ze genoeg doen, wanneer ze wat klein geld geven of zelden en met moeite wat hulp verschaffen. Dit is een vergissing. Jesus Christus gebiedt aalmoezen te geven; Quod superest date eleemosynam. Geeft aalmoezen en van wat? Van wat er overblijft na uw behoorlijke onderhoudsmiddelen.

Men kome mij niet zeggen dat dit een raad is en geen voorschrift. Met het evangelie in handen antwoord ik u dat het een raad is alles te verlaten om vrijwillig arm te worden, zoals de kloosterlingen; maar het

is een gebod aalmoezen te geven van het overtollige. Quod superest, date eleemosynam: deze woorden zijn niet van mij maar van Jesus Christus, die ons eens zal oordelen en voor wiens rechtbank wij geen vrij spel zullen hebben, noch voorwendsels noch uitvluchten kunnen inroepen.

Dat het geven van aalmoezen ons niet enkel wordt aangeraden maar bevolen, heeft de goddelijke Zaligmaker ons speciaal aangetoond door zijn Parabel van de rijke vrek en de arme Lazarus. Er was eens een rijke heer, zei hij, die zijn geld verteerde aan uitgezochte tafalgerechten en aan mooie kleren en terzelfdertijd was er een bedelaar die tevergeefs iets vroeg, waarmee hij zijn honger kon stillen. Na enige tijd stierven beiden. De arme stierf en hij werd door de engelen in Abrahams schoot gedragen, de rijke stierf en wat was zijn lot? Laat ons dit vernemen uit de mond van Jesus zelf 2 De rijke stierf en hij werd in de hel begraven, mortuus est dives et sepultus est in inferno. En om welke fout? Misschien omdat hij God gelasterd had? Misschien omdat hij oneerlijk was? Misschien omdat hij een onrechtvaardige en een dief was? Het evangelie zegt niets anders dan dat hij van zijn goederen genoot zonder een gedeelte ervan aan de behoeftigen te geven. Induebatur purpura et bysso et epulabatur quotidie splendide. Is er nog meer nodig om te doen inzien dat God ten allen prijze wil dat de rijke liefdadig is en zich barmhartig toont jegens de armen?

Misschien zullen sommigen onder u zeggen: "Deze zaken zijn zeer ernstig en boezemen schrik in". - U hebt gelijk en het spijt me u eraan herinnerd te hebben wanneer u dit misschien niet verdient. Daarentegen zou ik ze veel liever herinnerd hebben aan zekere heren en dames die hier niet zijn en die hun geld verkwisten in het aankopen en onderhouden van prachtige koppels paarden, die ze kunnen missen zonder hun eigen staatsie veel te verminderen; aan zekere heren en dames die hun geld verspillen en uitgeven aan diners en soupers, aan kledij, aan soirées, aan bals, aan toneel en noem maar op en die, indien ze een christelijker leven leidden, zovele ellenden konden lenigen, zovele tranen drogen, zovele zielen reddden. Voor hen zou het wel degelijk nodig zijn in hun oren de vreselijke woorden van Jesus Christus te laten weerklinken: de Rijke stierf en hij werd in de hel begraven. Aan u, daarentegen, herinner ik de mooie beloften die God doet aan hen die zich liefdadig tonen, die een christelijk gebruik maken van hun goederen, die de naastenliefde bevorderen en steunen. Geeft en u zal gegeven worden, zegt de Heer. En wat zal Hij u geven? Het honderdvoudig in deze wereld en het eeuwig leven in de andere.

In zijn slottirade meldde hij een speciale zegen van de paus aan hen die gekomen waren en deelde hij het pauselijke verlangen mee dat de katholieken zouden wakker worden en offers brengen voor het ondersteunen van de werken, die betrekking hebben op de godsdienst en op de liefdadigheid. Verscheidene instituten in de stad en in het diocees stonden op het punt ten onder te gaan door een tekort aan middelen. De aartsbisschop voelde zijn hart erdoor beklemd. Men kon de goederen van de fortuin be-

schouwen als een sleutel waarmee men de hemel kon openen of de poorten van de hel ontsluiten. Zijn toehoorders dienden zich met hun rijkdommen evenveel vrienden te maken die op het ogenblik van hun dood zouden komen om hen te ontvangen en binnen te leiden in de eeuwige tabernakels.

De leden van de Katholieke Jeugd verspreidden zich onder de menigte om aalmoezen in te zamelen. Pas was Don Bosco van de kansel gekomen of de mensen stormden naar hem toe om zijn hand te kussen of hem een woord te zeggen. Sommigen wierpen zich op de knieën en smeekten zijn zegen af? Daarna was hij genoodzaakt een paar uur in de sacristie te blijven om hen, die hem wilden zien en spreken, tevreden te stellen. Alvorens te vertrekken, was de aartsbisschop gekomen om hem geluk te wensen en hem nog eens te groeten. De collecte bracht meer dan duizend lires op, maar meer dan tweeduizend lires werden hem brevi manu bezorgd.

In de ochtend van 31 maart celebreerde hij, volgens de belofte tijdens de conferentie gedaan, te Sampierdarena de mis van de gemeenschap voor de weldoeners. Zeer vele mensen woonden deze mis bij en gingen te communie. Dan was het in de sacristie de gebruikelijke toeloop tot het uur sloeg voor het diner; en na het diner duurden de audiënties nog tot in de late avond. Van de bezoekers zijn er twee die voor ons een bijzonder belang hebben.

De eerste was een kanunnik uit Genua. De leer van Don Bosco over het geven van aalmoezen scheen hem verkeerd te zijn door een overdreven strengheid. Een bespreking hierover kon voor beiden nuttig zijn. Met dit inzicht kwam hij dus bij hem. Toen het gesprek eenmaal aangeknoopt was, kwam er geen einde aan de betwisting; de mensen, die het wachten beu waren, gingen in de gang aan het mopperen en protesteerden bij de directeur. Af en toe liet Don Belmonte zich aan de deur zien om te doen begrijpen dat het tijd was, ook de anderen te laten komen. Aldus kon hij zien dat de kanunnik het hoofd gebogen hield en door de redenen van Don Bosco overtuigd scheen te zijn. Eindelijk ging hij naar buiten; maar hij was zo verward dat hij niet meer wist langs welke kant hij moest gaan en hij vergiste zich van deur en trap. Heel beleefd kwam de directeur tot bij hem en vergezelde hem tot onder de galerij. Bij het afscheid liet hij een edelmoedige aalmoes achter.

De tweede bezoeker was een heilige kapucijn, voor wie de zaak van het aalmoezen geven een ernstig gevolg had. Don Bosco wist dat de brave pater de biechtvader was van een edelman uit Genua, die reeds bejaard was, geen kinderen had en verschillende malen miljonair was. - "Hoe komt het", vroeg hem Don Bosco, "dat deze heer geen aalmoezen geeft in verhouding met zijn stand?"

- "Hij geeft ieder jaar twintigduizend lires aan de armen", antwoordde de pater.

- "Slechts twintigduizend lires?" Indien hij aan Jesus Christus

wil gehoorzamen en geeft in verhouding met de rijkdommen die hij bezit, dan zou honderdduizend lires per jaar niet volstaan. Wat denkt hij met zijn geld te doen?"

- "Ik begrijp het wel, maar het is niet mogelijk hem er toe te brengen meer te geven".

- "Welnu, hij moet erkennen dat dit een verplichting voor hem is en dat hij zijn plicht moet volbrengen".

- "Ik zou niet weten op welke manier hem hiervan te overtuigen. Hoe zou u in mijn geval het aanleggen?"

- "Ik zou hem zeggen dat ik niet door hem naar de hel wil gaan en dat, wanneer hij er wil naartoe gaan, hij dit alleen kan doen. Ik zou hem dus opleggen aalmoezen te geven volgens zijn stand, of anders zou ik hem zeggen dat ik verder niet meer wens verantwoordelijk te zijn voor zijn ziel".

- "Welnu, ik zal het hem zeggen", beloofde de brave kloosterling. Zo gezegd, zo gedaan. Zo vertrouwelijk ging hij met hem sinds meer dan twintig jaar om, dat hij zich niet gehinderd voelde met hem deze zaak te bespreken.

De man hield zich echter doof en zond zelfs zijn biechtvader weg omdat hij zich gekrenkt gevoelde door zijn evangelische vrijmoedigheid.

Een andere episode, die voorviel in de herfst, verklaart ons steeds beter de gedachte van Don Bosco over deze materie. De metselaarsbaas was zeer bevriend met Don Bosco, en was ook een trouwe weldoener van het tehuis van Sint-Vincentius. Hij had, inderdaad, aanzienlijke bedragen voorgeschoten zonder intrest te vragen. Hij had kosteloos plannen getekend. Kosteloos had hij gedurende twee jaar bijstand verleend bij het uitvoeren van de werken. Welnu, hij bewaarde in zijn huis alle juwelen en waardevolle kleren van zijn echtgenote, die reeds twintig jaar overleden was. Toen hij hierover terloops aan het praten was met Don Bosco, zei hij dat het zijn wens was tot lafenis van de ziel van de overledene iets meer te doen dan gebruikelijk was.

- "Maar wat liggen al die kleren in uw huis te doen?" merkte hem Don Bosco op. "Het heeft toch geen nut ze daar te houden, terwijl er zo grote behoefte aan liefdadigheid bestaat".

- "Wat moet ik ermee doen, volgens uw mening?"

- "Ik zou ze nemen en naar het tehuis brengen. Dat is de beste manier om de ziel van uw echtgenote te helpen".

Heer Borgo ging naar buiten, ontroerd en onrustig. Het deed hem leed dit offer te moeten brengen. Hij ging over en meer, dacht erover na en ging naar huis; maar het woord van Don Bosco bleef in zijn geest geprent. Voor hoeveel brave medewerkers was een woord van Don Bosco een stem uit de hemel! In dergelijke gevallen als het voorgaande, of wanneer

hem raad gevraagd werd of wanneer ze met hem spraken over hun toekomst of over hun verleden, bleef hij een ogenblik in zichzelf gekeerd en gaf dan in bondige bewoordingen zijn eigen gedachte te kennen, die het uitwerksel had van een heilig antwoord.

Na enkele dagen kwam onze aannemer, die vernomen had dat Don Bosco opnieuw te Sampierdarena was na een bezoek aan het huis van La Spezia, terug naar het tehuis en overhandigde hem alle waardevolle voorwerpen; Don Belmonte, die ermee gelast werd ze te verkopen, ontving meer dan vijfduizend lires (1).

Vanuit Sampierdarena begaf Don Bosco zich op 3 april naar Camogli, waar hij voor een andere conferentie verwacht werd. Twee van zijn grote vrienden, priester Sebastiano Paladino en ridder Bozzo hadden samen met aarts priester Don Candia de zaken aldus vooraf geschikt dat hij niet kon weigeren daar een dag te blijven op zijn reis naar La Spezia.

Een lieflijk toneeltje ontmoette hem bij zijn aankomst. Het stadje ligt op een rots bij het zeestrand. Een honderdtal kinderen die op het strand aan het spelen waren, hadden hem nog maar pas zien aankomen op het naburige pleintje of ze hielden op met spelen en kwamen allen naar hem toegelopen. Ze drongen rond hem, kusten zijn hand, spraken hem met het grootste vertrouwen toe alsof ze hem sinds lang kenden. Ongetwijfeld wisten ze wie die priester was maar toch wekte het wat verbazing te zien hoe ze hem vergezelden en hem met extatische blikken bekeken. Dit verdient nog meer te worden opgemerkt omdat de mensen van Ligurië niet zo erg voor indrukken vatbaar zijn. Ook de kinderen nemen tegenover personen, die ze nog nooit gezien hebben, meestal een onverschillige houding aan. Don Bosco vond veel genoegen in dit feestelijk onthaal van deze jongeren.

In de namiddag bracht hij een bezoek aan de Madonna del Boschetto en stelde de conferentie uit tot in de late avond, op een uur dat het meest opportuun scheen te zijn om volk te hebben; maar het verlangen Don Bosco te zien en te horen was te groot om tot op het vastgestelde uur te wachten, zodat de bevolking goed op tijd de zeer mooie parochiekerk vulde. Na het bidden van de rozenkrans en het zingen van de litanieën, schrijft Don Belmonte (2): "begon onze zeer beminde vader zijn conferentie van de kansel. Men zag hoe hij ontroerd was bij het zien van die vele mensen die ademloos aan zijn lippen hingen. Vooral de jongens gaven blijk van grote aandacht en bleven als in vervoering voor de woorden van Don Bosco".

In substantie herhaalde hij wat hij te Genua gezegd had; maar eerst sprak hij met lof over de aarts priester en de clerus die zich zoveel bezighielden met de parochie en met de salesiaanse medewerkers. Hij bedank-

(1) In de herfst was Don Bosco in Ligurië voor de retraite zoals blijkt uit twee brieven, die we zullen aantreffen in het laatste hoofdstuk. Over deze reis kennen we enkel deze episode.

(2) Brief aan Don Bonetti, Camogli 4 april 1882.

te hem en verzocht hen hiermee voort te gaan; dan legde hij de betekenis uit van het woord "medewerker", beschreef de gevaren, die de verlaten jeugd bedreigden, en de inspanningen van de bozen om hen van het goede pad af te brengen. Daarna verhaalde hij het begin van het oratorio, liet de voordelen zien van de speelpleinen en sprak dan verder over de salesiaanse huizen, hun aantal, hun werkzaamheden voor de jongens om ze op te leiden in de kunsten, de ambachten, het leger, de studies, de geestelijke staat. Dit alles vergde veel geldmiddelen. Daarom vroeg hij de hulp van de mensen van Camogli en drukte zijn dank uit voor wat er in het verleden reeds gepresteerd werd. Het laatste gedeelte was ook hier gewijd aan de verplichting aalmoezen te geven.

Tevreden over de collecte, beloofde hij dat hij 's anderdaags de mis zou celebreren voor de medewerkers van Camogli en iets zou gezegd hebben over de kerk van het Heilig Hart van Jesus te Rome. Het volk stroomde erheen zoals de avond tevoren. Hij vertelde de geschiedenis van deze kerk en ging verder met te zeggen hoe samen met de kerk de noodzakelijkheid ontstaat was daar een bijhorend tehuis op te richten. Alzo kon men vijfhonderd jongens herbergen; want in deze wijk lopen de katholieke jongens gevaar van hun geloof te verliezen. Hij vertelde hoe hij eens verscheidene speeltuinen te zien kreeg, die door de protestanten geopend waren en bezocht werden door vele jongens en meisjes, hij meende dat het protestanten waren; maar het waren katholieken, die aangetrokken werden door de aalmoes van het brood, de kleren en enkele centen. "Indien de katholieken, zei hij, "zich niet verzetten tegen dergelijke inspanningen, zal Rome, de stad van de katholieke wereld, een rots van het protestantisme worden. Daarom is het de plicht van alle goede katholieken het hunne bij te dragen om daar een kerk en een tehuis te bouwen ten voordele van de arme jeugd". (1) Er werd nogmaals een vrij aanzienlijk bedrag ingezameld.

"Hier zoals elders", noteert Don Belmonte nog, "heeft Don Bosco de faam van een heilige en daarom stroomt op zijn doortocht het volk samen om hem te zien en zijn hand te kussen". En Don Berto schrijft in zijn dagboek: "Het was een echte triomf voor de godsdienst. Overal waar Don Bosco voorbijkwam, werd hij omgeven en gevolgd door een ontelbare menigte jongens, meisjes, mannen en vrouwen van iedere stand, die allen verlangden zijn zegen te ontvangen en hem een woord te zeggen". In zijn aantekeningen verwijst Don Lemoyne naar een getuigenis van Don Luxardo, overste van het heiligdom en oud-leerling van het oratorio; hij sprak hem over drie genaden, die door Don Bosco bij bezoeken aan zieken verkregen werden. Een vrouw die leed aan tbc. en een andere vrouw die leed aan Sint-Vitusdans en die men ongeneeslijk verklaard had, genazen dank zij een noeven aan de Madonna, die Don Bosco hun opgelegd had te doen. Een derde, een zekere mevrouw Bono, had de armen verlamd en kon geen enkel gebruik

(1) Reeds aangehaalde brief.

van haar handen maken. Don Bosco zei haar het kruisteken te maken, maar zij antwoordde dat dit onmogelijk was. Don Bosco herhaalde haar het te doen. - "Maar ik kan niet", antwoordde de ongelukkige. Dan beval Don Bosco dat men haar rechterhand zou vastnemen en ze op haar voorhoofd en haar schouders brengen in de vorm van het kruisteken. De zaak lukte uitstekend; van dat ogenblik af kon de vrouw vrij haar armen bewegen en kon dit blijven doen zolang ze leefde.

Terug te La Spezia, hield Don Bosco daar twee conferenties in de nieuwe kapel, die bomvol volk was, één 's avonds op 4 april en de andere de ochtend daarna. Op 6 april, Witte Donderdag, hoorde hij biecht voor hen, die in het huis waren, celebreerde de mis met gesloten deuren en reikte aan allen de communie uit. Na de middag vertrok hij naar Lucca en ontmoette hij te Pisa directeur Don Marengo.

Wat had men vorderingen gemaakt in het oratorio della Croce! Twee jaar tevoren verlangde men daar een huis, werkplaatsen en scholen; nu was daar een mooie kostschool met meer dan honderd internen, studenten en vakleerlingen, Toch was er wegens de vele aanvragen plaats te kort en was het nodig te vergroten. Deze bloeiende omstandigheden suggereerden hem de aanhef van zijn conferentie op Paaszaterdag. Hij riep de algemene samenwerking op voor dit werk en voor de andere salesiaanse werken en behandelde deze aangelegenheid als volgt: (1)

" Iemand zou duizend fr inkomen hebben en achthonderd zouden
" genoeg zijn om behoorlijk te leven, welnu, dan vallen de tweehon-
" derd die er overblijven onder de woorden ó Date eleemosynam.

" Maar als er zich een onvoorziene noodzaak voordoet, een
" mislukte oogst een tegenslag in de handel?... Maar zult u dan
" nog in leven zijn? En dan zal God, die u thans helpt, u wel
" speciaal helpen, wanneer u uit liefde tot Hem een gift gedaan
" hebt. Ik beweer dat wie niet geeft wat hij teveel heeft, de Heer
" besteelt en, volgens de woorden van Sint-Paulus, regnum Dei non
" possidebit.

" - Maar mijn huis is oud, ik moet zekere meubels die te oud
" zijn en niet meer in de mode vallen vernieuwen. - Indien u het
" mij veroorlooft, ga ik in uw huis binnen. Ik zie daar zeer uitge-
" zochte meubels, hier een tafel gedekt met een rijk servies, el-
" ders een tapijt dat nog goed is. Zou u het niet kunnen laten deze
" voorwerpen te veranderen? en zou u niet in plaats van de wanden
" en de vloer te bedekken, zovele arme jongens kleden, die lijden
" en die ook ledematen van Jesus Christus en tempels van God zijn?
" Ik zie daar glanzend zilver en goud en versieringen bezaaid met

(1) Bollettino van 1882.

" briljanten. - Maar het is een souvenir... Wacht u er op dat de
" dieven ze u komen roven? U maakt er geen gebruik van en u hebt
" ze niet nodig. Neem deze voorwerpen, verkoop ze en geef de prijs
" ervan aan de armen. U geeft ze aan Jesus Christus en verwerft u
" een kroon in de hemel. Op die manier is er voor uw bezit geen te
" kort aan evenwicht en ontnemt u zich niet het noodzakelijke.
" En dit kistje dat zo goed gesloten is? - Dat is niets.
" Is het niets? Laat het maar eens zien.
" - Kijk, het zijn enkele duizenden gouden Napoleons. Ik
" bewaar ze omdat ik ziek kan worden; en dan is daar een gebuur
" die mij hindert, ik zou dat bezit willen aankopen en aldus zou
" mijn eigendom er beter uit zien. - Maar dat is overbodig, zeg
" ik u; u bent verplicht dit geld dat voor niemand dienstig is te
" nemen en ermee te doen wat Jesus Christus beveelt. Wilt u het be-
" houden? Behoud het dan maar, maar luister. De duivel zal komen
" en van dat geld zal hij een sleutel maken om voor u de hel te
" openen. Indien u dit grote ongeluk wilt ontvluchten, volg dan
" het voorbeeld na van Sint Laurentius en sta de armen bij. Wan-
" neer u aan de behoeftigen uw goederen geeft, dan legt u ze als
" in de hand van de engelen, die er een sleutel van maken om voor
" u de hemel te openen op de dag van uw dood.

Toen deze passus van de conferentie in het Bollettino verscheen, ontstemde hij een aartspriester uit Emilia. In een zeer eerbiedige brief vertrouwde hij aan Don Bosco zijn indrukken toe (1). De aangehaalde voorbeelden schenen niet in overeenstemming te zijn met de leer, die doorgaans over deze materie gedoceerd werd door de meest gezaghebbende moralisten, Sint-Alfonsus inbegrepen. "Ik begrijp zeer goed", schrijft hij, "dat een gewijde redenaar, die zich totaal inzet voor het heil van de zielen en de zaak van de armen, niet spreekt, om het zo te zeggen, in aritmetische of wiskundige bewoordingen, maar de zaak eerder oratorio modo opneemt om zijn doel te bereiken maar ook hierin mag men volgens mijn mening niet buiten de grenzen van de waarheid gaan; te meer omdat in ons geval voor een zo vrome redenaar, die zo bespreekt is zoals u ongetwijfeld, God zij dank, zijt, andere talloze middelen, andere steunmiddelen niet ontbreken en niet kunnen ontbreken, die langs gepaste wegen naar hetzelfde doel leiden". Hij was er eveneens om bekommerd dat de mogelijkheid bestond aan de woorden van Don Bosco een boosaardige interpretatie te geven of dat een onervaren biechtvader zich erin zou vergissen. Dat waren de redenen die hem tot schrijven hadden aangezet. Don Bosco antwoordde hem met vertraging, maar hij antwoordde hem. In zijn antwoord herinnerde hij zich niet meer, dat de conferentie, waarover het ging, plaats gehad had te Lucca.

(1) Don Raffaele Veronesi, Montebudello bi. Bazzano (Bologna) 26 mei 1882.

" Beste in de Heer,
"
" Ik ben u een antwoord verschuldigd op de brief die u het
" geduld hebt gehad mij te schrijven over de aanbeveling tot het
" geven van aalmoezen, die ik te Genua gedaan heb. De tijd ontbrak
" er mij toe en thans meen ik dat het verkieslijker is, in plaats
" van een brief, er een artikel of misschien enkele artikels aan te
" wijden in het Bollettino Salesiano. Gelieve echter te noteren dat
" ik de zaak zal behandelen zonder iemand te noemen.
" Ik dank u dan bijzonder voor de goedheid en zelf de naasten-
" liefde waarmee het u behaagd heeft mij te schrijven. Iedere op-
" merking over onze zaken zal mij steeds veel genoegen doen.
" Mogen de hemelse zegeningen overvloedig neerdalen over u en
" heel uw bevolking en wil ook voor mij bidden, die voor u steeds
" in Jesus Christus zijn zal
" een toegenegen vriend,
" Turijn, 30 juni 82. Priester Gio. Bosco.

Het aangekondigde artikel kwam en het was zeer lang (1) met als titel: "Antwoord op een hoofse opmerking over de verplichting en de maat van het aalmoezen schenken". Het is een synthese beziend door de algemene beginselen en door de meeste algemene opinies van de deskundigen op dit gebied. De stijl gelijkt op die van Don Bonetti, directeur van het tijdschrift; maar Don Bosco zal het wel nagezien hebben. De aartspriester liet meer dan een jaar voorbijgaan eer zijn repliek kwam. (2)

De stoot was hiertoe gegeven door een samenspraak met een diocesaan priester", die grote achting genoot wegens zijn vroomheid en kennis"; maar volgens zijn mening stemden de theorieën van het Bollettino overeen met die van de communisten. Zijn kritiek, die geconcentreerd was op drie punten van het artikel en gevoerd werd in het spoor van drie gezaghebbende moralisten valt helemaal niet te verwaarlozen; maar in verband met het geven van aalmoezen hadden bij Don Bosco de gebiedende voorschriften en de bedreigingen van het evangelie tegen de rijken meer waarde dan theologische argumentatie. Twee categorieën van rijken kon men naar zijn mening niet verontschuldigen en daarom nam hij ze dan ook op de korrel, namelijk de waarlijke brave mensen die zonder redelijke motieven hun geld nutteloos in hun kist lieten liggen en de minder goeden, die wel aan liefdadigheid, deden, maar vrijwillig geen geld verspilden aan weeldeartikels en genoegens. "Ik leefde onder de armen en ik had eveneens omgang met de rijken, zei hij later in 1877 (3) (...) Doorgaans heb ik gezien dat er

(1) Bollettino van juli 1882.

(2) Brief aan Don Bosco, Mentebudello 2 september 1883.

(3) Priester G.B. Francesi. De aalmoes of het Paradijs aan de rijken in de persoon van de armen verzekerd. Turijn, Drukkerij, 1898 blz. 5 en 6.

weinig aalmoezen worden gegeven en dat vele heren, weinig goed gebruik maken van hun rijkdommen. Niemand kan zich voorstellen hoe de Heer strikt rekenschap zal vragen van alles wat hij gegeven heeft, om te gebruiken in het voordeel van de armen". Hij wist wel dat de theologen de absolutie schenken aan hen die doorgaans twee per honderd wegschenken van wat hun overblijft, als zij geleefd hebben volgens de behoeften van hun stand; maar hij wist eveneens dat het een groot kwaad is, als men gehecht is aan de goederen van deze aarde, en dat dit tevens vele hemelse gunsten belet: o.a. de bevrijding van de zonde, de genade van het berouw en de uiteindelijke volharding. Daaruit kwam zijn liefde voor de zielen voort die hem heldhaftige offers ingaf voor het stoffelijk en geestelijk voordeel van de noodlijdende jeugd en die hem ook de niet altijd aangename moed gaf, de rijken aan te manen edelmoedig te geven, volgens het advies van Sint-Paulus aan Timoteus (1).

Een van de zo talrijke rijke dames die in de school van Don Bosco buitengewoon goed de kracht van deze vermaningen begreep, was de reeds door ons geprezen Mevrouw Magliano (2) aan wie hij vanuit Lucca schreef:

" Geachte Mevrouw Magliano,
"
" Ik heb meermaals van u nieuws ontvangen, maar thans weet
" ik niet meer waar u verblijft en hoe het met uw gezondheid is (3).
" Wij hebben steeds voor u gebeden en ik doe elke dag in de heili-
" ge mis een memento voor u, opdat God u opnieuw een volmaakte ge-
" zondheid zou schenken, zodat u kunt terugkeren naar Turijn, uw
" kinderen van Valdocco kunt zien en een luidruchtige feestdag van
" Maria, hulp der christenen, vieren.

(1) I Timoteus, VI, 18, Bossuet in zijn werk Sur l'éminente dignité des pauvres, Parijs, 1659, zegt daarover: "Wanneer de onjuiste vooroordelen van deze wereld de rijken beletten in te zien, welke zware last de overvloed is, dan zullen ze daar toekomen waar het feit van te rijk te zijn hun schaden zal nl. wanneer zij veie schijnen voor die rechtbank, waar men rekenschap zal moeten afleggen, niet enkel van de talenten die men gebruikt heeft, maar ook van de bedolven talenten en waar ze zich tegenover die onverbiddelijke rechter moeten verantwoorden niet enkel over wat ze hebben uitgegeven, maar ook over wat ze gespaard en aan kant gelegd hebben. Dan, mijne heren, zullen ze weten dat de rijkdommen een zwaar gewicht zijn en zullen ze er spijt van hebben er zich niet van ontdaan te hebben". En elders in Sur l'impénitence finale, Louvre, 5 maart 1662: "Wie zijn ogen open heeft om de kracht te begrijpen van dit orakel uitgesproken door Gods Zoon: Niemand kan twee meesters dienen, zal gemakkelijk kunnen begrijpen dat het hart, dat zich aan een voorwerp hecht, of het verboden of toegelaten is, en zich er helemaal aan geeft, niet meer van God is en dat er dus schadelijke gehechtheden kunnen bestaan aan zaken die volgens hun natuur onschuldig zijn. Indien dit aldus is, christenen (en wie kan er aan twifelen van het ogenblik af dat de Waarheid het ons verzekert?) o groten en rijken van deze wereld, wat ben ik bang voer uw stand.

(2) Cfr. hiervoren blz.

(3) Zie verder, hoofdstuk 21, onder de paragraaf De vertrooster".

" Wat zegt u daarvan?
" Ik ben hier in ons huis van Lucca, morgen vertrek ik naar
" Florentië en dan naar Rome om voor u een speciale zegen van de
" Heilige Vader te vragen. Daar zal mijn verblijf zijn Via Porta
" S.Lorenzo, kerk van het Heilige Hart, Rome. Moge God u zegenen,
" geachte mevrouw Magliano, moge God u in goede gezondheid bewaren,
" maar ook steeds in zijn heilige genade en gelieve te bidden voor
" deze arme man die voor u in Jesus Christus steeds zijn zal
"
" een nederige dienaar
" Lucca, 7 april 1882. Priester Gio. Bosco.

Op zijn reis naar Florentië had hij de aangename verrassing te Pistoia, directeur Don Confortola te ontmoeten die met kinderlijk ongeduld op hem wachtte en in de stad van de bloemen hem eerst van al bracht bij de moeder van de salesianen, gravin Uguccioni. Zoals het jaar tevoren, zo kwam hij ook in 1882 Pasen doorbrengen met de Florentijnen.

Hij kwam in het instituut tussen tien en half elf 's avonds van Paaszaterdag. Bij het binnenkomen werd zijn hart verblijd door een gevoel van tevredenheid, omdat hij te Florentië eindelijk de voet op eigen bodem zette. - "Kijk", zei hij, wanneer hij over de drempel schreed, "kijk nu zijn we op salesiaanse bodem, in ons huis. Moge de Heer gezegend zijn!"

Op de ochtend van Pasen hoorde hij biecht, celebreerde, deelde de communie uit aan de internen. Er waren een dertigtal jongens, de eerste kern aan wie asiel werd gegeven. 's Avonds preekte hij voor de jongens en gaf hij zijn zegen. Dan kwam de gravin hem per rijtuig afhalen om hem te vergezellen tot bij de aartsbisschop. Monseigneur beloofde spontaan aanwezig te zijn op de salesiaanse conferentie op de avond van tweede Paasdag.

Hij hield deze conferentie, zoals hij ze reeds het vorig jaar gehouden had in de kerk van San Firenze van de paters van Sint-Philippus Neri. Het was wezenlijk een herhaling van de vorige conferenties. Opnieuw was er enkel spraak van het werk te Florentië en de directeur van het huis vatte ze samen in volgende bewoordingen: (1)

" Wij hebben buiten de Porta la Croce, op de Via Masaccio
" nr. 8, het oratorio voor zon- en feestdagen geopend en daarna,
" niet zonder zware offers wegens de heraanpassing van de huizen
" en wegens de meubilering, ook het tehuis voor de arme jongens;

(1) Brief van Don Confortola aan Don Bonetti, Florentië 3 mei 1882, gepubliceerd in het Bellettino van juli,

" verscheidene ontvangen er reeds wat voor het lichaam en de ziel
" nodig is. Talrijke vragen van jongens komen ons toe; zij zouden
" dringend moeten opgenomen worden om te ontsnappen aan het klaar-
" blijklijk gevaar verloren te gaan. Maar thans is het huis vol
" en er is geen enkel plaatsje meer over en de Directeur is genood
" taakt met grote hartepijn de dringendste verzoeken af te wijzen
" met het harde woord: er is geen plaats meer.

Er is nog meer. Behalve het oratorio voor zon- en feestda-
" gen zou men in die uiterste hoek van de stad, waar enkele scholen
" zijn voor de ketters, ook scholen voor de externen wensen te heb-
" ben; maar ook voor deze scholen evenals voor het tehuis zijn er
" gebouwen nodig. Maar hoe kunnen we gaan bouwen en aldus nieuwe en
" ontzaglijke uitgaven doen, terwijl wij nog een schuld van vieren
" twintigduizend lires moeten betalen, die wij aangegaan hebben voor
" de aankoop van het terrein? Ik geef opdracht tot bouwen en voor
" het overige stel ik mijn vertrouwen op God, op de Onbevleete
" Heilige Maagd, die ons huis van Florentië onder haar bijzondere
" bescherming genomen heeft en op uw liefdadigheid, goede Floren-
" tijnen.

" Juist van uw liefdadigheid verwacht ik de middelen om de
" schulden die wij gemaakt hebben te betalen, om een nieuwe kapel
" te bouwen en de huidige woning te vergroten, om de kosten te dek-
" ken voor het oratorio voor zon- en feestdagen en van de scholen
" voor de externen. Daarna, om de jongens aan te trekken moeten wij
" zorgen voor spelen en vermaken die wij dienen te onderhouden; we
" moeten hun boeken bezorgen en prijzen geven. Van uw liefdadigheid
" verwacht ik het brood, en al wat nodig is voor het leven voor een
" goed onderricht en voor de christelijke en burgerlijke opvoeding
" van die jongens die nu reeds hier zijn of die wij later zullen
" aanvaarden en die, armen verlaten, geen ander patrimonium dan
" uw goed hart bezitten.

" Opdat uw hulp zou beantwoorden aan de behoefte, nodig ik
" u uit en verzoek ik u allen te willen inschrijven voor een maan-
" delijkse gift, al was het maar voor enkele lires of een enkele
" lira of een halve lira of ook maar voor enkele centen; ik hoop
" dat niemand een bijdrage, hetzij kleine of grote weigert.

" Enkele tienmannen, die hiertoe met een speciaal getuig-
" schrift werden aangeduid, zullen uw inschrijvingen en uw giften
" ontvangen om ze dan op het einde van iedere maand over te maken
" aan de directeur van het salesiaans oratorio van deze stad. Al-
" dus hopen wij dat ons werk, voortdurend geholpen en ondersteund
" door uw liefdadigheid, vorderingen zal maken en al het goede
" doen dat verlangd wordt.

Ook daar zetten de leden van de Katholieke Jeugd zich gewillig in om de uitgenodigden te ontvangen en aalmoezen in te zamelen. Op de ochtend van 12 april begaven ze zich in groep naar het station om hem hulde te brengen bij zijn vertrek. Hij schonk hun een grote medaille van Maria, Hulp der Christenen.

Van de aankomst van Rome tot de pauselijke audiëntie dienen wij ons tevreden te stellen met volgende armoedige notities die we letterlijk uit het dagboek van Don Berto aanhalen.

Woensdag 12 april. We komen te Rome aan omstreeks 3u.40 in de namiddag. Toen we afstapten werden we aan het station opgewacht door de heer Alessandro Sigismondi en bovendien D.Savio met verscheidene van onze medebroeders en personen verbonden aan het huis en de kerk van het Heilig Hart. We troffen er de pastoor aan die lichtjes ongesteld was. Markies Francesco Patrizi en de ingenieur die hem bijstaat bij het bouwen van de kerk bezochten Don Bosco.

Donderdag 13 april. Verscheidene personen kwamen een bezoek brengen aan Don Bosco. 's Avonds bezoek aan markiezin Villarios, die zwaar ziek was.

Vrijdag 14 april. Er kwamen verschillende Fransen en graaf Vespignani, ingenieur-architect. 's Avonds kardinaal Alimonda.

Zaterdag 15 april. Gravin Stara van Turijn kwam hem bezoeken.

Zondag 16 april. 's Avonds souper bij Engelsen die in de parochie verblijven.

Maandag 17 april. De hele dag thuis. 's Avonds bij de kardinaalstaatssecretaris en bij kardinaal Nina, onze beschermheer. Op maandagavond kwam ridder Marchisio, onze oud-leerling, ambtenaar bij de algemene directie van de posterijen, een aangetekende brief brengen aan Don Bosco. Hij bevatte 2000 lires in twee Franse biljetten van 1000 frank. Omstreeks half twee namiddag kwam ook advocaat Leonori.

Dinsdag 18 april. 's Ochtends kwam ridder Marchisio nogmaals en opnieuw gaf Don Bosco hem het bericht een andere verzekerde brief te willen afhalen. De ridder bracht hem omstreeks de middag. Don Bosco opende hem en in plaats van 4000 vond hij in de brief 5000 lires, terwijl de verklaring in de brief en aan de buitenkant van de brief sprak over 4000 lires, Enkele minuten later kwam Don Dalmazzo, die aan Don Bosco zei dat hij genoodzaakt was dadelijk 5000 lires te betalen. Toen begreep men waarom het 5000 en niet 4000 lires waren. Tot mij die verbaasd was over deze vrome vergissing, zei hij - "Zie je nu, Don Berto, waarom het er 5000 en geen 4000 waren? Omdat we dadelijk 5000 lires moeten betalen". - De goddelijke Voorzienigheid zij gezegend 's Avonds ging Don Bosco de zieke moeder bezoeken van mevrouw Maria Altini, Via Principe Umberto nr. 46, 4e verdieping.

Woensdag 19. Diner bij de familie Sigismondi. Dan bezoek aan moeder overste van Torre de' Specchi.

Donderdag 20. Don Bosco leest de mis bij de dames van het Heilig Hart van de Trinitá dei Monti. Dan de zoon gaan zegenen van de gravin Stanlein, een Belgische (Trinitá dei Monti, nr. 9, 2e verdieping)(1).

(1) Een later bijvoegsel zegt "die verleden zomer stierf".

Deze deed aan Don Bosco een gift van 500 fr. Dan naar de Propaganda bij de minuant Don Giovanni Zonghi om te spreken over de oprichting van het apostolisch vicariaat voor de salesiaanse missies in Patagonig.

Vrijdag 21 april. Diner thuis. 's Ochtends (kwamen) enkele Amerikaanse dames; zij dronken koffie met Don Bosco en beloofden op hun kosten een zuil met voetstuk te laten oprichten in de kerk van het Heilig Hart(1). 's Avonds kwam P.Saccheri van San Remo, secretaris van de congregatie van het concilie. 's Avonds advocaat Leonori. Don Bosco was echter niet thuis.

Zaterdag 22 april. Don Bosco op diner bij Monsieur l'Abbé Captier en l'Abbé Gueneau de Mussy (Quattro Fontane, 113) waar ook de bisschop van Bayonne en Mgr. Mermillod waren. Dan bij Mgr. Boccali. Dan naar Mgr. Rota, in het huis van de kanunniken van Sint-Pieter, die ons op een diner verzocht op vrijdag.

Zondag 23. Diner bij kardinaal Alimonda, Via Ripetta, 102. Dan naar kardinaal Parocchi, Via Cestari 34. Een exemplaar gelaten van de Esposizione (2). Dan naar huis.

Maandag 24 april. Diner thuis met de genodigden heer Alessandro en Matilde Sigismondi en de heer en mevrouw Carlo en Carolina Ciutu. Van 4 tot 5 bij mevrouw Magistrelli, Piazza S.Nicola de' Cesarini.

Dinsdag 25. Uitgenodigd naar Sint-Paulus konden we er niet naartoe gaan. Omstreeks half elf Don Bosco naar het Vaticaan. Don Tamietti en ik vergezelden hem.

Deze onverwachte verschijning van Don Tamietti vindt haar verklaring in een briefje, Don Bosco voorzag dat hij op zijn terugkeer het huis van Este niet kon bezoeken en riep de directeur ervan naar Rome (3).

" Beste D.Tamietti,

"

" Gelet op de stijgende moeilijkheden om over Este te komen,
" zou het me veel genoeg doen, indien u naar Rome zou willen ko-
" men.

" Probeer het hart van onze medebroeders en van hun leerlin-
" gen in een zakje te plaatsen en het met jou mee te brengen om het
" mij als geschenk aan te bieden.

(1) Een latere toevoeging: en enkele dagen later brachten ze 5000 fr".

(2) Cfr, hiervoor, blz. . Toen Don Berto over dit bezoek aan Don Bonetti schreef, zei hij: "Vanavond hebben we kardinaal Parocchi gezien, die zich meer salesiaans, dan wij, salesianen, toonde. Hij is bereid alles mee te helpen en is tevreden dat hij de huidige positie van prefect van de studies bekleedt en ook deel uitmaakt van de congregatie van het concilie om ons te kunnen helpen en begunstigen".

(3) Er is nog een andere brief in het Frans vanuit Rome aan mevrouw Guisard van Lyon, die hij moed inspreekt in haar beproevingen en de kerk van het Heilig Hart aan haar aanbeveelt. Hij schreef haar opnieuw in november en het schijnt dat haar toestand toen beter was (Bijv. Dok, 79 A-B).

" Zeg aan de heer Benedetto dat ik voor hem gebeden heb en
" nog veel bid en dat ik meermaals de zegen van de Heilige Vader
" gevraagd heb, die hem graag gegeven heeft.
" Moge God je zegenen, heel onze familie van Este en bid voor
" mij die steeds voor jou in Jesus Christus zijn zal
"
" een toegenegen vriend
" Rome, 17 april 1882. Priester Gio. Bosco
" Porta S.Lorenzo 42.

De drie beweegredenen die Don Bosco in 1881 naar Rome hadden doen gaan, waren dezelfde als die in 1882. Het waren namelijk de kerk van het Heilig Hart, de missies van Amerika en de zaken van de Romeinse congregaties. Over de eerste en de tweede die nu veel ernstiger geworden waren, hebben onze lezers uitvoerige inlichtingen gevonden op meer dan een plaats van dit boekdeel (1). Wanneer hij op de audiëntie diende te wachten tot 25 april, dan hing deze grote vertraging af van de omstandigheden die niets met zijn persoon te maken hadden (2).

Naar Don Berto en Don Lemoyne konden vernemen was de Heilige Vader tegenover hem zeer goed. De paus vroeg hem zelfs:

- "Hebt u vijanden te Rome?"
- "Voor zover ik het weet, heb ik er openlijk slechts een enkele, die zich als dusdanig opwerpt en het ook zegt".
- "Wie is het?"
- "Kardinaal Ferrieri".
- "Goed. En te Turijn?"
- "Ook maar een enkele, de aartsbisschop".
- "En met Buroni en met professor Papa? (Dit waren twee bekende Rosminianen)".
- "Zowel Buroni als Papa groeten me, behandelen me goed en tonen zich ten minste uiterlijk welwillend".
- "En in wijsgerige zaken?"

(1) Vooral in hoofdstuk 13 en in de hoofdstukken 6, 7, 8, 9 en 14.

(2) Hij begaf zich naar de audiëntie met vlgend memorandum: "Aud. 25-4-82. - Hulde van de salesianen, leerlingen, medewerkers en weldoeners-Sint-Pieterspenning - De zaken van de Congr. regelen - Novicen van Marseille - Missies - Vicariaat Patagonië, Vuurland, Malvinas (ook Falkland-eilanden) - Particuliere zaken. Kerk van het Heilig Hart Tehuizen - Secr. en D.Tamietti". Deze twee om ze op het einde voor te stellen; de "zaken van de congregatie regelen" hebben betrekking op het verlenen van de privileges.

- "Over deze zaken spreek ik niet, want we zouden dadelijk in een dispuut gewikkeld zijn".

- "Goed," voegde de paus er glimlachend aan toe. "De aartsbisschop heeft mij geschreven dat hij de zaken in orde wil brengen. En wat hebt u daartegen in te brengen?"

- "Niets, Heiligheid. Ik zou enkel willen weten waarom hij vijandig staat tegenover de congregatie en ik ben bereid om het even welk offer te brengen. Tot hiertoe beschuldigt hij mij enkel van vage zaken; door personen die niet tot onze congregatie behoren, werpt hij steeds alles op de rug van de salesianen. Slechts eens heeft hij mij geschreven dat, indien ik van stelsel wou veranderen, hij de zaken opnieuw in de toestand zou brengen waarin ze waren voor deze veten. Dit betekent dat ik in onze colleges zou doen zoals hij doet en dezelfde auteurs voor godgeleerdheid en wijsbegeerte zou aanvaarden die hij in zijn seminaries voorschrijft, wat neerkomt op het stelsel van Rosmini. Maar dat zal ik nooit doen".

- "Goed", zei de paus opnieuw glimlachend. "En wat zou ik nu kunnen doen voor uw congregatie en voor de salesianen?"

- "Heilige Vader, ik zou willen dat Uwe Heiligheid zich een ogenblik aan het hoofd zou stellen van de salesianen, van onze congregatie, en dat u dit zou doen door de mededeling van de privileges, zoals andere congregaties die bezitten".

- "Welke moeilijkheid bestaat hiertegen?"

- "Kardinaal Ferrieri".

- "Ga namens mij bij Mgr. Masotti, de nieuwe secretaris van de congregatie van Bisschoppen en Regulieren, en zeg hem dat hij mij hierover komt spreken. Het is een zeer goede geestelijke. Ga eveneens bij Mgr. Jacobini, de secretaris van de Propaganda, om de apostolische vicariaten in Patagonië op te richten.

Na dan verwezen te hebben naar de zaak van Don Bonetti, vroeg hij hem; - "Zeg me nu eens of u nog vele dagen te Rome zult blijven?"

- "Negen of tien dagen", antwoordde Don Bosco.

De Heilige Vader toonde dat hij nauwkeurig ingelicht was over de zaken van de salesianen. Het gesprek liep dan over het plan van een enkele catechismus voor alle diocesen van de wereld. Don Bosco was een vurige voorstander van deze gedachte omdat hij met zovele jongens van zoveel verschillende diocesen ondervonden had welke moeilijkheden die verschillende catechismussen meebrachten. Hij vroeg of hij hierover zijn gedacht mocht uitdrukken en zei: - "Uwe Heiligheid die in deze zin reeds veel gedaan heeft, zou het bevel kunnen geven dat men de laatste hand legt aan dit beoogde werk".

- "Het is een zeer delicate zaak, die een lang en ernstig onderzoek vergt", antwoordde hem de paus.

- "Juist daarom", hernam Don Bosco, "dient het opperste gezag van de paus een einde te stellen aan iedere vertraging. Onder zovele Breven over andere zeer belangrijke aangelegenheden, ook hiervoor een Breve... Het is ook een noodzakelijkheid omdat zovele catechismussen niet eens juist zijn in hun bewoordingen en ook theologisch gezien hebben ze verbeteringen nodig. Bijvoorbeeld, in het Onze Vader lezen we Dimitte nobis debita nostra sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Sommige catechismussen verzuimen dit et."

- "Daarin hebt u gelijk".

- "En in de Tien geboden Gods leest men in een aantal catechismussen: "IX. Een anders vrouw niet begeren!" Voor de vrouwen heeft dit geen zin en voor de kinderen is het een pest."

- "En hoe zou u het zeggen?"

- "Zoals ik het aan mijn jongens laat opzeggen: "De persoon van een ander niet begeren." De Franse en Duitse catechismussen zijn hier oordeelkundiger. Ze zeggen: "De werken van het vlees niet begeren". Maar de woorden die ik voorstel schijnen mij meer gekuist toe."

- "Goed, dat is juist. Wat staat er in de catechismus van uw dioceses?"

- "De vrouw van een ander." Ik heb het voorgesteld aan de ordinarius; maar hij heeft het niet opportuun geacht een wijziging in de catechismus aan te brengen."

- "Daarin dient u met de ordinarius voor de eenheid te zijn."

- "Dat spreekt vanzelf."

- "Hebt u nog andere zaken genoteerd?"

- "Nog vele, maar volgens de catechismussen. Soms heb ik onjuist bevonden wat gezegd wordt over de tweede Persoon van de goddelijke Drie-vuldigheid en het antwoord dat gegeven wordt op de vraag wie Jezus Christus is. Maar indien men in deze bijzonderheden zou treden, dan zou men er niet zo gauw klaar mee zijn. De catechismussen dienen overal dezelfde te zijn, ook om door het gezag van de paus alle onjuistheden te doen verdwijnen."

- "Kijk", merkte de paus op, "er zijn hiervoor commissies die ermee belast zijn. Ik heb me enkele dagen geleden hierover laten inlichten en er werd mij gezegd dat ze ijverig aan het werk zijn. Ziehier het plan: 1° een beredeneerde theologische catechismus maken voor de clerici; 2° een grote catechismus voor de volwassenen; 3° hieruit een kleine catechismus voor de kinderen halen."

- "Maar dat is een werk van lange adem en aldus zal men compendia van theologische traktaten vormen."

- "Het is zeker een werk van lange duur. Het is zelfs vertraagd geworden door het afsterven van twee prelaten, die deel uitmaakten van de commissie."

- "Pardon, Heilige Vader. Met deze methode hebben ze de tijd om allemaal te sterven en na hen nog anderen."

- "Hoe zou u het doen?"

- "Heilige Vader, Uwe Heiligheid zou een kleine catechismus van om het even welk diocees kunnen nemen, hem laten lezen door een kardinaal of door een andere prelaat met een uitstekende geleerdheid en er de vereiste verbeteringen laten aanbrengen. Daarna zou de Heilige Vader het boekje onderzoeken of laten onderzoeken. Ten slotte zou hij het als tekst aankondigen voor alle diocesen."

De paus luisterde welwillend toe en keurde de methode goed, maar in zijn voorzichtigheid zag hij nog niet overwonnen moeilijkheden. Het is mogelijk dat men bij het heropenen van het Vaticaans Concilie tot een besluit zal komen, vooral na publicatie van kardinaal Pietro Gasparri.

De audiëntie had ongeveer drie kwartier geduurd en daarna werden Don Berto en Don Tamiëttie binnengeleid voor de voetkus. Pas terug thuis dicteerde Don Bosco aan Don Berto voor al de directeurs, de missionarissen inbegrepen, volgende brief waarvan de secretaris verschillende kopieën maakte.

" Beste in de Heer,

"

" Ik breng je het troostende nieuws dat op vandaag 25 april
" Zijne Heiligheid, onze opperherder paus Leo XIII zich gewaardigd
" heeft mij in particuliere audiëntie te ontvangen.

" Hij verleende uit ganser harte zijn apostolische zegen aan
" al onze medebroeders, hun leerlingen, de medewerkers en weldoe-
" ners van de salesianen. Zorg ervoor dit vrome nieuws mee te delen
" in een daartoe opgesteld biljet aan allen, die van onze werken hou-
" den en zich graag inzetten ten gunste van onze heilige katholieke
" godsdienst.

" Ik bid God dat hij ons allen zou bewaren in zijn heilige
" genade en terwijl ik mij in uw gemeenschappelijke gebeden aan-
" beveel heb ik de troost van jou in Jezus Christus te mogen zijn

"

" je toegenegen vriend,
" Rome, 25 april 1882. Priester Gio. Bosco.

(1) Voor Marseille, Proc.verb., Séance du 25 mai: "Une lettre de Don Bosco, datée du 8 mai, mentionne un souvenir tout spécial pour le comité. Il dit que, reçu la veille en audience par le Saint-Père, il avait pu l'entretenir de toutes ses affaires, et avait une bénédiction spéciale pour les Messieurs et les Dames de Marseille; il espère que cela apportera entre leurs mains beaucoup d'argent, qui deviendra pour eux des richesses éternelles."

De directeurs deelden aan de verdienstelijkste personen de zegen van de paus mee. Als model kan dienen deze brief van de directeur van het Oratorio aan mevrouw Fava gestuurd. .../...

Na de pauselijke audiëntie komt als voornaamste feit de conferentie voor de medewerkers van Rome; zij werd gehouden, volgens zijn gewoonte, te Torre de'Specchi in de namiddag van 27 april. Don Bosco had de mis gecelebreerd in de kerk van de adellijke oblaten en na de mis had hij zich bij Mgr. Boccali begeven om hem een eigenaardige brief te overhandigen. Een priester uit Siëna deelde aan Don Bosco mee, dat een heer die eigenaar was van een koolmijn op zijn grond te Perugia waarvan de waarde beraamd werd op zestig miljoen, ze, bij zijn sterven, had overgelaten voor een derde aan de paus, een derde aan een Piccolomini en een ander derde aan Don Bosco. Over deze zaak, die wellicht niet ernstig was, weten we niets meer.

De conferentie werd voorgezeten door Mgr. Giulio Lenti, aartsbischop van Sida en vice-regent.(1) Ook kardinaal Alimonda kwam er naartoe. Don Bosco zette in met een woord van Leo XIII. Twee dagen tevoren had de paus hem gevraagd: - "Wanneer zult u uw conferentie houden?"

- "Aanstaande donderdag, Heiligheid", antwoordde hem Don Bosco.

- "Welnu, zeg hun dat ze bidden en werken."

Getroffen door de noodzakelijkheid het gebed met het werk te verenigen, sprak hij uitvoerig volgens het gebruikelijke plan over de gang van het salesiaans werk. Toen hij dan over Rome sprak riep hij uit: - "Hier vinden we een harde kluiif!" - Hij sprak er over de moeilijkheden of ten minste over dié moeilijkheden die de voorzichtigheid hem veroorloofde uiteen te zetten en vroeg zich af: Hoe zullen we het doen? Het antwoord

(1) .../...

Geachte Dame,

Ik ben verheugd u te kunnen aankondigen dat op 25 april jl. Zijne Heiligheid onze opperherder paus Leo XIII zich gewaardigd heeft onze zeer beminde Don Giovanni Bosco in particuliere audiëntie te ontvangen.

Onder de andere gunsten heeft hij een speciale zegen voor u gevraagd die de Heilige Vader van harte gegeven heeft.

Gelieve dit vrome nieuws te willen aanvaarden samen met mijn verschuldigde eerbied en dankbaarheid waarmee ik ben

Turijn, 1 mei 1882.

uw verplichte dienaar

Priester Giuseppe Lazzerio.

Een zekere weduwe Savine, die een dergelijke mededeling ontvangen had, antwoordde aan Don Bosco op 1 juni van uit Parijs: "Nous venons bien tard vous remercier pour cette bonté que vous avez eue de solliciter pour nous une bénédiction du Saint-Père; elles nous est fort précieuse et davantage encore lorsque nous avons dû renoncer à faire à Rome un second séjour assez long pour espérer une audience; nous avons dû brusquement revenir à Paris et renoncer à aller vous porter, Révérend Père, nos remerciements. Mon fils et moi espérons que vous n'oublierez pas votre promesse de venir nous voir 6 rue Cassette. Nous serons heureux de vous voir et de vous remettre notre petite offrande pour concourir aussi à l'oeuvre de salut à laquelle vous consacrez votre vie et votre dévouement."

(1) Deze titel wordt te Rome gegeven aan een bisschop die de kardinaal plaatsvervanger helpt.

was reeds van bij het begin af gegeven: bidden en werken. Deze twee concepten ontwikkelde hij in het laatste gedeelte van zijn toespraak.

Kardinaal Alimonda wou geen stilzwijgende toehoorder zijn. Met wel-sprekendheid ontwikkelde hij een thema dat in volgende bewoordingen werd uiteengezet: Bij vele mensen die de salesiaanse congregatie niet kennen of ze slecht kennen is dit de twijfel: maar is het wel een goed werk? Is het een werk volgens de geest van de Heer? En ze beginnen te fluister-en... zoals de discipelen van Jezus dat eens deden. - Hij herinnerde aan de episode van het evangelie waar een dergelijke twijfel en dergelijk ge-fluister onder de leerlingen over het werk van de Messias ontstond en paste op de congregatie het antwoord toe van Jezus, die een beroep deed op de feiten. Ook Zijne Eminentie antwoordde met de taal van de feiten, die de aanwezigen gehoord hadden in het verslag van Don Bosco en die gro-telijks geleken op deze die door de Zaligmaker werden aangehaald. De blinden zien. De lekenschool ontnam aan de kinderen het zicht van de ziel en van het geweten en liet ze in vele putten vallen. De salesianen, zon-der ze te beroven van het onderwijs, openden hun ogen op het zicht van de hemel. De kreupelen gaan. Wanneer men aan de kinderen het religieuze on-derricht ontnemt dan gaan de beginselen zelf van de zedelijkheid teloor. De salesianen richten in hun huizen en hun scholen deze kreupelen weer op. De melaatsen worden gezuiverd. De ergste melaatsheid voor de jeugd is de oneerbaarheid. Hoeveel onzedelijke scholen zijn er niet! De salesianen hebben het hart van de kinderen met zuiverheid als met leliën versierd. De doven horen. De grote doven zijn zij die weigeren te luisteren naar Gods woord en de stem van de kerk misprijzen. De salesianen hebben het gehoor teruggeschonken aan zovele kleine doven, nemen ze met moederlijke genegenheid in hun Oratoria voor zon- en feestdagen en laten ze de woor-den van het eeuwige leven horen. De doden staan op. De geestelijke doden zijn de zondaars. De wereld wou niet meer weten van religieuze praktijken noch van sacramenten. De salesianen wennen de kinderen aan het ontvangen van de sacramenten, wijzen op de waarde van het leven van de ziel en delen hun de bezieling van de verrijzenis mee. Het evangelie wordt aan de armen gepreekt. Jezus ging niet aankloppen aan de poorten van de paleizen en ging niet binnen bij de koningen; maar begon met de armen lief te heb-ben en hun het evangelie te brengen. De salesianen nemen de arme kinderen op en maken zich tot de dienaars van het goede overal, tot in het verre Patagonië toe. Na deze bewijsvoering van de degelijkheid van het werk van de salesianen, vroeg hij de penning van de liefdadigheid in naam van de Kerk en in naam van het katholieke Rome.(1)

Van 28 april tot 9 mei zijn de notities van de secretaris even

(1) We hebben hier een samenvatting gemaakt van een artikel van de Unità Cattolica van 2 mei, ondertekend A.M.; we weten dat het komt van de priester, salesiaanse medewer-ker, Andrea Maggia (Rome, College Orfani, Piazza Capranica).

schraal als vroeger.(1) Het enige ietwat belangrijk nieuws dateert van 5 mei.(2)

Don Daghero was van Magliano gekomen met zeven jongens, waarvan enkele uit het seminarie en enkele uit de kostschool, om zijn hulde te betuigen aan Don Bosco en hem uit te nodigen de dubbele familie te willen bezoeken. Op 5 mei wou Don Bosco ze voorstellen aan Leo XIII. Die ochtend was hij daarom met de kardinaal-bisschop, Zijne Eminentie Bilio, in een rijtuig gestapt en had hij zich naar het Vaticaan begeven. Tijdens de audiëntie die hij dadelijk kreeg, kondigde de kardinaal aan de Heilige Vader de tegenwoordigheid van Don Bosco in de wachtkamer aan en zei dat het hem genoeg zou doen een enkel ogenblik Zijne Heiligheid te zien om hem een antwoord te geven. Maar het toeval wou dat kort daarna een audiëntie vastgesteld was voor een groep pelgrims.

"Het spijt me", zei de paus, "ik moet enkele minuten nadenken omdat ik aanstonds de Ieren moet ontvangen en voor hen een toespraak houden."- Toen sprak kardinaal Bilio over twee doornen in het hart van Don Bosco. - "Heilige Vader", zei hij hem, "Don Bosco smeekt Uw Heiligheid hem de privileges te willen verlenen. Zie hier wie die twee doornen zijn. De ene is Ferrieri, de andere de aartsbisschop van Turijn. Hij doet zoveel goed voor mijn seminarie en hier te Rome bouwt hij de kerk van het Heilig Hart. Troost hem, Heilige Vader!"

"Ja, ja", antwoordde de Vader, "we zullen hem troosten. Ik houd van Don Bosco."

Bij deze gelegenheid maakte hij door bemiddeling van kardinaal Bilio kennis met kardinaal Ledochowski. Dan begroette hij de nieuwe kardinaal Angelo Jacobini da Genzano (3) en daarna kardinaal Simeon. Na de

(1) Dit dagboek moet ook vele zaken overslaan. Men weet, bijvoorbeeld, uit andere bronnen dat Don Bosco meer op de propaganda geweest is dan hier gezegd wordt.

(2) Van de dag tevoren is een biljet van Don Lazzero; op de envelop ervan stond geschreven: "M.A. Don Lazzero. De twee beginletters betekenen "Maria Ausiliatrice."

Amice,

Esto sicut bonus miles Christi. In tribulatione exardescit ignis caritatis. De praesentia delucidabuntur omnes difficultates. Age viriliter, si vis coronari feliciter.

Vale et valedic. Ora pro me.

A micus tuus

Romae, 4 mai 1882.

Ioannes Bosco, Sacerdos.

(Wees een goede soldaat van Christus. In de beproeving ontvlamt het vuur van de christelijke liefde. Thans zullen alle moeilijkheden ophelderen. Handel als een man, indien je gelukkig wilt gekroond worden. Hou je gezond en wees gegroet. Bid voor mij).

(3) De andere hierboven genoemde Jacobini was Mgr. Domenico, die later kardenaal werd. Kardinaal Lodovico was sinds 1879 kardinaal.

ontvangst van de pelgrims trof Leo XIII, buiten de troonzaal, op een rij, Don Bosco, Don Daghero, de clerici en de kostschoolleerlingen van Magliano en Don Berto geknield aan. Samen met kardinaal Bilio nam hij de ene na de andere in ogenschouw, zei hun een woordje en streefde de kleinen. Ten slotte gaf hij hun zijn zegen en trok zich terug.

In Rome bezorgde de Heer door bemiddeling van Don Bosco een onuitsprekelijke vertroosting aan een grote dienaars van God, de stichteres van de Doroteeën, moeder Paola Frassinetti. (1) Sinds verscheidene jaren kende zij onze heilige stichter al, had zelfs een hoge dunk over hem en spande zich in om, volgens haar eigen staat, hem na te volgen en zijn voetstappen te volgen. Don Bosco had vernomen dat ze ziek was en bracht haar een bezoek. Hem te zien was een grote vreugde voor alle zusters, die hoopten dat zijn tegenwoordigheid en zijn zegen een verbetering in de gezondheidstoestand van hun moeder zou brengen. "Ik denk niet", schrijft Capecelatro, dat Paola aan genezing dacht, maar toch was zij blij dat God de Heer haar in haar ouderdom troostte door bemiddeling van een grote apostel van de liefdadigheid." Toen ze hem dan zag was ze ontroerd door een heilige blijdschap, ontving nederig zijn zegen en beval zich ootmoedig aan zijn gebeden aan. Zijn christelijke liefde en vriendelijke welwillendheid tegenover hun moeder deden haar dochters veel genoegen, maar stelden ze niet tevreden omdat ze een mirakel gewild hadden of een genade of minstens een profetisch woord dat ze gerust zou stellen aangaande haar genezing. Hij echter zei aan de bedlegerige alleen woorden van Christelijke opbeuring. Pas had hij zich verwijderd of de zusters bestormden hem met vragen om van zijn lippen een teken te horen, een enkel teken dat ze kon geruststellen. Maar Don Bosco beperkte zich ertoe hun met zalvende welwillendheid te antwoorden: "Mijn dochters, de kroon van verdiensten van uw moeder is voltooid." - En het antwoord noteert Capecelatro, "scheen redelijk toe aan de zusters die tegelijkertijd bedroefd en blij waren. Bedroefd omdat het geen hoop gaf op een lang leven, blij omdat het verwees naar de kroon waarmee Paola weldra zou worden gekroond in het rijk der hemelen."

Don Bosco verliet Rome op de avond van 9 mei en nam de weg naar Magliano, waar hij verbleef met de salesianen en met de jongens tot de ochtend van 11 mei, dan trok hij via Foligno en Falconara in de richting van Rimini.

Toen hij te Falconara overstapte, steeg hij in een coupé waar al een zekere luitenant Montanari van Ravenna en een pater van Philippus Neri van Florentië hadden plaats genomen. De eerste kwam van Ancona en begaf zich rechtstreeks naar Turijn; de tweede, die terugkeerde van Loreto en deelgenomen had aan de conferenties van Florentië en van Rome,

(1) Wanneer kardinaal Capecelatro (Vita della Serva di Dio P. Frassinetti, Desclée, 1900, blz. 496) dit feit verhaalt, plaatst hij het bij vergissing in de maand juni.

en van Rome, herkende hem dadelijk? Belden waren uiterst tevreden over zijn gezelschap; de officier vond er zelfs behagen in hem te doen spreken en hield niet op zijn vreugde te betuigen voor deze zo gelukkige ontmoeting. Hij kon er zich maar niet bij neerleggen dat de paus een man als Don Bosco niet tot kardinaal benoemde en kon niet begrijpen dat het voor zijn werken niet beter zou zijn dat er zich een kardinaal mee bezig hield, in plaats van een eenvoudige en arme priester. Toen ze van elkaar afscheid namen, verzocht hij hem te komen groeten in het station van Turijn op het ogenblik van zijn aankomst of hem een bezoek te brengen in het Oratorio.

Een jonge en aanzienlijke priester van Rimini, Don Francesco Cagnoli, van Rimini had hem de beslissing doen nemen naar die stad te reizen. Deze was als priester gedurende vijf jaar huisleraar geweest bij de aanzienlijke familie Massani en had dan in 1881 gevraagd en verkregen als novice te worden aanvaard te San Benigno. Maar in de maand oktober kwam er een ontsteking in de keel gepaard met zware hoest; deze ontaardde langzamerhand tot een zeer acute katar met ontsteking van de slijmvliezen van luchtpijpen en longen en bracht hem tot op de rand van het graf. Na vele ups en downs scheen alle hoop verloren en men had Don Bosco geroepen om hem een laatste zegen te geven en zijn laatste ademtocht op te vangen. Maar Don Bosco legde de hand op zijn hart en zei: - "Het is geen tijd om heen te gaan. Er is nog zoveel goed te doen, mijn beste Don Cagnoli! Morgen zal je al wat kunnen opstaan en dan zullen wij je naar Rimini sturen voor je herstel." - Na deze woorden gaf hij hem de zegen van Maria, Hulp der Christenen. Het was daags voor het feest van de Onbevleete. Van dat ogenblik af, zonder andere verzorging van artsen of medicamenten, trad een snelle beterschap in en kon hij een week later naar Rimini gaan. Alle salesianen van zijn huis die zijn toestand kenden en die men van zijn aanstaande komst verwittigd had, riepen uit dat dit een onvoorzichtigheid was; maar Don Bosco zei hem: - "Ga maar. Stel je vertrouwen in Maria, Hulp der Christenen en wees gerust; want de reis zul je niet vermoeien." - En zo was het ook. Hij deed een reis van omstreeks vijfhonderd kilometer, dat zo goed hij kon en leed veel ongemakken in het station van Bologna. Toen hij echter thuis aankwam, voelde hij zich beter dan toen hij uit Turijn vertrokken was. Het was evenmin een zaak van voorbijgaande aard; want zijn welvarende toestand duurde zo lang (1) dat hij in 1887 Don Dalmazzo als pastoor van de kerk van het Heilig Hart te Rome kon opvolgen. Sinds 1868 had hij zich nooit zo goed gevoeld.

In de kerkelijke milieus van Rimini was dit feit, dat nog maar pas gebeurd was, bekend en droeg bij om de verwachting van de komst van Don Bosco nog hoger te doen stijgen. De clerus was de eerste om het voor-

(1) Zijn verlag vanuit Rimini, 1 maart 1882, gepubliceerd in Lemoyne La Stella del Mattino, blz. 69. Hier echter, zoals de betamelijkheid dit vergde is het aandeel van Don Bosco in de schemer gelaten. We bezitten echter andere geschreven verslagen, waaronder één van zuster Clelia Genghini, secretaresse van het hoofdkapittel van de dochters van Maria, Hulp der Christenen en nicht van Don Cagnoli.

beeld van verering voor de man Gods te geven. Bij zijn aankomst werd hij door de overste van het seminarie opgewacht met het rijtuig van de bisschop, Mgr. Francesco Battaglini; deze wou hem bij zich hebben in het bisschoppelijke paleis; hij ging hem tegemoet tot aan de voet van de trap, overlaadde hem de hele tijd met vriendelijkheden en wees hem de kamer en het bed aan waarin Pius IX geslapen had, toen hij zijn fameuze omreis deed door de Romagna.

Op 12 mei ging hij de mis celebreren in de kerk van de heilige Clara aan het altaar van de Madonna Mater Misericordiae, die in 1850 in aanwezigheid van duizenden personen haar ogen bewogen had. Juist op die dag vierde men de gedachtenis van dit wonder. Na de mis hield hij een korte vurige toespraak tot het volk en spoorde aan te volharden in de godsvrucht tot Maria, moeder van de Barmhartigheid. De mis werd gediend door twee nieuw gewijde priesters, later pastoors, Don Berlini en Don Tendi, die dit grote geluk nooit vergeten hebben.

Terwijl hij in de sacristie luisterde naar hen die hem iets wilden zeggen, kwam de bisschop om hem naar een vergadering te brengen van adellijke dames van Rimini; deze hielden zich bezig met liefdadige werken, speciaal met het helpen en bezoeken van zieke mensen. Toen hij hun door Monseigneur zelf werd voorgesteld, stelde hij hun direct voor allen salesiaanse medewerksters te worden, een voorstel dat ze graag aanvaardden. Dan wekte hij ze op tot apostolaat bij de meisjes en jongens en de pastoors te helpen bij het geven van catechismusles. Dan ging hij naar het seminarie waar een zestigtal seminaristen, grote en kleine, zijn zegen ontvingen en een goed woordje te horen kregen. Met de bisschop bleef hij dineren bij de paters Buffalini van de heilige Clara. Van daar begaf hij zich naar het paleis, dat vroeger aan Francesca di Rimini toebehoorde, om er een zieke te zegenen die al tweeënveertig jaar bedlegerig was. Vanuit een venster werd hem op het plein de plaats getoond, waar Sint-Antonius het mirakel van de ezel deed, die neerknielde voor het Heilig Sacrament en het strand waar de grote wonderdoener voor de vissen preekte. Daarna bekwam de heer Francesco Massani dat hij een zegen bracht aan zijn zieke vrouw. Don Bosco voorzei haar dat zij niet zou genezen van de kwaal die haar teisterde maar dat ze ook een lang leven zou hebben. Dit werd waarheid, daar de dame leefde tot 72 jaar. Aan de jonge priester Don Giuseppe Casicci, daar aanwezig, zei hij dat hij pastoor zou worden en zo was het ook. Na deze bezoeken keerde hij terug naar de heilige Clara voor de zegen en verleende nadien audiëntie aan verscheidene vrome dames, onder wie Markiezin Cima.

Op de derde dag van zijn verblijf te Rimini celebreerde Don Bosco in de Dom en hernam dan zijn audiënties en bezoeken. Wanneer hij van de ene plaats naar de andere trok, werd hij steeds gevolgd door een altijd talrijke menigte, met wie hij zich vertrouwelijk onderhield. Velen knielden en vroegen de zegen. Toen hij in de namiddag van 13 mei afscheid nam van de bisschop en naar Faenza vertrok, verlangde de illustere prelaat zijn zegen; maar Don Bosco haastte zich voor hem te knielen om door hem

gezegend te worden.

Verscheidene instituten van de stad hadden getracht de eer van zijn bezoek te mogen genieten, waaronder een beginnend Oratorio voor zonen feestdagen geleid door kanunnik Venturini, het asiel Baldini, en het grote ziekenhuis.

Het asiel had zijn naam gekregen van graaf Alessandro Baldini door wiens liefdadigheid het ontstaan was ten voordele van de arme jeugd. In 1882 werd het bestuurd door mevrouw Anna Cervellieri toen nog zeer jong en nog steeds in leven. Met een helder geheugen vertelde ze aldus haar indrukken aan iemand die haar in het jaar van de heiligverklaring onder-vroeg: (1) "In het begin scheen Don Bosco mij ernstig, tot overpeinzingen geneigd... zodat ik mij in de tegenwoordigheid van die man, overal voorafgegaan door de faam van heiligheid, als vernietigd gevoelde. Toen ik hem echter liefelijk zag schertsen met mijn jongens die dadelijk door zijn vaderlijk hart veroverd waren; toen ik van dichtbij zijn goedaardig, eenvoudig, grappig optreden zag, schepte ik weer moed en ontbrandde in mij een gevoel van speciale sympathie voor die brave priester van Turijn. Mijn kleuters zeiden enkele gelegenheidsgedichtjes op en de zeer verlangde bezoeker bedankte en wekte de kinderen op goed te doen en de deugd te beoefenen. Alvorens afscheid te nemen, schonk hij mij enkele medailles en voegde er dan tekstueel volgende woorden bij: - "Bid voor mij en voor mijn familie en ik zal bidden voor u en voor uw familie."

- "Onze familie", voegde de econoom van het asiel, de heer Leurini eraan toe "is microscopisch klein."

- "De kleine families", antwoordde Don Bosco, "vormen, wanneer ze samengevoegd zijn, een grote familie."

In het grote ziekenhuis ontmoette hij een jongetje, dat wees was van vaderskant, en ook sinds korte tijd zijn moeder had verloren. Hij zelf was ziek geweest ten gevolge van een ontsteking van luchtpijpen en longen. De overste van de zusters, die medelijden met hem had, had zijn verblijf daar verlengd en hield hem bezig met kleine werkjes aangepast aan zijn leeftijd en aan de zwakheid van zijn gestel. Op een mooie ochtend wordt hij geroepen, gekleed als voor een feest en wordt hij in de spreekkamer voorgesteld aan een priester. Dat was Don Bosco! Deze spreekt hem aan als een vader en vraagt aan de overste: - "Hoe oud is hij?"

- "Wat ouder dan tien jaar", antwoordde zij.

- "Ja", hernam Don Bosco, "dan is hij nog wat te klein. Hij moet nog wat boterhammen eten. Als hij braaf is, zal ik hem volgend jaar aan-nemen."

(1) Don Bosco ritorna! (Don Bosco keert terug!) Enig nummer 1934, Rimini, Drukkerij Garattoni. Een toevoegsel gedaan bij de verbetering van de drukproeven.

Don Bosco die niet enkel belofde om te beloven, schreef het jaar daarna werkelijk door bemiddeling van Don Lazzero aan de overste van het ziekenhuis, dat, wanneer die bepaalde jongen nog bereid was bij hem te komen, hij hem kon aanvaarden. Het jongetje werd tot op een zeker punt van de reis door een kanunnik gebracht; toen hij hem liet gaan, zei hij hem: - "In het station van Turijn trek je het venster open en zwaai je met je witte zakdoek. Een lang en mager heer, die Garbellone heet, zal op je toekomen en je gaat met hem mee." - Alles slaagde uitstekend. Aldus kwam naar het Oratorio Pietro Cenci, de vakmeester van de kleermakers. Hij vormde wel een legioen leerlingen en, zoals hij dit graag herhaalde, kleepte hij Don Bosco toen hij nog leefde, toen hij dood was en toen hij zalig verklaard werd.

Een plaatselijk tijdschrift (1) sprak aldus over het bezoek van Don Bosco aan Rimini: "De komst van Don Bosco te Rimini gebeurde bijna onvoorzien. Maar pas had men er lucht van gekregen of het prestige van zijn naam en van zijn deugden hadden als gevolg dat hij geen stap kon verzetten en door massa's bezoekers werd omringd. Gedurende de twee dagen dat hij onder ons verbleef, kon hij zich met moeite vrijmaken voor enkele uren nachtrust. Hij werd belegerd door personen van iedere stand overal waar hij zich begaf, in de kerk, in de woningen van de zieken, en al wie hem kon zien, zijn hand kussen of door hem gezegend worden, achtte zich gelukkig. Overgelukkig waren zij die van hem een woord van raad of opbeuring ontvingen. Men meende een heilige te zien, de zegen van een heilige te ontvangen, naar het woord van een heilige te luisteren."

De indrukken van Rimini vergezelden Don Bosco tot Turijn toe; want toen hij in het Oratorio de leerling Francesco Tomasetti, thans algemene procurator van de congregatie ontmoette, zei hij hem: - "Ik ben naar uw streek geweest, naar Rimini. Wat brave mensen heb ik daar aangetroffen! Ze hebben de arme Don Bosco behandeld alsof hij een prins was!"

We zullen Don Bosco niet volgen naar Faenza, omdat wij over deze reis al gesproken hebben in het tiende hoofdstuk. Op 15 mei op de spoorlijn van Bologna naar Turijn scheen hij plotseling ontroerd te zijn en zei aan zijn secretaris die het bemerkte had: "Wie weet hoe Franchino het stelt?" Ik vrees zeer dat hij zal eindigen zoals Tavella? Dan zweeg hij en bleef als in gedachten verzonken. Tavella was aspirant geweest en onverwacht na een korte ziekte gestorven. En inderdaad, ook de jonge Franchino stierf onverwacht op de ochtend van 16 mei in zijn dorp Rubiana, waar hij om gezondheidsredenen naartoe gegaan was. Toen Don Berto, zijn oom, te Turijn aankwam en vernam dat hij op sterven lag, vloog hij er naartoe om hem nog eens te zien; maar hij trof hem aan zonder spraak en in doodstrijd. Hij was in de vijfde klas van het gymnasium. Zijn leraar, Don Matteo Ottonello, had in het laatste "resoconto" van de leerlingen

(1) La Parola. Katholiek maandschrift dat zich met wijsbegeerte en letteren bezig houdt. Directeur was Priester Luigi Trevisani, Rimini, Drukkerij Malvolti, Jaar III, mei 1882, blz. 157-8.

dat aan Don Bosco aangeboden werd, naast zijn naam geschreven: "Een model voor allen in alle opzichten." Don Bosco hield zeer veel van deze jongen. Twee dagen na zijn dood sprak hij over hem in het publiek voor de jongens en zei: - "Ik geloof dat Sint-Aloysius op zijn leeftijd niet braver was dan hij."

Andere personen, die Don Bosco lief waren, zag hij niet meer terug bij zijn terugkeer. Buiten de al genoemde ridder Fava (1) ontbraken er bij de levenden twee zeer voorbeeldige priesters van Turijn, de theoloog Roberto Murialdo en kanunnik Francesco Marengo. De ene, een neef van de dienaar Gods, Leonardo, stichter van de jozefieten, was voortdurend zijn helper geweest bij het werk van de Oratoria en had gedurende vele jaren het Oratorio van de Engelbewaarder te Vanchiglia bestuurd; de andere, die theologie doceerde in het aartsbisschoppelijk seminarie, was van bij het begin van het Oratorio godsdienstleraar geweest voor de jongens van de hoogste klas, professor van moraal voor de clerici en de jongste tijd, buitengewoon biechtvader van de internen, voor wie hij iedere zaterdagavond soms uren en uren in de biechtstoel doorbracht. Het Bollettino van mei schreef: "Zij waren twee juwelen van de clerus van Turijn! Het waren twee oprechte vrienden op wie we konden rekenen, het waren twee geestelijken in wie wij steeds vertrouwen konden hebben."

Pijnlijk was ook het verlies van twee vrouwen, die voor Don Bosco's zonen als moeders waren geweest, namelijk mevrouw Paolina Clara, geboren Pollietti, en hertogin Anna Costanza di Ieval-Montmorency, dochter van Joseph de Maistre, overleden te Borgo Cornalense.

Zoals men heeft kunnen vaststellen was Don Bosco gedurende zijn lange reis door Frankrijk en Italië er voortdurend om bekommerd het aantal medewerkers te doen aangroeien. Wanneer hij uitweidde met zo gedetailleerde overzichten over het salesiaans werk, dan beoogde hij van alle kanten talrijke personen te vinden, die het zouden bijstaan, die volledig zijn opdracht zouden begrijpen en het de weg in de wereld zouden vergemakkelijken. Aldus zal hij ermee voortgaan tot op het einde van zijn leven en zich inspannen zoveel hij kon, opdat dit werk, niet minder dan zijn andere ondernemingen, diepe en stevige wortels zou krijgen.

Een gedachte die de aanwezigheid van Don Bosco opriep overal waar hij kwam, was dat hij een heilige was. Deze overtuiging maakte zich steeds meer van de harten meester, niet enkel bij de gewone mens, maar ook in de hoge kringen en ook bij de personen die tot de geestelijke stand behoorden, zodat wij van jaar tot jaar de universele verering voor hem zien aangroeien. Toen Don Bosco te Rome in tegenwoordigheid van Don Berto, binnenging voor een audiëntie bij kardinaal Bartolini, was daar Mgr. Agostino Caprara, promotor van het geloof bij de heilige congrega-

(1) Zie hiervoor, blz. .

tie van de riten, in de wachtkamer. Aan een groep priesters wees hij Don Bosco aan en zei: - "Ziet u die priester? Ik hoop dat wij de zaak van zijn zaligverklaring zullen behandelen en dat aan mij de rol van de advocaat van de duivel zal worden toebedeeld." - Die eer viel hem niet te beurt, maar wel komt hem de lof toe begrepen te hebben wie Don Bosco was en dit steeds openhartig te hebben verkondigd.

H O O F D S T U K XVIII.

LOSSTAANDE FEITEN IN HET JAAR 1882.

In de onafgebroken lijst van feiten in verband met de uitbreiding werden ook dit jaar verschillende episoden ingelast die hiermee geen echt en eigenlijk verband hebben. Bij het verhaal van de eerste feiten konden wij dus niet, zonder het gepaste ritme van het verhaal te storen, deze de plaats laten ruimen voor de tweede. Daarom zullen wij, onze gewoonte getrouw, deze laatste verzamelen in een afzonderlijk hoofdstuk en ons vergenoegen met de eenheid die enkel voortspruit uit de identiteit van het personage van wie wij vertrekken of naar wie wij verwijzen. En zo komt dan allereerst

HET FEEST VAN MARIA, HULP DER CHRISTENEN

Don Bosco keerde naar het Oratorio terug op de eerste dag van de noveen. Onmiddellijk dacht hij eraan een omzendbrief te sturen aan de medewerkers en medewerkster van Turijn met de uitnodiging tot hun respectieve conferentie, vastgesteld voor de mannen om zeven uur in de namiddag 21 mei en voor de vrouwen om 3 uur van de vigiliedag. Tot allen afzonderlijk zei hij: "Ik verzoek u nederig deze vergadering te willen vereren met uw tegenwoordigheid. Aan vele zaken werd de hand gelegd in de loop van dit jaar en over alle wensen wij een kort bericht te geven aan de verdienstelijke medewerkers en medewerksters van Turijn en van andere omliggende dorpen." Een nota bene bevatte drie aanwijzingen, nl. over de mogelijke deelnemers aan de conferentie, over de zegen van de paus, over het doel van de geldinzameling.

"Tot de conferentie worden uitgenodigd", zei hij, "de medewerkers en medewerksters en allen, die wensen de vrome vereniging te leren kennen; de mannen tot de eerste conferentie, de vrouwen tot de tweede. Zijne Heiligheid Leo XIII verleent een speciale zegen aan hen die naar deze conferentie komen en allen kunnen een volle aflaat verdienen volgens het reglement. De collecte zal in haar geheel ten voordele zijn van de kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome en van het aanpalende tehuis. De medewerkers en medewerksters worden verzocht bij verwanten en vrienden de giften te willen inzamelen die ze voor dit doel kunnen verkrijgen en ze op de dag van de conferentie mee te brengen of ze op een andere manier te laten toekomen aan priester Giov. Bosco, overste van de vrome vereniging."

Het blijkt niet dat er in de curie moeilijkheden opgerezen zijn wegens de pontificerende bisschop, zoals kon blijken uit de laattijdige kennisgeving. Daartoe werd uitgenodigd de bisschop van Alessandria, Mgr. Giocondo Salvai, uit wiens antwoord zonneklaar blijkt welke grote achting en genegenheid hij voor Don Bosco had. "Op uw zeer vriendelijke uitnodiging (1) om deel te nemen aan de plechtigheid van Maria, Hulp der Christenen, en een pontificale dienst te celebreren, antwoord ik van ganser harte bevestigend en woensdagochtend hoop ik, met de hulp van de Heer en van de Madonna bij u te zijn. Met de hoop u daar te kunnen omarmen, groet ik u van heden af hartelijk."

Een levendige vreugde bracht aan Don Bosco een telegram dat hem uit Rome toekwam. Op 22 mei en in de ochtend van 23 mei was bij hem te gast Mgr. Nicolo Marini, geheime kamerheer van Zijne Heiligheid. Hij keerde terug van Madrid, waar hij in zijn hoedanigheid van pauselijke afgevaardigde de kardinaalshoed was gaan dragen aan de aartsbisschop van Sevilla, Mgr. Ciochano Lluch, die zich zo welwillend toonde tegenover de salesianen van Utrera, en onderbrak zijn reis te Turijn met het opzettelijke doel een bezoek te brengen aan Don Bosco. Deze leidde hem naar de kerk van San Giovanni en deed hem de mis van de communiteit celebreren. Hij was ooggetuige van de volkstoeloop en van de vroomheid van het volk in de tempel van Maria, Hulp der Christenen, tijdens de noveen en liet telegrafisch aan de Heilige Vader weten dat hij te Turijn was aangekomen en dat hij weldra naar Rome zou vertrekken; tevens vroeg hij voor Don Bosco en voor de gelovigen de apostolische zegen. Op de dag zelf van de plechtigheid werd geantwoord door kardinaal Lodovico Jacobini, staatssecretaris: "Mgr. Marini, bij Don Bosco, Turijn. Zijne Heiligheid aanvaardde met waar genoegen kinderlijke gevoelens genegenheid en gebeden Don Bosco en gelovigen van Turijn en stuurt afgesmeekte apostolische zegen."

Op het feest van dat jaar kon Frankrijk niet beter vertegenwoordigd zijn. Prior en priorin waren graaf en gravin Colle.(2) De mis van de algemene communie werd gecelebreerd door abbé Mendre van Marseille. De dochter van markiezin de Gaudemarie en juffrouw de Rolland, beiden te Cannes miraculeus genezen in de maand maart kwamen Maria, hulp der Christenen, bedanken. Met hen waren meegekomen gravin de Corson uit Parijs, die onverwacht te Hyères aan een borstontsteking ontsnapt was na een noveen tot Maria, Hulp der Christenen, en juffrouw Clara Louvet over wie wij in het volgende hoofdstuk nog veel zullen spreken; maar er kwamen ook nog andere bedevaarders uit Frankrijk.

De bisschop van Alessandria sprak met vrome eenvoud over de hemelse schoonheid van het feest. Diep onder de indruk van het schouwspel dat

(1) Brief aan Don Bosco, Alessandria 22 mei 1882.

(2) Cfr. hiervoor, blz. 112.

hij gezien had, kon hij bij zijn vertrek niet nalaten in aanwezigheid van Don Bosco uit te roepen: - "Ik geloof dat dergelijke feesten enkel in het paradijs gevierd worden."-

Het was een zeer verspreide mening dat deze verering van Maria, Hulp der Christenen door de hemel gewild werd, omdat men zijn tussenkomst zag in talrijke en uiteenlopende

GENADEN

Welk vertrouwen stelde men niet in de tussenkomst van Don Bosco bij de troon van de Hulp der Christenen! We worden bijvoorbeeld ontroerd door de dringende smeekbede in juni 1882 van een adellijke familie uit Vendôme, die tweeduizend driehonderd fr. stuurde voor de kerk van het Heilig Hart en Don Bosco bezwoer van Maria, Hulp der Christenen niet één enkele, maar liefst zes genaden te verkrijgen. (1) "Ik heb", schrijft de dame, nog enkel vertrouwen in uw gebeden om barmhartigheid te bekomen (...) wat mij betreft, ik geloof, ik hoop en ik bemin, wat me ook in de toekomst mag overkomen." Don Bosco gaf opdracht te antwoorden en gaf met deze woorden boven op het blad de inhoud ervan: "Genaden, priesters, jongens zullen bidden, te communie gaan. We zijn er zeker van alles te verkrijgen wat niet tegenstrijdig is met Gods glorie."

In de hoge Parijse sociëteit was Don Bosco al heel bekend. Te Parijs verbleef toen Koningin Isabella II van Spanje, die in 1870 afstand van de troon gedaan had ten voordele van haar zoon Alfons XII, maar die natuurlijk niet ophield de gebeurtenissen in Spanje met angstige aandacht te volgen. In 1882 waren er woelingen, ogenschijnlijk van economische, maar in werkelijk van politieke aard die Madrid en Barcelona het onderste boven wierpen en deden vrezes voor de monarchie. Welnu, tijdens de noveen van Maria, Hulp der Christenen, ontving Don Bosco uit Parijs een brief, waarin laconiek gezegd werd: "Bevelen zich aan de machtige gebeden van de zeereerwaarde Don Bosco aan, koningin Isabella II van Spanje en de hele koninklijke familie, (2) de graaf en de gravin Walsh, mevrouw Street of Klinduworth."

Andere personen uit Italië en uit het buitenland spraken over ontvangen genaden, maar schreven veel aan Don Bosco toe. Zo schreef baron Antonio Manno, commissaris van de koning bij de raad voor heraldiek, die ook de rol van prior had vervuld op het feest van Sint-Aloysius: (3)

(1) Bijv. Doc. 81.

(2) De cursief gedrukte woorden zijn onderstreept in de Franse tekst die wij bij ons bewaren met als datum: 8 augustus, Paris, 17 mai 1882.

(3) Brief Turijn, 6 juli 1882.

"Verleden jaar had ik een groot verdriet. Ik verzocht u mij te willen aanbevelen aan de Madonna, Hulp der Christenen. Ik ben er bijna van bevrijd en ik mag wel zeggen op een miraculeuze manier. Bid nog eens een Wees Gegroet voor mij om opnieuw de volledige vrede te verwerven, die ik zo nodig heb om te kunnen denken aan mijn ziel en om te zorgen voor mijn lieve familie. Ik verzoek u nogmaals dit Wees Gegroet te willen bidden en dan heb ik het vaste vertrouwen en de gegronde hoop dat mij de verlangde opbeuring zal te beurt vallen. Ja, doe dat!" En onder zijn handtekening schreef hij "een onwaardige salesiaanse medewerker."

Vanuit Nice schreef een zekere mevrouw Fruero op 19 juni aan Don Lago: "Sedert veertien dagen moest ik te bed blijven wegens een zeer pijnlijke zenuwkoorts. Toen kwam in mij de gedachte op de brief, die onze vereerde vader Don Bosco geheel met eigen hand geschreven had, te gebruiken. Ik legde hem op mijn arm hoofd en sinds dat ogenblik is de grote pijn verminderd; ofschoon nog zeer zwak, voel ik mij veel beter. God weze gezegend." Deze dame die toen de noveen van Maria, Hulp der Christenen, in het Frans vertaalde, besloot haar brief aldus: "Ik smEEK u mij in herinnering te brengen bij onze eerwaardige vader en hem te zeggen dat, als ik slaag in een zaak die op dit ogenblik behandeld wordt, ik hem te Turijn zal komen begroeten en neerknielen voor het heilig altaar van onze moeder Maria, Auxilium Christianorum." Ten slotte hield ze eraan te ondertekenen als "een trouwe medewerkster."

De gravin de Liniers van Champdeniers had een enige zoon van zes jaar. Hij leed aan een keelontsteking met vliesvorming, die weinig hoop op genezing liet. Toen de ademnood op zijn hoogste was, riepen ze de gebeden van Don Bosco in en hun zoon werd gered. Van 1882 af stuurde de moeder ieder jaar aan Don Bosco en na hem aan Don Rua, 500 fr. voor de salesiaanse werken.(1)

Anderen kwamen persoonlijk genaden afsmeaken van de hemelse uideelster en boden zich aan bij hem die ze als haar penningmeester beschouwden. Advocaat Maurice Joumar, aangetast door een verlamming in het hoofd en de ruggengraat kon sinds twee jaar geen woord meer uitbrengen. Hij werd bij Don Bosco gebracht, ontving de zegen van Maria, Hulp der Christenen, sprak het woord: "Maria" uit, en voelde zich op het ogenblik zelf zoveel beter dat hij op een blad dat hem voorgelegd werd schreef: Je vous remercie de ma guérison de suite. Maurice Joumar. Dieu soit béni. Dit feit viel voor in de kamer van Don Bosco op 14 juni.(2)

(1) Het verslag hierover werd aan Don Rua geschreven zes jaar na het feit, bij gelegenheid van de dood van Don Bosco (Château du Pont Jarno, Champdeniers, Deux Sèvres, 5 februari 1888).

(2) Dit stuk met het geschrift wordt bewaard.

Een genezing, die nog meer ophef maakte, geschiedde in het Oratorio omstreeks de herfst van 1882.(1) Mevrouw Jeanne Le Mire, te Misevent, gemeente Pont-de Poitte - in het departement van de Jura, ging zienderogen achteruit. De beste artsen, die men overal en zelfs te Parijs geraadpleegd had, vonden geen hulpmiddel tegen dit wegwijnen, zodat de jonge vrouw nog maar vijftwintig kilo woog. Ze waren genoodzaakt haar aan te kleden; dan nam Paul Noël, haar man, haar op zijn arm en droeg haar heen en weer, waar ze wou. Een rauw ei met zout was het voedsel voor een hele dag, wanneer zij erin slaagde dit in te slikken.

Deze edele familie was diep gelovig; en omdat ze sinds geruime tijd de werken van Don Bosco kenden, hadden ze zich met hem in betrekking gesteld. In de maand mei zond de heer Paul Noël hem drieduizend frank. Don Bosco antwoordde, bedankte hem zoals hij dit kon doen met een eigenhandig geschreven brief van drie bladzijden en meldde dat op 29 juni alle communies en goede werken van zijn jongens tot zijn intentie zouden zijn en dat hij de mis voor de zieke zou celebreren. Deze belofte bracht hem rust en vrede, want hij had groot vertrouwen in het gebed van Don Bosco.

Intussen zag men echter geen tekens van beterschap en kon men ook niet aannemen dat deze toestand kon blijven duren. Dan schreef Don Bosco aan de man, met wie hij in correspondentie gebleven was: "Breng de zieke naar Turijn."

"Maar hoe dan wel?" antwoordde deze. "Ze is werkelijk niet in staat om te vertrekken."

"Breng ze toch maar", was de repliek van Don Bosco.

Ze namen een slaapwagen en brachten haar met kleine etappen naar Turijn. Vanuit het hotel verwittigde de heer Paul Noël Don Bosco dat zijn vrouw levend was toegekomen, zoals hij beloofd had dat te doen. - "Welnu, om te genezen", antwoordde hij, "moet U haar morgen naar mijn mis brengen en daar zal ze dan haar gebeden doen." - Hij waagde het niet iets te antwoorden. 's Anderdaags brachten ze haar bij Maria, Hulp der Christenen. Na de mis zei Don Bosco haar in de sacristie: - "Mevrouw, hier wordt een daad van geloof vereist. U bent genezen. Beschouw U als genezen en volbreng opnieuw alle verplichtingen van uw staat. Ze begon onmiddellijk te eten en slaagde er wonderwel in. Enkele dagen later was ze weer zeer opgewekt, buiten zich zelf van vreugde, en kreeg ze weer smaak in het leven. De hele familie bedankt God, Maria, Hulp der Christenen, en Don Bosco.

Toen Don Bosco te Hyères was bij graaf de la Flecherat, de latere markies d'Aorillard, een vriend van de familie Le Mire, vroeg hij nieuws

(1) Het verslag werd aan Don Rua op aandringen van de miraculeus genezene eerst in 1897 door haar zwager des Bouillons gestuurd. Daarom verklaart de verslaggever dat hij zich de maand niet meer herinnert. Hij verklaart echter bereid te zijn de genade met al haar bijzonderheden ook onder eed te bevestigen.

over Mevrouw Le Mire. Men zei hem dat ze in haar vroegere kwaal vervallen was. - "Men moet er niet om bekommerd zijn", antwoordde hij. "Over enkele maanden zal alles goed zijn." - En inderdaad, de genezing, die door hem voorzegd werd, werd bekroond met de geboorte van een zoon, die zeer gewenst was, daarna kwam er nog een tweede. Volgens het verslag dat ons geleid heeft bij dit verhaal, gingen beiden in 1897 naar school bij de jezuiten te Dijon.

De heer Le Mire zag later nog meermaals Don Bosco, die van hem zei: - "De heer Le Mire en ik zijn als twee broers - "hij maakte er een halve heilige van" geeft de verslaggever als commentaar. De heer Paul Noël was, inderdaad, zeer godsdienstig en liefdadig. Voor ons, besluit dezelfde persoon, is alleen het bestaan van madame Le Mire niets anders dan een mirakel dat aan Don Bosco toegestaan werd, hij gaf aan zijn wel-doeners veel meer terug dan hij van hen ontvangen had."(1)

Niet allen dachten op die manier over de genaden die door Maria, Hulp der Christenen, bekomen werden. De gewone renegaat van Turijn ging, in een artikeltje dat als vuige titel had "Don Bosco en zijn winkel"(2) uit van het boek van d'Espiney. Zijn omschrijving hiervan was "een biografie van de zogezegde heilige van Valdocco" bevattende "een groot aantal mirakels" door hem bewerkt "met de medewerking van zijn Madonna." Hij matigde zich aan in dit artikel voor zijn lezers een "kwakzalverij" te onthullen; want hiermee wilden zekere "ellendelingen" de jeugd, die hun toevertrouwd was, dom houden en als een middel gebruiken om het geld uit de zakken te kloppen" van lichtgelovige mensen. Om deze tweede bewering te bewijzen, vertaalde hij uit het Frans een brief, die het jaar tevoren door Don Bosco geschreven werd aan markiezin Vernon Bonneuil en voorgelegd werd voor de rechtbank door haar man te Parijs in een vraag tot echtscheiding. Het document had met het hele geval niets te maken, maar toch maakte men er gebruik van. De markiezin had aan Don Bosco een gift gedaan van 500 frank voor een genade die ze verkregen had en had hem 25.000 frank beloofd indien hij van de Madonna een andere genade zou verkrijgen, die haar zeer ter harte lag. Don Bosco antwoordde haar:(3)

" Mevrouw de markiezin,

"

" Ik heb uw beste brief ontvangen met het troostende nieuws
" dat de heelkundige bewerking, die u zoveel pijn heeft gedaan,

(1) Van dit jaar dateren ook enkele verslagen over genaden door Don Bosco zelf geschreven ter verheerlijking van Maria, Hulp der Christenen. Hierin verbergt hij natuurlijk het aandeel dat hij zelf erbij gehad heeft. Zie bijv. Doc. 82.

(2) Cronaca dei Tribunali, 3 juni 1882.

(3) Wij waren niet in staat de tekst van deze brief op te sporen en geven dan enkel de vertaling van de Italiaanse krant met lichte wijzigingen van de al te Franse vorm.

" zeer goed geslaagd is en dat u thans volledig genezen bent.
" Moge God voor deze genade gezegend en bedankt zijn.
" In uw brief hebt u een bedrag gestoken van 500 fr. voor
" de kerk van het Heilig Hart van Rome. Moge Maria, Hulp der Chris-
" tenen, u hiervoor op een waardige manier vergelden, te meer daar
" u in uw liefdadigheid zegt dat dit nog maar het begin is van uw
" giften.
" Deo gratias! Ik zal niet nalaten speciaal te bidden opdat
" God de vereniging door u bedoeld zou tot stand brengen, op voor-
" waarde dat ze tot zijn eer strekt. Maar zeg hun dat ik de be-
" loofde schenking van 25.000 fr. aanvaard. U moet echter aandach-
" tig letten op de woorden van het evangelie: "Geef en u zal gege-
" ven worden" en niet "Beloof en u zal gegeven worden." Ik meen
" dan ook dat het zeer goed zou zijn iets bij voorbaat te geven.
" Ik zal niet vergeten iedere dag in de heilige mis een
" memento te doen voor u en voor al uw intenties, vooral opdat u,
" uw verwanten en uw vrienden de weg naar het paradijs zouden be-
" wandelen.
" God zegene u, liefdadige mevrouw de markiezin en wil ook
" voor mij bidden die steeds voor u in Jezus Christus zijn zal
"
"
" de nederige dienaar
" S. Benigno Canavese, Priester Gio. Bosco.
" 8 september 1881.

Zoals men merkt kan men hier niets, maar werkelijk niets aantref-
fen dat onbehoorlijk zou zijn, noch in zich zelf, noch met betrekking tot
Don Bosco, zelfs niet in de regels door de schrijver van het artikel on-
derstreept. Maar men weet het: omnia immunda immundis. Te hoog verhief
zich de faam van heiligheid van Don Bosco en vuige pogingen van vergui-
zers konden er niet toe raken haar glans ook maar te verdoven.

Niets speciaals werd ons meegedeeld over het feest van Sint-Jan.
Het Bollettino en de katholieke kranten van de stad herhalen de gebrui-
kelijke beschrijvingen die ons niets nieuws meer zeggen.(1) Don Bosco
spreekt erover in een brief aan graaf Colle:(2)

" Ik ontving met de grootste dankbaarheid uw beste wensen
" voor het feest van Sint-Jan. Het was een groots feest, een harte-
" lijk feest dat me meermaals tot tranen toe bewoog.

(1) Het Bollettino van juli, de Unità Cattolica, nr. 148 en de Corriere di Torino, nr. 149.

(2) De brief draagt geen datum maar op de postzegel van de envelop staat er "Turijn, 4-7-82."

Het licht van heiligheid dat van Don Bosco uitstraalde, schitterde voortaan niet meer alleen van dichtbij voor de blikken van zijn zonen of van het eenvoudige en brave volk, maar trof ook van ver de personaliteiten die in de hoogste kringen leefden, zoals we reeds gezien hebben en zoals we nog veel meer zullen zien in het verloop van deze geschiedenis. Voor het jaar 1882 dienen wij ook te verwijzen naar de hulde die aan de heiligheid van Don Bosco gebracht werd, door

DE HERTOG VAN NORFOLK

Dit is een grote naam in de geschiedenisboeken van Engeland. De familie vindt haar verre oorsprong bij de Plantagenets, die er heersten van 1154 tot 1485. Hun stamvader was Thomas Plantagenet, de tweede zoon van koning Edward I. Tijdens de vervolgingen van de XVIde eeuw tegen de katholieken viel dit hertogelijke geslacht niet af van de Roomse Kerk en volhardde in zijn eeuwenoude getrouwheid tot op onze dagen. Dit verhinderde niet dat het bij het Hof van de Soeverein aanzienlijke privileges bleef genieten. Het hoofd heeft inderdaad de titel van eerste hertog, eerste markies, eerste graaf en eerste baron van Engeland en bij officiële ceremonieën komt hun de eerste plaats toe na de prinsen van het koninklijke huis.

Don Bosco had een brief gestuurd aan de aalmoezenier van de hertog met het verzoek te Londen een collecte te willen bevorderen voor de kerk van het Heilig Hart. Het antwoord draagt de datum van 13 augustus. De aalmoezenier bewees hem dat de tijd niet opportuun was voor de zaak die hij wenste, maar maakte van de gelegenheid gebruik om hem wat anders te zeggen. "De Hertog van Norfolk", schreef hij, "wenst te weten of het waar is dat u hem een boodschap zou gezonden hebben betreffende zijn enig zoontje, dat blind geboren is. Hij heeft het tweemaal naar Lourdes gebracht met de hoop van de Madonna een genade te bekomen. Nu geeft hem iemand de verzekering dat Don Bosco hem wou zeggen dat hij de hoop niet diende op te geven. Is dat waar? Heel het katholieke Engeland bidt voor deze genade, want de Hertog is zo goed en liefdadig en wordt bemind door allen die hem kennen. De hertog zou bereid zijn alles te doen om de genezing te bekomen van zijn zoon van wie de geboorte alleen al een mirakel is. Wees zo goed vlug op deze brief te willen antwoorden."

Wij weten niet welk antwoord Don Bosco aan de aalmoezenier gestuurd heeft; maar het uitwerksel van het antwoord vinden wij bevestigd in twee brieven van de hertog met eigen hand aan Don Bosco geschreven in de maand oktober.(1) In de eerste brief zei hij: "Wij hebben gehoord dat u, en samen met u, het grote leger van uw kinderen gebeden hebben opdat God aan ons zoontje de gezondheid zou verlenen. Dit bewijs van zo grote goedheid, dat komt van personen die zo ver van ons wonen en op wier sym-

(1) Gelijk aan duizend Italiaanse lires van voor de eerste wereldoorlog.

pathie wij geen enkel recht hebben, was voor mij en voor mijn gemalin een reden tot grote voldoening. Wij vernamen ook de grootse werken die u op deze dagen verricht voor het welzijn van de katholieke Kerk en dit nieuws heeft ons eveneens vervuld met vreugde en troost. Intussen verzoek ik u mijn geringe gift van veertig pond (1) te willen aanvaarden voor de werken, die u onder handen hebt. Wij bevelen onze zoon en ons zelf aan uw gebeden aan en aan de gebeden van de jongens die u opgenomen hebt, en het doet ons leed u niet persoonlijk te kunnen bedanken." Uit de tweede brief die dateert van 26 oktober besluiten wij alleen dat Don Bosco hem in zijn antwoord zeer troostende woorden toestuurde en hem vroeg in welke taal hij hem verder nog zou schrijven. Daarop zei de hertog: "Indien u het goed zou oordelen mij nogmaals te schrijven dan verzoek ik u de taal te gebruiken die u het liefst gebruikt, daar ik altijd de vertaling kan verkrijgen van wat u mij zegt. Van de talen, die u in uw brief opsomt, versta ik best het Frans." We zullen nog andermaal de deugdzame hertog terugvinden in het vervolg van deze gedenkschriften.

De heiligheid van Don Bosco riep, zoals in het verleden, de aandacht op van de bisschoppen, wanneer een of andere verdwaalde priester opnieuw in de schoot van onze moeder de H. Kerkdiende teruggebracht te worden. Dat was het geval voor de beklagenswaardige

DON ORIOLI.

Don Paolo Orioli van het diocees Mantua, was pastoor in de parochie Canneto, toen de plaats van pastoor in de parochie Paludano vacant kwam. De bevolking, opgeruid door personen die een nationale Italiaanse kerk wilden vormen, te beginnen met het diocees Mantua, verwierp de wettige pastoor die door de bisschop gekozen was en koos met een lichte meerderheid bij inschrijving volgens notariële akte Don Orioli. Hij aanvaardde en drong zich op. Hoewel hij door de burgerlijke overheid niet erkend was, aanzag hij toch zichzelf als een soort geestelijk econoom met gebruik van de pastorie en met aanspraak op de prebende. Dit gebeurde in 1874. In 1876 bracht een ministerieel decreet de toewijzing van 800 op 2.000 lires, een bedrag dat overeenstemde met de helft van de prebende; de andere helft werd verleend aan de kerkfabriek, die in de geest van de regering de parochie vertegenwoordigde voor de uitgaven voor de cultus, de school en de weldadigheid.

Om die reden was de toenmalige bisschop verplicht hem bij name in de ban te doen, ook namens de heilige congregatie van het concilie. Dit feit en een tweede feit deden zich voor in een andere parochie van hetzelfde diocees. Meerdere pogingen van dien aard werden gedaan, maar zij leden schipbreuk, omdat er geen priesters waren die hierin wilde toe-

(1) Engelse tekst Bijv. Doc. 83.

stemmen. Iets van diezelfde aard viel voor in een gedeelte van een parochie van de Friuli. Dat alles bracht Pius IX er toe door het orgaan van de heilige congregatie van het concilie in datum van 23 mei 1874 een decreet uit te vaardigen dat de excommunicatie speciali modo Pontifici reservata uitbreidde tegen hen, die door het volk gekozen waren tot de kerkelijke provincies van Lombardië en Venetië.

Als indringer, schismatiek, geëxcommuniceerde had Don Orioli heel wat excommunicaties, suspensies en andere kerkelijke censuren opgelopen gedurende al die jaren waarin hij zo dikwijls de sacramenten van de biecht en van het huwelijk toegediend had en had hij dus tal van onregelmatigheden begaan. En dan nog zoveel dat alleen God en hij het wisten. Uiteindelijk kwam hij tot inkeer. De Heilige Stoel verleende bisschop Mgr. Berengo al de noodzakelijke en opportune bevoegdheden om hem met God en met de Kerk in utroque foro te verzoenen. Hierbij kwam ook de bevoegdheid ook priesters van buiten het diocees af te vaardigen om hem te ontslaan van de kerkelijke censuren en straffen en om dispensatie te verlenen voor de onregelmatigheden die hij in utroque foro begaan had. Dit waren nu de opgelegde voorwaarden: 1° de parochie verlaten; 2° in het openbaar alles terugtrekken; 3° een retraite doen in een klooster. De eerste twee voorwaarden werden vervuld en de derde werd toevertrouwd aan het Oratorio. Het rescript bepaalde het aantal dagen niet die hij in de afzondering moest doorbrengen; maar de bisschop wilde dat het er ten minste twaalf zouden zijn. "Hier hebt u dan", schreef de bisschop wanneer hij hem naar Turijn stuurde, (1) "de man die op een ellendige manier verblind werd door hoogmoed en eigenbelang; hierbij zijn ook de voorwaarden waaronder ik hem in handen stel van de zeereerwaarde heer Don Bosco en van zijn kloosterlingen. Ik beveel hem aan hen aan en ik hoop van hen alles voor zijn waarachtige en blijvende bekering. Mijn dankbaarheid zal eeuwigdurend zijn; met mij zal het hele diocees zich verheugen, juichen en de zeereerwaarde heer Don Bosco en zijn beste kloosterlingen zullen de erkentelijkheid van alle ware katholieke oogsten."

Don Orioli die ter beschikking van de bisschop gesteld was, liet in zijn handen zijn eigen terugtrekking om ze te publiceren. De bisschop gaf aan zijn diocesanen vol blijdschap dit bericht en zegende God omdat in zijn diocees de uitroeiing van ieder schisma nu een voldongen feit was geworden. Op dezelfde dag, 4 april, zond hij aan het Oratorio de jurisdictie voor de opportune bevoegdheden aan de biechtvader. Hij wist niet dat Don Bosco afwezig was; maar toen hij vernam dat hij in Frankrijk was, vertrouwde hij toch de bekeerling toe aan de geestelijke hulp van Don Rua, van Don Cagliero en van al de andere "vrome geestelijken" omdat hij in de zonen de geest van de vader zag.

Don Orioli volbracht op voorbeeldige wijze al zijn verplichtingen. Gedurende zijn verblijf in het Oratorio bestudeerde hij er met de

(1) Brief aan Don Bosco, Mantua 30 maart 1882.

volledige vrijheid van zien en waarnemen het leven dat er gevoerd werd. Nadien vatte hij zijn indrukken samen in een boekje dat hij opdroeg aan een vriend en als titel droeg "Het huis van Don Bosco te Turijn." In dit huis, schrijft hij, "zet de hele levenswijze aan tot het goede. En op het gelaat van allen is er zoveel zachtheid en opgeruimdheid dat men er verbaasd over staat (...). Ik had niet het zo zeer verlangde geluk Don Bosco te zien; onder zijn gezag werken jonge priesters die als zijn aangenomen zonen zijn. Maar hoewel ik hem niet gezien heb, ben ik er toch zeker van dat de oriëntatie, de richting in het huis de weerspiegeling is van die man. De mooie vruchten, die je in het huis ziet, laten je de aard van de boom kennen, waarop uitverkoren takken en vruchten groeien." Wanneer hij spreekt over de oversten zegt hij: "Indien je ze benadert zonder ze te kennen, dan zou je niet eens vermoeden dat ze met gezag bekleed zijn; niet omdat je in hen iets zou merken waardoor je zou menen dat ze er niet tegen opgewassen zijn, maar omdat hun sociale omgang van die aard is dat ze zelfs het vermoeden "oversten" te zijn willen verwijderen. Maar nog groter is je verrassing wanneer je deze directeurs in actie ziet te midden van de jonge studenten en de arme vakleerlingen, van wie ze meer de vrienden dan de oversten zijn. In het huis van Don Bosco merkt men niet die zware atmosfeer van het gezag, die men in sommige colleges inademt (...). Het is een troost voor het hart te zien hoe deze gediplomeerden zo nederig zijn en zich niet bezorgd maken om hun werkelijke waarde. Dat deed me tot een van hen zeggen dat het feit van een zo belangrijk aandeel te hebben in de leiding van het huis zonder een te grote overschatting van zichzelf en van de grote weldaden die ze aan de sociale familie bewijzen, reeds op zich zelf een garantie is van de stijgende voorspoed. En de worm die er op uit is de eigen verdiensten te vergroten, zal nog lang wachten om het grote instituut van de salesianen aan te vreten. Het is zeker dat een leraar van mathesis in een andere instelling, zich niet zou aanpassen om de dienst te verrichten van een nederige knecht, zoals deze van klokkenluider. Maar de vroomheid is voor alles nuttig. En deze doctor zal bij zijn nederig optreden er helemaal niet aan denken dat hij een geleerde is.(1) En zo gaat het bij Don Bosco en in zijn huis.

Hij sprak ook over de muziek, de vroomheid, het onderwijs (het was de tijd van de schooloorlog tegen het Oratorio) zoals hij eerst over de werkhuisen gesproken had en besloot aldus: "Niet zonder een levendige ontroering ga ik weg uit dit huis; en wanneer ik voor ogen heb wat de inspanning kan bereiken, als de liefde ermee gepaard gaat, druk ik de wens uit dat in iedere stad van Italië ten minste een van dergelijke huizen zou oprijzen."

(1) Hij maakt hier een zinspeling op de clericus, later coadjuteur Camillo Quirino. Met een scherp vernuft begaafd, een goede kenner van verscheidene oude en moderne talen en heel knap in mathesis was hij toch zo nederig, dat hij geen priester wilde worden. Hij had steeds een grote verering voor Don Bosco en werd door hem zeer geliefd. Hij liet de nagedachtenis van een heilige na.

De mening dat Don Bosco werkelijk een heilige was, groeide in het huis steeds aan door de profetieën waarmee zijn leven steeds werd gevuld. We zullen het thans hebben over twee ontmoetingen in 1882, waarbij zijn gave van profetie glanst met de gloed van de middagzon. De eerste ontmoeting had plaats met

MGR. MALAN.

Antonio Malan was met zijn ouders naar Toulon uitgeweken en koesterde sinds de leeftijd van zeven jaar een groot verlangen om priester te worden. Maar, gelet op de economische omstandigheden van zijn familie, durfde hij het niet aan zijn ouders zeggen te meer daar hij de oudste van vijf jongens was. (1) "Als", zo schreef hij, "ik een van mijn makkers zag studeren om priester te worden, zou ik geweest hebben omdat dat voor mij onmogelijk was en dan zei ik tot mezelf: - "Het is nutteloos hieraan te denken! Daarom verjoeg ik die gedachte, maar het duurde niet lang of ze kwam mij opnieuw voor de geest."

Een dergelijke foltering had hij te verduren tot de leeftijd van veertien jaar. Als jongen van vijftien jaar trad hij in dienst van de adellijke en christelijke familie de Combaud, die later grote weldaden aan de congregatie bewees.

Deze heren waren zo goed voor hem en hielpen in zo ruime mate de zijnen, dat hij uiterst tevreden was en er nog maar zelden aan dacht priester te worden. Toen hij twintig jaar oud was, ontwaakte bij hem weer de gedachte aan de priesterlijke staat; maar als knaap had hij slechts gedurende twee winters de school van de broeders bezocht zodat hij werkelijk niet de intellectuele bagage bezat om naar het seminarie te gaan. Zijn enige hoop bestond erin aan te kloppen bij de capucijnen; maar hij deed dat niet omdat in die tijd deze kloosterlingen uit Frankrijk verdreven waren.

Terneergeslagen door al die tegenkantingen, ontving hij een oproepingsbrief die hem naar Italië riep om zich aan te bieden bij de militieraad in zijn district van Cuneo. Mevrouw de Combaud die steeds belang had gesteld in zijn ziel, gaf hem de raad via Turijn te reizen en een bezoek te brengen aan Don Bosco. Ze legde hem uit wie Don Bosco was en gaf hem een exemplaar van het boek, dat het jaar tevoren gepubliceerd was door d'Espiney. De jongen verslond dit boek op een dag en een nacht. Dan deed hij nog een novene tot Maria, Hulp der Christenen, met de gebeden door Don Bosco gesuggereerd.

Hij lette niet eens meer op het vertrekuur. Toen hij vertrok gaven velen hem boodschappen mee voor Don Bosco. Dat hij ervan droomde

(1) Een verslag door hem opgesteld bezorgde ons de bijzonderheden voor dit verhaal buiten een, die we uit andere bronnen kennen - het vlammetje dat Don Bosco zag.

eens priester te worden, had hij nooit aan een levende ziel gezegd. Te Turijn aangekomen bij dageraad, liep hij snel voor enkele minuten naar de kerk van Maria, Hulp der Christenen. Het was 29 oktober. Don Bosco eindigde zijn mis aan het altaar van Sint-Pieter. Toen hij van de trappen kwam, zag Don Bosco een vlammetje, dat zich verwijderde van het altaar van de Madonna en bleef staan op het hoofd van een onbekende jongen die daar in zijn nabijheid stond. Don Bosco bleef achter de balustrade staan en bekeek hem. Dan ging hij verder naar de sacristie en begon de biecht van de jongens te horen. Toen hij hiermee gedaan had, ging hij naar de speelplaats en te midden van de jongens zag hij weer die onbekende die langs de portiersloge was binnengekomen en ruim een half uur gewacht had. Een dichte menigte jongens stond rond Don Bosco. Malan kwam naar voren en kuste zijn hand. Hij bekeek hem en of hij hem sinds lang kende, riep hij uit: "Oh"! - Dan zonder hem de tijd te laten zijn mond te openen, zei hij hem in het Frans: "Laat ons naar mijn kamer gaan, want hier laten de jongens ons niet met rust."

"Maar kent u mij"? vroeg de andere eveneens in het Frans.

"Jawel, laat ons naar boven gaan."

Ze gingen naar boven. Malan overhandigde hem de brieven die hij bij zich droeg. De dame kon niets geschreven hebben over zijn roeping, want ze wist er niets van. Don Bosco begon de brieven te lezen en vroeg hem nu en dan nieuws over de persoon wiens brief hij gelezen had en zo ging het verder tot hij alle brieven gelezen had. Een dame had aan Malan drie frank gegeven voor een H. Mis en Malan had er drie frank bijgevoegd met het inzicht aan het huis een kleine aalmoes te doen, zonder dat Don Bosco het zou te weten komen. Hij nam de aalmoes aan, bekeek hem en zei: "Cela ne te privera pas? Dan zette hij zich aan het beantwoorden van de brieven, soms op een blad papier, soms op een visitekaartje, soms op de achterkant van een prentje van Maria, Hulp der Christenen, zonder nog een woord te zeggen. Toen hij met dit werk gedaan had, vroeg hij hem zijn naam en op de keerzijde van een prentje van de Madonna schreef hij: "O Maria, protegez votre enfant Antoine et le conservez dans le chemin du Paradis. Abbé Jean Bosco.

Terwijl Don Bosco zo bezig was, had Malan, helemaal in de war en in beroering, willen vragen of hij naar het Oratorio mocht komen; maar hij wist niet waarmee te beginnen. Diende hij hem alles te zeggen of alleen maar raad vragen over zijn roeping? Hij vond de moed niet om zijn mond te openen, te meer omdat hij van een Franse kloosterling bij wie hij te biecht was geweest, een ontmoedigend antwoord gekregen had. "Alleen God weet", schrijft hij, "wat op dat ogenblik in mijn hart omging."

Eindelijk legde Don Bosco de pen neer, wendde zich tot hem, overhandigde hem de antwoorden voor de personen voor wie ze bestemd waren en gaf hem ook het prentje met de aanbeveling het altijd bij zich te houden. Dan bekeek hij hem glimlachend en zei hem in het Frans: "Nu we over al de anderen gesproken hebben, laat ons nu ook eens over u spreken. U zou vlug

bij mij willen blijven, niet waar?" - Malan voelde zijn hart zwellen, toen hij deze woorden hoorde. Hij barstte in snikken uit, viel op zijn knieën en spande zich gedurende enkele minuten in om hem te antwoorden, maar het was hem onmogelijk, zo hard weende hij. - "Waarom weent u?" - zei hem Don Bosco. Hij had hem willen antwoorden omdat hij hem gevraagd had of hij salesiaan wilde worden. Hij had dat gewenst, maar hij had het niet aangedurfd hem dit bekend te maken. Eindelijk, zonder te letten op wat hij zei, vroeg hij hem of hij dit in volle ernst gezegd had? Don Bosco, die hem steeds glimlachend bekeek, antwoordde hem: "Je dis très sérieusement."

Bij dat antwoord kwamen de tranen opnieuw voor de dag. Don Bosco die nog steeds glimlachte, herhaalde hem dat Maria, Hulp der Christenen, dit aldus wilde. "Ik kon me", zo drukt hij zich uit, geen rekenschap meer geven noch van de plaats waar ik mij bevond, noch van wat ik deed. Mijn diepe beroering duurde ruim een kwartier. Dan sprak ik mijn biecht aan de voeten van de tedere vader. Ik zei hem alles. Wat een troost, wat een geluk!"

Na dit alles trok hij zich terug, omdat in de wachtkamer veel volk te wachten stond. Hun samenspraak had anderhalf uur geduurd. 's Anderdaags keerde hij bij hem terug en alles werd in de grootste kalmte besloten.

- "Vanwaar komt u nu?"
- "Van Cuneo, voor de militieraad."
- "Hoe is de zaak afgelopen?"
- "Ik ben vrij."

Dan zei Don Bosco hem dat hij zich als clericus zou laten inkleden.

- "Maar", wierp Malan verschrikt op, "ik heb nog geen studies gedaan."
- "Kun je je naam schrijven?"
- "Ja, dat wel."
- "Welnu, dat is genoeg."

Dan stelde hij hem voor het salesiaans huis uit te kiezen dat hem meest beviel, Nice of La Navarre. Een moeilijkheid diende nog opgelost te worden. Hoe kon hij zich vrijmaken uit de dienst van gravin de Combaud, zonder deze, die hem zoveel goed gedaan had, te krenken?"

- "Dat is gauw gedaan. Schrijf haar dat je bij Don Bosco blijft."
- "Ik zal schrijven, ik zal de toelating vragen en indien u het wilt, laat ik alles en kom ik direct."

- "Nee, ik heb te veel achting voor die dame en ik wil niet dat jij ze onverwacht zou verlaten. Ze zou zich daardoor in moeilijkheden kunnen bevinden. Keer daar terug, zeg haar dat je Don Bosco gezien hebt en dat hij je uitgenodigd heeft salesiaan te worden."

"En ik zal er bijvoegen dat ik vurig verlang bij Don Bosco te gaan en ik zal haar verzoeken mij daarvoor de toelating te geven." "Leg het voorzichtig aan en zonder je te haasten."

Na deze schikkingen, keerde hij terug naar Toulon en begaf zich naar het kasteel van de familie de Combaud. Hij had aan de dame geschreven. Toen hij haar zag, was hij ontroerd en helemaal in de war en zei hij haar: "Indien u wilt dat ik hier zou blijven, dan blijf ik hier; maar Don Bosco heeft me gezegd salesiaan te worden." - Dan vertelde hij haar wat er te Turijn gebeurd was. - "Oh! als het zo is", antwoordde de dame, "dan dient u te weten dat Don Bosco zich in dergelijke zaken nooit vergist. God geeft het hem in. Ga maar, ik ben er tevreden mee en ik verzet er mij niet tegen. Volg de raad van Don Bosco. Ik zal trachten mij op een andere manier te redden."-

Hij bleef drie maanden op het kasteel. Iedere avond trok hij de bossen in en ging er bidden en wenen aan de voet van een zuil, die in een nis het beeldje droeg van de Madonna. Eens terwijl hij vurig aan de Heilige Maagd zijn roeping aanbeval, zag hij een vlammetje glanzen in haar rechterhand en op hem toekomen. Dit zicht vervulde hem met verstomming en troost. Toen hij Don Bosco voor de eerste maal te La Navarre ontmoette, vertelde hij hem dat en ondervroeg hij hem of hij er rekening diende mee te houden. "Zeker, zeker," antwoordde hij hem, "hou er je geest op gericht, hou er rekening mee, let erop."

Malan was te La Navarre ingetreden ongeveer drie maanden, nadat hij met Don Bosco gesproken had. In maart 1883 kwam Don Bosco in dat huis toe. Er was een kleine academische zitting, waarbij ook Malan iets voorlas. Pas had Don Bosco hem gezien of hij riep uit: "Oh Antonio, ben je dus eindelijk in de gevangenis?"

"Je suis en Paradis", antwoordde hem Malan. Dat Don Bosco toen in die arme volksjongen de toekomstige bisschop van Brazilië zou gezien hebben, staat op geen enkele manier vast, maar post eventum mogen we wel bevestigen dat een zo grote voorbereiding het voorspel was van iets ongewoons.

Een opmerking in dezelfde trant zouden we moeten herhalen ofschoon met heel wat minder overvloed van bijzonderheden voor

DON MICHELE UNIA.

Zijn naamloze biograaf, die in 1898 schreef, begint als volgt de inleiding tot zijn boek:(1) "Tot heden toe ontving geen andere zoon van

Don Bosco zoveel welwillendheid en bewondering als D. Unia." Hij was een landbouwer. Toen hij 27 jaar oud was, op het feest van Sint-Jozef, kwam hij bij Don Bosco en vroeg hem of hij hem wilde aanvaarden priester te worden. Don Bosco aanvaardde hem voor de volgende maand augustus. Het was werkelijk niet zijn inzicht salesiaan te worden; maar hij had met Don Bosco af te rekenen. Teruggekeerd naar het Oratorio op 1 augustus, werd hij naar Lanzo gestuurd om zich door de retraite klaar te maken voor het begin van zijn studies. Daar werd hij op zekere dag door Don Bosco onder-
vraagd over wat hij meende te doen na het gymnasium:

- "Terug naar mijn streek gaan", antwoordde hij op besliste toon.
- "Zou het je niet aanstaan bij Don Bosco te blijven?"
- "Het is steeds mijn bedoeling geweest priester te worden te Roccaforte."

- "Maar indien de Heer je voor een ruimer veld wou hebben?"
- "Indien de Heer mij zou bewijzen dat dit zijn wil is...".
- "Wil je daar een teken van hebben?"
- "Wat voor een teken zou dat zijn?"
- "Indien God mij je innerlijke zou openbaren en ik het je hier zou zeggen, zou je daarin dan een teken zien dat Hij wil dat je bij mij zou blijven?"

Unia die nooit dergelijke taal gehoord had, wist niet of hij die woorden in ernst of als scherts diende op te vatten. Maar Don Bosco stond daar op een antwoord te wachten.

- "Welnu", hernam hij, "zeg me dan wat u in mijn geweten ziet."
- "Je dient je biecht te spreken, nietwaar? Welnu, ik zal ze zelf helemaal voor jou doen. Jij zult enkel hoeven te antwoorden: ja, zo is het, mijnheer."

En inderdaad begon hij hem zijn hele verleden te zeggen met juistheid en nauwkeurigheid, zodat Unia in het begin meende dat hij aan het dromen was. Het aantal keren, de aard van de zonde, de boosheid, alles kwam eruit. Ten hoogste bewogen wist de biechteling niet meer in welke wereld hij zich bevond. "Maar mijn beste Don Bosco", vroeg hij hem op een zeker ogenblik, "hoe hebt u het aangelegd om al die miseries te kennen?" Dan, misschien om hem op te beuren, omdat hij zag dat hij zeer vernederd was, ging hij verder: - "Ik weet nog wel andere zaken. Je was elf jaar oud, toen je op een zondag in het koor van je kerk was tijdens de vespers. Je had bemerkt dat een van je gezellen in je buurt zat te slapen met zijn mond wijd open. Je had pruimen in je zak, zocht er de dikste uit en wierp ze in de keel van de slaper. De arme jongen voelde zich stikken, sprong op, liep hier en daar en smeekte om hulp. De algemene verslagenheid was zo groot dat men ophield met zingen. Maar voor die zonde heb je geen penitentie meer nodig, want je kozijn priester gaf ze

je dadelijk met een half dozijn meppen."- Er was niet meer nodig om hem ervan te overtuigen.

Toen hij de leergang van de Mariazonen samen met Don Rinaldi te Sampierdarena beëindigd had en hij samen met hem overgegaan was naar S. Benigno Canavese, werd hij in 1882 toegelaten tot het subdiaconaat. Hij had er niet aan gedacht die heilige wijding te ontvangen; maar Don Bosco overtuigde hem er van en zo was het ook in hetzelfde jaar voor het diaconaat. Wanneer er echter sprake was van de priesterwijding die vastgesteld was op de zondag vóór 25 december, werd de zaak ernstiger dan ooit. Hij toonde zich zo onverzettelijk dat men hem toestond zich naar Turijn te begeven om er met Don Bosco te gaan spreken. Hij had minstens een uitstel willen verkrijgen. Het scheen hem toe dat hij nog niet voldoende gestudeerd had en dat hij nog te werelds was, zoals hij onverpoosd herhaalde.

Toen hij in de kamer van Don Bosco binnengegaan was, zette hij het doel van zijn komst uiteen; en terwijl hij zich daarbij wat ophitste, zag hij dat de goede Vader hem stilzwijgend bekeek en glimlachte.

- "Je zou dus niet meer willen verder gaan?" ondervroeg hem Don Bosco.

- "Neen, volstrekt niet! Ik heb er mijn hoofd op gebroken en ik wil blijven waar ik ben."

- "En wat zou je willen doen?"

- "Alles laten varen en naar Roccaforte gaan om wat meer te studeren."

- "Je zou Don Bosco dus willen verlaten? Juist jij?"

- "Ja, ik."

- "Welnu, vermits je zegt dat je hoofd gebroken is, zal ik het dadelijk in orde brengen. Neem het mijne." - Terwijl hij dit zei nam hij zijn baret van het hoofd en plaatste ze op het hoofd van Don Unia. Dan gaf hij hem het bevel: - "Ga nu waar ik je naartoe stuur!"

- "Ook naar het einde van de wereld?"

- "Ook naar het einde van de wereld."

Vrees, twijfels, de gedachte terug te keren naar Roccaforte waren als bij toverslag verdwenen onder deze magische baret. Hij ging buiten zonder haar terug te geven en droeg ze altijd met zich mee. Op vandaag is ze een waardevolle relikwie geworden.

Don Unia trok inderdaad naar het einde van de wereld. Een buitengewone roeping bracht hem, met vergunning van zijn oversten in de grote leprozerie van Agua de Dios in Columbia, waar hij door de heldhaftigheid van zijn offer een eer was voor de congregatie en voor de Kerk. Hij liep er een ziekte op die hem in 1895 voor zijn tijd naar het graf bracht. Maar zijn voorbeeld, door andere edelmoedige zielen gevolgd, ontsloot voor de salesianen een vorm van apostolaat die zich steeds verder ontwik-

keld heeft en op dit ogenblik opbeuring en verlossing brengt aan duizenden ongelukkigen. De staatssecretaris en beschermheer van de congregatie, kardinaal Rampolla, bezong in hem de lof "van de uitoefening van de verhevenste christelijke liefde" en drukte de spijt uit van de Heilige Vader Leo XIII en de Zijne wegens dit pijnlijke verlies.(1)

De gratia sanitatum, de discretio spirituum, de spiritus prophetiae zijn charismen die overvloedig voorkwamen in het leven van Don Bosco en wij zullen onvermoeid de feiten boeken, naarmate wij er zullen tegenkomen die bevestigd werden. We zullen er hier enkele bespreken die in 1882 voorvielen bij zijn

BEZOEKEN AAN DE SALESIAANSE HUIZEN VAN ITALIE.

In juli 1882 begaf Don Bosco zich naar Borgo S. Martino om het feest te vieren van Sint-Aloysius van Gonzaga. Een coadjuteur van dat huis, Giovanni Brigatti, lag ziek te bed met een jicht die hem verschrikkelijke pijn deed. De remedies brachten hem niet de minste verzachting. Men verzocht Don Bosco naar boven te gaan en hem te zegenen. Hij stemde erin toe en vroeg hem: - "Hebt u veel vertrouwen?"

- "Oh, zeker Don Bosco." - "Sta dan op en kniel."

Hij werd geholpen door de aanwezigen en met de hulp van zijn stok kon hij doen wat Don Bosco vroeg. Don Bosco zegende hem; maar toen Brigatti bij het opstaan opnieuw zijn stok wou gebruiken, belette Don Bosco hem dat. De kwaal was onvoorzien verdwenen en kwam ook daarna niet meer terug.(2)

Toen heeft men de verrassende openbaring gehoord, die door Don Lemoyne verhaald wordt aangaande de kleine jongen Carlo. Van hem werd gezegd dat Don Bosco hem weer tot het leven had opgewekt in 1849, zonder dat er echte argumenten waren om hem dit wonder toe te schrijven.(3) De eerste avond dan, met het verlangen de jongens van het college goed gereed te maken voor een goede biecht verhaalde hij op een dramatische toon wat er gebeurd was. Maar, de andere keren dat hij dit wonderlijke verhaal deed, had hij nooit over zich zelf gesproken; maar nu ging hij in het vuur van zijn beschrijving onverhoeds van de derde persoon naar de eerste over en zei hij: - "Ik kwam de kamer binnen... ik zei hem... hij antwoordde mij." - Aldus ging hij een heel eind verder tot hij bij het einde weer voortging in de derde persoon. Iedereen kan zich gemakkelijk de in-

(1) Brief aan de Procurator, 13 december 1895.

(2) Getuigenis van Don Marchisio, gedurende de processen afgelegd.

(3) Gedenkschriften, boekdeel III, blz. 495-500.

druk van de salesianen en van de jongens voorstellen. Maar Don Lemoyne die onder de toehoorders was schrijft: - "Toen hij gedaan had, ging hij tussen hun rangen door en terwijl allen hem omringden, zag men aan zijn blik en aan zijn woorden dat hij volledig onbewust was van wat gebeurd was."

Toen hij dat jaar een bezoek aflegde aan het college van Varazze en de oversten in de gang hem de hand kusten en hem welkom heetten, bekeek hij de clericus Francesco Ghigliotto en vroeg hem op geheimzinnige toon: - "Hoe gaat het je?"

- "Goed, Don Bosco."

- "Voel je je in staat te boksen met Pertile?" - Dat was een zeer sterke clericus.

- "Ik heb het werkelijk nog niet geprobeerd", antwoordde Ghigliotto glimlachend.

Ghigliotto gaf regelmatig les, hielp de prefect en assisteerde in de refter en was dus niet aan tafel met de anderen. Maar na het diner werd hem gezegd dat Don Bosco aan de directeur gevraagd had hoe het ging met Ghigliotto en dat Don Monateri hem geantwoord had dat het er goed mee was.

Gaat het werkelijk goed met Ghigliotto? had hij enkele ogenblikken daarna nog eens gevraagd.

- "Voor zover ik weet, ja", had Don Monateri geantwoord. Dat aandringen trof de medebroeders, maar Ghigliotto lette er niet op en zag er enkel zijn vaderlijke belangstelling in, omdat hij zeer door allerlei zaken in beslag werd genomen. Don Bosco was een paar uren vertrokken, toen de clericus een ongewone vermoeidheid voelde en de prefect verzocht hem te willen vervangen om te assisteren gedurende het souper, in de overtuiging dat hij 's anderdaags zijn dienst kon hervatten. Hij ging direct naar bed, bleef drie maanden bedlegerig en verkeerde zelfs in stervensgevaar. Klaarblijkelijk had Don Bosco niet alles willen zeggen wat hij wist.

Een andere anekdote gebeurde tijdens zijn bezoek aan het huis van Vallecrosia. De moeder van de heer Gioachino Spinelli van Ventimiglia, onderwijzer in de gemeenteschool, was zwaar ziek. Toen hij vernomen had dat Don Bosco aangekomen was, ging hij bij hem om haar aan hem aan te bevelen; maar pas was hij in zijn kamer of Don Bosco zei hem: - "U komt hier om een genade te vragen?"

- "Ja", antwoordde Spinelli en hij vertelde hem waarover het ging.

- "Welnu, ga maar gerust heen", zei hem Don Bosco, "uw moeder zal genezen."

Ze genas inderdaad. Enkele jaren nadien was Don Bosco weer naar Vallecrosia gekomen en de onderwijzer kwam nog eens terug bij hem om hem

hetzelfde verzoek te doen omdat zijn moeder nogmaals zwaar ziek geworden was. Zonder hem de tijd te geven iets te zeggen, zei Don Bosco hem: - "U komt terug om een genade te vragen, maar ditmaal zal ze niet verleend worden. U zult uw moeder terug zien in het paradijs." (1)

Wie zou al de voorzeggingen kunnen verzamelen die door Don Bosco gedaan werden en die meestal trouw bewaarheid werden? In de herfst van het jaar 1881 was de clericus, Angelo Bologna, vanuit Marseille terug naar Italië gekomen om er zijn militaire dienstplicht te vervullen. Hij vertrok inderdaad naar de kazerne in de loop van dat jaar. Toen Don Bosco van hem afscheid nam, zei hij hem: - "Je zal naar huis terugkeren vóór de vastgestelde tijd." - Dit woord verbaasde Bologna, en bij het uitgaan van de kamer van Don Bosco, deelde hij dit mee aan de coadjuteur Mondone.

Tussen haakjes, Don Bosco gaf hem, toen hij vertrok, tien lires en beval hem aan er niets van te zeggen aan de prefect; want anders zou deze hem niets meer gegeven hebben.

Het tweede jaar van zijn militaire dienst ging dus op zijn einde en er bleef nog een jaar over vóór zijn ontslag. Bologna, thans eerste korporaal, beschikte over geld en vrije tijd en dacht eraan zich te Florentië wat te vermaken en naar het theater te gaan. Hij dacht niet eens meer aan wat Don Bosco hem gezegd had. Toen werd het nieuws verspreid dat de minister wegens redenen van besparing een zeker aantal soldaten door het lot zou aanwijzen en hun dienst met een jaar verkorten. Welnu, Bologna was een van hen die door het lot begunstigd werden. Toen herinnerde hij zich de voorzegging en verscheen hij, springend van plezier, onverwacht in het Oratorio.

Welke tribulaties de heiligheid van Don Bosco heeft moeten doorstaan gedurende deze twee jaar, hebben we maar al te goed gezien in de vorige hoofdstukken. Wij moeten nog spreken over één geval dat zijn hart zeer verbitterde, namelijk de sektarische uitbuiting die men probeerde te halen uit het al bekende

GEVAL VAN CREMONA. (2)

De dood van Don Chicco, die in zijn persoon de beste gaven van een flinke salesiaanse directeur verenigde en onder de burgers van deze moeilijke stad de welwillendheid veroverd had van het gezonde deel van de bevolking of minstens van de bevolking die niet gebonden was door sektarische banden, was een zwaar verlies voor dit instituut. De antiklerikale

(1) Aldus vertelt salesiaan Don Gioachino Spinelli, neef van de andere Gioachino en biechtvader in het noviciaat van Cuenca (Ecuador).

(2) Cfr. boekdeel XIII, blz. 642 en XIV, blz. 336.

school, Don Ermenegildo Musso, had sommige jongens ertoe gebracht dwaze en vreemde penitenties te gaan doen, zoals netels steken vooraan onder hun hemd of druppels gloeiende was van een brandende kaars op hun rug laten vallen. Hij was een fantast die beheerst werd door godsdienstige monomanieën. De zaak kon niet lang verborgen blijven. Sommige ouders gingen zich beklagen bij de oversten; maar deze loochenden zonder meer de mogelijkheid van het feit en zonden een vader onvoldaan en verbolgen weg. Toen deze het college verlaten had, luchtte hij zijn hart tegenover de eerste de beste vriend die hij ontmoette en die hem recht bij de commissaris bracht om klacht neer te leggen. Toen de directeur iets van de bedreiging vernomen had, haastte hij zich dit te verhelpen en liet de vader roepen. Deze man was de salesianen niet slecht gezind en zond zelfs later zijn zoon naar het Oratorio, waar hij aanvaard werd. Maar het was te laat. Hij zelf betreurde zijn overijling, maar hij had geduld moeten hebben. Het gerecht greep bliksemsnel en onverbiddeijk in. Aan het feit zat zelfs geen schijntje van onzedelijkheid en toch was de beschuldiging op die veronderstelling opgebouwd. Gelukkig had Musso de tijd om over de grens te vluchten. Zijn veroordeling tot slechts drie maanden gevangenis toonde duidelijk aan dat er van het misdrijf dat hem ten laste was gelegd, helemaal geen spraak kon zijn. Niettemin moest het college gesloten worden omdat de vrijmetselarij dit wilde. Advocaat Villa, die de verdediging op zich had genomen en zijn honorarium had opgestreken, liet wetens en willens de nuttige termijn verstrijken om hoger beroep aan te tekenen bij het Hof van Brescia.

Allen, die tevoren de salesianen vriendelijk gezind waren, lieten ze nu over aan de woede van hun vijanden. Deze omkeer mag niet als al te vreemd beschouwd worden; want de hele liberale pers, verspreidde het nieuws in de vier windrichtingen, verwrong de zaken op de onwaardigste wijze en voegde er de zwartste laster aan toe.

Don Durando reisde aanstonds naar Rome om de zaak te gaan behandelen met het hoogste schoolgezag. Vrienden van Don Bosco stelden hem voor aan Mgr. Luigi Baccelli, broer van de minister van Openbaar onderwijs. Deze gaf hem voor Zijne Excellentie een biljet dat in volgende termen opgesteld was: "De houder van dit biljet is D. Durando. Begunstig hem zoveel als u kunt, alsof het over mezelf ging. Hij heeft een grote naam in de republiek der letteren en geniet de bescherming van zeer aanzienlijke personen." Don Durando ging naar het ministerie, trof er de minister niet aan, maar bood het biljet aan zijn secretaris aan. Toen deze het gelezen had en gehoord had waarover het ging, zei hij hem vertrouwelijk: - "Graag zou ik u begunstigen, indien het me mogelijk was. Het enige wat u te doen staat is een van die heren van Cremona te kunnen bedaren. Het is overeengekomen dat in dergelijke kwesties de minister laat begaan. Wanneer men daar iets wil (hij bedoelde de loge van de vrijmetselaars) dan hebben wij niets om er ons tegen te verzetten." - Maar Don Durando gaf de moed niet op. 's Avonds vroeg hij een audiëntie aan bij de minister. Deze ontving hem zeer hoffelijk, maar antwoordde hem: - "Mijn secretaris heeft u reeds

het antwoord gegeven. Ik kan niets anders antwoorden."

Mgr. Gastaldi die steeds de zaken van de salesianen zorgvuldig in de gaten hield, schreef meteen naar Rome zonder enige voorafgaande moeite te doen om zich behoorlijk in te lichten. Daarom sprak Leo XIII erover met kardinaal Nina en uitte zijn spijt dat een salesiaan onder beschuldiging stond de re turpissima. Gelukkig kon de procurator aan de kardinaal uitvoerige uitleg geven. Deze vergenoegde zich hiermee en beloofde dat hij 's anderdaags de arme Don Musso bij de paus zou verrechtvaardigen.(1)

Het scheelde weinig of de aangifte verwekte van de kant van kardinaal Ferrieri een apostolisch bezoek aan alle colleges van de salesianen, die voorgesteld waren als plaatsen waar onzedelijkheden begaan werden. Later vernam men dat Leo XIII streng verboden had dit ongelukkige plan uit te voeren.(2)

Zoals men te Cremona de sluiting van een college had opgelegd werd het openen van een ander college belet te

CASTELAZZO BORMIDA.

Op een minder uitgebreid terrein - de strijd ging niet buiten een kleine kring en enkele antiklerikale provinciekranten van Alessandria - werd een identiek gevecht gevoerd dat vanuit Cremona de vrijmetselaarspers of de pers van Italië, die met de vrijmetselaars sympathiseerde, in alarmtoestand bracht. Wezenlijk werd de campagne gevoerd tegen de private scholen, namelijk de priesters in het algemeen en Don Bosco, de voornaamste vertegenwoordiger van de hernieuwde katholieke werkzaamheid voor de opvoeding van de jeugd, in het bijzonder. Een krant uit Rome, (3) die tegen "de bekende Don Bosco" in de zaak van Don Musso schreef, had dit onomwonden verklaard: "Wat er ook van zij, het is te hopen dat uit dit schandelijk feit een nuttige les getrokken wordt én door de families, die uit kwezelarij de voorkeur schenken aan bepaalde scholen bestuurd door bepaalde geestelijken én door de regering, die uit verdraagzaamheid niet voldoende deze scholen controleert." Laat ons in het kort de feiten verhalen.

Om ervoor te zorgen dat de salesianen naar zijn geboorteplaats Castellazzo Bormida kwamen, had Professor Boidi, aan wie de kerk van Sint-Jan Baptist haar monumentale poort verschuldigd was, zich bijzonder ingespannen. Hij had inderdaad de voorbereidende besprekingen gevoerd met het

(1) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome, 15 mei 1882.

(2) Brief van Don Dalmazzo aan Don Bosco, Rome 25 mei 1882.

(3) Messagero, artikel met als titel: Wat een flinke priester! nr. van 3 maart 1882.

gemeentebestuur, dat met de beste inzichten bezielde was. Het gebouw, dat bestemd was om een college van Don Bosco te worden, was een gewezen klooster van de paters passionisten. In een kamer hiervan, die nog bewaard is gebleven, heeft Sint-Paulus van het Kruis de regels van zijn instituut geschreven. De grote meerderheid, om niet te zeggen bijna iedereen, wenste de salesianen. Maar, de gebruikelijke kern van liberalen die, in die tijd, ongeacht hoe de gemeenten ook bestuurd werden, zich zelf aanzagen als de meesters van de wereld en het als zeker aanzagen dat ze de regering konden laten doen wat zij wilden, waren boos over de beslissing van de gemeenteraad. Zij esceneerde een kleine demonstratie, die er de schijn van had dat in de gemeente het sein tot de opstand was gegeven tegen het verraad van haar bestuurders. Dat was de reden waarom op 6 augustus een zekere leraar Ricagni, die onderwijs verstrekke in Sicilië en zich zelf opwierp als aanhanger van Garducci, in de letterkundige kring een toespraak hield, die hij daarna in de pers publiceerde en waarmee de kranten van Alessandria zich voor en tegen bezighielden.(1)

Zij die naar hem luisterden waren niet talrijk. De woedende leraar ging gedurende een uur te keer om te verklaren hoe in de moderne tijd een klerikaal onderwijs betreurenswaardig was, zeker een onderwijs zoals dat verstrekt werd in de colleges van Don Bosco, die de jeugd ruïneerden door een verkeerd en schaars onderricht en een antinationale opvoeding. Wie was eigenlijk Don Bosco? Een leider van klerikale partij, die de mensen bedotte met beloften van ingebeelde voordelen. Een zo ernstig gevaar diende daarom uit Castellazzo Bormida geweerd te worden.

Maar intussen bestond er een wettelijke schikking tussen Don Bosco en het gemeentebestuur. Wat belang had dat? Een protestschrijven, dat gestaafd werd door handtekeningen en aan de prefect aangeboden werd, zou alles overhoop gooien. De zeer liberale osservatore van Alessandria schreef in zijn nummer van 26 augustus: "Tot zelfs twee priesters, knappe leraren, wier edelmoedige meningen en onversaagde publieke en private rechtschapenheid sinds lang gekend en geëerd zijn, hebben hun handtekening geplaatst op het protest tegen Don Bosco!"

Over de uitslag van het protest liet dezelfde krant vooraf zijn mening kennen in een stukje proza dat een document is van de zogezegde liberale mentaliteit van die tijd. "Wij zijn er zeker van dat de eerste gezagdrager van de provincie, onder een wijs liberaal bestuur, met de vereiste voorzichtigheid en met zijn gewone krachtdadigheid onze zaak zal dienen. Het is een heilige zaak die thans hier, te Castellazzo een diepe beroering en een gezonde gisting bewerkt heeft. Wij mogen of liever, wij moeten hier zeventien kerken hebben, men mag of kan hier heel vaak het schouwspel zien van vier of vijf bisschoppen die in grote staatsie ponti-

(1) Prof. Giovanni Ricagni. Don Bosco en het onderwijs in zijn colleges - Alessandria, Drukkerij Jacquemod 1882.

ceren; men mag of moet, God weet hoe en waarom paters capucijnen onthalen (sic); maar wat de liberale beginselen betreft, staat deze lokaliteit bij niemand achter en wegens haar eerbied voor de wet, haar verering voor het koningschap van Savooie, wegens haar liefde voor onze vrije instellingen heeft ze steeds de lofprijzingen verdiend van de goede mensen en heeft ze nog altijd de achting van de regering en van de gezagdragers van de provincie Alessandria. Neen: hier zullen wij nooit Don Bosco hebben!"

En ze hadden hem niet, hoewel een goed ingelichte persoon schreef: (1) "De spijtige conferentie heeft nu haar tijd gehad, en de brave mensen van Castellazzo zien uit naar het ogenblik waarop hun gemeente met een zo duurbaar instituut zal gezegend worden."

Toen Don Bosco, die een vriend van de vrede was, zag dat sommige leden van de clerus tegenstanders waren van de salesianen, meende hij dat hij er goed aan deed zich terug te trekken en af te wachten tot het verzet zou voorbijgaan. Het gebrek aan personeel zou dan een voorwendsel zijn om de aftocht te dekken.

De heiligheid, die aan Don Bosco de kracht schonk geduldig dergelijke onwaardige beledigingen te verdragen, kon ook als een krachtige magneet de harten van de brave mensen tot hem trekken. Het was juist om een heilige te zien en te horen dat in het Oratorio bij hun terugkeer uit Rome

FRANSE PELGRIMS

elkaar opvolgden. In oktober 1882 kwam een nieuwe groep bedevaarders, die vanuit Rome waren doorgereisd naar het Heilig Land, bij hun terugkeer, alvorens opnieuw over de Alpen te trekken, te Turijn overnachten. Zij brachten eerst een bezoek aan de kerk van Sint-Jan de evangelist; in de namiddag gingen ze bidden in de kerk van de Consolata en kwamen dan allen in het Oratorio samen. Hier werden ze, na de ceremonie in de kerk, hartelijk in open lucht onthaald met muziek, zang en toespraken. De woorden die Don Bosco daar bij het slot uitsprak, kwamen hem werkelijk uit het hart, ademden daarom de meest onbevongen eenvoud uit en brachten eens te meer aan het licht hoe hij het katholieke Frankrijk beminde en welke dankbaarheid hij in het diepste van zijn hart koesterde voor de liefdadigheid die hem vanwege de Franse katholieken onophoudend toestroomde.(2)

Na het onthaal begonnen de audiënties. In de wachtkamer kwam ook een zekere Giuseppe Ciappei uit Livorno binnen. Gekleed als een derde-

(1) Brief van deken Don Giovanni Barizione aan Don Bonetti, Alessandria, 26 augustus 1882. Don Bonetti onderzocht haarfijn in het Bollettino van september de werkzaamheid van de leraar. De leraar ontving als beloning een leerstoel in het lyceum van Turijn.

(2) Bijv. Doc. 86. Cfr. Bulletin salésien nov. 1882.

ordeling van de H. Franciscus, had hij samen met de Fransen de bedevaart ondernomen, zonder enig geld op zak, want, evenals de vurige pelgrims van weleer wilde hij uit devotie alleen van aalmoezen leven. Hij had nu eens bij de ene dan weer bij de andere op de trein en de boot wat samengebedeld en zo de nodige som voor de reis vergaard. Zijn voedsel vroeg hij om de liefde Gods aan godvruchtige pelgrims, daar allen een korf met levensmiddelen bij zich droegen. Misschien was het zijn bedoeling zijn pelgrimstocht voort te zetten tot Lourdes. Eindelijk dan, na lang wachten, kwam zijn beurt om bij Don Bosco binnen te gaan; maar op dat ogenblik kwam de secretaris naar buiten om te zeggen dat Don Bosco te vermoeid was. Hij vroeg om verontschuldiging indien hij gedwongen was aan de audiënties een einde te stellen. Niemand echter verroerde omdat ze verlangden minstens zijn hand te kussen.

Een tijdje nadien ging Don Bosco souperen. De pelgrims omringden hem. Hij wist niet wie de derde-ordeling was en geen enkele van de aanwezigen wist dat hij honger had. De arme man, die zich van de bedevaarders verwijderd had om de kerken te bezoeken, was niet op de plaats geweest waar gedineerd werd. Het was zijn inzicht, na een onderhoud met Don Bosco, die avond naar de kapucijnen te gaan om er eten en logies te vragen. Don Bosco bekeek hem en riep uit: - "Maar deze pelgrim heeft niets gegeten en weet niet waarheen!" - Hij nam de man, die buiten zich zelf van verwondering was, bij de hand, bracht hem naar de refter, liet hem daar neerzitten en zei hem: - "Eet maar, eet maar, pelgrim, want u hebt het hard nodig." - Nadat de man gesoupeerd had, zei Don Bosco: - "Maar deze pelgrim weet niet waar hij kan slapen." - En hij liet hem een kamer aanwijzen.

Deze kamer komt uit op de gaanderij, die naar de kamer van Don Bosco leidde. Welnu, hij verlangde vurig met hem te kunnen spreken over geestelijke zaken. Toen hij dan de volgende ochtend buitenkwam met het inzicht te ontdekken waar Don Bosco verbleef, was het Don Bosco zelf die zijn deur opende. Dadelijk ging hij naar hem toe en kon hij met hem vrij spreken, zodat zijn wensen vervuld werden.

Van een andere episode kunnen wij de juiste datum niet zeggen maar het gebeurde zeker tussen 1880 en 1882.(1) Bij deze gelegenheid gaf toen Bosco aan een dame die tegenover hem wat ongunstig beoordeelde was

EEN HEILZAME LES.

Te Nizza Monferrato was er een gravin die geen geloof hechtte aan de heiligheid van Don Bosco; maar ze toonde zich vooral sceptisch ten op-

(1) Don Lemoyne vertelde dit feit aan verscheidene personen, onder wie Don Angelo Lovisololo.

zichte van zijn bovennatuurlijke verlichting. Eens werd ze uitgenodigd op een diner van gravin Corsi samen met Don Bosco, die er naartoe ging in gezelschap van Don Lemoyne en van Don Francesca. Zij zat naast Don Bosco. In de loop van het gesprek vroeg ze hem meermaals of het waar was dat hij de geheimen van het hart kende. Don Bosco deed telkens het gesprek afwijken en zei haar zelfs ronduit dat zekere onderwerpen niet aan tafel besproken worden. Maar deze keerde steeds obstinaat tot de aanval terug tot ze met een greintje spot vroeg: - "Maar zeg eens, weet u misschien ook iets op mijn rekening?" - Dan meende Don Bosco dat het ogenblik gekomen was om te spreken. Hij boog wat naar een kant over, hield zijn hand voor de mond en fluisterde haar een paar woorden in het oor. De dame zweeg dadelijk, werd bleek, stond op en ging weg uit de zaal. Omdat men meende dat zij ongesteld was geworden, waren er die haar bezorgd achterna liepen; maar zij verzocht hen Don Bosco te roepen omdat ze wou biechten. Ze riepen hem inderdaad; maar hij antwoordde dat men haar met rust moest laten en dat zij niet moest weggaan. Het schijnt dat zij daarna werkelijk gebiecht heeft. Zeker is het dat zij vanaf die dag haar levenswandel veranderd heeft en een weldoenster van Don Bosco geworden is. Men dient immers te weten dat sommigen ervan op de hoogte waren dat haar gedrag niet heel christelijk was, hoewel zij steeds de schijn trachtte te redden.

H O O F D S T U K X I X .

EEN GROTE FRANSE MEDEWERKSTER.

De vrome vrouwen, die Jezus begrepen hadden et ministrabant ei de facultatibus suis (1) hebben een nooit onderbroken reeks van trouwe navolgers gehad. Op ontelbare manieren komen zij te hulp zowel aan bedienaars van het heiligdom als aan heilige mannen, die door God geroepen zijn tot speciale opdrachten in zijn kerk. Het is moeilijk, om niet te zeggen onmogelijk, een heilige te vinden die meer dan Don Bosco enigszins bevreesd was om vertrouwelijk om te gaan met personen van het andere geslacht. Nochtans hebben veel adellijke en rijke dames uit zuivere Christelijke naastenliefde, met grote offers, hem zoveel ze maar konden, geholpen in zijn ondernemingen. Een van deze providentiële vrouwen willen we thans doen kennen; haar figuur, helder als haar naam, komt in het licht uit wel drieënvijftig brieven, die Don Bosco haar schreef en die wij alle behoudens drie, in het originele Frans bezitten: Mademoiselle Claire Louvet. (2)

Een gelijkaardig werk hebben we al gedaan voor Graaf Colle en het schijnt ons niet ongepast dit te herhalen voor juffrouw Louvet. Van talloze Italiaanse en vreemde weldoeners, wier linkerhand vaak niet wist wat hun rechterhand gaf, kennen wij niet te best en bijna steeds verward, de vrijgevheden waarmee ze Don Bosco ter hulp kwamen; en men zal er nooit toe komen de geschiedenis te schrijven en zeker niet de volledige geschiedenis, van de weldaden die hij in de loop van zijn leven ontving. Nu echter een gelukkige samenloop van omstandigheden ons in het bezit heeft gebracht van onbetwistbare en overvloedige documenten over de vrijgevigheid van een milde persoon, is het heel natuurlijk dat wij blijven stilstaan bij deze gave Gods. Wij doen dat met de wettige nieuwsgierigheid van iemand, die de geheimen wil ontdekken van de christelijke liefdadigheid en die namelijk wil weten welke gevoelens deze uitnemende wel-

(1) Luc., VIII, 3

(2) In de gedeelten die wij moeten vertalen, zullen wij in het Italiaans niet zeggen Signorina, een woord dat volkomen vreemd is aan de woordenschat van Don Bosco zowel bij het schrijven als bij het spreken. Wij zullen echter gebruik maken van de term madamigella of damigella, dat beter overeenstemt met de zeer grote gereserveerdheid van Don Bosco en dat men doorgaans aantreft in zijn Italiaanse brieven, wanneer hij ongetrouwde vrouwen (ongeacht hun leeftijd) vermeldt.

doeners bezielde, wanneer ze onverpoosd giften deden en welke de gevoelens waren van de steeds maar "arme Don Bosco" wanneer hij zonder valse schaamte vroeg.

Don Bosco leerde juffrouw Louvet kennen te Nice door de bemiddeling van de directeur aldaar, die haar goedheid en liefdadigheid gegeprezen had. Zij woonde echter te Aire sur Lys, in het departement van Pas-de-Calais en was de ongehuwde dochter van een hogere officier van het leger. Zij was ingenomen met de faam van heiligheid die de naam van Don Bosco omringde en verlangde de juffrouw vurig hem te benaderen. Het was niet moeilijk aan dit verlangen te voldoen omdat zij doorgaans naar de azuren kust in het zuiden kwam tijdens die periode van het jaar, waarop Don Bosco in die streken zijn geldinzamelingen placht te houden. Het waren trouwens twee zielen gemaakt om elkaar te begrijpen en niet zonder een bijzonder plan van de Voorzienigheid kwamen ze ertoe elkaar te ontmoeten. Van dit gelukkige ogenblik af koesterde juffrouw Louvet voor Don Bosco een zo grote verering dat zij voor hem geen geheimen meer had over haar geestelijk leven en dat zij hem zonder maat, met een verrukkelijke spontaneïteit te hulp kwam. Don Bosco dan behandelde haar als een goede vader, gaf haar vaderlijke raad en liet haar trouwhartig zijn vele noden kennen.

De correspondentie begint op 1 januari 1882 en gaat door tot 5 september 1887. In een van zijn eerste brieven (1) vraagt Don Bosco aan juffrouw Louvet of ze zijn slecht geschrift kan lezen en of ze niet liever heeft dat hij beroep zou doen op zijn secretaris die een goede calligraaf is. De juffrouw heeft zeker geantwoord dat zij er de voorkeur aan gaf zijn geschrift te lezen, want nooit treffen we in de brieven een vreemde hand aan. Niet eens het Frans van Don Bosco, dat tamelijk vrij was betreffende taal en syntaxis, mishaaide aan de geadresseerde, die dan toch een dame was met een uitnemende fijngevoeligheid en zijn brieven met een religieuze zorg bewaard heeft.

Zonder twijfel was zij zeer bemiddeld, maar ze zei in haar liefdadigheid nooit dat het nu al welletjes was, en van haar voortdurende milddadigheid brengt ons deze correspondentie voldoende bewijzen. Juffrouw Louvet kwam de eerste maal naar Turijn op het einde van het jaar 1881. Ze was toen vergezeld van een zekere juffrouw Deslyons en ze namen hun intrek bij de dochters van Maria, Hulp der Christenen, bij wie ze een levendige indruk naliet. Pas terug in haar vaderland meldde ze aan Don Bosco haar gelukkige aankomst aan met een brief waarin vijfhonderd fr. staken voor zijn werken. Maar veel meer deed ze het jaar nadien na haar tweede komst bij gelegenheid van 24 mei. Ze had toen voor het naamfeest van Don Bosco een aanzienlijk bedrag beloofd dat ze in verscheidene keren zou sturen. Nadat ze dit een eerste maal gedaan had, schreef Don Bosco haar: "U belooft mij de beloofde som volledig te maken. Dank, liefdadige

(1) Turijn 5 augustus 1882.

juffrouw. Ik aanvaard ze met de grootste dankbaarheid voor God; maar ik beveel u aan het naar uw best goedvinden te doen op het tijdstip en in de mate dat het u mogelijk is. Ze wou echter trouw haar woord gestand doen en ze deed dit met zoveel zorg, dat er een week voor het feest niets meer aan ontbrak. Don Bosco laat haar weten dat hij de laatste tranche ontvangen heeft en geeft als zijn commentaar:(1) "Tienduizend fr. als bouquet voor de goede Sint-Jan! Oh! juffrouw, wanneer allen, die op die dag hier komen, bouquets in die trant zouden klaarmaken, zou ik een tweede Rot-schild zijn."(2)

Soms kwamen haar giften op een dergelijk opportuun ogenblik toe dat het bleek dat ze door de Voorzienigheid waren ingegeven. "Luister naar een zeer mooie geschiedenis", vertelde haar Don Bosco in juli 1882. "Ik was verplicht een aanzienlijk bedrag te betalen voor ons seminarie van de jongens die hun studies voor geestelijke doen. Toen ik niet wist waar het te halen, zei ik bij mezelf; - "Indien ik niet onbescheiden zou zijn, zou ik bij Mademoiselle Louvet willen aankloppen; maar zij heeft ons al gegeven en zal ons nog geven en daarom dien ik bescheiden te zijn!"- Intussen werd het 14 juli. Ik had al wat verzameld maar er ontbraken mij nog tweeduizend frank om het bedrag volledig te maken. En hier hebben we dan de goddelijke Voorzienigheid! De postbode komt en brengt mij een aangetekende brief. Aangegeven waarde: tweeduizend frank. Hoe is het mogelijk? Het is werkelijk de Heer die aan juffrouw Louvet de gedachte heeft ingegeven haar gift wat vroeger te doen en mij haar geld te sturen, dat net aankomt op het ogenblik waarop ik moet betalen!" God weze gezegend en u duizendmaal bedankt."

Eenzelfde gevalletje deed zich nogmaals voor in 1884. "U is steeds een echte Voorzienigheid voor ons", begint Don Bosco in een brief van hem op 2 januari. "Don Rua moest in de loop van deze week een vrij grote schuld betalen. En terwijl wij aan het spreken waren over de manier om aan dat geld te raken, komt uw aangetekende brief toe, die ons tweeduizend fr. aanbrengt. God moge gezegend zijn en uw liefdadigheid ruim belonen! We zullen veel voor u bidden."

Op 8 oktober 1882 komt de juffrouw voor de derde maal terug naar Valdocco en neemt een kamer bij de zusters. Ze ging dan geld inzamelen voor de kerk van Rome en stuurde in december een lijstje terug met vijfhonderd fr. Er zijn slechts zes inschrijvers, noteerde Don Bosco, maar er is een inschrijving van juffrouw Claire voor driehonderd vijfennegentig frank. Die laatste gift brengt alles in orde."(3)

(1) Turijn, 17 juni 1882.

(2) Duitse Jood, die het bestaan en de naam gaf aan een groot bankiershuis, voortgezet en uitgebreid door zijn zonen.

(3) S. Benigno 5 oktober en Turijn 18 december 1882.

In januari 1883 laat hij haar weten dat hij haar misschien vanuit Parijs te Aire in april een bezoek zal brengen, indien zij dan nog niet in een kuurplaats is. Ingeval zij afwezig zou zijn, zal hij die reis tot een andere tijd uitstellen. En hij voegt er vrolijk aan toe: "U zult me zeggen: - "Maar ik zal u geld geven, wanneer u naar Aire komt." - Dat is een zaak die op haar tijd zal geregeld worden. We dienen iets te zoeken dat minder kost en dat beter voor uw gezondheid zal zijn. Maak het geld maar klaar en dan zullen de posterijen ons zeker te hulp komen. Ik zeg dit om te lachen."

De brieven van de medewerkster aan Don Bosco waren steeds een pré-sage de bonté et de charité, zoals hij zich uitdrukt, terwijl hij haar bedankt voor een bedrag van vijfhonderd fr.(1) In dezelfde brief verzoekt hij voor haar de bijstand van de Heilige Maagd bij een bedevaart naar Lourdes, en wenst dat de Madonna haar tot Turijn zou brengen, waar de zusters voor haar steeds een kamer gereed houden. Het blijkt niet of ze ja dan neen gekomen is.

Gedurende zijn reis in 1883 in Frankrijk had Don Bosco het huis van Saint-Gabriel te Rijsel in het departement du Nord, niet ver van Aire aanvaard. In december waren Don Albera en Don de Barruel al ter plaatse om de opening van het nieuwe huis voor te bereiden. Juffrouw Louvet wilde daar dadelijk "enkele bedden" zoals men in Frankrijk zegt, of kosteloze plaatsen voor wezen stichten. Don Bosco verwittigt haar: "Voor het ogenblik dient u er niet aan te denken beurzen te stichten voor het tehuis. (2) Alles op zijn tijd. Thans moeten we zovele schulden betalen voor de bouw van onze kerk en van ons tehuis van Rome en staan wij voor ontzaglijke uitgaven voor onze missionarissen en voor onze missies van Patagonië onder de inboorlingen." Ze bezorgde op tijd het kapitaal waarvan de rente voldoende was voor het onderhoud van vijf wezen, zoals bevestigd wordt door Don Albino Ronchail, die vroeger directeur was van dit huis.

Er was een ogenblik waarop juffrouw Louvet vreesde dat haar geld niet telkens op zijn bestemming kwam. Daarom waarschuwde ze Don Bosco; in de aangehaalde brief verklaarde hij eerst dat hij nooit opgemerkt had dat de enveloppen werden geopend in de post; maar later (3) was hij genoodzaakt toe te geven dat men er wel eens beslag had opgelegd en dat er wel eens een diefstal was gepleegd. Toen de juffrouw dan meende verplicht te zijn hem in plaats van het gestolen geld ander geld te sturen, wou hij dit niet hebben. "Geduld" schreef hij haar, en voor het ogenblik dank u. Wij ontvangen hier vele brieven en het is niet mogelijk te onderzoeken of

(1) Turijn 19 augustus 1883.

(2) Turijn 21 december 1883.

(3) Turijn 14 februari 1884.

soms een brief geopend werd. Toch zullen we niet nalaten uit te kijken."

Don Bosco wilde dat ze in 1884 naar Rome zou komen voor de zege-ning van de eerste steen van de kerk. Omdat in die troebele jaren nu en dan gevreesd werd voor oorlog, wat haar vrees aanjoeg, had hij haar gerust gesteld door haar te schrijven: (1) "Wat de zaken betreft die over Frankrijk gepubliceerd worden, mag u gerust zijn. U kunt uw reis naar Rome doen en Don Bosco verwacht er u." Het schijnt echter dat ze niet ge-gaan is. Het jaar 1884 was het jaar van de cholera. Don Bosco bracht die maand augustus door bij de bisschop van Pinerolo, van waar hij schreef: "Ik ben hier te Pinerolo om mijn luiheid te verzorgen. De bisschop is voor mij een waardige vader. Heel ons huis is in goede gezondheid en zo is het ook met de huizen in Frankrijk." De juffrouw haastte zich hem de verzekering te geven dat ze voor hem bad en zond hem geld. Hiervoor be-dankt Don Bosco haar en zegt: "Uw gebeden zijn op dit ogenblik hard no-dig. - Ga ermee voort. Uw liefdadigheid, uw briefje van duizend, zal die-nen voor een kind dat door de cholera wees is geworden en zal ongetwij-feld de persoon van de schenkster behouden. Ik moet u eens mooi nieuws meedelen. Al onze huizen van Frankrijk, alle weldoeners van onze weesjes zijn, dank zij Maria, Hulp der Christenen, bewaard gebleven voor de gesel die Frankrijk teistert. Zo zal het ook voor u zijn, juffrouw Claire." (2) Om dezelfde reden roept hij in de herfst de liefdadigheid van zijn wel-doenster zonder meer in. (3) "Thans wil ik u niet vragen ons door uw lief-dadigheid te hulp te komen; want u helpt ons altijd, als u bij machte bent het te doen, maar op dit ogenblik ben ik wel zeer aan het piekeren wegens gebrek aan geld. De cholera noodzaakt ons onze huizen met weesjes te vullen en wij weten niet wat beginnen. U zult bidden en juist doen wat u kunt en niets meer. Intussen hebben wij gebeden en zullen wij steeds voortgaan met bidden volgens uw intentie, voor het behoud van uw gezond-heid en speciaal, opdat de kwalen die onze landen teisteren, steeds ver van u verwijderd blijven. Oh! Maria, houd uw dochter Claire op de weg naar het paradijs."

Het woord van Don Bosco moest het hart raken van de vrome mede-werkster: want acht dagen later al verklaart hij van haar ontvangen te hebben une très bonne lettre avec l'offrande qu'elle contenait. Tegelij-kertijd suggereerde hij haar dat zij, wanneer ze bankmandaten naar Turijn zou sturen, steeds uit spaarzaamheid, eenvoudig op de envelop zou schrij-ven: "Aangegeven waarde: 100 frank." Met die verklaring alleen waren de bedragen, hoe groot ze ook waren, steeds in het Oratorio toegekomen. (4)

(1) Turijn 26 januari 1884.

(2) Pinerolo 10 en 18 augustus 1884.

(3) S. Benigno 4 oktober 1884.

(4) Turijn 12 oktober 1884.

Tijdens de noveen van de Onbevleete kwam er een andere très bonne lettre avec le billet de 500 frank. Hij dankt haar voor haar "onuitputtelijke liefdadigheid", wenst dat God haar "meermaals het honderdvoudige" zou schenken en stelt haar nogmaals gerust door haar hart te bevrijden van de vrees tengevolge van de publieke gebeurtenissen. "Ik verzoek u", zei hij haar, "rustig te blijven betreffende de gebeurtenissen van onze dagen. Wees er maar zeker van dat de Heilige Maagd u zal geleiden, u zal beschermen in alle gevaren van het leven."(1) En op een andere keer wanneer hij haar zijn nieuwjaarswensen toestuurde:(2) "Het spijt me zeer dat uw gezondheid deze dagen een schok heeft ondergaan. De priesters, de cleri-ci, de weesjes bidden 's ochtends en 's avonds aan het altaar van Maria, Hulp der Christenen. Schep moed. Uw uur is nog niet gekomen. Vrees niets."

De ravage horrible of het woeden van de cholera had de gewone betrekkingen tussen Italië en Frankrijk onderbroken. Toen deze opnieuw hun gewone loop namen, was het voor Don Bosco noodzakelijk te gaan aankloppen aan de deur van juffrouw Louvet. Een brand had in het Oratorio voor honderdduizend lires schade aangericht; maar er waren geen personen gekwetst. Hij schreef haar op 1 februari 1885 zeer diskreet en wees haar enkel op de nood. Hij verwees naar de uitwerksels van de ramp en beperkte zich ertoe met te zeggen: "De goddelijke Voorzienigheid heeft ons steeds geholpen en op het ogenblik van een zo buitengewone nood zal Zij ons niet in de steek laten."

Een chrétienne lettre bracht hem prompt duizend fr. door haar uit liefdadigheid gestuurd en niet minder prompt door Don Rua uitgegeven. Don Bosco beloofde haar voor de hele vasten dagelijkse gebeden volgens haar inzicht, vooral opdat de Heer haar gezondheid zou bewaren.(3)

Maar haar gezondheid keerde niet terug. Om weer vlug te herstellen dacht de juffrouw aan een reis naar Italië. "U zou niets beter kunnen doen", moedigde Don Bosco haar op 27 februari aan. Wanneer u het besluit genomen hebt, zult u mij dit schrijven. Onze zusters verwachten u met vreugde. U zult het mij iets tevoren zeggen en mij laten weten of u alleen komt of met een gezellin. Ingeval abbé Engrand bij u zou zijn, kan hij bij ons komen slapen en ook voor de hele tijd dat hij te Turijn zal blijven, bij ons aan tafel komen. Zeg mij hoe u het meent te doen en ik zal heel gelukkig zijn uw nederige dienaar te kunnen zijn in alle zaken die u geestelijk of tijdelijk kunnen helpen."

Abbé Engrand van Aire, een goed salesiaanse medewerker had enge

(1) Turijn 30 november 1884.

(2) Turijn 8 januari 1885.

(3) Turijn 21 en 27 februari 1885.

familiebetrekkingen met juffrouw Louvet en stuurde van tijd tot tijd zijn giften aan Don Bosco. We bezitten vier brieven van Don Bosco naar hem, die hem zijn beste vriend noemde, geschreven.

Over de reis naar Italië wordt er niet meer gesproken; maar van 27 februari af ligt de correspondentie stil tot 12 augustus, feestdag van de heilige Clara. Deze lange onderbreking zou een aanduiding kunnen zijn dat de reis is doorgegaan. Dan een nieuw stilzwijgen tot 7 oktober; maar bedankingen voor nieuwe giften vinden we eerste op 15 oktober met een eenvoudig Merci de toute votre charité. Men verneemt echter dat juffrouw Louvet het inzicht had een gedeelte van haar gronden te verkopen maar dat zij er niet in geslaagd is dat te doen. "Het spijt me", schrijft Don Bosco. De schade is voor mij, omdat ik zo minder geld ontvang en dat er minder liefdadigheid wordt uitgeoefend voor onze wezen. Maar de Heilige Maagd zal alles terechbrengen: een betere gezondheid, geen droogte op de akkers, wat overvloediger oogsten zullen alles in orde brengen." Hij eindigt met zijn grote troost uit te drukken dat hij de hoop koestert haar terug te zien. "Alle salesianen", zegt hij haar, "bidden opdat dat zou mogen gebeuren. Wij hopen dat de private en publieke gebeurtenissen u dit zullen veroorloven."

Hij verwachtte haar ook in februari 1886. Laat ons de brief die hij haar in die dagen schrijft in zijn geheel lezen.

" Liefdadige juffrouw,
"
" Wij hebben het feest van de H. Franciscus van Sales ge-
" viert en de conferentie gehouden; maar wij hebben niet nagelaten
" veel voor u en voor uw kalmte te bidden. De kranten publiceren
" de wanordelijkheden in Frankrijk; maar wees u maar rustig. Niets
" zal u komen storen; maar ik beveel u aan een medaille van Maria,
" Hulp der Christenen te dragen.
" Op dit ogenblik zijn bij ons drie missionarissen van Pa-
" tagonië, die goed nieuws brengen over uw beschermelingen.(1) Ze
" zullen nog veertien dagen bij ons blijven.
" Maar zult u ook in de loop van het jaar komen om ons een
" bezoek te brengen? Ik hoop van ja omdat mijn gezondheidstoestand
" mij het hele jaar te Valdocco houdt. Onze zusters verwachten
" u met ongeduld.
" Alle salesianen bieden u hun hulde aan, bidden voor u en
" samen met mij bevelen allen zich aan uw heilige gebeden aan,
" terwijl de Heilige Maagd u zal beschermen en u veilig zal
" leiden langs de weg naar het paradijs. Zo weze het.
" uw nederige dienaar
" Turijn, 7 februari 1886. Priester Gio. Bosco.

(1) De ongelovigen die door de missionarissen gedoopt werden. Hij noemt deze neofieten haar beschermelingen wegens de hulp die ze aan de missies schonk.

" P.S. Indien u er de gelegenheid toe hebt, verzoek ik u onze medewerkers van Aire te groeten en ze gerust te stellen. Ik
" niet na ze alle dagen in de heilige mis aan te bevelen.
"

Na laat opnieuw wat op krachten te zijn gekomen, onderbreekt Don Bosco zijn rust om in de tweede helft van maart zijn reis naar Spanje te ondernemen, (1) maar hij keert er buitenmatig uitgeput van terug." Mijn gezondheidstoestand", schrijft hij op 27 juli, "heeft mij genoodzaakt iedere bezigheid stop te zetten; maar nu ik mij in staat voel iets te doen, ben ik verplicht u te schrijven, liefdadige juffrouw."

Het opsturen van geld zal, zoals men hier en daar tussen de regels kan lezen, meerdere malen gebeuren en zelfs meer dan uitdrukkelijk aangeduid wordt. Zo, bijvoorbeeld, begint op 26 december 1886 zijn brief: "U bent de verpersoonlijkte liefdadigheid." Een klaarblijkelijk teken dat hij van haar een mooi geschenk voor Kerstmis had ontvangen. Maar dat jaar is er nog meer. Uit een zin van een brief van 27 juli blijkt dat juffrouw Louvet toen een belangrijke financiële bewerking uitvoerde ten voordele van het salesiaans werk. Don Bosco schrijft inderdaad: "Vooreerst zal ik u zeggen dat de zaken die ons aangaan geregeld werden door D. Rua volgens de inzichten uitgedrukt in uw brieven en aan mij persoonlijk. Hiervoor kunnen we volkomen gerust zijn."

Dan gaat hij met de grootste eenvoud tot een ander thema over: "En verrichten de vrouwen die bij u aan huis zijn goed hun dienst? En is het steeds goed gesteld met het geduld bij u en uw familie?" Omdat toen in Frankrijk de cholera opnieuw was uitgebroken, spoort hij haar aan rustig in haar vaderland te blijven." "Niets zal u komen storen", zegt hij haar, "en indien er moeilijkheden zijn, zullen ze u niet bebereiken." Ten slotte geeft hij haar meer preciezer nieuws over zichzelf: "Gedurende veertien dagen zal ik bij de bisschop van Pinerolo blijven. Hier verbetert mijn gezondheidstoestand op een gevoelige manier. Alle salesianen bidden iedere dag volgens uw inzicht. Moge God en de Heilige Maagd ons zegenen, u beschermen en u helpen bij het lezen van mijn slecht geschrift."

Om zoveel mogelijk bij benadering het beloop van haar vrijgevigheden te kunnen beramen, zou het nodig zijn ook de grotere bedragen te kennen die zij aan Don Bosco overhandigde bij hun samenkomsten in Frankrijk en Italië; maar alles bleef verborgen en kwam terecht in de grote zee van de liefdadigheid van de salesiaanse medewerkers. Bovendien zei zij zelf aan de salesiaan Don Moitel, voor wie ze als een moeder was in de tijd van zijn studies, dat een gedeelte van de brieven van Don Bosco door haar werden vernietigd. Laat ons dan in de overblijvende correspondentie het

(1) Alassio 19 maart 1886.

weinige gaan grasduinen dat wij in deze materie nog dienen te onderzoeken.

In augustus 1886 verspreidde Don Bosco een omzendbrief waarin hij geldmiddelen vroeg om het hoofd te kunnen bieden aan de uitgaven voor een expeditie van missionarissen. Onze weldoenster antwoordde met haar gebruikelijke vlotheid. "Uw liefdadigheid", schrijft haar Don Bosco op 6 november, "kwam goed van pas; want uw biljet van duizend helpt ons zeer goed bij de uitrusting van de expeditie van onze missionarissen naar Patagonië en Brazilië. Daarom zullen niet enkel onze missionarissen voor u bidden maar ook de wilden, die door uw liefdadigheid gered worden, zullen dit doen en voor u een ruime beloning verkrijgen. Ik en alle salesianen zullen speciaal bidden voor uw gezondheid en uw heiligheid en ook voor die van uw familie en voor de goede afloop van uw zaken."

Voor het feest van de Onbevleete Ontvangenis stuurde zij hem vijfhonderd frank die laatste gift waarover in deze correspondentie uitdrukkelijk gesproken wordt; maar dat kan niet de laatste gift geweest zijn tijdens het leven van Don Bosco. Inderdaad, in maart 1887 geeft Don Bosco haar een beschrijving van de rampen van een aardbeving. Dat zal haar zeker dadelijk naar haar portefeuille hebben doen grijpen.

" Mademoiselle Louvet,
"
" Ik heb geen nieuws meer over uw gezondheidstoestand ont-
" vangen na de ongelukken waarmee wij bedreigd worden. Een paar
" woorden zouden me troosten.
" Wij hebben grote nadelen van de aardbeving ondervonden.
" Al onze huizen zijn min of meer beschadigd; maar de kerk, het
" tehuis en de scholen van Ventimiglia werden vernield. Maar, God
" zij dank, zijn de personen, priesters en leerlingen allen gered.
" Wij danken van harte God en onze Hulp der Christenen.
" Bid dat de Heer ons nu te hulp zou komen.
" Zult u ons dit jaar een bezoek brengen voor de inwijding
" van onze kerk van het Heilig Hart van Jezus? Ze zal te Rome op
" 14 mei ingezegend worden.
" Wij gaan voort met te bidden voor u, uw vrede en rust. Ik
" beveel al onze wezen aan uw liefdadige gebeden aan, onze missio-
" narissen en de arme priester die steeds in onze Heer Jezus
" Christus voor u zijn zal
" de verplichte en nederige dienaar
" Turijn, 15 maart 1887. Priester Gio. Bosco.

Juffrouw Louvet ging niet naar Rome, maar Don Bosco was nog maar pas daar aangekomen of hij dacht aan haar en schreef:

" Juffrouw Claire Louvet,
"
" Ik ben te Rome voor de inwijding en de inzegening van de
" kerk en van het Oratorio van het Heilig Hart, maar op 16 dezer,
" zal ik, als het God behaagt, naar Turijn vertrekken. Op 18 mei
" hoop ik u te zien in het Oratorio van de H. Franciscus van Sales
" om te handelen over de zaken die betrekking hebben op Gods glorie
" en de eer van de Heilige Maagd, Hulp der Christenen.
" Moge God u zegenen en overvloedig uw liefdadigheid vergel-
" den; en gelieve te bidden voor onze wezen, die iedere dag volgens
" uw inzicht bidden, zoals ik de eer heb iedere ochtend voor u een
" memento in de heilige mis te doen.
" Moge God ons geleiden en de Heilige Maagd al onze wel-
" doeners in alle gevaren van het leven beschermen. Zo weze het.
"
" uw zeer verplichte dienaar
" Rome, 3 mei 1887. Priester G. Bosco.

De veronderstelling, dat de zaken hierboven aangeduid betrekking hadden op het plaatsen van kapitalen met een weldadig doel, lijkt ons niet gewaagd te zijn. Juffrouw Louvet kwam naar Turijn voor het feest van Maria, Hulp der Christenen; maar hoe groot was haar verdriet toen ze Don Bosco bijna uitgeput van krachten aantrof! Het voorgevoel dat ze hem niet meer zou terugzien en ook enkele woordjes in die zin vervulden haar met droefheid. Toen Don Bosco haar bij haar vertrek ging groeten, bemerkte hij dat zij innerlijk leed en wachtte niet langer om haar met een brief te bereiken.

" Ik hoop dat uw reis naar Aire goed geweest is en dat u in
" goede gezondheid verkeert, zoals ik iedere ochtend voor u in de
" heilige mis vraag.
" U hebt enkele dagen bij ons doorgebracht; maar bij uw
" vertrek heb ik menen te zien dat u bijna van verdriet zou geweend
" hebben. Dat heeft me pijn gedaan. Misschien hebt u mijn woorden
" niet goed begrepen. Ik heb u steeds de verzekering gegeven dat
" onze betrekkingen op aarde niet duurzaam waren; maar in het eeu-
" wige leven zullen wij de dagen in een echte vreugde doorbrengen
" en zullen de zaken die wij wensen ons nooit meer ontbreken: in
" perpetuas aeternitates.
" Thans dreigt de hitte ons te Turijn te verbranden en
" daarom ben ik naar Valsalice gekomen, waar ik veel beter ben door
" de koelte van het klimaat. Hier ontbreekt ons alleen uw tegen-
" woordigheid om opnieuw wat op krachten te komen. Geduld maar. Ik
" zal niet nalaten iedere ochtend een speciaal gebed voor u te doen
" in de heilige mis en ook voor Mademoiselle Lyons.
" Gaat het beter met abbé Engrand? Laat zijn gezondheidstoe-
" stand hem toe te werken? Alle salesianen spreken over u, over

" uw liefdadigheid; maar allen geven me ook de verzekering dat ze
" iedere dag bidden voor u bidden.
" En de oorlog? Wees maar gerust, wanneer ik een klein ge-
" vaar zal zien, zal ik het u dadelijk zeggen, indien ik nog leef.
" Moge God u zegenen, liefdadige Mademoiselle, moge de Hei-
" lige Maagd u lange tijd in goede gezondheid bewaren, maar steeds
" en met zekerheid op de weg naar het paradijs.
" Vaarwel, bid voor deze arme priester, die voor u steeds
" in Jezus Christus zijn zal
" de zeer verplichte dienaar
" College-Kostschool van
" Valsalice, 12 juni 1887. Priester Giov. Bosco.

Gebeden, communies, missen voor de weldoenster maken doorgaans deel uit van de daden van dankbaarheid; hier van hernieuwt Don Bosco vaak de belofte wanneer hij van haar giften ontvangt of op de bijzonderste plechtigheden van het jaar of op haar naamdag. Met de rijke documentatie, die we in handen hebben zullen wij wat blijven stilstaan bij de gevoelens die hij bij die drie gelegenheden betuigt.

Van zijn gebruikelijke manier om zijn dankbaarheid te betuigen voor haar liefdadige giften hebben wij al verscheidene staaltjes aangehaald, zodat wij hieraan slechts weinig zullen toevoegen. "U bevindt zich ver van hier", schrijft hij eens, "maar iedere dag is er voor u een bijzonder memento in de heilige mis." Op een andere keer zegt hij: "Onze zusters spreken mij vaak over u. Ze wensen u alle goed toe en daarom gedden ze u iedere dag in hun gemeenschappelijke gebeden." (1)

Deze taal krijgt echter wat meer kleur op de grote plechtigheden zoals met Kerstmis. "Onze wezen", zegt hij haar in 1882, "bieden u hun bijzondere dank aan voor de liefdadigheid die u hun bewijst, daar ze in zeer grote nood verkeren. Ze komen brood en kleren te kort bij de koude, die in onze streek heerst. Daarom bidden ze en zullen ze op een heel bijzondere manier bidden voor hun weldoeners." En het jaar daarna: "U weet goed dat wij dagelijks bidden voor uw intentie; maar op de grote dag van Kerstmis verzoek ik u het geschenk te willen aanvaarden van de drie missen gecelebreerd aan het altaar van Maria, Hulp der Christenen met vele gebeden en communies. Dit alles als vergelding voor de liefdadigheid die u ons daarnet bewezen hebt. We zullen aan het Kindje Jezus vragen dat het u lange jaren in een goede gezondheid zou bewaren en u dagen, weken, maanden in groot aantal en vol vertroosting moge verlenen en alles moge bekronen met een mooie beloning in het paradijs. Staat dat u aan? En moge het aldus wezen. Alle salesianen, alle zusters van Maria, Hulp der Christenen bieden u hun wensen aan en allen vragen uw behoud voor een lange

(1) Turijn, 15 juli 1882; 18 januari 1883; 26 december 1886.

tijd, maar steeds in goede gezondheid." In 1886 wordt hij eerder karig met zijn woorden. Voortaan begrijpen ze elkaar zo goed dat de vele woorden er niets meer bijvoegen: "Hartelijk dank voor de liefdadigheid die u ons in de loop van het jaar bewezen hebt. Uw vrome intenties zullen uitgevoerd worden."

Als goede medewerkster aanzag ze het feest van de H. Franciscus van Sales als haar feest. Toen hij haar in 1886, iets voor het begin van de noveen, schreef en er een prentje bij deed van de heilige Lodewijk, koning van Frankrijk, schreef hij haar, omdat hij wist dat ze door vrees beklemd werd, als volgt: "Op 20 dezer begint de noveen van de H. Franciscus van Sales en ik wens u de koning van Frankrijk te zenden om bij u een bezoek af te leggen en u te verzekeren dat niets kwaads u zal komen verstoren. Gedurende de hele noveen zal ik de heilige mis opdragen volgens uw inzicht en zullen onze jongens bidden en communies opdragen voor u." En in 1887: "Op 20 dezer begint de noveen van de H. Franciscus van Sales en wij willen u niet alleen laten bidden. Alle salesianen zullen iedere dag voor u bidden, te communie gaan en ik zal iedere ochtend voor u een memento hebben in de heilige mis."

Op datum dan van de 29ste stuurde hij haar een prentje met een reproductie van de de H. Franciscus van de Champaigne, met volgend gebed op de keerzijde: "Oh! H. Franciscus van Sales, breng de heilige en machtige zegen van de Heer, die aan uw dochter de vrede en de rust zal verzekeren. Zij heeft niets te vrezen, wij zullen voor haar bidden."

Op de laatste Pasen door hem in deze wereld gevierd, liet Don Bosco met de gedachte op de aanstaande inzegening van de kerk van het Heilig Hart, haar volgend biljet toekomen: "Een gelukkig feest, een zalige Pasen, tot weerziens te Turijn of te Rome. Moge God u zegenen en u in goede gezondheid en heiligheid bewaren. Alle salesianen betuigen u hun blijken van hulde." Op het feest van Sacramentsdag laat hij haar weten dat hij tweeduizend frank ontvangen heeft en dankt haar zeggend: (1) "Om u mijn dankbaarheid te betuigen zal ik op Heilige Sacramentsdag de heilige mis opdragen en zullen onze jongens hun heilige communies opdragen voor uw intenties. Bent u tevreden?" Hij herhaalde dan dergelijke dankbetuigingen bij het naderen van zijn eigen naamfeest: "Ik wil", zegt hij, (2) "dat Sint-Jan u het feest zal betalen; en om hem hiertoe te bewegen zal ik op die dag de heilige mis opdragen aan het altaar van Maria, Hulp der Christenen, en zullen onze jongens bidden en hun communies opdragen voor uw inzicht."

Het feest van Allerheiligen wordt in Frankrijk plechtiger gevierd dan in vele streken van Italië. Dat is de reden waarom Don Bosco in 1886

(1) Turijn 31 mei 1882.

(2) Turijn 17 juni 1882.

aan juffrouw Louvet volgend briefje schrijft:

" Mademoiselle Claire Louvet,
"
" Ik kom u goede dag zeggen en u zeggen dat de hele salesi-
" aanse familie hier te Valdocco verzameld is. Het is nu bijna
" Allerheiligen en ik wil niet dat u in onze gebeden zou vergeten
" worden.
" Tijdens deze noveen zullen we iedere dag een mis opdragen
" en zullen wij te communie gaan voor uw levende en afgestorven ver-
" wanten, maar in hoge mate willen we bidden voor uw gezondheid en
" uw heiligheid.
" Oh! Maria, leid ons steeds op de weg naar het paradijs.
"
" Uw nederige dienaar
" Turijn, 20 oktober 1886. Priester Gio. Bosco.

Op de feesten van de Madonna vergeet hij niet haar te laten weten dat hij ze aan de grote moeder van God aanbeveelt. Zo schrijft hij bij gelegenheid van O.-L.-Vrouw Tenhemelopneming:(1) "Op zaterdag, Ten-hemelopneming van de Heilige Maagd, zal ik bidden en laten bidden tot deze goede Moeder, opdat zij u mild een goede en duurzame gezondheid en heiligheid zou verkrijgen en in haar nabijheid in het paradijs een plaats zou gereed houden. Maar ik vraag u deze genade voor u, voor uw verwanten en uw vrienden. Mijn mis zal voor u zijn en bid u dan ook voor mij. Vaarwel, tot weerziens nog verscheidene malen op aarde, maar zeker eens in het paradijs, nietwaar?" Voor Onze-Lieve-Vrouw Geboorte: (2) "Ik schrijf u niet om geld te vragen, maar alleen om u een goed feest toe te wensen bij de Geboorte van Onze-Lieve-Vrouw. Op die dag zal ik bidden en zullen ook onze jongens bidden voor uw gezondheid en voor uw intenties. Mijn heilige mis en de communies van onze jongens zullen voor u zijn. Is het goed zo?" Voor het feest van het Moederschap van Maria:

" Mademoiselle Claire,
"
" Ik weet dat u wenst de Heilige Maagd te vieren bij alle gelegen-
" heden vooral op haar plechtige feestdagen en daarom wil ik u
" helpen zoals ik dat kan. Op zondag 11 oktober vieren wij het
" feest van het Moederschap van deze goede Moeder en zullen onze
" jongens veel bidden en te communie gaan voor uw heilige in-
" tentie en zal ik de troost hebben de heilige mis uitsluitend

(1) Turijn 12 augustus 1885.

(2) Turijn 5 september 1882.

" voor u op te dragen. Voor u, voor uw gezondheid en heiligheid, voor
" uw volharding op de weg naar het paradijs, dit alles om u in zekere
" mate te vergelden voor de liefdadigheid die u ons bewijst en voor
" de hulp die u aan onze werken verstrekt.

" Iets anders schrijft me bovendien Mgr. Cagliero. Hij heeft
" een inlands meisje gedoopt bij de Rio Negro in Patagonië en, als
" herinnering aan u, heeft hij het de naam gegeven van Claire Louvet
" op voorwaarde dat zij heel haar leven voor u zal bidden. Ik hoop u
" nog ander nieuws te kunnen geven over dit weeskind, wanneer het
" braaf zal zijn, zoals onze zusters dit hopen.

" Vaarwel, Mademoiselle Louvet, moge de Heilige Maagd u lei-
" den en met u al uw verwanten en vrienden op zo een manier dat zij
" elkaar zeker in het paradijs zullen terug zien, maar ook met de
" arme Don Bosco.

" Bid voor mij en vooral voor de priesters die niet nalaten
" iedere ochtend een memento volgens uw intentie te doen. God zij
" gezegend.

" uw nederige dienaar
" Priester G. Bosco.

" Turijn, 7 oktober 1885.

Bij de nadering van het feest van de Onbevleete Ontvangenis vindt hij hiervoor mooie uitdrukkingen. In 1882: "Het is de Heilige Maagd die mij ertoe noopt u deze dagen te schrijven. Uit dankbaarheid voor uw weldaden willen wij iets doen dat u aangenaam zal zijn. Daarom zullen op vrijdag al onze jongens (150-duizend) bidden en communies opdragen voor uw intentie en de arme Don Bosco, die niets beters doen kan, zal voor u de heilige mis opdragen, opdat God u moge zegenen en de Heilige Maagd u steeds moge beschermen en uw hulp zijn in de gevaren, uw opbeuring op het ogenblik van uw dood en uw vreugde in het paradijs. Bent u daarmee tevreden? Maar alles op zijn tijd.(1) Dan, om haar een geestelijke weldaad te bewijzen in ruil voor de tijdelijke weldaden, nodigt hij haar uit in de volgende zomer de retraite te komen doen bij de zusters van Nizza Monferrato, die haar met open armen verwachten. In 1884:

" Mademoiselle Claire,

" Zaterdag eerstkomend zullen we plechtig de noveen inzetten
" van het grote feest van de Onbevleete Ontvangenis en ik wens dat de
" salesianen op een bijzondere wijze zouden bidden voor het langdu-
" rige behoud van uw gezondheid.

" Een H. Mis, gebeden en communies voor het altaar van Maria,
" Hulp der Christenen, zullen tot uw intentie worden opgedragen.

" Op de dag van het feest zal Don Cagliero tot bisschop worden

(1) Door dit voorbehoud te maken, wil hij haar laten verstaan dat hij hiermee niet bedoelt dat haar dood nabij is.

Het schijnt echter dat het niet nodig was op dit thema voort te gaan. Een toespeling in de hier uiteengezette zin had hij al gedaan in de eerste brief van onze correspondentie. Juffrouw Louvet had een klein bedrag klaar om het hem te overhandigen; maar dan dacht ze eraan het hem per post te laten geworden. Daarom schreef haar Don Bosco:(1) "Het is zeker een zeer goede gedachte geweest een biljet van vijfhonderd voor onze werken te sturen. Het voordeel was geheel voor u, daar het honderdvoudige al begonnen is te lopen vanaf de dag en het ogenblik dat u dit gestuurd hebt, te meer omdat u van nu af tot mijn reis naar Aire (in april) de tijd hebt ander geld klaar te maken." Een analoge opvatting drukt hij uit in augustus van hetzelfde jaar: "U zegt mij dat u wenst mij een gift van tweeduizend fr. te doen bij een of andere gelegenheid. Maar daar wij altijd en vooral op dit ogenblik geld nodig hebben, geloof ik dat het beter is de gift te vervroegen, omdat u aldus tegenover God het honderdvoudige zult vervroegen en wij ons eerder uit de nood kunnen helpen."

We keren nu terug op de aangehaalde uitleg en zullen daarbij opmerken dat hij op deze materie niet meer terugkwam in haar doctrinale vorm, maar toch tot praktische toepassingen overging naargelang de gevallen. Inderdaad, toen in 1884 juffrouw Louvet het plan overwoog om naar Rome te gaan, zoals Don Bosco haar had voorgesteld, vroeg ze hem om raad aan wie ze haar waarden tijdens haar afwezigheid kon toevertrouwen. Don Bosco antwoordde haar dat ze deze kon toevertrouwen aan de persoon aan wie ze bij dergelijke omstandigheden de opdracht placht te geven ze te bewaren. Maar dan voegde hij eraan toe: "Nochtans indien u nog zekerder wilt zijn kunt u ze plaatsen op de bank van Don Bosco. Deze zal ze bewaren of liever vlug uitgeven; maar dit op een manier dat de dieven er niet meer aan kunnen. Dat is de manier om zijn geld te verzekeren. U zult wel begrijpen, juffrouw, dat ik dit zeg om te lachen." In een ander geval was hij uitdrukkelijker. Het schijnt dat in 1886 juffrouw Louvet eraan dacht een legaat te doen voor een werk dat na haar dood zou verwezenlijkt worden; maar hoeveel vrome stichtingen bereikten de jongste tijd hun doel niet meer, tengevolge van de lekenwetten! Daarom waarschuwde Don Bosco haar: "Wat de zaken betreft waarover u mij spreekt geef ik u hier mijn advies. De goede zaken die u kunt doen, dient u op dit ogenblik te doen, zonder u te verplichten voor de toekomst. Want dit schijnt mij de raad te zijn die ons gegeven wordt door de tijden die we beleven: doen wat men kan en geen verplichtingen op de toekomst nemen."(2) In een lapidaire vorm vinden we zijn gedachte gebeiteld toen hij schreef aan zijn weldoener, abbé Engrand, en voor hem van God en van de Heilige Maagd de genade afsmeekte arm te mogen sterven om voor eeuwig rijk te zijn.(3)

(1) Turijn, 1 januari 1882.

(2) Turijn, 26 januari 1884 en 26 december 1883.

(3) Turijn, 18 december 1882.

Ten slotte halen wij met genoeg en enkele notities aan van geestelijke leiding, die hier en daar verspreid zijn in deze interessante correspondentie. Uit dat alles zien we dat juffrouw Louvet een brave ziel was, die streefde naar de christelijke volmaaktheid en vol liefdadige gevoelens was. Zij had in Don Bosco het vertrouwen dat men in een heilige stelt. Er kwam een ogenblik waarin zij erover piekerde om bij de dochters van Maria, Hulp der Christenen, in te treden en ze stelde de vraag zelfs aan Don Bosco, maar hij zei haar met een glimlach: - "Uw leeftijd, uw gezondheidstoestand, uw stand vormen een onoverwinnelijke hinderpaal voor het verwezenlijken van deze vrome wens." - En zij legde zich hierbij neer. Wanneer Don Bosco belang stelde in haar geestelijk leven, wou hij zich helemaal niet in de plaats stellen van de directeur van haar geweten; maar hij integreerde er de werkzaamheid van en moedigde haar aan. "Voor u en voor uw leiding", zegt hij haar dadelijk in zijn eerste brief, "dient u geduld te hebben. God zal uw geestelijke en tijdelijke zaken voor zijn glorie in orde brengen. Maar zorg er intussen voor zoveel mogelijk ter heilige tafel te naderen; en wanneer u dat om een of andere reden niet kunt doen, dient u hierover geen verdriet te hebben. U zult mij uw verdriet kenbaar maken en ik zal trachten u leiding en raad te geven. "Omdat ze dagelijks te communie ging, was ze bang dat het voor haar een gewoonte zou worden; maar Don Bosco onderricht haar:(1) "Ga er iedere morgen mee verder de heilige communie te ontvangen. U zegt dat u vreest dat het een gewoonte zal worden. Wanneer een gewoonte goed is en er ons toe brengt het goede te doen, dan dienen wij ermee voort te gaan."

Ook zij had haar kruisen. Eens zond Don Bosco haar een prentje met een kruisje. Wat onder de indruk van deze gift, wou de juffrouw weten wat hij hiermee bedoelde. Hij antwoordde haar:(2) "Het kruisje, dat ik u gestuurd heb, betekent dat God tussen kruisen en doornen u vele bloemen bereidt. Wees er niet om bekommerd. Op zijn tijd zal ik u alles zeggen. Intussen spreekt hij haar moed in en gaat hij verder: "Moge God u zegenen, Mademoiselle Claire, moge God u in goede gezondheid bewaren en u een plaats bewaren aan de zijde van Maria, Hulp der Christenen, in het paradijs." Ook in januari 1883 was het zijn bedoeling haar door zijn woorden op te beuren: "Wees rustig met volle bewustheid. Ik zal iedere ochtend voor u in de heilige mis een memento hebben en ik hoop dat ook u voor mij zult bidden."

Het blijkt en men weet het ook uit andere bronnen dat deze brave ziel door God met innerlijk leed beproefd werd. Daarom moedigde Don Bosco haar aan.(3) "Maar ik wens U vrede en rust in uw hart. Luister naar mij.

(1) Turijn, 15 juli 1882.

(2) Turijn, 10 augustus 1882.

(3) Turijn, 9 september 1883.

Uw geweten is in goede staat. De Heilige Maagd werd u als leidster gegeven. Uw engelbewaarder beschermt u. Daarom hebt u niets te vrezen."

Acht dagen later schetst hij voor haar een methode van geestelijk leven, die zeer praktisch is en van aard haar te bevrijden van de vrees nooit genoeg te doen:(1) "Weinig, maar dat weinige met vlijt onderhouden. Ieder jaar: een jaarlijkse revisie van het geweten, waar- bij men nadenkt over de vooruitgang of de achteruitgang in het afgelopen jaar. Iedere maand: de oefening van de goede dood, met de maandelijks biecht en de heilige communie, alsof zij de laatste van uw leven waren. Iedere week: een heilige biecht, grote aandacht om zich de raadgevingen van de biechtvader te herinneren en ze in praktijk te brengen. Iedere dag: een heilige communie, indien dat mogelijk is; bezoek aan het Allerheiligste; meditatie, lezing, gewetensonderzoek. Altijd: elke dag beschouwen als de laatste van zijn leven."

Toen de cholera was uitgebroken, was hij er vlug bij om bij haar iedere beroering te voorkomen.

" Mademoiselle Claire Louvet,
"
" Ik hoop dat uw gezondheid goed is en ik haast mij u een
" veilig tegengift te geven tegen de cholera.
" 1° een medaille van Maria, Hulp der Christenen, steeds
" bij U dragen;
" 2° het schietgebed: O Maria, Auxilium Christianorum, ora
" pro nobis.
" 3° Een veelvuldige heilige communie.
" Dank voor al uw aalmoezen. Moge God in ruime mate uw goe-
" de werken vergelden. Wij bidden voor u en bid u voor ons en
" voor onze familie. Zo weze het!
" uw zeer verplichte dienaar
" Turijn, 9 juli 1884. Priester G. Bosco.

Met een zwakke gezondheid, maar met een zeer teer geweten wilde zij tijdens de vasten van 1885 vasten en vlees derven onderhouden. Don Bosco raadde het haar af:(2) "Tijdens deze dagen dient u niet te denken aan vlees derven en vasten. Dit wordt u streng verboden. Laat zondaars, zoals Don Bosco, boete doen tot het voldoende is."

De achtendertigste brief, die vele berichten inhoudt over zijn reisweg in Spanje, geeft ook richtlijnen, ofschoon het weinige dat erin

(1) Turijn, 17 september 1883.

(2) Turijn, 21 februari 1885.

staat meer belooft bij gelegenheid van een aanstaande gesprek. Misschien voelde juffrouw Louvet enig gewetensbezwaar om zich dat jaar naar de Azurenkust te begeven, alsof het meer een ijdele uitstap dan een echte noodzakelijkheid was. In ieder geval stelde Don Bosco haar voor naar Italië te komen en een kamer te betrekken bij de dochters van Maria, Hulp der Christenen.

" Mademoiselle Claire Louvet,
"
" Hier in de stad Alassio en in ons college ontvang ik uw
" beste en dierbare brief. De zaken, waarover u mij spreekt, zijn
" een nietigheid in vergelijking met de eeuwigheid. Indien wij el-
" kaar kunnen spreken, zullen wij al deze zaken wel regelen. Anders
" zullen wij per brief met elkaar overeenkomen.
" Begin intussen over twee zaken na te denken: 1° voor
" u zou het klimaat van het zuiden het beste zijn; 2° ontdoe u van
" alles wat u zorg en leed kan brengen. Over deze twee zaken
" is het nodig dat wij samen stuk voor stuk zouden spreken.
" Mijn gezondheid is vrij goed. Ik zal als het God belieft,
" zaterdag naar Nice enz. vertrekken tot Barcelona en in het begin
" van mei hoop ik te Turijn te zijn. Stuur uw brieven steeds naar
" Turijn. Van daar zullen ze me vlug toegestuurd worden naar de
" plaats waar ik zal zijn.
" Van hier zal ik vertrekken naar Nice, Cannes, Toulon, Mar-
" seille en Barcelona. Dan zal ik de weg terug naar Italië nemen
" om thuis te zijn begin mei.
" Vaarwel, Mademoiselle, moge de Heilige Maagd ons steeds op
" de weg naar het paradijs leiden.
" uw zeer verplichte dienaar
" Alassio, 19 maart 1886. Priester G. Bosco.
"
" P.S. Ik geloof dat voor u Alassio een goed verblijf zou zijn ge-
" durende de winter en Nizza Monferrato in de zomer met twee
" kamers voor u naast het huis van onze zusters. Mondeling
" zullen we spreken over wat behoort gedaan te worden.

Meermaals komt in deze brieven de onrust aan het licht van juf-
frouw Louvet als gevolg van de slechte wending die de openbare zaken in
Frankrijk namen; want voor haar was dat een oorzaak van geestelijke tri-
bulaties. Don Bosco beurde haar op, zoals wij op verscheidene plaatsen
gezien hebben. In 1886, daags na het feest van de Onbevleete Ontvangenis,
blijkt hij minder optimist dan gewoonlijk wat de menselijke wederwaardig-
heden betreft; maar stelt hij steeds zijn vertrouwen op Gods hulp. Hij
schreef inderdaad: "De toekomst in de wereld is uiterst duister; maar God
is het Licht en de Heilige Maagd is steeds de Stella Matutina. Vertrouwen
in God en in Maria. Vrees niets. Ik kan alles in hem die mij kracht
geeft, Jezus Christus. Geduld. Het geduld is ons volstrekt nodig om de

wereld te overwinnen, om de zegepraal te verzekeren en in het paradijs binnen te gaan."

De laatste woorden die wel klinken als een groet, maar toch nog leiding willen geven, dateren van 16 januari 1887. "Vaarwel, Mademoiselle Claire, God beware u de vrede van het hart, de gerustheid van de ziel en de volharding tot in het paradijs." Hoe vaak herhaalt hij de oproep naar het paradijs! Hij wordt herhaald in de vier brieven die de verzameling afsluiten. Wij reproduceren er hier twee van in vertaling. Ze zijn kort en het geschrift is onregelmatig, omdat zijn hand, zoals heel zijn organisme, moe is. Deze twee brieven komen van Lanzo, waar Don Bosco een gedeelte van zijn laatste levensjaren doorbracht. In beide wordt het paradijs tweemaal vernoemd.

" Mademoiselle,
"
" Uw plaats in het paradijs is klaar en, naar ik geloof,
" verzekerd; maar kijk, u moet nog wat wachten.
" Ik ontvang de aalmoes die u aan onze wezen stuurt. Moge
" God u mild belonen. Don Rua is beter, Graaf Colle is niet beter.
" Wij bidden.
" God zegene u, abbé Engrand en leide ons allen langs de
" weg van het paradijs. Amen.
" Bid voor mij.
" uw zeer verplichte dienaar
" Lanzo, 4 juli 1887. Priester Giovanni Bosco.

" Mademoiselle Claire,
"
" Ik ben te Lanzo; mijn gezondheid is iets beter en de uwe?
" Ik laat niet na iedere dag te bidden volgens uw intentie. Wan-
" neer zal het paradijs ons een bezoek brengen? Wij verwachten
" het zodra het aan de Heer zal behagen.
" Ik beveel Don Rua aan uw goede gebeden aan. Zijn gezondheid
" is niet zoals gewenst. Op dit ogenblik verblijft hij te Toulon
" bij Graaf Colle die ernstig ziek is.
" God zegene ons en Maria moge ons leiden door de gevaren tot
" aan het paradijs. Zo weze het.
" uw zeer verplichte dienaar
" Lanzo, 25 juli 1887. Priester G. Bosco.

De laatste twee brieven, die wij hier niet aanhalen, werden geschreven vanuit Valsalice in de loop van de retraite tijdens de noveen van Maria's Geboorte, op 4 en 5 september, en hebben bijna dezelfde inhoud. Dat moet wel een zeer goed verklaarbaar geval van geheugenverlies geweest zijn.

Bij twee gelegenheden heeft Don Bosco juffrouw Louvet een waardevolle lof toegezwaaid. De eerste maal was dat toen hij over haar sprak met abbé Engrand en hem zei: - "Het is een persoon die grote deugden bezit."

- Een tweede maal zei hij aan de salesiaan Don Bellamy: "Ze helpt ons veel met haar beurs, maar nog meer met haar gebeden."

Evenals voor Graaf Colle, liet Don Bosco ook voor juffrouw Louvet een briefje na dat men haar na zijn dood zou sturen. Hij zei haar als volgt: "Ik moet voor u vertrekken; maar ik zal nooit nalaten voor uw eeuwig geluk te bidden. Ga ermee voort onze wezen te steunen en onze wezen zullen u als een krans omringen, wanneer de engelen u eens zullen wegdragen om de glorie van het paradijs te gaan genieten. Oh! Maria, bescherm steeds uw dochter. Gelieve te bidden voor de eeuwige rust van mijn arme ziel."

Toen Don Bosco overleden was, leefde zij verder van zijn gedachtenis, aanriep hem als haar machtigste beschermer in de hemel en spande zich vooral in zijn geduld na te volgen in de onvermijdelijke beproevingen van de leeftijd. In de pijnlijkste crisissen van haar laatste ziekte was het voldoende dat zij de naam van Don Bosco hoorde uitspreken en een glimlach kwam op haar lippen en de sereniteit kwam terug in haar geest. Een zuster van Maria, Hulp der Christenen, die door Don Rua gestuurd was om haar bij te staan, maakte van dit nooit falend middel gebruik om haar op de kritieke ogenblikken moed en berusting in te spreken.

Enkele maanden na het overlijden van Don Bosco, beroerde haar het gerucht van een voorspelling over een aanstaande oorlog. Toen Don Rua haar op 19 december bedankte voor een gift van duizend frank, stelde hij haar gerust en schreef: "Wij kennen helemaal de profetie niet, die in omloop is en die toegeschreven wordt aan Don Bosco. Wanneer Don Bosco dus aan iemand zou gesproken hebben over een oorlog in de aanstaande lente, dan heeft hij gewoon willen verwijzen naar de oorlog die wij iedere lente te voeren hebben, nl. de oorlog van de jongens voor hun boterham, de oorlog van de leveranciers, van de schuldeisers die ons belegeren op een ogenblik dat wij het meer dan ooit schraal hebben, nl. in de lente van ieder jaar. Ik geloof niet dat Don Bosco over een andere oorlog wou spreken; anders zou hij er ons iets over gezegd hebben, terwijl hij thans hierover niets gezegd, noch geschreven heeft. Wees dus gerust, heb vertrouwen in Maria, Hulp der Christenen, en in Don Bosco, wiens bescherming alle kwaad van u zal verwijderen. Zij weten dat u een grote beschermster van hun zonen bent, zodat u niet bang hoeft te zijn."

Zolang hij Don Bosco overleefde, stelde zij al haar vertrouwen en verering in Don Rua, van wie ze met de intuïtie van de heilige zielen al de zeldzame deugden en de bovennatuurlijke gaven ontdekt had. Don Bosco had haar gezegd: "Wanneer in uw departement een huis zal geopend worden, dan zult u er de Mama van zijn."- Het huis werd geopend te Ruitz in 1891 en tot in het jaar 1903, namelijk tot de uitdrijving van de congregaties, was juffrouw Louvet zeer milddadig met haar aalmoezen jegens de eerste

directeur, Don Albin Ronchail en jegens zijn opvolgers, Don Cosson en Don Patarelli. Onder meer kwam zij ieder jaar, zonder dit ooit te verzuimen, tegemoet om het deficit van de begroting aan te zuiveren. Zolang ze leefde, bleef ze in contact met het hoofdkapittel en gaf steeds met dezelfde spontaneïteit en veelvuldigheid als in de tijd van Don Bosco. Verplichtingen wegens verwantschap had ze niet, daar ze enkel neven had. Daaruit kan men verklaren hoe ze tot op het laatste zeer mild bleef, zo zeer zelfs, dat zuster Guiot, dochter van Maria Hulp der Christenen, zich herinnert eens namens haar aan Don Albera een bedrag van vijftigduizend fr. te hebben gestuurd.

Op 11 november 1912 ging ze haar twee grote beschermers in het paradijs terugzien.

H O O F D S T U K XX.

VOOR DE MISSIES EN VOOR DE MISSIONARISSEN.

De laatste reis van Don Bosco naar Rome moest volgens zijn inzicht de beslissing brengen van de officiële erkenning en de canonieke autonomie van de missie van Patagonië. Dadelijk na zijn aankomst te Rome hield hij zich onvermoeid hiermee bezig bij de heilige congregatie van de propaganda; en, na de pauselijke audiëntie, deed hij dat in opdracht van de Heilige Vader zelf.(1) De geografie van dat land was toen in Europa zeer weinig bekend. Ook te Rome had men er slechts een vage gedachte over; deze was zelfs onvoldoende om de grenzen vast te leggen van een gebied en om met juistheid een jurisdictie te kunnen omschrijven. Hiervoor werd Don Bosco genoodzaakt dringend te Turijn een kaart van Patagonië te vragen, die hij in vrij grote verhoudingen had gereproduceerd en die hij aan de wand in de galerij naast zijn kamer had opgehangen.(2)

In zijn onderhandelingen voorzag Don Bosco dat het zou passen niet één maar drie vicariaten of ten minste drie apostolische prefecturen in Patagonië op te richten, waarvan de eerste zich zou uitstrekken van de Rio Colorado tot de Rio Chubut, de tweede van de Rio Chubut tot de Rio Santa Cruz en de derde van de Rio Santa Cruz tot Vuurland, de Malvinas of Falklandeilanden inbegrepen. De Heilige Vader keurde deze gedachte goed en zei uitdrukkelijk dat men de grenzen van drie vicariaten kon vastleggen, maar dat het intussen paste de werkzaamheden in een van hen te beginnen, namelijk van de Rio Colorado tot in het binnenland van Patagonië.(3)

Te Rome echter worden de zaken met de grootste bedachtzaamheid behandeld en zonder tijd te sparen. Zolang men geen elementen bezit die de zaak verhelderen, komt men tot geen enkele overeenkomst. Het hoeft dus geen verwondering te wekken dat Don Bosco er in augustus zijn beklag over maakte dat de beslissing, in beginsel, van zijn gewenst plan zo grote vertraging lijdt. Hij vreesde dat dit uitstel heel zijn plan zou te niet

(1) Brief van Don Berto aan Don Costamagna, Rome, 28 april 1882.

(2) Brief van Don Berto aan Don Bonetti, Rome, 22 april 1882.

(3) Brief van Don Bosco aan Don Dalmazzo, Turijn, 29 juli 1882.

doen.(1) Het was echter een goede zaak dat hij de onderhandelingen reeds twee jaar te voren had aangeknoopt; want, indien men er niet zo vroeg aan gedacht had, dan zou hij ongetwijfeld in 1884 niet de troost hebben gehad zijn wens vervuld te zien.

Men mag niet menen dat men in Argentinië zijn project gunstig gezind was. Zelfs de aartsbisschop van Buenos Aires, die zo welwillend was, was de mening toegedaan dat de oprichting van een vicariaat noch opportuun, noch noodzakelijk was en hij zei: - "Al de bevoegdheden die ik bezit, geef ik aan de salesianen, die naar de missies gaan. Wat nut heeft het dan Patagonië los te maken van het aartsbisdom van Buenos Aires?(2) - Nadien wijzigde hij zijn houding, wanneer hij wist hoe men er te Rome over dacht. Ook ten opzichte van de regering was het noodzakelijk met alle omzichtigheid te werk te gaan om zekere gevoeligheden niet te kwetsen, alsof er willekeurige bemoeiingen waren of tussenkomsten van vreemden binnen de grenzen van de republiek, die nog maar pas met de wapens vastgelegd waren. Hierdoor begrijpt men wat Don Bosco bedoelde, wanneer hij aan de procurator schreef dat "de aartsbisschop het opportuun had geacht steun te vinden bij de regering" in deze zaak.(3)

Intussen werd er in Patagonië vurig gewerkt en bereidde men zo een stand van zaken voor, die een regeling zou rechtvaardigen, om niet te zeggen, eisen, waardoor Patagonië in rechte en in feite als een wel bepaalde entiteit in het organische complex van de katholieke missies zou worden ingeschakeld. Vanuit het hoofdkwartier van Patagones en van Viedma drongen Don Beauvoir en Don Milanesio in alle richtingen door, waar er groepen beschaafden waren of waar er hoop bestond Indiaanse families of stemmen te ontmoeten. Wanneer Don Bosco soms sprak over de talrijke kolonies, dan bedoelde hij evenveel kleine bevolkingskernen in lokaliteiten geconcentreerd, waar het mogelijk bleek in de levensbehoeften te voorzien dank zij de landbouw en de schapenteelt. Men vertrok van die plaatsen waar de missionarissen kleine kapellen bouwden voor het gebed en de cultus; dan ging men op zoek naar wilden, die doorgaans op een niet te grote afstand woonden.(4) De vurige Don Fagnano, het hoofd van de missie, trok de wildernis in en liet een onderzoek instellen in de meest ontoegankelijke gebieden; maar tegelijkertijd spande hij zich in om de voornaamste residentie te versterken en bouwde te Patagones een kerk en een dubbel college. Af en toe werd Don Bosco verblijd door verslagen die hem toelieten met zekerheid zijn onderhandelingen voor het oprichten van een apostolisch vicariaat voort te voeren.

(1) Brief van Don Bosco aan Don Dalmazzo, S. Benigno, 27 augustus 1882.

(2) Aldus getuigt Don Vespignani in zijn al aangehaalde onuitgegeven kroniek van het huis van de inspectie van S. Carlos.

(3) Brief uit Turijn, 29 juli 1882.

(4) Cfr. Boll. Sal., april en juli 1882; februari 1883.

Ook de werken van Buenos Aires maakten vorderingen. Het jaar 1882 was een jaar dat speciaal voorspoedig was voor de werkhuizen. Het werk stroomde toe en de middelen om de opdrachten te vervullen waren zeer ruim. De drukkerij bezat drie machines die nooit stilstonden, de schrijnwerkers kregen talrijke orders en men begon ook te werken aan het werkhuis voor de smeden. Er was toen een continentale tentoonstelling, waaraan de onzen deelnamen en eervolle onderscheidingen wegkaapten; want de drukkerij, de kleermakers, de schrijnwerkers behaalden er vleierende prijzen. De aartsbisschop schreef een herderlijke brief waarin hij de katholieke werken in het volle daglicht stelde en sprak over wat er nog diende gedaan te worden en waarmee men kon helpen. In uiterst welwillende bevoordingen beval hij de scholen voor kunsten en ambachten van de salesianen aan de liefdadigheid van het publiek aan.

De goede naam van deze scholen verspreidde zich door de republiek en zette andere personaliteiten ertoe aan een aanvraag te doen om er gelijkwaardige in hun streek te hebben. Aldus ontving Don Costamagna dringende aanvragen uit Chivilcoy, Dolores, Salta, Las Flores, Azul en vooral uit Tucuman. De gouverneur en de gezaghebbers van de provincie bestormden Don Costamagna met brieven en aanbevelingen en nodigden hem in afwachting uit daar te komen om de plaats te verkennen. Men bood het terrein, het geld, een kerk, materiële en morele steun, in één woord, alles aan. Er werd een zo grote en zo veelvuldige druk op hem uitgeoefend dat hij niet weigeren kon. Na vier dagen reizen kwam hij er aan en zag dat er werkelijk ter plaatse niets ontbrak; maar hem ontbrak wat het meest nodig was, namelijk het personeel. Vier maanden later kwam de bisschop te Buenos Aires met volmachten vanwege de gouverneur. De centrale regering verleende een kosteloze overtocht aan alle salesianen die vanuit Europa naar dat huis zouden gestuurd worden. De inspecteur was overtuigd dat men hierop niet mocht weigeren en was enigszins van plan naar Turijn te gaan. "Ik heb schrik dat u me zult beknorren", schrijft hij op 7 juli aan Don Bosco, "dat u me niets zult geven en me nogmaals naar Amerika zult sturen met pak en zak... Het is waar dat deze gedachte pijn doet aan het hart van Don Bosco, maar wat wilt u? Wanneer men zo ver verwijderd is en het zo lang geleden is dat men nog de stem van Don Bosco gehoord heeft dan is men half verdwaasd. Dit moge nu genoeg zijn. Indien het waar is dat de regering ons de overtocht betaalt en allen op een enkel schip, en als ik denk dat het winter zal worden, wanneer wij hiermee nog langer wachten, dan vraag ik mij af of ik niet moet besluiten om tot bij u te komen." Maar Don Bosco antwoordde hem dadelijk voorlopig nog wat te wachten en zei het hem in volgende mooie brief.

" Mijn beste D. Costamagna,

"

" Ik lees steeds zeer graag je brieven en wanneer wij ze
" lezen in het kapittel wordt er groot belang aan gehecht.

" Wij zien dat God ons iedere dag een overvloediger oogst
" in handen geeft. We staan echter voor twee hinderpalen, namelijk,

hij gebruik maakte van zijn kennis van tucht, hygiëne en gemeenschappelĳk kloosterleven, die hij had opgedaan toen hij aan zusters, zowel in Europa als in Amerika leiding gaf. Hij wou dat de kapel een klein heiligdom van Maria, Hulp der Christenen, zou worden. De aartsbisschop bood zich met geestdrift aan om de eerste steen te zegenen. De ceremonie had plaats op 24 mei, op een ogenblik dat de muren al wat boven de grond uitstaken, waardoor men het grondplan van het gebouw in heel zijn uitgestrektheid kon zien. De werken vorderden flink ook omdat de inspecteur dikwijls ter plaatse was om na te zien, te leiden en zelfs te komen helpen met de aspiranten en met de grotere jongens.

De materiële bezigheden beletten de inspecteur niet te zorgen voor de geestelijke noden van de huizen. Vooral het huis van Patagones, dat hij nog niet bezocht had, lag hem na aan het hart. Daarom bereidde hij zich voor op deze lange en gevaarlijke reis en scheepde hij einde juli in. Daar gaf hij leiding aan de geestelijke en tijdelijke zaken van de medebroeders en zusters. Hij gaf een retraite voor de vier priesters en de drie coadjuteurs, die daar verbleven en dat deed hij ook voor de zusters. Na omstreeks een maand keerde hij terug naar S. Carlo, waar met grotere plechtigheid dan de andere jaren zijn naamdag gevierd werd.

In een brief van 1 mei, waarin hij aan Don Bosco zijn aanstaande reis naar Tucuman meldde, eindigde Don Costamagna met een slecht nieuws: "Te S. Nicolas hebben ze de jongens naar huis gestuurd wegens een besmettelijke kwaal. Bid...". Dit college heeft een zeer harde beproeving moeten doorstaan. Toen de retraite beëindigd was, hadden de jongens de wandeling gedaan die men bij dergelijke gelegenheid pleegt te doen maar bij hun terugkeer werden velen aangetast door een difteritis.

Directeur Don Tomatis zond in het holste van de nacht allen naar huis die op reis konden gaan. Hij had het voorzien, want de dag daarna werd het huis manu militari bewaakt, zodat niemand binnen noch buiten kon gaan. Hun gevangenschap duurde twee maanden. Vier jongens stierven bijgestaan door de salesianen die hun lijk kist moesten maken en ze erin legden. Een Ierse kolonist, de vader van een van de leerlingen, verkreeg de toelating vrijwillig binnen te gaan en bleef er zolang de staat van belegering duurde. Hij bewees dienst aan de zieken en beurde de oversten op. De kolonisten brachten het voedsel aan, dat ze door een ijzeren hek staken. Don Costamagna, die in allerijl dit beklagenswaardige huis kwam bezoeken, werd aan de poort door een schildwacht tegengehouden. Hij vroeg dan ten minste in de kerk te mogen gaan. Na deze toelating ging hij in de sacristie en riep zijn medebroeders, die beangstigd naar beneden kwamen. Het lijdē en de nachtwaken hadden hun uiterlijk veranderd. Na enkele woorden te hebben gewisseld, werd een fles wijn gehaald. Wee hun, indien de schildwacht ze daar samen verrast had! Don Costamagna liet de soldaat roepen en een glas van die goede wijn bracht alles in orde. Dan keerde iedereen dadelijk op zijn post terug, terwijl de inspecteur zijn reis naar Buenos Aires voortzette.

Op 15 juli kon Don Tomatis aan Don Bosco beter nieuws geven. "Na de pijnlijke beproeving", schreef hij, "die we doorgemaakt hebben is de vreugde in ons huis teruggekeerd, en zijn onze veertig zieken allen, dank zij Maria, Hulp der Christenen, volledig genezen. Allen gaan door, leraren en leerlingen, met hun schoolbezigheden. Niet alleen kwamen alle leerlingen, die tijdelijk wegens de ziekte waren weggegaan, maar, alsof de Heer ons wou belonen voor de tribulaties die we doorgemaakt hadden, is het aantal van onze leerlingen gestegen, zodat het huis van S. Nicolas zich thans in de beste voorwaarden bevindt." De veertig genezen jongens zijn waarschijnlijk deze, die ziek geworden zijn na de dood van de vier jongens, toen Don Tomatis aan Don Bosco het eerste nieuws daarover had meegedeeld in een vorige brief, die wij niet teruggevonden hebben. Hij zei inderdaad in zijn tweede brief van 15 juli: "Na mijn laatste brief die ik u toestuurde door bemiddeling van de heer D. Ramon Quesada, heeft er zich niets meer voorgedaan." Deze laatste zin dient te worden verstaan in de betekenis dat er geen andere sterfgevallen meer geweest zijn. Het is zeker, dat zonder een speciale hulp van de hemel, het daarbinnen allicht een hecatombe had kunnen worden.

Een maand later, dag op dag, zou men in het Oratorio de verjaardag van Don Bosco vieren en daarom ging de directeur van S. Nicolas aldus verder: "Ik ga thans over tot het voornaamste onderwerp van deze brief; en met zovele toegenegen zonen kom ook ik mij met u verblijden, beste onder de vaders, wegens de gelukkige viering van uw mooie geboortedag in de maand augustus eerstkomende. Die dag zult u zeker redenen hebben om de Heer te bedanken, die door uw bemiddeling grote zaken liet bewerken. Maar wij, uw zonen in de Heer, zijn er niet minder toe verplicht, daar Hij niet enkel in uw persoon ons de beste der vaders bewaard heeft en de oprechtste vriend, maar ook de stichter van de salesiaanse sociëteit waartoe we behoren en die voor ons de reddingsark is. Alle salesianen van S. Nicolas zijn overtuigd van deze waarheid, die ons hart met genegenheid en dankbaarheid jegens de Heer en jegens u vervult. Daarom zullen, zoals de salesianen van al uw huizen, ook wij van S. Nicolas, op 15 augustus onze missen en communies opdragen om van de goddelijke goedheid het behoud van uw kostbare dagen te verkrijgen en de voorspoed en gezondheid die u nodig hebt voor een goed bestuur van onze sociëteit. Dit zijn dan, beste Vader, onze gevoelens waarvan de uiting het enige geschenk is dat wij u uit deze verre landen kunnen sturen. Ontvang ze als de uitdrukking van onze dankbaarheid en van onze oprechte genegenheid en zegen ons."

Deze uitbundige betuigingen van genegenheid van zonen tegenover hun vader, komen veelvuldig voor in de brieven van de salesianen aan Don Bosco en zijn een nieuw document in de geschiedenis van de grote stichters van kloosterorden of congregaties. Hier volgt nog een ander staaltje afkomstig uit Uruguay, waarover we thans gaan spreken. Wanneer Don Giordano de hartelijke feestviering beschrijft die bij de terugkeer van Don Lasagna door medebroeders, vrienden, leerlingen en oud-leerlingen gehouden werd, barst hij onvoorzien in volgende uitdrukkingen uit: (1)

(1) Brief aan Don Bosco, Villa Colon, 26 januari 1882.

"Oh! zeer beminde vader, wat een feest zullen uw beste zonen eens voor u in de hemel vieren! Wat een onthaal! Wat een vreugde voor hun hart! Wat een troostende gedachte is dit voor ons, die vertrokken zijn en wellicht voor altijd, van hem die voor zijn zonen werkt, lijdt en zoveel bidt! Moge de Heer u nog lang bewaren voor ons welzijn en dat van zovele zielen! En moge anderzijds de Heer de dag verhaasten van vreugde en eeuwige feestviering in de hemel, waar de zonen opnieuw zullen verenigd zijn met hun beminde vader om er nooit meer van gescheiden te worden."

De nieuwe inspectie van Uruguay, toevertrouwd aan Don Lasagna, bezat toen vier huizen, namelijk, het Collegio Pio te Villa Colon, het Oratorio van Sint-Vincentius a Paolo te Montevideo, de parochie en het college van S. Isidoro te Las Piedras en de parochie eveneens van S. Isidoro te Paysandù.

Het collegio Pio, de residentie van de inspecteur, werd aanzienlijk met personeel versterkt, zodat er met de veelvuldige werken die er in opgericht werden, een nieuwe fase van voorspoed ontstond. De merkwaardigste gebeurtenis in 1882 was de inwijding van het meteorologisch observatorium.⁽¹⁾ De vestiging hiervan vroeg zijn tijd, maar begin mei kon het ingewijd worden. De ceremonie had plaats met de grootste plechtigheid, in aanwezigheid van de internuntius van Brazilië, die daar op doortocht was, de bisschop en vele aanzienlijke personen van de republiek. Het proces-verbaal draagt de handtekeningen van vijfentwintig illustere persoonlijkheden. Hierin wordt verklaard dat men de wens, die geuit werd door het derde internationaal congres van Venetië in al zijn belangrijkheid waardeert, en dat men aan God vraagt dat het nieuwe observatorium zijn moeilijke wetenschappelijke opdrachten ten volle zou kunnen volbrengen om zo te worden "een waardevolle bijdrage tot de ontdekking en de vruchtbare studie van de wetten van de fysica, waaraan God de aarde, die de woonplaats is van de mens, onderworpen heeft."

In de hoofdstad mochten het Oratorio en de scholen van het tehuis van S. Vincenzo er zich in verheugen bezocht te worden door tweehonderdtachtig arme jongens. Het huis werd zelfs het centrum van een mooie krans van zondagsatoria, die in de stad oprezen op initiatief van de oudleerlingen van Villa Colon, zoals we elders verhaald hebben. Te Las Piedras werden de gebouwen zowel van de salesianen als van de Dochters van Maria, Hulp der Christenen, uitgebreid om te beantwoorden aan de behoeften en aan het vertrouwen van de bevolking.

Te Paysandù echter had men een ernstig onheil te betreuren. De stad ligt op de linkeroever van de Uruguay-rivier op het hoogste punt van een heuvel; en op de top ervan was de parochiekerk gebouwd. Op 26

(1) Cfr. hiervoor, blz. 33.

maart, een jaar na de aankomst van de salesianen, ging deze kerk in het holle van de nacht in de vlammen op; een schade van veertigduizend lires werd hierdoor veroorzaakt. Don Lasagna vreesde dat de protestanten hun voordeel uit de ramp zouden halen; maar op zo korte tijd wisten de onzen een zo grote sympathie te veroveren, dat weldra de fondsen voor de herstelling werden samengebracht en dat het gewijde gebouw prachtiger dan ooit uit zijn as herrees. De inspecteur was vol geestdrift; en terwijl men de catechismuslessen en de missies aan het organiseren was, zag hij uit naar middelen voor het bouwen van een college voor jongens en een ander college voor meisjes. Zo kon men, dank zij de goddelijke Voorzienigheid, uit het kwade het goede halen.

Dezelfde Voorzienigheid scheen de zaken zo te beschikken dat de intrede van de zonen van Don Bosco ook in Brazilië verhaast werd. Het is bekend hoe van het jaar 1877 af de zeer ijverige bisschop Mgr. Lacerda veel gedaan had om deze genade te verkrijgen. In december van dat jaar was hij uit Europa vertrokken met de zoete hoop weldra de salesianen te Rio de Janeiro te hebben; maar het was nu al mei 1882 en nog was er niets in dit opzicht gedaan geworden. Don Bosco echter vergat zijn beloften nooit en enkel de noodzaak behoorlijk de mensen daartoe voor te bereiden vroeg tijd. Over zijn plannen ten voordele van Brazilië had hij in 1881 veel gesproken met Don Lasagna. Op zijn beurt liet Don Lasagna de gedachte aan Brazilië niet varen en was dit het voorwerp van zijn grootste streven. Daarom vertrouwde Don Bosco hem de taak toe naar die hoofdstad te gaan en daar met de bisschop te beraden over het oprichten van het eerste huis.

Don Lasagna bracht de zaken van Villa Colon en van de inspectie in orde en scheepte op 9 mei in voor Rio de Janeiro. Enkele dagen tevoren had hij aan Don Bosco (1) geschreven: "Zoals u gissen kunt worden mijn gedachten en mijn geest helemaal in beslag genomen door de grootsheid van de onderneming, waaraan wij nu de hand gaan leggen en door de toekomst, die in dit zeer uitgebreide keizerrijk de jonge missionarissen van Don Bosco te wachten staat. Mijn hart wordt dan ook door angst en vrees bevangen maar tegelijkertijd wordt het bezield door een nog grotere hoop (...). Opgebeurd door uw zegen, beminde vader, en steeds bereid trouw uw onderrichtingen in te volgen, zal ik deze eerste reis ondernemen die voor onze sociëteit de poorten zal openen van een keizerrijk, waarvan de uitgestrektheid overeenkomt met de drie vierden van Europa." Hij had die datum voor zijn reis uitgekozen, omdat hij zo de gelegenheid kreeg Mgr. Mocenni, die terug kwam van Chili en op weg was naar Brazilië, als inter-nuntius van de Heilige Stoel bij de keizer, te vergezellen.

Daar hadden twee plaatselijke omstandigheden de sociale gesel van de verlaten jeugd op verschrikkelijke manier verergerd. De keizer Don

(1) Villa Colon, 6 mai 1882.

Pedro II had gemeend dat het onmogelijk was met een slag de slavernij af te schaffen zonder de landbouw, die uitsluitend door slaven beoefend werd, te ruïneren. Daarom had hij een middenweg gekozen. Elf jaar tevoren had hij een wet uitgevaardigd waardoor alle kinderen van de slaven, die daarna zouden geboren worden, vrije mensen zouden zijn. Wat al arme knapen doolden toen langs de wegen en pleinen ten gevolge van deze maatregel! Bovendien werden talloze kinderen tot wezen en tot verlatenen gemaakt door het veelvuldig uitbreken van de gele koorts. Daarom ontmoette Don Lasagna in de stad Rio de Janeiro groepen van verlaten kinderen, die er vlug het kwaad leerden. De regering trachtte dat te verhelpen, hield razzia's en bracht ze naar de eigenaars van de grote boerderijen; maar meestal gingen de bengels op de vlucht om dan weer in de hoofdstad te verschijnen en eindelijk aan te landen, hetzij in de gevangenis, hetzij op het kerkhof. Wat in de hoofdstad gebeurde, viel eveneens voor in de meer bevolkte steden. Een dergelijke stand van zaken die de ziel van Mgr. Lacerda folterde, bewoog Don Lasagna tot tranen toe en deed zijn ijver ontvlammen. Daarom beloofde hij aan de bisschop alles te zullen doen wat hij kon om daar de salesianen te brengen en te zorgen voor de zonen van het volk. Men dacht eraan een salesiaans instituut te openen op de heuvels van Nicteroy, tegenover de eindeloos grote haven van Rio de Janeiro.

De hoofse ontvangst, die hem vanwege de burgerlijke overheden te beurt viel, wakkerde de goede wil van Don Lasagna nog meer aan. Zelfs de keizer ontving hem op een particuliere audiëntie in zijn paleis van Petropolis op Pinksterdag en onderhield zich geruime tijd met hem in een vertrouwelijk gesprek. Hij wou van naaldje tot draadje worden ingelicht over de oorsprong van de salesianen, het doel van hun zending in de Kerk, hun methodes van onderwijs en opvoeding van de jeugd, over de middelen waarmee ze zovele werken onderhielden, over de bereikte uitslagen. Toen hij aldus goed ingelicht was over de Oratoria, de tehuizen, de scholen voor kunsten en ambachten, de landbouwkolonies, de missies van Patagonië en in de Pampa's was hij zeer voldaan en uitte hij zijn vurige wens dat ook in zijn uitgebreid keizerrijk de liefdadige salesiaanse instellingen zouden overgeplant worden, waarvoor hij van toen af zijn hoge bescherming beloofde.

Vanuit Rio de Janeiro vervolgde Don Lasagna zijn excursie naar Pernambuco, de Ceara, de Marangone, de Parà en overal werd hij door de bisschoppen met de grootste betuigingen van achting onthaald. Allen vroegen zijn hulp in hun ellendige benarde toestand. Ieder van hen stond aan het hoofd van eindeloze diocesen, elk groter dan heel Italië. Het diocees van Parà omvatte een oppervlakte die zelfs zesmaal uitgebreider was dan Frankrijk. En de clerus was er uiterst schaars, de seminaries verlaten, de kloosterorden uitgestorven of in doodstrijd. Hij bracht dan speciaal op bevel van Don Bosco een bezoek aan de provincie van de Parà en van de Amazones, waar hij een van de grootste bisschoppen, die de Kerk op dat ogenblik bezat ontmoette, namelijk Mgr. Antonio de Macedo Costa. De hoge prelaat, die in Don Lasagna een man zag die in staat was hem te begrijpen, schetste voor hem een indrukwekkend tafereel van zijn diocees zon-

der pastoors, die het geloof bij de christelijke bevolking konden in stand houden, en bevolkt met wilde stammen die men diende te bekeren. De lange brief, waaruit wij een vrij aanzienlijk gedeelte van deze bijzonderheden geput hebben (1) bevat een passus, waarin de grote zoon van Don Bosco zijn priesterlijke ijver laat ontbranden en die men niet lezen kan zonder in bewondering te staan voor de wonderen door Don Bosco bewerkt bij het vormen van zijn eerste helpers. Wie herinnert zich niet dat een man als Don Lasagna, die naast de grootste apostolische mannen mag geplaatst worden, in het Oratorio een jongen was die het minst de eisen van de tucht verdroeg? Hij zelf, we hebben het gehoord, loofde met ontroering het grote geduld dat de heilige opvoeder met hem had gehad.

Hij schrijft dus: "En hier zult u mij toelaten te noteren, zeer beminde vader, dat dit jaar 1882 misschien zal eindigen zonder dat er ook maar één uit Italië gekomen is om zijn broeders missionarissen gezelschap te komen houden. Dit feit dat sinds verscheidene jaren niet meer gebeurd is, heeft op ons een uiterst pijnlijke indruk gemaakt. U zegt ons dat ook in Italië de behoeften stijgen en de moeilijkheden steeds maar reusachtiger worden. U zegt ons dat, de vurigheid in het hart van onze jonge medebroeders wel niet verzwakt is, maar dat er dit jaar minder onontbeerlijke middelen zijn om deze zeer kostelijke expedities voor te bereiden en te ondernemen en dat wij van hieruit de handen ten hemel moeten heffen en de goede God moeten smeken dat Hij vlug met zijn goddelijke hulp onze vader, Don Bosco, zou te hulp komen en vele edelmoedige zielen zou opwekken. Door hun offer zouden zij dan zijn ondernemend hart en zijn werken, die zo goed geschikt zijn voor de beoefening van de liefdadigheid en de verspreiding van het evangelie kunnen steunen! Oh! moge het aanstaande jaar u grote vertroosting en veel hulp; moge het voor ons de ingeroepen hulpmiddelen aanbrenge. Laat ons niet langer meer verzuchten naar een nieuwe expeditie van missionarissen! Het heldhaftige offer dat zij brengen door zich te ontrukken uit de armen van hun geliefden en nadien al het eindeloze goed dat ze in de loop van hun missionarisleven aan de zielen zullen verschaffen zal, omgezet in hemelse zegeningen, terugvallen op hun vaderland. Laat ze komen, laat ze talrijk komen de dapperen van de Heer, laat ze komen om de onversaagde voorhoede te vormen van het onoverwinnelijke leger van de Kerk van Christus! Hier zullen ze de weg al geëffend vinden voor grote veroveringen en zullen ze zich met eeuwige lauweren kunnen kronen. Een deel van hen zou ons moeten vergezellen bij het begin van het aanstaande jaar naar de hoofdstad van Brazilië, daar op de heuvels van Nicteroy, tegenover Rio de Janeiro, waar ons reeds een bescheiden huis wacht, bestemd om eens een groot asiel te worden voor arme verlaten kinderen en misschien een kweektuin van missionarissen. Zij die moediger zijn, zullen dan het kruis en de christelijke beschaving

(1) Don Lasagna aan Don Bosco, Villa Colon 24 november 1882. Ander nieuws hebben we gehaald uit een brief van 24 mei, gepubliceerd in het Bollettino van augustus, waarvan wij het origineel echter niet teruggevonden hebben.

gaan brengen in het hart zelf, in het centrum zelf van Zuid-Amerika. Ze zullen stroomopwaarts langs de eindeloze rivieren trekken, door maagdelijke wouden en vreemde landen onder een brandende zon. Het is een gedurfde onderneming waarvan de belangrijkheid zo groot is dat ook de meest bekrompen geest dit moet vatten. Ze zullen dus naar Cuyabà gaan, de hoofdstad van Matto Grosso, de provincie die het diepst in het binnenland van Brazilië ligt, in het land dat het meest centraal gelegen en het minst bekende van Amerika is. Het wordt in alle richtingen doorkruist door talrijke wilde stammen. Het grenst in het noorden aan de onontgonnen provincies van de Amazonas en van de Parà, in het westen aan de eindeloze woeste wouden van Bolivië, in het zuiden aan de verrukkelijke wouden van Paraguay, eens gered door de miraculeuze inspanningen van de jezuïeten en thans weer in de onbeschaafdheid vervallen door het werk van satan en van zijn handlangers op aarde. In het oosten paalt het land aan andere Braziliaanse provincies zonder dat het mogelijk blijkt hun grenslijnen met zekerheid vast te stellen, daar geen mens zo vermetel zal zijn door te dringen in die sombere wouden, die de woonplaats zijn van wilde dieren en van mensen nog wilder dan die dieren. De oppervlakte wordt berekend op een miljoen vierhonderdduizend km², wat overeenkomt met een uitgestrektheid vijfmaal groter dan die van heel Italië met de erbij behorende eilanden. Op deze aldus eindeloze oppervlakte bedraagt het aantal gedoopten amper zestigduizend, van wie zesduizend nog slaven zijn. (1) De inlanders in de wouden, die zeer talrijk zijn, zijn van aard zo ontembaar en woest dat men geen volkstelling kan houden (...). De salesianen zouden er geen ogenblik voor terugschrikken deze zo moeilijke onderneming te beproeven (...). Zo dringen aan de ene kant onze broeders vooruit ter verovering van de ijzige stranden van Patagonië, terwijl wij onder het vuur van de tropische zonnestrallen de onbekende rivieren stroomopwaarts zullen gaan (...) en ons gaan meester maken van het hart zelf van Amerika (...). En misschien zullen wij, als wij over de Pary-bergen geklommen zijn en de rivieren Arinos en Tapajos afgevaren zijn, eens de hand drukken van onze medebroeders, die missies trachten te stichten in de grote Parà en de Amazonen."

Deze laatste zin zegt ons dat men ook voor het Paràgebied iets aan het gereedmaken was. Het was werkelijk zo. Toen Mgr. De Macedo Costa van Don Lasagna geen zekere belofte had kunnen verkrijgen, schreef hij op 27 juni aan kardinaal Lodovico Jacobini, staatssecretaris. Maar een jaar vroeger al had hij aan Don Bosco een ontroerende brief (2) geschreven om hem enkele salesianen te sturen. Don Bosco had hem bedankt voor het vertrouwen in onze sociëteit en had hem de verzekering gegeven dat een salesiaan vanuit Montevideo naar Parà zou komen om met hem ter plaatse te onderhandelen. De gezant van Don Bosco was juist voor Don Lasagna geweest

(1) De volledige afschaffing van de slavernij was de laatste merkwaardige daad van Don Pedro II in 1888. Hij volbracht ze als een hulde aan Leo XIII van wie de wereld het priesterjubileum vierde.

(2) Doc. 28. De bisschop schreef in het Frans.

die echter geen mandaat had om een overeenkomst af te sluiten, maar enkel kwam zien om dan verslag uit te brengen. Toen wou de bisschop niet langer wachten en wendde zich rechtstreeks tot de Heilige Stoel. (1) Hij smeekte kardinaal Jacobini om namens de paus een woord te willen richten tot Don Bosco, om hem te doen besluiten een salesiaans instituut in zijn diocees te stichten. Zijn Eminentie haastte zich aan Don Bosco een kopie te laten geworden van de brief van de bisschop, spoorde hem aan, als het enigszins mogelijk was, de vraag in te willigen, en gaf hem de verzekering dat de paus hierover zeer tevreden zou zijn. (2)

Om een document te vinden waarin wij met juistheid de gedachten van Don Bosco hierover kunnen kennen, zijn wij genoodzaakt te verwijzen naar een brief van 8 september, waarin hij aan de procurator als volgt schrijft: "Je kunt hem (kardinaal Nina) zeggen dat de twee missiehuizen in Brazilië, in de diocesen van Parà en Rio de Janeiro definitief vastgesteld zijn, in overeenstemming met de wens van de Heilige Vader, die mij door kardinaal staatssecretaris meegedeeld werd. Te Parà werden de bouwen aanpassingswerken al aangevat en zodra deze voltooid zijn zullen wij ze betrekken. Te Rio de Janeiro is alles beëindigd en ons huis ligt op korte afstand van deze stad, lieflijk gelegen op een plaats die Nicteroy genoemd wordt en die je op een geografische kaart kan zien ten noorden van Rio de Janeiro. Gisteren stuurde ik de goedkeuring van het contract, dat afgesloten werd tussen Mgr. Lacerda, D. Lasagna en een eigenaar."

Maar daags voordien had Don Bosco geantwoord aan kardinaal Jacobini. De inhoud van zijn antwoord kennen we niet, maar de prompte replek van Zijne Eminentie is een waardevol document dat wij hier in zijn geheel aanhalen. Hieruit kan men opmaken dat Don Bosco geen enkele gelegenheid liet ontsnappen om zijn aandringen betreffende de privileges te vernieuwen.

" Zeereerwaarde Heer,

"

" De brief, die u mij op 7 dezer gestuurd hebt, gaf mij de
" gelegenheid hierover aan de Heilige Vader een aangenaam verslag
" op te stellen. Daarom heeft Zijne Heiligheid met veel genoegen
" vernomen dat u er dadelijk voor gezorgd hebt dat uw kloosterlin-
" gen in de buurt van de Parà een landbouwkolonie zullen oprichten,
" met de bedoeling er ook een of andere roeping tot de geestelijke
" staat te kunnen ontdekken. Ook heeft het de opperherder veel
" genoegen gedaan te vernemen dat u zijn aanbevelingen voor het
" diocees van Rio de Janeiro indachtig bent geweest en al aan Mgr.

(1) Bijv. Doc. 29. De Franse tekst van beide brieven werd gepubliceerd in het Bulletin van september.

(2) Rome, 22 juli 1882.

" Lacerda de bevestiging van de aankoop gedaan hebt van een huis te
" Nictileroy (sic) op korte afstand van de hoofdstad.

" Trouwens de nood aan ijverige werkers voor het evangelie
" doet zich ook in de overige gebieden van Brazilië levendig gevoe-
" len, vooral in het diocees Cujabà dat zeer uitgestrekt en weinig
" bevolkt is. Hierover ontvingen wij deze dagen een droevige be-
" schrijving van Mgr. Mocenni, apostolisch internuntius bij het hof
" van Brazilië. Hij vraagt met aandrang een priester van de orde,
" die door u gesticht werd ten voordele van deze arme katholieken.
" Indien u zijn roep zou kunnen beantwoorden, zou dat de Heilige
" Vader zeer aangenaam zijn; maar het zou hem nog meer aangenaam
" zijn, als U deze dringende nood ter harte zou kunnen nemen en
" geleidelijk zou proberen in dit uitgestrekte keizerrijk een no-
" viciaat van inheemse salesianen in te richten.

" Voor het overige geef ik u de verzekering dat ik mij zal
" inspannen om u te steunen in de vraag die u mij doet betreffende
" de privileges die aan uw instituut dienen verleend te worden en
" heb ik het genoeg mijn gevoelens van hoogachting te bevestigen

"

"

uw toegenegen om u te dienen

" Rome, 12 september 1887.

Kard. L. Jacobini.

Voortaan beschouwt men het Oratorio als een grote kweektuin van missionarissen en Don Bosco als de man, die door God gezonden is om de verkondiging van het evangelie en het missionaire apostolaat onder de meest verlaten gelovigen in verre landen te bevorderen. In 1882 ontving het Oratorio het bezoek van twee bisschoppen missionarissen, oud-leerlingen van het missie-instituut van S. Calogero te Milaan. De tweede, Mgr. Simeone Volonteri, apostolisch vicaris van Honan in China, kwam op 7 september vergezeld van een priester uit Savooie en een Chinese catechist. Zij brachten er een dag door, werden zeer gevierd door de oversten en de jongens, maar zij hadden niet de troost, zoals ze gewent hadden, Don Bosco die afwezig was, te ontmoeten. Merkwaardiger voor onze geschiedenis was op 26 april het bezoek van Mgr. Eugenio Biffi, nieuwe bisschop van Cartagena in Columbia. Hij bleef twee dagen in het Oratorio samen met Mgr. Marinoni, de overste van het instituut van Milaan. Op de ochtend van 28 april, celebreerde hij de mis van de communiteit in de kerk van Maria, Hulp der Christenen, en bedankte, zeer ontroerd, de jongens omdat zij door hun vroomheid hem een half uur van het paradijs hadden laten genieten. Hij had evenmin het geluk met Don Bosco te kunnen spreken, die te Rome was. Hij kreeg ook niet meer de gelegenheid hem nog te zien, omdat hij wegging om in te schepen in de haven van Saint Nazaire. Het was zijn bedoeling hem mondeling salesiaanse missionarissen te vragen zoals hij dit al per brief gedaan had.

Pas was Don Bosco naar Turijn teruggekeerd of hij liet dadelijk aan Mgr. Marinoni volgende vriendelijke brief schrijven: "Het spijt Don Bosco zeer dat hij niet te Turijn was op de doortocht van Uwe Excellen-

tie de bisschop van Cartagena en dat hij geen gelegenheid had met u kennis te maken. Don Bosco kan u voor het oogenblik niet van dienst zijn, zeker, met Gods genade en met een herder, die zo vol ijver is en zich de genegenheid van de zielen zo goed weet te veroveren, zou een half dozijn goede en vaardige arbeiders veel goed kunnen doen. Dit is voldoende. Bid ook de Heer opdat Don Bosco overvloedige strijdmachten moge hebben om in te zetten voor de glorie van God in wie hij volledig vertrouwen stelt."

Mgr. Biffi, een heldhaftige missionaris vooreerst in de provincie Cartagena, daarna van de Indianen van Yukatan en ten slotte onder de heidenen van Birmanië, kwam naar Cartagena terug bekleed met de bisschoppelijke waardigheid maar met één enkele missionaris; en zijn uitgebreid diocees was als een dode die men tot het christelijke leven diende op te wekken. Beklemd door dergelijke ongelukkige omstandigheden en door het geringe aantal van zijn clerus, bezwijkend onder het werk, had hij onderhandelingen aangeknoopt met de generaal van de paters eudisten om enkele arbeiders voor het evangelie te verkrijgen. Maar terwijl hij dit deed kon hij maar niet aanvaarden dat Don Bosco zijn verlangen niet ingewilligd had. Toen hij dan op 14 oktober 1883 aan Mgr. Marinoni schreef, luchtte hij zijn hart in volgende apostrof: "Ah! Don Bosco, Don Bosco: indien je ijverige priesters hier zouden komen, hoe veel goed zouden ze er kunnen doen! Ze zullen je gezegd hebben dat het hier allemaal vrijmetselaars zijn. In de steden zijn er wel, maar in de dorpen heeft de sekte geen wortel kunnen schieten. Het zijn hier brave boeren met vrije zeden, weliswaar (met de voorbeelden die ze voor ogen hebben, kan men ook niet anders verwachten) maar ze zijn gedwee en ze zouden de stem van de salesiaan volgen, zoals het schaapje de herder. Ah! Don Bosco! Don Bosco! Hoe heb je kunnen zeggen dat er voor Cartagena niet eens één enkele priester was? Deze woorden hebben mijn hart gewond. Vergeef me dat ik ze niet begrijpen kan. Men mag geen vertrouwen stellen in inlichtingen die soms geïnteresseerd zijn van iemand die zich voor de mensen wil verontschuldigen, omdat hij het voor God niet doen kan. Hier zijn vele zielen die moeten gered worden. Dit is het magische woord voor het hart van een Xaverius! Het moge dan voldoende zijn. Ik hef de ogen ten hemel en ik zeg tot de Heer: aan alle deuren ben ik gaan aankloppen, maar geen enkele werd geopend. Indien u er zo over beschikt, dan moge uw allerheiligste wil geschieden. Arm Cartagena! Mijn arm diocees! Ik zal er echter mee voortgaan alles te doen wat ik kan doen om voor het welzijn van mijn zonen te zorgen en moge de Heer mij beschermen."

De Heer beloonde zijn ijver met overvloedige en duurzame vruchten. Op dat oogenblik kon Don Bosco, die volop bezig was met de missies van Zuid-Amerika, niets doen om hem te hulp te komen. Maar het duurde niet lang of de salesianen gingen zich in Columbia vestigen met als eerste zetel Bogota, waar ze zich eveneens met heldhaftigheid wijdden aan de verzorging van de melaatsen in de lazaretten. In het diocees Cartagena werd hun door Mgr. Brioschi, de opvolger van Mgr. Biffi, een parochie te Barranquilla toevertrouwd.

In een omzendbrief van januari 1883 aan de medewerkers overloopt Don Bosco de zaken, die onlangs gedaan werden en de zaken die men van plan was te doen, en stelt hij zich de vraag of men God niet op de proef stelt en een onvoorzichtigheid begaat door de hand te willen slaan aan zovele werken. "Ik geloof van niet" geeft hij als antwoord en voert hiervoor als reden aan dat God op verscheidene wijzen bewezen heeft dat hij dergelijke gedragslijn goedkeurt. Als argumenten voert hij aan de woorden van aanmoediging vanwege eerbiedwaardige prelaten, van eminente persoonlijkheden en van de opperherder zelf, de goede uitslag van de werken die ondernomen werden, de hulp om ieder jaar met andere werken te beginnen, de welwillendheid van vele brave personen en de vurige christelijke liefde vanwege de medewerkers en medewerksters, de voortdurende genaden en hoge gunsten uit de hemel, door God en door de Moeder Gods verleend aan hen die hem geholpen hebben door hun weldadigheid, een wedijver in liefdadigheid van zovele mensen die uit verscheidene steden en dorpen de vruchten van besparingen, het overtollige van hun goederen brachten of stuurden tot steun van de werken die hij onder handen had. In dit alles zal hij de tekenen zien dat God zijn werk goedkeurt. "Welnu", zal Don Bosco besluiten, "indien het God behaagt zo duidelijk en doeltreffend te spreken, dan moeten we niet vrezen, dan dienen we zelfs ons hart te openen voor een grotere hoop en steeds verder te werken tot zijn meerdere glorie, met de zekerheid dat Hij niet zal nalaten ons te helpen in de mate van onze behoeften." De bladzijden van deze geschiedenis zijn en zullen voortgaan met te zijn de welsprekende documentatie van deze goddelijke bijstand.

H O O F D S T U K XXI.

DON BOSCO EN ZIJN BRIEFWISSELING.

Don Bosco's brieven waren zeker niet geschreven om gelezen te worden door andere personen dan deze voor wie ze bestemd waren. Zij werden zo maar achteloos neergepend om een ogenblik te worden gebruikt. Ofschoon dat ogenblik nu al lang vervlogen is, toch zijn deze brieven voor ons nog steeds even spannend als waren ze totaal actueel. Ze zijn inderdaad levende relikwieën van een groot leven, waarvan ook de geringste uitingen een ingeboren aantrekkelijkheid bezitten, waarvoor de gewone lezer niet gevoelloos blijft. Bovendien hebben ze een psychologisch en historisch belang dat van aard is op elk ogenblik de aandacht van de zoekers te boeien. Zij, die echter heiligheid zoeken, vinden er hun behagen in en ontdekken en smaken in deze brieven evenveel verzuchtingen van de bovennatuurlijke liefde door de schrijver van de Navolging van Christus als volgt beschreven:(1) "De liefde is vlug, oprecht, vroom, blij, verrukkelijk, sterk, geduldig, getrouw, voorzichtig, lankmoedig, mannelijk. Maar ze zoekt zichzelf niet, want waar iemand zichzelf zoekt, daar is geen liefde meer. De liefde is omzichtig, nederig, recht door, niet zwak, niet lichtzinnig, niet tot ijdelheid geneigd, sober, kuis, duurzaam, rustig en bij al haar gewaarwordingen op haar hoede."

Uit het jaar 1882 hebben we een mooi aantal brieven behouden die in de vorige hoofdstukken geen geschikte plaats vonden en die we hier zullen samenbrengen volgens de verwantschap van hun inhoud.

I. DANKBAARHEID.

Mevrouw Sofia Bonola Mattei van Milaan (2) had hem een klein bedrag gestuurd. Een eerste gedeelte is een obligatie en het tweede zou later gestuurd worden. Zie hier dan in welke bewoordingen hij haar bedankt.

" Geachte Mevrouw Bonola,
"
" Dank, Mevrouw Sofia, dank voor de wensen die u me doet en
" voor de 15 fr. die u schenkt voor een mis en 6 fr. voor de boeken

1) Boek III, hoofdstuk 5, par. 4 (vertaling Tescari, Internationale Uitgeversmaatschappij).

(2) Boekdeel XIV, blz. 109 in een nota.

" uitgeverij.
" Moge God u voor uw liefdadigheid vergelden en u en uw fa-
" milie behouden en op een speciale manier aan mijnheer uw echtge-
" noot een lange reeks van gelukkige jaren verlenen.
" Ga voort met me tijdelijke weldaden te bewijzen en wij zul-
" len speciale gebeden doen, opdat u en heel uw familie iedere dag
" zouden overstroomd worden door hemelse zegeningen.
" Gelieve ook voor mij te bidden die voor u steeds in Jezus
" Christus zijn zal
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 8-82. Priester Gio. Bosco.

Mevrouw Giovanna Bosio Saladino had te Acqui rondom zich een kern van medewerkers verzameld, die allen samen wat nieuwjaarsgeschenken voor Don Bosco hadden samengebracht en ze hem toestuurden. Don Bosco liet niet na op zijn manier zijn levendigste dankbaarheid uit te drukken.

" Geachte Mevrouw,
" Het mooie bedrag van 60 lires, dat u mij stuurt namens de
" vrome medewerkers, uw gezellinnen, en nog meer de mooie en
" christelijke brief die het u behaagd heeft mij te schrijven ver-
" dienen stellig speciale woorden van dank. U zegt dat het een ge-
" ringe gift is. Ze is niet zo gering wanneer men acht slaat op de
" grootheid van hart van de schenksters en van onze stijgende be-
" hoefden. Op dit ogenblik wordt ook iedere kleine gift met veel
" dankbaarheid ontvangen.
" Daarom ben ik u zeer dankbaar. Ik bedank u uit ganser har-
" te en ik verzoek u aan alle medewerkers van Acqui te laten we-
" ten dat ik hun een speciale zegen toestuur, dat ik hen elke dag
" in de heilige mis aanbeveel en dat ik door onze jongens (80.000)
" een speciale communie volgens hun inzicht zal laten doen.
" Moge God hen allen zegenen en in goede gezondheid en in zijn
" heilige genade bewaren. Laat ze voor mij bidden en op bijzonde-
" re wijze voor onze missionarissen, die juist in deze dagen over
" de stormachtige baren van de Atlantische Oceaan varen.
" Laat ze mij in Jezus Christus aanzien als
" hun nederige dienaar
" Turijn, 10-1-1881. Priester Gio. Bosco.

Wanneer het de naamdag was van weldoeners, die in zijn buurt woon- den, hield Don Bosco eraan soms aangename geschenkjes te sturen. Het wa- ren, vanzelfsprekend, zaken die een geringe materiële waarde hadden, maar waaraan men een grote waarde hechtte wegens de persoon van de schenker. Op de naamdag van Baron Ricci vindt hij niets dat hij hem opsturen kan en

weet het op een andere manier te verhelpen.

" Beste Heer Baron Feliciano Ricci,
"
" Ik heb langs alle kanten gezocht om iets te vinden dat
" ik u op uw verjaardag zou kunnen aanbieden, maar het werd mij
" niet gegeven iets te vinden. Geduld dan maar!
" Wij hebben dan getracht op een zekere manier daarin te
" voorzien zo goed als het mogelijk was.
" Deze ochtend heb ik voor u de heilige mis opgedragen,
" onze jongens hebben gebeden en de heilige communie opgedragen
" volgens uw intentie.
" Dan geven wij u de verzekering van onze vurigste dank-
" baarheid voor de liefdadigheid die u ons bij meer dan een gele-
" genheid hebt willen betuigen. We zullen elke dag tot de Heer
" bidden opdat Hij u zou troosten in dit sterfelijke leven en u
" de verzekering zou geven van de echte vertroosting op haar tijd
" in het paradijs. Met de oprechtste dankbaarheid heb ik de eer
" van u in Jezus Christus te zijn
" de toegenegen vriend en zeer verplichte
" dienaar
" Priester Giov. Bosco.

Jegens hen die hem weldaden bewezen, toonde hij zich steeds be-
reid ze met alle voorkomendheid te bejegenen, zonder rekening te houden
met de last die dit delicaat gevoelen hem niet zelden bezorgde. Aldus
was daar Mevrouw Magliano, (1) die voor hem zeer mild was, maar die toch
haar fantasietjes had. Maar Don Bosco vermeed in alles haar te dwarsbo-
men.

" Geachte Mevrouw Magliano,
"
" Beveel mij jongens aan, om priester of om goede christenen
" te worden, zoveel u maar wil. Ik aanvaard ze allen; maar wanneer
" ik op de vooravond van het bankroet zal zijn, zal ik de wissels
" op U indosseren. U zult eraan denken. Dit voor de grap.
" Kom wanneer u wil, we zullen alles in orde brengen wat de
" studenten betreft, over wie pater gardiaan van de kapucijnen van
" Busca spreekt.
" Moge God u zegenen en u bewaren om de vruchten te zien van
" uw liefdadigheidswerken en geloof mij in Onze Heer Jezus Christus
" te zijn
" uw zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 3 juli 82. Priester Gio. Bosco.

(1) Cfr. blz. 451.

Hier bedankt Don Bosco haar.

" Geachte Mevrouw Luigia,
"
" Tot mijn grote troost heb ik nieuws van u ontvangen. U is
" aan de beterhand. Moge God hiervoor gezegend zijn. Ik hoop op een
" volkomen genezing. We hebben de inwijding gedaan van de kerk van
" Sint-Jan de evangelist. Wat een toeloop, wat een feesten, hoeveel
" biechten van mannen! Vandaag op de middag wordt er nog biecht
" gehoord. Verheug er u in en dank de Heer.
" Moge God ons allen zegenen en geloof me steeds te zijn
"
" uw zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Dank voor uw liefdadigheid. Moge God het u vergelden.

Van Porto Maurizio was eveneens mevrouw Musso Bensa, te Turijn
gehuwd. Ze had aan Don Bosco de groeten overgemaakt van haar vader en van
de gezusters Acquaroni en ze ontving als antwoord volgend briefje:

" Geachte Mevrouw,
"
" Ik zal niet nalaten te bidden voor de intenties die u
" aanduidt en ik zal ook door mijn jongens tot Maria, Hulp der
" Christenen, laten bidden.
" Ik dank u voor de eerbiedige groeten die de gezusters
" Acquaroni en uw heer vader mij toesturen. Als het God belieft,
" hoop ik in de loop van aanstaande winter u allen persoonlijk
" mijn hulde te komen betuigen.
" Wil namens mij ook mijnheer uw echtgenoot groeten. Moge
" God ons allen zegenen en steeds in zijn heilige genade bewaren
" en bid ook voor mij die steeds voor u in Jezus Christus zijn zal
"
" de nederige dienaar
" Turijn, 17 november 1882. Priester Giov. Bosco.

Graaf Guido Lazzoni uit Carrara had bij het sturen van een gift
aan Don Bosco ook uiting gegeven van zijn christelijke gevoelens. Toen
Don Bosco hem bedankte, gebruikte hij deze gelegenheid om hem zonder meer
op zijn gebruikelijke manier voor te stellen zijn kapitalen te beleggen
tegen een zeer hoge intrest.

" Geachte Heer Graaf,
"
" Ik ontving uw brief met de gift die hij bevatte. Ik dank
" u van harte. God zal u vergelden en wij zullen voor u bidden, voor
" al uw intenties en op bijzondere wijze voor uw betreunde echtge-
" note. Ik geloof echter dat zij nu al in Gods glorie is en dat ze
" geen gebeden meer nodig heeft om naar de hemel te vliegen.
" De werkelijk christelijke gedachten van uw brief doen uit-
" schijnen dat u godsdienstig bent en vroom. Daarom verheug ik mij
" met u en zegen ik God, die u in goede gezondheid bewaard heeft
" misschien voor het welzijn van zijn Kerk. Indien u ooit naar Tu-
" rijn komt zult u mij een eer en een zoet genoegen doen door mij
" te komen bezoeken.
" Ik weet niet of uw toestand het u mogelijk maakt weldaden
" te bewijzen aan de arme mensen. Indien dit het geval is beveel
" ik mij aan voor mijn weesjongens van het tehuis van S. Vincenzo
" te Sampierdarena. We hebben daar een driehonderd jongens, die
" brood te kort hebben en die schier allemaal in dit seizoen ge-
" kleed zijn zoals in de zomer.
" Verontschuldig mij wanneer ik met teveel vertrouwelijkheid
" tot u spreek. Hoe u het ook zult doen, toch blijf ik u even ver-
" plicht en ik zal iedere ochtend in de heilige mis bidden volgens
" uw inzicht.
" Moge God u zegenen en wil ook voor deze arme mens bidden
" die voor u steeds in Jezus Christus zijn zal
"
" de zeer verplichte dienaar
" Turijn, 16 december 1882. Priester Gio. Bosco.

2. ERETEKENS EN TITELS

Ridder Vesme van Turijn, een goede vriend van het Oratorio had de wens uitgedrukt dat Don Bosco hem een adellijke titel zou bezorgen. Over de stand van deze aangelegenheid schreef hij hem door bemiddeling van Don Rua, die hem schreef toen Don Bosco te Marseille was. De zaak hing grotendeels af van commandeur Correnti, de secretaris-generaal van de orde van Sint-Mauritius. De verdiensten die men diende in te roepen, moesten weldadigheidswerken van publiek nut zijn. Bovendien diende men ten voordele van het grote ziekenhuis, dat door de orde van Sint-Mauritius werd in stand gehouden, een gift te doen die niet minder dan 24.000 lires mocht bedragen. Don Bosco, die een grote vriend van Correnti (1) was, had aan de heer Vesme de weg al vergemakkelijkt en suggereert hem in deze brief wat hem nog te doen staat, eer hij zich nog verder met de aangelegenheid zal bezighouden.

(1) Cfr. hiervoor, blz. en volgende.

" Beste Don Rua,
"
" Om de vraag van de heer ridder Vesme te kunnen beantwoor-
" den, heb ik gedacht dat het goed zou zijn de gezaghebbende per-
" soon van wie de uitslag van de onderhandelingen afhangt, aan te
" spreken. Hier heb je wat er dient gedaan te worden:
" 1) Een bedrag van 10.000 lires storten aan de penningmees-
" ter van de orde van Sint-Mauritius voor de kerk die dient gebouwd
" te worden naast het nieuwe ziekenhuis van de ridders.
" 2) Nog eens 10.000 lires storten om brood te kopen of lie-
" ver om eetwaren voor onze arme jongens te betalen.
" 3) een getuigschrift van goed burgerlijk gedrag van of lie-
" ver over de persoon de qua: op ongezegeld papier uitgaande van een
" gezaghebbende persoon van de regering of van het gemeentebestuur.
" Van dit alles dient mij regelmatig ontvangstbewijs te worden ge-
" zonden samen met het voornoemde getuigschrift. Al het overige zal
" ik zelf doen en ik zal er goed voor zorgen. Zeg aan ridder Vesme
" dat ik zo overeengekomen ben met Comm. Correnti. De gewone taks
" van deze titel, die aan de erfgenamen kan worden overgedragen,
" bedraagt 24.000 fr. maar in het huidige geval maakt hij een uit-
" zondering.
" Moge God ons zegenen en ons allen in zijn heilige genade
" bewaren. Met nederige eerbiedige groeten aan de beste en eerbied-
" waardige heer ridder Vesme.
" Beschouw me steeds als
" je toegenegen vriend
" Marseille, 16-2-82. Priester Gio. Bosco.

Tijdens zijn verblijf te Rome vroeg hij aan de heer Zanardelli, minister van Justitie, een waardige officiële erkenning van de verdiensten van een Franse arts, ten voordele van de Italianen die te Marseille verbleven en ook ten voordele van het Oratorio van Saint-Léon, waar hij kosteloos de zieken verzorgde.

" Excellentie,
"
" Een burger die op buitengewone wijze aan de Italianen,
" die te Marseille wonen, weldaden bewijst, is ongetwijfeld de
" heer Félicien Bousquet, doctor in genees- en heelkunde.
" Hij bewijst kosteloos medische diensten aan alle Itali-
" anen die hem aan huis gaan opzoeken of die vragen dat hij naar
" hun woning zou komen en dit op ieder uur van dag of nacht.
" Sinds vier jaar is hij de gewone arts van het tehuis van
" Saint-Léon, waar meer dan driehonderd jongens, meest Italianen,
" verblijven. Ook hier doet hij kosteloos zijn werk op ieder uur
" dat hij gevraagd wordt.
" Hij geniet met reden de naam van een waardig en liefdadig

" burger te zijn, zoals graag zal verklaard worden door het gemeen
" tebestuur van Marseille en door de Italiaanse consul die in deze
" stad verblijft.

" Wegens deze en andere titels blijkt hij wel waardig te
" zijn een ereteken, dat u opportuun zult oordelen, vanwege onze
" regering te mogen ontvangen.

" Dit zou voor hem een eervolle beloning zijn en zou hem ze-
" ker aanmoedigen voort te gaan met zijn welwillende en kosteloze
" bijstand aan de talrijke Italiaanse families die in de stad Mar-
" seille wonen.

" 1) ik voeg hierbij een kopie van verschillende documenten
" 2) men zal zonder uitstel de verklaringen, die in dit ge-
" val kunnen nodig zijn, laten toekomen.

"
" Priester Gio. Bosco.

3. ROEPINGEN

Stefano Quartino, leerling van de eerste klas van het lyceum in
het college van Alassio had hem om raad gevraagd over zijn roeping. Don
Bosco antwoordt hem als volgt:

" Mijn beste vriend,

"

" Met genoegen ontvang ik je brief vol goede voornemens en
" heilige gedachten. Ik kan niet anders dan de verhevenheid ervan
" prijzen. Ik begrijp echter niet goed of je priester wilt worden
" in de wereld of salesiaan. In het eerste geval dienen er moei-
" lijkheden vereffend te worden en in het tweede geval zou je enkel
" met mij te doen hebben. Spreek hierover met de heer directeur Don
" Cerruti en hij zal je de uitleg ervan geven.

" In ieder geval zullen wij in de loop van de vakantie elkaar
" spreken en zullen we alles behandelen wat tot het welzijn van je
" ziel kan strekken.

" Moge God je zegenen en bid voor mij die steeds voor jou in
" Jezus Christus zijn zal

"

" Turijn, 4-6-1882.

een toegenegen vriend,
Priester Gio. Bosco.

Quartino trok het priestergewaad aan datzelfde jaar te S. Benigno
en stierf nog jong in 1901 als directeur van het nieuwe huis van Syracu-
sa, dat eveneens een kort bestaan had.

Samen met Quartino deed zijn retraite te S. Benigno Théodore Har-
mel, reeds twintig jaar oud, de neef van le bon père Léon du Val des
Bois. Hij had tevoren in Frankrijk met Don Bosco over zijn roeping ge-
sproken. Toen hij hem ondervraagd had of hij even goed in de wereld als

in het kloosterleven zalig kon worden, had hij volgend antwoord gekregen: - "Ik zeg niet dat u er kwaad mee doet door terug te keren in uw familie; want als u een goed leven leidt, kunt u ook in de wereld zalig worden: maar toch raad ik u aan bij ons te blijven." - Hij liet hem kortom volledig vrij en hij keerde naar huis terug.

In augustus dan had hij er beter over nagedacht; met de toestemming van zijn ouders kwam hij naar S. Benigno om zich op het noviciaat voor te bereiden. Na de retraite echter overviel hem een zo hevig heimwee dat hij besloot weg te gaan. Daarom vroeg hij aan zijn vader welke reisweg hij moest volgen en wat er diende gedaan te worden voor de reiskosten. Op zijn brief zelf en onder de ogen van Théodore Harmel schreef Don Bosco in het Italiaans:

" Geachte Heer Harmel,
"
" Uw Theodoor is met goede wil gekomen, zijn gezondheid is
" goed, hij was altijd over alles tevreden. Hij zegt dat de re-
" traite hem veel goed gedaan heeft. Hij voert geen enkele reden
" aan en zegt enkel dat hij naar zijn familie wil terugkeren. Ik
" zou willen dat hij bleef, maar hij dringt aan en ik kan hem niet
" met geweld tegenhouden. Ik zal u weldra schrijven.
" Mijn eerbiedige groeten aan heel uw familie. Moge God ons
" allen zegenen en geloof dat ik in Jezus Christus ben
"
" uw toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Om het geld dient u zich niet te bekommeren. Wij zullen
" alles geven wat nodig is.

Theodoor voegde er een lang postscriptum aan toe waarin hij onder meer zei: "Don Bosco laat mij de brief lezen. Hij zegt mij dat ik moet blijven, maar ik voel in mij de roeping niet. Ik voorzie dat wanneer ik zou blijven ik uit heimwee niet zou kunnen leven (...). Ik kan niet meer. Maak het kort en geef een beslissend antwoord."

Hij vertrok dus; maar na zeven jaar, kort na de dood van Don Bosco, in januari 1889 ging hij als aspirant en dan als novice naar Marseille en tot op vandaag (juli 1933) is hij een voorbeeldige salesiaanse priester.

Voor Don Nicola Fenoglio, salesiaan, ging het niet over een roeping die hij zou volgen, maar over een roeping waarin hij diende te volharden. Hij was in 1880 naar S. Benigno gekomen na zijn theologische studies in het seminarie van Turijn. Hij werd priester gewijd te Padua in 1882, omdat hij tot het huis van Este behoorde. Alvorens in de congregatie te

treden, had hij de gewoonte zich lichamelijke boeten, die erg buiten de gewone boeten viel op te leggen, waarbij zijn gezondheid ernstig gevaar liep; maar toen hij salesiaan geworden was, schreven Don Bosco en de andere oversten hem de vereiste matiging voor. Hij kon er echter niet in berusten.(1) In hierna volgende brief probeert Don Bosco hem tot redelijker voornemens te brengen.

" Beste D. Fenoglio,
"
" Ik prijs je verlangen iets te willen doen en lijden voor
" Gods meerdere glorie; maar alvorens daarmee te beginnen wens
" ik enkele ogenblikken met je persoonlijk hierover te spreken.
" We zullen dit doen tijdens de retraite die volgens je verlan-
" gen zal vastgesteld worden.
" Tracht inmiddels de deugden van christelijke liefde, van
" geduld en van de zachtheid van de H. Franciscus van Sales te be-
" oefenen.
" Neem de warmte, de koude, de dorst, al wat je ongenoegen
" doet aan als evenveel geschenken die de Heer je doet.
" Het overige zal ik je zeggen, wanneer ik je mijn bedoe-
" lingen met jou zal bekend maken.
" Moge God je zegenen en je helpen om op de weg van de he-
" mel te gaan. Bid de Heer ook voor mij die voor jou steeds in
" Jezus Christus zijn zal
" een toegenegen vriend
" Turijn, 13-7-1882. Priester Gio. Bosco.

Men ziet dat het woord van Don Bosco tijdens de retraite hem niet kon intomen. In werkelijkheid dacht hij eraan een andere regel, misschien die van Sint-Philippus Neri, te aanvaarden, waar hem in deze aangelegenheid meer vrijheid werd verleend. Don Bosco zag hierin een echte bekoring en wou hem van deze stap afbrengen.

" Beste D. Fenoglio,
"
" Pater Riva heeft me je brief overhandigd. Wees gerust
" over je roeping. Aan een andere roeping denken na zijn professie
" gedaan te hebben, staat gelijk met toegeven aan een bekoring.
" Manete in vocatione qua vocatis estis. De duivel zou de
" zielen, die God je toevertrouwt, voor zich willen. Laat je niet
" bedriegen. Ik zal je nadien alles mondeling zeggen.

(1) Zijn brief aan Don Rua, Este 21 oktober 1881 (nr. archief 4945).

" Moge God je zegenen. Werk hard om zielen te winnen.
" Bid voor mij die voor jou in Jezus Christus steeds zijn zal
"
" een toegenegen vriend
" Turijn, 14 oktober 1882. Priester Gio. Bosco.

Don Fenoglio volhardde in de congregatie tot zijn dood, die hem in het huis van Malaga verraste. Don Bosco zelf had hem naar Spanje gestuurd, waar hij van 1886 tot 1910 veel goed deed.

4. STAALTJES VAN BEMINNENSWAARDIGE VERTROUWELIJKHEID

Dit is de overheersende klank in elf brieven, die geschreven werden aan aanzienlijke personen, van wie hij weldaden ontvangen had en met wie hij openhartig sprak met de vrijmoedigheid die eigen is aan de heiligen.

Met een bewonderenswaardig vertrouwen bestormde hij bij het begin van het jaar de medewerker uit Ligurië, Mgr. Fantini, om van hem de kleinigheid van vijftigduizend lires als geschenk te ontvangen.

" Beste en Zeereerwaarde Mgr. Kanunnik Fantini,
"
" Ik heb op het gepaste ogenblik uw beste brief ontvangen en
" ik verheug er mij zeer over dat uw gezondheidstoestand aan het
" verbeteren is. Ik heb u steeds aanbevolen in de gebeden van onze
" jongens en ik heb er iedere dag in de heilige mis een memento
" bijgevoegd, wat ik ook nu nog doe. Ik hoop dat God onze arme ge-
" beden zal verhoren en dat u de vroegere gezondheid terug zult be-
" komen.
" Er zou echter een mooie slag kunnen geslagen worden om de
" verlangde gunst uit de handen van de Heer te bekommen. Luister. In
" het tehuis van Sampierdarena is er grote nood. Daar weten onze
" jongens wat honger betekent. Ik heb al geld gezonden en ik zend
" nog wat ik kan; maar het is niet voldoende. Het passief beloopt
" honderdduizend lires. Neem daarom, enkel uit liefde tot de Heer
" en om de gezondheid van uw lichaam en de redding van uw ziel te
" verzekeren, vijftigduizend lires in bankbiljetten of in titels
" aan houder en draag ze naar het Oratorio. Daar zult u de arme
" directeur aantreffen, die door zijn schulden in de problemen zit.
" U zult hem troosten en zijn arme hongerlijders het nodige bezor-
" gen.
" U zult me zeggen dat het een groot bedrag is. Dat is waar;
" maar de beloning is nog veel groter. Trouwens, ons leven snelt
" naar zijn einde als een vlug strijdros, en wij weten niet of an-
" deren zullen doen wat wij niet doen.
" Zeer graag bid ik voor u, steeds beste heer Kanunnik, en
" ik bid voor de brave Nicoletta en voor haar neef de seminarist.
" Moge God ons allen zegenen en ons allen in zijn heilige genade.

" bewaren. Gelieve ook te bidden voor mij die voor u steeds in
" Jezus Christus zijn zal
" de toegenegen vriend
" Turijn, 8-82. Priester Gio. Bosco.

Met de grafelijke familie de Maistre was hij heel bevriend zoals men ook ziet uit twee brieven, die we thans zullen lezen. Hier gaat de eerste.

" Beste Heer graaf Eugenio,
"
" Op de dagen die u mij aanduidt zal ik niet nalaten te
" bidden en ook te doen bidden voor de goede uitslag van de exa-
" mens, die uw heer neef Henri de Menthon zal moeten afleggen. Ik
" zal evenmin, u heer Eugenio noch uw hele familie vergeten.
" Ik heb Mevrouw Annunziatina enkele ogenblikken in de sa-
" cristie gezien. Ze zei me dat ze goed gezond is en dat het deel
" van de familie, dat haar toevertrouwd is, haar veel voldoening
" schenkt.(1)
" U zult de beslissing al kennen van mevrouw de gravin
" Filomena Medolago. Ze is binnengegaan bij de ursulinen van Ber-
" gamo. Ik heb het vernomen, toen alles al een voldongen feit was.
" Optimam partem elegit.
" Moge God u zegenen, mijn beste heer graaf Eugenio, en met
" u heel uw familie en wil ook voor mij bidden die steeds in Jezus
" Christus voor u zijn zal
" een zeer verplichte dienaar,
" Turijn, 4-6-1882. Priester Gio. Bosco.

De onjuistheid van de eerste inlichtingen had Don Bosco in dwaling gebracht wat gravin Medolago, geboren de Maistre, betreft. Niet bij de Ursulinen was ze binnengetreden maar bij de dochters van Het Heilig Hart, wier instituut ze te Bergamo had leren kennen.(2)

De tweede brief zinspeelt op een aangename toon op een gebeurlijke aanstaande ontmoeting. Don Bosco zou op zijn reis naar Alassio naar Turijn op de lijn van Savona voorbij Villastellone komen waar men afstapt om zich naar Borgo Cornalense te begeven, thans nog de residentie van de de Maistre's.

(1) Annunziatina, die schertsend door Don Bosco Mevrouw genoemd wordt, was de dochter van graaf Eugenio, die in die dagen te Turijn diende te zorgen voor haar broeders en zusters. Vaak nam ze te Borgo Cornalense voor Don Bosco de dienst van secretaresse waar.

(2) Cfr. hiervoor, blz.

" Beste Heer Graaf Eugenio,
"

" Ik heb mijn tijd berekend, maar ik weet niet of hij zal
" overeenstemmen met uw dagindeling. Ik zou op de avond van 29 sep-
" tember om 9.53 u. te Villastellone kunnen zijn. Indien dat zo is,
" wees dan zo vriendelijk een rijtuig naar het station te laten ko-
" men. Indien het niet het geval is, of wanneer u al zou vertrok-
" ken zijn, dan is dit niet meer nodig. Wanneer u mij daarover niets
" laat weten, dan zal dat voor mij een teken zijn dat we daarin niet
" goed overeenkomen en dan zal ik mijn reis naar Turijn verder voort-
" zetten.

" De zegeningen van de hemel mogen overvloedig neerdalen over
" u en over heel uw familie; en wil ook voor mij bidden die voor u
" steeds in Onze Heer Jezus Christus zijn zal

" de zeer verplichte dienaar en vriend
" Alassio, 25 september 1882. Priester Giov. Bosco.

Van de volgende brief, waarvan wij het origineel in ons bezit heb-
ben, weten wij niet voor wie hij bestemd was. In Piëmonte immers noemde
Don Bosco zowel gravin Callori als gravin Corsi, "zijn goede Mama."

" Mijn goede Mama,
"

" Sinds verscheidene dagen had ik het inzicht u te schrijven
" alleen maar om nieuws over u te hebben. Ik wou namelijk weten of
" u zich nog op deze ellendige aarde bevond of dat u al naar het pa-
" radijs waart gevlogen zonder zelfs een boodschap van mij mee te ne-
" men. Thans verneem ik met groot genoegen dat u zich nog met ons in
" ballingschap bevindt. Dat is goed, We zullen trachten u zo goed
" mogelijk te helpen en elke dag zal ik u in de heilige mis aanbe-
" velen.

" Blijf gerust op de berg S. Vittorio.(1) De gebeurtenissen
" zullen zich elders afspelen, maar u zult niet gestoord worden.
" Moge God u zegenen, mijn beste Mama, u in goede gezondheid bewa-
" ren en gelieve te bidden voor deze arme man die voor u steeds in
" Jezus Christus zijn zal

" U zeer verplichte
" Turijn, 28 juni 1882. Priester Bosco.

De vertrouwelijkheid geeft de toon aan van alle brieven die Don
Bosco aan gravin Callori schrijft. Hier hebben we er een staaltje van.

(1) Men kan niet goed onderscheiden of hier S. Vittorio of S. Vittoria geschreven werd.

" Mijn goede Mama in Jesus Christus,
"
"
" Ik ontving vanuit het Oratorio het biljet dat u mij
" schrijft. Ik zou het genoeg willen hebben u mijn hulde te be
" tuigen en u over iets te spreken, dat echter van geen groot be-
" lang is. Indien u maandag eerstkomende nog te Turijn zou zijn,
" dan zou ik er naartoe kunnen komen.
" U bericht mij dat gravin de Damincourt (schrijf ik het "
goed?) een belangrijke zaak heeft gewonnen. Ik wist er nog
" niets over. Ik herinner mij de bijzonderheden niet, maar het
" schijnt me toe dat ze een milde gift beloofd heeft, indien zij
" in het gelijk zou worden gesteld in een voor haar wanhopig
" geding voor het gerecht. Indien u zich hierover iets herinnert,
" zeg het me of liever wees zo goed het mij te zeggen en ik zal u
" met een Ave Maria belonen.
" Ik wens alle goed aan u, aan heel uw familie en gelieve
" te bidden voor de arme
"
" S. Benigno Canavese, 29 augustus 1882. Priester Gio. Bosco.

Dezelfde stempel hebben de brieven van Don Bosco aan de zo verdienstelijke markiezin Fassati.

" Geachte Mevrouw de Markiezin,
"
"
" Ik ben blij, Mevrouw de Markiezin, u enkele medailles of
" liever prentjes te mogen sturen van Maria, Hulp der Christenen die
" u kan bezorgen aan wie u dat wil. Op één ervan heb ik enkele
" woorden in het Latijn willen schrijven, omdat zowel de Madonna
" als u zelf deze taal zeer goed begrijpen.
" Verleden jaar had ik een boekje klaargemaakt. Het wees-
" meisje van de Apennijnen met verzoek het te willen vertalen en
" te laten drukken in het Frans. Ik weet echter niet of dit boek
" in uw handen is gekomen. Indien u het niet meer zou vinden en er
" toch de vertaling van wil maken, dan zou ik u dadelijk een ander
" exemplaar sturen; want van verscheidene kanten wordt mij een
" Franse druk van dit werkje gevraagd.
" Ik dank u voor het goede nieuws dat u mij geeft over uw
" neefjes de Maistre. Ik zal niet nalaten voor hen te bidden en op
" een bijzondere manier voor de brave Rodolfo opdat hij zou ver-
" licht worden over de keuze van zijn staat.
" Ik ben hier te S. Benigno met een divisie van mijn salesi-
" aans leger. Onze retraites zijn in de maand augustus begonnen en
" zullen, de ene na de andere, voortgezet worden tot 9 oktober.
" Tussen 10 en 15 oktober hoop ik mij naar Pessione (1) te kunnen

(1) Een landelijke wijk van Chieri, waar Markies en Markiezin Fassati een villa bezaten.

" begeben om er wat rustige lucht te kunnen inademen en wat orde
" te brengen in de brieven die op mijn bureau opgestapeld liggen.
" Op deze manier zal ik mijn woord houden en zal ik genieten van
" uw liefdadigheid zoals ik er reeds zo menigmaal van genoten heb.
" Moge God u zegenen, geachte Mevrouw de Markiezin, en u
" in goede gezondheid bewaren, maar steeds op de weg naar de hemel;
" en gelieve ook voor mij te bidden die met dankbaarheid steeds
" in Jezus Christus voor u zijn zal
" de nederige dienaar
" S. Benigno Canavese, 30 augustus 1882. Priester Gio. Bosco.
" P.S. Mocht het zijn dat Barones Azelia en Baron Carlo met u te
" Pessione zouden zijn, dan verzoek ik u ze namens mij te
" willen groeten en mij aan hun gebeden aan te bevelen.

De titel van het "boekje" dat hij "het jaar tevoren "klaargemaakt" had of waarvan hij een exemplaar aan de Markiezin gestuurd had opdat zij het in het Frans zou vertalen, was: Angelina of het Weesmeisje van de Apennijnen. Het was sinds november 1869 in de reeks van de Letture Cattolice verschenen en droeg het nummer 203 van de verzameling. Het is de levensbeschrijving van een rijke juffrouw, die men belet kloosterzuster te worden, die het rijke huis van haar ouders ontvlucht en gans haar leven als een onbekende, in het huis van landbouwers verblijft om er als dienstbode te werken. (1) Wij weten niet of de vertaling hiervan gebeurd is.

Aan Mevrouw Angela Piccardo, een brave medewerkster uit Mele bij Voltri, geeft hij antwoord en vraagt hij zonder veel complimenten:

" Geachte Mevrouw,
" Wat u mij over de seminarist Artana zegt, is zeer goed.
" Ik zal hem graag zien. Daar ik echter van 13 tot 20 september
" aanstaande in ons tehuis van S. Pierdarena moet vertoeven, zal
" hij gemakkelijker daarheen kunnen komen.
" Uit ganser harte zal ik voor u en voor uw gezondheid bid-
" den zoals ik steeds gedaan heb sinds ik u persoonlijk heb leren
" kennen.
" Ik hoop dat u ook ons met een bezoek zult vereren te S.
" Pierdarena. Bij die gelegenheid moogt u niet vergeten een beurs-
" je centen die ik hard nodig heb mee te brengen.
" Moge God u zegenen, Mevrouw Angela, u in goede gezondheid
" maar steeds in zijn heilige genade bewaren; wil ook voor mij bid-

(1) Cfr. Lemoyne, M.B. boekdel IX, blz. 739.

" Geachte Mevrouw Magliano,
"

" Op hun geboortedag plegen de moeders een of ander geschenk
" aan hun zonen te doen, hoewel ze het soms niet erg verdienen. Al-
" dus doe ik door uw bemiddeling een beroep op de Madonna, opdat ze
" mij een niet gewoon geschenk zou doen. Zoals ik al te Turijn ge-
" zegd heb, zit ik met de onkosten van de papierfabriek van Mathi,
" het saldo van de werken voor de kerk van Sint-Jan de evangelist,
" de bouwwerken naast de kerk van Maria, Hulp der Christenen en
" onze missies van Amerika. Het bedrag, dat ik thans volstrekt no-
" dig heb belooft twaalfduizend lires; maar ik aanvaard met dank-
" baarheid iedere gift, ofschoon ze ook niet het hele werk kan be-
" talen. Kijk met wat een vertrouwen ik mij tot u wend. Speelt u
" het klaar met de Madonna. Inmiddels zal ik deze hemelse Moeder
" veel voor u bidden, opdat zij u in goede gezondheid zou bewaren,
" maar steeds op de weg naar het paradijs, dat ik u van ganser har-
" te toewens, maar niet te vlug omdat ik verlang dat u arm zou ster-
" ven en dat u zich volledig zou onthechten van de zaken van deze
" aarde om de vrucht van al uw liefdadige werken mee naar de hemel
" te dragen.

" Voor uw norm laat ik u weten dat ik op 13 dezer naar S.
" Pierdarena ga voor een andere retraite, dan naar Alassio, dan
" naar S. Benigno Canavese en eindelijk voorgoed naar Turijn op 9
" oktober. Maar u kunt me steeds schrijven naar Turijn, vanwaar
" men zonder vertraging mij alle brieven prompt laat geworden.

" Maandag zal, als het God belieft, Don Pavia naar Busca ver-
" trekken. De arme man! Hij heeft gewerkt, is vermoeid en ik dien
" ervoor te zorgen dat hij werkelijk goed wordt.(1)

" Moge God u zegenen en gelieve ook voor mij te bidden die
" met grote dankbaarheid steeds in Jezus Christus voor u zijn zal
"

" de zeer verplichte dienaar
" S. Benigno Canavese, Priester Gio. Bosco.
" Maria's Geboorte 1882.

Met kanunnik Martini van Alassio (2) van wie hij giften ontving
en aan wie hij zoveel goed deed, ging hij thans om als met een vriend.

" Beste heer Kanunnik,
"

" Van 22 tot 29 september ben ik te Alassio voor een korte
" retraite in dit huis. Kom ook deze dagen met mij doorbrengen. Al-

(1) Don Pavia ontving van Mevrouw Magliano veel hulp voor het zondagsoratorio van de
H. Franciscus van Sales waarvan hij de directeur was. Don Bosco stuurde hem dan wat
op vakantie bij de familie Magliano.

(2) Cfr. boekdeel XIII, blz. 191 en volgende.

" dus zullen we wat over onze zaken kunnen spreken en enkele uren
" in een vriendschappelijke ontspanning doorbrengen.
" U zult komen, nietwaar?
" Moge God ons allen zegenen en bewaren in een goede gezond-
" heid maar op de weg van de hemel. Zo zij het!
" Wil ook voor mij bidden die steeds voor u in Jezus Christus
" zijn zal
" een toegenegen vriend
" S. Benigno Canavese, 11 sept. 1882. Priester Gio. Bosco.

Don Giuseppe Apollonio, salesiaans medewerker en grote vriend van Don Bosco werd tot bisschop van Treviso gekozen. Don Lemoyne vermeldt hem meermaals in zijn laatste boekdelen. Over deze verkiezing was Don Bosco eveneens verheugd, omdat het huis van Mogliano in het diocees van de nieuw gekozen bisschop lag.

" Mijn beste D. Apollonio en Excellentie,
"
" Het moet toch waar zijn dat God ons in zijn handen wil
" hebben. We hebben pas een huis gesticht te Mogliano en u wordt
" bisschop van dat diocees. Moge de Heer in alles gezegend zijn!
" Van ganser harte zal ik de heilige mis celebreren en het
" Ave Maria opzeggen volgens uw vrome intentie. Ook ik heb een
" bijzondere intentie, namelijk dat God u in goede gezondheid
" moge bewaren ad multos annos. Binnenkort zal ik U, si Dominus
" dederit, een bezoek brengen en met u minstens een paar uren
" doorbrengen. Ik heb uw aalmoes van 15 fr. ontvangen en ik dank
" u hiervoor. Ik schrijf te slecht. Ik ben nu 67 jaar en ik kan
" nog niet eens schrijven; zal ik het beter leren in de toekomst?
" Moge God ons allen in zijn heilige genade bewaren en zijn
" heilige zegen schenken aan zijn salesianen die door mijn bemid-
" deling zich neerbuigen en van u zijn
" een toegenegen vriend
" Alassio-Turijn, 23 september 1882. Priester Giov. Bosco.

Met grote hartelijkheid en hoofsheid schrijft hij aan zijn weldoener van Turijn, de heer Giuseppe Ceriana.

" Geachte Heer,
"
" Dank voor uw hoofse brief. Ik zal een tijdje niet van huis
" kunnen gaan; maar ik ben te uwer beschikking op dag en uur dat
" het u zal behagen tot hier te komen; maar alles zoals het u best
" schikt. Het doet me genoegen dat u een bezoek gaat brengen aan de
" kerk van Sint-Jan de evangelist. Wanneer u dit zult doen, wees dan

Hij bezat een relikwie van het Heilig Kruis, die hij vroeger om de hals droeg wanneer hij zich naar het parlement begaf omdat in die zaal de partes adversae zich juist tegenover hem bevonden. Hij had het waardevolle hout in een beursje geplaatst, dat hij zich aan de arm had laten binden. Hij drukte er nu en dan een zoen op terwijl hij het lijden van de Heer overwoog en tot de goddelijke Zaligmaker bad hem de kracht te schenken uit liefde voor hem te lijden.

Op 29 september keerde Don Bosco laat naar Turijn terug en ging hem iets voor middernacht bezoeken. De zieke vroeg hem als een gunst zijn biecht te willen horen. Kort daarna werd hem op zijn vurige aandringen het Viaticum toegediend. Alvorens de communie te ontvangen, vroeg hij vergiffenis voor al het ongenoegen of de ergernis die hij aan zijn medebroeders had aangedaan, alsook voor de last die hij hen bezorgde en sprak op een manier waarbij de aanwezigen tranen in de ogen kregen.

Daarna liet hij per telegram de graaf, zijn zoon, roepen, aan wie hij sereen raad gaf met zijn priesterlijke en vaderlijke zegen. Daarna vroeg hij dat men hem het heilig oliesel zou toedienen. Hij verlangde ook de pauselijke zegen, ofschoon er nog geen echte aanwijzingen waren dat het einde nabij was. Dr. Bruno echter, die hem bezocht had, verklaarde dat de geneeskunde niets meer doen kon.

Op 1 oktober, een zondag, het feest van de Rozenkrans, verlangde hij dat Maria hem op die dag de poorten van het paradijs zou openen. Ofschoon Don Bosco zich naar San Benigno moest begeven voor de laatste retraite, zou hij toch zijn vertrek hebben uitgesteld om hem in zijn laatste ogenblikken bij te staan, zo de Heer hem die dag tot zich zou roepen. Omdat er zich dan een lichte verbetering voordeed en wel op het onverwachts, vertrok hij naar S. Benigno, waar hij door velen, die bij hem wilden biechten, verwacht werd. Toch vertrok hij niet zonder afscheid te nemen van zijn oude vriend, die hij opbeurde met woorden ingegeven door genegenheid en geloof. Hoe groot zijn verlangen ook was dat Don Bosco hem op het ogenblik van zijn dood zou bijgestaan hebben, toch bracht de deugdzaam graaf met een gerust hart ook dit laatste offer aan de Heer en berustte hij vroom in de wil van God.

Tijdens zijn leven had hij vaak tot God gebeden dat pijn en smarten hem bij zijn laatste ziekte zouden gespaard blijven omdat hij vreesde niet voldoende geduld te zullen hebben. God verhoorde hem; want zijn enige kwaal bestond in een grote vermoeidheid en afgematheid van krachten zonder andere lichamelijke of morele pijn. Hij schreef deze genade toe aan de moederlijke tussenkomst van Maria.

In de ochtend van 3 oktober wou hij opnieuw de heilige communie ontvangen. Van dan af sprak hij enkel nog over zijn reis naar de eeuwigheid. Uit de Giovane Provveduto liet hij de gebeden voor een goede dood voorlezen, aanriep veelvuldig de allerheiligste Maagd en zijn heilige

beschermers en kuste innig het kruis, dat hij sinds twee dagen op zijn bed had. 's Avonds zei hij met alle vrijmoedigheid en sereniteit: - "Deze avond zal ik nog niet sterven, maar morgen zal ik er niet meer zijn."

Toen Don Rua bemerkte dat zijn krachten gevoelig afnamen, verliet hij hem de hele nacht niet meer. Bij hem was Baron Alberto della Torre, een neef van de stervende, die hem zeer dierbaar was wegens een langdurige en innige gemeenschap van genegenheid, van godsdienstige gevoelens en van een bezorgde liefdadigheid ten opzichte van de naaste.

Om half elf vroeg hij dat men nogmaals de gebeden van de goede dood zou lezen en dan werd hem op zijn verzoek de sacramentele absolutie geschonken. Daarna werd de vlam van de kaars door een lampenkap afgeschermd om de kamer duister te houden. Don Rua trok zich enkele ogenblikken terug. Toen sliep de zieke rustig in. Plots werd hij wakker en vroeg heel opgewekt aan Baron della Torre: - "Hoe laat is het?"

- "Midernacht", werd hem geantwoord.
- "Niet later! Zie je niet hoe klaar het is?"
- "En toch is het zo juist middernacht geslagen."
- "Het schijnt onmogelijk te zijn met een kamer die zo verlicht is."

Zou het een weerkaatsing geweest zijn van het onsterfelijke licht waarin hij weldra zou ondergedompeld worden? Het is een feit dat dit licht hem met een onuitsprekelijke vreugde vervulde en stilzwijgend scheen hij gelukkig wegens een geheimzinnig voorwerp dat hij alleen zag.

Men spoorde hem aan wat te rusten. Dan sliep hij nogmaals in met een geheimzinnige sereniteit over zijn gelaat. Toen hij waar wakker werd begon hij vurig schietgebeden te herhalen. Om half één, na middernacht, maakte hij herhaalde malen het kruisteken, maar zijn rechterhand kon zijn voorhoofd niet meer bereiken. Toen hem enkele aanroepingen gesuggereerd werden, herhaalde hij ze met veel gevoel maar met zwakke stem. Het was het einde. Dadelijk riep men zijn zoon, zijn schoondochter en een broer van hem, Baron Garofoli, die in het Oratorio gebleven waren. Don Rua liet hem weten dat zijn dierbaren daar waren en verzocht hem ze nog eens te willen zegenen. Hij knikte met het hoofd. Een ogenblik later, terwijl hij in zijn rechterhand het kruis hield, schonk hij zijn ziel aan God terug. Het was 3.20 uur op het uurwerk. Hij was 69 jaar oud geworden.(1)

(1) Op zijn graf plaatste men volgend opschrift opgesteld door Don Francesca:

Heic in pace Christis quiescit
Carolus Cays Taurinensis comes Gilettae et Castellaram
Juris utriusque doctor
Qui a Carolo Alberto inter urbis curatores adscitus

.../...

6. AAN DE OVERSTEN VAN DE FRANSE HUIZEN

Personen, zaken, verschillende behoeften van de huizen van Frankrijk stonden hem voor de geest en lagen hem nauw aan het hart; en zijn briefwisseling is een weerspiegeling van zijn voortdurende bezorgdheid. Hij bezag echter, we zullen niet zeggen met voorliefde, maar met meer waakzaamheid en aandacht, het huis van Marseille, dat voor hem, wat men in militaire taal zou noemen, een operatiebasis was. Hier schrijft hij aan de directeur:

" Beste D. Bologna,
"
" Zeg aan mevrouw de gravin de Sobran dat wij gebeden
" hebben en voortgaan met te bidden voor haar en voor heel haar
" familie en dit iedere dag.
" Aan madame Jacques: dat zij iedere dag een bijzonder
" memento krijgt in de heilige mis en dit in de plaats van mijn
" moeder die ik niet meer op aarde heb.
" Ik kan het niet verklaren, maar mevrouw Marie Loyton
" de Thournon heeft mij al drie klaagbrieven gestuurd omdat zij
" geen antwoord ontvangt en ik steeds trouw geantwoord aan het
" adres dat zij mij gegeven had. Wat dienen we te doen opdat ze
" mijn antwoord zou ontvangen? Zit er iets tussen?(1)
" Ik vergat aan madame Broquier mee te delen dat wij haar
" steeds als een moeder vereren en dat wij zowel voor haar als
" voor haar echtgenoot bidden.
" Men zegt mij dat Don Albera een bedrag heeft waar hij mo-
" menteel geen weg mee weet. Don Rua verheugt er zich erg over en
" is vol hoop.
" Moge God ons allen zegenen en beschouw mij steeds als in
" Jezus Christus.
" je toegenegen vriend
" Turijn, 26-11-82. Priester Gio. Bosco.

.../...

Et orator legibus ferendis pluribus a populo delectus
Religionis probitatis et justitiae illustre exemplum se praebuit
Sexagenario Maior Caelesti voce admonitus
Ccngregationi Salestanate Taurinensi nomen dedi Et Sacerdetio
auctus
Pietate Modestia Ceterisque Virtutibus Excelluit Carus omnibus
vixit an.LXIX
Sancte Decessit IV Non.Octob. An. MDCCCLXXXII

Aloysius Filius Parenti Desideratissimo Moerens P.

(1) Waarschijnlijk heeft op deze dame betrekking wat Don Bosco tien dagen later schreef aan een zekere zuster Madeleine (Bijv. Doc. 90).

Er wordt mij gezegd dat de heer pastoor van Saint-Joseph Marseille moet verlaten om wat met vakantie te gaan. Indien hij nog niet vertrokken is zeg hem dan dat, wanneer hij rechtstreeks of tijdens zijn reis naar Turijn kan komen, wij met groot genoegen op hem wachten. Ik zelf zal het zo regelen dat ik hem kan vergezellen om een herderlijk bezoek te brengen aan verscheidene van onze huizen, die ik sinds lang niet meer bezocht heb.

Zeg me eveneens of madame Prat met haar voornaam Anna heet.

Jammer genoeg weet men tot heden nog niet waar de brieven beland zijn die Don Bosco ongetwijfeld geschreven heeft aan Don Albera vóór en na zijn benoeming tot inspecteur van de huizen van Frankrijk. We kennen er zeer weinige van. Van twee, die we hier geven, bezitten we enkel een kopie, en van waar ze gekomen is, weten we niet.

" Beste D. Albera,
"
" Ik stuur je brieven die je dient te lezen en daarna aan
" ieder adres uit te delen. Je alle andere brieven usque ad com-
" plementum ontvangen. Een hartelijke groet aan Don Bologna, aan
" alle medebroeders, aan al onze beste zonen en aan al onze wel-
" doeners.
" Van Don Cagliero zal je richtlijnen ontvangen voor de
" zaken van vier of zes salesianen, die naar Spanje reizen.
" Moge God ons allen zegenen en geloof mij steeds in Jezus
" Christus van u te zijn
" de toegenegen vriend
" Turijn, 26-11-82. Priester Gio. Bosco.

De hierboven vermelde salesianen moesten naar Utrera gaan, waar het huis gedurende het eerste jaar wonderen verricht had en versterkingen nodig had. De aanhef van de tweede brief is zeer minzaam.

" Mijn beste D. Albera,
"
" Ik geef je de bevoegdheid de 1.000 fr. van madame Fabre
" te behouden op voorwaarde dat je braaf bent en steeds een grote
" vriend van Don Bosco blijft.
" Je zult er echter goed aan doen te zeggen, data occasione,
" dat wij van hieruit in onze zware benarde toestand ook geldelij-
" ke hulp zullen verstrekken aan de huizen van Marseille.
" Jij dan, wanneer het je mogelijk is, dient het huis van
" Saint-Cyr te helpen.
" Ik heb geschreven en een antwoord ontvangen van madame
" Jacques. Tracht haar te zien, te bedanken en haar de verzekering
" te geven dat we veel voor haar bidden en dat Don Cagliero bij
" zijn vertrek hoopt haar een bezoek te kunnen brengen. Geef het

" hierbij gevoegde biljet aan mademoiselle Dugaz.
" Bedank madame Rocca en madame Fabre en zeg hun dat wij
" volgens hun inzicht bidden en dat wij op de dag van de Onbevlek-
" te Ontvangenis voor hen een H. Mis zullen opdragen aan het altaar
" van Maria, Hulp der Christenen.
" God moge ons zegenen en breng ook onze eerbiedige groeten
" en onze gebeden aan de heer pastoor, aan al onze medebroeders
" enz. enz.
" je toegenegen vriend
" Turijn, 4-12-82. Priester Gio. Bosco.

Don Bosco had gehoopt te Nice te zijn omstreeks het einde van januari 1883; maar zijn berekeningen vielen verkeerd uit, want hij kwam er eerst toe omstreeks half februari.

" Beste D. Ronchail,
"
"
" Met groot genoegen heb ik vernomen dat Mevrouw Ferrant te
" Nice toegekomen is. Ik ben er zeer tevreden over. Doe haar mijn
" oprechtste wensen en zeg haar dat ik hoop haar persoonlijk te
" zullen groeten omstreeks het einde van eerstkomende maand, maar
" dat ik elke dag in de heilige mis voor haar een memento heb.
" Daarna zal je mij nauwgezet nieuws laten geworden over onze gro-
" te weldoenster.
" Hetzelfde zal je doen aan de familie van Baron Héraud, aan
" onze goede mama, aan advocaat Michel, aan de heer pastoor Germon;
" zeg hem dat hij mij veel centen moet bezorgen voor het Heilig
" Hart. En de mama van priester Giovanni van Ville Franche, Madame
" d'Aprotis en Mademoiselle Guigou? Hoe gaat het met Markies d'
" Avila (1) en met ridder Levrot?
" Zijn er veel vreemdelingen? Heeft Mevrouw Fauche haar
" eigendom verkocht? Er wordt mij gezegd dat Prins de Vallombrosa
" zeer ziek is. Is dat juist?
" Doe veel groeten aan Don Vincenti en aan Don Reimbeau.
" Ik wens je alle hemelse zegen toe, aan jou, beste Don
" Ronchail, aan alle priesters, clerici en jongens en aanzie me
" steeds in Jezus Christus als
" je toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.
"
" Indien abbé Lambert bij jou komt, let er niet op.

(1) Aan Markies d'Avila zijn we de kopieën verschuldigd van drie brieven door Don Bosco in het Frans geschreven. (Bijv. Doc. 91).

7. VADERLIJKHEID.

We willen nu spreken over de vaderlijke goedheid van Don Bosco jegens zijn onderhorigen. We zullen slechts twee brieven aanhalen waarin deze vaderlijke gesteltenis van zijn hart, die we niet aarzelen met dit Italiaans neologisme te noemen, naar voren treedt. Maar waar voelt men niet dit kloppen van zijn vaderliefde, ook wanneer hij aan de nederigste salesiaan schrijft. Hij toont zich vaderlijk bezorgd over de gezondheid van Don Confortola, directeur van het huis van Florentië, ook wanneer hij hem met "u" aanspreekt, omdat hij al priester was toen hij tot de congregatie toetrad.

" Beste heer D. Confortola,
"
" Ik ontvang met genoegen uw brief waarin u mij laat weten
" dat uw gezondheid wat verbeterd is. Moge de Heer hiervoor geze-
" gend zijn. Doet u thans wat u kunt doen; maar denk eraan u te
" verzorgen en uw gezondheid zeer in acht te nemen. Het is mijn
" bedoeling dat u op uw post te Florentië zou blijven. Don Bruna
" kwam enkel om u te vervangen. Zodra u hem kunt missen, zal ik
" hem naar een andere post, die voor hem gereed wordt gehouden,
" sturen.
" Het is niet nodig dat u nogmaals de retraite zou doen,
" te meer omdat uw gezondheid nog niet zo sterk is. U kunt echter
" stukje voor stukje onze Italiaanse regel lezen en er iedere dag
" wat over nadenken tot u hem volledig gelezen hebt.
" Ik zal ervoor zorgen dat u het nodige personeel hebt; maar
" zorg of liever laat zorgen voor het zondagatorio dat in die
" stad zo zeer wenselijk is.
" Gelieve in de Heer al mijn beminde zonen te groeten, die
" met u in de Via Masaccio verblijven en beveel mij aan hun gemeen
" schappelijke gebeden aan.
" Moge God u zegenen, mijn beste Don Confortola, u een goede
" gezondheid schenken en u steeds in zijn heilige genade bewaren.
" Wil ook voor mij bidden die voor u steeds in Jezus Christus zijn
" zal
" uw toegenegen vriend
" S. Benigno Canavese, 28 augustus 1882. Priester Giov. Bosco.

Maar waarin zijn vaderhart het meest blijkt is de tweede brief aan Don Berto. Deze was in augustus naar zijn geboortestreek gegaan voor zijn gezondheid. Wij menen dat het hier niet te onpas komt eraan te herinneren dat hij een man was die van natuur ver van sympathiek was. Indien Don Bosco hem in zijn serafijnse goedheid niet gedurende meer dan twintig jaar aan zijn zijde had behouden, dan zou de brave priester wel heel moeilijk ergens een onderkomen hebben gevonden. Ziehier dan hoe Don Bosco een zoon met een zo moeilijk karakter behandelt.

" Beste D. Berto,
"
" Sinds ik uit Turijn vertrokken ben, heb ik helemaal geen
" nieuws van jou meer ontvangen. Zeg me dus wat over je gezond-
" heid en of je een kuur begonnen bent die je schijnt te zullen
" helpen. Zeg me ook of de lucht in de bergen of aan het strand
" of iets anders je wat opbeuring kan schenken.
" Ik schrijf je midden in de zitting van het Hoofdkapittel.
" Allen groeten je, wensen je alle goeds en bidden God dat Hij je
" een beste gezondheid zou geven.
" Zeg me alles wat je kan nodig hebben; want allen willen
" wij dat je niets tekort hebt. Het is immers geen eer voor de
" congregatie dat je anderen last zou bezorgen.
" Moge God je zegenen, mijn beste Don Berto, je terug laten
" komen in goede gezondheid en bid voor mij die voor jou steeds in
" Jezus Christus zijn zal
" je toegenegen
" Priester G. Bosco.
" P.S. Groet je pastoor en al je verwanten namens mij.

8. DE TROOSTER.

Mevrouw Magliano had tussen het einde van het oude jaar en het begin van het nieuwe jaar een reis gedaan naar Busca, naar haar buitengoed. Zij had een ernstig ongeval gehad, waarvan de gardiaan van de kapucijnen aan Don Bosco bericht had gegeven. Don Bosco antwoordde hem:

" Beste in Onze Heer Jezus Christus,
"
" Ik vermoedde dat aan mevrouw Magliano een ongeluk overkomen was, zoals het ook werkelijk het geval geweest is. Ik schrijf haar een briefje en verzoek u het haar te willen voorlezen, indien zij het zelf nog niet zou kunnen lezen.
" Ik dank u voor de liefdedienst die u mij bewijst. Gelieve ook te bidden voor mij en voor mijn talrijke familie die nog steeds vermeerdert. Intussen heb ik de hoge eer met dankbaarheid van u te zijn
" de zeer verplichte dienaar
" Priester Gio. Bosco.

De brief voor de dame luidde aldus:

" Geachte mevrouw Magliano,
"
" Ik was werkelijk ongerust omdat ik geen nieuws van u ontving. Meermaals zond ik iemand naar uw huis om iets te vernemen;

" maar ze konden mij niets meedelen. Onze vrees was gegrond, daar
" pater gardiaan van de kapucijnen mij het ongeluk, dat u getrof-
" fen heeft, beschreven heeft. Moge God in alles gezegend zijn.
" Het kwaad had veel erger kunnen zijn. Sinds u naar de buiten ver-
" trokken bent, hebben wij steeds voor u gebeden; maar thans hebben
" wij speciale gebeden voor u vastgesteld en we zullen er 's och-
" tonds en 's avonds mee doorgaan tot op het ogenblik dat God u in
" goede gezondheid laat terugkeren. Dan zult U ons een bezoek bren-
" gen als een meelijdende moeder te midden van uw zonen. Heel de
" familie van Valdocco, vooral Don Rua, Don Lazzero, Don Bonetti,
" Don Pavia enz. brengen U hun groeten over en geven U de verzeke-
" ring dat ze voor u iedere dag in de heilige mis speciaal zullen
" bidden. Ik hoop dat uw terugkeer naar Turijn niet meer ver af is.
" Wat al zaken zullen we dan te bespreken hebben!

" Moge God u zegenen, geachte Mevrouw Bernardina, u een goe-
" de gezondheid verlenen en de genade goed te leven en goed te ster-
" ven. Bewijs mij de liefdedienst ook te bidden voor mij die voor u
" steeds in Jezus Christus zijn zal

"
" de nederige dienaar
" Turijn, 2-82. Priester Gio. Bosco.

In september en oktober 1882 richtten algemene overstromingen in heel Noord-Italië en in een groot deel van Midden-Italië grote verwoestingen aan. Onder de dagelijkse rubriek: Italië onder water gaven de kranten een maand lang beschrijvingen van de voortdurende rampen. Maar de streek die het meest te lijden had door deze natuurramp was de streek van Venetië; de rivieren traden er uit hun oevers en teisterden uitgestrekte gebieden; de bewoners werden uit hun dorpen en steden verjaagd en de huizen lagen als puinhopen onder de modder bedolven. Ook het platteland van Este had veel te lijden en zoals vele anderen werd ook ridder Pelà, een edelmoedige salesiaanse medewerker (1) zwaar getroffen. Het college onderging geen stoffelijke schade; maar voor de heropening van het schooljaar was dit een droevig voorteken. Don Bosco schreef woorden van opbeuring aan de directeur en aan de medewerker en gaf ook raad om liefdadig op te treden ten gunste van de slachtoffers.

" Beste D. Tamietti,

"

"

" Het zijn de kruisen die ons naar de glorie brengen. Zeg
" dit aan ridder Pelà. Maar laat ons niet radeloos worden. Ga rus-
" tig voort zoals verleden jaar en stel je met vertrouwen in de
" handen van de goddelijke Voorzienigheid. Heb geen vrees. Je zal
" ook aan de heer Pelà zeggen dat de doornen van nu ook onder zijn

(1) Cfr. boekdeel XIII, blz. 688 en volgende.

" Beste in de Heer,
"
" Heb geduld. De doornen leiden zonder enige twijfel naar
" het rijk van de bloemen. Ik zal veel voor u en voor uw zuster
" bidden. Mijn familie zal dat ook doen.
" Beveel mijn arm persoontje en de vele jongens (150.000)
" die de goddelijke Voorzienigheid mij wou toevertrouwen, aan
" God aan.
" Moge God ons allen zegenen en ons steeds in zijn heilige
" genade bewaren en geloof mij in Jezus Christus steeds te zijn
"
" uw toegenegen vriend
" Turijn, 27 december 1882. Priester Gio. Bosco.

9. "IN ALLES GEDULD".

Tijdens de jaren waarover wij nu schrijven, predikte Don Bosco het geduld veel meer door feiten dan door woorden; maar toch hebben ook de woorden een grote waarde, wanneer hij die het geduld aanbeveelt ook gelegenheid krijgt het veel te beoefenen en het ook werkelijk beoefent.

In een biljet aan Don Dalmazzo heeft iedere uitdrukking een grote betekenis. Wat al tegenkantingen in die zomer van 1882 bezegelden het geduld van de man Gods! Drie oorzaken van verdriet komen hier kijken: huiselijke moeilijkheden, vertraging in de zaak van de missies van Patagonië en het geroddel van kwade tongen over de werken voor de kerk van het Heilig Hart. Nu wij de reusachtige inspanningen van Don Bosco onder deze Romeinse last, die werkelijk een onus Aetna gravius was, kennen, laten wij ons even rekenschap geven van de beklemming die onder zijn zachte berisping schuil gaat. Het gaat hier alleen over personen die hem gemakkelijk verguisden.

Ik ontving je brief. Geduld in alles. We zullen alles in orde brengen. Duid het personeel aan. De zaak van de Propaganda spijt me zeer. Dat uitstel kan alles ruïneren. Ik zal aan Mgr. Jacobini schrijven.

In plaats van te hekelen wat wij te Rome opbouwen zouden zekere heren er beter mee doen ons geld te geven.

Toch dien je je gezondheid voor al het andere te plaatsen.

S. Benigno Canavese, 27-8-(82).

je toegenegen
Priester Bosco.

P.S. Vraag de dispensatie voor Bielli.(1)

(1) Van de twee Don Bielli's, Alberto en Giovanni, spreekt men hier over de eerste, die alleen dispensatie nodig had voor het priesterschap in 1882 (geboren in december 1858 en gewijd op 23 september 1882, ontbraken hem omstreeks twee maanden en half voor de canonieke leeftijd). Aldus kan men het jaartal dat in het origineel ontbreekt aanvullen.

Een andere weerklank van de moeilijkheden tengevolge van de stijfhoofdigheid van de ondernemer bij het bouwen van de kerk van het Heilig Hart en van zijn geduldige lankmoedigheid, vinden wij in een tweede briefje aan dezelfde Don Dalmazzo. Don Angelo Savio was de vertegenwoordiger van Don Bosco voor het gedeelte dat het beheer en de betwistingen aanging.

" Mijn beste D. Dalmazzo,
"
" Zijn op doortocht te Rome onze beste medebroeders Don
" Farina en Mainardi. Indien hun iets ontbreekt, bezorg het hun.
" Het ligt me na aan het hart dat die boeken op een of andere ma-
" nier aan de paus zouden overhandigd worden.
" Zou er geen middel zijn om het geschil met onze aannemer
" te beëindigen? Tussen jou en Don Savio zou misschien in camera
" caritatis iets kunnen gedaan worden. Moge God ons allen zegenen
" en geloof me in Jezus Christus te zijn
" je toegenegen vriend
" Turijn, 6 december 1882. Priester Gio. Bosco.

10. DE DAMES VAN HET HEILIG HART.

Wie de zachte glooiing opgaat die van de Po naar het college van Valsalice leidt, kan even blijven stilstaan, wanneer hij drie vierde van de weg heeft afgelegd bij een beeld van Maria, Hulp der Christenen; het werd geschilderd in een landelijk kapelletje en is een aangename verschijning in dit eenzame hoekje van de schaduwrijke kleine vallei, nabij de oever van het murmelende riviertje, waarvan het de naam neemt. Achter het hek ligt een uitgestrekt terrein met bomen beplant; hierin staat het heerlijke instituut van de dames of kloosterzusters van het Heilig Hart.

Vóór het jaar 1848 hadden de kloosterzusters van het Heilig Hart een huls te Turijn in de via dell'Ospedale, dat na de gewelddadige uitdrijving door de regering in bezit werd genomen. Vandaag bevindt zich daar de polytechnische school. Nadat met verloop van tijd de partijwoede bedaard was, werd moeder Cristina Gazelli, van de grafelijke familie van de Rossana, de zuster van kanunnik Stanislao, die een licht was van de clerus van Turijn in de vorige eeuw (1) vanuit Frankrijk naar Italië gezonden om er haar orde opnieuw te gaan vestigen. Met de graad van provinciale plaatsvervangster voor Italië stichtte zij en bestuurde zij de huizen van Avigliana, Portici, Florentië en Turijn. Vanuit haar voorlaatste residentie kwam zij in betrekking met Don Bosco.

(1) Over hem werd een mooie levensbeschrijving geschreven door priester Graaf Luigi di Robilant: Een priester van gisteren, kanunnik Stanislao Gazelli di Rossana e S. Sebastiano met onuitgegeven documenten, Turijn, Salesiaanse drukkerij, 1901.

Don Bosco, die zeer goed de bijzondere behoeften van de adellijke families van Turijn kende, vooral in verband met de christelijke opvoeding van de meisjes, verlangde zeer dat deze ervaren opvoedsters met dit doel onder ons zouden terugkeren. Het schijnt zelfs dat de Heer hem hiervoor speciale verlichting gegeven heeft. Inderdaad, op een dag van het jaar 1880 ontmoette hij in de nabijheid van de via Legnano een groep kostschoolmeisjes die vanuit het Heilig Hart van Chambéry in gezelschap van een zuster commissaris te Turijn toekwamen om de vakantie in hun familie door te brengen. Hij ging ze tegemoet en zei: - "U bent zo pas voor uw huis voorbijgegaan." - Bij deze woorden bekeken de meisjes elkaar verstomd, daar ze wel wisten dat ze te Turijn geen enkel huis bezaten. Dan ging hij verder: - "Jawel, voor uw huis. Niet het huis dat u eens gehad hebt, maar het huis dat u later zult hebben." - In 1881 had moeder generaal het plan opgevat opnieuw een huis van het Heilig Hart te Turijn te openen, maar speciale omstandigheden lieten haar niet toe dadelijk haar plan te verwezenlijken. En het werd 1882 eer vanuit Florentië moeder Gazelli voor de eerste maal aan Don Bosco schreef om de hulp van zijn gebeden in te roepen. Naar het schijnt heeft hij niet van bij het begin bemerkt dat moeder Gazelli een kloosterzuster en overste van kloosterzusters was.

" Geachte Dame,

"

" Ik ontving uw geëerde brief, die mij meldt dat u een sinds lang gewenst plan koestert, namelijk een huis van de Dames van het Heilig Hart te Turijn.

" De Heilige Maagd, Hulp der Christenen, kan zonder moeite het huis of terrein vinden dat men wenst. Het zou echter noodzakelijk zijn dat moeder generaal, na de gunst te hebben bekomen, de kerk en het wezenhuis dat in opbouw is ter ere van het Heilig Hart te Rome onder haar bescherming zou nemen.

" Indien u het goed oordeelt zal ik er mij graag mee bezighouden; wanneer ik een huis, dat mij geschikt lijkt, gevonden heb, zal ik er dadelijk kennis van geven, zonder echter het initiatief te nemen in deze aangelegenheid.

" Met dit doel zal ik van ganser harte de noveen van gebeden, communies en missen doen die zal beginnen op 8 september eerstkomende om te eindigen op 20 september. Ik ontving hiervoor al de aalmoes van 50 fr. waarvoor ik u bedank. Verontschuldigd mijn slecht geschrift. Ik ben al 67 jaar oud en ik heb nog niet leren schrijven. Ik weet niet wanneer ik behoorlijk zal kunnen schrijven en wie het mij zal aanleren.

" Moge de hemelse zegeningen overvloedig neerdalen over u en over het hele instituut van het Heilig Hart van Jezus en gelieve ook te bidden voor mij die voor u steeds in de Heer zijn zal

"

"

" S. Benigno Canavese, 29 augustus 1882.

de nederige dienaar
Priester Giov. Bosco.

Een maand later stuurde Gazelli aan Don Bosco een prachtige gift, zonder echter nog bekend te maken wie zij was. Daarom antwoordde Don Bosco haar nogmaals zoals hij zou gedaan hebben aan de eerste de beste weldoenster.

" Geachte Mevrouw,
"
" Moge God u zegenen. U had niets beters kunnen doen daar
" onze jongens in nood zijn en ik niet weet hoe ik erin kan
" voorzien.
" Uw gift was een echte verlichting.
" Wanneer ik te Turijn aangekomen ben zal ik er mij ernstig
" mee bezig houden en zal de Heilige Maagd ons ongetwijfeld be-
" gunstigen.
" Wanneer ik te Florentië kom zal ik niet nalaten u per-
" soonlijk mijn hulde te komen betuigen.
" De genade van de heer weze steeds met u en met heel uw
" familie. Gelieve mij aan God aan te bevelen terwijl ik voor
" u steeds zijn zal
" de nederige dienaar
" Alassio, 26 september 1882. Priester Gio. Bosco.

Uit de derde brief ziet men dat Don Bosco en moeder plaatsvervang-ster in gezamenlijk overleg de zaak leiden.

" Eerwaarde moeder overste,
"
" Hierbij hebt u het prentje dat u mij vraagt. Ik dank u
" voor de gift aan onze wezen, die veel voor u en voor uw hele
" familie bidden.
" Er zijn veel huizen, maar alle hebben iets te veel of
" iets te weinig. Thans is hier een huis van baron Ceva en ze
" zeggen mij dat het zou kunnen dienen.
" Ik heb alles meegedeeld aan de heer baron en aan graaf
" Orsara, een persoon in wie wij beiden vertrouwen stellen. Wil
" bidden voor deze arme man die voor u steeds in Jezus Christus
" zijn zal
" een nederige dienaar
" Turijn, 12 november 1882. Priester Giov. Bosco.

Hier eindigt de briefwisseling. Maar bejaarde kloosterzusters weten dat in 1882 Don Bosco de stichting vroeg en aanmoedigde en de verzekering gaf dat dit een werk van Maria, Hulp der Christenen, was en dat de kloosterzusters in mei van het volgende jaar naar Turijn dienden te komen. En inderdaad, juist op 24 mei 1883 werd het contract voor het

huis van de via Legnano, 11 ondertekend. Hier bleef het instituut tot juni 1885 toen het overgebracht werd naar de villa Rolle, waar het op dit ogenblik nog is. Het is wel eigenaardig. In de omheiningmuur van de villa bestond reeds de rustieke nis met de geschilderde Madonna, die door een traliewerk beschermd was. Welnu, sinds 1830 brachten twee dochters van graaf Gazelli, die op de heuvel van Santa Margherita een villa bezat, telkens als ze naar de stad kwamen, steeds een of andere bloem uit hun tuin mee. Ze hielden halt voor de nis en staken door het traliewerk de bloemen tot voor de voeten van de Maagd. Eén van die twee kleine meisjes was juist Cristina. Thans stelt het schilderijtje Maria, Hulp der Christenen, voor. Het beeld, dat in 1930 door een kloosterzuster gerestaureerd werd, was oud: maar men is niet te weten gekomen of het die Madonna was die de bloemen van de twee kleine meisjes ontving, of een andere. Men weet evenmin welk aandeel Don Bosco gehad heeft bij de keuze van het huis. Het is mogelijk dat de nabijheid van het salesiaans college voor Don Bosco een reden geweest is om dit voorstel te doen voor de adellijken.

Don Bosco bezocht tweemaal het nieuwe huis. Zijn eerste bezoek had plaats op 29 september 1885 omstreeks tien uur 's ochtends. Hij was vergezeld van drie priesters. Hij was zeer verheugd toen hij zag dat de kloosterzusters zich op een plaats bevonden die zo aangenaam was en zei dat hij de Heer en de Madonna bedankte dat zij hen naar Turijn geroepen hadden. Een van de moeders zei hem: - "De eerwaarde heeft voorspeld dat wij in mei 1883 zouden komen en juist op 24 mei hebben wij het huis van de via Legnano gevonden."- Don Bosco antwoordde: - "Men zegt dikwijls zoveel woorden en de Heer laat toe dat men het raadt. Het is zeker dat dit de tijd was door God gewild voor hun komst en de Heer heeft hem gezegend en als ze hiermee zouden gewacht hebben, dan zouden ze ernstige moeilijkheden gekend hebben. Maar nu zijn ze er en niets kan tegen hen gedaan worden. De Heer wil zijn werk verrichten door hun bemiddeling en er is veel te doen." - Toen moeder overste hem bedankt had omdat hij hun zijn priesters gaf voor de missen en het lof, antwoordde hij: - "Wij doen dat graag en indien ik het kon doen, zou ook ik de mis komen celebreren." - Moeder generaal van de kostschoolmeisjes zei: - "Don Bosco, bid opdat de meisjes het hele jaar door gezond blijven en altijd zo braaf zouden zijn."- Don Bosco antwoordde haar: - "U zult niet moeten bidden want de kostschoolmeisjes zullen gezond en heilig zijn."- Toen hij in het rijtuig stapte zei hij nog aan moeder Gazelli: - "Laat ons al het mogelijke doen om zielen te winnen." - De kroniek noteert: "Bij allen bleef de zoete indruk dat een heilige bij haar op bezoek was geweest."

Hij kwam een tweede maal terug op 2 oktober 1887, op het feest van O.-L.-Vrouw van de Rozenkrans. Hij werd daartoe gepraamd door het kinderlijk aandringen van moeder Gazelli die vurig zijn bezoek verlangde. Hij kwam toe omstreeks halfzes 's avonds, toen de kloosterlingen terugkwamen uit het lof. Hij werd ondersteund door Don Viglietti, die toen zijn secretaris was en door Don Cesare Cagliero, de biechtvader van de

communititeit en de directeur van het college van Valsalice. In die laatste maanden van zijn sterfelijk bestaan kon de goede vader slechts met veel moeite gaan. Ondanks zijn zichtbare vermoeidheid, stelde hij veel belang in het huis en in het gebouw van de kostschool dat bijna voltooid was en zei: - "Ik zie dat men hier iets reusachtigs verricht heeft." - Toen de moeder dan zei dat men, in overeenstemming met zijn wens, het huis onder de bescherming van Maria, Hulp der Christenen, geplaatst had, antwoordde hij met een glimlach: - "Oh! Maria, Hulp der Christenen, is een geweldige beschermster, vreselijk voor hen die zich tegen haar werk willen verzetten, maar almachtig voor hen die zich onder haar mantel schuil houden." -

Alvorens opnieuw in het rijtuig te stappen hief hij op het pleintje voor de ingang zijn ogen op, omvatte met de blik heel het gebouw en terwijl hij met de rechterhand naar de laatste verdieping wees, zei hij: - "Die zal vol novicen zijn." - De moeders dachten dat hij wou spreken over kostschoolmeisjes; maar later zag men dat het een profetisch woord geweest was. Inderdaad, op deze verdieping, bestemd als slaapzaal voor de grootste meisjes, verbleven talrijke jonge meisjes die de genade ontvingen van de kloosterroeping en die thans in de congregatie van het Heilig Hart of in een andere congregatie opgenomen zijn.

11. DE FAMILIE BONMARTINI

Op een vreselijke avond van het jaar 1904 kwam graaf Francesco Bonmartini van Padua op een avond laat naar huis. Daar viel hij in een valstrik die hem in zijn slaapkamer gespannen was. Mannen, die hij kende en zelfs verwanten, stortten zich op hem en maakten hem op barbaarse wijze met dolksteken af. De gruwelijke misdaad, de geheimzinnigheid waarin ze eerst gewikkeld was, de ontdekking van de sluipmoordenaars de ontroerende wedersamenstelling van de tragedie, de dramatische wederwaardigheden van het proces, de duidelijke bemoeiingen van de vrijmetselaars om de schuldigen aan het gerecht te onttrekken, hielden lang de aandacht gaande van het publiek waarbij het arme slachtoffer beklagd werd en de woeste beulen verfoeid.

Behalve een handvol personen, wist toen niemand hoe een twintigtal jaren tevoren Bonmartini betrekkingen had gehad met Don Bosco. Als kleine jongen had hij zijn vader verloren. Zijn moeder geboren Mainardi, een zeer vrome adellijke dame die wenste dat haar Francheschino (1) braaf zou opgroeien, gaf hem een ervaren en deugdzame huisleraar in de persoon van priester Don Tullio de Agostini. Deze bracht hem in kennis met Don Bosco. Hieruit ontstond een geestelijke verhouding, gedocumenteerd door zeventien brieven van Don Bosco, waarvan er zeven gericht zijn aan de gravin, twee aan haar zoon en acht aan zijn leermeester. Ofschoon niet

(1) Fransje.

alle brieven tot de twee jaar behoren die wij bespreken, zal het toch beter zijn dat de brieven samen worden behandeld.

In oktober 1881 stuurde de dame vanuit Padua een gift aan Don Bosco waarbij ze ge beden vroeg voor zichzelf en voor haar zoon en een gunst bij de Heilige Vader. Don Bosco antwoordde haar als volgt:

" Geachte Dame,
"
" Ik heb het bedrag van 100 lires in tweemaal ontvangen zo-
" als u het mij gestuurd hebt. Ik doe nu de achtste retraits en de
" tijd dwingt mij op alle wijzen, maar ik laat niet na voor u en
" voor uw zoon te bidden.
" De boodschap voor Rome moet persoonlijk bij de Heilige
" Vader gedaan worden. Ik zal mij haasten ze te doen de eerste maal
" dat ik mij naar de hoofdstad van de katholieke wereld zal begeven.
" Moge God u en uw familie zegenen en u allen in goede ge-
" zondheid bewaren. Gelieve ook voor mij te bidden die steeds voor
" u in Jezus Christus zijn zal
" de zeer verplichte dienaar
" S. Benigno Canavese, 1 oktober 1881. Priester Gio. Bosco.

Na een tweede gift voor de kerk van het Heilig Hart ontving ze kort nadien een tweede brief van Don Bosco.

" Geachte Dame,
"
" Ik aanzie het als mijn plicht u ontvangst te melden van
" uw brief van 15 oktober met de erbij gevoegde som van 100 lires
" voor de kerk van het Heilig Hart van Jezus, thans te Rome in op-
" bouw. Ik dank u zeer levendig en ik wens deze dank uit te breiden
" tot alle andere personen die er op enige wijze toe bijgedragen
" hebben. Ik geef u dan de verzekering dat ik zal voortgaan met
" bidden, voor u, voor uw zoon en voor al uw geliefden, levenden
" en doden.
" Wat de vragen betreft van Eerwaarde Heer D. Tullio De
" Agostini, wees zo goed hem te zeggen dat hij altijd kan meewer-
" ken door te celebreren volgens mijn intentie. Iedere keer als
" hij een mis heeft opgedragen met dit doel, dient hij mij kennis
" hiervan te geven, opdat wij dit kunnen inschrijven ter ontlas-
" ting voor ons en tot zijn grote verdienste.
" Ga steeds voort met uw liefdadig werk en ik zal altijd
" tot het goddelijk Hart bidden opdat het u met hemelse zegeningen
" zou vergoeden.
" Ten slotte bied ik u mijn eerbiedige groeten aan en wens
" ik u alle geluk toe. Gelieve ook voor mij te bidden die steeds
" voor u in de Heer zijn zal
" uw verknochte en verplichte dienaar
" Turijn, 19 november 1881. Priester Gio. Bosco.

In het jaar 1882 ging de gravin op bedevaart naar Lourdes en bleef ze opzettelijk te Turijn om persoonlijk kennis te maken met Don Bosco en met hem over geestelijke zaken te spreken. Haar kleine zoon en Don Tullio vergezelden haar. De knaap maakte op Don Bosco een aangename indruk terwijl de moeder op haar beurt een diepe indruk van Don Bosco meenam en voortging met te verlangen naar zijn geestelijke hulp, zoals ook blijkt uit volgende brief van Don Bosco aan Don De Agostini.

" Mijn beste D. Tullio,
"
" Mevrouw Beltramini stelt me vele vragen waaraan ik zal
" trachten te voldoen door mijn zwakke gebeden.
" Wat de vertrouwelijke zaken betreft waarover zij mij
" schrijft, is het onontbeerlijk dat zij de raadgevingen van
" haar geestelijke directeur moet involgen. Indien ooit het ogen-
" blik komt dat ik mondeling met deze dame kan spreken, dan zal
" ik haar beter mijn mening kunnen zeggen.
" Wordt Fransje inmiddels braaf? Doet hij mirakels? Laat
" hem niet met rust tot hij velit nolit een echte H. Franciscus
" van Sales geworden is.
" Hoe stelt het Mevrouw Mainardi? Geef haar de verzekering
" dat ik alle dagen voor haar bid in de heilige mis.
" Ik hoop dat de overstromingen deze liefdadige dame geen
" schade toegebracht hebben, omdat alle schade terechtkomt op
" de armen van Jezus Christus.
" God moge u sal terrae et luxe mundi zegenen. Hij moge alle
" goed verlenen aan Mevrouw Mainardi, aan haar zoon, aan Mevrouw
" Beltramini en geloof mij steeds te zijn
" uw nederige dienaar en vriend
" Turijn, 17 oktober 82. Priester G. Bosco.

Don Bosco had in Don Tullio een goede vertegenwoordiger bij de familie Bonmartini en hij bediende zich van hem om de gravin op geestelijk gebied te helpen.

" Beste D. Tullio,
"
" Met deze brief stel ik u aan als mijn algemene secretaris
" en mijn volmachthouder.
" Wees daarom zo goed bijgaand biljet aan mijn beste vriend
" de heer Antico te overhandigen. Zeg aan Mevrouw Mainardi dat ze
" vóór alles voor haar gezondheid dient te zorgen. Ik hoop dat of
" ze nu te Cavarzere blijft of terugkeert naar Padua, haar gezond-
" heid er niet zal onder te lijden hebben. Toch meen ik dat het op-
" portuner is dat ze naar de stad zou terugkeren, waar het logies
" beter is in de winter en waar ook Don Bosco nu en dan eens goed

Benigno. De gravin verbleef bij de zusters van de Goede Herder op korte afstand van het Oratorio. Toen zij met een "edelmoedige gift" geantwoord had op de oproep van Don Bosco ten voordele van de missionarissen, schreef hij haar als volgt:

" Liefdadige Dame,
"
" Met echte dankbaarheid ontving ik de edelmoedige gift die
" u in uw grote liefdadigheid zich gewaardigd hebt voor onze mis-
" sionarissen te doen. Deze zullen op 10 november naar Patagonië
" vetrekken; maar ook vanuit die verre streken zullen ze er niet
" mee ophouden de zegeningen van de hemel af te roepen over u en
" over al uw verwanten en vrienden.
" Ik zal er voor zorgen zelf elke dag samen met de weeskin-
" deren, die de goddelijke Voorzienigheid zich gewaardigd heeft
" naar ons huis te zenden, mijn zwakke gebeden te doen.
" Moge God u zegenen en in goede gezondheid bewaren en
" gelieve mij in Jezus Christus te aanzien als
" u uw zeer verplichte dienaar
" Turijn, 1 november 1883. Priester Gio. Bosco.

Tijdens de noveen van Kerstmis had hij nog een bijzondere reden om de dame te bedanken. Zij had zich bij de bisschop van Padua ingespannen om de toelating te bekomen in de stad op 20 januari een salesiaanse conferentie te kunnen geven. Haar zoon noemt hij zijn "bewaarengel" mischien omdat hij hem bij een of andere gelegenheid als gids heeft gediend.

" Geachte Mevrouw Bonmartini Mainardi,
"
" Ten minste deze dagen wil ik een plicht vervullen en u
" iets schrijven.
" Vooreerst dank ik u omdat u zich steeds hebt willen
" bezighouden met onze arme jongens: u hebt aan Mgr. de aarts-
" bisschop de conferentie van de medewerkers voorgesteld en U
" hebt U met verscheidene liefdadige personen in drukke betrek-
" king gesteld. Op de gepaste tijd zal ik niet verzuimen een
" brief te sturen naar Mgr. de bisschop van Padua om zijn sym-
" pathie voor ons goed te kennen.
" Ik heb echter redenen om mij te beklagen over mijn bewaar-
" engel de heer Francheschino, die u, naar ik geloof, goed kent.
" Hij heeft mij beloofd mij vaak prachtige brieven te schrijven;
" maar tot heden toe, is, voor zover ik mij herinner, daar niets
" van gekomen. Hij kan zich verontschuldigen door te zeggen dat
" hij voor mij bidt en dat dit voldoende is. Dat hij gebeden heeft
" geloof ik; maar wellicht heeft hij niet zo goed gebeden dat
" mijn hart - het is waar dat het wat hard is - het zou ge-

" merkt hebben. Ik zal dan graag zien, hoe hij zich zal veront-
" schuldigen."

" Ik ben ook wat slordig geweest met schrijven, maar ik
" heb niet vergeten iedere dag in de heilige mis voor u en voor
" heel uw familie te bidden.

" De laatste maal dat wij met elkaar gesproken hebben,
" schijnt het me toe dat u mij, zonder dat ik mij het juiste cij-
" fer kan herinneren, een gift wou geven, om te lachen, van tien-
" of twaalfduizend lires. Maar ik herinner het mij niet goed meer.
" Toch aanvaard ik zowel het ene als het andere bedrag en liefst
" het tweede.

" Deze dagen echter willen we veel voor u bidden, voor uw
" volmaakte gezondheid. Ja, mevrouw, moge God u zegenen en bewa-
" ren en u vele jaren schenken, alle echter vol troost.

" Ik laat u de eerbiedige groeten geworden van alle sale-
" sianen, - die u hier gekend hebben. Allen bevelen wij ons aan de
" liefdadigheid van uw heilige gebeden aan, terwijl de arme schrij-
" ver van deze brief in naam van allen de eer heeft in Jezus Chris-
" tus te zijn

"

"

" Turijn, 18 december 83.

de nederige dienaar
Priester Gio. Bosco.

Twee dagen na Kerstmis bedankte hij Don Tullio voor zijn wensen en voor twee giften, waarvan de ene door hem zelf gedaan en de andere door hem bezorgd werd.

" Mijn beste D. Tullio,
"

"

" Ik ontvang uw lieve brief met uw christelijke wensen. Moge
" God het u honderdvoudig vergelden voor u en voor heel uw familie
" en in al uw inspanningen.

" Bedank zeer mevrouw Beltramini Antico voor de liefdadigheid
" die ze ons bewijst op dit ogenblik dat we werkelijk in de knel
" zitten. Ik zal op een speciale manier bidden voor uw verwanten,
" vrienden en voor alle personen van uw familie.

" Zeg aan Mevrouw Mainardi dat ik tevreden ben dat ze Don Tul-
" lio en de heer Francheschino aangepord heeft mij te schrijven.

" Moge God u zegenen, mijn steeds beste Don Tullio, en u
" ruim vergelden voor alles wat u voor onze weeskinderen doet.
" Bemin mij in Jezus Christus en gelieve ook te bidden voor mij
" die voor u van harte steeds zijn zal

"

" Turijn, 27 december 83.

een toegenegen vriend
Priester Gio. Bosco.

Ook aan de gravin had Don Bosco het voorstel gedaan de kosten op haar te nemen voor een van de zuilen in de kerk van het Heilig Hart. Daarover en over de conferentie wordt er gesproken in de twee brieven aan Don De Agostini.

" Beste Heer D. Tullio,
"

" Ik heb met een nieuw genoegen uw brief ontvangen en de
" 50 fr. die erin zaten. Voor alles dank en moge God het u vergoe-
" den. U zegt me iets dat me genoegen doet, namelijk dat mevrouw
" Mainardi gelet op onze speciale moeilijkheden, bereid is haar
" gift voor de zuil in de kerk van het Heilig Hart van Jezus te
" vervroegen. Ik laat dit aan uw wijsheid over. Indien u merkt
" dat die vroegere schenking deze dame niet in ongelegenheid brengt,
" zeg haar dan dat ik het geld aanvaard en dat ik haar bedank. Des
" te meer omdat de zuil reeds hoog is en men erop bouwt. Maar in-
" dien zij hierdoor in ongelegenheden zou komen, mag u er niet
" eens over spreken.

" Ik maak het wat kort omdat mijn maag zeer vermoeid is.

" Mogen de genaden van de Heer overvloedig over u nederda-
" len, over de beste Francheschino en nog overvloediger over onze
" Mama Mainardi voor wie ik iedere dag een memento doe in de hei-
" lige mis. Dat ze ook bidden voor deze arme man die voor hen
" steeds zijn zal

"
" een toegenegen vriend
" Priester Gio. Bosco.

" Turijn, 4-1-84.
"

" P.S. Ingeval u geld zou sturen met de post, steek het dan maar
" eenvoudig in een aangetekende brief. Als hij maar goed
" gesloten en verzegeld is. Zo plegen het de bankiers te doen.

" Mijn beste D. Tullio,
"

" Uw brief is ongeschonden toegekomen. 1.000 fr. van me-
" vrouw Mainardi, 120 fr. van de vrome personen, over wie u in uw
" brief spreekt. Ik geef het Heilig Hart van Jezus opdracht ieder-
" een waardig te betalen. In deze zin bid ik ervoor. Mijn hulde en
" mijn dank aan allen en moge de beste Francheschino, over wie ik
" met vreugde in alle opzichten goed nieuws ontvang, een heilige
" worden.

" Ik heb een brief geschreven aan Mgr. de bisschop van
" Padua. Ik heb zijn liefdadige belofte aanvaard; hij zal aanwezig
" zijn en onze conferentie op 20 januari houden. Een tweede brief
" werd geschreven aan Don Tamietti, directeur van het college van
" Este. Hij zal bij u komen om u en mevrouw Mainardi alles te zeg-
" gen.

" Een omzendbrief werd hiervoor gedrukt en zal aan alle me-
" dewerkers van Padua en de omgeving gestuurd worden, dus ook een
" pakje voor u. Don Pozzan zal ad hoc enkele dagen tevoren naar
" Padua komen. Ik hoop op goed voor Gods meerdere glorie.

" Moge Maria ons beschermen en ons helpen onze zielen te
" redden. Ik zal zo spoedig mogelijk opnieuw schrijven. Voor
" al het overige gaat het goed met Mevrouw Mainardi.

" Bid ook voor mij die voor u in Jezus Christus ben
"
"
" een toegenegen vriend
" Turijn, 12-84. Priester Gio. Bosco.

In de kerk van het Heilig Hart staat er op de eerste zuil rechts bij het binnenkomen op het voetstuk te lezen: GRAVIN BONMARTINI. De gravin was wat beschaamd geweest over het resultaat van de eerste conferentie te Padua; maar Don Bosco oordeelt er over met zijn eigen optimisme.

" Geachte Mevrouw,
"
" Ik dien een van mijn plichten te vervullen en u te bedanken voor de liefdadigheid die u ons bij zovele gelegenheden en vooral bij deze eerste conferentie, die zo pas te Padua heeft plaatsgehad, betuigd hebt.
" Het schijnt u toe dat de stad er niet het aandeel in heeft genomen dat men verhoopt had. Maar de bisschop vertegenwoordigt de hele stad in kerkelijke betekenis en dan waren er ook verscheidene brave mensen van Padua. Wees maar gerust; want dit zal een goed en vruchtbaar begin zijn tot meerdere glorie van God. Ik zal niet nalaten te bidden en ook onze weeskinderen te doen bidden voor de zoon van markiezin Robustalla, die u ons zo aanbeveelt.
" Wat de heer Bamboni betreft, schijnt het dat het ten minste op dat ogenblik niet past van hem een medewerker te maken. Graag stuur ik het diploma aan graaf Camerini, van wie u mij zegt dat hij een goede katholiek is.
" Dan verheug ik mij er erg in dat onze beste Francheschino zich steeds laat bezielen voor de goede werken. Ik had er al verscheidene bewijzen van en Don Pozzan vertelde mij erover bij gelegenheid van de conferentie van de medewerkers. Neen, ik laat niet na hem iedere dag in de heilige mis aan te bevelen, opdat hij ermee zou voortgaan braaf te zijn, velen te redden en zich zelf te redden.
" Mijn gezondheid is niet slecht, maar is niet zeer goed. Ik ben altijd zeer vermoeid. Wat de liefdadige gift van 3.000 lire betreft die u het inzicht hebt te doen om de werken voort te zetten aan de kerk van het Heilig Hart van Jezus te Rome, dient u zich niet ongerust te maken. Doe wat u kunt en steeds zonder in grote ongelegenheden te raken.
" Hier herinneren wij ons steeds uw verblijf te Turijn en de hele salesiaanse familie bidt voor U.
" Moge God u zegenen en moge Maria van Franceschino een andere Sint-Aloysius maken.
" Aan allen, Don Tullio inbegrepen, mijn nederige groeten en wil ook bidden voor deze arme man, die voor u steeds in Jezus Christus zijn zal
" een nederige dienaar
" Turijn, 4-2-84. Priester Gio. Bosco.

Toen Don Bosco zich naar Rome begeven had voor de wijding van de eerste steen, dacht hij ook vanuit de eeuwige stad aan mevrouw Bonmartini.

" Geachte mevrouw de gravin,
"
" Om u gerust te stellen heb ik het genoeg u te laten weten dat ik op dit oogenblik het biljet van duizend, dat uw liefdadigheid mij stuurt ten gunste van de kerk van het Heilig Hart, ontvang. God zal overvloedig uw liefdadigheidswerken belonen en ik zal mijn zwakke gebeden voortzetten voor u, voor die beste Franceschino en voor Don Tullio.
" Ik zal niet nalaten speciaal te bidden voor alle personen die u mij aanbeveelt en ik zal ze zelfs allen aanbevelen aan het Heilig Hart van Jezus en Maria, opdat God hun alle genaden zou verlenen, die goed zijn voor hun zielen. Indien dan deze personen ook een uiterlijk werk willen doen, dat ze zich dan met mij verenigen wanneer ik ze iedere dag herdenk in de heilige mis en dat ze de giften doen die ze kunnen doen om het werk voort te zetten in de kerk van het Heilig Hart.
" Gelieve dan ook voor mij te bidden die voor u steeds in Jezus Christus zijn zal
" een zeer verplichte dienaar,
" Priester Giov. Bosco.

Korte tijd daarna stuurde de dame nog een andere gift naar Rome. Inderdaad, op 10 mei liet Don Bosco haar door Don Lemoyne het volgende antwoorden: "Duizendmaal dank in naam van Don Bosco voor het geld en de andere gaven, die in goede staat aangekomen zijn. Zaterdag zullen wij terug zijn te Turijn, waar Don Bosco eindelijk u, Mevrouw de Gravin, Franceschino en D. Tullio hoopt terug te zien. Hij vroeg en verkreeg van de Heilige Vader een speciale zegen voor u en voor uw familie. De gezondheid van Don Bosco is veel beter en Deo gratias". De gaven waren voorwerpen voor de loterij.

De gebroeders Antico, brave medewerkers van Padua, hadden een gift beloofd, maar later zeiden ze dat ze die niet konden doen. In deze zaken echter was Don Bosco niet geneigd om iemand onheus te bejegenen, indien er geen voldoende redenen toe bestonden.

" Beste D. Tullio,
"
" Indien de heren gebroeders Antico het niet kunnen doen, dan zijn ze niet verplicht zich aan de beloofde gift te houden; maar het zal goed zijn dat ze het aan hun moeder zeggen en dat ze handelen volgens haar advies.

" Vandaag zal ik bidden en doen bidden voor de familie
" Antico, Mevrouw Mainardi, Franceschino en voor u, heer Don
" Tullio, van wie ik steeds zijn zal
" de toegenegen vriend,
" Priester Gio. Bosco.

Aan dezelfde Don Tullio schreef hij opnieuw drie maanden later.

" Mijn beste Don Tullio,
"
" Ik ontving de brief van Mevrouw Mainardi en ik bewaar
" hem angstvallig, om er op de gepaste tijd rekening mee te
" houden.
" Ik ben hier te S. Benigno Canavese en ben zeer vermoeid;
" maar ik bid onophoudend voor de goede Mama, voor u, heer Don
" Tullio, en voor onze beste Franceschino.
" Hoe meer hij mij schrijft, hoe liever ik het heb.
" Hoe gaarne zou ik ze op de retraite hebben! Wat zou de
" dame zelf zich erin verheugen! Maar God heeft ons geschapen
" en wil ons allen in het paradijs. Daar zullen we over onze za-
" ken spreken maar met vaste zekerheid.
" Moge de genade des Heren ons begeleiden en moge Maria
" onze gids zijn tot in het paradijs.
" God zegene ons en gelieve ook voor mij te bidden
"
" uw oprechte vriend
" Turijn, 2 september 84. Priester Gio. Bosco.

In september deed mevrouw Bonmartini de laatste storting voor het bedrag dat ze voor de zuil beloofd had. Vanuit Valsalice dankt Don Bosco haar.

" Geachte Mevrouw de Gravin Bonmartini-Mainardi,
"
" Ik meen u bedankt te hebben voor het bedrag van 1.053 li-
" res, die u mij op 19 augustus gestuurd hebt als saldo van wat
" u wou besteden voor de kerk van het Heilig Hart van Jezus. Moge
" God u ruimschoots vergoeden.
" Iedere dag houd ik een speciale gedachtenis voor Mevrouw
" Antico in de heilige mis, evenals voor het geestelijke en tijde-
" lijk welzijn van haar familie. Wees er ook van verzekerd dat God
" hun zeker en overvloedig alles zal verlenen wat niet strijdig
" is met het welzijn van hun ziel.
" Op dit ogenblik ontvang ik uw brief van 29 augustus. Al-
" les gaat goed; laat ons ervoor zorgen zielen te winnen; God zal
" onze inspanningen zegenen en zal ons kracht, goede wil en genade
" schenken.

" Ik ben te Valsalice voor de retraite. God zij dank, mijn
" gezondheidstoestand wordt steeds beter.
" Vele groeten aan mijn twee dierbare vrienden Don Tullio
" en Franceschino.
" De cholera woedt in de omgeving, maar tot heden toe heeft
" God ze ver van ons verwijderd gehouden. Moge de Heilige Maagd
" voortgaan met ons bij te staan en ons te beschermen.
" De zegen van de hemel weze steeds met ons en geloof me met
" de grootste dankbaarheid van u te zijn
"
" de nederige en verplichte dienaar
" Turijn, september 84. Priester Gio. Bosco.

In november verwachtte Don Bosco Franceschino met Don Tullio zoals hij door Don Pozzan aan de gravin liet schrijven; maar het was te laat omdat de jongen die in het seminarie van Padua de vijfde klas van het gymnasium volgde de lessen moest hervatten. De moeder waagde het niet de toelating van de bisschop te vragen, omdat zij er bijna zeker van was een weigering op te lopen. Toen Monseigneur haar bij een andere gelegenheid over Don Bosco had horen spreken, had hij haar gezegd: "Mevrouw wordt verzocht niet enkel voor Don Bosco achting te hebben, maar ook voor de andere geestelijken." - Op die woorden had zij geantwoord: - "Wel zeker, Monseigneur. Ik heb ook voor de andere geestelijken veel achting; maar u zult me wel willen toegeven dat men niet zo gemakkelijk Don Bosco's aantreft. En dan, weet u wat ik denk, Monseigneur? Wanneer men doet wat Don Bosco zegt, dan vergist men zich nooit, omdat ik zeker ben dat Don Bosco de Madonna vaak ziet; dat is de reden waarom niemand mij kan overtuigen geen gelijk te geven aan Don Bosco, wanneer hij iets voor mezelf of voor mijn zoon suggereert." (1)

Dit is de laatste brief van Don Bosco aan de weduwe Bonmartini. Er blijven er nog twee over aan haar zoon. Eén uit het jaar 1885, toen de moeder op het einde van haar leven was. Don Bosco zei hem:

" Mijn beste Franceschino,
"
" Je schrijft me dat het nieuws over je Mama zeer ernstig
" is. Het spijt me. Al onze jongens bidden onophoudend voor haar
" en zo wordt er ook in al onze kerken gebeden.
" Wat er ook moge gebeuren, je weet dat Don Bosco aan jou,
" aan je mama en aan Don Tullio beloofd heeft dat hij speciaal voor
" je ziel als een vader wil zijn.
" Voor niets zijn we van elkaar verwijderd.

(1) Brief van Mevrouw Bonmartini aan Don Pozzan, Padua, 8 november 1882.

" Indien Mama het nog kan begrijpen, zeg haar dan dat we
" over onze zaken in de zalige eeuwigheid zullen spreken.
" Voor jou en voor Don Tullio is de kamer klaargemaakt.
" Maria moge in alles onze gids zijn naar het paradijs.
"
" je toegenegen vriend
" Turijn, 15 december 85. Priester Gio. Bosco.

Dan is er niets meer tot januari 1887. Toen schreef Don Bosco eerst aan Don de Agostini die hem ex voto's gestuurd had voor een genade die hij ontvangen had.

" Beste D. de Agostini,
"
" Ik dank u zeer voor uw wensen en van ganser harte bid ik
" de Heer u te overstelpen met alle genaden, die u voor mij wenst.
" Hij geve u gezondheid, tevredenheid en vrede. Hij zegene uw ambt
" en make uw ziel zeer aangenaam in zijn ogen. Hij vermeerdere
" steeds uw goede wil en de waakzaamheid over u zelf om eens, wan-
" neer het ogenblik gekomen is, de grote God waardig te worden,
" aan wiens dienst wij, priesters en kloosterlingen, ons speciaal
" hebben toegewijd.
" De schilderijtjes en de harten zullen, volgens uw inzicht,
" worden gehangen in het heiligdom van Maria, Hulp der Christenen.
" Wij verheugen ons er over dat deze goede Moeder u beschermd en u
" behoed heeft voor een zo groot ongeluk.
" Inmiddels bedanken wij de Madonna en gaan wij voort met te
" bidden voor u, voor Franceschino en zijn verwanten en voor al uw
" inzichten vooral voor uw broer.
" Geloof dat ik mij verheug te mogen zijn
" uw toegewijde dienaar in Jezus en Maria
" Turijn, 7 januari 1887. Priester Gio. Bosco.

Daags daarna antwoordde Don Bosco aan de wensen van Francesco en gaf hij hem een waardevolle raad:

" Mijn beste Franceschino,
"
" Ik heb met genoegen je wensen ontvangen en dank je uit
" ganser harte ervoor. Je zegt me dat je al de Italiaanse taal
" bestudeerd hebt; maar thans dien je ernstig die taal te bestu-
" deren: de spelling, de woorden, de gevoelens, het opstellen er-
" van. Daar moet je goed aan denken. Pas op voor je gezellen.
" Vlucht als de pest wie niet te communie gaat. Houd je trouw aan
" de raadgevingen van Don Tullio en wees zeker dat alles goed zal
" gaan. We bidden voor je moeder, die ik hoop binnenkort te zul-
" len terugzien. Moge Maria ons

" op de weg naar de hemel geleiden. Amen.

" Groeten aan Don Tullio.

"

" Turijn, 8-1-87.

je vriend

Priester Bosco.

Don Bosco hoopte "binnenkort Francesco's Mama te zullen terugzien", vanzelfsprekend in het paradijs. Arme Franceschino! Alles laat ons toe te geloven dat Don Bosco in de goedheid van zijn inborst en in zijn andere gedragingen de vereisten zag om van hem een goed priester te maken en misschien ook een goed salesiaan. Hij zegt het hem nooit openlijk, maar hij neemt hem als bij de hand, leidt hem, brengt hem tot op de drempel maar duwt hem niet om binnen te gaan. Men zou zeggen dat de brave vader het heimelijke voorgevoelen had van het ongeluk dat zijn voogdkind te wachten stond, wanneer hij in de wereld bleef.

12. ROMEINSE ZAKEN.

De brieven, die hij aan zijn procurator schreef, spraken gewoonlijk over zaken. Tot heden toe hebben wij er verscheidene aangehaald in hun geheel of met brokstukken. Hier zullen we er enkel een paar geven.

Een priester sturen om Don Dalmazzo te helpen, zijn boeken en die van Don Lemoyne zenden om ze aan de Heilige Vader aan te bieden als voelbaar teken van zijn gehechtheid aan de plaatsvervanger van Jezus Christus de hoop dat het dilata (1) niet de poorten zou sluiten voor een of ander privilege, een betuiging van overgrote superioriteit van hart, een woord van vaderlijke gevoelens in het begin en op het einde, vormen de voor naamste inhoud van deze belangrijke brief.

" Beste Don Dalmazzo,

"

" Ditmaal is onze koerier onze medebroeder priester Manfredo di, oud-pastoor. Hij is vol goede wil en kan werken. Maar hij is nog novice en tracht daarom voor hem een novicemeester te zijn in uw woorden, in uw daden en in de aangelegenheden te Rome. Indien hij een examen moet afleggen, zal hij dit doen. Te S. Benigno heeft hij het uitstekend gedaan. Maar nu wat anders.

" Ik zou willen weten of mijn boeken en die van Lemoyne aan de Heilige Vader werden aangeboden en of hij iets voor onze norm gezegd heeft.

" Je zal er goed aan doen met Mgr. Masotti te spreken en hem verzoeken ons een raad te willen geven en ons te zeggen of er tussen een vergunning van de Heilige Vader enerzijds en het

(1) Cfr. hiervoor blz. 436.

" dilata anderzijds nog iets bestaat: maar dan iets waarvan wij
" ontslagen zijn.
" Daarna zal je alles zeggen aan kardinaal Nina wiens raad
" wij blindelings zullen opvolgen.
" Alii alia dicant over onze zaken te Rome. Ik ben om niets
" bekommerd omdat we zeker zijn van onze zaak. Indien je me echter
" iets in vertrouwen zou zeggen over onze betrekkingen met de Hei-
" lige Vader, met de kardinaal vicaris, met de kerk van het Heilig
" Hart enz. zal dat mij zeer nuttig zijn.
" Hierbij heb je een brief over La Spezia. Lees hem, maak
" hem dicht en breng hem naar zijn adres. Ik weet dat hij niet goed
" geschreven is. De kardinaal (1) moge mij vergeven, ik heb het niet
" beter gekund. Mijn gezichtsvermogen vermindert met de dag. Beste
" D. Dalmazzo, werk, maar steeds met de zachtheid van de H. Francis-
" cus van Sales en met het geduld van Job. Groet Don Savio en al on-
" ze medebroeders en beschouw mij steeds als in Jezus Christus
"
" je toegenegen vriend,
" Priester G. Bosco.

Noodzakelijkerwijze bleef het volledige antwoord op de voorgaande brief wat uit en het is nodig dat het in zijn geheel te lezen.(2)

" Zeereerwaarde Vader,
"
" Eindelijk ben ik in staat te antwoorden op uw brief en
" u het nodige nieuws te geven. Gisteravond had ik ten slotte,
" dank zij de tussenkomst van kardinaal Nina, de verlangde parti-
" culiere audiëntie bij de Heilige Vader. Hij ontving mij met zijn
" gebruikelijke, om niet te zeggen, grotere welwillendheid. Hij
" nam de brief, ontzegelde hem, maar las hem niet, misschien omdat
" hij hem moeilijk verstond. Dan ging hij aan tafel zitten en ik
" bleef staan; dan keek hij bijna alle boekdelen na en wenste Don
" Bosco veel geluk voor alles wat hij geschreven had. Hij prees
" vooral de Geschiedenis van Italië en zei dat hij ze al kende.
" Er ontbrak de Kerkgeschiedenis, die men later kan sturen. Dan
" vroeg hij waar Don Bosco de tijd vandaan haalde om zoveel te
" schrijven. Ik antwoordde hem dat Don Bosco sinds vele jaren on-
" vermoeid werkt in het voordeel van de jeugd. Maar hij merkte op:
" "Maar nu hij niet goed meer ziet, hoe doet hij het dan?" - Hei-
" lige Vader, antwoordde ik, nu zijn gezichtsvermogen zeer ver-
" moeid en verzwakt is, dicteert hij. - Hij gelastte mij er mee
" u ten zeerste te bedanken, u de verzeke-

(1) Kardinaal Jacobini, Staatssecretaris.

(2) Een vroegere, ongedateerde brief van Don Dalmazzo, stond ongetwijfeld eveneens in verband met de brief van Don Bosco (Bijv. Doc. 92).

" ring te geven dat de gift hem zeer aangenaam was en dat hij rus-
" tig op alles een blik zou slaan. Hij vroeg me dan naar de aarts-
" bisschop en ik antwoordde hem dat hij wel de kerk had ingewijd
" maar dat zijn houding toch steeds vijandig blijft. Hij betreurde
" dit erg en zei dat we zouden bidden. Hij ondervroeg mij dan
" over de parochie en moedigde mij aan voort te gaan, ondanks
" de moeilijkheden die er oprijzen. En dan zei hij mij, op
" mijn verzoek, dat hij een ruime zegen schonk aan Don Bosco,
" aan de congregatie en aan allen die zich hadden aanbevolen.
" Daarna vergezelde hij mij met grote goedheid tot aan de deur
" van de tweede kamer.

" Hiermee heb ik uitvoerig geantwoord op uw vraag of wij in
" goede verhouding staan met de Heilige Vader. Met alle kardinalen
" behalve de gebruikelijke uitzondering, staan we op goede voet en
" zelfs beter dan in het verleden. Gisteravond bracht ik een bezoek
" aan kardinaal Jacobini om hem de hulde en de wensen van Don Bosco
" en van de congregatie aan te bieden. Ofschoon hij veel te doen
" had en de reden van mijn bezoek kende, ontving hij mij met vader-
" lijke tederheid en liet zich nauwkeurig inlichten over u, de
" missies en dan over de aartsbisschop. Hij betreurde de stand van
" zaken en zei dat wij moesten hopen en bidden. Ik heb hem normaal-
" s onze privileges aanbevolen en hij heeft mij de verzekering gege-
" ven dat dit een kwestie van tijd is, maar dat de zeer gunstige
" gezindheid de Heilige Vader voor ons een vast onderpand is. Dan
" gaf hij blijk van zijn verlangen iets te vernemen over Passaglia
" die bij hem geweest was, veel beloofd had en daarna niets gedaan.
" Toen hij mij liet gaan, zei hij dat hij bij de eerste gelegenheid
" nogmaals met de paus zou spreken over de privileges. Dan drong hij
" erg aan dat ik u zou schrijven om speciaal voor hem een Ave Maria
" aan de Madonna te vragen, maar gebeden door Don Bosco.

" Kardinaal Nina is ons zo genegen dat hij al tweemaal ge-
" komen is om ons op te zoeken en zondag is hij een uur met ons in
" gesprek gebleven. Hij sprak me over geroddel van zekere vijanden,
" die ons schrik willen aanjagen en hij kon me ook zeggen dat het
" vertrekpunt zou liggen bij kardinaal Ferrieri die over ons bij
" de paus een lelijk tafereel heeft opgehangen.

" Bij het laatste bezoek dat ik hem bracht om hem de laatste
" brief aan te bieden, begon hij zelf over deze zaak om alles uit
" te vissen. Hij liet zich zelfs iets bijtends over Ferrieri ont-
" vallen. De paus zei: "Wat is dat toch! Ze hebben vele vijanden
"en ze moeten met loden schoenen gaan, omdat men te Rome ook
"aan schaduwen een lichaam geeft." Daarna sprak hij over La Spezia.
" Hij stemde toe in ons verzoek ons een subsidie voor dit heilig
" werk te verlenen en thans zal hij bij de kardinalen aandringen om
" het te kunnen afhalen. Ook in zijn tegenwoordigheid loofde hij
" zeer Don Bosco en zijn werken en toonde hij zich zeer voldaan
" over alles en allen. Toen hem bij deze gelegenheid opnieuw over
" onze privileges gesproken werd en wel met veel aandrang, zei de
" paus: - "Maar het is een ontluikend instituut en het is noodza-

" kelijk dat wij traag vooruitgaan en het ene na het andere verle-
" nen." - Toen had de kardinaal geantwoord: - "Het is echter tijd
" dat men met dit éne privilege begint om dan tot de andere te
" raken."

" Probeer u dus de vraag te vernieuwen voor een privilege
" dat het meest noodzakelijk is voor de missies, want dan zullen
" wij dit verkrijgen met de steun van kardinaal Simeoni. In een
" week tijd heb ik ongeveer drie uren met kardinaal Nina gesproken
" en deze sprak met een onuitsprekelijk vertrouwen over zoveel za-
" ken, zoveel kuiperijen, zoveel listen die ik alleen aan U toe-
" vertrouwd (...).

" Ik zal u liever mondeling dan schriftelijk zoveel andere
" zaken zeggen. Hier bij ons stellen allen het goed. Allen willen
" door mijn bemiddeling en met mij u hun hulde betuigen en u een
" zalig feest toewensen, een goede oudejaarsdag en een gelukkig
" Nieuwjaar. Ik doe het des te liever omdat ik ervan overtuigd ben
" dat u deze wensen zult aanvaarden met het hart van een vader, dat
" het hart van zijn toegewijde zonen verblijdt en gerust stelt en
" ik de eer heb te mogen zijn de minste van allen van wie

" Rome, 18 december 1882.

Priester Francesco Dalmazzo.

" P.S. Vandaag komt Mgr. Manacorda toe. We zullen hem zo goed ont-
" vangen als we maar kunnen.

In december ging Mgr. Manacorda, bisschop van Fossano, naar Rome. Vriend van Don Bosco in de volledige betekenis van dat woord en goed op de hoogte van de gang van zaken in de Romeinse congregaties waarin hij zijn loopbaan gemaakt had, kon hij in deze omstandigheden hem zeer nuttig zijn bij het behartigen van zijn belangen; zijn reis had juist dit doel als voorwerp. Don Bosco bracht zijn procurator ervan op de hoogte en smukte zijn brief wat op met een waardevol advies. Over de loterij zullen we later spreken.

" Mijn beste Don Dalmazzo,

" Mgr. Manacorda, onze goede vriend, gaat een tijdje door-
" brengen te Rome om de bittere koude van onze streek te ontvluch-
" ten. Hij zal je in het lang en het breed nieuws geven.

" Ik wens jou en samen met jou wens ik aan allen alle
" geestelijk en tijdelijk geluk. Breng aan alle salesianen mijn
" wensen en mijn aanbevelingen over, nl.: een nauwgezet onderhou-
" den van de armoede, de zuiverheid en de gehoorzaamheid waarmee
" wij ons aan de Heer hebben toegewijd. Voor ons zal het een mooie
" dag zijn, wanneer onder ons op een volmaakte wijze de christe-
" lijke liefde zal heersen, de zaken met de ondernemer zullen ge-
" regeld zijn en het werk aan de kerk van het Heilig Hart van
" Jezus kunnen hervatten.

" Slaapt de loterij? Maak van daaruit wat klaar en van hier-
" uit zullen wij een handje toesteken.

" Moge God jullie allen zegenen, je zal aan onze weldoeners
" afzonderlijk zeggen dat Don Bosco voor hen allen bid en doet
" bidden.
" De genade van Onze Heer Jezus Christus weze steeds met
" ons. Amen.
" je toegenegen vriend
" Turijn, 18 december 1882. Priester Giovanni Bosco.

13. HET NIEUWJAARSGESCHENK.

Eer het jaar ten einde liep, stuurde Don Bosco aan de directeurs van de huizen het nieuwjaarsgeschenk voor het nieuwe jaar toe in de vorm van een omzendbrief gericht aan allen afzonderlijk. Bij de brief voor Don Lemoyne, de directeur van de dochters van Maria, Hulp der Christenen, te Nizza Monferrato, voegde hij een persoonlijk briefje als een bijzondere blijk van welwillendheid voor zijn recent werk over Sint-Jan de evangelist.(1)

" Beste D. Lemoyne,
"
" Ik zend aan allen een algemeen nieuwjaarsgeschenk, maar
" aan de befaamde schrijver van Sint-Jan de evangelist wil ik een
" afzonderlijke wens aanbieden: - "Wees zeer bezorgd voor je ge-
" zondheid, heiligheid en voor die van je mensen in het huis.
" Bemijn mij in ons Heer en geloof mij dat ik geheel ben
"
" je toegenegen vriend
" Turijn, 28 december 1882. Priester Gio. Bosco.

En ziehier dan hoe het nieuwjaarsgeschenk opgesteld was.

" Beste D...
" Directeur van het huis van...
"
" Wij zijn aan het einde van het jaar en het begin van een
" nieuw jaar. Ik beveel je aan, allen die mij deze dagen geschre-
" ven hebben en voor mij gebeden hebben, hartelijk te bedanken.
" Ik smeed voor allen van God gezondheid en de genade van een ge-
" lukkig leven af.
" Mijn nieuwjaarswens is dan: 1° Aan de directeur. Chris-
" telijke liefde en zachtmoedigheid tegenover allen.

(1) Cfr. hiervoor, blz.

" 2° Aan de medebroeders van de congregatie. Een stipt onder-
" houden van de geloften waarmee wij ons aan de Heer gewijd hebben.
" 3° Aan alle jongens. Veelvuldige biecht en vrome communie.
" 4° Zeg aan allen, namens mij dat zij mij gezamenlijk en af-
" zonderlijk zouden zeggen wat ze willen beslissen om mij te helpen
" hun ziel te redden, iets wat tot aan het einde van mijn leven het
" voorwerp van mijn bezorgdheid zijn zal.
" De genade van onze Heer Jezus Christus weze steeds met ons.
"
" je toegenegen vriend
" Turijn, 28 december 1882. Priester Gio. Bosco.
"
" P.S. Je zal mij het antwoord laten toekomen van iedereen op nr. 4.

Als staaltje van de antwoorden op nummer 4 laten we hier enkele regels volgen van Don Cibriario, directeur van het huis van Vallecrosia:(1)
"Er is maar één antwoord voor allen. De redding van onze ziel is nauw verbonden met het onderhouden van de geloften die wij afgelegd hebben. Zij hangt ervan af. Daarom zijn we allen bereid en verbinden wij ons er toe ze tot aan onze dood te onderhouden. Aldus hopen wij het te doen met de genade van de Heer. Dat is dan de hulp, de medewerking die wij allen wensen en willen verlenen, opdat u onze zielen zou zalig maken."

(1) Brief aan Don Bosco, 23 januari 1883.

XVde B O E K D E E L

I N H O U D S T A F E L

Eerste hoofdstuk	: Missies, missionarissen en twee expedities.	1.
Tweede hoofdstuk	: Anderhalve maand in Frankrijk	26.
Derde hoofdstuk	: Graaf Colle	55.
Vierde hoofdstuk	: Van Frankrijk naar Rome en van Rome naar Turijn	101.
Vijfde hoofdstuk	: Feesten, narigheden en de droom over de toekomstige toestand van de congregatie	129.
Zesde hoofdstuk	: De zaak "Bonetti" voor de congregatie van het concilie.	150.
Zevende hoofdstuk	: Strafgeding wegens de boekjes	183.
Achtste hoofdstuk	: De "Overeenkomst" van Leo XIII.	215.
Negende hoofdstuk	: Voorstellen tot stichtingen die afgewezen of uitgesteld werden.	236.
Tiende hoofdstuk	: De salesianen doen hun intrede in Spanje. Begin van de stichtingen van Florentië en Faenza.	259.
Elfde hoofdstuk	: De Dochters van Maria, Hulp der Christenen, bij de dood van haar eerste algemene moeder	288.
Twaalfde hoofdstuk	: Inwijding van de Kerk van Sint-Jan de evangelist.	300.
Dertiende hoofdstuk:	Over de Kerk van het Heilig Hart te Rome.	323.
Veertiende hoofdstuk	: De laatste moeilijkheden voor het bekomen van de privileges.	347.
Vijftiende hoofdstuk	: Allerlei nieuws en brieven uit het jaar 1881.	361.
Zestiende hoofdstuk	: Twee maanden van het jaar 1882 in Zuid-Frankrijk.	391.
Zeventiende hoofdstuk:	Via Ligurië en Toscane naar Rome en van Rome via Romagna naar Turijn.	426.
Achttiende hoofdstuk:	Losstaande feiten in het jaar 1882.	455.

Negentiende hoofdstuk: Een grote Franse medewerkster.	482.
Twintigste hoofdstuk : Voor de missies en de missionarissen.	505.
Eenentwintigste hoofdstuk : Don Bosco en zijn briefwisseling.	520.